

KONULARINA GÖRE KUR'ÂN-I KERÎM ÂYETLERİ

6. CİLT

HUZUR YAYINEVİ

Konularına Göre Kur'ân-ı Kerîm Âyetleri

Doç. Dr. Sıtkı Gülle

TK. ISBN: 978-9944-301-88-6

6. Cilt. ISBN: 978-9944-301-94-7

Sertifika No: 16105

İstanbul, 2010

Kur'ân-ı Kerîm Hattı

İsmail Yazıcı

Baskıya Hazırlık

Abdullah Karakuş

İç Düzen

Adem Şenel

Tashih

Hüseyin Rahmi

Baskı

Eren Ofset

II. Matbaacılar Sitesi A Blok Zemin Kat No: 26

Topkapı / İstanbul Tel: 0 212 613 19 16

Cilt

Özgün Ciltevi

© Bu kitabın tüm basım, yayın ve ticari hakları Huzur Yayınevi-Faruk Sağlam'a aittir.

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmeliğin 6. maddesinin e) fıkrası gereği ciltlere ayrı ayrı bandrol uygulaması zorunlu değildir.

KONULARINA GÖRE KUR'ÂN-I KERÎM ÂYETLERİ

6. CİLT

Doç. Dr. Sıtkı Gülle

İst. Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi
Kur'ân-ı Kerîm Okuma ve
Kırâat İlmi Anabilim Dalı Başkanı

HUZUR YAYIN-DAĞITIM

PAZARLAMA TİCARET LTD. ŞTİ.

Çatalçeşme Sok. Yücer Han. No: 46/1

Tel & Fax: (0212) 513 50 57 - 513 01 71

Cağaloğlu-İSTANBUL

www.huzuryayinevi.com.tr

III) İnsanların İnanç ve Davranışları Bağlamında Olumsuz Bir Kimlik: Şirk ve Müşrik Kavramları

Özet Bilgiler ve Tesbitler

A) Ortak Koşma Anlamındaki “شَرِكٌ =şirk” Lafzının Geçtiği Âyetler

- Şirk pek büyük bir zulümdür
- Allah ortaklığı reddediyor

B) Ortak Anlamında “شَرِيكٌ =şerîk” Kelimesinin Geçtiği Âyetler

C) Ortaklar Anlamında “شُرَكَاءُ =şürekâ” Lafzının Yer Aldığı Âyetler

D) Dili Geçmiş Zaman Üçüncü Çoğul Eril Şahıs “أَشْرَكُوا =eş-rakû=ortak koştular” Fiili ile Dili Geçmiş Zaman İkinci Eril Çoğul Şahıs “أَشْرَكْتُمْ =eşraktüm=ortak koştunuz” Fiili ve Yine Dili Geçmiş Zaman İkinci Tekil Eril Şahıs “لَنْ أَشْرَكَكَ =lein eşrakte=ortak koşarsan” Lafzının Yer Aldığı Âyetler

- Allah dileseydi şirk koşmaz, başkasına tapmazdık
- Siz Allah’a ortak koşmaktan korkmazken Ben ortaklarınızdan nasıl korkarım

E) Dili Geçmiş Zaman Üçüncü Çoğul Eril Şahıs “أَشْرَكُوا =eşrakû” Fiili ile Ortaklar Anlamındaki Çoğul “شُرَكَاءُ =şürekâ” Lafzının Yer Aldığı Âyetler

G) Şirkin Şimdiki, Gelecek ve Geniş Zaman Çerçevesinde “أَنْ لَا تُشْرِكَ =en lâ tüşrike=ortak koşmaman”, “أَنْ يُشْرِكَ =en

yüşrake=ortak koşulması”, “ وَمَنْ يُشْرِكْ =ve men yüşrik=
kim ortak koşarsa”; “ وَلَا تُشْرِكْ =ve lâ nüşriku= ortak
koşmayız”, “ وَلَا أُشْرِكْ =ve lâ uşriku=ortak koşmam”;
“ أَنْ تُشْرِكَ =en tüşrike=ortak koşman”; “ لَتُشْرِكْ =li-tuşrike
ortak koşman için” Gibi Lafızlarla Gündeme
Getirildiği Âyetler

• Allah’a ortak koşmamız olacak şey değil. O’na hiçbir şeyi or-
tak koşmam

• Şirk koşman için baskı yapanlara boğun eğme

H) Şirkin, “ وَلَا تُشْرِكُوا =ve lâ tuşrikû=ortak koşmayın”;
“ مِمَّا تُشْرِكُونَ =mimmâ tüşrikûn=ortak koştuklarınızdan”;
“ تَشْرِكُونَ =tüşrikûn=ortak koşuyorsunuz”; “ عَمَّا يُشْرِكُونَ =
ammâ yüşrikûn=ortak koşanlardan”; “ يَشْرِكُونَ =yüşrikûn”
ortak koşuyorlar” Gibi Kullanımlarla Konu Edinildiği
Âyetler

• Ben sizin putperestliğinizden uzağım

• Allah ortak koştuklarınızdan yücelikle uzaktır

I) “Şirk koşan erkek/kadın” Anlamındaki Tekil “ مُشْرِكٌ =
müşrik” ve “ مُشْرِكَةٌ =müşrike” Lafızlarının Yer
Aldığı Âyetler ve Bağlamları

• Mü’min bir kişi bir putperest kadını veya erkeği beğenebilir
ama onunla evlenemez.

İ) Çoğul “ الْمُشْرِكُونَ =el-müşrikûn” ve “ الْمُشْرِكِينَ =el-müşrikîn”
Lafızlarının Ayrı Ayrı Yer Aldıkları Âyetler ve Bağlamları

a) “Müşrikler” Anlamında Ötüre Konumdaki Çoğul

“ الْمُشْرِكُونَ =el-müşrikûn” Lafzının Âyet Sonlarında
Geçtiği Yerler

b) Yine “müşrikler” Anlamında Mansup veya Mecerur
Konumdaki “ الْمُشْرِكِينَ =el-müşrikîn” Lafzının Âyet
Sonlarında Geçtiği Yerler

• İbrahim müşriklerden değildi sen de olma.

c) Yine “müşrikler” Anlamında Mansup veya Mecerur
Konumdaki “ الْمُشْرِكِينَ =el-müşrikîn” Lafzının Âyet
İçlerinde Geçtiği Yerler ve Bağlamları

d) Çoğul “ الْمُشْرِكُونَ =el-müşrikûn” ve “ الْمُشْرِكِينَ =el-müşrikîn”
Lafızlarının Birlikte Yer Aldığı Âyet ve Bağlamları

Özet Bilgiler ve Tesbitler

Allah kendisine eş koşulmasını büyük bir zulüm olarak değerlendiren, böyle bir yakıştırmayı kesinlikle bağışlamayacağını bildirir. O, kendisine ortak koşulmasını reddettiği gibi kendisinin ortak tanınmasını da reddeder (bkz. Sebe', 34/22).

İlgili âyetler incelendiğinde nefsinin özelliği gereği insanın haramlardan hoşlanabileceği; pislik olarak nitelendirilen müşrikleri de beğenebileceği (bkz. Bakara, 2/221), ama bu hoşlanmanın ve beğeninin kişinin imanını zedelemeyeceği sonucuna varılabilir. Çünkü bu tip beğeniler irâde dışı duygulardır. Yasak olan müşrikin kendisi değil, müşrikliktir.

Şirk Kavramı ve Bu Kelimeden Türetilmiş Fiil ve İsimler¹

A) Ortak Koşma Anlamındaki “ شِرْكٌ =şirk”
Lafzının Geçtiği Âyetler

Şirk Pek Büyük Bir Zulümdür

وَإِذْ قَالَ لُقْمَنُ لِبْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ

“Hani Lokman, oğluna öğüt verirken demişti: Yavrucuğum! Allah'a ortak koşma, gerçekten **şirk pek büyük bir zulümdür.**” (Lokmân, 31/13).

Allah Ortaklığı Reddediyor

قُلْ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍَ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ

¹ Nisa, 4/12; En'âm, 6/139; Kehf, 18/26; Mü'minûn, 23/59; Rûm, 30/28; Zümer, 39/29 âyetlerindeki ilgili lafızların kökleri aynı olmakla birlikte “şirk koşma” anlamına gelmediklerinden burada aktarılmamışlardır.

“De ki: Allah'tan başka tanrı sandıklarınızı çağırın! Ne göklerde ne de yerde zerre ağırlığına sahip olurlar. Onların buralarda (göklerde ve yerde) **hiçbir ortağı** yoktur. O'nun (Allah'ın) da onlardan hiçbir destekçisi yoktur.” (Sebe', 34/22).

قُلْ أَرَأَيْتُمْ شُرَكَاءَ كُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ أَمْ أُتَيْنَاهُمْ كِتَابًا فَهُمْ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْهُ بَلْ إِنَّ يَعِدُ الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا إِلَّا غُرُورًا

“De ki: Allah'tan başka yalvarıp durduğunuz şu ortaklarınızı gördünüz mü? Gösterin bana topraktan neler yaratmışlar? Yoksa onların göklerde bir **ortağı mı** var? Yahut kendilerine bir kitap vermişiz de onların, ondan apaçık bir kanıtları mı var? Hayır o zâlimler, onların kimisi kimine bir aldanıştan başka bir vaadde bulunmazlar.” (Fâtır, 35/40).

قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ ائْتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ أَثَارَةٍ مِنْ عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

“De ki: Şimdi baksanıza şu sizin Allah'tan başka yalvarıp durduklarınıza?! Gösterin bana onlar yeryüzünden hangi parçayı yaratmışlar? Yoksa onların göklerde mi bir ortaklıkları var? Haydi, eğer doğru söyleyenler iseniz bana (kanıt olarak) bundan önce (indirilmiş) bir kitap veya bir bilgi kalıntısı getirin.” (Ahkâf, 46/4).

B) Ortak Anlamında “ شَرِيكَ =şerîk” Kelimesinin Geçtiği Âyetler

لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ

“O'nun **hiç ortağı** yoktur. Bununla (böyle inanmakla) emrolundum. Ben, müslümanların ilkiyim.” (En'âm, 6/163).

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذَّلِّ وَكَبِيرُهُ تَكْبِيرًا

“Çocuk edinmemiş olan, kendisi için mülkte (egemenlikte) hiçbir **ortağı** bulunmayan ve acizlikten ötürü bir yardımcısı da olmayan Allah'a hamdolsun de. O'nu ulula.” (İsrâ, 17/111).

الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ
فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا

“O, göklerin ve yerin egemenliği kendisinin olan Zat'tır, hiçbir çocuk edinmedi, mülkte (egemenlikte) O'na **hiçbir ortak** da yoktur. Her şeyi yarattı ve bir ölçü ile her birinin miktarını belirleyerek kaderlerini hazırladı.” (Furkân, 25/2).

C) Ortaklar Anlamında “ شُرَكَاء =şürekâ” Lafzının Yer Aldığı Âyetler

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فِرَادَى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ
وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرَى مَعَكُمْ شُفَعَاءَكُمُ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ
شُرَكَاءُ لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ

“Gerçekten bize, sizi ilk kez yarattığımızdaki gibi teker teker geldiniz ve size verdiğimiz şeyleri arkanıza attınız! Şimdi içinde, kendilerinin (Allah'ın) **ortakları** olduklarını ileri sürdüğünüz şefa-atçılarınızı da yanınızda görmüyoruz! Aranızdaki bağlar iyice koptu, şefa-atçılarınız sandıklarınız yanınızdan kaybolup gitti!” (En'âm, 6/94).

وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ
عِلْمٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُصِفُونَ

“Allah'a **cinleri ortak** yaptılar. Oysa onları o yaratmıştır! Bilgisizce O'na oğullar, kızlar uydurdular. O münezzehtir! Niteleyegeldiklerinden yücedir!” (En'âm, 6/100).

وَجَعَلُوا لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هَذَا لِلَّهِ بِزَعْمِهِمْ وَهَذَا لِشُرَكَائِنَا فَمَا كَانَ لِشُرَكَائِهِمْ فَلَا يَصِلُ إِلَى اللَّهِ وَمَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَى شُرَكَائِهِمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ

“Yaratmış olduğu ekin ve hayvanlardan Allah'a bir pay ayırdılar ve zanlarınca: ‘Bu, Allah içindir, bu da **ortaklarımız (ortak koştugu-muz tanrılarımız)** içindir’ dediler. Ortakları için ayrılan Allah'a ulaşmaz, Allah için ayrılan ise ortaklarına ulaşır. Ne kötü bir hüküm!” (En’âm, 6/136).

وَكَذَلِكَ زَيْنَ لِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَتَلَ أَوْلَادِهِمْ شُرَكَائُهُمْ لِيَرُدُّوهُمْ وَلِيلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ

“Böylece **ortakları (ortak koştukları tanrıları)**, o müşriklerden çoğuna çocuklarını öldürmeyi süslü gösterdi ki onları mahvet-sinler, dinlerini kendilerine karşı karmaşık hale getirsinler. Allah di-leyeydi bunu yapmazlardı. Artık onları, uydurageldikleri iftiralarıyla başbaşa bırak.” (En’âm, 6/137).

أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ آيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا قُلِ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا تُنْظَرُونَ

“Onların sayesinde yürüyecekleri ayakları mı var? Yoksa sayesinde tutacakları elleri mi var? Yoksa kendisiyle görecekları gözleri mi var? Yoksa sayesinde işitecekleri kulakları mı var? De ki: “Çağırın **ortaklarınızı**, sonra tuzak kurun bana, bana göz açtırmayın!.” (Arâf, 7/195).

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَبْدُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ قُلِ اللَّهُ يَبْدُوا الْخَلْقَ
ثُمَّ يُعِيدُهُ فَأَنْتُمْ تُؤْفَكُونَ

“De ki: **Ortak tanıdıklarınızdan** yaratmaya ilk başlayan, sonra onu iade edecek (çevirip yeniden yaratacak olan) var mı? De ki: Allah, yaratmaya ilk başlar, sonra onu geri çevirip tekrar yaratır. Nereden çevriliyorsunuz?” (Yûnus, 10/34).

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ قُلِ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي
إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِي فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ

“De ki: **Ortaklarınızdan** hakka rehberlik eden kimse var mı? De ki: Allah, hak için rehberlik eder. Hakka rehberlik eden mi uyulmaya daha layıktır yoksa rehberlik edilmedikçe doğruyu bulamayan kimse mi? Neyiniz var? Nasıl hükmediyorsunuz?” (Yûnus, 10/35).

أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ
يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ شُرَكَاءَ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا
يَخْرُصُونَ

“Dikkat! Göklerde kim varsa, yerde kim varsa (hepsi) kuşkusuz Allah'ındır. Allah'tan başkasına tapanlar da **ortak** tanıdıklarına uymazlar. Onlar sadece zannın ardına düşerler, onlar sırf yalan söylerler.” (Yûnus, 10/66).

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي
وَتَذَكِيرِي بِآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ
لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنظِرُونِ

Onlara Nuh'un haberini de oku. Hani bir zaman toplumuna şöyle demişti: ‘Ey toplumum! Eğer konumum ve Allah'ın âyetlerini hatırlatışım size ağır geldiyse (ne diyeyim). Ben ancak Allah'a dayandım. **Ortaklarınızla** birlikte işinizi derleyip toplayın, işiniz başınıza dert

olmasın, sonra hükmünüzü bana uygulayın, göz açtırmayın bana.” (Yûnus, 10/71).

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَتَاخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ
لأنفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي
الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ
عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

“De ki: ‘Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?’ De ki: ‘Allah’tır!’ De ki: ‘O’ndan başka kendilerine ne bir fayda ne de bir zarar vermeğe güç yetirebilen dostlar mı edindiniz?’ De ki: ‘Hiç körle gören bir olur mu? Veya karanlıklar ile aydınlık eşit olur mu? Yoksa Allah’a, bir takım **ortaklar** tanıdılar da onlar da O’nun yarattığı gibi yarattılar ve bunun sonucunda yaratış kendilerine benzeşir mi oldu?’ De ki: ‘Allah’tır her şeyin yaratıcısı. O tektir, Kahrî’dir.” (Ra’d, 13/16).

أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ
قُلْ سَمُّوهُمْ أَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ أَمْ بِظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِ
بَلْ زَيْنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ
فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ

“Her nefsin ne kazandığını bilen o Zat kimdir? Allah’a **ortaklar** edindiler. De ki: ‘Öyle ise onların adlarını söyleyin!’ Yoksa O’na yer-yüzünde kendisinin bilmediği bir ortağı veya yüzeysel/bâtıl bir söz mü haber vereceksiniz? Hayır, doğrusu o küfredenlere tuzakları süslü gösterildi, yoldan çevrildiler. Allah’ın saptırdığını hidâyete erdirecek yoktur.” (Ra’d, 13/33)

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تُشَاقُّونَ
فِيهِمْ قَالِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ إِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوءَ عَلَى الْكَافِرِينَ

“Sonra kıyamet günü onları rezil eder ve: ‘Hani, uğurlarında ayrılık çıkarıp durduğunuz o **ortaklarım** nerede?’ diye sorar. Kendilerine ilim verilmiş olanlar da: ‘Bugün gerçekten rezillik ve kötülük kafileleridir.’ derler.” (Nahl, 16/27).

وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا شُرَكَائِيَ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا

“Bir gün buyurur: ‘Sizin ileri sürdüğünüz **ortaklarım**a seslenin!’ Hemen onları çağırmışlarsa da kendilerine cevap vermemişlerdir. Aralarına derin bir kistak koymuşuzdur.” (Kehf, 18/52).

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ

“Hele onlara haykırıp da: ‘Nerede o ileri sürdüğünüz **ortaklarım**?’ diyeceği gün!” (Kasas, 28/62).

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ

“Hele onlara haykırıp da: ‘Nerede o ileri sürdüğünüz **ortaklarınız**?’ diyeceği gün.” (Kasas, 28/74).

قُلْ أَرُونِي الَّذِينَ أَلْحَقْتُمْ بِهِ شُرَكَاءَ كَلَّا بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

“De ki: Bana, O’na **ortak** olarak kattıklarınızı gösterin. Hayır asla (böyle bir şey) olamaz! Doğrusu O, çok güçlü, çok hikmetli Allah’tır.” (Sebe’, 34/27).

إِلَيْهِ يُرْدُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِنْ أَكْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ أَيْنَ شُرَكَائِيَ قَالُوا أَدْنَاكَ مَا مِنَّا مِنْ شَهِيدٍ

“O saatin bilgisi yalnız O’na bırakılır. O’nun bilgisi dışında ne meyveler kaplarından çıkar, ne bir dişi gebe kalır, ne de doğurur. ‘**Ortaklarım** nerede?’ diye kendilerine seslendiği gün derler: Bizden hiçbir tanık olmadığını sana arzederiz!” (Fussilet, 41/47).

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

“Yoksa onların dinden, Allah'ın izin vermediği şeyi kendileri için kanun yapmış **ortakları** mı var? Eğer ayırım sözü olmasaydı elbette aralarında hüküm verilmişti. Kesin o zalimler, onlara elemli bir azap vardır.” (Şûrâ, 42/21).

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ

“Yoksa onların **ortakları** mı var? Öyle ise doğru sözlü iseler ortaklarını getirsinler. (Kalem, 68/41).

D) Dili Geçmiş Zaman Üçüncü Çoğul Eril Şahıs

“أَشْرَكُوا =eşrekû=ortak koştular” Fiili ile Dili Geçmiş

Zaman İkinci Eril Çoğul Şahıs “أَشْرَكْتُمْ =eşrektüm=

ortak koştunuz” Fiili ve Yine Dili Geçmiş Zaman

İkinci Tekil Eril Şahıs “لَنْ أَشْرَكَتَ =lein eşrekte=ortak

koşarsan” Lafzının Yer Eldiği Âyetler

وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَوَةٍ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا
يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُزَحِّزٍهُ مِنَ
الْعَذَابِ إِنْ يُعَمَّرُ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ

“Elbette onları (yahudileri) insanların hayata en düşkünleri bulursun. Dahası **şirke saplananlardan** bile (daha düşkünlüdürler). Herhangi biri candan bin yıl ömürlü kılınmasını ister. Oysa o ömürlü kılınması kendisini azaptan kurtaracak değildir. Allah yapageldiklerini pek iyi görmektedir.” (Bakara, 2/96).

سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُوا
بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنْزَلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ وَبِئْسَ
مَثْوَى الظَّالِمِينَ

“Hakkında hiçbir belge indirmedığı şeylerle Allah'a **ortak koştuk-ları** için o küfredenlerin yüreklerine korku düşüreceğiz. Varacakları yer ateştir. O zâlimlerin yatağı ne kötüdür.” (Âl-i İmrân, 3/151).

لَتُبْلَوْنَ فِيْ اَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعَنَّ مِنَ الَّذِيْنَ
اُوْتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا اَذٰى كَثِيْرًا
وَ اِنْ تَصْبِرُوْا وَتَتَّقُوْا فَاِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُوْرِ

“Elbette mallarınızda ve canlarınızda sınanacaksınız ve sizden ön-
ce kendilerine kitap verilenlerden ve **şirk koşanlardan** pek çok in-
citen (söz) eşiteceksiniz. Sabrederseniz ve sakınırsanız kuşkusuz bu,
işlerin kararlılığındandır.” (Âl-i İmrân, 3/186).

لَتَجِدَنَّ اَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا الْيَهُودَ وَالَّذِيْنَ
اَشْرَكُوْا وَلَتَجِدَنَّ اَقْرَبَهُمْ مَّوَدَّةً لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا الَّذِيْنَ قَالُوْا اِنَّا
نُصَارِيْ ذٰلِكَ بَاَنَّ مِنْهُمْ قِسِيْۤيۡنَ وَرُهْبَانًا وَاَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ

“Kesinkes sen, inananlara karşı, insanların en yaman düşmanlık
duyanlar olarak yahudilerle **şirke batmış** kimseleri bulursun. Yine
inananlara sevgice en fazla yakınlık duyanları da: ‘Biz hristiyanlarız’
diyenleri bulursun. Bunun sebebi onların içinde bilge keşişler ile rahip-
lerin olmasıdır. Gerçekten onlar kibirlilik taslamazlar.” (Mâide, 5/82).

ذٰلِكَ هُدٰى اللّٰهُ يَهْدِىْۤىۤ بِهٖ مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖۙ وَلَوْ اَشْرَكُوْا
لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ

“İşte bu, Allah'ın kullarından dilediklerini kendisiyle hidayete ilet-
tiği rehberliğidir. Eğer **ortak koşsalardı** işleyedurdıkları elbette
boşa gitmişti.” (En'âm, 6/88).

وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا اَشْرَكُوْا وَمَا جَعَلْنٰكَ عَلَيْهِمْ حَفِيْظًا وَمَا اَنْتَ
عَلَيْهِمْ بِوَكِيْلٍ

“Allah dileseydi **ortak koşmazlardı**. Seni onların üzerine koyucu yapmadık, sen onlara vekil de değilsin.” (En’âm, 6/107).

“Allah dileseydi **şirk koşmaz başkasına tapmazdık**”

سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا
مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتَّى ذَاقُوا بَأْسَنَا قُلْ هَلْ
عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا
تَخْرُصُونَ

“Allah'a ortak koşanlar diyecek: ‘Allah isteseydi biz de **ortak koşmazdık**, atalarımız da. Ve hiç bir şeyi haram kılmazdık!’ Kendilerinden öncekiler de böyle yalan saymışlardı da sonunda azabımızı tatmışlardı. De ki: Yanınızda (iddianızı ispatlayacak) bize çıkaracağınız bir bilginiz var mı? Siz sadece zannın ardına düşüyorsunuz, siz yalnız yalan söylüyorsunuz.” (En’âm, 6/148).

وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ
وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ

“Ortak koşanlar şöyle dedi: ‘Allah dileseydi, O'ndan başka hiçbir şeye tapmazdık! Ne biz ne de atalarımız! O'nsuz hiçbir şeyi haram kılmazdık!’ Onlardan öncekiler de böyle yapmıştı. Peygamberlere düşen sadece apaçık tebliğ değil mi?” (Nahl, 16/35).

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَى وَالْمَجُوسَ
وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّ اللَّهَ عَلَى
كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ

“Kuşkusuz iman etmiş olanlar, kuşkusuz yahudi olanlar, sâbiiler, hristiyanlar, mecûsîler ve **şirk koşanlar**, hiç kuşkusuz Allah kıyamet günü bunların arasını kesin ayıracaktır. Çünkü Allah her şeye pekâlâ şahiddir.” (Hacc, 22/17).

Siz Allah'a Ortak Koşmaktan Korkmazken Ben Ortaklarınızdan Nasıl Korkarım

وَكَيْفَ أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“Cidden siz, hakkında size hiçbir delil indirmediği halde Allah'a **ortak koşmuş olmanızdan** korkmuyorsunuz da ben, **ortak koştuklarınızdan** nasıl korkarım? Eğer biliyorsanız acaba iki gruptan hangisi güvende olmağa daha layıktır?” (En'âm, 6/81).

وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تَلُومُونِي وَلُومُوا أَنْفُسَكُمْ مَا أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَا أَنْتُمْ بِمُصْرِخِي إِنْ كَفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

“İş hükme bağlandığında şeytan dedi: ‘Kuşkusuz Allah size gerçek bir sözle söz vermişti. Ben de size söz vermiştim ama size karşı sözümde durmadım. Hem benim, üzerinizde bir yaptırım gücüm yoktu, sadece size çağrıda bulunmuştum siz de çağrıma evet demiştiniz. Artık beni kınamayın da kendilerinizi kınayın. Şimdi ben sizi kurtaramam, siz de beni kurtaramasınız! **Gerçekten ben, önceden beni ortaklık aracı yapmış olmanıza karşı çıkmıştım.** Gerçekten zâlimlere, elem veren bir azap vardır!’” (İbrâhîm, 14/22).

وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ

“Andolsun gerçekten sana ve senden öncekilere: ‘Yemin olsun eğer **müşriklik yaparsan** kesinlikle çalışman boşa gider, muhakkak hüsrana uğrayanlardan olursun’ diye vahyolundu.” (Zümer, 39/65).

E) Dili Geçmiş Zaman Üçüncü Çoğul Eril Şahıs

“أَشْرَكُوا” = eşrekû” fiili ile Ortaklar Anlamındaki Çoğul

“شُرَكَاءَ” = şürekâ” Lafzının Birlikte Yer Aldığı Âyetler

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا آيِنَ شُرَكَائِكُمُ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ

“Bir gün onları hep birlikte bir araya toplarız. Ardından **şirk ko-**
şanlara ‘Gerçek sandığınız o ortaklarınız hani nerede?’ deriz.” (En’âm, 6/22).

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ وَشُرَكَائِكُمْ فَزَيْلَنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَائُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِلَّا نَا تَعْبُدُونَ

“Gün olur onların, hepsini bir araya toplarız, sonra **müşriklik yapmış olanlara** deriz: ‘Siz ve **ortaklarınız** yerinizde durun!’ Böylece aralarını ayırmışızdır. Ortakları: ‘Siz bize ibadet edenler olmadınız!’ der.” (Yûnus, 10/28).

وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ أَشْرَكُوا شُرَكَاءَهُمْ قَالُوا رَبَّنَا هَؤُلَاءِ شُرَكَائُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُوا مِنْ دُونِكَ فَالْقُوا إِلَيْهِمُ الْقَوْلَ إِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ

“Ortak **koşmuş olanlar** ortak tanıdıklarını gördüklerinde: ‘Rabbimiz! İşte şunlar, Sen’den başka kendilerine yalvarıp durduğumuz **ortaklarımız!**’ derler. Bunun üzerine (ortakları) hemen o sözü: ‘Doğrusu sizler elbette yalancılarsınız!’ diye kendilerine atarlar.” (Nahl, 16/86).

G) Şirkin Şimdiki, Gelecek ve Geniş Zaman

Çerçevesinde “**أَنْ لَا تُشْرِكَ** =en lâ tüşrike=ortak koşmaman”;

“**أَنْ يُشْرِكَ** =en yüşreke=ortak koşulması”, “**وَمَنْ يُشْرِكْ** =ve men

yüşrik=kim ortak koşarsa”; “**وَلَا تُشْرِكْ** =ve lâ nuşriku

=ortak koşmayız”; “**وَلَا أُشْرِكْ** =ve lâ uşriku=ortak

koşmam”; “**أَنْ تُشْرِكَ** =en tüşrike=ortak koşman”;

“**لِتُشْرِكَ** =li-tüşrike=ortak koşman için” Gibi

Lafızlarla Gündeme Getirildiği Âyetler

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكَ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ
بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

“Hem unutma o zamanı ki Ka'be'nin yerini İbrahim'e söyle (diye-
rek) hazırlamıştık: Sakın Bana **hiçbir şeyi ortak koşma**, evimi do-
laşanlar, duranlar, rukûa ve secdeye varanlar için tertemiz et.”
(Hacc, 22/26).

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ
يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا

“Cidden Allah, **kendisine ortak koşulmasını** bağışlamaz. Ama
bunun dışındakileri diledikleri için bağışlar. Allah'a ortak koşan ger-
çekten pek büyük bir günah işleyerek (Allah'a) iftira atmıştır.” (Nisâ,
4/48).

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ
وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا

“Kuşkusuz Allah **kendisine ortak koşulmasını** bağışlamazken
bunun dışındakileri dilediği kimseler için bağışlar. Kim Allah'a ortak
koşarsa gerçekten o kimse pek uzak bir sapıklıkla sapmıştır.” (Nisâ,
4/116).

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِي إِسْرَآئِيلَ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَا فِيهِ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ

“Kuşkusuz Allah, Meryem oğlu Mesih’tir” diyenler gerçekten kâfir olmuştur. Oysa Mesih: “Ey İsrailoğulları! Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz Allah’a ibadet edin. Kim Allah’a **ortak koşarsa** artık gerçekten Allah ona cenneti haram kılmıştır, dönüp varacağı yer ateştir. O zalimlere yardımcılarından kimse yoktur’ demişti.” (Mâide, 5/72).

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا

“De ki: Ben de sırf sizin gibi bir insanım. Bana sadece ilahınızın bir tek ilah olduğu vahyolunuyor. Onun için her kim Rabbine kavuşmayı arzu ederse yararlı bir iş yapsın ve Rabbinin ibadetine **hiçbir ortak karıştırmamasın**.” (Kehf, 18/110).

حَنَفَاءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ

“Allah için, **O'na ortak koşmayan** hanîfler (O'nu bir tanıyanlar) olun. Her kim Allah'a **ortak koşarsa** sanki gökten düşüp de kendisini kuşların kapıştığı veya rüzgârın kendisini hücre bir yere sürüklediği gibi olur.” (Hacc, 22/31).

ذَلِكُمْ بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ وَإِنْ يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ

“Bu böyle. Çünkü Allah bir olarak çağırıldığında küfretmişsiniz. O'na ortak koşulduğunda ise inanırdınız. Sonuçta hüküm çok yüce, çok ulu Allah'ındır.” (Mü'min, 40/12).

Allah'a Ortak Koşmamız Olacak Şey Değil

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ

“De ki: Ey Ehlikitap! Sizinle aramızda aynı olan şu söze gelin: “Sadece Allah'a tapalım, O'na hiçbir şeyi eş koşmayalım, kimimiz kimisini Allah dışında rabler edinmesin.” Yüz çevirirlerse: “Şahit olun, biz Müslümanlarız” deyin.” (Âl-i İmrân, 3/64).

وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ مَا كَانَ لَنَا أَنْ نُشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ذَلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ

“Atalarım İbrahim, İshak ve Yakub'un dinine uydum. Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmamız bizim için olacak şey değil! İşte bu, Allah'ın bize ve insanlara lutfundandır. Ne var ki insanların çoğu şükretmiyorlar.” (Yûsuf, 12/38).

يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَامْتَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا

“O, doğruya iletiyor. Biz de ona iman ettik. Rabbimize hiç kimseyi ortak koşmayacağız.” (Cinn, 72/2).

O'na Hiç Kimseyi Ortak Koşmam

وَالَّذِينَ اتَّيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ إِلَيْهِ أَدْعُوا وَإِلَيْهِ مَابِ

“Kendilerine o Kitab'ı verdiğimiz kimseler sana indirilmiş olanla seviniyorlar. Hiziplerden kimi ise onun bir bölümünü inkâr ediyorlar. De ki: Bana, ancak Allah'a kulluk yapmam, **Kendisine ortak koşmamam** buyuruldu. Ancak O'na yalvarırım, dönüşüm yalnız O'nadır.” (Ra'd, 13/36).

لَكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا

“Ancak O Allah benim Rabbimdir ve ben Rabbime **hiçbir şeyi ortak koşmam**.” (Kehf, 18/38).

وَأَحِيطَ بِثَمَرِهِ فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلَى مَا أَنْفَقَ فِيهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّي أَحَدًا

“Ve o inkârcının ürünü yok edildi, uğrunda yaptığı harcamalardan ötürü avuçlarını oğuşturuyordu. Bağı çardakları üzerine çöküp kalmıştı. Şöyle diyordu: Ah ne olurdu keşke ben Rabbime **hiç kimseyi ortak koşmasaydım**.” (Kehf, 18/42).

تَدْعُونَنِي لِأَكْفُرَ بِاللَّهِ وَأُشْرِكَ بِهِ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَإِنِّي أَدْعُوكُمْ إِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ

“Beni, Allah'a küfretmem, hakkında hiçbir bilğim olmayan şeyi O'na **ortak koşmam** için çağırıyorsunuz. Halbuki ben sizi çok güçlü, çok bağışlayana davet ediyorum.” (Mü'min, 40/42).

قُلْ إِنَّمَا أَدْعُوا رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِهِ أَحَدًا

“De ki: “Haberiniz olsun ben sizi sadece Rabbime çağırıyorum. Ben O'na hiç kimseyi **ortak koşmam**.” (Cinn, 72/20).

Şirk Koşman İçin Baskı Yapanlara Boyun Eğme

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا إِلَىٰ مَرْجِعِكُمْ فَأَنْتَ بَيْنَهُمَا تَعْمَلُونَ

“İnsana, anası ve babası hakkında güzellik tavsiye ettik. Bununla birlikte sana, hakkında sence hiçbir bilgi bulunmayan bir şeyi **bana ortak koşarsın diye uğraşırlarsa o zaman onları dinleme**. Dönüşünüz Bana'dır, Ben o zaman size yaptıklarınızı haber veririm.” (Ankebût, 29/8).

وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا
وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ
مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

“(Ebeveynin) ikisi seni, hakkında bilgin olmayan şeyi bana **ortak koşman için** zorlarlarsa onlara itaat etme, dünyada örfe göre ikisine sahip ol, bana yönelmiş kimsenin yoluna uy. Sonra sadece bana-
dır dönüşünüz! O zaman, yapageldiğiniz şeyi size haber veririm.” (Lokmân, 31/15).

H) Şirkin, “وَلَا تُشْرِكُوا =ve lâ tüşrikû=ortak koşmayın”;

“مِمَّا تُشْرِكُونَ =mimmâ tüşrikûn=ortak koştuklarınızdan”;

“تُشْرِكُونَ =tüşrikûn=ortak koşuyorsunuz”; “عَمَّا يُشْرِكُونَ =

ammâ yüşrikûn=ortak koşanlardan”; “يُشْرِكُونَ =yüşrikûn

=ortak koşuyorlar” Gibi Kullanımlarla Konu

Edinildiği Âyetler

وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي
الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ
الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ
أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا

“Allah’a ibadet edin, O’na hiçbir şeyi **ortak koşmayın**. Anaya-
babaya, akrabaya, yetimlere, miskinlere, yakın komşuya, uzak kom-
şuya, yandaki arkadaşla, yolda kalmışa ve sağlarınızın sahip bulun-

duklarına iyilik-güzellik (yapın). Kuşkusuz Allah mütekebbir, böbürlenene kimseyi sevmez.” (Nisâ, 4/36).

Ben Sizin Putperestliğinizden Uzağım

قُلْ أَيْ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَادَةً قُلِ اللَّهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ لِأُنْذِرَكُمْ بِهِ وَمَنْ بَلَغَ أَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ مَعَ اللَّهِ إِلَهَةً آخَرَى قُلْ لَا أَشْهَدُ قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَهُ وَاحِدٌ وَإِنِّي بِرَبِّكُمْ مُّشْرِكٌ

“De ki: “şâhitlik noktasından hangi şey daha büyüktür?” “De ki: “Allah, benimle aranızda bir şâhittir. Bu Kur'an bana, sizi ve ulaştığı herkesi onunla uyarayım diye vahyolundu. Gerçekten siz, Allah ile birlikte başka tanrıların bulunduğuna tanıklık mı ediyorsunuz?” De ki: “Ben böyle bir tanıklık yapmam!” De ki: O, ancak bir tek tanrıdır ve doğrusu ben **sizin ortak koştuklarınızdan** uzağım!” (En'âm, 6/19).

إِنْ نَقُولُ إِلَّا اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوءٍ قَالَ إِنِّي أُشْهِدُ اللَّهَ وَاشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ

“Yalnız şunu diyoruz: “Seni tanrılarımızdan biri kötü çarpmış!” Dedi: “Ben Allah'ı tanık tutuyorum, siz de tanık tutun! Kesinlikle ben **sizin ortak koştuklarınızdan** uzağım.” (Hûd, 11/54).

بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ وَتَنْسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ

“Bilakis O'na yalvarırsınız. Dilerse, kaldırılması için yakardığınız şeyi giderir ve **ortak koşageldiğiniz** şeyleri unutursunuz.” (En'âm, 6/41).

قُلِ اللَّهُ يُنَجِّيكُمْ مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ أَنْتُمْ مُّشْرِكُونَ

“De ki: Ondan ve her sıkıntıdan sizi Allah kurtarıyor. Sonra siz (yine) **ortak koşuyorsunuz**.” (En'âm, 6/64).

فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسُ بَارِغَةً قَالَ هَذَا رَبِّي هَذَا رَبِّي هَذَا أَكْبَرُ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ
يَا قَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ

“Güneşi doğarken görünce dedi: ‘Bu, benim Rabbim (öyle mi)! Bu daha büyük!’ Güneş sönüp batınca da şöyle dedi: Kavmim! Ciddan ben **sizin ortak koştuklarınızdan** uzağım.” (En’âm, 6/78).

وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ اتَّحَايُونِي فِي اللَّهِ وَقَدْ هَدِينِ وَلَا آخَافُ
مَا تُشْرِكُونَ بِهِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ
عِلْمًا أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ

“Kavmi kendisiyle tartıştı. O da dedi: Beni doğru yola iletmışken Allah hakkında benimle tartışmağa mı kalkışıyorsunuz? Ben sizin **ortak koştuklarınızdan** korkmam. Ancak Rabbimin bir şeyi dilemesi hariç. Rabbim, her şeyi ilimle kuşatmıştır. Artık düşünmüyor musunuz?” (En’âm, 6/80).

قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبِّي عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ
إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ
وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنٌ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ
الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَلِكَُمْ وَصِيكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

“De ki: Gelin size, Rabbinizin neleri haram kıldığını yüzünüze karşı okuyayım: O’na **hiçbir şeyi eş koşmamanızı** haram kıldı. Anaya-babaya iyilik yapmanızı emretti. (Dinleyin): Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Size de, onlara da bir rızık veriyoruz. Çirkef işlerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın, Allah’ın dokunulmasını haram kıldığı cana haksız yere kıymayın. İşte size bunları emretti, belki aklınızı işletirsiniz.” (En’âm, 6/151).

قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

“De ki: Rabbim ancak, açığıyla, gizlisiyle bütün hayasızlıkları, gü-nahı, haksız yere saldırıyı, hakkında bir belge indirmedığı şeyi **Al-lah'a ortak koşmanızı**, bilmediğiniz şeyleri Allah'a karşı söyleme-nizi haram kılmıştır.” (A'râf, 7/33).

ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ

“Sonra onlara denir: **Ortak koşup** durduklarınız nerede?” (Mü'min, 40/73).

Allah Ortak Koştuklarından Yücelikle Uzaktır

فَلَمَّا أَتَاهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا أُتِيهُمَا فَتَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ

“Allah ikisine salih bir çocuk verince kendilerine verilenleri O'na ortak yaptılar. Allah onların **ortak koştuklarından** yücelikle uzak-tır.” (A'râf, 7/190).

اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ

“Hahamlarını ve ruhbanlarını Allah'tan başka rabler edindiler. Meryem oğlu Mesih'i de! Oysa sadece kendisinden başka tanrı ol-mayan bir tek tanrıya ibadet etsinler diye emrolunmuşlardı. O, onla-rın **ortak koşageldiklerinden** yücelikle uzaktır.” (Tevbe, 9/31).

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ قُلْ أَتَنْبِئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ

“Allah’tan başka kendilerine ne zarar veren ne de menfaat sağlayan şeylere ibadet ediyorlar ve: ‘İşte bunlar, Allah katında şefaatçılarımızdır’ diyorlar. O münezzehtir! Onların **ortak koşageldiklerinden** çok yücedir.” (Yûnus, 10/18).

عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ

“Görünmeyeni de göreni de bilen (Allah), öyle ise onların **koştukları ortaklardan** çok yüksektir.” (Mü’minûn, 23/92).

أَمْ يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتٍ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ ءَالَهُ مَعَ اللَّهِ تَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ

“Yoksa o kara ve denizin karanlıklarında size yol gösteren ve rahmetinin önünde rüzgârları müjdeci gönderen mi (hayırlıdır)? Allah ile birlikte bir tanrı mı var? Yüksek, çok yüksektir Allah onların **ortak koştuklarından**.” (Neml, 27/63).

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ

“Rabbin dilediğini yaratır ve seçer. Seçim onların değil. Allah eksikliklerden uzaktır, onların **ortak koştığı şeylerden** çok yüksektir.” (Kasas, 28/68).

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكَ مِنْ شَيْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ

“Allah o Zât ki, sizi yarattı, ardından size rızık verdi. Sonra sizi öldürecek, akabinde de sizi diriltecek! Peki **ortak koştuklarınızdan**

bunlardan herhangi birini yapacak var mı? O, onların **ortak koşup durduklarından** münezzehtir ve çok yücedir!" (Rûm, 30/40).

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ
وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ

"Allah'ı, kadrinin gerektirdiği şekilde takdir etmediler. Yeryüzü kıyamet günü tamamen O'nun avucundadır. Gökler sağıyla dürül-müşlerdir. O, münezzehtir. **Ortak koştukları şeylerden** pek yüce-dir." (Zümer, 39/67).

أَمْ لَهُمْ آلَ غَيْرِ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ

"Yoksa onların Allah'tan başka bir ilahları mı var? Allah onların **ortak koştuklarından** münezzehtir." (Tûr, 52/43).

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ
الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ

"O öyle Allah ki O'ndan başka ilah yok. Melik (padişah), Kuddûs, Selam, Mü'min, gözetip koruyan Müheymîn, Aziz, Cebbar, Mütekeb-bir'dir. Allah, **müşriklerin ortak koşageldiklerinden** uzaktır." (Haşr, 59/23).

أَيُّشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ

"Hiçbir şey yaratmayan ve kendileri yaratılıp durmakta olan şeyle-ri mi **ortak koşuyorlar**? Oysa onlar yaratılıyorlar?" (A'râf, 7/191).

وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ

"Onlar (hayırlı işlerde yarışanlar) Rablerine **hiç ortak koşmaz-lar**." (Mü'minûn, 23/59).

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي
الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي

أَرْتَضَى لَهُمْ وَلِيْبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ
بِي شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

“Allah, içinizden iman edip yararlı işler yapanlara şöyle söz verdi: Yemin olsun ki onlardan öncekileri hükümran kıldığı gibi kesin onları da yeryüzünde hükümran kılacak ve mutlaka onlara kendileri için hoşnut olduğu dinlerini kuvvetle uygulama gücü verecek ve mutlaka onları korkularının arkasından güvenceye kavuşturacak, hakkımda hiçbir şeyi **ortak koşmayarak** hep Bana ibadet edecekler. Kim de bundan sonra nankörlükte bulunursa artık onlar hep fasıklardır.” (Nûr, 24/55).

قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَامٌ عَلَىٰ عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَىٰ اللَّهُ
خَيْرٌ أَمَّا يُشْرِكُونَ

“De ki: Allah'a hamd ve arıtıp seçtiği kullarına selam olsun. Allah mı hayırlı, yoksa onların **ortak koştukları mı?**” (Neml, 27/59).

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلِكِ دَعَاوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّيَهُمْ
إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ

“Â baksana! Gemiye bindiklerinde dini Allah'a özgülüyerek O'na içtenlikle dua ederler. Derken kendilerini karaya çıkardık mı hemen **ortak koşmağa koyulurlar.**” (Ankebût, 29/65).

وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَاوُا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا آذَقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً
إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ

“İnsanlara bir keder dokunduğunda kendisine yönelerek Rablelerine yalvarırlar. Sonra onlara tarafından bir rahmet tattırdığında birden içlerinden bir grup Rablerine **ortak koşarlar.**” (Rûm, 30/33).

أَمْ أَنْزَلْنَاهُ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ

“Yoksa kendilerine bir ferman indirmişiz de kendisiyle **şirk koşup durdukları** şeyi o mu söylüyor?” (Rûm, 30/35).

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِيَنَّكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi **ortak koşmayacakları**, hırsızlık yapmayacakları, zina etmeyecekleri, çocuklarını öldürmeyecekleri, elleri ile ayakları arasında bir iftira uydu-
rup getirmeyecekleri ve sana hiçbir iyi işte karşı gelmeyecekleri ko-
şuluyla seninle bîatlaşmak üzere sana geldiklerinde onlara bîat ver
ve kendileri için bağışlanma dile. Çünkü Allah pek bağışlayandır,
pek merhametlidir.” (Mümtehin, 60/12).

I) “Şirk Koşan Erkek/Kadın” Anlamındaki Tekil

“مُشْرِكٌ =müşrik” ve “مُشْرِكَةٌ =müşrike” Lafızlarının

Yer Aldığı Âyetler ve Bağlamları

Mümin Bir Kişi Bir Putperest Kadını veya Erkeği

Beğenebilir Ama Onunla Evlenemez

وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَ وَلَامَةً مُؤْمِنَةً خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّى يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ أُولَئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهُ يَدْعُوا إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

“Müşrik kadınları iman etmelerine kadar nikâh etmeyin. İnanan bir cariyeye **müşrik** bir kadından -hoşunuza gitse de- elbette daha iyi-

dir. **Müşrik erkekleri** de -inanmalarına değin- (müslüman kadınlara) nikâhlamayın; inanan bir köle elbette bir müşrikten -hoşunuza gitmiş olsa da- daha hayırlıdır. İşte onlar (müşrikler) ateşe çağırıyorlar. Oysa Allah cennete, izniyle mağfirete davet ediyor ve insanlara ayetlerini açıklıyor ki belki onlar düşünüp öğüt alırlar.” (Bakara, 2/221).

الزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ
وَحُرِّمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ

“Zina eden erkek, zina eden veya **müşrik** olan bir kadından başkasını nikâh etmez. Zina eden kadını da zina eden veya **müşrik olan erkekten** başkası nikâh etmez. Bu, müminlere haram kılındı.” (Nûr, 24/3).

İ) Çoğul “المُشْرِكُونَ =el-müşrikûn” ve “المُشْرِكِينَ =el-müşrikîn”
Lafızlarının Ayrı Ayrı Yer Aldıkları Âyetler ve
Bağlamları

a) “Müşrikler” Anlamında Ötüre Konumdaki Çoğul

“المُشْرِكُونَ =el-müşrikûn” Lafzının Âyet

Sonlarında Geçtiği Yerler

وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يَذْكُرْ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ
لَيُؤْخِرُونَ إِلَىٰ أُولِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ
لَمُشْرِكُونَ

“Üzerine Allah’ın adı anılmamış olandan yemeyin. Böyle bir yiyeş fasıklıktır. Kuşkusuz şeytanlar, sizinle mücadele etmeleri için dostlarına telkinlerde bulunurlar. Onlara boyun eğerseniz siz **müşrik olmuşsunuzdur!**” (En’âm, 6/121).

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى
الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ

“O **müşrikler** beğenmeseler de onu bütün dinlerin üstüne çıkar-ması için peygamberini hidayetle ve hak dini ile gönderen Zat'tır.” (Tevbe, 9/33).

وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ

“Onların çoğu Allah'a, **şirk koşarak** iman ederler.” (Yûsuf, 12/106).

إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ

“Onun hakimiyyeti, ancak kendisini dost edinenlere ve **Allah'a ortak kaşanlardır.**” (Nahl, 16/100),

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ

“O Allah'tır ki, Peygamberini hidâyet kanunu ve hak din ile gön-derdi ki, **müşrikler** hoşlanmasalar da, onu her dinin üstüne çıkar-sın.” (Saff, 61/9).

b) Yine “Müşrikler” Anlamında Mansup veya Mecrur Konumdaki “^{المُشْرِكِينَ} =el-müşrikîn” Lafzının Âyet Sonlarında Geçtiği Yerler

İbrahim Müşriklerden Değildi Sen de Olma

مَا كَانَ إِبْرَاهِيمَ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا
وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“İbrahim yahudi de değildi hristiyan da değildi; ancak hanîf bir müslümandı, **müşriklerden** değildi.” (Âl-i Imrân, 3/67).

قُلْ صَدَقَ اللَّهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“De ki: Allah doğru söyledi. Öyle ise bir hanif (muvahhit) olan İbrahim'in dinine uyun, o, **müşriklerden** değildi.” (Âl-i İmrân, 3/95).

قُلْ أَغَيَّرَ اللَّهُ إِلَهِي خِذْ وَلِيًّا فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ
وَلَا يُطْعَمُ قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ وَلَا تَكُونَنَّ
مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“De ki: ‘Göklerin ve yerin yaratıcısı Allah'tan başkasını mı iyi bir dost edineceğim? Oysa O besler beslenilmez.’ De ki: ‘Gerçekten ben, İslam’a girenlerin ilki olmam hususunda ve: ‘Sakin **müşriklerden olma**’ diye emir aldım.” (En’âm, 6/14).

ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتَهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا وَاللَّهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ

“Sonra onların: ‘Vallahi ey Rabbimiz bizler **şirk koşanlar değil-dik**’ demelerinden başka bahaneleri olmayacak.” (En’âm, 6/23).

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا
وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“(Hz. İbrahim:) ‘Doğrusu ben bir muvahhit olarak yüzümü gökleri ve yeri yaratmış olana çevirdim. Ben **ortak koşanlardan değilim**.’ (dedi).” (En’âm, 6/79).

قُلْ إِنَّنِي هَدَيْتَنِي رَبِّيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيمًا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ
حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“De ki: Gerçekten beni Rabbim dosdoğru bir yola iletti: Ayakta duran bir dine, muvahhit İbrahim'in dinine! O hiç **müşriklerden** olmadı.” (En’âm, 6/161).

بَرَاءَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“Allah ve Peygamberi'nden, **müşriklerden** antlaşma yaptıklarınıza bir ihtardır.” (Tevbe, 9/1).

وَأَنْ أَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“Bir muvahhit olarak yüzünü dine çevir, sakın o **müşriklerden** olma!” (Yûnus, 10/105).

قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي
وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“De ki: İşte benim yolum budur: Ben basiret üzere Allah'a çağırıyorum! Bana uyan da (çağırıyor). Allah'ı ortaklardan tenzih ederim. Ben o **müşriklerden** değilim.” (Yûsuf, 12/108).

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ

“Haydi, emrolunageldiğini açıkça söyle ve o **müşkil**lerden yüz çevir.” (Hıcr, 15/94).

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“Kuşkusuz İbrahim (başlı başına) bir ümmet idi, Allah için kıyam durandı, bir muvahhit idi. **Müşriklerden olmamıştı.**” (Nahl, 16/120).

ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“Sonra sana: ‘Bir hanif (bir muvahhit) olarak İbrahim'in dinine uy’ diye vahyettik. O, **müşriklerden olmadı.**” (Nahl, 16/123).

وَلَا يَصُدُّكَ عَنْ آيَاتِ اللَّهِ بَعْدَ إِذْ أَنْزَلْتُ إِلَيْكَ وَأَدْعُ إِلَى رَبِّكَ
وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“Sakın seni -sana indirilmelerinden sonra- Allah'ın âyetlerinden çevirmesinler. Hemen Rabbine davet et ve **sakın müşriklerden olma.**” (Kasas, 28/87).

مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ^٧

“Ona yönelmiş olarak.. O'ndan korkun, namazı dosdoğru kılın, **şirk koşanlardan olmayın.**” (Rûm, 30/31).

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ

“De ki: Yeryüzünde gezin de öncekilerin sonu nasıl olmuş görün! Onların ekserisi **putperestlerdi.**” (Rûm, 30/42).

فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَحَدَّهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ

“Çetin azabımızı gördüklerinde derler: Allah'a, birliğine inandık ve aracılığıyla **ortak koşanlar** olduğumuz şeye küfrettik.” (Mü'min, 40/84).

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ^٨

“De ki: Ben de sadece sizin gibi bir insanım. Ancak bana tanrının bir tek tanrı olduğu vahyediliyor. Öyle ise doğruca O'na yönelin, O'ndan mağfiret dileyin. Veyl **ortak koşanlara!**” (Fussilet, 41/6).

c) Yine “Müşrikler” Anlamında Mansup veya Mecrur Konumdaki “المُشْرِكِينَ =el-muşrikîn” Lafzının Âyet İçlerinde Geçtiği Yerler Ve Bağlamları

مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ

“Ne Ehlikitap'tan küfredenler, ne **müşriklerden** olanlar size Rabbinizden bir hayır indirilmesini candan ister. Allah ise rahmetiyle dilediklerini imtiyazlı kılar. Öyle ya Allah çok büyük lutuf sahibidir.” (Bakara, 2/105).

وَكَذَلِكَ زَيْنَ لِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَتَلَ أَوْلَادِهِمْ
شُرَكَائُهُمْ لِيُرْذُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ وَلَوْ شَاءَ
اللَّهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ

“Böylece ortakları, o **müşriklerden** çoğuna çocuklarını öldürmeyi süslü gösterdi ki onları mahvetsinler, dinlerini kendilerine karşı karmaşık hale getirsinler. Allah dileseydi bunu yapmazlardı. Artık onları uydurdukları iftiralarıyla başbaşa bırak.” (En'âm, 6/137).

وَإِذْ قَالَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ إِنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِنَ
الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ فَإِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَأَعْلَمُوا
أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

“O en büyük hac günü Allah ve Peygamberi'nden insanlara bir duyurudur: Hakikaten Allah **müşriklerden** uzaktır! Peygamberi de! Tevbe ederseniz bu hayrınızadır. Yüz çevirirseniz bilin ki gerçekten siz Allah'ı aciz bırakamazsınız. O küfredenlere acı veren bir azabı muştula.” (Tevbe, 9/3).

إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْئًا وَلَمْ يُظَاهِرُوا
عَلَيْكُمْ أَحَدًا فَأَتِمُوا إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ

“**Müşriklerden** kendileriyle antlaşma yaptıklarınızdan size karşı hiçbir eksik bırakmamış ve aleyhinizde hiç kimseye yardımcı olmamışlar hariç. Artık bunlara, sürelerine değin sözleşmelerini tam uygulayın. Hiç kuşkusuz Allah takva sahiplerini sever.” (Tevbe, 9/4).

فَإِذَا أَنْسَلَخَ الْأَشْهُرَ الْحُرُمَ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ
وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصِدٍ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا
الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“O haram aylar çıktığında artık o **müşrikleri**, kendilerini nerede bulursanız öldürün, onları yakalayın, onları hapsedin ve her geçidi tutun. Tevbe ederlerse, namazı dosdoğru kıyalarlar ve zekâtı verirlerse o zaman yollarını açın. Kuşkusuz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir. (Tevbe, 9/5).

وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ
ابْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ

“**Müşriklerden** biri senden güvence isterse, kendisine, Allah'ın sözünü dinlemesine değin güvence ver, sonra onu güvenli bulduğu yere ulaştır. Çünkü onlar bilmeyen bir toplumdur.” (Tevbe, 9/6).

كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ إِلَّا الَّذِينَ
عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ
فَأَسْتَقِيمُوا لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ

“O **müşrikler** için Allah yanında, Peygamberi yanında nasıl antlaşma olur? Sadece Mescid-i Haram yanında antlaştıklarınız hariç. Öyle ise bunlar size karşı dürüst davrandıkları sürece kendilerine dürüst davranın, çünkü Allah takva sahiplerini sever.” (Tevbe, 9/7).

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ
بِالْكُفْرِ أُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ

“Nefislerinin küfrüne tanıklık edip duran **müşriklerin** Allah'ın mescitlerini onarmaları olacak şey değil. İşte onlar! Yaptıkları boşa gitti. Onlar ateşte sürekli kalacaklar.” (Tevbe, 9/17).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا
الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ
يُغْنِيَكُمْ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ شَاءَ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

“Ey iman edenler! **Müşrikler** sadece pisliktir. Artık bu yılların-
dan sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar. Yoksulluktan korkarsa-
nız, dilerse Allah ileride lutfundan sizi zenginleştirir. Cidden Allah
çok iyi bilendir, pek hikmetlidir.” (Tevbe, 9/28).

إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ
يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذَلِكَ الدِّينُ
الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ
كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ

“Gerçekten Allah katında ayların sayısı, gökleri ve yeri yarattığı
gündeki Allah'ın yazısına göre on iki aydır. Bunlardan dördü haram
(aylardır). İşte budur dosdoğru din. Öyle ise onlarda kendinize zul-
metmeyin. Size karşı topyekün nasıl savaşıyorlarsa siz de **müşrik-
lerle** topyekün savaşın. Bilin ki kesinkes Allah takva sahipleriyle-
dir.” (Tevbe, 9/36).

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ
كَانُوا أُولَىٰ قُرْبَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ

“Akraba bile olsalar, çılgın ateşin halkı oldukları kendilerine belli
olduktan sonra ne Peygamber, ne de iman etmiş olanlar için **müş-
rikler lehinde** mağfiret istemeleri sözkonusu değildir.” (Tevbe,
9/113)².

² Bu sırada daha önce geçmiş olan Hacc, 22/31 âyetine de bkz.

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ

“O, size dinden Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi ve yine kendisiyle İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi sizin için: ‘Dini doğrultun, onda ayrılığa düşmeyin’ diye sizin için şariat (kanun) yaptı. **Müşriklere**, çağırmakta olduğu şey ağır geldi. Allah, dilediğini kendisine seçer ve yönelen kimseyi kendisine iletir.” (Şûrâ, 42/13).

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفَكِّينَ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ

“Ehlikitaptan ve **müşriklerden** küfretmiş bazı kişiler, kendilerine o açık delil (Peygamber) gelinceye değin (küfürlerinden) ayrılacak değillerdi³.” (Beyyine, 98/1).

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ

“Gerek kitap verilenlerden gerek **müşriklerden** olsun küfredenler kesin cehennem ateşindedirler, orada ebedî kalacaklardır. İşte onlardır insanların en şerlileri!” (Beyyine, 98/6).

³ Bu anlam ‘ مِنْ أَهْلِ ’ lafzındaki ‘ مِنْ ’ in teb’îziyye için olduğu yorumları temel alınarak verilmiştir. ‘ مِنْ ’ i, teb’îziyye değil de tebyîniyye olarak değerlendirip ‘ مُنْفَكِّينَ ’ kelimesinin lugavî özelliğini dikkate alan yorumlara göre âyeti şöyle çevirebiliriz: “İnkara sapmış olan Ehlikitap ve müşrikler, kendilerine o açık delil (Peygamber) gelinceye değin bölük-pörçük olacak (gruplara ayrılacak) değillerdi.”

d) Çoğul “ الْمُشْرِكُونَ =el-müşrikûn” ve “ الْمُشْرِكِينَ =el-müşrikîn”
Lafızlarının Birlikte Yer Aldıkları Âyet ve Bağlamları

لِيُعَذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ
اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

“Allah, münafık erkekler ile münafık kadınlara, **müşrik erkeklerle müşrik kadınlara** azap etmesi, bir de mümin erkekler ile mümin kadınlara tevbe bahşetmesi için (bu emaneti) insanlara vermiştir. Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir.” (Ahzâb, 33/73).

وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّالِمِينَ بِاللَّهِ
ظَنَّ السَّوْءِ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ
جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا

“Ve Allah hakkında kötü zanda bulunan münafık erkekler ile münafık kadınlara, **müşrik erkekler ile müşrik kadınlara**, o kötülük girdabı başlarına dönesicelere azap etmesi için. Allah onlara gazap etmiş, onlara lanet etmiş ve kendilerine cehennemi hazırlamıştır. Ona gidiş ne kötüdür!” (Feth, 48/6).

* * *

DÖRDÜNCÜ KISIM

İbadetler

1. Bölüm: İbadetlere Giriş

**Konu - 1: İbâdetin Önemini
Vurgulayan Âyetler**

Konu - 2: Temizlik

Konu - 3: Abdest, Gusûl ve Teyemmüm

2. Bölüm: Namaz, Ezan ve Mescitler

Konu - 1: Namazın Önemi

**Konu - 2: Namazın Şart ve Rükünlerinin
Belirlendiği Âyetler**

**Konu - 3: Günlük Vakit Namazları Dışındaki
Namaz Çeşitlerine Vurgu
Yapan Âyetler**

Konu - 4: Ezana Vurgu Yapan Âyetler

**Konu - 5: Camilerin, Mescitlerin Yer
Aldığı Âyetler**

3. Bölüm: Zekat ve Sadaka

Konu - 1: Zekat

Konu - 2: Sadaka

4. Bölüm: Oruç

Konu - 1: Oruç ve Ramazan Ayı

Konu - 2: Orucun Keffaret Meselesi Olması

5. Bölüm: Hac, Umre, Hedy, Kurban

Konu - 1: Hac ve Umre

Konu - 2: Hedy ve Kurban

Birinci Bölüm

İbadetlere Giriş

Konu-1: İbadetin Önemini Vurgulayan Âyetler

Ön bilgiler

1) “ عِبَادَةٌ = *ibâdet*” Lafzıyla İbadet ve Kulluğa Vurgu Yapılması

• O'na ibadetten gocunmazlar • Allah'a ibadete yanaşmayanlar ile başka varlıklara kulluk edenlere yönelik uyarılar

2) Tekil “ اَعْبُدْ = *a'bud=ibadet et*” Emir Fiili ile İbadete ve Kulluğa Vurgu Yapılan Âyetler

3) Çoğul: “ اَعْبُدُوا = *a'budû=ibâdet edin/kulluk yapın*” Emir Fiilinin Geçtiği Âyetler ve Bağlamları

4) Çoğul “ لَا تَعْبُدُوا = *lâ-tâ'budû=ibadet etmeyin/kulluk yapmayın*” Olumsuz Emir Fiili ile Allah'tan Başkasına İbadet Yapılmamasını Vurgulayan Âyetler ve Bağlamları

5) İbadete ve Kulluğa Vurgu Yapan Çoğul: “ عَابِدُونَ = *âbidûne=ibâdet edenler/kulluk yapanlar*” İsm-i Fâilinin Geçtiği Âyetler ve Bağlamları

6) İbadete ve Kulluğa Vurgu Yapan Çoğul: “ عَابِدَاتٌ = *âbidât=ibâdet eden/kulluk yapan kadınlar*” İsm-i Fâilinin Geçtiği Bir Âyet

7) İbadet ve Kulluğun: “ نَعْبُدُ = *na'budû=ibadet ederiz*” Anlamındaki Birinci Çoğul Şahıs Fiili ile vurgulandığı Âyetler ve Bağlamları

a) “ نَعْبُدُ = *na'budu*” Fiili ile Allah'a İbadetin Vurgulandığı Âyetler

b) “ نَعْبُدُ = *na'büdü*” Fiili ile Putlara İbadet Etmemenin Vurgulandığı Âyetler

c) Puta tapanların “ نَعْبُدُ =na'budu=ibâdet ederiz” Fiilini

Putlara Tapma Amaçları Bağlamında Kullanmaları

d) Putlara Tapanların “ نَعْبُدُ =na'budu=ibâdet ederiz” Fiilini

Bir Olan Allah’a İbadet İtirazları Makamında

Kullanmaları

8) İbadet ve Kulluğun: “ibadet edersiniz” Anlamındaki

İkinci Çoğul Şahıs “ تَعْبُدُونَ =ta'budûne” Fiili ile

Vurgulandığı Âyetler

a) “ تَعْبُدُونَ =ta'budûne” Fiili ile Yalnız Allah’a İbadetin

Vurgulandığı Âyetler

b) “ تَعْبُدُونَ ta'budûne” Fiili ile Allah’tan Başkasına İbadetin

Bir Değer İfâde Etmediğinin Vurgulandığı Âyetler

9) Allah’tan Başkasına İbadet ve Kulluğun: “İbadet edersin”

Anlamındaki İkinci tekil Şahıs “ تَعْبُدُ ” ve “ لَا تَعْبُدُ =ibadet

etme” Fiili Kullanılarak Vurgulanması

10) İbadet ve Kulluğun: “İbadet etmemeniz”

Anlamındaki İkinci Çoğul Şahıs “ أَلَّا تَعْبُدُوا ” Fiili ile

Allah’tan Başkasına İbadet

ve Kulluk Yapılmamasının Vurgulandığı Âyetler

11) “ يَعْبُدُونَ =ibadet ederler” Anlamındaki Üçüncü Çoğul

Şahıs Fiili ile Allah’tan Başkasına İbadet ve Kulluk

Yapılmasının Kınandığı Âyetler

12) “ يَعْبُدُونَ =ya'budûne=ibadet ederler” Anlamındaki

Üçüncü Çoğul Şahıs Fiili ile Allah’a İbadet ve Kulluk

Yapılmasının Övülmesi

13) “ يَعْبُدُ =ya'budu= ibadet eder” Anlamındaki Üçüncü

Tekil Şahıs Fiili ile Allah’tan Başkasına İbadet Yapan

Putperestlerin İtiraz Gerekçelerinin Vurgulandığı

Âyetler

14) “ أَعْبُدُ =a'budu=ibadet ederim” Anlamındaki Birinci

Tekil Şahıs Fiilinin Değişik Versiyonlarıyla Allah’a

İbadet Edilmesini ve Allah’tan başkasına

Tapınılmamasının Vurgulandığı Âyetler

Konu-1: İbadetin Önemi Vurgulayan Âyetler

Ön bilgiler

Kur'ân-ı Kerîm'in ihtiva ettiği hükümler başlıca üç kısımdır:

1- İ'tikâdî hükümler. Bununla Allah Teâlâ, melekler, kitaplar, peygamberler ve âhiret günü ile alakalı olarak mükellef bir kimsenin inanmakla yükümlü bulunduğu meseleler vurgulanır.

2- Ahlâkî hükümler. Bununla dînî emirlerle yükümlülük çağına gelmiş olanların bezenecekleri güzel huylar ile kaçınacakları kötü huylar yansıtılır.

3- Amelî hükümler. Mükellef bir müslümanın yaptığı işleri, söylediği sözleri, akitleri ve tasarruflarıyla ilgili hükümlerdir.

Kur'ân-ı Kerîm'deki amelî hükümler de başlıca iki ana başlık altında değerlendirilir:

I) Namaz, oruç, zekât, hac, cihâd, nezir vs gibi insanın Rabbiyle münâsebetini düzünleyen ibadetlerle ilgili hükümler.

II) Akitler, iş sözleşmeleri, alış-verişler, nikâhlar vb gibi muâmelât ile alakalı hükümler.

Bundan önceki bölümlerde itikâdî hükümlerle ilgili âyetler aktarılmıştı. Bu aşamada da amelî hükümlerden ibadetlerle ilgili âyetler kaydedilecek, daha sonra da müâmelâtla ilintili âyetler yazılacak.

“İbâdet” şerîat dilinde: “Niyete bağlı olarak yapılmasında sevap olan ve Cenâb-ı Allah’a *kurbet* (yakınlık) ifâde eden özel bir *tâat* (saygı arz etme)tır.”¹ Çoğulu dilimize: “İbâdetler” şeklinde çevirdiğimiz “İbâdât”tır.

Tanım içinde geçen “*tâat*” lafzı, niyete bağlı olsun-olmasın ve kimin için yapıldığı bilinsin-bilinmesin yapılması sevap olan işi yapmaktır. Yakınlık anlamındaki “*kurbet*” ise, niyete bağlı olmasa bile kime yapıldığını bilerek yani yaklaşmak istediği zâtı tanıyarak yapmaktır. Dolayısıyla her ibâdet Allah’a bir yakınlık ve her yakınlık da bir tâattır.

¹ Elmalılı, Fıkıh ıstılahları (S. GÜLLE), II/396.

Sadece ibâdet olmak üzere yapılan ibâdetler beşe ayrılır:

- a) Namaz,
- b) Zekât,
- c) Oruç,
- d) Hacc,
- e) Cihâd.

İbâdetlerle ilgili âyetler ve bağlamları bu sıralama doğrultusunda ele alınacak ve kendi içlerinde gruplandırılarak aktarılacak. Her ibâdetin gereğinin yerine getirilmesi için o ibâdete özgü şartlar vardır. Sözelimi zekâtın zekât, orucun oruç, haccın hac, cihadın da cihad olabilmesi için özel şartları olduğu gibi ibadetlerin başı sayılan namazın da namaz öncesi ve namaz içi birtakım şartları vardır. Namaz öncesi öngörülen şart abdest alınması/veya teyemmüm yapılmasıdır. Abdest de temizliğin bir çeşididir. Dolayısıyla burada ibadetlerin önemini yansıtan âyetler kaydedildikten sonra hemen namaz konusuna geçilme-miş, ilkönce temizliğe ve bu kapsamda değerlendirilen konulara işâret eden âyetler yazılarak ikinci sırada Temizlik konusu işlenmiştir.

1) “عِبَادَةٌ =ibâdet” Lafzıyla Kulluğa Vurgu Yapılması

O'na İbadetten Gocunmazlar

إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ
وَلَهُ يَسْجُدُونَ

“Kuşkusuz Rabbinin katındakiler O'na ibâdetten (kulluğunu göstermekten) kibirlenmezler, O'nu ulular ve yalnız O'nun için secde ederler.” (A'râf, 7/206).

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ
وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ

“Oysa göklerde ve yerde kim varsa O'nundur. O'nun huzurundakiler O'na ibadetten ne çekinir, ne de yorgunluk duyarlar.” (Enbiyâ, 21/19).

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهُ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ
فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا

“De ki: Ben de sırf sizin gibi bir insanım. Bana sadece ilahınızın bir tek ilah olduğu vahyolunuyor. Onun için her kim Rabbine kavuşmayı arzu ederse yararlı bir iş yapsın ve Rabbine hiçbir ortak karıştırmaksızın **kulluk etsin**.” (Kehf, 18/110).

رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ
هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا

“O, bütün göklerin, yerin ve aralarındakilerinin Rabbi. Öyle ise **O'na ibadet et ve ibadetine sebat** göstererek sabret. Hiç sen O'na bir adas bilir misin?” (Meryem, 19/65).

Allah'a İbadete Yanaşmayanlar ile Başka Varlıklara Kulluk Edenlere Yönelik Uyarılar

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ
عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

“Rabbiniz buyurdu: Benden isteyin, size vereyim! Çünkü **Bana kulluktan yüksünenler** aşağılanmışlar olarak yakında cehenneme girecekler!” (Mü'min, 40/60).

وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ

“İnsanlar mahşerde bir araya getirildiklerinde de onlara düşman kesilirler ve kendilerine **tapınmalarını inkâr ederler**.” (Ahkâf, 46/6).

2) Tekil “ اَعْبُدْ =a'bud=ibadet et” Emir Fiili ile Kulluğa Vurgu Yapılan Âyetler

وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاِلَيْهِ يُرْجَعُ الْاَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ
وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

“Göklerin ve yerin gaybı Allah'ın tekelindedir. İşlerin tümü O'na döndürülür. Öyle ise **O'na kulluk et**, O'na dayan. Rabbin yapmakta olduklarınızdan gafil değildir.” (Hûd, 11/123).

وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَآتِيَكَ الْيَقِيْنُ

“Sana, o kesin bilgi gelinceye değin Rabbine **kulluk et**.” (Hıcr, 15/99).

اِنِّىْ اَنَا اللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اِنِّىْ فَاعْبُدْنِىْ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْرِىْ

“Gerçekten Benim Ben Allah. Benden başka ilah yoktur. Onun için Bana **ibadet et** ve zikrim (anılmam) için namazı dosdoğru kıl.” (Tâhâ, 20/14).

اِنَّا اَنْزَلْنٰ اِلَيْكَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّيْنَ

“Gerçekten Kitab'ı sana hak ile indirdik. Öyle ise dini kendisine özgülüyerek Allah'a **kulluk eyle**.” (Zümer, 39/2).

3) Çoğul: “اعْبُدُوا = a'budû ibâdet edin/kulluk yapın”

Emir Fiilinin Geçtiği Âyetler ve Bağlamları

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ
لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

“Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize **ibadet edin ki** siz korunasınız.” (Bakara, 2/21).

إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

“Kuşkusuz Allah benim Rabim ve sizin de Rabbiniz. Onun için hep O'na **kulluk edin**. İşte bu doğru yoldur.” (Âl-i İmrân, 3/51).

وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي
الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ
الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ
أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَلًا فَخُورًا

“Allah'a **ibadet edin**, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya-babaya, akrabaya, yetimlere, miskinlere, yakın komşuya, uzak komşuya, yandaki arkadaşına, yolda kalmışa ve sağlarınızın sahip bulunduklarına (elleriniz altındaki kölelere-cariyelere) iyilik edin. Kuşkusuz Allah mütekebbir, böbürlenene kimseyi sevmez.” (Nisâ, 4/36).

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ وَقَالَ
الْمَسِيحُ يَا بَنِي إِسْرَءِيلَ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ إِنَّهُ
مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَا فِيهِ النَّارُ
وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ

“Kuşkusuz Allah Meryem oğlu Mesih'tir” diyenler gerçekten kâfir olmuştur. Oysa Mesih: ‘Ey israiloğulları! Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz Allah’a **ibadet edin**. Hiç şüphesiz kim Allah’a ortak koşarsa artık gerçekten Allah ona cenneti haram kılmıştır. Onun dönüp varacağı yer ateştir. O zalimlere yardımcılarından kimse yoktur’ demişti.” (Mâide, 5/72).

مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ

“Onlara sadece bana ne emretmiş isen onu söylemiştim. Benim Rabbim sizin de Rabbiniz Allah’a **ibadet edin** (demiştim). Aralarında olduğum sürece üzerlerinde iyi bir şahit idim. Benim canımı aldığı anda artık üzerlerinde yalnız Sen gözcü oldun. Sen her şeye iyi bir tanıksın.” (Mâide, 5/117).

ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ

“İşte size Rabbiniz Allah! O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur, her şeyin yaratıcısıdır. Öyle ise **O'na kulluk edin**. O, her şeye Vekîl'dir.” (En'âm, 6/102).

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ

“Gerçekten Nuh'u toplumuna gönderdik. ‘Ey toplumum! Allah'a **ibadet edin**, sizin için O'ndan başka bir tanrı yoktur! Cidden ben sizin hesabınıza büyük bir günün azabından korkuyorum’ dedi.” (A'râf, 7/59).

وَالِىٰ عَادِ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ

“Âd'a da kardeşleri Hûd'u gönderdik. Onlara: ‘Ey toplumum! **Allah'a ibadet edin**, sizin için O'ndan başka bir tanrı yoktur, sakınmayacak mısınız?’ dedi.” (A'râf, 7/65).

وَالِى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ آيَمٍ

“Semûd'a da kardeşleri Salih'i (gönderdik). Onlara: ‘Ey toplumum! **Allah'a ibadet edin**, sizin için O'ndan başka bir tanrı yoktur. Gerçekten size Rabbinizden bir belge geldi. İşte bu size bir mucize olmak üzere Allah'ın dişi devesidir. Öyle ise bırakın onu Allah'ın arazi-sinde yesin (yayılsın), ona kötülükle dokunmayın; yoksa sizi elem veren bir azap yakalar.’ dedi.” (A'râf, 7/73).

وَالِى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

“Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik). Onlara: ‘Ey toplumum! **Allah'a ibadet edin**. Sizin için O'ndan başka bir tanrı yoktur. Gerçekten size Rabbinizden açık bir belge geldi. Artık ölçmeyi, tartmayı tam yapın, insanlara eşyalarını eksiltmeyin, yeryüzünde düzen sağlandıktan sonra müfsitlik yapmayın. İşte size bu anlatılanlar -eğer inananlarsanız- sizin için hayırlıdır’ dedi.” (A'râf, 7/85).

إِنَّ رَبَّكُمْ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُدِيرُ الْأَمْرَ مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ ذَلِكَ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ

“Kuşkusuz Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra işi tedbir etmek üzere Arş üzerine yerleşen Allah'tır. Hiçbir şefaattçi yoktur ancak O'nun izniyle vardır. İşte bu Allah, sizin Rabbiniz! Öyle ise **O'na kulluk edin**. Hâlâ ibret almayacak mısınız?” (Yûnus, 10/3).

وَالِى عَادِ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ

“Âd'a da kardeşleri Hud'u gönderdik. Onlara: ‘Ey toplumum! **Allah'a kulluk edin**, sizin için O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur. Siz sadece (birtakım tanrılar) uyduranlarsınız!’ dedi.” (Hûd, 11/50).

وَالِى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ هُوَ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تَوْبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُجِيبٌ

“Semud'a da kardeşleri Salih'i gönderdik. Onlara: ‘Ey toplumum! **Allah'a kulluk edin**, sizin için O'ndan başka bir tanrı yoktur. O, sizi topraktan meydana getirdi ve size orada ömür sürdürdü. Öyle ise O'ndan mağfiret isteyin, ardından Kendisine yönelin. Gerçekten Rabbinim pek yakındır, cevap verendir.’ dedi.” (Hûd, 11/61).

وَالِى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِنِّي أَرَاكُمْ بِخَيْرٍ وَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُحِيطٍ

“Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Onlara: ‘Ey toplumum! **Allah'a kulluk edin**, sizin için O'ndan başka bir tanrı yoktur. Ölçüyü, tartıyı eksik yapmayın. Gerçekten ben sizi bolluk içinde görüyorum, cidden ben sizin için, kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum’ dedi.” (Hûd, 11/84).

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ
فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا
فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ

“Andolsun her ümmet içinde: ‘Allah’a kulluk edin, Tâgût’tan uzak durun’ diyen bir peygamber göndermişizdir. Onlardan kimine Allah hidâyet etmiş, içlerinden kimine de sapıklık hak olmuştu. Haydi yeryüzünde gezin ve o yalancıların sonu nasıl olmuş görün.” (Nahl, 16/36).

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ

“Senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki ona: ‘Gerçek, Benden başka İlah yoktur, onun için hep **Bana ibadet edin**’ diye vahyetmiş olmayalım.” (Enbiyâ, 21/25).

إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ

“İşte bu sizin ümmetiniz bir tek ümmet, Rabbiniz de bir Benim! Onun için hep **Bana kulluk edin**.” (Enbiyâ, 21/92).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا
الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“Ey iman edenler! Rükû edin, secde edin, **Rabbinize kulluk edin**, hayır işleyin ki kurtuluşa erebilesiniz.” (Hacc, 22/77).

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ
إِلَهِ غَيْرِهِ أَفَلَا تَتَّقُونَ

“Yüceliğim hakkı için Biz Nûh’u kavmine peygamber gönderdik de: ‘Ey kavmim! **Allah’a ibadet edin**, O’ndan başka bir tanrınız yoktur. Peki korunmaz mısınız?’ dedi.” (Mü’minûn, 23/23).

فَارْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ
أَفَلَا تَتَّقُونَ

“Onların aralarına da kendilerinden: ‘Allah'a ibadet edin, O'ndan başka bir tanrınız yok. Artık korunmaz mısınız?’ diyen bir peygamber gönderdik.” (Mü'minûn, 23/32).

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ

“Yüceliğim hakkı için: ‘Allah'a ibadet edin’ diye Semûd'a da kardeşleri Salih'i göndermiştik. Hemen birbirleriyle çekişen iki fırka oldular.” (Neml, 27/45).

وَإِبْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“İbrahim'i de gönderdik. Hani o kavmine: ‘Allah'a kulluk edin ve O'na sığının. Bilerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır.’ demişti.” (Ankebût, 29/16).

وَالِى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَارْجُوا
الْيَوْمَ الْآخِرَ وَلَا تَعْتَوْا فِى الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ

“Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik vardı ve: ‘Ey kavmim! Allah'a ibadet edin de son güne ümid besleyin, fesatçılıkla yeryüzünü berbat etmeyin’ dedi.” (Ankebût, 29/36).

وَأَنْ اعْبُدُونِى هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

“Bana kulluk edin. Bu, dosdoğru bir yoldur.” (Yâsîn, 36/61).

فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ قُلْ إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ
وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَلَا ذَلِكِ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ

“Haydi siz O’ndan başka dilediğinize **kulluk edin**. De ki: “Gerçekten hüsranda olanlar, kıyamet günü hem kendilerini hem de ailelerini ziyana uğratmış olanlar onlardır. Dikkat! İşte bu, apaçık zararın ta kendisidir.” (Zümer, 39/15).

إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

“Kuşkusuz Allah, O, benim Rabbim ve sizin de Rabbiniz. Öyle ise **O’na kulluk edin**. İşte budur dosdoğru bir yol.” (Zuhuruf, 43/64).

فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا

“Haydi Allah için secdeye kapanın ve Allah için **kulluk edin!**” (Necm, 53/62).

إِنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُوا

Şöyle ki: **Allah’a kulluk edin**, O’na korunun=sığının ve bana itâat edin. (Nûh, 71/3).

4) Çoğul “لَا تَعْبُدُوا” lâ ta’budû= kulluk yapmayın”

Olumsuz Emir Fiili ile Allah’tan Başkasına İbadet Yapılmamasını Vurgulayan Âyetler ve Bağlamları

أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَن لَّا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ

“Ey Adem oğulları! ‘Şeytana **kulluk etmeyin**’ diye size tavsiyede bulunmadım mı? Cidden o, sizin için apaçık bir düşmandır.” (Yâsîn, 36/60).

وَاذْكُرْ آخَا عَادٍ إِذْ أُنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ

“Bir de Âd’ın kardeşini (Hûd’u) an. Hani kavmini -önünden ve arkasından nice uyarıcılar geçmişken-: ‘Allah’tan başkasını **ma’bud tanımayın!** Çünkü ben sizin hesabınıza pek büyük bir günün azabından korkuyorum!’ diye uyarıştı.” (Ahkâf, 46/21).

5) İbadete ve Kulluğa Vurgu Yapan Çoğul: “عَابِدُونَ =
âbidûne=kulluk yapanlar” İsm-i Fâilinin
Geçtiği Âyetler Ve Bağlımları

صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ

“Allah'ın boyasına bak. Allah'ın boyasından daha güzel boyalı kimdir? Biz sadece ve sadece O'na ibadet edenleriz. (Bakara, 2/138).

التَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ
الْأَمْرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ
وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

“Tevbekârlar, âbidler, hamdedenler, seyahat yapanlar rukûa varanlar, secdeye kapananlar, iyiliği emredenler, kötülükten nehyedenler, Allah'ın sınırlarını koruyanlar.. Müjde ver o müminlere.” (Tevbe, 9/112).

وَجَعَلْنَاهُمْ آيَةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ
وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ

“Hepsini emrimizle yol gösteren rehberler yaptık, kendilerine hayırlar işlemeyi, namaz kılmayı ve zekât vermeyi vahyettik. Hepsi bize ibadet edenlerdiler.” (Enbiyâ, 21/73).

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ وَآتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ
مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَذِكْرًا لِلْعَابِدِينَ

“Biz de duasını kabul ettik de hemen kendisindeki sıkıntıyı açtık ve tarafımızdan bir rahmet ve kulluk edenlere bir uyarı olmak üzere ona âilesini ve yanlarında onların bir mislini de verdik.” (Enbiyâ, 21/84).

إِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاغًا لِّقَوْمٍ عَابِدِينَ ط

“Şüphe yok ki bunda **ibadet eden** bir toplum için yeterli bir öğüt vardır.” (Enbiyâ, 21/106).

قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمَنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَابِدِينَ

“De ki: Rahman'ın bir çocuğu olursa benim ona **tapanların ilki!**” (Zuhruf, 43/81).

6) İbadete ve Kulluğa Vurgu Yapan Çoğul: “عَابِدَات = âbidât=kulluk yapan kadınlar” İsm-i Fâilinin Geçtiği Bir Âyet

عَسَىٰ رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَكُنَّ أَنْ يُبَدِّلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ مُسْلِمَاتٍ مُّؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَائِبَاتٍ عَابِدَاتٍ سَائِحَاتٍ ثَيِّبَاتٍ وَأَبْكَارًا

“Şâyet o sizi boşarsa gerek ki Rabbi yerinize ona sizlerden daha hayırlı, müslüman, inanan, divan duran, tevbe eden, **ibadet yapan**, oruç tutan dul ve bakire hanımları eş olarak verir.” (Tahrîm, 66/5).

7) İbadet ve Kulluğun: “نَعْبُدُ =ibadet ederiz” Anlamındaki Birinci Çoğul Şahıs Fiili ile Vurgulandığı Âyetler ve Bağlamları³

a) “نَعْبُدُ na'budu ” Fiili ile Allah'a İbadetin Vurgulandığı Âyetler

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ط

“Yalnız Sana **ibadet ederiz** ve yalnız Senden yardım dileriz.” (Fâtiha, 1/5).

³ Allah'a ibadetin dili geçmiş zaman kipi ile doğrudan vurgulandığı bir örneğe rastlanmamıştır. Mâide, 5/60; Nahl, 16/35; Şuarâ, 26/22; Zuhruf, 43/20 âyetlerinde geçen “عَبَدْنَا =ibâdet etti/kulluk yaptı/ عَبَدْنَا =ibadet ettik” dili geçmiş zaman kipleri konumuzla doğrudan ilintili değildir.

أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ
مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَالِلّٰهِ أَبَائُكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ
إِلَهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

“Yoksa siz, ölüm Yakub'a geldiğinde tanık mıydınız ki oğullarına: ‘Ardımdan neye ibadet edeceksiniz?’ demişti. ‘Senin İlah'ına, ataların İbrahim ile İsmail ve İshak'ın İlah'ına, bir tek ilah'a **ibadet edeceğiz**, biz sadece O'na teslim olanlarız’ demişlerdi.” (Bakara, 2/133).

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ
إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ
اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ

“De ki: Ey Ehlikitap! Sizinle aramızda aynı olan şu söze gelin: Sadece Allah'a **tapalım**, O'na hiçbir şeyi eş koşmayalım, kimimiz kimisini Allah dışında rabler edinmesin. Yüz çevirirlerse: ‘Şahit olun biz Müslümanlarız’ deyin.” (Âl-i Imrân, 3/64).

b) “ ^{نَعْبُدُ} = na'budu” Fiili ile Putlara İbadet Etmemenin Vurgulandığı Âyetler

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ
أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ

“Bir zaman İbrahim demişti: Rabbim! Bu beldeyi güvenli kıl, beni ve oğullarımı putlara **tapmaktan** uzak tut.” (İbrâhîm, 14/35).

قَالُوا نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنَظَّلُ لَهَا عَاكِفِينَ

“Birtakım putlara **taparız**, onlar sayesinde toplanırız, dediler.” (Şuarâ, 26/71).

c) Puta Tapanların “نَعْبُدُ =na'budu” Fiilini Putlara Tapma Amaçları Bağlamında Kullanmaları

أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ

“Dikkat! Saf din sadece Allah'ındır. O'ndan başka birtakım dostlar edinmiş kimseler: ‘Biz onlara sırf bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye tapıyoruz’ (diyorlar). Kuşkusuz Allah, hakkında ihtilaf edegeldikleri konuda aralarında hüküm verecek. Hakikaten Allah yalancı ve gerçekleri çok örtücü olan kişiye rehberlik yapmaz.” (Zümer, 39/3).

d) Putlara Tapanların “نَعْبُدُ =na'budu” Fiilini Bir Olan Allah'a İbadet İtirazları Makamında Kullanmaları

قَالُوا اجِئْنَا لِنَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَاتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ

“Onlar: ‘Allah'a, tek O'na **ibadet edelim**, atalarımızın tapmakta olduklarını bırakalım diye mi bize geldin? Doğru söyleyenlerden isen haydi bizi tehdit ettiğin şeyi getir!’ dediler.” (A'râf, 7/70).

قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَذَا أَتَنْهِينَا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٌ

“Onlar: ‘Ey Salih! Gerçekten sen bundan önce aramızda ümit beslenir bir zat idin. Şimdi bizi, atalarımızın kulluk yaptığı şeye **kulluk yapmamızdan** vaz mı geçiriyorsun? Gerçekten biz, senin bizi kendisine çağırdığın şeyden ötürü kuşku içindeyiz.’ dediler.” (Hûd, 11/62).

8)İbadet ve Kulluğun: “ibadet edersiniz ” Anlamındaki İkinci Çoğul Şahıs “ تَعْبُدُونَ =ta'budûn” Fiili ile Vurgulandığı Âyetler⁴

a) “ تَعْبُدُونَ ta'budûn” Fiili ile Yalnız Allah’a İbadetin Vurgulandığı Âyetler

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا
لِلَّهِ إِن كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

“Ey iman etmiş olanlar! Size, rızık olarak verdiklerimizin en temizlerinden yeyin ve eğer kendisine **kulluk ediyorsanız** Allah'a şükredin.” (Bakara, 2/172).

فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ
إِن كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

“Haydi Allah'ın sizi rızıklandığı şeylerden helal, tertemiz olarak yiyin, eğer yalnız **O'na kulluk ediyorsanız** Allah'ın nimetine şükredin.” (Nahl, 16/114).

وَمِنَ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا
لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

“Gece ile gündüz, güneş ile ay O'nun delillerindendir. Ne güneşe secde edin ne de aya! Eğer O'na **kulluk yapanlarsanız** onları yaratmış olan o Allah'a secde edin.” (Fussilet, 41/37).

b) “ تَعْبُدُونَ =ta'budûn” Fiili ile Allah’tan Başkasına İbadetin Bir Değer İfâde Etmediğinin Vurgulandığı Âyetler

قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَاللَّهُ
هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

⁴ Ayrıca: Bakara, 2/133 âyetine de bkz.

“De ki: Allah’ı bırakıp size ne bir zarar verebilecek ne de bir fayda sağlayabilecek şeylere mi **tapıyorsunuz**? Allah pek iyi duyardır, pek iyi bilendir.” (Mâide, 5/76).

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ
وَشُرَكَاءُكُمْ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَاءُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِلَّا نَا تَعْبُدُونَ

“Gün olur onların, hepsini bir araya toplarsınız sonra müşriklik yapmış olanlara deriz: ‘Siz ve ortaklarınız yerinizde durun!’ Böylece aralarını ayırmışızdır. Ortakları: ‘**Siz bize ibadet** edenler olmadınız!’ derler.” (Yûnus, 10/28).

مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءُ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ
مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا
إِلَّا إِيَّاهُ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

“O’ndan başka, sadece birtakım isimlere **perestişte bulunuyor-sunuz** ki onları da siz ve atalarınız koydunuz! Oysa Allah onlarla ilgili hiçbir belge indirmemiştir. Hüküm yalnız Allah’ındır, yalnız kendisine kulluk etmenizi ferman buyurdu. İşte doğru din budur. Ama insanların çoğu bilmiyorlar.” (Yûsuf, 12/40).

قَالَ أَفَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ

“Dedi: O halde Allah’ı bırakıp da size hiçbir fayda veremeyecek, zarar da erdiremeyecek nesnelere mi tapıyorsunuz?” (Enbiyâ, 21/66).

أَفِّ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

“Yuh size ve Allah’tan başka **taptıklarınıza**! Hâlâ akıllanmayacak mısınız?” (Enbiyâ, 21/67).

إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصْبُ جَهَنَّمَ
أَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ

“Haberiniz olsun ki siz ve Allah'tan başka **taptığınız nesneler** hep cehennem mermisisiniz, siz oraya gireceksiniz.” (Enbiyâ, 21/98).

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ

“O bir zaman babasına ve kavmine: **Siz neye tapıyorsunuz?** dedi.” (Şuarâ, 26/70).

قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ

“Dedi: Şimdi gördünüz â **tapmakta olduklarınızı**.” (Şuarâ, 26/75).

وَقِيلَ لَهُمْ آيِنَ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ

“Ve bunlara denilir: Hani nerede **taptıklarınız?**” (Şuarâ, 26/92).

إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

“Siz Allah'ı bırakıp da sadece birtakım vesenlere (putlara) **tapıyorsunuz** ve yalan uyduruyorsunuz. Haberiniz olsun ki o sizin Allah'tan başka tanrı diye tapdıklarınız sizin için bir rızık vermeğe güç yetiremezler. Onun için rızık Allah yanında arayın ve O'na kulluk edip O'na şükür sunun. Hep döndürülüp O'na götürüleceksiniz.” (Ankebût, 29/17).

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ

“Hani babasına ve toplumuna demişti: **Neye tapıyorsunuz?**” (Sâffât, 37/85).

قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ

“Dedi: Siz yontup durduğunuz şeylere mi **tapıyorsunuz?**” (Sâffât, 37/95).

فَاتَّكُم مِمَّا تَعْبُدُونَ

“Kuşkusuz siz ve **tapınmakta olduklarınız**,” (Sâffât, 37/161).

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ

“Hani İbrahim babasına ve toplumuna demişti: Hakikaten ben **sizin tapmakta olduklarınızdan** uzağım.” (Zuhurf, 43/26).

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَءُؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحَدَهُ إِلَّا قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَاَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنْبَنَّا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ

Sizin için güzel bir örnek İbrahim ile beraberindekilerde oldu. Vaktiyle onlar toplumlarına: ‘Biz sizlerden ve Allah’tan başka **taptıklarınızdan** uzağız ve siz Allah’ın birliğine iman edinceye değin sizi tanı-mıyoruz. Sizinle aramızda ebedî bir düşmanlık ve kin başladı’ demişler-di. Ancak İbrahim’in babasına: ‘Elbette senin için istiğfar edeceğim, bu-nunla birlikte senin için Allah’tan gelen hiçbir şeyi engellemeye gücüm yetmez’ demesi başka. ‘Rabbimiz! Biz ancak Sana güvendik, Sana gö-nül verdik ve bütün gidiş Sanadır.’ dediler.” (Mümteherine, 60/4).

9) Allah’tan Başkasına İbadet ve Kulluğun: “ibadet

edersin” Anlamındaki İkinci tekil Şahıs “تَعْبُدُ” ve

“لَا تَعْبُدُ =ibadet etme” Fiili Kullanılarak Vurgulanması

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا

‘Bir zaman babasına şöyle demişti: Â babacığım, o işitmez, görmez ve sana hiçbir yararı olmaz şeylere **niçin taparsın?**’ (Meryem, 19/42).

يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا

“Babacığım! Şeytana **tapma**, çünkü şeytan Rahman'a karşı geldi.” (Meryem, 19/44).

وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ

“Daha önce Allah'tan **başka taptığı şeyler** kendisine engel olmuştu, çünkü kâfir bir kavimdendi.” (Neml, 27/43).

10) İbadet ve Kulluğun: “ibadet etmemeniz”

Anlamındaki İkinci Çoğul Şahıs “الْعِبَادُ =ellâ ta'budû”

Fiili ile Allah'tan Başkasına İbadet ve Kulluk

Yapılmamasının Vurgulandığı Âyetler

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ

“Allah'tan başkasına **kulluk yapmayasınız**. Gerçekten ben, size O'ndan gelen bir uyarıcı, bir müjdeciyim.” (Hûd, 11/2).

أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ

“Allah'tan başkasına **kulluk etmeyesiniz**. Cidden ben sizin hesabınıza, elem veren bir günün azabından korkuyorum.” (Hûd, 11/26).

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أِفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا

“Rabbin, sadece kendisine **kulluk etmenize** ve bir de ebeveyne iyilikte bulunmanıza hükmetti. Gerçekten o ikisinden biri veya her ikisi yanında yaşlılığa ererse sakın onlara öf deme, sakın onları azarlama, onlara güzel-yumuşak bir söz söyle.” (İsrâ, 17/23).

إِذْ جَاءَتْهُمْ الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ قَالُوا لَوْ شَاءَ رَبَّنَا لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً فَإِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ

“Hani onlara: ‘Allah’tan **başkasına tapmayın**’ diye önlerinden ve arkalarından elçiler gelmişti de şöyle demişlerdi: Rabbimiz dileyseydi elbette melekler gönderirdi, bunun için biz sizin kendisiyle gönderildiğiniz şeyi inkâr edenleriz.” (Fussilet, 41/14).

11) “يَعْبُدُونَ = ya’budûne= ibadet ederler” Anlamındaki Üçüncü Çoğul Şahıs Fiili ile Allah’tan Başkasına İbadet ve Kulluk Yapılmasının Kınandığı Âyetler

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شَفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ قُلْ اتَّبِعُونِ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ

“Allah’tan başka kendilerine ne zarar veren, ne de menfaat sağlayan şeylere **ibadet ediyorlar** ve: ‘İşte bunlar, Allah katında bizim şefaathlarımızdır’ diyorlar. O münezzehtir! Onların ortak koşageldiklerinden çok yücedir.” (Yûnus, 10/18).

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ شَيْئًا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ

“Allah’tan başka, kendileri için göklerden ve yerden hiçbir şeye sahip olamayan ve buna güç yetiremeyecekleri mi **tapıyorlar**?” (Nahl, 16/73).

فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا

“Onları ve Allah’tan başka **taptıklarını** bırakıp çekilince Biz de ona İshak’ı ve Yakub’u bahşeyledik ve her birini birer peygamber yaptık.” (Meryem, 19/49).

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَمْ يَنْزِلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ

“Onlar Allah'ın karşısında, Allah'ın, hakkında hiçbir belge indirmediği ve kendilerinin de o hususta lehlerinde hiçbir bilgi bulunmayan şeylere **tapıyorlar**. Zâlimlerin ise yardımcısı yoktur.” (Hacc, 22/71).

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ ءَأَنْتُمْ
أَضَلَلْتُمْ عِبَادِي هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ

“Hele onları Allah'tan başka **taptıkları şeylerle** bir araya toplayıp: ‘Siz mi saptırdınız kullarımı yoksa kendileri mi yoldan saptılar?’ diyeceği gün!” (Furkân, 25/17).

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَى
رَبِّهِ ظَهِيرًا

“Böyle iken Allah'ı bırakıp da kendilerine ne menfaat, ne zarar vermeyecek şeylere **tapıyorlar** ve o kâfir, Rabbinin aleyhine pekâlâ arka çıkıyor.” (Furkân, 25/55).

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ أَهَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ

“O günde onları topluca bir araya getirir, sonra meleklerle: ‘Şunlar mı size **tapıyorlardı?**!’ buyurur.” (Sebe’, 34/40).

قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِيِّنَا مِنْ دُونِهِمْ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُمْ
بِهِمْ مُؤْمِنُونَ

“Derler: Hâşâ! Seni tenzih ederiz, onlardan başka Sensin bizim sahibimiz! Bilakis onlar cinlere **tapıyorlardı**. Onların çoğunluğu onlara inanıyorlardı.” (Sebe’, 34/41).

أَحْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ

“O zulmetmiş olanlarla eşlerini ve **tapmakta olduklarını** bir araya toplayın.” (Sâffât, 37/22).

وَسَأَلَ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ إِلَهَةً
يُعْبَدُونَ

“Elçilerimizden, senden önce gönderdiklerimize sor, Rahman’dan başka **tapınılan** tanrılar yaptık mı?⁴”

12) “يَعْبُدُونَ ya’budûne=ibadet ederler” Anlamındaki Üçüncü Çoğul Şahıs Fiili ile Allah’a İbadet ve Kulluk Yapılmasının Övülmesi

وَإِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ فَأَوَّا إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرُ
لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَهَيِّئُ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ مِرفَقًا

“Madem ki onlardan ve Allah dışında **taptıklarından** çekilip uzaklaştınız, haydi mağaraya sığın ki Rabbiniz size rahmetini yaysın ve size bu işinizden yararlanacak bir imkân hazırlasın.” (Kehf, 18/16).

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي
الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي
ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ
بِي شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

“Allah, içinizden iman edip yararlı işler yapanlara şöyle söz verdi: Yemin olsun ki onlardan öncekileri hükümran kıldığı gibi elbette onları da yeryüzünde hükümran kılacak ve mutlaka onlara kendileri için hoşnut olduğu dinlerini kuvvetle uygulama gücü verecek ve mutlaka onları korkularının arkasından güvenceye kavuşturacak, hakkımda hiçbir şeyi ortak koşmayarak **hep Bana ibadet edecekler**. Kim de bundan sonra nankörlükte bulunursa artık onlar hep fasıklardır.” (Nûr, 24/55).

⁴ Âyeti, Hz. Muhammed’in Mi’râc gecesi peygamberlerle yaptığı görüşme bağlamında değerlendirilenler bulunduğundan sınırlamadan korunmak için seleflerimizden bazılarının kaçındığı gibi biz de (o peygamberlerin müntesiplerine sor) yahut benzeri parantez içi kayıtlardan kaçındık. S.G.

13) “يَعْبُدُ = ya'budu=ibadet eder” Anlamındaki
Üçüncü Tekil Şahıs Fiili ile Allah'tan Başkasına
İbadet Yapan Putperestlerin İtiraz Gerekçelerinin
Vurgulandığı Âyetler

قَالُوا يَا شُعَيْبُ أَصَلَوْتَكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرَكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ
أَنْ نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ

“Dediler: ‘Ey Şuayb! Atalarımızın **tapar olduklarından** veya mallarımızda dilediğimizi yapmamızdan vazgeçmemizi sana namazın mı emrediyor? Gerçekte sen uysal, olgun biri misin?’ (Hûd, 11/87).

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّكُمْ
عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ وَقَالُوا مَا هَذَا إِلَّا إِفْكٌ مُفْتَرًى وَقَالَ الَّذِينَ
كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ

“Karşılarında açık açık âyetlerimiz okunduğunda: ‘Bu, sadece sizi atalarınızın **tapıp durdıklarından** çevirmek isteyen bir adam!’ dediler. Ve yine: ‘Bu (Kur’ân) yalnız uydurulmuş bir yalandır!’ Yine o küfre sapmış olanlar kendilerine hak geldiğinde: ‘Bu, ancak apaçık bir büyüdür.’ dediler.” (Sebe’, 34/43).

قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِى اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخَّرَكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ
مُسَمًّى قَالُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا تُرِيدُونَ أَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا
كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَآتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ

• “Peygamberleri kendilerine: ‘Göklerin ve yerin yaratıcısı Allah hakkında mı kuşku? Sizi, günahlarınızı bağışlaması için çağırıyor, sizi belirlenmiş bir süreye değin erteliyor’ dediler. Cevap verip: ‘Siz

de sadece bizim gibi insanlarsınız, bizi, atalarımızın **tapındıklarından** döndürmek istiyorsunuz, haydi açık bir delil getirin.’ dediler.” (İbrâhîm, 14/10).

فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّمَّا يَعْبُدُ هَؤُلَاءِ مَا يَعْبُدُونَ إِلَّا كَمَا يَعْبُدُ آبَاؤُهُمْ
مِّن قَبْلُ وَإِنَّا لَمَوْفُوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنقُوصٍ

“Şunların **taptıklarından** kuşku içinde olma. Sadece bundan önce atalarının taptıkları gibi tapıyorlar. Cidden biz onlara paylarını elbette eksiksiz verenleriz.” (Hûd, 11/109).

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ
وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ
ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ

“İnsanlardan kimi de Allah'a bir kenarından **ibadet eder**; eğer kendisine bir hayır dokunursa ona sevinir ve eğer bir sıkıntı ilerse yüzüstü dönüverir, dünyayı da âhireti de kaybetmiş olur. İşte apaçık zarar odur.” (Hacc, 22/11).

14) “أَعْبُدُ = a'budu=ibadet ederim” Anlamındaki
Birinci Tekil Şahıs Fiili Değişik Versiyonlarıyla
Allah'a İbadet Edilmesinin ve Allah'tan Başkasına
Tapınılmamasının Vurgulandığı Âyetler

قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ قُلْ لَا تَتَّبِعْ
أَهْوَاءَكُمْ قَدْ ضَلَلْتُ إِذَا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ

“De ki: ‘Gerçekten ben, Allah'ın dışında yalvardıklarınıza **ibadet etmekten** yasaklandım.’ De ki: ‘Heveslerinize/keyiflerinize uymam (uyarsam) o zaman gerçekten sapmışımdır ve ben hidayete ermişlerden değilimdir.” (En'âm, 6/56).

قُلْ إِنِّي نُهَيْتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِيَ الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبِّي وَأُمِرْتُ أَنْ أُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ

“De ki: Gerçekten ben, bana Rabbinimden apaçık belgeler gelince Allah'tan başka çağırıp durmakta olduklarınıza **kulluk etmekten men edildim** ve âlemlerin Rabbine teslim olmam için emir aldım.” (Mü'min, 40/66).

***

وَالَّذِينَ اتَّيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ إِلَيْهِ أَدْعُوا وَإِلَيْهِ مَابِ

“Kendilerine o Kitab'ı verdiğimiz kimseler sana indirilmiş olanla seviniyorlar. Hiziplerden kimi ise onun bir bölümünü inkâr ediyorlar. De ki: ‘Bana, ancak Allah'a kulluk etmem, kendisine ortak koşmamam buyuruldu. Ancak O'na yalvarırım, dönüşüm yalnız O'nadır.’” (Ra'd, 13/36).

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنْتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ دِينِي فَلَا أَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ أَعْبُدُ اللَّهَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُمْ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

“De ki: ‘Ey insanlar! Dinimden bir kuşku içinde iseniz, Allah'tan başka kulluk ettiklerinize **kulluk etmem**; ancak sizin canınızı alan o Allah'a kulluk ederim. Bana müminlerden olmam emrolundu.’” (Yûnus, 10/104).

لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ

“**Tapmam** o taptıklarınıza.” (Kâfirûn, 109/2).

Konu-2: Temizlik

Ön bilgiler ve Tesbitler

Maddî ve Ma'nevî Temizliğin Önemini Vurgulayan Âyetler

1) İnsanları Maddî ve Ma'nevî Temizliğe Teşvik Eden Âyetler

Allah İyice Temizlenenleri Sever

2) Mekânların Temizlenmesini ve Temiz Tutulmasını Vurgulayan Âyetler

3) Elbiselerin Temizlenmesini ve Giysilerin Güzel Olmasını Vurgulayan Âyetler

4) Cennet Kadınlarının Tertemiz Olduğuna Vurgu Yapan Âyetler

5) Hayvan Derileri ile Kıl, Tüy ve Yünlerinin Temizliğine Vurgu Yapan Âyetler

6) Manen Temizlenmiş Namusluları Alaya Alanların Kınanması Bağlamında Aktarılan Sözleri

Ön bilgiler ve Tesbitler

Sözcük olarak temizlik ve temizlemek anlamına gelen “tahâret” kelimesi genel anlamda Şeriat dilinde: “Maddî veya ma'nevî yönden temiz olmayan nesnelerden aklanıp paklanmaktır” şeklinde tanımlanır. Bu tanım tasavvuf büyüklerinin üzerinde durdukları kalbî pisliklerden arınmayı da içerdiğinden fıkıhçıların tanımlarından daha kapsamlıdır. Çünkü fıkıhçıların temizliği: “Hades ve habesten temizlenmek” diye tarif ederler. “Hades” ile gözle görülmeyen abdestsizlik ve cünüplük gibi i'tibârî (ma'nevî) pislikleri; “habes” ile de gözle görülen maddî pislikleri kastederekler.

Temizlik ikiye ayrılır:

- a) Küçük temizlik,
- b) Büyük temizlik

Küçük temizlik: Küçük abdestsizlik denilen hali gidermektir. Bu da bildiğimiz şekilde abdest almakla gerçekleşir.

Büyük temizlik: Cünüplük durumunda ağza, burna su vererek bütün vücudu yıkamaktır. Buna “gusül” denir ki dilimizde “boy abdesti” diyoruz.

İslâm dininde bazı görevlerin yapılabilmesi temizliğe bağlıdır. Ön görülen temizlik bulunmadan ilgili bir görevin yapılması haram olduğu gibi yapılsa bile geçerli olmaz. Şu halde namaza durabilmemiz için tanımlandığı şekilde küçük veya büyük abdestsizliklerden temizlenmemiz ilk şarttır.

Bunun için namaz ibadeti bağlamındaki âyetleri aktarmadan önce temizliğin önemine vurgu yapan âyetler ile küçük veya büyük abdestsizlik hallerinden temizlenmeyi öngören âyetlerin aktarılmasına öncelik verilmiştir.

Kaydedilen âyetler İslâm Dîni'nin anayasası olan Kur'an-ı Kerim'in maddî ve ma'nevî temizliğe verdiği önemin belgeleridir. Bir Müslüman olarak âyetleri okuduğumuzda toplumumuzun sırf temizlik bağlamında İslâm'dan ne kadar uzak olduğunun ıstırabını iliklerimize kadar hissediyoruz. Çevre temizliğinden ne kadar nasipsiz olduğumuzu görürüz. Şehirleri düzensiz, sokakları mezbelelik, yerlere tüküren, çöplerini şuraya-buraya atan, yeşillik kadri bilmeyen, pisliklerini akar suya bırakan, kısaca çevre temizliğine zerrece duyarlılık göstermeyen Müslümanların yaşantılarını Kur'an'daki İslam'la

nasil bağdaştıracaksınız? Ben bağdaştıramıyorum, siz okuyunca bir değerlendirme yapın, siz de bağdaştıramayacaksınız. “Temizlik imandandır” diyen bir peygamberin yolundan ne kadar uzak olduğumuzu göreceğiz.

Bir başka tesbit olarak ilgili âyetlerde “tertemiz” olarak nitelenen cennet kadınlarının hayız ve lohusalık kanı görmeyeceklerinin ipuçlarını görüyoruz .

Maddî ve Ma'nevî Temizliğin Önemini Vurgulayan Âyetler¹

1) İnsanları Maddî ve Ma'nevî Temizliğe Teşvik Eden Âyetler

Allah iyice temizlenenleri sever

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَأَعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ
وَلَا تَقْرِبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ
اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ

“Sana, âdet görmeden soruyorlar. De ki: O bir sıkıntılı durumdur, bu nedenle âdet görme döneminde kadınlardan uzak durun, iyice temizlenmelerine kadar onlara yaklaşmayın. İyice temizlendiklerinde ise, Allah'ın size emrettiği yerden kendilerine varın. Kuşkusuz Allah iyice tevbe edenleri sever, **iyice temizlenenleri sever.**” (Bakara, 2/222).

لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لِمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ

“Orada asla namaza durma. Elbette, ilk gününden itibaren takva üzerine kurulmuş bir mescit, içinde namaza durmana daha uygundur. Orada iyice temizlenmelerini seven erler vardır. **Allah ise iyice temizlenenleri sever.**” (Tevbe, 9/108).

¹ Mâide, 5/6; Hacc, 22/26; Ahzâb, 33/33, 53 gibi yine bu bölümde asıl konularında aktarılan âyetler de bu bağlamda değerlendirilir.

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ
إِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ ذَلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَمْ أَزْكَى لَكُمْ وَأَطْهَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

“Kadınları boşadığınızda bekleme sürelerini bitirdiler mi, aralarında örfe uygun meşru bir biçimde anlaştıklarında (eski) kocalarına nikâhlanmaları hususunda kendilerine engel olmayın. **İşte bu sizin için daha temizleyici bir yoldur!** Bununla, içinizden Allah'a ve o son güne inanana öğüt veriliyor.” (Bakara, 2/232).

وَإِذْ قَالَتِ الْمَلَكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفَاكِ
عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ

“Melekler: ‘Ey Meryem! Cidden Allah seni seçti, **seni tertemiz yaptı**, seni âlemlerin kadınlarına seçip üstün kıldı,’ dedi.” (Âl-i Imrân, 3/42).

إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ رَافِعُكَ إِلَىٰ وَمُطَهِّرُكَ
مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا
إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَمَةِ ثُمَّ إِلَىٰ مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا
كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ

“Allah şöyle demişti: Ey İsa! Kuşkusuz ben seni öldüreceğim, seni kendime kaldıracam, **seni o küfredenlerden temizleyeceğim**, sana uyanları kıyamet gününe değin, o küfredenlerin üstünde tutacağım, sonra yalnız bana olacak dönüşünüz ve ihtilaf edegeldiğiniz şeyler hususunda aranızda hüküm vereceğim.” (Âl-i Imrân, 3/55).

إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسُ أَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً
لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَىٰ قُلُوبِكُمْ
وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ

“O zaman Kendisinden bir güven olmak üzere sizi hafif bir uyku bürüyordu. Sayesinde **sizi tertemiz yapması**, sizden şeytanın murdarlığını gidermesi, gönüllerinizi bağlaması ve onunla ayaklar(ınız)ı sağlamlaştırması için üzerinize gökten bir su indiriyordu.” (Enfâl, 8/11).

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

“Mallarından, kendilerini **temizleyeceğin**, kendilerini arındıracağı bir sadaka al ve onlara dua et. Çünkü senin duaların onlar için bir rahatlatmadır. Allah çok iyi duyardır, çok iyi bilendir.” (Tevbe, 9/103).

وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ قَالَ يَا قَوْمِ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تَخْزُونِ فِي ضَيْفِي أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ

“Toplumu ona, kendisine doğru kovuluyorlarmışçasına koşarak geldi. Daha önce kötü fiilleri yapıyorlardı. Lut: ‘Ey toplumum! İşte bunlar kızlarım! Onlar sizler için **daha temizdir**. Allah'tan korkun, konuklarım hakkında beni rezil etmeyin. İçinizde olgun bir adam yok mu?’ dedi.” (Hûd, 11/78).

وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا

“Yine O, rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen Zat'tır. Biz gökten **tertemiz bir su** indirmekteyiz.” (Furkân, 25/48).

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَاطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

“Evlerinizde de vakarlı olun. İlk cahiliye açılışı gibi açılmayın, namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah'a ve Peygamberi'ne itâat edin. -Ey Ehl-i Beyt- Allah ancak sizden murdarlığı gidermek ve **sizi tertemiz yapmak** istiyor.” (Ahzâb, 33/33).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرٍ نَاطِرِينَ إِنِّيهِ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تَنْكِحُوا أزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا

“Ey iman edenler! Peygamber'in evlerine, pişirilme vaktini gözetenler olmamanız ve sizin için yemeğe izin verilmesi dışında (ge-lişigüzeli) girmeyin. Ancak eve davet edildiğinizde girin. Yemeğinizi yediğinizde de hemen dağılın, sohbete dalmayın. Çünkü bu, Peygam-beri üzmemektedir ama o, sizden utanıyor. Oysa Allah hakikatı söyle-mekten utanmaz. Peygamber'in eşlerinden bir şey istediğinizde on-lardan perde arkasından isteyin. **Bu, sizin kalpleriniz için de, on-ların kalpleri için de daha temiz (sağlıklı bir davranıştır).** Al-lah elçisini incitmeniz, onun ardından eşlerini nikahlamanız sizin için asla olacak şey değildir. Gerçekten bu, Allah katında büyük bir suçtur.” (Ahzâb, 33/53).

لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ

“Ona **tertemiz temizlenmiş** olanlardan başkası el sürmez.” (Vâ-kıa, 56/79).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةٌ
ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَطْهَرُ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Ey iman edenler! Peygamber’le gizli konuşacağınız zaman fısıltı-
nızdan önce bir sadaka veriniz, bu, sizin için hem bir hayır, hem **da-
ha çok bir temizliktir**. Fakat gücünüz yetmezse şüphe yok ki Allah
pekâlâ bağışlayandır, pekâlâ merhametlidir.” (Mücâdele, 58/12).

عَالِيَهُمْ ثِيَابٌ سُنْدُسٌ خُضْرٌ وَاسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوْا أَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ
شَرَابًا طَهُورًا

“Üstlerinde ince ipekten ve kalın atlastan yemyeşil elbiseler var-
dır, gümüş bileziklerle süslenmişlerdir. Rableri onlara **tertemiz bir
şarap (içecek)** sunmaktadır.” (İnsân, 76/21).

مَرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ

“(O sayfalar) yüksek tutulur, **tertemiz edilir...**” (Abese, 80/14).

رَسُولٌ مِّنَ اللَّهِ يَتْلُوا صُحُفًا مُّطَهَّرَةً

“Allah’tan gelen bir Peygamber, tertemiz sayfalar okur.” (Beyyine, 98/2).

2) Mekanların Temizlenmesini ve Temiz Tutulmasını Vurgulayan Âyetler

وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ
مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنَّ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ
وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

“O zaman Beyt’i (Kabe’yi) insanlar için bir sevap kazanma ve gü-
venilir bir sığınak yapmıştık. Siz de Makam-ı İbrahim’den bir na-

mazgâh edinin. İbrahim ile İsmail'e şöyle ahitte bulunmuştuk: İkiniz, Beytim'i, tavaf edenler, kendilerini ibadete verenler, rüku edenler ve secdeye kapananlar için **temizleyin**." (Bakara, 2/125).

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ
بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

"Hem unutma o zamanı ki Ka'be'nin yerini İbrahim'e şöyle hazır-
lamıştık: Sakın Bana hiçbir şeyi ortak koşma, evimi dolaşanlar, du-
ranlar, rukûa ve secdeye varanlar için **tertemiz et**." (Hacc, 22/26).

3) Elbiselerin Temizlenmesini ve Giysilerin Güzel Olmasını Vurgu Yapan Âyetler

وَتِيَابَكَ فَطَهِّرْ

"Elbiseni **artık temizle**." (Müddessir, 74/4).

يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوَاتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسَ التَّقْوَى
ذَلِكَ خَيْرٌ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ

"Ey Âdemoğulları! Size, çirkin yerlerinizi örtecek bir giysi ve **bir süs kıyafeti** indirdik. Ama takva giysisi, işte o daha hayırlıdır. Bu, Al-
lah'ın âyetlerindendir. Belki onlar düşünüp öğüt alırlar." (A'râf, 7/26).

يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا
إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

"Ey Âdemoğulları! Her mescitte/her namaza duruşta **süsünüzü alın**, yiyin, için, israf etmeyin. Çünkü Allah israfçıları sevmez." (A'râf, 7/31).

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ
آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةٌ يَوْمَ الْقِيَمَةِ كَذَلِكَ نَفْصِلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

“De ki: ‘Allah’ın kulları için çıkardığı **süsünü** ve tertemiz hoş rızıkları kim haram etmiş?’ De ki: ‘O, dünya hayatında inananlar içindir; kıyamet gününde de sırf (onlara özgüdür). Bilen bir toplum için Biz âyetleri böyle detaylandırıyoruz.” (A’râf, 7/32).

وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاحِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“O, Zât ki, içinden taptaze bir et yemeniz ve ondan kendisini giyineceğiniz **bir süs eşyası** çıkarmanız için denize boyun eğdirdi. Gemileri görürsün, içinde akıp gidiyorlar. Lutfundan arayasınız ve şükürler sunasınız diye.” (Nahl, 16/14).

أُولَئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِعِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ نِعَمَ الثَّوَابِ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا

“İşte onlardır Adn cennetleri. Altlarından ırmaklar akar. Oralarda altından bileziklerle **bezendirilirler**, ince ipekten, kalın ipekten yemyeşil giysiler **giyinirler**, oralarda koltuklara kurulup yaslanırlar. Ne güzel karşılık! Ne güzel bir buluşma yeri!” (Kehf, 18/31).

إِنَّ اللَّهَ يَدْخُلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ

“Kuşkusuz Allah, iman edip yararlı işler yapanları altından ırmaklar akan cennetlere koyacak, orada **altın bilezikler ve incilerle süslenecekler**. Orada elbiseleri de ipektir.” (Hacc, 22/23).

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ
وَمِنْ كُلِّ تَاكُلُونَ لَحْمًا طَرِيفًا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا
وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَازِيرَ لِيَتَبَتَّغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“İki deniz eşit değildir. Bu, tatlı, çok tatlı, içimi kolay; şu da tuzlu, acı. Hepsinden taptaze et yersiniz, **takinacağınız süsler çıkarırsınız**. Orada gemilerin, Allah'ın lutfundan aramanız için suyu yara yara gitmekte olduklarını görürsün. Bel ki siz (bu nimetleri düşünür de) şükredersiniz.” (Fâtır, 35/12).

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا
وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ

“Adn cennetleri.. Oralara girerler, oralarda altın ve inciden bileziklerle **bezenirler**. Oralardaki giysileri de ipektir.” (Fâtır, 35/33).

يَلْبَسُونَ مِنْ سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ

“İnce ipekten ve parlak atlastan **giyinmiş** karşılıklı dururlar.” (Duhân, 44/53).

4) Cennet Kadınlarının Tertemiz Olduğunu Vurgulayan Âyetler²

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَى
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هَذَا
الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأَتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ
مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

² Biz bu âyetlerden cennet kadınlarının hayız/âdet kanı görmeyeceklerini anlıyoruz.

“Ve iman edip iyi işler yapanlara, kendileri için altından ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele. Her ne zaman oradaki bir meyveden bir rızık olarak nasıplendirildiklerinde: ‘Bu, önceden nasıplendirildiğimiz şeydir’ derler ki o rızık kendilerine daha önce benzer şekilde sunulmuştu. Ve onlar için cennetlerde **tertemiz eşler** olup onlar oralarda sürekli kalacaklardır.” (Bakara, 2/25).

قُلْ أُؤْتِيْكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذٰلِكُمْ لِلَّذِيْنَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرٰى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِيْنَ فِيْهَا وَاَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ بَصِيْرٌ بِالْعِبَادِ

“De ki: Size bunlardan daha hayırlısını haber vereyim mi? Korunanlar için Rableri katında altından ırmaklar akan içlerinde sürekli kalacakları cennetler, ayrıca **tertemiz eşler** ve Allah'tan bir hoşnutluk vardır. Allah o kulları pek iyi görendir.” (Âl-i İmrân, 3/15).

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرٰى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِيْنَ فِيْهَا اَبَدًا لَّهُمْ فِيْهَا اَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيْلًا

“İman edip iyi işleri yapanları içlerinde hep sürekli kalıcı olmak üzere altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacağız. Orada onlara **tertemiz eşler** vardır. Onları koyu bir gölgeye sokacağız.” (Nisâ, 4/57).

5) Hayvan Derileri ile Kıl, Tüy ve Yünlerinin Temizliğine Vurgu Yapan Âyetler

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُم مِّنْ جُلُودِ الْاَنْعَامِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ اِقَامَتِكُمْ وَمِنْ اَصْوَافِهَا وَاَوْبَارِهَا وَاَشْعَارِهَا اِثًا وَمَتَاعًا اِلٰى حِيْنٍ

“Allah, evlerinizden sizin için bir dinlenme yeri yaptı, sizin için büyük ve küçük baş hayvanların **derilerinden** gerek göç gününüzde, gerekse ikâmet gününüzde kendilerini kolayca taşıyacağınız evler;

yünlerinden, tüylerinden ve kıllarından bir zamana değin yaygılar ve giyimlikler ile geçimlik aracı yaptı. (Nahl, 16/80).

6) Manen Temizlenmiş Namusluları Alaya Alanların Kınanması Bağlamında Aktarılan Sözleri

وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْ^٢
إِنَّهُمْ أَنْفُسٌ يَتَطَهَّرُونَ

“Toplumunun cevabı sadece şu oldu: ‘Onları kentinizden çıkarın, çünkü onlar **iyice temizlenen insanlar(mış)**!’ (Arâf, 7/82).

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوا آلَ لُوطٍ مِنْ قَرْيَتِكُمْ^٢
إِنَّهُمْ أَنْفُسٌ يَتَطَهَّرُونَ

“Buna kavminin cevabı sadece şu oldu: ‘Çıkarın şu Lût ailesini şehrinizden, çünkü onlar **çok temizlik taslayan kimseler**!’ (Neml, 27/56).

* * *

Konu-3: Abdest¹-Gusül ve Teyemmüm²

Genel Bilgiler ve Tesbitler

Arapça güzellik ve temizlik manasına gelen “ وضوء =vudû” kelimesi- nin karşılığı olarak kullanılan ve: “ آب =âb=su” ve “ دست =dest=el” ke- limelerinden oluşan “ آب دست = âb-dest” aslında Farsça bileşik bir isim- dir, “el suyu” demektir. Ancak Farsça’da olduğu gibi dilimizde de söz- cük değil, dînî anlamında yaygınlaşmıştır. Fıkıh dilinde abdest: “Kü- çük abdestsizlikten temizlenmek, belirli organları yıkamak ve mes- hetmektir.” Bu kelime Kur’ân-ı Kerîm’de geçmez. Kur’ân-ı Kerîm’de abdestin keyfiyeti belirtilir. Belirtilen keyfiyeti de “ وضوء =vudû” sözcüğü ile Hz. Peygamber tanımlamıştır.

Hanefilere göre abdestin farzları normal şartlarda üç organın yı- kanması ve başa da mesh verilmesi olmak üzere dördttür. Şâfiîler bunlara tertibi yani abdest organlarının sıra ile yıkanıp meshedilme- sini ve bir de niyetsiz ibadet olmayacağı düşüncesi ile niyeti de hesa- ba katarak altı; Hanbelî de yüze ağız ve burun içlerinin de girdiğini öngörerek ağız çalkalamayı (mazmaza) ve buruna su çekmeyi (istin- şak) de katıp sekiz saymıştır.³

Abdest, Mekke’de namazla birlikte farz kılınmıştır. İslam’da hiç- bir zaman abdestsiz namaz kılınmamıştır. Peygamberimiz Mekke’de iken de bildiğimiz şekilde abdest alıyordu ve bunu Kur’ân-ı Kerîm dı- şında kalbine ilham olunan bir yolla öğrenmişti. Çünkü abdest biz- den önceki ümmetlerde de vardı. Akaid kitaplarımızda da açıklandı-

¹ Mâide sûresinin “teyemmüm âyeti” diye de bilinen altıncı âyeti, abdestin farz oluşu, abdes- tin namaz için öngörülmesi, yüzün, dirseklere kadar ellerin yıkanması, başa meshedilmesi, ayakların yıkanması gibi abdestin farzlarını, bildiğimiz abdest şeklinin bütün unsurlarını içerir. Nisâ sûresinin 43. âyetiyle de -namaz kılınacaksa- küçük/büyük tuvaletten sonra ab- dest alınması öngörülür.

² Nisâ suresinin 43 ve Mâide sûresinin 6. âyetinde cünüp kişinin boy abdesti almasının gerek- tiği, cünüp kişinin namaz kılamayacağı açıkça belirtildiği gibi teyemmüm yöntemi ile te- mizlenmenin meşruluğu, teyemmümün unsurları, nasıl teyemmüm yapılacağı da belirtilir.

³ Bkz. Elmalılı Hamdi Yazır, açıklamalı İslam Hukuku ve Edebiyatı Terimleri (Alfabetik İslam Hukuku ve Fıkıh İstılahları Kamusu, S. Gülle), I/10, 11.

ğı üzere bizden önceki ümmetlerin Şeriat hükümleri arasında olup da İslam Dini tarafından kaldırılmayan veya değiştirilmeyen Şer'i hükümler de bizler için birer dînî hüküm mahiyetindedir. Dolayısıyla Hz. Peygamber Mekke'de iken namazlarını önceki Şeriatlara uyararak aldığı abdestlerle kılmıştır. Nitekim O, nasıl abdest alınacağını öğrettikten sonra şöyle buyurmuştur: "İşte bu, benim ve benden önceki bütün peygamberlerin abdestidir."⁴ Aşağıda aktarılacak "teyemmüm âyeti" (Mâide, 5/6) Medine döneminde inmişse de bununla abdest farz kılınmamış, daha önce farz kılınmış abdestin farziyyeti pekıştırılmıştır. Bunun içindir ki ilgili âyet, abdestin bütün unsurlarını içermesine rağmen abdest âyeti olarak değil, teyemmüm yöntemiyle temizlenmeyi meşru kıldığı için "teyemmüm âyeti" olarak şöhret bulmuştur.

İslâm alimleri abdestin faziletini vurgulayan hadislerden hareketle abdestin, başka ibadetlerin yapılmasına sebep olduğu gibi kendisinin de müstakil olarak bizatihi bir ibadet olduğunu belirtmişlerdir.

Bir suyu vücudun değişik yerlerine akıtmak anlamına gelen gusül dînî bir terim olarak: "Bütün vücudu yıkamak" demektir. Dili-mizde "boy abdesti" diyoruz. Normal şartlarda vücudu bez veya süngerle silmek boy abdesti yerine geçmez. Guslün sebebi büyük abdestsizlik hâli diye nitelenen cünüplük, âdet görme ve lohusalık sebebi ile yapılmaları caiz görülmeyen şeylerin âdet ve lohusalık sürelerinin bitiminden sonra yapılmalarını sağlamaktır.

Sebepleri gerçekleşen gusül hem amel hem de inanç noktasından farzdır. Böyle bir uygulamayı kabullenmemek dinden çıkma sebebi-dir. Çünkü bu uygulama -aşağıda görüleceği gibi- Kur'ân-ı Kerîm'in kesin emriyle sâbittir.

Kasdetmek, amaçlamak anlamına gelen "teyemmüm", fıkıh dilinde: "Abdest almaya elverişli su bulunmadığı veya bulunup da kullanılma imkânı olmadığı durumlarda toprak veya toprak cinsinden bir madde ile küçük veya büyük abdestsizlik hallerini ortadan kaldırmaktır" şeklinde tanımlanır. Teyemmüm, bu ümmete özgü bir temizlik şeklidir.

Teyemmümün yapılış şekli: Teyemmüm yapmak isteyen kişi: "Şu şeyi yapmak için teyemmüme niyet ettim" diyerek iki elini toprak veya toprak cinsinden temiz bir şeye bir kere vurarak ellerinin içini yüzüne sürer. Ardından da iki elini toprak veya toprak cinsinden olan şeye vurarak iki elini dirseklerine kadar mesheder.

⁴ Bkz. Dârakutnî, İbn Âbidîn (abdest bahsi).

Abdest, Gusûl ve Teyemmümü Konu Edinen Âyetler

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنْبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّى تَغْتَسِلُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُورًا غَفُورًا

“Ey iman edenler! Siz sarhoşken ne söyleyeceğinizi bilinceye kadar ve yoldan geçici olmanız müstesna cünüp iken de boy abdesti almanıza kadar namaza yaklaşmayın. Hasta veya bir yolculukta iseniz veya sizden biri tuvaletten gelmişse yahut kadınlara dokunmuşsanız ve bir su da bulamamışsanız o zaman tertemiz bir toprağa teyemmüm edin yani yüzlerinize ve ellerinize sürün. Gerçekten Allah çok affeden, çok bağışlayandır.” (Nisâ, 4/43).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنْبًا فَاطْهَرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“Ey inananlar! Namaza kalktığınızda yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın, başlarınıza meshedin ve iki topuğa kadar da

ayaklarınızı yıkayın/ayaklarınıza meshedin. Cünüp iseniz iyice temizlenin Hasta veya bir yolculukta iseniz yahut içinizden biri çukurdan (ayak yolundan) gelmişse veya kadınlara dokunmuşsanız ve bu durumlarda bir su bulamamışsanız o zaman tertemiz bir toprağa **teyemmüm edin** yani yüzlerinize ve ellerinize ondan sürün. Allah size bir zorluk vermek istemiyor, ancak o sizi tertemiz yapmayı, size yönelik nimetini tamamlamayı murat ediyor, belki siz şükredersiniz.” (Mâide, 5/6).

Azımsanmayacak Bir Çoğunluk Şu Âyeti de Abdestsizlikten Temizlenme Anlamında Yorumlamışlardır

لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ط

“Ona tertemiz temizlenmiş olanlardan başkası el süremez.” (Vâkıa, 56/79).

* * *

İkinci Bölüm

Namaz-Ezan ve Mescitler

Genel Bilgiler ve Tesbitler

Konu-1: NAMAZIN ÖNEMİ

I) Namaz Kılmayı Emreden Âyetler

1) Doğrudan Müminlere Yönelik Olarak “ أَقِمُوا =akîmû =düzgün kılın” Emir Kipi ile Namaz Kılmanın

Emredildiği Âyetler

2) Çoğul “ أَقِمْنَ ” Emir Kipi ile Hz. Peygamber’in Hanımlarına Namaz Kılmalarının Emredildiği Bir Âyet

3) Namaz Kılmanın Tekil “ أَقِم ” Emir Kipi ile Hz. Peygamber’in Şahsında Emredilen Âyetler

4) Namazın “ وَأْمُرْ ” ve “ صَلِّ ” Emir Kipleri ile Hz. Peygamber’in Şahsında Emredilen İki Âyet

5) İslam’la Bağları Zayıf Olanlara Yönelik Olarak “ أَقِمُوا = akîmû=düzgün kılın” Emir Kipi ile Namaz Kılmalarının Emredildiği Âyetler

6) Namaz Kılmanın “muhafaza edin, titizlik gösterin” Anlamındaki “ حَافِظُوا =hâfızû” Emir Kipi ile Emredildiği Bir Âyet

7) Önceki Peygamberler ile Ümmetlerinin de Namaz ile Mükellef Kılındıklarının Farklı İfâdelerle Aktarıldığı Âyetler

II) Namazın Önemini Vurgulayan Âyetler

- Kur'ân'a Göre Namaz Müslüman Olmanın Belirtilerinden Biridir
- Güzel Son Namaz Kılanlarıdır
- Müminlerin Bir Vasfı da İktidar Mevkiine Geldiklerinde de Namazı Düzgünce Kılmalarıdır
- Uyarıların Fayda Vereceği Kişiler de Namaz Kılanlardır

III) Namaz Kılanlardan Övgü ile Söz Eden Âyetler

IV) Namaz Kılanların Dünya ve Âhiret

Kazanımlarının Çeşitliliğine İşâret Eden Âyetler

- Namaz günahları siler

V) Allah'a Yakarıшта Namaza Başvurulmasını Öngören Âyetler

VI) Namazın İnsanın Davranışlarını Düzelttiğini Bildiren İki Âyet

- Namaz çirkin davranışları engeller

VII) Namaza Gereken Önemi Vermeyenlerin Kınandıklarını Bildiren Âyetler

VIII) Namaz Kılmaya Engel Olanların Kimler Olduğunu Vurgulayan İki Âyet

Genel Bilgiler ve Tesbitler

“Namaz”, Arapça “ صلاة =salât” kelimesinin karşılığıdır. Lugatta dua anlamına da gelen bu kelimenin âyetlerde yalvarma, yakarış anlamında kullanıldığı da görülür. Şeriat dilindeki tanımını ise kısaca: “Kalp, dil ve beden ile gerçekleştirilen bir ibadet”tir.

Namaz ibadeti Kur’ân-ı Kerîm, Hz. Peygamberin söz ve davranışlarını yansıtan rivâyet ve İslâm ümmetinin sözbirliği ile sabittir.

Âyetler bize -tam nitelikleri bilinmese de- önceki peygamberler ile ümmetlerinin de namaz ibadeti ile yükümlü kılındıklarını gösteriyor. Sözelimi bazı kaynaklarda¹ bildiğimiz şekildeki sabah namazıyla Âdem Peygamber’in, öğle namazıyla Hz. Davud’un, ikinci namazıyla Süleyman Peygamber’in, Akşam namazıyla Yakup Peygamber’in ve yatsı namazıyla Hz. Yunus’un mükellef tutuldukları rivâyet edilir.

İslam dininde beş vakit namaz, Hicretten on sekiz ay kadar önce Mekke’de Mirac gecesinde farz kılınmıştır. Akşam namazı hâriç diğer dört vaktin farzları ilkönce ikişer rekat olarak farz kılınmıştı. Hicretten sonra öğle ile ikinci ve yatsı namazlarına ikişer rekat daha ilave edilerek yolculuk durumları dışında dörder rekat kılınmaları takarrur etti. Akşam ile sabah namazının rekatlarında bir değişiklik yapılmadı.

Efendimiz -sallallahu aleyhi ve selem- kendisine peygamberlik geldikten sonra ve beş vakit namaz farz kılınmadan önce her gün iki defa namaz kılmakla mükellef tutulmuştu. Bu dört rekattan ikisini sabahleyin güneş doğmadan önce, diğer ikisini de akşamleyin güneş batmadan evvel kılıyordu.

Rasulullah’ın beş vakit farz namazdan ilk kıldığı namaz öğle namazıdır².

Namaz kılanların ıslahatçı bir ruha sahip oldukları vurgulanır (A’râf, 7/170) iken ilgili âyetler bize namazın da başlı başına bir kuruluş vesilesi olmadığını gösterir.

¹ Krş. için bkz. İbn Âbidîn, Namaz bahsi.

² Bkz. el-Fıkh alâ Mezâhibi’l-Erbâa, I/Namaz Bahsi.

Konu-1: NAMAZ

I) Namaz Kılmayı Emreden Âyetler

1) Doğrudan Müminlere Yönelik Olarak “ أَقِيمُوا = düzgün kılın” Emir Kipi ile Namaz Kılmanın Emredildiği Âyetler

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

“Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin. Kendiniz için önden gönderdiğiniz herhangi bir hayrı, onu Allah katında bulursunuz. Cidden Allah yaptığınızı pek iyi görmektedir.” (Bakara, 2/110).

فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ
فَإِذَا أَطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ
كِتَابًا مَوْقُوتًا

“(Düşman karşısında) namazı bitirdiğinizde artık Allah’ı ayakta, oturarak ve yanlarınız üzerinde anın. Sükun bulduğunuzda ise **namazı dosdoğru kılın**. Çünkü namaz müminlere vakti belirlenmiş bir farz olmuştur.” (Nisâ, 4/103).

وَأَنْ أَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَاتَّقُوا وَهُوَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ

“Namazı dosdoğru kılın, O’ndan (Allah’tan) korkun. O, yalnız kendisine varıp toplanacağınız Zât’tır.” (En’âm, 6/72).

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

“Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Peygamber’e itâat edin ki rahmete eresiniz.” (Nûr, 24/56).

مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“Ona yönelmişler olarak.. O'ndan korkun, **namazı dosdoğru kılın**, şirk koşanlardan olmayın.” (Rûm, 30/31).

ءَاشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ نَجْوَيْكُمْ صَدَقَاتٍ فَاذِلْكُمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ
اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَاللَّهُ خَبِيرٌ
بِمَا تَعْمَلُونَ

“Ya!.. Fısıltınızdan önce sadakalar vermekten korktunuz mu? Madem yapmadınız, Allah da size tevbe lutfetti, artık **namazı dosdoğru kılın**, zekâtı verin ve Allah ile Peygamberi'ne itâat edin. Allah her ne yaparsanız pekâlâ haberdardır.” (Mücâdele, 58/13).

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ
مَعَكَ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصَوْهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوا
مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَىٰ وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ
يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ
وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاقْرَءُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ
مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ وَأَعْظَمَ أَجْرًا وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Gerçekten Rabbin, senin gecenin üçte ikisine yakını, yarısını ve üçte birini ibadetle geçirdiğini, seninle birlikte olanlardan bir grubun da böyle yaptığını biliyor. Oysa geceyi gündüzü Allah takdir eder. Sizin bundan ötesini başaramayacağınızı bildiği için size lutfıyla tevbe bahşetti. Bundan böyle Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun. İçinizden hastalar olacağını, diğer birtakımlarının Allah'ın lutfundan bir kâr aramak üzere yeryüzünde yol tepeceklerini, diğer bir grubun da Allah yolunda çarpışacaklarını bildi. O halde ondan ne kolayınıza gelirse okuyun, **namazı dosdoğru kılın**, zekâtı verin ve Allah'a güzel bir borç verin. Kendi hesabınıza hayır olarak

önceden ne sunarsanız onu Allah yanında daha hayırlı ve karşılıkça daha büyük olarak bulacaksınız. Hem de Allah'tan bağışlanma dileyin. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.” (Müzzemmil, 73/20).

2) Çoğul “ أَقِمْنَ ” Emir Kipi ile Hz. Peygamber'in Hanımlarına Namaz Kılmalarının Emredildiği Bir Âyet

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

“Evlerinizde de vakarlı olun, ilk cahiliye açılışı gibi açılmayın, **namazı dosdoğru kılın**, zekâtı verin, Allah'a ve Peygamberi'ne itâat edin. Allah ancak sizden -ey Ehl-i Beyt- murdarlığı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.” (Ahzâb, 33/33).

3) Namaz Kılmanın Tekil “ أَقِم ” Emir Kipi ile Hz. Peygamber'in Şahsında Emredildiği Âyetler

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبُنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَىٰ لِلذَّاكِرِينَ

“Gündüzün iki tarafında ve gecenin yakın saatlarında **namazı dosdoğru kıl**. Kuşkusuz güzellikler kötülükleri yok ederler. İşte bu, zikredenler için bir öğüttür.” (Hûd, 11/114).

أَقِمِ الصَّلَاةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَىٰ غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا

“Güneşin kaymasından gecenin kararmasına (yatsı vaktine değin) **namazı dosdoğru kıl**. Sabah (namazının) kuranına da (özen göster.) Çünkü sabahın kuranı tanıklıdır.” (İsrâ, 17/78).

أَتْلُ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ
عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

“Sana vahyolunan kitabı güzel güzel oku ve **namazı dosdoğru kıl**. Gerçekten namaz edepsizlikten, uygunsuzluktan alıkoyar. Elbette Allah'ın anılması en büyük iştir. Ve Allah her ne işlerseniz bilir.” (Ankebût, 29/45)

4) Namazın “ وَأْمُرْ ” ve “ صَلِّ ” Emir Kipleri ile Hz. Peygamber'in Şahsında Emredildiği İki Âyet

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ
لِلتَّقْوَىٰ

“Hem âilene **namazla emret**, hem de kendin ona sabırla devam eyle. Biz senden bir rızık istemiyoruz. Biz sana rızık verimiz. Güzel sonuç takvanındır.” (Tâhâ, 20/132).

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ

“Sen de Rabbin için **namaz kıl** ve kurban kesiver.” (Kevser, 108/2).

5) İslam'la Bağları Zayıf Olanlara Yönelik Olarak “ أَفِيمُوا ” = **düzgün kılın** Emir Kipi ile Namaz Kılmalarının Emredildiği Âyetler

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ
فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللَّهِ
أَوْ اشَدَّ خَشْيَةً وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كُتِبَتْ عَلَيْنَا الْقِتَالُ لَوْلَا أَخَّرْتَنَا إِلَىٰ أَجَلٍ
قَرِيبٍ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ اتَّقَىٰ وَلَا تظْلَمُونَ فَتِيلًا

“Kendilerine: ‘Ellerinizi (savaştan) çekin, **namazı dosdoğru kılın**, zekâtı verin’ denilen kimselere bakmadın mı? Üzerlerine savaş

yazılınca içlerinden bir grup, insanlardan, Allah'tan korkar gibi hat-
ta daha ağır bir korku ile korkarlar ve: 'Rabbimiz üzerimize niye sa-
vaşı yazdın, yakın bir süreye kadar bize mühlet vermeli değil miy-
din?' derler. De ki: 'Dünya metâ (faydası, geçimi, nimeti) pek azdır.
Oysa âhiret, sakınan (müttaki olan) kimse için daha hayırlıdır. Kıl
kadar zulüm görmezsiniz.' (Nisâ, 4/77).

6) Namaz Kılmanın "muhafaza edin," Anlamındaki

حَافِظُوا =hâfızû" Emir Kipi ile Emredildiği

Bir Âyet

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ

"Namazları ve orta namazı muhafaza edin ve Allah'a itaat edenler olun." (Bakara, 2/238).

7) Önceki Peygamberler ile Ümmetlerinin de Namazla Mükellef Kılındıklarının Aktarıldığı Âyetler

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ

"Ve (ey İsrâiloğulları) namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, rü-
kû edenlerle birlikte rukû edin. (Bakara, 2/43).

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَآئِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا
وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا
الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنْتُمْ مُّعْرِضُونَ

"Bir vakit İsrailoğullarından şu sözü almıştık: Allah'tan başkası-
na ibadet etmeyeceksiniz, anneye-babaya, yakınlığı olanlara, yetim-
lere, yoksullara iyi davranacaksınız; bir de insanlara güzeli söyle-
yin, namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin. Sonra içinizden pek azı-
nız hariç sözünüzden döndünüz ve hâlâ da siz dönenlersiniz." (Ba-
kara, 2/83).

فَنَادَتْهُ الْمَلَكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَى مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ

“Derken, o (Zekeriyya Peygamber) Mihrap'ta **namaz** kılarken melekler kendisine: ‘Kuşkusuz Allah sana, Allah’tan bir kelimeyi doğrulayıcı olarak Yahya’yı, bir efendiyi, bir zahidi, salihlerden bir peygamberi muştuluyor’ diye seslendi.” (Âl-i Imrân, 3/39).

وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَآئِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْ لَعِنَ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ

“Gerçekten Allah, İsrailoğullarından sağlam söz aldı. İçlerinden on iki kişiyi elçi gönderdik. Allah: Kuşkusuz Ben sizinle beraberim. Eğer **namazı kılarsanız**, zekâtı verirsiniz, elçilerime inanırsanız, onları savunursanız, Allah’a gerçekten güzel bir borç verirsiniz elbette günahlarınızı örterim, kesinlikle sizi altından ırmaklar akan cennetlere sokarım. Bundan sonra içinizden kim küfrederse gerçekten o yolun düzünden sapmıştır.” (Mâide, 5/12).

وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ إِنَّا لَا نَضِيعُ
أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ

“Kitaba sarılan ve **namazı dosdoğru kılan** kimselere gelince gerçekten biz ıslahatçıların ecrini ziyan etmeyiz.” (A’râf, 7/170).

وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّأْ لِقَوْمِكَ بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا
بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

Musa ile kardeşine Biz: 'Kavminiz için Mısır'da evler hazırlayın, evlerinizi namazgâh yapın. **Namazı dosdoğru kılın.** Müjdele müminleri.' diye vahyetmiştik." (Yûnus, 10/87).

قَالُوا يَا شُعَيْبُ أَصَلَوْتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرَكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ
أَنْ نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ

"Dediler: 'Ey Şuayb! Atalarımızın tapar olduklarından veya mallarımızda dilediğimizi yapmamızdan vazgeçmemizi sana namazın mı emrediyor? Oysa sen uysal, olgun birisin? (Niye bize karışıyorsun?)" (Hûd, 11/87).

رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ
الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي
إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ

"Rabbimiz! Ben çocuklarımdan kimini Senin kutsal evinin yanında ekinsiz bir vâdiye yerleştirdim ki ey Rabbimiz namazı **dosdoğru kılınsınlar!** Artık sen insanlardan kimilerinin gönüllerini onlara sevdalandır, kendilerine meyvelerden rızıklar ver. Belki onlar şükrederler." (İbrâhîm, 14/37).

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ

"(İbrahim Peygamber de şöyle yalvarmıştı:) Rabbim! Beni, **namazda mukim eyle.** Soyumdan gelenleri de... Rabbimiz! Kabul eyle duamı. (İbrâhîm, 14/40).

وَجَعَلْنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا

"(İsa dedi:) Beni her nerede olsam kutlu kıldı, hayatta olduğum sürece bana **namazı** ve zekâtı tavsiye etti." (Meryem, 19/31).

وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا

"(İsmail peygamber) yakınlarına **namaz** ve zekâtla emrederdi. Rabbi katında hoşnutluğa ermişti." (Meryem, 19/55).

إِنِّى أَنَا اللّٰهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِى وَأَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْرِى

“(Ey Musa!) Gerçekten Ben Allah’ım. Benden başka ilah yoktur. Onun için Bana ibadet et ve anılmam için **namazı dosdoğru kıl**.” (Tâhâ, 20/14).

وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ
وَأَقَامَ الصَّلٰوةَ وَآتَى الزَّكٰوةَ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ

“Hepsini emrimizle yol gösteren rehberler yaptık, kendilerine hayırlar işlemeyi, **namazı dosdoğru kılmayı** ve zekât vermeyi vah-yettik. Hepsi sadece bize kulluk edenlerdi.” (Enbiyâ, 21/73).

يَا بُنَىَّ أَقِمِ الصَّلٰوةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصْبِرْ عَلَى مَا
أَصَابَكَ إِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ

“(Lokman şöyle dedi:) Yavrucuğum! **Namazı dosdoğru kıl**, iyiliği emreyle, kötülükten sakındır, başına gelene sabır göster. Kuşkusuz bu(nlar) işlerin azmolunacaklarındandır.” (Lokmân, 31/17).

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوا
الزَّكٰوةَ وَذٰلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ

“Oysa onlar (ehlikitap) ancak dini Allah’a tahsis ederek Allah’a ibadet etsinler, **namazı dürüst kılsınlar**, zekâtı versinler diye **em-rolunmuşlardı**. Ve işte odur ‘dîn-i kayyime’.” (Beyyine, 98/5).

II) Namazın Önemini Vurgulayan Âyetler

Kur’ân’a Göre Namaz Müslüman Olmanın Belirtilerinden Biridir

فَإِذَا أَنْسَلَخَ الْأَشْهُرَ الْحُرُمَ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ
وَخُذُواهُمْ وَاحْصِرُوهُمْ وَأَقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصِدٍ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا
الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“O haram aylar çıktığında artık o müşrikleri, kendilerini nerede bulursanız öldürün, onları yakalayın, onları hapsedin ve her geçidi tutun. Tevbe ederlerse, **namazı dosdoğru kılar** ve zekâtı verirlerse o zaman yollarını açın. Kuşkusuz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir.” (Tevbe, 9/5).

فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخِوَانُكُمْ فِي الدِّينِ
وَنُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

“Tevbe ederlerse, **namazı dosdoğru kılarlarsa**, zekâtı verirlerse o zaman onlar dinde kardeşlerinizdirler. Bilen bir toplum için âyetleri böyle ayrıntılandırıyoruz.” (Tevbe, 9/11).

Güzel Son Namaz Kılanlarıdır

وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرِئُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولَئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ

“Onlar, Rablerinin yüzünü (rızasını) arzu ederek sabır gösterdiler, **namazı dosdoğru kıldılar**, kendilerine rızık olarak verdiğimizden gizli- aleni başkalarına harcadılar. Kötülüğü de iyilikle savarlar. İşte onlar! Bu yurdun sonucu onlarındır.” (Ra’d, 13/22).

Müminlerin Bir Vasfı da İktidar Mevkiine Geldiklerinde Namazı Düzgünce Kılmalarıdır

الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَآمَرُوا
بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ۗ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ

“Onlar ki kendilerini yeryüzünde iktidar mevkiine getirirsek **namazı dosdoğru kılar**, zekâtı verirler, iyilikle emreder, kötülükten nehyederler. Bütün işlerin sonu da sırf Allah'a aittir.” (Hacc, 22/41).

Uyarıların Fayda Vereceği Kişiler de Namaz Kılanlardır

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ إِنَّمَا تُنذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَمَنْ تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِ ۖ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ

“Hiçbir günahkâr bir başkasının günahını yüklenmez. (Günahlar-la) ağırlaştırılmış biri günahlarının yüklenilmesi için yalvarsa da kendisinden hiçbir şey yüklenilmez! (Yalvardığı) akraba bile olsa!.. Sen ancak gıyapta Rablerinden ürperen kimseler ile **namazı dosdoğru kılanları** uyarırsın. Kim arınırsa sadece kendi yararına arınır. Son varış yalnız Allah'adır.” (Fâtır, 35/18).

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

“Onlar Rableri(nin daveti)ne uyan, **namazı dosdoğru kılan** kimselerdir. Onların işi aralarında danışma iledir. Kendilerine bahsettiğimiz nimetlerden de başkalarına verirler.” (Şûrâ, 42/38).

III) Namaz Kılanlardan Övgü ile Sözedен Âyetler

الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

“Ki onlar gayba inanıp **namazı dürüst kılarlar** ve kendilerine verdiğimiz rızıktan başkalarına karşılıksız verirler.” (Bakara, 2/3).

الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

“**Namazı dosdoğru kılarlar** ve kendilerine verdiğimiz rızıklar-dan (Allah için) bolca dağıtırlar.” (Enfâl, 8/3).

الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ

“Onlar ki, **namazı dürüst kılar** ve zekâtı verirler, işte onlar âhi-
rete kesin inanırlar.” (Neml, 27/3).

الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ

“O kimseler ki **namazı dosdoğru kılarlar**, zekâtı verirler, işte
onlar ahirete kesin şekilde inanırlar. (Lokmân, 31/4).

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ
الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالتَّبِيعَاتِ وَأَتَى
الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ
وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ
إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ
صَدَقُوا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

“Yüzlerinizi doğu ve batı yönüne çevirmeniz iyilik, erginlik (Al-
lah’a yakınlık) değildir. Ama asıl iyilik Allah’a, son güne, melek-
lere, Kitab’a, peygamberlere inanan, mala olan tutkusuna karşı
malını akrabalarına, öksüzlere, yoksullara, yolda kalmışa, isteyen-
lere veren ve esirleri kurtarma uğrunda harcayan; **namazı dos-
doğru kılan**, zekâtı veren ile sözleştiklerinde ahitlerine vefalı
olanlar, sıkıntıda, hastalıkta ve şiddet anında sabredenlerin iyilik-
leridir. İşte onlardır sadakat gösterenler! İşte onlardır müttakiler.”
(Bakara, 2/177).

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ
الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ

“Dostunuz ancak Allah’tır, Peygamberi’dir ve o iman edenlerdir ki
rükuya varanlar olarak **namazı dosdoğru kılarlar**, zekâtı verir-
ler.” (Mâide, 5/55).

وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ أُمَّ
الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَهُمْ عَلَى
صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ

“Bu, senden önce gönderilenleri tasdik eden ve senin Anabelde ve çevresindekileri uyarman için indirdiğimiz feyizli bir kitaptır. Ahirete inananlar ona inanırlar ve onlar **namazlarına devam ederler.**” (En’âm, 6/92).

الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ

“Onlar ki **namazlarında** huşû duyarlar.” (Mü’minûn, 23/2).

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ

“Onlar ki **namazlarını** (ona devam ederek ve titizlik göstererek) korurlar.” (Mü’minûn, 23/9).

الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ

“Onlar ki **namazlarına devam ederler.**” (Meâric, 70/23).

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ

“Onlar ki **namazlarına titizlik gösterirler.**” (Meâric, 70/34).

الَّذِينَ إِذَا ذَكَرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَى مَا أَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِي
الصَّلَاةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ

“Onlar Allah anıldığı zaman kalpleri ürperenler, başlarına gelen musibete sabır gösterenler, **namazı dosdoğru kılanlar** ve kendilerine verdiğimiz rızıktan başkalarına harcama yapıp duranlardır.” (Hacc, 22/35)

رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ
الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ

"Nice erler ki ticaret de, alış-veriş de kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan, zekât vermekten alıkoymaz, **kalplerin** ve gözlerin **allak-bullak** olacağı bir günden korkarlar." (Nûr, 24/37).

وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّىٰ

"Rabbini ismini anıp **namaz kılan** da murada erdi." (A'lâ, 87/15).

IV) Namaz Kılanların Dünya ve Âhîret

Kazanımlarının Çeşitliliğine İşâret Eden Âyetler³

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

"Kuşkusuz iman edip iyi işler yapanlar, **namazı dosdoğru kılanlar**, zekâtı verenler; **onlara ödülleri Rableri katındadır**. Kendilerine korku yoktur ve onlar üzülmeyecekler." (Bakara, 2/277).

لَكِنَّ الرَّاٰسِخُوْنَ فِى الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُوْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِمَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيْمِيْنَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُوْنَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ اُولٰٓئِكَ سَنُوْتِيْهِمْ اَجْرًا عَظِيْمًا

"Ancak, içlerinden ilimde derinleşenler, sana indirilene, senden önce indirilmiş olanlara inanmaktaki müminler, **namazı dosdoğru kılanlar**, zekâtı verenler, Allah'a ve o son güne inananlar; işte **onlar, onlara pek azametli bir ödül vereceğiz**." (Nisâ, 4/162).

اِنَّمَا يَعْمرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللّٰهَ فَعَسٰٓى اُولٰٓئِكَ اَنْ يَكُوْنُوْا مِنَ الْمُهْتَدِيْنَ

"Allah'ın mescitlerini ancak, Allah'a ve son güne inanan, **namazı dosdoğru kılan**, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayanlar onarır. **İşte onların doğru yolu bulmuşlardan olmaları umulur.**" (Tevbe, 9/18).

³ Daha önce kaydedilen: Mâide, 5/6, 12; A'râf, 7/170; Hûd, 11/114; Ra'd, 13/22; İbrahim, 14/31; Nûr, 24/56; Ahzâb, 33/33; Şûrâ, 42/38 âyetlerine bkz.

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

“Erkek müminler ile kadın müminler, kimileri kiminin dostlarıdır. İyiliği emrederler, kötülükten alıkoyarlar, **namazı dosdoğru kılarlar**, zekâtı verirler, Allah'a ve Peygamberi'ne itaat ederler. **İşte Allah, onlara rahmet edecek**. Cidden Allah pek güçlüdür, pek hikmetlidir.” (Tevbe, 9/71).

Namaz Günahları Siler

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ

“Gündüzün iki tarafında ve gecenin yakın saatlarında namazı dosdoğru kıl. **Kuşkusuz (namazın da içinde yer aldığı) güzel davranışlar küçük günahları yok eder**. İşte bu, zikredenler için bir öğüttür.” (Hûd, 11/114).

أُولَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ

“İşte (**namaz kılanların da** aralarında bulunduğu kişiler) onlardır o vârisler.” (Mü'minûn, 23/10).

الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“Ki **Firdevs (cennetin)e vâris olacaklar**. Onlar orada sürekli kalacaklardır.” (Mü'minûn, 23/11).

لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُم مِّنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ

“Çünkü Allah (aralarında namazlarını da ihmal etmeyen bu) kişilere yaptıkları işlerin en güzeliyle karşılık verecek, lutfundan da fazlasını bahşeyecektir. Allah dilediğine hesapsız rızık verir.” (Nûr, 24/38).

أُولَئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“İşte onlar (niteliklerinden biri de **namaz kılmaları** olan bu kişiler), **Rablerinden bir hidayet üzerindedirler** ve işte onlardır **murada erenler**.” (Lokmân, 31/5).

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّن تَبُورَ

“Kuşkusuz Allah'ın kitabını okumakta olanlar, **namazı dosdoğru kılmış olanlar**, kendilerini rızıklandığımız şeyden gizli ve açık bir şekilde harcama yapmış bulunanlar **asla batmayacak bir ticareti umarlar**.” (Fâtır, 35/29).

أُولَئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُّكْرَمُونَ

“İşte onlar (bir **vasıfları da namazlarına titizlik göstermek** olan bu kişiler) **cennetlerde ağırlananlardır**.” (Meâric, 70/35).

V) Allah'a Yakarıшта Namaza Başvurulmasını Öngören Âyetler

وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ

“**Sabır ve namaza sarılarak yardım dileyin**. Hiç kuşkusuz bu yolla yardım dilemek huşulu olanlardan başkasına pek ağır gelir.” (Bakara, 2/45).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

“Ey iman edenler! **Sabır ve namazla (Allah'tan) yardım iste** yin. Kuşkusuz Allah sabredenlerle beraberdir.” (Bakara, 2/153).

VI) Namazın İnsanın Davranışlarını Düzelttiğini Bildiren İki Âyet

Namaz Çirkin Davranışları Engeller

أَتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى
عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

“Sana vahyolunan kitabı güzel güzel oku ve **namazı kıl**. Gerçek-
ten **namaz edepsizlikten, uygunsuzluktan alıkoyar**. Elbette Al-
lah'ın anılması en büyük iştir. Ve Allah her ne işlerseniz bilir.” (An-
kebût, 29/45).

إِلَّا الْمُصَلِّينَ

“Ancak **namaz kılanlar bunun dışında**.” (Meâric, 70/22).

VII) Namaza Gereken Önemi Vermeyenlerin Kınandıkları Bildiren Âyetler

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ
قَامُوا كُسَالَى يُرَآؤُنَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا

“Kuşkusuz münafıklar Allah’a hile yapmağa kalkışır. Oysa O
onlara tuzak kurmaktadır. **Namaza doğru kalktıklarında üşen-**
gen olarak kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah’ı pek az
anarlar.” (Nisâ, 4/142).

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسُوفَ يَلْقَوْنَ غِيًّا

“Sonra arkalarından bozuk bir gürûh geldi, **namazı zayi ettiler**,
şehvetleri (tutkuları) ardına düştüler. Bunlar “Gayya”yı boylayacak-
lar.” (Meryem, 19/59).

⁴ Başına bir felaket geldiğinde isyan etmez, eline mal geçtiğinde de cimrilik yapmaz, dengeli davranır.

قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ

“(Cehennemin Sekar katmanında bulunanlar) derler: **Biz namaz kılanlardan değildik.**” (Müddessir, 74/43).

فَلَا صَدَقَ وَلَا صَلَّى

“Fakat o ne sadaka verdi, **ne namaz kıldı.**” (Kıyâme, 75/31).

فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ

“Yazıklar olsun **o namaz kılanlara.**” (Mâûn, 107/4).

الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ

“Onlar **namazlarından gaflettedirler.**” (Mâûn, 107/5)

الَّذِينَ هُمْ يُرَآؤْنَ

“Onlar (**namazlarında**) gösteriş yaparlar.” (Mâûn, 107/6).

VIII) Namaz Kılmaya Engel Olanların Kimler Olduğunu Vurgulayan İki Âyet

إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ
وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ

“**Şeytan** ancak, şarapta ve kumarda aranızda (o yolla) düşmanlığı, kini sokmak; sizi Allah'ı anmaktan ve **namazdan çevirmek ister.** Artık (bunlardan) vazgeçiyorsunuz değil mi?” (Mâide, 5/91).

أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَى

“Gördün mü o **engelleveni.**”⁵ (Alak, 96/9).

عَبْدًا إِذَا صَلَّى

“Namaz kılarken **bir kulu.**”⁶ (Alak, 96/10).

⁵ Tefsir âlimleri engelleyen kişinin Ebu Cehil olduğunu belirtmişlerdir.

⁶ Kul da Efendimiz -aleyhiselâm-dir.

Konu-2: NAMAZIN ŞART VE RÜKÜNLERİNİN BELİRLENDİĞİ ÂYETLER

Ön bilgiler

I) Namazın Bazı Şartlarına Vurgu Yapan Âyetler

**1) Namaza Duracak Kişinin Görünen ve
Görünmeyen Pisliklerden Temizlenmiş
Olmasının Gerekliğini Bildiren Âyetler**

**2) Kible ve Kibleye Yönelmenin Zorunluluğuna
İşâret Eden Âyetler**

- İlk kible
- Son Kible

**3) Farz Namazların Diğer Bir Şartının da Vakit
Olduğuna İşâret Eden Âyetler**

Özet Bilgiler

- Namazların Vakitlere Bağlandığını Vurgulayan Bir Âyet
- Genel Anlamda Namaz Vakitlerine İşâret Eden Bir Âyet
- Namazların Beş Vakit Olduğunun Belgesi Olarak
Yorumlanan Bir Âyet
- İkinci Namazının Murad Edilmiş Olduğu Anlamında
Yorumlanan Bir Âyet
- Sabah Namazının Murad Edilmiş Olduğu Anlamında
Yorumlanan Bir Âyet
- Genel Olarak Gece ile Gündüz Namazlarının Vurgulandığı
Anlamında da Yorumlanan Âyetler
- Önceki Peygamberlerin ve Ümmetlerinin de Namazla
Mükellef Tutulduklarını Yansıtan Âyetler
- Diğer Canlıların Namaz ve Tesbihleri

- Melekler ile Gök Görültüsünün Allah'a İbadet Ettiklerini Yansıtan Âyetler
- Kâinattaki Her Şey Allah'a Yakarır
- Allah'a İbadette Ne Gevşeklik Gösterirler Ne de Üşenirler
- Süzülen Kuşlar, Yürüyen Dağlar, Herkes Kendine Özgü Namazını Bilir

II) Namazın Bazı Rükünlerine Vurgu

Yapan Âyetler

Özet Bilgiler ve Tesbitler

1) Kıyam Konusuna İşâret Eden Âyetler

Ön bilgiler

2) Kırâat Konusuna Vurgu Yapan Âyetler

Ön bilgiler

3) Rükûa Varma Konusuna Vurgu

Yapan Âyetler

Ön bilgiler

- İsrailoğullarına Yapılan "Rükû Edin" Emrini İçeren Bir Âyet
- Hz. İbrahim'in Dininde de "Rükû" Vardı
- Hz. Meryem'e Verilen "Rükû et" Emri
- Müslümanlara "rükû edin" Emrinin Verildiği Bir Âyet
- Rükû Edenlerden Övgü ile Söz Eden Âyetler
- Hz. Davud da Rükûa Varıp Yerlere Kapanmıştı
- Rükûa Varmayanları Kınayan Bir Âyet

4) Secdeye Kapanmaya Vurgu Yapan Âyetler

Ön bilgiler

A) “Secde” Kavramı ile İlintili İsim ve Fiillerin İnsanlar Bağlamında Geçtiği Âyetler¹

a) Çoğul: “ اسجدوا =secde edin” Ve Tekil: “ اسجد =secde et” Kipleri ile Verilen Secde Emirleri

b) “Secde Edenler” Anlamındaki Çoğul “ سَجَدًا / سَاجِدِينَ ”, “Secde Eden” Anlamındaki Tekil: “ سَاجِد ” ve “Secdeler” Demek Olan “ السُّجُود ” Lafzının Geçtiği Âyetler

c) “Secde Ederler” Anlamındaki Çoğul “ يَسْجُدُونَ ” Fiilinin Geçtiği Bir Âyet

B) Secde Etmeye Yanaşmayanların Kınandıkları Âyetler

C) Diğer Canlıların da Secdeye Kapandıklarını Yansıtan Âyetler

¹ Burada başka bir bölümde kaydedilen (Nisâ', 4/102) âyeti ile “rükû” kavramında işaret edilen (Tevbe, 9/12; Hacc, 22/26; Feth, 48/29) gibi âyetlerde değişik lafızlarla geçen “secde” kavramının yansıtıldığı âyetlere de yer verilmemiştir.

Ön bilgiler

Fıkıh kitaplarında ayrıntılarıyla açıklandığı üzere bir namazın sahih olabilmesi için tesbit edilmiş şart ve rükünlerin yerine getirilmesi bir zorunluluktur. Şart, yapılmak istenen işin mahiyetinden ayrı olan nesnedir. Rükün ise yapılması murad edilen işin mahiyetine dahil ve ondan bir parça olan şeydir. Buna göre kıbleye yönelerek namaza durmak namazın şartı, namaz içinde belirli miktarda Kur'ân-ı Kerîm'den bir pasaj okumak da namazın bir rükünüdür.

Namaza başlamadan önce cünüp kişinin cünüplüğünü, abdestsizinin abdestsizliğini gidermesi, bedenini, elbisesini, namaza durduğu yeri pisliklerden temizlemesi farzdır. İşte bu ikinci konuda da bu ve benzeri meselelere işâret eden âyetler kaydedilecektir.

I) Namazın Bazı² Şartlarına Vurgu Yapan Âyetler

1) Namaza Duracak Kişinin Görünen ve Görünmeyen Pisliklerden Temizlenmiş Olmasının Gerektiğini Bildiren Âyetler

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنْبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّى تَغْتَسِلُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُورًا غَفُورًا

“Ey iman edenler! Siz sarhoşken ne söyleyeceğinizi bilinceye kadar ve yoldan geçiciler olmanız müstesna cünüp iken de boy **abdesti almanıza kadar namaza yaklaşmayın**. Hasta veya bir yolculukta iseniz veya sizden biri **tuvaletten gelmişse** yahut kadınlara dokunmuşsanız ve bir su da bulamamışsanız o zaman tertemiz bir toprağa teyemmüm edin, yani yüzlerinize ve ellerinize sürün. Gerçekten Allah Afüvv'dür, Gafûr'dur.” (Nisâ, 4/43).

² “Bazı” kaydını koyuyoruz, çünkü fıkıh kitaplarında detaylarıyla madde madde sıralanan her ayrıntıya âyetlerde yer verilmiş olması söz konusu değildir. Diğer birtakım şartlar ilim adamlarının bir ilmi disiplin içinde Kur'ân ve sünnetten çıkardıkları hususlardır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ
وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ
وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ
جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا
مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ
مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ
لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“Ey inananlar! Namaza durmak istediğinizde yüzlerinizi, dirsek-
lere kadar ellerinizi yıkayın, başlarınıza meshedin ve iki topuğa ka-
dar da ayaklarınızı yıkayın. **Cünüp iseniz iyice temizlenin (boy
abdesti alın).** Hasta veya bir yolculukta iseniz yahut içinizden biri
ayak yolundan gelmişse veya kadınlara dokunmuşsanız ve bu du-
rumlarda bir su bulamamışsanız o zaman tertemiz bir toprağa te-
yemmüm edin. Yani yüzlerinize ve ellerinize ondan sürün. Allah size
bir zorluk vermek istemiyor, ancak O, sizi tertemiz yapmayı, size yö-
nelik nimetini tamamlamayı murat ediyor, belki siz şükredersiniz.”
(Mâide, 5/6).

2) Kible³ ve Kibleye Yönelmenin Zorunluluğuna İşâret Eden Âyetler⁴

İlk Kible⁵

سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّيَهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا
قُلْ لِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

³ Yûnus, 10/87 âyetinde geçen “kible” lafzı namazgâh anlamında olduğundan burada yer veril-
memiştir.

⁴ Namaz kılacak kimsenin Kabe’ye yönelmesi farzdır. Ka’be Mekke-i Mükerreme’dedir. Na-
mazın ilk farz kılındığı dönemlerde Hz. Peygamber ve bağlıları namazlarını Kudüs-i Şerife
yönelererek kılıyorlardı. Hicretten on altı veya on sekiz ay sonra Cenâb-ı Hak, Seleme Oğul-
ları Mescidi’nde Sahabeler ile öğle namazını kılmakta olan Peygamberine Ka’be’ye yönel-
mesini emir buyurdu. Bunun üzerine Efendimiz öğlenin ilk iki rekat farzını kıldıktan son-
ra üçüncü ve dördüncü rekatları Ka’be’ye yönelererek kıldılar. Bunun içindir ki bu Mescid’e
iki kibleli mescid anlamında “Mescidul-Kibleteyn” denilir.

⁵ İlk kiblenin Kudüs-i şerif olması, önceki peygamberleri fi’len tasdik etme hikmetini de içerir.

“İnsanlardan sefihler diyecek: ‘Onları, yönelmekte oldukları o kiblelerinden ne çevirdi?’ De ki: Doğu ve batı Allah'ındır. O dilediklerini dosdoğru yola hidayetle iletir.” (Bakara, 2/142).

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ
الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا
لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقْبَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةٌ
إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ
بِالنَّاسِ لَخَبِيرٌ رَحِيمٌ

“İşte böyle! Sizi, insanlara karşı tanık olmanız, Peygamber'in de üstünüzde şahit olması için orta bir ümmet yaptık. **Üzerinde bulunduğun o kibleyi**, sırf Peygamberi izleyecekleri iki ökçesi üzerine geri döneceklerden ayırmak için çevirdik. Gerçi bu, Allah'ın hidayet ettiği kimselerden başkalarına pek ağır gelmiştir. Allah, imanınızı ziyan edecek değildir. Cidden Allah insanlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir. (Bakara, 2/143).

Son Kible

قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ
وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ
شَطْرَهُ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ
وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ

“Doğrusu yüzünün göğe doğru çevrilip durduğunu görüyoruz. Artık seni kendisinden hoşnut kalacağın **bir kibleye** çevireceğiz. Haydi yüzünü **Mescid-i Haram yönüne** çevir, siz de nerede olursanız yüzlerinizi **onun yönüne çevirin**. Hiç kuşkusuz kendilerine o kitap verilenler bu (çevirme durumu)nun Rablerinden gelen hak olduğunu elbette bilirler. Allah yapageldiklerinden gâfil (habersiz) değildir.” (Bakara, 2/144).

وَلَئِنْ أَتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ وَلَئِنْ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّكَ إِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ

“Yemin olsun ki sen, kendilerine o kitabın verildiği kimselere her âyeti (mucizeyi) getirsen **senin kiblene uymazlar**. Sen de onların kiblesine uyacak değilsin. Zaten onların bir kısmı bir kısmının kiblesine de uymaz. Yemin olsun ki sana gelen ilmin ardından onların boş heveslerine uyarsan o zaman kuşkusuz sen de zalimlersensin.” (Bakara, 2/145).

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

“Nereden yola çıkarsan yüzünü **Mescid-i Haram tarafına çevir**. Kuşkusuz bu elbette Rabbinden gelen gerçektir. Allah yapmakta olduklarınızdan gâfil değildir. (Bakara, 2/149).

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلَا تَمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

“Nereden yola çıkarsan (namazda) yüzünü **Mescid-i Haram yönüne çevir**. Nerede olursanız siz de yüzlerinizi **onun yönüne çevirin** ki insanlar için aleyhinizde bir delil olmasın. Ancak onların içinden zulmedenler başka. Artık onlardan korkmayın Ben'den korkun. Ben de size olan nimetimi tamamlayayım, belki siz bu sayede doğruyu bulursunuz.” (Bakara, 2/150).

3) Farz Namazların Diğer Bir Şartının da Vakit Olduğuna İşâret Eden Âyetler

Özet Bilgiler

Namaz kılınmasını emreden Allah Teâlâ, bu emrini sebeplere bağlamıştır. Bu sebepler de birtakım vakitlerdir. Âyetlerde namazların vakitlere bağlandığı belirtilmiş ancak bu vakitlerin isimleri doğru-
dan anılmadığı gibi namaz vakitlerinin beş vakit olduğu da açıkça zikredilmemiştir. İlgili âlimler namaz vakitlerini ve isimlerini âyet-
lerin dolaylı ifâdeleri ile hadîs-i şerîflerin açık tanımlarından çıkar-
mışlardır.

İlgili âyetlerden önceki peygamber ve ümmetlerinin de namazla yükümlü kılındıklarını öğrendiğimiz gibi yalnız insanların değil bütün varlıkların da kendilerine özgü bir namazları (Nûr, 24/41), ibadet şekilleri, yakarış tarzları olduğunu da öğreniyoruz.

Namazların Vakitlere Bağlandığını Vurgulayan Bir Âyet

فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ
فَإِذَا أَطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ
كِتَابًا مَوْقُوتًا

“Namazı bitirdiğinizde artık Allah’ı ayakta, oturarak ve yanlarınız üzerinde anın. Sükun bulduğunuzda ise namazı dosdoğru kılın. **Çünkü namaz müminlere vakti belirlenmiş bir farz olmuştur.**” (Nisâ, 4/103).

Genel Anlamda Namaz Vakitlerine İşâret Eden Bir Âyet

اقِمِ الصَّلَاةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَىٰ غَسَقِ الْيَلِّ وَقُرْآنِ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ
الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا

“Güneşin kaymasından gecenin kararmasına değin namazı dos-
doğru kıl. Sabah kur’ânına da (özen göster.) Çünkü sabahın kur’ânı tanıklıdır.” (İsrâ, 17/78).

Namazların Beş Vakit Olduğunun Belgesi Olarak Yorumlanan Bir Âyet

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيْ النَّهَارِ وَزُلْفًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ
السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ

“Gündüzün **iki tarafında** ve gecenin (gündüze) yakın saatlarında **namazı dosdoğru kıl**. Kuşkusuz güzellikler kötülükleri yok ederler. İşte bu, zikredenler için bir öğüttür.” (Hûd, 11/114)⁶.

İkinci Namazının Murad Edilmiş Olduğu Anlamında Yorumlanan Bir Âyet

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ

“Namazları ve orta namazı (ikinci namazını) muhafaza edin ve itâat edenler olarak Allah için divan durun.” (Bakara, 2/238).

Sabah Namazının Murad Edilmiş Olduğu Anlamında Yorumlanan Bir Âyet

أَقِمِ الصَّلَاةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ
الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا

“Güneşin kaymasından gecenin kararmasına (yatsı vaktine) değin namazı dosdoğru kıl. **Sabah (namazının)** kur’ânına da (özen göster.) Çünkü sabahın kur’ânı tanıklıdır.” (İsrâ, 17/78).

⁶ Yetkili âlimler bu âyette geçen “ الصَّلَاة ” emredilen namazın beş vakit farz namaz olduğunu belirtmişlerdir. Gündüzün iki ucundan “ غداة =ğadât” diye anılan ilki ile sabah namazı; “ عشي =aşıyy” özel adıyla bilinen ikinci ucuyla öğle ile ikinci namazı -ki ibn Abbas ikinci kısma akşam namazını da katar- gecenin güdüze yakın zamanlarındaki namazlar ile de akşam ile yatsı namazları murad edilmiştir. (krş için bkz. A. Naim, Tecrid-i Sarih trc., II/472).

Genel Olarak Gece ile Gündüz Namazlarının Vurgulandığı Anlamında da Yorumlanan Âyetler⁷

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ
غُرُوبِهَا وَمِنْ أَنَاغٍ الْيَلِ فَسَبِّحْ وَاطَّرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَىٰ

“Öyle ise dediklerine sabır göster de **güneş doğmadan önce ve batmasından evvel** Rabbine hamd ile **tesbihte** bulun. Gece saatlarından bir kısmında da, gündüzün uçlarından bir kısmında da **tesbih et** ki hoşnutluğa erebilesin.” (Tâhâ, 20/130).

فِي بُيُوتٍ أُذِنَ لِلَّهِ أَنْ تَرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ
وَالْآصَالِ

“O evlerde ki, Allah onların yüceltilmesine ve içlerinde isminin anılmasına izin vermiştir; Onlarda **sabah ve akşam üstleri** O'nu **tesbih ederler**.” (Nûr, 24/36).

وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا

“O'nu **sabah-akşam tesbih edin**.” (Ahzâb, 33/42).

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ
رَبِّكَ بِالْعِشِيِّ وَالْإِبْكَارِ

“O halde sabreyle. Çünkü Allah'ın vaadi bir haktır. Günahın için istiğfarda bulun, Rabbini, **akşamüstü ve sabahleyin överek tesbih eyle**.” (Mü'min, 40/55).

فَإِنْ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِالْيَلِ وَالنَّهَارِ
وَهُمْ لَا يَسْأَمُونَ

⁷ İlgili âyetlerdeki “tesbih et/tesbih eder” ifadesi “namaz kıl/namaz kılar” anlamında yorumlanır.

“Büyüklik tasarlarsa (bilsinler ki) **Rabbini katındaki kimse-ler gece-gündüz O'na tesbihte bulunmaktalar. Ve onlar üşenmezler.**” (Fussilet, 41/38).

لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا

“Allah'a ve Peygamberi'ne iman edesiniz, kendisine yardımda bulunasınız, kendisine saygı gösteresiniz diye. **Bir de O'na sabah-akşam tesbih edesiniz.**” (Feth, 48/9).

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ

“O halde onların laflarına karşı sabret de Rabbine, **güneş doğma-dan önce ve batmadan evvel hamd ile tesbih eyle.**” (Kâf, 50/39).

وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَأَدْبَارَ

“**Gecenin bir bölümünde** ve secdelerin arkalarında **O'na tesbih et.**” (Kâf, 50/40).

وَأَصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ

“Rabbini hükmüne sabret, çünkü sen Bizim gözetimimiz altında-sın. **Kalktığında Rabbine hamd ile tesbih eyle.**” (Tûr, 52/48).

وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ

“Hem gecenin bir kısmında O'nu tesbih et, hem de **yıldızla-rın batışı sırasında.**” (Tûr, 52/49).

وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا

“**Gecenin bir bölümünde** de O'na **secde et** ve uzun bir gece O'nu tesbih eyle.” (İnsân, 76/26).

Önceki Peygamberlerin ve Ümmetlerinin de Namazla Mükellef Tutulduklarını Yansıtan Âyetler

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً قَالَ آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا رَمْرًا
وَأَذْكُرَ رَبَّكَ كَثِيرًا وَسَبِّحَ بِالْعِشِيِّ وَالْإِبْكَارِ

“(Zekeriyya) dedi: ‘Rabbim! Bana bir nişan ver.’ Buyurdu: Belirtin, insanlarla işaret dışında bir şey söylememendir. Rabbini çokça an, **akşam-sabah tesbih et.**” (Âl-i Imrân, 3/41).

فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا

“Derken (Zekeriyya) mihraptan kavminin karşısına çıktı ve: ‘Sabah ve akşam tesbih edin’ diye onlara işaret verdi.” (Meryem, 19/11).

Diğer Canlıların Namaz ve Tesbihleri

Melekler ile Gök Görültüsünün Allah’a İbadet

Ettiklerini Yansıtan Âyetler

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَآءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ

“Bir zamanlar Rabbin meleklerle: ‘Ben yeryüzünde bir halife yapacağım’ demişti de onlar demişlerdi: ‘Orada fesat çıkaracak ve kanlar dökecek kimse mi yapacaksın?’ Oysa biz Sana hamdederek **tesbih ediyor, Seni kutsuyoruz.** Allah buyurdu: Hiç kuşkusuz Ben, sizin bilmediklerinizi biliyorum.” (Bakara, 2/30).

إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ

“Kuşkusuz Rabbinin katındakiler O'na kulluktan kibirlenmezler, O'nu ulular ve yalnız O'nun için **secde ederler.**” (A'râf, 7/206).

وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ

“**Gök görültüsü** O'na hamd ile tesbih eder. Melekler de kendisinden korktuğundan..Yıldırımları gönderir de onlarla dilediklerini

çarpar. O çok yaman güçlü iken onlar Allah hakkında tartışıp duruyorlar.” (Ra’d, 13/13).

وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ
وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

“Melekleri de görürsün, Arş’ı çevresinden kuşatarak **Rablerinin hamdiyle tesbih etmektedirler**. Aralarında hak ile hüküm verilmiştir. Âlemlerin Rabbi Allah’a hep hamdolsun.” (Zümer, 39/75).

الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ
وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا
فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ

“Arş’ı taşımakta olanlar ve çevresindeki kimseler Rablerinin hamdiyle **tesbihte bulunurlar** ve O’na iman ederler, inanmış kimseler için istiğfarda bulunurlar. Rabbimiz! Rahmet ve bilgice her şeyi kuşattın. Öyle ise tevbe etmişleri, senin yoluna uymuş kimseleri bağışla, onları cehennemin azabından koru.” (Mü’min, 40/7).

تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ وَالْمَلَائِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ
رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

“Gökler, nerede ise üstlerinden çatlayacaklar. **Melekler, Rablerinin hamdiyle tesbih ederler** ve yeryüzündeki kimseler için istiğfarda bulunurlar. Dikkat! Kuşkusuz Allah, O’dur çok bağışlayan, çok merhametli.” (Şûrâ, 42/5).

Kâinattaki Her Şey Allah’a Yakarır

تَسْبِيحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ
بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا

“Yedi gökler, yer ve bunların içinde bulunan akıl sahipleri **Onu tesbih eder**. Hiçbir şey yoktur ki O’na hamd ile **tesbihte bulunmasın**. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız. Gerçekten O, Halimdir, çok bağışlayıcıdır.” (İsrâ, 17/44).

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

“Göklerde ve yerdekiler Allah'ı tesbih etmektedir. O, öyle izzetli, öyle hikmetlidir.” (Hadîd, 57/1).

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

“Göklerdeki de yerdekiler de Allah için tesbih etmekte. O'dur öyle izzetli, öyle hikmetli.” (Haşr, 59/1).

هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

“O öyle Allah ki yaratan, var eden, şekillendiren O. En güzel isimler O'nun. **Bütün göklerdeki ve yerde bulunanlar** O'nu tesbih eder. O, öyle izzetli öyle hikmetlidir.” (Haşr, 59/24).

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

“Göklerde ve yerde bulunanlar mülkün sahibi, öyle lekesiz, öyle izzetli, öyle hikmetli Allah'ı tesbih eder.” (Cumua, 62/1).

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Göklerdeki ve yerdekiler Allah'ı tesbih eder. Mülk O'nun, hamd O'nun ve O her şeye karşı pekâlâ güçlüdür.” (Teğâbun, 64/1).

Allah'a İbadette Ne Gevşeklik Gösterir, Ne de Üşenirler

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ

“Oysa göklerde ve yerde kim varsa O'nundur. O'nun huzurundakiler O'na ibadetten ne çekinirler ne de yorgunluk duyarlar.” (Enbiyâ, 21/19).

يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ

“Gece-gündüz O’na tesbihte bulunurlar, gevşeklik göstermezler.” (Enbiyâ, 21/20).

فَإِنْ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ
وَهُمْ لَا يَسْأَمُونَ

“Büyüklik tasarlarsa (bilsinler ki) Rabbinin katındaki kimseler gece-gündüz O’na tesbihte bulunmaktalar. Ve onlar üşenmezler.” (Fussilet, 41/38).

**Süzülen Kuşlar, Yürüyen Dağlar Herkes Kendine Özgü
Namazını Bilir**

فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَنَ وَكَلَّا آتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا وَسَخَّرْنَا مَعَ
دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ وَكُنَّا فَاعِلِينَ

“Hemen onu Süleyman’a kavrattık. Bununla birlikte her birine bir hüküm ve bir ilim vermiştik. Davud’un maiyyetinde **dağlara boyun eğdirmiştik, kuşlarla birlikte tesbih ediyorlardı**. Biz bunları yapanlarız.” (Enbiyâ, 21/79).

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرُ صَافَاتٍ كُلُّ
قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ

“Baksana, gerçekten Allah, **göklerdeki ve yerdeki kimseler, diziler halinde kanat çırpıp süzülen kuşlar hep O’nun için tesbih ediyor**, her biri geçekten namazını ve tesbihini bilmiştir. Allah da ne yapıyorlarsa hep biliyor.” (Nûr, 24/41).

إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعِشِيِّ وَالْأَشْرَاقِ

“Cidden biz dağlara onun (Davud’un) maiyyetinde boyun eğdirmiştik, **akşam ve kuşluk vakti birlikte tesbih ediyorlardı**.” (Sâd, 38/18).

II) Namazın Bazı Rükünlerine Vurgu Yapan Âyetler

Özet Bilgiler ve Tesbitler

Daha önce de kaydedildiği gibi “rükün”, yapılması istenen bir şeyin mahiyetinin asıl unsurlarından olan olgudur. İlgili âlimlerin tesbitlerine göre namazın mahiyetini yani iç bünyesini oluşturan farzlar: Namaza tekbir ile başlamak, namazda ayakta durmak, belirli miktarda Kur'ân okumak, rükuya varmak, secdeye kapanmak ve en son rekatta “et-Tehiyyâtu” diye anılan övgü duasını okuyacak kadar oturmak olmak üzere altıdır.

Kur'ân-ı Kerîm'de bu farzların bazısına doğrudan bazılarına ise dolaylı şekilde ve farklı üsluplarla vurgu yapılmıştır. Yeri gelmiş emir ifâdesi kullanılarak inananların rükulalara varmaları, secdelere kapanmaları emredilmiş, yeri gelmiş bu tavırları sergileyenler övgü ile yâd edilmiştir.

1) Kıyam Konusuna İşâret Eden Âyetler

Ön bilgiler

Kıyam rüknü âyetlerde açık, net ifâdelerle yansıtıldığı gibi⁸ dolaylı ifâdeler ile de vurgulanmıştır⁹. Özürlü olmayanların farz ve vacip namazlarda ayakta durmaları gerekir. Ayakta durmanın ölçüsü eller salıverildiğinde dizlere ulaşmamasıdır. Üç defa “subhanallah” denecek kadar ayakta durulması farz olarak değerlendirilmiştir.

⁸ Meselâ bu bölümde daha önce yazıldığı için burada tekrarından kaçınılan “ قُومُوا ” Bakara, 2/238; “ قَامُوا ”, “ قَامُوا ” (Âl-i Imrân, 3/39); (Nisâ, 4/142); “ قَامُوا ” (Mâide, 5/6) lafızları namazın kıyam yani ayakta durma rükününü doğrudan yansıtan ifâdelerdir.

⁹ Sözgelimi: Bakara, 2/43, 83, 110; Nisâ, 4/77, 103; Mâide, 5/12; En'âm, 6/72; Yûnus, 10/87; Nûr, 24/56; Rûm, 30/31; Ahzab, 33/33; Mücâdele, 58/13; Müzzemmil, 73/20) gibi âyetlerde “Düzgün kılın” anlamında meallendirilen “ أَقِيمُوا ” çoğul emir kipi; Hûd, 11/114; İsrâ, 17/78; Tâhâ, 20/14; Ankebût, 29/45; Lokmân, 31/17 âyetlerde geçen “dosdoğru kıl” anlamındaki “ أَقِم ” tekil emir kipi; Bakara, 2/3; Mâide, 5/55; Enfâl, 8/3; Tevbe, 9/71; Neml, 27/3; Lokman, 31/4 gibi âyet metinlerinde geçen “dosdoğru kılarlar” anlamındaki “ أَقِمُوا ” geniş zaman fiili; yine “ أَقِم ” masdarından türetilmiş “ أَقَام ” (Bakara, 2/177; Tevbe, 9/18), “ أَقَامُوا ” (Bakara, 2/277, Fâtır, 35/29); “ أَقَامُوا ” (Nisâ, 4/103; Hacc, 22/35) lafızları ise namazın ayakta kılınmasını dolaylı olarak yansıtır.

Sünnet ve diğer nafile namazlar -bir özür olmasa da- oturularak kılınabilir. Ancak ayakta kılınmaları daha çok sevaba vesile olur.

Kıyâmın doğrudan veya dolaylı olarak vurgulandığı âyetler daha önce bu bölümde yazıldığından burada dipnotta gönderme yapılmakla yetinilmiştir.

2) Kırâat Konusuna Vurgu Yapan Âyetler

Yetkililerin tesbitlerine göre yalnız başına namaz kılanın farz olan namazların iki rekatında Kur'ân'dan en az iki kelimeli bir âyet okuması farzdır. Tek kelime veya 'Hâ-mîm', 'Yâsîn' gibi birkaç harften oluşan bir âyet kırâat (okuma) yerine geçmez ve bu kadarcık bir okuma ile farz yerine getirilmez. Nâfile namazların ise her bir rekatında belirtilen miktarda Kur'ân okuma zorunluluğu vardır.

Namazdaki okumanın sahih olabilmesi için -normal koşullarda- ağızdan çıkanı kulağın işitmesi şarttır. Sessiz yapılan dil ve dudak hareketleri okuma yerine geçmez. Bir diğer ifâde ile kişinin kendi okuduğunu duymayıp okuduğunu hissetmesi okuma sayılmaz.

Namazda Kur'ân okunmasına şu âyetin ilgili pasajları ile vurgu yapıldığı belirtilmiştir:

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصَوْهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَىٰ وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَقَرِّضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ وَأَعْظَمُ أَجْرًا وَاسْتَغْفِرُوا لِلَّهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Gerçekten Rabbin, senin gecenin üçte ikisine yakını, yarısını ve üçte birini ibadetle geçirdiğini, seninle birlikte olanlardan bir grubun da böyle yaptığını biliyor. Oysa geceyi gündüzü Allah takdir eder. Sizin bundan ötesini başaramayacağınızı bildiği içi size lutfıyla tevbe bahşetti. Bundan böyle **Kur'ân'dan kolayınıza geleni oku-**

yun. İcinizden hastalar olacağını, diğer birtakımlarının Allah'ın lutfundan bir kâr aramak üzere yeryüzünde yol tepeceklerini, diğer bir grubun da Allah yolunda çarpışacaklarını bildi. **O halde ondan ne kolayınıza gelirse okuyun**, namazı kılın, zekâtı verin ve Allah'a güzel bir borç verin. Kendilerinizin hesabına hayır olarak önceden ne sunarsanız onu Allah yanında daha hayırlı ve karşılıkça daha büyük olarak bulacaksınız. Hem de Allah'tan bağışlanma dileyin. şüphesiz Allah pekâlâ bağışlayandır, pekâlâ merhametlidir.” (Müz-zemmil, 73/20).

Sesli Namazlarda Kur'ân Okurken Ne Fazla Bağırmalı Ne de Çok Kısık Sesle Okumalı

قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ ۖ أَيَّ مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ
وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتُ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا

“De ki: ‘İster Allah diye çağırın ister Rahman diye çağırın. Hangisiyle çağırırsanız çağırın sonunda en güzel isimler O’nundur.’ **Nama-zında ne sesini yükselt ne de onda sesini gizle.** Bu ikisi arasında bir yol ara.” (İsrâ, 17/110).

3) Rükûa Varma (Eğilme) Konusuna Vurgu Yapan Âyetler

Ön bilgiler

Rükûa varmak da namazların iç bünyesine dâhil olan uygulamalardan biridir. Rükû, eğilmek demektir. Bu eğilmekten maksat -normal koşullarda- hem başın hem de belin eğilmesidir. Şöyle ki: Namaz kılan kimse iki elinin parmak aralarını açarak dizlerine koyar, vücudunun belden yukarı kısmını yere paralel bir şekilde eğerek başını yukarı kaldırmadan ve aşağı indirmeden dümdüz tutar. Mazeret olmadan sırf başın eğdirilmesi ile yapılan rükû sahih olmadığı gibi rükûdan çok ayakta duruşu andıran hafif eğilmeler de rükû için yeterli değildir.

Değişik isim ve fiillerle “rükû” kavramının yansıtıldığı âyetler bize, Allah huzurunda eğilmenin göstergelerinden biri olan “rükû”nun daha önceki toplumlara da emredilmiş olduğunu gösteriyor.

İsrailoğullarına Yönelik “rükû edin” Emrini İçeren Bir Âyet

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ

“Ve namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, **rükû edenlerle birlikte rükû edin.**” (Bakara, 2/43).

Hiz. İbrahim'in Dininde de “rükû” Vardı

وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَن طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

“O zaman Beyt'i (Kabe'yi) insanlar için bir sevap kazanma ve güvenirilir bir sığınak yapmıştık. Siz de Makam-ı İbrahim'den bir namazgâh edinin. İbrahim ile İsmail'e şöyle ahitte bulunmuştuk: İkiniz, Beytim'i, tavaf edenler, kendilerini ibadete verenler, **rükû edenler** ve secdeye kapananlar için temizleyin.” (Bakara, 2/125).

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَن لَّا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

“Hem unutma o zamanı ki Ka'be'nin yerini İbrahim'e şöyle hazırlamıştık: Sakın Bana hiçbir şeyi ortak koşma, evimi dolaşanlar, ayakta duranlar, **rükûa varan** ve secdeye kapananlar için tertemiz et.” (Hacc, 22/26).

Hiz. Meryem'e Verilen “rükû et” Emri

يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ وَاسْجُدِي وَارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ

“Ey Meryem! Rabbin için divan dur, secde eyle, **rükû edenlerle birlikte rükû et.**” (Âl-i İmrân, 3/43).

Müslümanlara "rükû edin" Emrinin Verildiği Bir Âyet

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا
الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

"Ey iman edenler! **Rükû edin**, secde edin, Rabbinize kulluk edin, hayır işleyin ki kurtuluşa erebilesiniz." (Hacc, 22/77).

Rükû Edenlerden Övgü ile Söz Eden Âyetler

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ
الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ

"Dostunuz ancak Allah'tır, Peygamberi'dir ve iman edenlerdir **ki onlar rükûya varanlar olarak** namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler." (Mâide, 5/55).

الَّتَائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ
الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ
وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

"Tevbekârlar, âbidler, hamd edenler, seyahat yapanlar (oruç tutanlar), **rükûa varanlar**, secdeye kapananlar, iyiliği emredenler, kötülükten nehyedenler, Allah'ın sınırlarını koruyanlar.. Müjde ver müminlere." (Tevbe, 9/112).

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ
تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي
وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ
كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْئَهُ فَازَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ
الزُّرَّاعَ لِيغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ
مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

“Muhammed Allah'ın peygamberidir, O'nun yanındakiler ise kâfirlere karşı çok çetin, kendi aralarında son derece merhametlidirler. **Onları rükûa varanlar**, secde edenler olarak görürsün. Allah'tan lutuf ve hoşnutluk isterler. Secde izinden nişanları yüzlerindedir. Bu, onların Tevrât'taki nitelikleri. İncil'deki benzetilmeleri de bir ekin gibidir: Filizini çıkarmış, derken onu güçlendirmiş, ardından kalınlaşmış ve çiftçilerin hoşuna gidecek şekilde sapları üzerinde dümdüz dikilmiştir. (Bu temsil) onlarla/Muhammed'in sahabeleriyle kâfirleri öfkelenmesi içindir. Onlardan iman edip de yararlı işler yapanlara Allah bir bağışlama ve büyük bir mükâfât va'detti.” (Feth, 48/29).

Hız. Davud da Rükûa Varıp Yerlere Kapanmıştı

قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالٍ نَعَجْتِكَ إِلَىٰ نِعَاجِهِ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَّا هُمْ وَظَنَّ دَاوُدُ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ

“Davud dedi: ‘Andolsun gerçekten o, senin koyununu koyunlarına katmak istemesiyle sana haksızlık yapmış! Kuşkusuz mallarını karıştıranlardan (ortaklardan) çoğu birbirine haksızlık yapar. Ancak inanıp yararlı işler yapanlar hariç. Onlar da öylesine azdır!’ Davud kendisini denediğimizi sandı. Hemen Rabbine istiğfarda bulundu, **rükû ederek kapandı** ve (Rabbine) yöneldi.” (Sâd, 38/24).

Rükûa Varmayanları Kınayan Bir Âyet

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ ازْكَوُوا لَا يَزْكُوْنَ

“Kendilerine: ‘**Rükû edin**’ denildiğinde rükû etmezler.” (Mürselât, 77/48).

4) Secdeye Kapanma Konusuna Vurgu Yapan Âyetler¹⁰

Ön bilgiler

Secde ululamak amacıyla alnı veya yüzün bir bölümünü yere koymaktır. Dindeki tanımıyla secde avuçların yere bastırılıp yüzün iki el arasına koyularak burun ve alnın yere değdirilmesidir. Secde her rekatta kısa aralıklarla iki kez yapılır. Sadece yanak veya çenenin yere konulması ile namaz secdesi gerçekleşmez. Ancak kişinin o anki ruh hâline göre bu şekilde yakarışların bir sakıncası da yoktur.

Âyetlerde bütün kâinâtın secde yaptığını öğreniyoruz. Kâinâtın secdesine bazen topluca vurgu yapılır bazen de detaylandırılarak.

A) “Secde” Kavramı ile İlintili İsim ve Fiillerin İnsanlar Bağlamında Geçtiği Âyetler¹¹

a) Çoğul: “ اسجدوا =Secde edin” ve Tekil: “ اسجد =Secde et” Kipleri ile Verilen Secde Emirleri

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا
الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“Ey iman edenler! Rükû edin, **secde edin**, Rabbinize kulluk edin, hayır işleyin ki kurtuluşa erebilesiniz.” (Hacc, 22/77).

¹⁰ Burada yalnız namaz içi secdeyi içeren değil, genel anlamda secde kavramının yer aldığı bütün âyetler kaydedilmiştir. Ancak, konu dışında değerlendirildiklerinden meleklerin Hz. Âdem’e secde etmelerini emreden (Bakara, 2/34; A’râf, 7/11; Hıcr, 15/29; İsrâ, 17/61; Kehf, 18/50; Tâhâ, 20/116; Sâd 38/72, 73) gibi âyetler ile; Hz. Yusufun huzurunda kardeşlerinin yerlere kapanmalarını yansıtan (Yûsuf, 12/4, 100) ibadet değil saygı sunma anlamındaki secdelerin vurgulandığı âyetlere metinde yer verilmediği gibi şeytanın Âdem’e secde etmemesinin kınandığı (A’râf, 7/112; Hıcr, 15/31, 32, 33, 75; Sâd, 38/75) gibi âyetlere de yer verilmemiştir.

¹¹ Burda başka bir bölümde kaydedilen (Nisâ, 4/102) âyeti ile “rükû” kavramında işaret edilen (Tevbe, 9/12; Hacc, 22/26; Feth, 48/29) gibi âyetlerde değişik lafızlarla geçen “secde” kavramının yansıtıldığı âyetlere de yer verilmemiştir.

وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا
لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

“Gece ile gündüz, güneş ile ay O'nun delillerindendir. Ne güneşe secde edin ne de aya! Eğer O'na kulluk yapanlarsanız onları yaratmış olan Allah'a **secde edin**.” (Fussilet, 41/37).

فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا

“Haydi **secdeye kapanın** ve kulluk edin!” (Necm, 53/62).

وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا

“Gecenin bir bölümünde de O'na **secde et** ve uzun bir gece O'nu tesbih eyle.” (İnsân, 76/26).

كَلَّا لَا تَطِيعُہُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ

“Sakin onu dinleme de **secde et** ve yaklaş.” (Alak, 96/19).

b) “**secde edenler**” Anlamındaki Çoğul “سَاجِدِينَ / سَجَدًا”,

“**secde eden**” Anlamındaki Tekil: “سَاجِدٌ” ve

“**secdeler**” Demek Olan “السُّجُود” Lafzının

Geçtiği Âyetler

وَالْقَى السَّحَرَةَ سَاجِدِينَ

“Sihirbazlar, **secde edenler** olarak yığılıp kaldılar.” (Arâf, 7/120).

فَالْقَى السَّحَرَةَ سَاجِدِينَ

“Sihirbazlar bu hali görünce derhal **secdeye kapanarak** yere serildiler.” (Şuara, 26/46).

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ

“Haydi Rabbine hamd ile tesbih eyle ve **secde edenlerden** ol.” (Hicr, 15/98).

وَتَقَلَّبَكَ فِي السَّاجِدِينَ

“Ve **secde edenler içinde** dolaşmanı (da görüyor).” (Şuarâ, 26/219).

وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا
وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرَ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ
وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ

“Yine: ‘Şu kente girin de orada dilediğiniz yerde bol bol yiyin, o kapıdan **secdeler ederek girin** ve dileğimiz bağışlanmaktır deyin ki size hatalarınızı bağışlayalım’ dediğimiz o vakti hatırlayın. Ve güzel davrananlara artıracacağız.” (Bakara, 2/58).

وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِيثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمْ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا
وَقُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا

“Söz vermeleri için üstlerine Tur’u kaldırdık ve kendilerine: ‘**Secdeler ederek** kapıdan girin’ dedik. Yine: ‘Cumartesinde (yasağı) çiğnemeyin’ dedik ve kendilerinden pek ağır bir söz aldık.” (Nisâ, 4/154).

وَإِذْ قِيلَ لَهُمْ اسْكُنُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ
وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَغْفِرَ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ
وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ

“O vakit kendilerine şöyle denilmişti: Bu kente yerleşin ve orada dilediğiniz şekilde yiyin, ve ‘dileğimiz bağışlanmaktır’ deyin ve secde edenler olarak kapıdan girin, ki suçlarınızı bağışlayalım, güzellik sergileyenlere artıracacağız.” (A'râf, 7/161).

قُلْ آمِنُوا بِهِ أَوْ لَا تُؤْمِنُوا إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ
يَخِرُّونَ لِلْآذْقَانِ سُجَّدًا

“De ki: ‘O’na ister iman edin ister iman etmeyin, kuşkusuz daha önceden kendilerine ilim verilen kimseler, karşılarında Kur’an okunduğunda **secde edenler** olarak çeneleri üzerine yere kapanırlar.” (İsrâ, 17/107).

أُولَئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا

“İşte bunlar, Allah’ın kendilerine nimet bahsettiği peygamberlerden, Âdem soyundan ve Nûh ile birlikte taşıdıklarımızdan, İbrahim ve İsrâîl soyundan, hidâyete erdirdiğimiz ve seçtiğimiz kimselerdendir. Kendilerine Rahman’ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak **secdelere kapanırlardı.**” (Meryem, 19/58).

فَالْقَى السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَىٰ

“Sonuçta bütün sihirbazlar **secde edenler** olarak yığılıp kaldılar, ‘Harun ile Musa’nın Rabbine iman ettik’ dediler.” (Tâhâ, 20/70).

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا

“Onlar ki Rablerine **secde edenler**, kıyamda bulunanlar olarak gecelerler.” (Furkân, 25/64).

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ

“Âyetlerimize ancak, bu âyetlerle kendilerine öğüt verildiğinde **secde edenler** olarak yerlere kapananlar, Rablerini hamd ile tesbihte bulunanlar ve bir de kendileri kibirlenmeyen kimseler inanırlar.” (Secde, 32/15).

أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولَئِكَ الْأَلْبَابُ

“Peki, âhiretten çekinerek ve Rabbinin rahmetini umarak gecenin dilimlerinde **secdeye vararak** divan duran kimse?.. De ki: Bilmekte olan kimselerle bilmeyen kimseler eşit olur mu? Ancak, temiz-duru akıl sahipleri öğüt alır.” (Zümer, 39/9).

وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَادْبَارَ السُّجُودِ

“Gecenin bir bölümünde ve **secdelerin arkalarında** O'na tesbih et.” (Kâf, 50/40).

c) “**Secde ederler**” Anlamındaki Çoğul “ يَسْجُدُونَ ”

Fiilin Geçtiği Bir Âyet

لَيْسُوا سَوَاءً مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ أَنْاءَ
الَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ

“Hepsi eşit değiller. Ehlikitap'tan kıyam duran bir topluluk var ki gece saatlerinde **secde ediyor** oldukları halde Allah'ın âyetlerini okurlar.” (Âl-i Imrân, 3/113).

**B) Secde Etmeye Yanaşmayanların
Kınandıkları Âyetler**

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ أَنْسَجِدُ لِمَا
تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا

“Bununla birlikte onlara: ‘Rahman'a secde edin’ denildiğinde; ‘Rahman ne imiş? Bize emrediyorsun diye secde mi ederiz?’ derler. Bu da onların uzaklaşmalarını artırır.” (Furkân, 25/60).

وَجَدْتَهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَزَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ
أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ

“Onu (Belkıs'ı) ve halkını Allah'a değil, güneşe **secde eder** buldum. Şeytan onlara yaptıklarını süslemiş, böylece kendilerini yoldan saptırmış da doğru gidemiyorlar.” (Neml, 27/24).

أَلَا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ

“Göklerde ve yerde gizli olanı çıkaran, gizlediğinizi ve açığa vurduğunuz şeyleri bilen Allah'a **secde etmemeleri** için.” (Neml, 27/25).

يَوْمَ يَكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ

“Sâk'tan (incikten) açılacağı günde **secdeye çağırılırlar** ve o zaman güçleri yetmez.” (Kalem, 68/42).

خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ

“Gözleri düşmüş, kendilerini bir zillet sarmış bulunur. Oysa o **secdeye** onlar sağ-sâlim iken çağırılıyorlardı.” (Kalem, 68/43).

وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ

“Karşılarında Kur'ân okunduğunda **secde etmiyorlar**.” (İnşikâk, 84/21).

C) Diğer Canlıların da Secde Ettiklerini Yansıtan Âyetler

إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ
وَلَهُ يَسْجُدُونَ

“Kuşkusuz Rabbinin **katındakiler** O'na kulluktan kibirlenmezler, O'nu ulular ve yalnız O'nun için **secde ederler**.” (A'râf, 7/206).

وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُم بِالْغُدُوِّ وَالْأَصَالِ

“Göklerde ve yerde olan kimseler ister-istemez ve bunların gölgeleri sabah-akşam Allah'a **secde ederler**.” (Ra'd, 13/15).

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ يَتَفَيَّؤُا ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ
وَالشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِلَّهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ

“Herhangi bir şeyden Allah'ın yarattığına bakmadılar mı? **Gölge-leri**, kendileri hor ve zelil bir halde (yerlerde sürünerek) sağdan ve sollardan **Allah'a secdeler ederek** döner durur.” (Nahl, 16/48).

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ مِنْ دَابَّةٍ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ

“Canlılardan göklerde olanla yerde olan ve melekler Allah'a **secde ederler**. Onlar kibirlenmek istemezler.” (Nahl, 16/49).

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهٗ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ
وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ
وَكَثِيْرٌ مِّنَ النَّاسِ وَكَثِيْرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللّٰهُ
فَمَا لَهُ مِنْ مُّكْرِمٍ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ

“Görmedin mi? Göklerdeki kimseler, yerdeki kimseler, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, bütün hayvanlar ve insanlardan birçoğu hep Allah'a **secde ediyorlar**. Bir çoğunun da üzerine azap hak olmuştur. Allah her kimi horlarsa artık onu şereflelendirecek yoktur. Şüphesiz Allah ne dilerse yapar.” (Hacc, 22/18).

وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ

“Çimen, ağaç **secde ederler**.” (Rahmân, 55/6).

KONU-3: GÜNLÜK VAKİT NAMAZLARI DIŞINDAKİ NAMAZ ÇEŞİTLERİNE VURGU YAPAN ÂYETLER

Ön bilgiler ve Tesbitler

Fıkıh kitaplarında normal koşullarda öngörülen günlük beş vakit namaz dışında tanımlanan pek çok namaz çeşidi daha vardır. Bunlardan bazıları -Cuma ve yolcunun namazı gibi- Kur'ân'daki açık ifâdelere; -bayram namazları gibi- bazıları dolaylı genel anlatımlara dayanır. Güneş ve ay tutulması gibi mu'tadın dışında ortaya çıkan hâdiseler karşısında kılınması öngörülen namazlar gibi bazıları ise tamamen Efendimizin uygulamalarını yansıtan rivayetlere bağlanır. Burada -çalışmanın niteliği gereği- doğrudan veya dolaylı olarak Kur'ân'da vurgulanan namaz türlerine yer verilmiştir.

1) Cuma Namazının Vurgulandığı Âyetler

Ön bilgiler

Cuma gününe daha önceleri Araplar süslenme, bezenme günü anlamına gelen: "Yevmu'l-Arûbe" diyorlardı. Rivâyetlere göre İslâm dîni gelmeden çok önce Peygamber -sallallahu aleyhi ve selem-'in dedelerinden Ka'b b. Lueyy o gün halkı toplar, onlara öğütte bulunurmuş. Halkın bir araya gelmesinden ötürü o güne "cum'a" ismini vermiş ve bu değıştirme İslam tarafından da benimsenerek müslümanlara özgü bir gün olarak belirlenmiştir.

Cum'a namazının farz oluşu Kur'ân, hadis ve ümmetin icmâi ile sâbittir. Cum'a namazı hakkında müstakil bir sûre inmiştir. Âlimler bu sûrenin son üç âyetinde cumanın farz oluşu, Cuma ezanı, Cuma vakti alış-veriş yapmak, Cuma hutbesinin dinlenmesi, Cum'a'nın fazileti gibi çeşitli başlıklar altında birtakım hükümler çıkarmışlardır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ
اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“Ey iman edenler! **Cuma günü namaz için çağırıldığında** hemen Allah'ın zikrine koşun ve alış-verişi bırakın. Bu, bilerseniz sizin için daha hayırlıdır.” (Cumua, 62/9).

فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ
وَإِذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“**Namaz kılındığında** o yeryüzüne dağılın, Allah'ın lutfundan (kısmetinizi) arayın ve Allah'ı çokça anın. Belki bu sayede murada erersiniz.” (Cumua, 62/10).

وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ
خَيْرٌ مِنَ اللَّهِو وَمِنَ التِّجَارَةِ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ

“Bir ticaret veya eğlence gördüklerinde ona akın ederler ve **seni ayakta bırakırlar**. De ki: Allah katında olan şey, eğlenceden de, ticaretten de iyidir. Hem Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır.” (Cumua, 62/11)¹.

2) Kurban Bayram Namazına İşaret Olarak Yorumlanan Bir Âyet

Ön bilgiler

Bayram Arapça “عيد =îd” lafzının karşılığı olup genel anlamda herhangi bir kişinin zaman zaman büründüğü ve daha çok ruhsal durumunu ilgilendiren hâlini yansıtır. İki bayram gününün bu kelime ile simgelenmesi de kelimenin sözcük anlamından kaynaklanır. Şöyle ki: Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Mekke'den Medine'ye

¹ Bazıları: “Tamiğa ve tanık olunana yemin olsun” (Burûc, 85/3) meâlindeki âyette geçen “tanık” anlamındaki “شاهد” lafzını Cuma günü anlamında yorumlamışlar ise de biz de Kurtubi gibi bu yoruma katılmıyoruz.

hicret buyurduklarında Medinelilerin senede iki bayram, eğlence günleri olduğunu görür. Aradan bir süre geçtikten sonra hicretin ikinci yılının Şaban ayında orucun farz olduğuna dair emir iner ve o sene Ramazan orucu tutulur. Rasûlullah: ‘Allah Teâlâ size, o iki bayram günlerine karşılık onlardan daha hayırlı iki bayram günü lutfetti’ diye müjde verir.

Böylece Medinelilerin hem geleneksel günlerini kaldırdı hem de onlara İslam damgasını taşıyan Ramazan ve Kurban Bayramı günlerinin armağan edilmiş olduğunu muştuladı.

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ

“Sen de Rabbin için **namaz kıl** ve kurban kesiver.” (Kevser, 108/2).

3) Yolcu Namazına ve Farklılığına İşâret Eden Âyetler

Ön bilgiler

Yolcu sayılabilmek için ne kadarlık bir mesafeye gidilmesinin planlanmasının gerektiği hususunda çeşitli görüşler vardır. Hanefî mezhebine göre bu mesafe takriben 90 km’dir. Gerek daha önce defaatla kaydedilen Nisâ 4/43 ve Mâide 5/6 âyetleri gerekse burada kaydedilecek Nisâ sûresinin 101. âyeti yolculuğun farklı bir olay olduğuna özenle vurgu yapmakta ve bu özelliğinden dolayı yolcunun namaz konusunda da -isterse- farklı bir davranış sergileyebileceğine işâret etmektedir.

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا

“Yeryüzünde (**yolculuğa**) **çıktığınızda** o küfre sapanların size bir kötülük yapmalarından korkarsanız **namazı kısaltmanızda** size hiçbir günah yoktur. Gerçekten kâfirler size apaçık bir düşman oldular.” (Nisâ, 4/101).

4) Savaş Ortamında Kılınacak Namazın Farklılığına İşâret Eden Âyetler

Ön bilgiler

Namazın dindeki önemini yansıtan en büyük delillerden biri de fıkıh kitaplarında “korku namazı” başlığı altında işlenen savaş ortamında kılınacak namazın farklılığının vurgulandığı âyetlerdir. Görüleceği gibi ilgili âyette bu namazın nasıl kılınacağı belirtilmiş, kılınma şeklinin normal şartlardakinden farklı olduğuna dikkat çekilmiştir.

Korku Namazının Meşruluğuna İşâret Eden İki Âyet

فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ

“Eğer korkarsanız o zaman **yürüyerek veya binit üzerinde (giderken) kılın**. Güvenceye kavuştuğunuzda artık Allah'ı, bilmediğiniz şeyleri size öğrettiği gibi anın. “(Bakara, 2/239).

فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا

“Namazı bitirdiğinizde artık **Allah'ı ayakta, oturarak ve yanlarınız üzerinde anın**. Sükun bulduğunuzda ise namazı dosdoğru kılın. Çünkü namaz müminlere vakti belirlenmiş olarak farz kılınmıştır.” (Nisâ, 4/103).

Korku Namazının Nasıl Kılınacağını Öğreten Bir Âyet

وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلَتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلِيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَلِتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَىٰ لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلِيَأْخُذُوا

حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتْهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ
وَأَمْرِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ
وَاخْذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا

“Aralarında olup kendilerine **namaz kıldırıldığında** onlardan bir grup seninle dursun ve silahlarını alsınlar. Secdeye vardıklarında/secdeye varıp namazlarını bitirdiklerinde arkanızda bulunsunlar. **Namaz kılmamış** diğer bir grup gelsin seninle namaz kılsınlar önlemlerini ve silahlarını alsınlar. Küfre sapanlar silahlarınızdan ve eşyanızdan gaflete düşseniz de üzerinize birden yöneliverseler diye candan istediler. Size yağmurdan kaynaklanan bir sıkıntı ilaşirse veya hasta olursanız silahlarınızı bırakmanızda size hiçbir günah yoktur. Önleminizi alın. Kuşkusuz Allah kâfirlere pek horlayan bir azap hazırlamıştır.” (Nisâ, 4/102).

5) Cenaze Namazına İşaret Olarak Yorumlanan Bir Âyet

Ön bilgiler

Ölen bir müslümanın cenaze namazının kılınması kifâye yolu ile farzdır. Bir kişinin bu görevi yerine getirmesi ile diğerlerinden sorumluluk düşer. Cenaze namazında cemaat şart değildir. Bir kadının kılmasıyla da bu vazife yerine getirilmiş olur.

وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ إِنَّهُمْ
كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ

“Onlardan (münafıklardan) ölen herhangi biri üzerine asla **namaz kılma** ve kabri başında dikilme! Çünkü onlar Allah'a, Peygamberi'ne küfrettiler ve onlar fasık olarak öldüler.” (Tevbe, 9/84)².

² Resûlullah'ın ölen bir münafığın cenaze namazını kılmamasının emredilmesi ölen bir Müslüman için cenaze namazı kılınmasının gerektiğinin bir işaretidir.

KONU-4: EZANA VURGU YAPAN ÂYETLER

Ön bilgiler ve Tesbitler

Sözcük anlamı bir şeyi bildirmek demek olan “ezân”, şerâatta: “Belirli vakitlerde özel ifâdelerle namaz vaktinin girdiğini bildirmek” anlamında tanımlanır.

Ezanın meşruiyeti Kur’an, hadis ve ümmetin icmaı ile sabittir. Bunun dindeki yerini inkâra yeltenen veya ezanı hafife alan dinden çıkar.

Avrupa topluluğunun kapılarının aralandığı şu yıllarda ezan konusunda içte ve dışta pek çok tartışma yapılacaktır. Öncelikle şunu vurgulamalıyız: Ezan İslâm Dininin en önemli sembollerinden biridir. Bu sembolün nasıl kullanılacağını din belirtmiştir. Mesele bu “kullanımın” tanımlandığı şekilde uygulanmasıdır.

Ezan bir bağırma-çığırma, nâra atma aracı değildir. Ezan, müezzinlerin harf ve kelimelerini istedikleri gibi uzatacakları, gelişi-güzel okuyacakları bir güfte, ses cihazlarını sonuna kadar açarak gösteri yapacakları bir aranjman, bir müzik düzenlemesi değildir. Fıkıh kitaplarında ezan okunurken uyuyan bebelerin ve hastaların dikkate alınması gerektiğine dair görüşler kaydedilir. İlgililer eğitilirken bu hususlara dikkat çekilmelidir.

Gerek minarelerde, gerek Cuma iç ezanlarında ezanlar, seslerini güzel kullanabilenler tarafından okunmalıdır. Çirkin sesliler ile sesi güzel olmasına karşın ezan eğitimi almamış kişiler ne minarelere çıkarılmalı ne de böylelerine iç ezanlar okutulmalıdır. İmamlık ve müezzinlik makamları da diğer makamlar gibi özel makamlardır. Benim fakülteadaki kürsümde nasıl sıradan bir insanın gelip ders verme hakkı yoksa o makamlarda da ancak görevlendirilmiş kişiler görev yapabilmelidir. Bu görevlendirmeyi de hangi makamın yapacağı bellidir. Öyle ise yetkililer işi müezzinlerin ve imamların inisiyatiflerine

bırakmamalı, yetkili olmayan kişilerin mihraplara geçirilmelerine ve minarelere çıkarılmalarına, iç ezan okumalarına fırsat vermemek için gerekli önlemleri almalıdır.

Minarede ezan okumak, mihrapta namaz kıldırmak için maaş alan görevliler, paralarının helal olması için görevlerinin gereklerini ifâ ile yükümlüdürler. Bir müezzin minareye çıkmıyor, bir imam görevini başkalarına havâle ediyorsa aldığı maaşını sorgulamalıdır. Kendileri sorgulama izanını göstermiyorlarsa yetkililer böylelerine asla müsamaha göstermemelidir. Aksi takdirde müteselsilen kendilerinin de aynı ma'nevî sorumluluğa ortak edileceklerini unutmamalıdır.

Son olarak burada şu iki noktaya dikkatleri çekmek istiyoruz:

a) Görevlilerin çoğunun sesi çirkin olmamasına karşın gerekli eğitimi almadıklarından ülkemizde okunan ezanlar içimizi burkmaktadır. Dolayısıyla müezzinler yaygın bir eğitime tabi tutulmalıdır.

b) Ezanlar büyük şehirlerde ve turistik bölgelerde merkezi sistemle okunmalıdır. Merkezî sistem için özel görevliler belirlenmeli, bunların camilerdeki kadroları il müftülüklerinin emrine verilmeli. Müftülükler de nöbet çizelgeleri düzenleyerek hangi vakitte nerede ezan okuyacaklarının planlarını yapmalıdır. Bu gibi görevliler ihtiyaç anında geçici görevlerle turistik bölgelere de gönderilmelidir.

وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوءًا وَلَعِبًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ

“Namaza **çağırdığınızda** onu bir eğlence, bir oyun edinirler. Çünkü onlar akıl erdirmeyen bir topluluktur.” (Mâide, 5/58).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“Ey iman edenler! **Cuma günü namaz için çağırıldığında** hemen Allah'ın zikrine koşun ve alış-verişi bırakın. Bu, -bilerseniz- sizin için daha iyidir.” (Cumua, 62/9)³.

³ Allah'a çağırıp yararlı iş yapan ve: “Doğrusu ben müslümanlardanım” diyenden daha güzel sözlü kimdir? (Fussilet, 41/33) meeâlindeki âyette geçen “çağırma” eylemini yapanın müezzinler olduğu yorumu yapılmışsa da böyle bir sınırlamanın doğru olmadığını düşünenlerdeniz.

KONU-5: CAMİLERİN, MESCİTLERİN YER ALDIĞI ÂYETLER

Ön bilgiler ve Tesbitler

Allah Teâla'ya topluca ibadet yapılabilecek mekânlar Kur'ân-ı Kerîm'de iki farklı kelimenin tekil ve çoğul şekilleri ile gündeme getirilir:

a) Secde edilen yer anlamına gelen tekil “mescid” (çoğulu mesâcid'dir) kelimesi ile.

b) Ev, yapı, yuva anlamına gelen “beyt” lafzı ile (çoğulu büyü'tur).

Dilimizde genellikle bu mabedlerin küçüklerine “mescid” büyüklere “cami” denilir. İbadet mekanlarının “büyüt” lafzıyla da anılması bize, cami dışında yurtlar ve özel evler gibi toplu kalınan yerlerde cemaatla kılınan namazların mescidlerde kılınan namazlarla eş değer olduklarının ipuçlarını sunar.

Kur'ân-ı Kerîm'de Mescid-i Haram ile Mescid-i Aksa'nın isimleri açıkça anılır. Bu iki mescid dışında özel olarak sadece üç farklı mescid'den söz edilir: İyi niyetlerle yapılan: Kuba Mescidi ile Müslümanlar arasına tefrika sokmak için yapılan ve “Mescid-i Dırâr” diye ünlenen mescid. Üçüncüsü de Ashab-ı Kehf üzerine inşa kararı alınan mescid.

İlgili âyetlerden cami yapmanın ve camileri mamur hale getirmenin müminlerin görevleri arasında bulunduğunu, buralara kamuya ait gelirlerden pay ayırlamayacağını işâretlerini görüyoruz.

Yine bazı görüşlerin aksine diğer dinlere mensup kişilerin İslam ülkesinde kendilerine âit ibadet yerleri inşa etmelerine ve var olanların bakımını, onarımını istedikleri şekilde yapmalarına izin verilmesi gerektiğinin ipuçlarını da tesbit ediyoruz. Ancak burada dikkat edilecek nokta bu girişimlerin sırf ibadet amacına yönelik olmasıdır. Yoksa başka niyetlerle inşa edilen bu tip yapılara -Mescid-i Dırâr örneğinde olduğu gibi- mescid bile olsa izin verilemez.

A) İbadet Yerlerinin “ الْمَسْجِدُ =el-Mescid” Lafzıyla Vurgulandığı Âyetler

a) Mescid-i Haram'ın Geçtiği ve Öneminin Yansıtıldığı Âyetler

قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ

“Doğrusu yüzünün göğe doğru çevrilip durduğunu görüyoruz. Artık seni kendisinden hoşnut kalacağın bir kıbleye çevireceğiz. Haydi yüzünü **Mescid-i Haram** yönüne çevir, siz de nerede olursanız yüzlerinizi onun yönüne çevirin. Hiç kuşkusuz kendilerine kitap verilenler Rablerinden gelenin hak olduğunu elbette bilirler. Allah yapageldiklerinden habersiz değildir.” (Bakara, 2/144).

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

“Nereden yola çıkarsan yüzünü **Mescid-i Haram** tarafına çevir. Kuşkusuz bu, elbette Rabbinden gelen gerçektir. Allah yapmakta olduklarınızdan habersiz değildir.” (Bakara, 2/149).

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ إِلَّا لَئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلَا تَمِ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

“Nereden yola çıkarsan yüzünü **Mescid-i Haram** yönüne çevir. (Müminler siz de) nerede olursanız yüzlerinizi onun yönüne çevirin ki insanlar için aleyhinizde bir delil olmasın. Ancak içlerinden zulmedenler başka (onlar bildiklerini okurlar). Artık onlardan korkmayın Ben'den korkun. Bir de size olan nimetimi tamamlayayım. Belki siz bu sayede doğruyu bulursunuz.” (Bakara, 2/150).

وَأَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجَكُمُ وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى يُقَاتِلَكُمُ فِيهِ فَإِنْ قَاتَلَكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ

“Onları nerede yakalarsanız öldürün, onları sizi çıkardıkları yerden çıkarın. O fitne (baskı yapmak) adam öldürmekten daha beterdir. Onlarla **Mescid-i Haram** yanında sizinle çarpışmaya girişmelerine kadar savaşmayın. Eğer sizinle savaşılırsa kendilerini öldürün. İşte böyledir kâfirlerin cezası.” (Bakara, 2/191).

وَاتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ آذَى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكِ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامٌ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةً إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلَهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

“Hacı ve umreyi Allah için tamamlayın. Engellenirseniz o zaman kurbandan kolay geleni gönderin. Kurban, kesileceği yere varınca ya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. İçinizden hasta olana veya başında bir rahatsızlığı bulunana (tıraşa bedel) oruç veya sadaka veya kurbandan ibaret bir fidye gerekir. Güvenliğinize kavuştuğunuzda o zaman, hacca kadar umre ile faydalanmak isteyenlere de

kurbandan kolayına geleni (kesmesi gerekir). Bunu bulamayana üç gün hacda, yedi gün de döndüğünüz de -ki bunlar tam on gündür- oruç gerekir. Bu, ailesi **Mescid-i Haram'da** oturmayanlar içindir. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah pek yaman azaplıdır.” (Bakara, 2/196).

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ
وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ
مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ
حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ
دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“Sana, o Haram ay'ı, onda savaşmayı soruyorlar. De ki: O ayda savaşmak büyük bir günahtır. Bununla birlikte Allah yolundan men etmek, Allah'a küfretmek, **Mescid-i Haram'dan** engellemek ve halkını oradan çıkarmak Allah katında daha büyük bir günahtır. Oysa fitne öldürmekten daha beterdir. Güç yetirebilseler sizi dininizden döndürmek için sizinle savaşı sürdürürler. İçinizden kim dininden dönerse o kâfir olarak ölür. İşte onların dünyada ve ahirette amelleri boşa gitmiştir. İşte onlar ateşin yarenleridir. Onlar orada sürekli kalcıdırlar.” (Bakara, 2/217).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ
وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا أَمِينَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا وَإِذَا
حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَا نُ قَوْمٍ أَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ أَنْ تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى
الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

“Ey iman edenler! Ne Allah'ın işaretlerine, ne hürmetli aya, ne hediyelik kurbana, ne gerdanlıklara, ne Rablerinden bir lutuf ve bir hoşnutluk arar bir halde Beyt-i Haram'ı kasedip gelenlere saygısızlık etmeyin. İhramdan çıktığınızda avlanın. Sizi **Mescid-i Haram'dan** engellediler diye bir topluluğa karşı duyduğunuz kin, sakın sizi, saldırganlık yapmaya sevkedip size suç işletmesin. İyilik ve takva üzerinde yardımlaşın. Günah ve düşmanlık üzerinde yardımlaşmayın. Allah'tan korkun. Cidden Allah pek yaman azaplıdır.” (Mâide, 5/2).

وَمَا لَهُمْ آلَا يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ إِنْ أُولِيَاءُهُ إِلَّا الْمُتَّقُونَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

“Neleri var ki Allah kendilerine azap etmesin!? **Mescid-i Haram'dan** men ediyorlar. Oysa onun hizmetine ehil değiller. Hizmetine ehil olanlar sadece müttakilerdir. Ne var ki onların çoğu bilmiyorlar.” (Enfâl, 8/34).

كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ

“O müşrikler için Allah yanında, Peygamberi yanında nasıl antlaşma olur? Sadece **Mescid-i Haram** yanında antlaştıklarınız hariç. Öyle ise bunlar size karşı dürüst davrandıkları sürece kendilerine dürüst davranın, çünkü Allah takva sahiplerini sever.” (Tevbe, 9/7).

أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ أَمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

“Siz hacıya su vermeyi ve **Mescid-i Haram'ı** onarmayı Allah'a ve o son güne iman eden, Allah yolunda cihada koyulanla bir mi tuttunuz? Bunlar Allah katında eşit olmazlar. Allah zalimler toplumunu doğru yola iletmez.” (Tevbe, 9/19).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا
الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ
يُغْنِيَكُمْ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ شَاءَ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

“Ey iman edenler! Müşrikler ancak pisliktir. Artık bu yıllarından sonra **Mescid-i Haram'a** yaklaşmasınlar. Yoksulluktan korkarsanız, dilerse Allah ileride lutfundan sizi zenginleştirir. Cidden Allah çok iyi bilendir, pek hikmetlidir.” (Tevbe, 9/28).

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً إِلْعَاكِفٍ فِيهِ وَالْبَادِ وَمَنْ يَرِدْ
فِيهِ بِالْحَادِ بِظُلْمٍ نَذِقْهُ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ

“Ama küfretmiş olanlar Allah'ın yolundan ve kendisini mukim ve misafir (yerli ve yabancı), içinde eşit şekilde hareket etmek üzere bütün insanlar için yapmış olduğumuz **Mescid-i Harâm'dan** engelliyorlar. Her kim orada zulüm ve sapıklık yapmak isterse ona pek el-em veren bir azaptan tattırırız.” (Hacc, 22/25).

هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيِ مَعْكُوفًا
أَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ وَلَوْ لَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ
أَنْ تَطَّيَّرُوهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ لِيَدْخُلَ اللَّهُ فِي
رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا

“Onlar, o küfredip de sizi **Mescid-i Haram'dan** ve adanmış kurbanlıkları yerine varmaktan engelleyen kimselerdir. Eğer kendilerini bilmediğiniz birtakım erkek müminlerle kadın müminleri bilme-yerek çiğneyip de şanınıza o yüzden bir leke gelecek olmasaydı (Allah, Hudeybiye sürecinde sizin savaşmanızı engellemezdi. Bunu da) Allah, dilediğini rahmetine koyacağı için yaptı. Eğer onlar çekilebil-

selerdi elbette içlerinden küfredenleri acıtan bir azaba uğrattırdık.” (Feth, 48/25).

لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ
إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ
فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا

“Ululuğuna yemin olsun ki Allah, gerçekten Peygamberi’ne o rüyayı hakkıyla doğru gösterdi. Şanına yemin olsun ki Allah izin verirse **Mescid-i Haram'a** güven duyanlar, başlarınızı kazıtanlar, kırankarlar, korkmadan kesin olarak gireceksiniz. Ama O, sizin bilmediğiniz şeyleri bildi de ondan önce yakın bir fetih yaptı.” (Feth, 48/27).

b) Mescid-i Haram ile Mescid-i Aksa’nın Birlikte Geçtiği Bir Âyet

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ
الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

“Kulunu, geceleyin **Mescid-i Haramdan**, kendisine bazı âyetlerimizi gösterelim diye çevresini mübarek kıldığımız **Mescid-i Aksa’ya** yürüten Zât bütün eksikliklerden münezzehtir. Gerçekten O’dur çok iyi duyan, çok iyi gören.” (İsrâ, 17/1).

c) İşâret Üslubuyla Mescid-i Aksa’ya Vurgu Yapan Bir Âyet

إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ
الْآخِرَةِ لِيَسُؤُوا وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ
أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا

“Eğer başkasına güzel davranırsanız kendinize güzel davranmış olursunuz, kötülük yaparsanız o da kendinizdir. Artık diğerinin va-

desi geldiğinde yüzlerinizi astırmaları için, ilk kez girdikleri gibi **Mescide** (Mescid-i Aksa'ya) girmeleri ve istilâ ettikleri her şeyi iyice mahvetmeleri için (başınıza düşmanları tebelleş edeceğiz)." (İsrâ, 17/7).

d) Mescid-i Dırâr¹

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ
وَارْصَادًا لِّمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلِيَحْلِفْنَ إِنْ أَرَدْنَا
إِلَّا الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ يُشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ

"Bir de (Müslümanlara) zarar vermek, kâfirlik yapmak, müminler arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Peygamberi'ne savaş açmış olanları(n) gelmelerini) gözetmek için **bir mescit edinmiş** olanlar ise: 'Sadece en iyi olanı amaçladık' diye yemin üstüne yemin ederler. Oysa Allah şahittir ki gerçekten onlar yaman yalancılardır." (Tevbe, 9/107).

e) Mescid-i Kuba'ya İşâret Eden Bir Âyet

لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لِمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ
تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ

"Orada asla namaza duma. Elbette, ilk gününden itibaren **takva üzerine kurulmuş bir mescit²** içinde namaza durman için daha uygundur. Orada iyice temizlenmelerini seven erler vardır. Allah ise iyice temizlenenleri sever." (Tevbe, 9/108).

¹ Mescid-i Dırâr, Medîne yakınlarındaki Kuba adlı yerleşim birimindeki münafıklar tarafından Kuba mescidinin etkinliğini azaltmak için art niyetlerle hicretin 9. yılında yapılmış bir yapı idi. Hangi amaçlarla yapıldığının vahy yoluyla bildirilmesi üzerine yapımından kısa bir süre sonra Resulullah tarafından yiktirılmıştır.

² Bu mescid'in Hz. Peygamber'in Mescid'i mi yoksa Kuba Mescidi mi olduğu hususunda farklı rivâyetler varsa da tercihler Kuba Mescid'i üzerinde yoğunlaşır.

f) Ashab-ı Kehf'in Bulunduğu Yere Bir Mescid Yapılması Kararı Alındığını Bildiren Bir Âyet

وَكَذَلِكَ أَغْتَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيُعْلَمُوا أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا إِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ أَمْرَهُمْ فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِم بُنْيَانًا رَبُّهُمْ أَعْلَمُ بِهِمْ قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَىٰ أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِم مَّسْجِدًا

“İşte böylece (insanları) onlardan haberdâr ettik ki gerçekten Allah'ın vaadinin hak olduğunu ve gerçekten saati (kıyameti), onda hiç kuşku olmayarak bilsinler. Çünkü aralarında onların işini çekişiyorlardı. Şöyle dediler: ‘Üzerlerine bir bina yapın, Rableri onları en iyi bilendir.’ Onların işine vakıf olanlar ise: ‘**Kesinlikle üzerlerine bir mescit yapacağız.**’ dediler.” (Kehf, 18/21).

Mescidlerde Vakarlı Olmaya İşâret Eden Bir Âyet

قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ

“De ki: Rabbim adaleti emretti, **her mescitte** yüzlerinizi **O’na doğrultun**, dini yalnız O’na özgüleyenler olarak kendisine dua edin. Size başladığı gibi (sizi başlangıçta nasıl yarattı ise) öylece O’na döneceksiniz.” (A’râf, 7/29).

Camilere Temiz ve Bakımlı Gidilmesi Emredilmiştir

يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

“Ey Âdemoğulları! **Her mescitte** süsünüzü alın, yiyin, için, israf etmeyin. Çünkü Allah israfçıları sevmez.” (A’râf, 7/31).

B) İbadet Yerlerinin Çoğul “مَسَاجِدَ =Mesâcid” ve “الْمَسَاجِدُ =el-Mesâcid” Lafızlarıyla Vurgulandığı Âyetler

Cami Karşıtlarına Uyarılar

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهَا أُولَٰئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ

“Allah'ın **mescitlerini**, oralarda Allah'ın adı anılıyor olmaktan ötürü engelleyen ve oraların yıkımı için uğraşanlardan daha zalim kimdir? İşte onların oralara girmeleri ancak korka korka olacaktır. Onlar için dünyada bir rezillik, Âhirette ise onlara pek büyük bir azap vardır.” (Bakara, 2/114).

Oruç Gecesi İlişkinin Helâl Kılınması ve Mescitlerde İtikafa Bulunulduğunda İlişkinin Yasak Olduğuna İşaret Eden Âyet

أَحَلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصَّيَامِ الرَّفَثُ إِلَىٰ نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالْآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَىٰ اللَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوا هُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

“Size, oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmak helal kılındı. Onlar sizin için bir giysi, siz de onlar için bir giysi. Allah, sizin, nefislerinize karşı za'f gösterdiğinizi bildi de size bağışla yönelip sizi bağışladı. Artık şimdi onlarla ilişkiye girin ve Allah'ın sizin için yazdığını arayın.

Size, tan yerinin beyaz (rengi) siyah (renginden) seçilinceye kadar yeyin, için. Sonra da orucu geceye değin tamamlayın. **Mescitlerde** itikafta bulunduğunuzda kadınlarla ilişkiye girmeyin. Bunlar, Allah'ın (yasak) sınırlarıdır, öyle ise bunlara yaklaşmayın. Böylece Allah âyetlerini insanlara açıklıyor ki belki onlar korunurlar.” (Bakara, 2/187).

Müşriklerin Camileri Onarmaları Beklenmemelidir

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ أُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ

“Nefislerinin küfrüne tanıklık edip duran müşriklerin Allah'ın **mescitlerini onarmaları** olacak şey değil. İşte onların bütün yaptıkları boşa gitti. Onlar ateşte sürekli kalacaklar?” (Tevbe, 9/17).

Camileri Onarmak Müminlerin Görevidir

إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ

“Allah'ın **mescitlerini** ancak, Allah'a ve o son güne inanan, namazı dosdoğru kılan, zekatı veren ve Allah'tan başkasından korkmayanlar onarır. İşte onların doğru yolu bulmuşlardan olmaları umulur.” (Tevbe, 9/18).

İbadet Mekanlarının Dokunulmazlığına İşâret Eden Bir Âyet

الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهْدِمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ

“Onlar: ‘Rabbimiz bir Allah’tır’ demelerinden başka bir sebep, bir hak olmaksızın yurtlarından çıkarıldılar. Allah’ın, insanların bir kısmını bir kısmıyla savuşturması olmasaydı Allah’ın isminin içlerinde çokça anıldığı manastırlar, kiliseler, havralar ve **mescitler** yıkılırdı. Elbette Allah, kendisine yardım edene yardım edecektir. Şüphe yok ki Allah çok güçlü, çok izzetlidir.” (Hacc, 22/40).

وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا

“Doğrusu **mescitler hep Allah’a aittir**. O halde Allah’ın yanında başka hiçbir kimseye yakarmayın.” (Cinn, 72/18).

C) İbadet Yerlerinin Evler anlamındaki Çoğul “بُيُوتٌ” =büyût”³ Lafzıyla Vurgulandığı İki Âyet

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّأَ لِقَوْمِكَ بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

“Musa ile kardeşine: ‘Kavminiz için Mısır’da evler hazırlayın, **ev-lerinizi namazgâh** yapın. Namazı dosdoğru kılın. Müjdele müminleri’ diye vahyetmiştik.” (Yûnus, 10/87).

فِي بُيُوتٍ أذنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ

“O **evlerde ki**: Allah onların yüceltilmesine ve içlerinde isminin anılmasına izin vermiştir. Onlarda sabah ve akşam üstleri O’nu tesbih ederler.” (Nûr, 24/36).

* * *

³ Bu kelimenin “ev” demek olan tekili “بَيْتٌ” =beyt” lafzı ibadet mekânı anlamında sadece Ka’be için kullanılır. Bkz. Ka’be.

Üçüncü Bölüm

Zekât ve Sadaka

Ön bilgiler ve Tesbitler

Konu-1 ZEKÂT

A) “ الزَّكَاةُ ” Lafzının “ الصَّلَاةُ ” Kelimesi ile Birlikte Geçtiği Âyetler

a) Doğrudan Mü'minlere Yönelik Olarak “ اَتُوا =verin” Emir Kipi ile Zekât Vermenin Emredildiği Âyetler

b) Zekât Vermenin Farklı İfadelerle Gündeme Getirildiği Âyetler

• İyi Kişi Olmanın Bir Şartı da Zekât Vermektir • Zekât Verenlerin Ödülleri Allah Katındadır • Dost Sayılabilmenin Bir Koşulu da Zekât Vermektir • Zekât, Güvence Verilme Sebeplerinden Biri-
dir • Zekât Verme İman Göstergelerinden Biridir.

c) Çoğul “ اَتَيْنِ =verin” Emir Kipi ile Hz. Peygamber'in Hanımlarına Zekât Vermelerinin Emredildiği Bir Âyet

d) Önceki Peygamberler ile Ümmetlerinin de Zekâtla Mükellef Kıldıklarının Farklı İfadelerle Aktarıldığı Âyetler

• Hz. Musa'nın Şeriatında • Hz. İsa'nın Şeriatında • Zekât Konusunda Hz. Musa ile Hz. İsa Dönemlerine Birlikte Vurgu Yapan Bir Âyet • Hz. İsmail Şeriatında • Kur'ân'da İsmi Geçen Bütün Peygamberlerin Şeriatlarında Namaz Gibi Zekât da Vardı

B) “ الزَّكَاةُ ” Lafzının Yalnız Olarak Yer Aldığı Âyetler

• Hz. Musa Döneminde Zekâtını Verenlere Vaadedilen Rahmet • Zekât Vermek Kurtuluşa Ermenin Belirtilerinden Biridir • Zekât Verenler Mallarını Katlıyor Demektir • Zekâtı Vermemek Âhireti İnkâr Etmek Gibi Değerlendirilmiştir

C) “ زَكَاة ” Kavramının Tekil “ صَدَقَة =sadaka” ve Çoğul “ الصَّدَقَات =es-sadakât” Lafzıyla Vurgulandığı Âyetler

- Zekât Kimlere Verilir
- Zekât Veren Arınır.

D) Toprakta Elde Edilen Ürünler İçin de Zekât Öngörölmüştür

Konu-2: SADAKA

Tekil “ صَدَقَة =sadaka” ve Çoğul “ الصَّدَقَات es-sadakât” Lafızlarının Kendi Özel Anlamlarında Geçtiği Âyetler ve Bağlamları

a) Tekil “ صَدَقَة =sadaka” Lafzı

- Sadaka Başa Kakılmamalıdır
- Sadaka Vermeyi Özendiren Âyetler

b) Çoğul “ الصَّدَقَات/صَدَقَات ” Lafzı

- Sadakaların Bazı Günahları Siler • Sadaka Servetin Artması-
nın Sebeplerinden Biridir • Sadaka Verenleri Alaya Alanlara Yö-
nelik Tehditler

Faydalı İşlere Girişmeden Önce Sadaka Vermenin Yararlı Olacağına İşaret Eden Bir Âyet

Önbilgiler ve Tesbitler

Kelime olarak temizlik, üreme, artış, bereket anlamlarına gelen 'zekât' lafzı Şerîat dilinde: "Belirli miktardaki bir malın bir bölümünün veya tutarının belirli şartların gerçekleşmesi ile zekât âyetinde nitelenenlerin hepsine /bir bölümüne/birine verilmesidir."

Zekât farzdır ve mâlî bir ibadettir. İlgili zekat âyeti belirli ölçüleri taşıyan bir malda hem kişilerin hem de -Allah yolu kapsamındaki-kamunun hakkı olduğunu yansıtır.

Namazın vurgulandığı hemen her âyette zekât da vurgulanır. Hz. Peygamber'e namaz hususunda: " اُمِّم =dosdoğru kıl", " رَأْمَرُ =emret" ve " صَلَّ =namaz kıl" gibi özel emirler verildiği halde zekat konusunda ona bu tür özel bir emir verilmediği gözlenir. Yine bildiğimiz 'namaz' anlamındaki " صلاة " lafzı " الصلاة " şeklinde hep lam-ı tarifli kullanıldığı halde 'zekât' bir yerde " زكاة " şeklinde lam-ı tarifsiz de yer alır. Bu da namazın asıl rükünlerinde hiçbir farklı uygulamanın olamayacağını ama zekâtta yoruma tabi uygulamaların yapılabileceği gibi bazı işârî manaları çağırıştır.

Yine ilgili âyetlerden Kur'anda isimleri geçen her peygamberin şeriatında namaz gibi zekâtın da emredilmiş olduğunu anlıyoruz.

Bu bölümde yalnız "zekât" ve "sadaka" lafızlarıyla bunlarla aynı kökten ve aynı anlamda olan kelimelerin yer aldığı âyetlere yer verilmiştir. İnfak gibi olumlu ve cimrilik gibi olumsuz anlamda yoruma açık olan ve bu bağlamda zekât ve sadaka ile de yorumlanabilen âyetlere yer verilmemiştir¹.

Kur'ân-ı Kerîm'de zekât olarak belirlenen mal/mallar "sadaka/sadakât" lafızlarıyla da yer almıştır. Bu anlamdaki âyetler ayrı bir başlık altında verilmiştir.

Sadaka verilmesini öngören âyetler bize bir taraftan sosyal dayanışmanın önemini yansıtırken diğer taraftan zengin kişilere de iyiliklerini başa kakmamaları, yardım yapılanları incitecek davranışlardan kaçınmaları doğrultusunda öğütler verir.

Yine ilgili bazı âyetler bizi (bkz. Mücâdele, 58/13) faydalı girişimlere başlamadan önce hayır yapmanın yararlı olacağı yönünde uyarır.

¹ Söz gelimi: Âl-i İmrân, 3/180; Tevbe, 9/34, 35, 77; Sebe', 34/39; Fâtır, 35/29; Şûrâ, 42/38; Muhammed, 47/37; Leyl, 92/8 âyetleri gibi. Bu âyetlerden bazıları "infak" bazıları da "buhl" kavramı kapsamında ele alınmıştır.

Konu-1: ZEKÂT

A) “ الزَّكَاةُ ” Lafzının “ الصَّلَاةُ ” Kelimesiyle Birlikte Geçtiği Âyetler

a) Doğrudan Müminlere Yönelik Olarak “ اَتُوا =verin” Emir Kipi ile Zekât Vermenin Emredildiği Âyetler

Zekatı Verin

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ
تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

“Namazı dosdoğru kılın, **zekâtı verin**. Kendileriniz için önceden gönderdiğiniz herhangi bir hayrı, Allah katında hazır bulursunuz. Cidden Allah yaptığınızı pek iyi görmektedir.” (Bakara, 2/110).

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ
فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللَّهِ
أَوْ اشَدَّ خَشْيَةً وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلَا أَخَّرْتَنَا إِلَى أَجَلٍ
قَرِيبٍ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقَى وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا

“Kendilerine: ‘Ellerinizi (savaştan) çekin, namazı dosdoğru kılın, **zekâtı verin**’ denilen kimselere bakmadın mı? Üzerlerine savaş yazılınca içlerinden bir zümre, insanlardan, Allah’tan korkar gibi, hat-ta daha ağır bir korku ile korkarlar ve: ‘Rabbimiz, üzerimize niye sa-vaşı yazdın, yakın bir süreye kadar bize mühlet vermeli değil miy-din?’ derler. De ki: ‘Dünya metayı pek azdır. Oysa ahiret, müttaki olan kimse için daha hayırlıdır ve kıl kadar zulüm görmezsiniz.’ (Nisâ, 4/77).

وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ

“Allah uğrunda cihadın (cehdin) gerektirdiği şekilde cihad edin. Sizi O seçti, üzerinize dinde bir zorluk da yükletmedi. Haydi atanız İbrahim'in dinine! Bundan önce ve bunda (Kur'ân'da) size müslüman adını O Allah taktı, ki Peygamber size karşı şahid olsun, siz de bütün insanlara karşı şahidler olasınız. Haydi namazı kılın, **zekâtı verin** ve Allah'a sıkı tutunun. O'dur Mevlânız! O, ne güzel Mevlâ! Ne güzel yardımcı!” (Hacc, 22/78).

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

“Namazı kılın, **zekâtı verin** ve Peygamber'e itâat edin ki rahmete erdirilesiniz.” (Nûr, 24/56).

ءَاشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيَّ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

“Ya!.. Fısıltınızdan önce sadaka vermekten korktunuz mu? Madem yapmadınız Allah da size tevbe lutfetti. Artık namaza devam edin, **zekâtı verin** ve Allah ile Peygamberi'ne itâat edin. Allah her ne yaparsanız pekâlâ haberdardır.” (Mücâdele, 58/13).

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصَوْهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَىٰ وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَقَرِّضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ وَأَعْظَمُ أَجْرًا وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Gerçekten Rabbin, senin gecenin üçte ikisine yakınını, yarısını ve üçte birini ibadetle geçirdiğini, seninle birlikte olanlardan bir grubun da böyle yaptığını biliyor. Oysa geceyi gündüzü Allah takdir eder. Sizin bundan ötesini başaramayacağınızı bildiği için size tevbe bahşetti. Bundan böyle Kur’ân’dan kolayınıza geleni okuyun. İçinizden hastalar olacağını, diğer birtakımlarının Allah’ın lutfundan bir kâr aramak üzere yeryüzünde yol tepeceklerini, diğer bir grubun da Allah yolunda çarpışacaklarını bildi. O halde ondan ne kolayınıza gelirse okuyun, namazı kılın, **zekâtı verin** ve Allah’a güzel bir borç verin. Kendinizin hesabına hayır olarak önceden ne sunarsanız onu Allah yanında daha hayırlı ve karşılıkça daha büyük olarak bulacaksınız. Hem de Allah’tan bağışlanma dileyin. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.” (Müzzemmil, 73/20).

b) Zekât Vermenin Farklı İfâdelerle Gündeme Getirildiği Âyetler

İyi Kişi Olmanın Bir Şartı da Zekât Vermektir

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّنَّ وَآتَى الْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ

وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ
إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ
صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

“Yüzlerinizi doğu ve batı yönüne çevirmeniz iyilik, erginlik değildir. Ama asıl iyi kişilik Allah'a, son güne, meleklerle, Kitab'a, peygamberlere inanan, mala olan sevgisine karşın malını akrabalarına, öksüzlere, yoksullara, yolda kalmışa, dileyenlere ve esirleri kurtarmaya veren; namazı dosdoğru kılan, **zekâtı veren** ile sözleştiklerinde ahitlerine vefalı olanlar, sıkıntıda, hastalıkta ve şiddet zamanında sabredenlerin iyiliğidir. İşte onlardır sadakat gösterenler! İşte onlardır müttakiler.” (Bakara, 2/177).

Zekât Verenlerin Ödülleri Allah Katındadır

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ
لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

“Kuşkusuz iman edip iyi işler yapanlar, namazı dosdoğru kılanlar, **zekâtı verenler**; onlara **ödülleri** Rableri katındadır. Kendilerine korku yoktur ve onlar üzülmeyecekler. (Bakara, 2/277).

لَكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ
وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ
بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أُولَئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا

“Ancak, içlerinden ilimde derinleşenler, sana indirilene, senden önce indirilmiş olanlara inanan müminler, namazı dosdoğru kılanlar, **zekâtı verenler**, Allah'a ve o son güne inananlar; işte onlara pek azametli bir ödül vereceğiz.” (Nisâ, 4/162).

Dost Sayılabilmenin Bir Koşulu da Zekât Vermektir

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ
الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ

“**Dostunuz** ancak Allah’tır, Peygamberi’dir ve o iman edenlerdir ki rükuya varanlar olarak namazı dosdoğru kılar, **zekâtı verirler**.” (Mâide, 5/55).

Zekat Güvence Verilme Sebeplerinden Biridir

فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ
وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصِدٍ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا
الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“O haram aylar çıktığında artık o müşrikleri, kendilerini nerede bulursanız öldürün, onları yakalayın, onları hapsedin ve her geçidi tutun. Tevbe ederlerse, namazı dosdoğru kılarlar ve **zekâtı verirlerse** o zaman yollarını açın. Kuşkusuz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir.” (Tevbe, 9/5).

فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ
وَنُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

“Tevbe ederlerse, namazı dosdoğru kılarlarsa, **zekâtı verirlerse** o zaman dinde kardeşlerinizdirler. Bilen bir toplum için âyetleri ayırtılandırıyoruz.” (Tevbe, 9/11).

Zekat Verme İman Göstergelerinden Biridir

إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى
الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ

“Allah’ın mescitlerini ancak, Allah’a ve o son güne inanan, namazı dosdoğru kılan, **zekâtı veren** ve Allah’tan başkasından korkma-

yanlar onarır. İşte onlar doğru yolu bulmuş olanlardır.” (Tevbe, 9/18).

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

“Erkek müminler ile kadın müminler, kimileri kiminin dostlarıdır. İyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar, namazı dosdoğru kılar, **zekâtı verirler**, Allah'a ve Peygamberi'ne itaat ederler. İşte Allah, onlara rahmet edecek. Cidden Allah pek güçlüdür, pek hikmetlidir.” (Tevbe, 9/71).

الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَآمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَاللَّهُ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ

“Onlar ki kendilerini yeryüzünde iktidar mevkiine getirirsek namazı kılar, **zekâtı verirler**, iyilikle emreder, kötülükten nehyederler. Bütün işlerin sonu sırf Allah'a aittir.” (Hacc, 22/41).

رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ

“Nice erler ki ticaret de, alış-veriş de kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan, **zekât vermekten** alıkoyamaz, kalplerin ve gözlerin allak-bullak olacağı bir günden korkarlar.” (Nûr, 24/37).

الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ

“Onlar, namazı dürüst kılar ve **zekâtı verirler**. Onlar âhirete de kesin inanırlar.” (Neml, 27/3).

الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ

“Onlar, namazı dosdoğru kılar, **zekâtı verirler** ve onlar âhirete de onlar kesin şekilde inanırlar. (Lokmân, 31/4).

c) Çoğul “**آتَيْنَ** =verin” Emir Kipi ile Hz. Peygamberin Hanımlarına Zekat Vermelerinin Emredildiği Bir Âyet

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتَيْنَ الزَّكَاةَ وَاطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

“Evlerinizde de vakarlı oturun, ilk cahiliye açılışı gibi açılmanın, namazı dosdoğru kılın, **zekâtı verin**, Allah'a ve Peygamberi'ne itâat edin. Allah ancak sizden -ey Ehl-i Beyt- murdarlığı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.” (Ahzâb, 33/33).

d) Önceki Peygamberler ile Ümmetlerinin de Zekâtla Mükellef Kılındıklarının Farklı İfâdelerle Aktarıldığı Âyetler

Hz. Musa'nın Şeriatında

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ

“Ve (ey İsrailoğulları) namazı dosdoğru kılın, **zekâtı verin**, rükû edenlerle birlikte rükû edin.” (Bakara, 2/43).

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَآئِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنْتُمْ مُّعْرِضُونَ

“Bir vakit İsrailoğullarından şu sözü almıştık: Allah'tan başkasına ibadet etmeyeceksiniz, anneye-babaya, yakınlığı olanlara, yetimlere, yoksullara güzel davranacaksınız; bir de insanlara güzel söz

söyleyin, namazı dürüst kılın, **zekâtı verin**. Sonra içinizden pek azınız hariç sözünüzden döndünüz ve hâlâ da siz dönenlersiniz.” (Bakara, 2/83).

وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَآئِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ

“Gerçekten Allah, İsrailoğullarının sağlam sözünü aldı. İçlerinden onlara on iki elçi gönderdik. Allah: ‘Kuşkusuz Ben sizinle beraberim. Eğer namazı kıalarsanız, **zekâtı verirsiniz**, elçilerime inanırsanız, onları savunursanız, Allah’a gerçekten güzel bir borç verirsiniz kesinlikle günahlarınızı örterim, elbette sizi altından ırmaklar akan cennetlere sokarım. Bundan sonra içinizden kim küfrederse gerçekten o yolun düzünden sapmıştır’ (demişti).” (Mâide, 5/12).

Hız. İsa'nın Şeriatında Zekat

وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا

“(Hz. İsa şöyle demişti): Beni her nerede olsam kutlu kıldı, hayatta olduğum sürece bana namaz ve **zekâtı** tavsiye etti.” (Meryem, 19/31).

Zekât Konusunda Hız. Musa ile Hız. İsa Dönemlerine Birlikte Vurgu Yapan Bir Âyet

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ

“Oysa onlar (ehlikıtap) ancak dini Allah’a tahsis ederek yalnız Allah'a ibadet etsinler, namazı dürüst kılsınlar, **zekâtı versinler** diye emir almışlardı. Ve işte odur Sağlam Din.” (Beyyine, 98/5).

Hz. İsmail'in Şeriatında Zekat

وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا.

“(Hz. İsmail) kendi ehline namaz ve **zekât**la emrederdi. Rabbi katında hoşnutluğa ermişti. (Meryem, 19/55).

Kur’anda İsmi Geçen Bütün Peygamberlerin Şeriatında Namaz Gibi Zekât da Vardı

وَجَعَلْنَاهُمْ أَيْمَةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ²

“Hepsini (isimleri geçen bütün peygamberleri) emrimizle yol gösteren rehberler yaptık, kendilerine hayırlar işlemeyi, namaz kılmayı ve **zekât** vermeyi vahyettik. Hepsi bize ibadet edenlerdiler.” (Enbiyâ, 21/73).

B) “ الزَّكَاةُ ” Lafzının Yalnız Olarak Yer Aldığı Âyetler²

Hz. Musa Döneminde Zekatını Verenlere Vaad Edilen Rahmet

وَكَتُبْنَا لَكَ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ إِنَّا هُنَا إِلَيْكَ قَالِ عَذَابِي أَصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَاكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ²

“(Musa yakardı:) ‘Bu dünyada bize bir iyilik yaz. Âhirette de. Kuşkusuz biz Sana yöneldik.’ Buyurdu: ‘Cidden azabımı, onu dilediğime dokundururum. Rahmetim her şeyi kuşatmıştır. Onu (rahmetimi) sakınanlara, **zekâtı verenlere** ve o kimselere -ki onlar âyetlerime inanıyorlar- yazacağım.” (A'râf, 7/156).

² Kehf, 18/81 ve Meryem, 19/13 âyetlerinde geçen “ زَكَاةً ” lafzı temizlik anlamındadır. Bu nedenle burada aktarılmadıkları gibi A'lâ, 87/14 âyetinde geçen “ زَكَاةً ” fiilinin de zekat/fitre verip temizlenen anlamında yapılan yorumlar güçlü yorumlar olmadıklarından (krş bkz. Kurtubî, el, Câmi, XX/19) ona da burada yer verilmemiştir.

Zekât Vermek Kurtuluşa Ermenin Belirtilerinden Biridir

وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ

“(Kurtuluşa ermiş müminler) Onlar **zekât vermek için çalışırlar**.” (Mü'minûn, 23/4).

Zekât Verenler Mallarını Katlıyorlar Demektir

وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رَبِّكَ لِيَرْبُوَ فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ

“İnsanların malları içinde artsın diye verdiğiniz riba (gerçek faiz) Allah katında artmaz. Allah'ın yüzünü amaçlayarak verdiğiniz **zekât**; işte onlardır (gelirlerini) **katlayanlar**.” (Rûm, 30/39).

Zekâtı Vermemek Âhireti İnkâr Gibi Değerlendirilmiştir

الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ

“O kimseler ki **zekâtı vermiyorlar**. Onlar âhireti inkâr ederler.” (Fussilet, 41/7).

C) “زَكَاةٌ =zekat” Kavramının Tekil “صَدَقَةٌ =sadaka” ve Çoğul “الصَّدَقَاتُ =es-sadakât” Lafızlarıyla Vurgulandığı Âyetler

وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَإِنْ لَمْ يُعْطُوا مِنْهَا إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ

“İçlerinden kimi sadakalar (**zekât mallarının** bölüştürülmesi) konusunda sana dil uzatır. Onlardan kendilerine verilirse memnun kalırlar, onlardan kendilerine verilmezse hemen öfkelenirler.” (Tevbe, 9/58).

وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ سَيُؤْتِينَا اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ إِنَّا إِلَى اللَّهِ رَاغِبُونَ

“Eğer gerçekten onlar, Allah ve Peygamberi’nin kendilerine verdiklerinden memnun kalsalar ve: ‘Allah bize yeter, yakında Allah bize lutfundan verir, Peygamberi de. Hakikaten biz yalnız Allah’a istek duyanlarız’ deselerdi (elbette hayırlarına olurdu).” (Tevbe, 9/59).

Zekât Kimlere Verilir

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

“**Sadakalar**, Allah’tan bir farz olarak ancak **fakirlere, miskinlere** (sadakaları toplamak) üzerinde **çalışanlara, gönülleri** (Müslümanlığa) **ısıdırılacaklara, kölelikte(kilere), borçlulara, Allah yolunda(kilere) ve yolda kalmışa aittir.** Allah çok iyi bilendir, pek hikmetlidir.” (Tevbe, 9/60).

Zekât Veren Arınır

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

“Mallarından, kendilerini temizleyeceğin, arındıracağın bir **sadaka** al ve onlara dua et. Çünkü senin duaların onlar için bir rahatlatmadır. Allah çok iyi duyardır, çok iyi bilendir.” (Tevbe, 9/103).

أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

“Bilmediler mi Allah, O, kullarından tevbeyi kabul eder, **sadakaları alır** ve gerçekten Allah, çok tevbe kabul eden ve çok merhametlidir.” (Tevbe, 9/104).

D) Toprakten Elde Edilen Ürünler İçin de Zekât Öngörölmüşür

وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ جَنَّاتٍ مَّعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ
وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أَكْلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ
مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ
وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

“O, asmalı ve asmasız (üzüm) bağlarını, yemişleri farklı hurmalara, ekinleri, zeytinleri, benzeşen ve benzeşmeyen narları yaratan Zât’tır. (Bunlar) ürün verdiğinde ürününden yiyin, **devşirilmesi gününde hakkını verin**. İsraf etmeyin. Gerçekten O, israf edenleri sevmez.” (En’âm, 6/141).

* * *

Konu-2: SADAKA

**Tekil “ صدقة =sadaka” Ve Çoğul “ الصَّدَقَات =es-sadakât”
Lafızlarının Kendi Özel Anlamlarında³ Geçtiği
Âyetler ve Bağlamları**

a) Tekil “ صدقة ” Lafzı

وَاتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا
رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ
رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكِ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ
إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ
إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

“Haccı ve umreyi Allah için tamamlayın. Eğer engellenirseniz o zaman kolayından bir kurban kesin. Kurban, yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. İçinizden hasta olana veya başında bir rahatsızlığı bulunana (tıraşa bedel) oruç veya **sadaka** veya kurbandan ibaret bir fidye gerekir. Güvenliğinize kavuştuğunuzda o zaman, hacc kadar umre ile faydalanmak isteyenlere de kurbandan kolayına geleni (kesmesi gerekir). Bunu bulamayana üç gün hacda, yedi gün de döndüğünüzde -ki bunlar tam on gündür- oruç gerekir. Bu, ailesi Mescid-i Haram'da oturmayanlar içindir. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah pek yaman azaplıdır.” (Bakara, 2/196).

Sadaka Başa Kakılmamalıdır

قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ

³ Sadaka'nın özel anlamı Allah rızası gözetilerek gönül rızasıyla ihtiyaç sahiplerine verilen maldır. Bu yönü ile de zekâtтан ayrılır. Çünkü zekât bir vecibe olduğu gibi verilme alanları ihtiyaç sahipleri dışındakileri de kapsar.

“İyi (tath) bir söz ve bir bağışlama, **ardından bir incitme gelen bir sadakadan** üstündür. Allah Ganiyy'dir, Halim'dir.” (Bakara, 2/263).

Sadaka Vermeyi Özendiren Âyetler

لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا

“Onların fısıldaşmalarının çoğunda hiçbir hayır yoktur. Ancak **bir sadaka** ile veya bir iyilikle veya insanlar arasını bulmakla emredenin fısıldaşması başka. Kim bunu Allah'ın hoşnutluğunu elde etmek için yaparsa yakında ona pek büyük bir ödül veririz.” (Nisâ, 4/114).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَيْكُمْ صَدَقَةً ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ وَأَطْهَرُ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Ey iman edenler! Peygamberle gizli konuşacağınız zaman fısıltınızdan önce **bir sadaka** veriniz. Bu, sizin için hem bir hayır, hem daha çok bir temizliktir. Fakat gücünüz yetmezse şüphe yok ki Allah pekâlâ bağışlayandır, pekâlâ merhametlidir.” (Mücâdele, 58/12).

b) Çoğul “ الصَّدَقَاتُ / صَدَقَات ” Lafzı⁴

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِثَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

“Ey iman edenler! Malını insanlara gösteriş için dağıtan, Allah'a ve o son güne inanmayan kimse gibi **sadakalarınızı** başa kakmak

⁴ Bakara, 2/271, 276 ve Tevbe, 9/79 âyet metinlerinde geçen lââm-ı tarifli “ الصَّدَقَات ” lafzı normal sadakaları da kapsadığından burada aktarılmışlardır.

ve incitmek suretiyle boşa çıkarmayın. Onun durumu, üstünde biraz toprak bulunan, üzerine inen şiddetli bir yağmurun kendisini cas-cavlak bıraktığı yalçın kayanın durumunu andırır. Böyleleri kazandıklarından bir şey elde edemezler. Allah kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez.” (Bakara, 2/264).

Sadakalar Bazı Günahları Siler

إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

“**Sadakaları** açıklarsanız (aleni verirsiniz) o ne güzel şeydir. Onları gizler ve yoksullara verirsiniz bu sizin için bir hayırdır ve (hayrınıza olan bu davranışınız) sizden günahlarınızın bir bölümünü örter. Allah yapmakta olduğunuz şeyden çok iyi haberdardır.” (Bakara, 2/271).

Sadakalar Servetin Artmasının Sebeplerinden Biridir

يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ

“Allah, ribayı mahveder, **sadakaları artırır**. Allah, her kâfiri, her günahkârı sevmez.” (Bakara, 2/276).

Sadaka Verenleri Alaya Alanlara Yönelik Tehditler

الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

“**Sadakalar hususunda gönülden bağışta bulunan müminler ile güçlerinin yetebildiğinden başkasını bulamayan kimselere laf atan, onlarla alay edenler (yok mu?) Allah onları alaya almıştır. Onlara elem veren bir azap vardır.**” (Tevbe, 9/79).

Faydalı İşlere Girişmeden Önce Sadaka Vermenin Yararlı Olacağına İşâret Eden Bir Âyet

ءَاشْفَقْتُمْ أَن تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيَّ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ
 اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَاللَّهُ خَبِيرٌ
 بِمَا تَعْمَلُونَ

“(Peygamberle) gizli konuşmanız öncesinde **sadakalar vermenizden** korkup titrediniz mi? Madem yapmadınız (her şeye rağmen) Allah size tevbe bahsetti. Haydi namaz kılın, zekâtı verin, Allah’a ve Peygamberi’ne itâat edin. Allah yapmakta olduğunuzdan pekâlâ haberdardir.” (Mücâdele, 58/13).

* * *

Dördüncü Bölüm

Oruç

Konu-1: Oruç ve Ramazan Ayı

Genel Bilgiler

• Oruç İnananlara Farz Kılınmıştır • Farz Kılınan Oruç Sayılı Günlerle Sınırlıdır • Sayılı Günler de Ramazan Ayı Günleridir • Oruç Tutma Vaktinin Sınırlarının Belirlendiği ve Bu Esnada Nelerin Yapılamayacağını Yansıtıldığı Bir Âyet • Oruç Tutanların da Övüldüğü Bir Âyet • Hz. Meryem'in Oruç Tuttuğunu Öğreniyoruz

Konu-2: Orucun Keffâret Vesilesi Olması

Ön bilgiler

a) Traş Keffâreti Olarak Oruç Tutulmasının Öngörüldüğü Bir Âyet

b) Yanlışlıkla Katlin Keffâreti Olarak Oruç Tutulmasının Öngörüldüğü Bir Âyet

c) Yemin Keffâreti Olarak Oruç Tutulmasının Öngörüldüğü Bir Âyet

d) İhramlı İken Avlanma Keffâreti

e) Zihar Keffâreti

Konu-1: Oruç ve Ramazan Ayı

Genel Bilgiler

Arapça'daki: “ صيام/صوم =savm/sıyâm” lafızlarının karşılığı olan “oruç” kelimesi Farsça “rûze” sözcüğünün dilimize aktarılmış şekli-
dir. Sözcük olarak nefsi engellemek, frenlemek, dizginlemek anlam-
larına gelen“ صيام/صوم =savm/sıyâm”, Şerîat dilinde: “Fecr-i sâdıktan
(imsak vakti) itibaren güneş batıncaya kadar yememek, içmemek ve
cinsel ilişkide bulunmamak” şeklinde tanımlanır.

Oruç ibadeti önceki ümmetlerde de vardı. Kaynaklarımızda Yahu-
di ve Hıristiyanların da bu ibadetle görevlendirildikleri ancak aslı
hüviyetini koruyamadıkları açıklanır.

Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem- de Medîne'ye hicretinin ilk
dönemlerinde her aydan üç gün ve bir de Âşûre günlerinde oruç tut-
makla yükümlü kılınmıştı. İlgili eserlerde bu oruç: “Savm-i evvel=ilk
oruç” diye anılır.

Hicretten bir buçuk yıl sonra Şaban ayının onuncu gününde de
Ramazan ayı orucu Şerîattaki yerini alır. Rasûlullah dokuz ramazan
tutmuştur. Bunlardan dördü yirmi dokuz, beşi otuz çekmiştir.

İslâm'da ibadetlerden önce namaz, ikinci sırada zekât, sonra oruç,
en sonra da hac ibadeti farz kılınmıştır.

Orucun konu edinildiği âyetlerde önce orucun mutlak anlamda
farz oluşu gündeme getirilir, ardından bunun belirli süreler ile sınır-
landırıldığı vurgulanır, akabinde de bu sürenin ramazan ayı günleri
olduğu açıklanır.

Yine ilgili âyetlerde Kur'ân-ı Kerîm'in Ramazan ayında indirildiği,
Ramazan ayının -i'tikâfı gibi- nâfile ibadetlerle geçirilmesinin önemi
yansıtılır, oruç tutmaya gücü yetmeyip imkânı bulunanların fakirle-
re daha fazla yardım etmeleri öğütlenir.

İnsanın oruç tutmakla günahlardan korunabileceği (Bakara,
2/183), oruçlu kişinin yemeden, içmeden ve cinsel ilişkiden uzak dur-
ması (Bakara, 2/187) gerektiği vurgulanır.

Bu âyetler bize ibadetlerin inananlara yönelik vicdânî bir yükümlülük olduğunu, İslâm hukukunun mer'î olduğu herhangi bir ülkede başkalarına bu hususlarda baskı yapılamayacağını ipuçlarını da verir.

Oruç İnananlara Farz Kılınmıştır

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ
عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

“Ey iman edenler! **Oruç**, sizden öncekilere yazıldığı (farz kılındığı) gibi **size de yazıldı**, umulur ki korunursunuz.” (Bakara, 2/183).

Farz Kılınan Oruç Sayılı Günlerle Sınırlıdır

أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ
مِنْ أَيَّامٍ آخِرٍ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ
خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“(Oruç) **Sayılı günler olarak** (farz kılınmıştır). İçinizden hasta olan veya bir yolculukta bulunan ise öteki günler sayısınca (oruç tutar). Ona dayanıp kalanlar üzerine ise bir yoksul doyumu fideye gerek. Bununla birlikte kim içinden gelerek bir hayır yaparsa o kendi iyiliğinedir. Bununla birlikte, bilerseniz **oruç tutmanız** sizin için hayırlıdır.” (Bakara, 2/184).

1 İ'tikâf, beş vakit namazın cemaatla kılındığı bir mescitte veya o hükümdeki bir yerde ibadet kasdıyla kalmaktır. Bu ibâdet türü Ramazan ayına mahsus olmamakla birlikte bu ayda yapılması Efendimizin tevârus eden bir sünnettir. İ'tikâfın yer aldığı âyetin oruç vaktinin belirlendiği âyetin içinde yer alması da onun Ramazan ayında yapılmasının daha üstün seaplara vesile olabileceğinin ipuçlarını içerir.

Sayılı Günler de Ramazan Ayı Günleridir

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ
مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ
وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ
اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ
وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُم وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“(Sizlere orucun yazıldığı o sayılı günler) **Ramazan ayıdır** ki Kur'ân, insanlar için hidayet ve hidayet-in delilleri, hak ile batılı ayıran apaçık belgelerle o ayda indirildi. Artık içinizden kim bu aya yetişirse **onu oruçla geçirsin**. Kim hasta olur veya bir yolculukta bulunursa tutamadığı günler sayısınca (başka günlerde tutması gerekir). Allah size kolaylık diler, size zorluk dilemez. **Bu, o sayılı günleri tamamlamanız** ve sizi ilettiği doğru yolda Allah'ı ululamanız içindir. Belki siz şükredersiniz.” (Bakara, 2/185).

Oruç Tutma Vaktinin Sınırlarının Belirlendiği ve Bu Esnada Nelerin Yapılamayacağını Yansıtıldığı Bir Âyet

أَحَلَّ لَكُمُ لَيْلَةَ الصَّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ
وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ
فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالْآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ
اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ
الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتِمُّوا الصَّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوا
هُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا
تَقْرُبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

“Size, oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmak helal kılındı. Onlar sizin için bir giysi, siz de onlar için bir giysi. Allah, cidden sizin, nefislerinizi ze karşı za’f gösterdiğinizi bildi de size bağışla yönelip sizi bağışladı. Artık şimdi onlarla ilişkiye girin ve Allah’ın sizin için yazdığını arayın. Size, **tan yerinin beyaz (rengi) siyah (renginden) seçilinceye kadar yeyin, için.** Sonra da orucu geceye değin tamamlayın. Mescitlerde itikâfta bulunduğunuzda kadınlarla ilişkiye girmeyin. Bunlar, Allah’ın sınırlarıdır, öyle ise bunlara yaklaşmayın. Böylece Allah âyetlerini insanlara açıklıyor ki belki onlar korunurlar.” (Bakara, 2/187).

Oruç Tutanların da Övüldükleri Bir Âyet

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ
وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ
وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ
وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ
كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

“Doğrusu müslüman erkekler, müslüman kadınlar, mümin erkekler, inanan kadınlar, divan duran erkekler, divan duran kadınlar, doğru erkekler, doğru kadınlar, sabreden erkekler, sabır gösteren kadınlar, ürperen erkekler, ürperen kadınlar, sadaka veren erkekler, sadaka veren kadınlar, **oruç tutan erkekler, oruç tutan kadınlar**, ırzlarını koruyan erkekler ve namuslarını koruyan kadınlar, Allah’ı çokça anan erkekler ve çokça zikreden kadınlar; Allah onlara bir mağfîret ve pek azametli bir mükâfât hazırladı.” (Ahzâb, 33/35).

Hız. Meryem’in de Oruç Tuttuğunu Öğreniyoruz

فَكُلِّيْ وَاشْرَبِيْ وَقَرِّيْ عَيْنًا فَاِمَّا تَرَيْنَ مِنَ الْبَشَرِ اَحَدًا فَقَوْلِيْ اِنِّيْ نَذَرْتُ
لِلرَّحْمٰنِ صَوْمًا فَلَنْ اُكَلِّمَ الْيَوْمَ اِنْسِيًّا

“Artık ye, iç, gözün aydın olsun. Bunun üzerine eğer insanlardan birini görürsen: ‘Ben Rahman’a **oruç adadım**, onun için bugün hiçbir insana söz söylemeyeceğim’ de.” (Meryem, 19/26).

Konu-2: Orucun Keffâret Vesilesi Olması

Ön bilgiler

“Keffâret” kelimesi silmek, gidermek, örtmek, yok etmek anlamlarına gelir. Cenâb-ı Hak, kullarının yaptıkları bazı kusurlarını bağışlamak için kendilerine çareler, yollar göstermiştir. Bu çarelere başvuranların günahlarının bağışlanacağı kuvvetle umut edilir. Bu çarelerden biri de -kusurun niteliğine göre- belirli gün sayısınca oruç tutmaktır. Kur’ân-ı Kerîm’de açık şekilde beş suç için keffâret öngörülmüştür. Bunlar sırasıyla: a) Tıraş Keffâreti, b) Katil (cana kıyma) Keffâreti, c) Yemin Keffâreti, d) İhramlı İken Avlanma Keffâreti, e) Zihâr Keffâreti. Bu noktada da ilgili âyetler aktarılacaktır.

a) Tıraş Keffâreti Olarak Oruç Tutulmasının Öngörüldüğü Bir Âyet

وَاتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ آذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكِ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامٌ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةً إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

“Haccı ve umreyi Allah için tamamlayın. Engellenirseniz o zaman kolay gelenden bir kurban kesin. Kurban, yerine varıncaya kadar **başlarınızı tıraş etmeyin**. İçinizden hasta olana veya başında bir rahatsızlığı bulunana (tırasha bedel) oruç veya sadaka veya kurbandan ibaret bir fidiye gerekir. Güvenliğinize kavuştuğunuzda o zaman, hacca kadar umre ile faydalanmak isteyenlere de kurbandan ko-

layına geleni (kesmesi gerekir). Bunu bulamayana **üç gün hacda, yedi gün de döndüğünüzde -ki bunlar tam on gündür- oruç gerekir.** Bu, ailesi Mescid-i Haram'da oturmayanlar içindir. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah pek yaman azaplıdır.” (Bakara, 2/196).

b) Yanlışlıkla Katlin Keffâreti Olarak Oruç Tutulmasının Öngörüldüğü Bir Âyet

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَاً وَمَنْ قَتَلَ
مُؤْمِنًا خَطَاً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى
أَهْلِهِ إِلَّا أَنْ يَصَّدَّقُوا فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ
مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ
وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ
مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً
مِنَ اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا

“Bir müminin bir mümini öldürmesi olacak şey değil. Meğer ki yanlışlıkla ola. **Kim bir mümini yanlışlıkla öldürürse** o zaman inanmış bir köleyi/cariyeyi özgürlüğe kavuşturmak, öldürülenin ailesine teslim edilecek bir diyet gerekir. Ancak (kölenin ailesinin diyeti) sadaka olarak bağışlamaları başka. Eğer öldürülen kişi size düşman bir toplumdan ve kendisi de mümin ise o zaman inanmış bir köleyi/cariyeyi özgürlüğe kavuşturma(sı) lazımdır. Şayet öldürülen kişi sizinle aralarında bir antlaşma bulunan bir toplumdan ise o zaman ailesine teslim edilecek bir diyet, bir de mümin bir köleyi/cariyeyi özgürlüğe kavuşturma(sı icabeder). Bunları bulamayan Allah'a bir tevbe olmak üzere **iki ay peş peşe oruç** (tutar). Allah pek iyi bilendir, hikmetlidir.” (Nisâ, 4/92).

c) Yemin Keffâreti Olarak Oruç Tutulmasının Öngörüldüğü Bir Âyet

لَا يُمْسِكُكُمْ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعَمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

Allah, yeminlerinizdeki lağivden (ciddi olmayan yeminlerinizden) sizi sorumlu tutmaz, ancak, ciddi yeminlerinizden sizi sorumlu tutar. Bunun da **keffâreti**, ailenize yedirdiklerinizin en orta derecesinden on yoksulu doyurmak veya onları giydirmek yahut bir erkek veya kadın bir köleyi özgürlüğe kavuşturmadır. **Kim (bunları) bulamazsa üç gün oruç tutmaktır.** İşte bu, yemin ettiğinizde yeminlerinizin keffâretidir. Yeminlerinizi koruyun. Böylece Allah size âyetlerini açıklıyor ki belki siz şükredersiniz.” (Mâide, 5/89).

d) İhramlı İken Avlanma Keffâreti

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بِالِغِ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ أَوْ عَدْلُ ذَلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهُ عَفَا اللَّهُ عَمَّا سَلَفُ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللَّهُ مِنْهُ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ

“Ey iman edenler! İhramlı olduğunuz halde av hayvanını öldürmeyin. İçinizden kim bile bile onu öldürürse yaptığı işin ağırlığını tatması için öldürdüğü hayvanın benzeri kendisine bir cezadır, ki Kabe'ye ulaşacak bir kurban olmak üzere içinizden adalet sahibi iki kişi buna karar verir veya (cezası) miskinlerin yiyeceği bir keffâret veya **onun dengi oruç tutmatır.** Allah geçmişte olanı bağışladı.

Kim tekrar dönerse (aynı şeyi yaparsa) artık Allah ondan öc alır. Allah pek güçlüdür, intikamcıdır.” (Mâide, 5/95).

e) Zihâr² Keffâreti

الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُم مِّن نِّسَائِهِمْ مَا هُنَّ أُمَّهَاتُهُمْ إِنَّ أُمَّهَاتَهُمْ إِلَّا
الَّتِي وَلَدْنَاهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوفٌ غَفُورٌ

“İçinizden “zihâr” ile kadınlarından ayrılmaya kalkışan kimseler bilmelidirler ki: O kadınlar onların anaları değildir, anaları ancak onları doğurmuş olanlardır. Şu var ki onlar çirkin ve asılsız bir lakırdı söylüyorlardır. Bununla birlikte Allah çok affedendir, çok bağışlayandır.” (Mücâdele, 58/2).

وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِّسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ
قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسًا ذَلِكُمْ تَوْعَظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

“Kadınlarına “zihâr”da bulunup sonra söyledikleri şey için (pişmanlık duyup) geri dönen kimseler -ikisinin temaslarından önce- bir köleyi özgürlüğe kavuşturmalılar. İşte siz bununla öğütleniyorsunuz. Allah, onların yaptıklarından pek haberdardır.” (Mücâdele, 58/3).

فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسًا فَمَنْ لَّمْ
يَسْتَطِعْ فَاطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ذَلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ
اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ

“Kim (bir köleyi özgürlüğe kavuşturma imkânı) bulamazsa ikisi(nin), ilişkiye girmezden önce **aralıksız iki ay oruç tutmaları gerektir**. Buna güç yetiremeyen altmış yoksulu doyurmalıdır. İşte bu (açıklama) Allah’a ve Peygamberi’ne inandığınız içindir. Bunlar Allah’ın sınırlarıdır. Kâfirler için acı bir azap vardır.” (Mücâdele, 58/4).

² Sırt anlamına gelen “zahr” kelimesinden alınmış olan “zihâr” lafzı sözcük olarak iki şeyi birbirine benzetme, iki şey arasında benzerlik kurmak demektir. Nikah ile ilgili bir terim olarak: “Kocanın, eşini nesep, süt emzirme yolu veya evlilik sureti ile ebediyen mahremi olan bir kadının kendisine bakılması caiz olmayan arkası, karnı, uyluğu gibi bir uzvuna benzetmesidir.” Cahiliye döneminde böyle bir muâmeleye uğramış kadın kocasına bir daha dönemeyecek şekilde terk edilmiş olurdu. İslâm her olayda olduğu gibi bu hususta da yeni bir düzenlemeye gitmiş, bazı müeyyidelerle yuvaların dağılmasının önüne geçmiştir.

Beşinci Bölüm

Hac-Umre- Hedy-Kurban

Konu-1: Hac ve Umre

Genel Bilgiler

A- Ka'be ile Mescid-i Haram ve Mekke'nin Önemine Vurgu Yapan Âyetler

a) Ka'be'nin Önemini Yansıtan Âyetler

• Ka'be'nin İnşası ve Bir Sığınak Oluşu • Ka'be Yeryüzünde Tesis Edilen İlk İbâdetgâhtır • Cahiliyye Dönemindekilerin Ka'be-deki İbadet Şekilleri

b) Mescid'i Haram'ın Önemini Yansıtan Âyetler

• Yüzünü Mescid-i Haram Yönüne Çevir • Mescid-i Haram'a Saygı Gösterilmesini Vurgulayan Âyetler • Mü'minlerin Mescid-i Haram'a Girmelerini Engellemek • Müşriklerin Mescid-i Haram'a Girmeleri Yasaklanıyor

c) Mekke'nin Önemini Yansıtan Âyetler

• Hz. İbrahim'in Güvenli Bir Yer Olması İçin Dua Ettiği Şehir Mekke 'Anakent' Olarak Nitelendirilmiştir

B- Hac ve Hac İbadeti ile İlgili Eylem ve İbadetlere (menâsik) İşaret Eden Âyetler

I. Haccın Farz Olduğunun İspatı Bağlamında Değerlendirilen Âyetler

Ön bilgiler

II. Hac Ayları

Ayların Sayısı ve Kutsal Aylar Hac Mevsiminin Tesbitinde Hilâlin Rolü

III. Hac Günleri

- a) Belirli ve Sayılı Günler
- b) Arefe Gününe İşaret Edildiği Şeklinde de Yorumlanan İki Âyet

IV. Mescid-i Haram ve Ka'be Dışında İsimleri Açıkça Zikredilen Hac Mekânları

- a) Makam-ı İbrahim
- b) Arafat ve Meş'ar-i Haram
- c) Safa ve Merve

V. Hacca Özgü İbadetler Olduğunun Vurgulandığı Âyetler

VI. Hac ve Umreye Özgü Vazifeler ile Yapılması veya Yapılmaması Öngörülen Davranışların Vurgulandığı Âyetler

A) Hac

Ön bilgiler

- İhrama Girmek ve İhramlının Yapamayacağı İşler

Safa ile Merve Arasında Sa'y ve Ka'be'yi Tavaf

- Tavaftan Sonra Namaz
- Hacc-ı Ekber Kavramının Geçtiği Bir Âyet

B) Umre

Ön bilgiler

Konu-2: Hedy ve Kurban

Ön bilgiler

- A) "Uhdiyye" ve "Kurban"ın Meşruluğuna Vurgu Yapan Âyetler
- B) "Hedy" Kurbanına Vurgu Yapan Âyetler

Konu-1: Hac ve Umre

Genel Bilgiler

Sözcük olarak fi’len bir şeye, bir yere yönelmek veya yönelmeyi gönülden geçirmek, birisine/bir yere tekrar tekrar gitmek, mukaddes mekânları ziyaret etmek anlamlarında kullanılan hacc lafzı din dilinde: “Belirli bir zamanda Arafat’ta bir süre durmak, Allah Rasûlü tarafından tarif edilmiş birtakım hareketlerle Ka’be’yi tavaf edip Sa’fa ile Merve arasında sa’y etmek”tir.

Hac, hicretin dokuzuncu yılında farz kılınmıştır. Hac olayı kapsamındaki eylemler Kur’ân-ı Kerîm’de genel ifâdelerle yer alır. Ayrıntıları Efendimizden aktarılan rivâyetler çerçevesinde tesbit edilmiştir. Olayın içine girip farklı âyetler üzerinde düşünürken birinci nesil Sahâbe ile ikinci nesil Tâbiûn’un bu dine yaptıkları hizmetlere hayranlık duymaktan kendinizi alamıyorsunuz. Sahih hadisleri dikkate almadan başka değil sırf ibadetler bahsinde Kur’ân’ı yorumlamaya kalkışanların sloganların arkasına sığınan zavallılar olduklarını bir kez daha idrâk ediyorsunuz. Sahih hadisler olmadan Kur’ân âyetleri arasında bağlantı kurmanın, ilgili âyetleri yorumlamanın imkânsız denecek kadar güç olduğunu anlıyorsunuz.

Hac ve umre denince Mekke, Ka’be, Arafat, tavaf, kutsal aylar, ihsar, hedy..gibi üst başlıklardan oluşan onlarca kavram ve bu kavramlar bağlamındaki ayrıntılarla karşılaşılır. Biz burada -çalışmanın özelliği gereği- Kur’ân-ı Kerîm’de geçen ilgili kavramların yer aldığı âyetleri aktaracak, bazı tanımları da dipnotlarda göstereceğiz.

A- Ka'be ile Mescid-i Haram ve Mekke'nin Önemine Vurgu Yapan Âyetler

a) Ka'be'nin¹ Önemini Yansıtan Âyetler

Ka'be'nin İnşası ve Bir Sığınak Oluşu

وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنَّ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

“O zaman **Beyt'i** (Ka'be'yi) insanlar için bir sevap kazanma ve **güvenilir bir sığınak yapmıştık**. Siz de Makam-ı İbrahim'den bir namazgâh edinin. İbrahim ile İsmail'e şöyle ahitte bulunmuştuk: İkiniz, Beytim'i, tavaf edenler, kendilerini ibadete verenler, ruku edenler ve secdeye kapananlar için temizleyin.” (Bakara, 2/125).

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

“Bir vakit, İbrahim, İsmail ile **Beyt'in temellerini yükseltiyordu**. Rabbimiz, bizden kabul buyur, kuşkusuz Sensin sen pek iyi duyan, pek iyi bilen.” (Bakara, 2/127).

فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

“Orada apaçık alâmetler, Makam-ı İbrahim var. Oraya giren **güvenceye** kavuşmuştur. Ona bir yol bulabilenin o **evi ziyaret etme**.”

¹ Ka'be, “Beyt” ve “el-Beytu'l-Harâm” isimleri ile de geçer.

si insanlar üzerinde Allah için (bir vecibe)dir. İnkâra sapan (bilsin ki) kuşkusuz Allah'ın âlemlere ihtiyacı yoktur.” (Âl-i Imrân, 3/97).

جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ
وَالْقِلَادَ ذَٰلِكَ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
وَأَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

“Allah, **Ka'be**'yi, saygıya değer o evi, o saygıya değer ay'ı, hedy'i ve tasmalı kurbanlıkları insanlar için bir dayanak yaptı. Bunu yaptı ki göklerde ve yerdekileri Allah'ın bildiğini, Allah'ın her şeyi pek iyi bilen olduğunu bilesiniz diye.” (Mâide, 5/97).

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَن لَّا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ
بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

“Hem unutma o zamanı ki **Ka'be**'nin yerini İbrahim'e şöyle hazır-
lamıştık: Sakın Bana hiçbir şeyi ortak koşma, evimi dolaşanlar, du-
ranlar, rükûa ve secdeye varanlar için tertemiz et.” (Hacc, 22/26).

Ka'be Yeryüzünde Te'sis Edilen İlk İbâdetgâhtır

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ²

“Doğrusu insanlar için kurulan **ilk ev**, âlemler için bir uğur ve bir hidayet kaynağı olarak elbette Mekke'deki (o ev)dir.” (Âl-i Imrân, 3/96).

Câhiliye Dönemindekilerin Ka'be'deki İbadet Şekilleri

وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصَدِيَةً^ط فَذُوقُوا
الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ

“Evin (Ka'be'nin) yanındaki namazları ise sadece ıslık çalmak ve el çırpırmaktan ibarettir. Haydi yapageldiğiniz küfür yüzünden tadın o azabı.” (Enfâl, 8/35)².

² Mâide, 5/2 âyetine bkz.

b) Mescid-i Haram'ın Önemini Yansıtan Âyetler

سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلِيَهُمْ عَنْ قِبَلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا قُلْ لِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

“İnsanlardan o sefihler diyecek: ‘Onları, yönelmekte oldukları o kiblelerinden ne çevirdi?’ De ki: Doğu ve batı Allah'ındır. O dilediklerini dosdoğru yola hidayetle iletir.” (Bakara, 2/142).

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعَ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقْبَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُوفٌ رَحِيمٌ

“İşte böyle! Sizi, insanlara karşı tanık olmanız, Peygamberin de size şahit olması için orta bir ümmet yaptık. Üzerinde bulunduğu o kibleyi, sırf Peygamberi izleyecekleri iki ökçesi üzerine geri döneceklerden ayırmak için çevirdik. Gerçi bu, Allah'ın hidayet ettiği kimselerden başkalarına pek ağır gelmiştir. Allah, imanınızı ziyan edecek değildir. Doğrusu Allah insanlara karşı pek şefkatli, çok merhametlidir.” (Bakara, 2/143).

Yüzünü Mescid-i Harâm Yönüne Çevir

قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ

“Doğrusu yüzünün göğe doğru çevrilip durduğunu görüyoruz. Artık seni kendisinden hoşnut kalacağın bir **kibleye** çevireceğiz. Haydi yüzünü **Mescid-i Haram** yönüne çevir, siz de nerede olursanız yüzlerinizi onun yönüne çevirin. Hiç kuşkusuz kendilerine kitap verilenler bu (çevirme durumu)nun Rablerinden gelen hak olduğunu elbette bilirler. Allah yapageldiklerinden gafil değildir.” (Bakara, 2/144).

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِنَّهُ
لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

“Nereden yola çıkarsan yüzünü **Mescid-i Haram** tarafına çevir. Kuşkusuz bu Rabbinden gelen gerçektir. Allah yapmakta olduklarınızdan gafil değildir.” (Bakara, 2/149).

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا
كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ
إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلَا تَمْنَعَتْكُمْ
عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

“Nereden yola çıkarsan yüzünü **Mescid-i Haram** yönüne çevir. (Müminler siz de) nerede olursanız yüzlerinizi onun yönüne çevirin ki insanlar için aleyhinizde bir delil olmasın. Ancak içlerinden zulmedenler başka (onlar bildiklerini okurlar). Artık onlardan korkmayın, Ben'den korkun. (Mescid-i Haram'a dönün ki) size olan nimetimi tamamlayayım, belki siz bu sayede doğruyu bulursunuz.” (Bakara, 2/150).

Mescid-i Harâm'a Saygı Gösterilmesini Vurgulayan Âyetler

وَأَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ
أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ فَإِنْ
قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ

“Onları nerede yakalarsanız kendilerini öldürün, onları sizi çıkardıkları yerden çıkarın. O fitne adam öldürmekten daha beterdir. Onlarla **Mescid-i Haram yanında** -sizinle çarpışmaya girişmelerine kadar- savaşmayın. Eğer sizinle savaşırlarsa kendilerini öldürün. İşte böyledir kâfirlerin cezası.” (Bakara, 2/191).

وَاتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ آذَى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكِ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

“Hacı ve umreyi Allah için tamamlayın. Engellenirseniz o zaman kurbandan kolay gelen(i gönderin). Kurban, yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. İçinizden hasta olana veya başında bir rahatsızlığı bulunana (tıraşa bedel) oruç veya sadaka veya kurbandan ibaret bir fidye gerekir. Güvenliğinize kavuştuğunuzda o zaman, hacca kadar umre ile faydalanmak isteyen de kurbandan kolayına geleni (kesmesi gerekir). Bunu bulamayana üç gün hacda, yedi gün de döndüğünüzde -ki bunlar tam on gündür- oruç gerekir. Bu, ailesi **Mescid-i Haram'da** oturmayanlar içindir. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah pek yaman azaplıdır. (Bakara, 2/196).

كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ

“O müşrikler için Allah yanında, Peygamberi yanında nasıl antlaşma olur? Sadece **Mescid-i Haram** yanında antlaştıklarınız hariç. Öyle ise bunlar size karşı dürüst davrandıkları sürece kendilerine dürüst davranın, çünkü Allah takva sahiplerini sever.” (Tevbe, 9/7).

أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ أَمَنَ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

“Siz, hacıya su vermeyi ve **Mescid-i Haram**'ı onarmayı Allah'a ve o son güne iman eden, Allah yolunda cihada koyulanla bir mi tuttunuz? Bunlar Allah katında eşit olmazlar. Allah zalimler toplumunu doğru yola iletmez.” (Tevbe, 9/19).

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ
الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

“Kulunu, geceleyin **Mescid-i Haram**'dan, kendisine bazı âyetlerimizi göstereyim diye çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksaya yürüten Zât bütün eksikliklerden münezzehtir. Gerçekten O, çok iyi duyan, çok iyi gören.” (İsrâ, 17/1).

لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ
إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ
فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا

“Ululuğuna yemin olsun ki Allah, gerçekten Peygamberi'ne o rüyayı hakkıyla doğru gösterdi. Şanına yemin olsun ki Allah izin verirse **Mescid-i Harâm**'a güven duyanlar, başlarınızı kazıtanlar, kırkanlar, korkmadan kesin olarak gireceksiniz. Ama O, sizin bilmediğiniz şeyleri bildi de ondan önce yakın bir fetih yaptı.” (Feth, 48/27).

Müminlerin Mescid-i Harâm'a Girmelerini Engellemek

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ
وَصَدٌّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ

مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“Sana, o Haram ay'ı, onda savaşmayı soruyorlar. De ki: O ayda savaşmak büyük bir günahdır. Bununla birlikte Allah yolundan men etmek, Allah'a küfretmek, **Mescid-i Harâm'dan engellemek** ve halkını oradan çıkarmak Allah katında daha büyük bir günahdır. Oysa fitne, fesat öldürmekten daha beterdir. Güç yetirebilseler sizi dininizden döndürmek için sizinle savaşı sürdürürler. İçinizden kim dininden dönerse kâfir olarak ölür. İşte onların, dünyada ve âhirette amelleri boşa gitmiştir. İşte onlar ateşin dostlarıdır. Onlar orada sürekli kalıcıdır.” (Bakara, 2/217).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا آمِينَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَا نُ قَوْمٍ أَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَنْ تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

“Ey iman edenler! Ne Allah'ın işaretlerine, ne hürmetli aya, ne kur-bana, ne gerdanlıklara, ne Rablerinden bir lutuf ve bir hoşnutluk arar bir halde Beyt-i Haram'ı kasedip gelenlere saygısızlık etmeyin. İhramdan çıktığınızda avlanın. Sizi **Mescid-i Harâm'dan engellediler** diye bir topluluğa karşı duyduğunuz kin, sakın sizi, saldırganlık yapmaya sevkedip size suç işletmesin. İyilik ve takva üzerinde yardımlaşın. Günah ve düşmanlık üzerinde yardımlaşmayın. Allah'tan korkun. Cidden Allah pek yaman azaplıdır.” (Mâide, 5/2).

وَمَا لَهُمْ آلَا يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ إِنْ أُولِيَاءُهُ إِلَّا الْمُتَّقُونَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

“Neleri var ki Allah kendilerine azap etmesin!? **Mescid-i Harâm'dan men ediyorlar.** Oysa hizmetine ehil değiller. Hizmetine ehil olanlar sadece müttakilerdir. Ne var ki onların çoğu bilmiyorlar.” (Enfâl, 8/34).

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً إِلْعَافٍ فِيهِ وَالْبَادِ وَمَنْ يَرِدْ فِيهِ بِالْحَادِ بِظُلْمٍ نُدْفِعْهُ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ

“Ama küfretmiş olanlar Allah'ın yolundan ve kendisini mukim ve misafir (yerli ve yabancı), içinde eşit şekilde hareket etmek üzere bütün insanlar için yapmış olduğumuz **Mescid-i Harâm'dan engelliyorlar.** Her kim orada zulümle sapmak isterse ona pek elem veren bir azaptan tattırırız.” (Hacc, 22/25).

هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدَىٰ مَعَكُوفًا أَنْ يَبْلُغَ مَجَلَّةٌ وَلَوْ لَا رِجَالٌ مُّؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُّؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ أَنْ تَطَؤُوهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ لِيُدْخِلَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا

“Onlar, o küfredip de sizi **Mescid-i Harâm'dan** ve durdurulmakta bulunan kurbanlıkları yerine varmaktan **engelleyen kimselerdir.** Eğer kendilerini bilmediğiniz birtakım erkek müminlerle kadın müminleri bilmeyerek çiğneyip de şanınıza o yüzden bir leke gelecek olmasaydı (Allah, Hudeybiye sürecinde sizin savaşmanızı engellemezdi. Bunu da) Allah, dilediğini rahmetine koyacağı için yaptı. Eğer onlar çekilebilselerdi elbette içlerinden küfredenleri acıtan bir azaba uğrattırdık.” (Feth, 48/25).

Müşriklerin Mescid-i Harâm'a Girmeleri Yasaklanıyor

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا
الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ
يُغْنِيَكُمْ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ شَاءَ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

“Ey iman edenler! Müşrikler ancak pisliktir. Artık bu yıllarından sonra Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar. Yoksulluktan korkarsanız dilerse Allah ileride lutfundan sizi zenginleştirir. Cidden Allah çok iyi bilendir, pek hikmetlidir.” (Tevbe, 9/28).

c) Mekke'nin Önemini Yansıtan Âyetler

Hz. İbrahim'in Güvenli Bir Yer Olması İçin Dua Ettiği Şehir

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ
مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ
أَضْطَرُّهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

“Bir vakit İbrahim yalvardı: ‘Rabbim! Burasını **güvenli bir şehir** yap, halkına, içlerinden Allah'a ve son güne inananlara çeşitli ürünlerden rızık ver.’ Allah buyurdu: İnkâr edeni de kısa bir süre geçindiririm, sonra onu ateşin azabına zorlarım. Varılacak ne kötü yerdir!” (Bakara, 2/126).

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ
أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ

“Bir zaman İbrahim demişti: Rabbim! Bu **beldeyi güvenli kıl**, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut.” (İbrâhîm, 14/35).

Mekke "Anakent" Olarak Nitelendirilmiştir

وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ أُمَّ
الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَهُمْ عَلَى
صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ

"Bu, önündekini tasdik eden ve senin **Ümmülkura**'yı (Anakenti) ve çevresindekileri uyarman için indirdiğimiz feyizli bir kitaptır. Âhirete inananlar ona inanırlar ve onlar namazlarına devam ederler." (En'âm, 6/92).

وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنْذِرَ
يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ

"**Kentlerin anasını** ve onun çevresindekileri, yine kendisinde hiç kuşku bulunmayan toplantı gününden uyarman için sana Arapça bir Kur'an indirdik. Bir grup cennette, bir grup da alevli (cehennem)dedir." (Şûrâ, 42/7).

إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَذِهِ الْبَلَدَةِ الَّذِي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ وَأُمِرْتُ
أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ

"Ben sadece **şu beldenin**, şanını kutsallaştıran, her şey kendisinin olan Rabbine ibadet edeyim diye emrolundum. Yine samimi müslümanlardan olmakla emrolundum. (Neml, 27/91).

وَقَالُوا إِن نَّبِيعِ الْهُدَى مَعَكَ نَتَخَطَّفُ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ
حَرَمًا آمِنًا يُجْبَى إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ
لَا يَعْلَمُونَ

“Bir de: ‘Biz o doğru yolu tutar seninle birlikte olursak hemen yerimizden-yurdumuzdan olur çarpılırız’ dediler. Peki Biz onlara, katımızdan rızık olarak her şeyin ürünlerinin kendisine toplanıp devşirileceği güvenli **saygın bir yeri** mekân kılmadık mı? Ne var ki çoğunluğu bilmezler.” (Kasas, 28/57).

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا آمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ أَفَبِالْبَاطِلِ
يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَكْفُرُونَ

“Çevrelerinden insanlar çarpılıp kapılarak götürülürken Bizim (Mekeyi) güven içinde **kutsal bir yer** yaptığımızı görmediler mi? Artık bâtıla inanıyorlar da Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?” (Ankebût, 29/67).

لَا أُقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ

“Yoo! Yemin ederim **bu beldeye**.” (Beled, 90/1).

وَأَنْتَ حِلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ

“Sen oturmakta iken bu beldede.” (Beled, 90/2).

وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ

“Bu **güvenli beldeye** (de yemin olsun)!” (Tîn, 95/3)³.

B- Hac ve Hac İbadeti ile İlgili Eylem ve İbadetlere (menâsik) İşâret Eden Âyetler

I) Haccın Farz Olduğunun İsbatı Bağlamında Değerlendirilen Âyetler

Ön bilgiler

Haccın farz oluşunun isbatı bağlamında değerlendirilen âyetlerde zenginlik şart koşulmamış, gidebilme imkânı ile başkalarına yük olmayacak şekilde kişinin yiyeceğini-içeceğini temin edebileceği parasal bir güce sahip olması öngörülerek zenginler gibi fakirlerin de hac yapabileceklerine imkân tanınmıştır. Yine bu âyetlerde hac sırasında nasıl edepli davranılacağına, kötü lakırdılar edilemeyeceğine, oranın ruhuna aykırı hareketlerde bulunulamayacağına özellikle vurgu yapılmıştır.

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَىٰ وَاتَّقُونِ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ

“Hac (ayları) bilinen aylardır. Kim o aylarda haccı kendisine **farz** kılarsa artık hac içinde ne kadına yaklaşmak, ne günah işlemek, ne de kavga vardır. Allah, ne hayır yaparsanız onu bilir. Azık edinin, kuşkusuz azığın hayırlısı takvadır. Korkun Benden, ey akıl sahipleri.” (Bakara, 2/197).

³ “Rabbinin fil sahiplerine nasıl ettiğini görmedin mi? Onların tuzağını başarısızlığa mahkum etmedi mi? Üzerlerine sürülerle kuşlar gönderdi. Onlara ‘siccil’den taşlar atıyorlardı. Böylece onları yenilmiş ekin yaprağı gibi yaptı” meâlindeki Fîl (105/1-5) sûresi ile de Mekke’nin önemi, İlâhî koruma altında olduğu vurgulanmıştır. Ancak sûre metninde belâd/Mekke ismi geçmediğinden metnine yer verilemedi.

فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا وَلِلَّهِ عَلَى
النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنْ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ
غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

“Orada apaçık alametler, Makam-ı İbrahim var. Oraya giren güvenceye kavuşmuştur. **Ona bir yol bulabilenin o evi ziyaret etmesi insanlar üzerinde Allah için (bir vecibe)dir.** İnkâra sapan (bilsin ki) Allah’ın âlemlere ihtiyacı yoktur.” (Âl-i İmrân, 3/97).

وَإِذْ فِي النَّاسِ بِالْحِجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ
مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ

“Bütün insanlar içinde **haccı ilan et** ki gerek yaya, gerek her derin vadiden incelmış her binit üzerinde sana gelsinler.” (Hacc, 22/27).

II) Hac Ayları

a) Ayların Sayısı ve Kutsal Aylar⁴

إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ
يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذَلِكَ الدِّينُ
الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ
كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ

“Gerçekten Allah katında ayların sayısı, gökleri ve yeri yarattığı gündeki Allah’ın yazısına göre on iki aydır. Bunlardan dördü haram

⁴ Kur’ân-ı Kerim’de bir yılın oniki aydan oluştuğu, bunlardan dördünün kutsal olduğu belirtilir. Bu aylar da Şevval, Zu’l-Ka’de, Zu’l-Hicce ve Muharrem aylarıdır. Bunlardan Şevvâl ve Zu’l-Ka’de ile Zu’l-Hicce’nin ilk on günü hac ayları ve günleridir.

(aylar)dır. İşte budur dostdoğru din. Öyle ise onlarda (yasakları çiğneyerek) kendilerinize zulmetmeyin. Size karşı topyekün nasıl savaşıyorlarsa siz de müşriklerle topyekün savaşın. Bilin ki kesinkes Allah takva sahipleriyledir.” (Tevbe, 9/36).

Hac Mevsiminin Tesbitinde Hilalin Rolü

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْاِهْلَةِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجُّ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِاَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اتَّقَىٰ وَاتُوا الْبُيُوتَ مِنْ اَبْوَابِهَا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“Sana **hilalleri** soruyorlar. De ki: ‘Onlar insanların yararına ve bir de hac için vakit ölçüleridir.’ Birr (iyilik) evlere arkalarından gelmeniz değil, ancak iyilik müttaki olanındır. Evlere kapılarından gelin. Allah’tan korkun, belki siz kurtuluşa erersiniz.” (Bakara, 2/189).

III) Hac Günleri⁵

a) Belirli ve Sayılı Günler

الْحَجُّ اشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَىٰ وَاتَّقُونِ يَا اُولِى الْأَلْبَابِ

“Hac (ayları) **bilinen aylardır**. Kim o aylarda haccı kendisine gerekli kılsa artık hac içinde ne kadına yaklaşmak, ne günah işlemek, ne de kavga vardır. Allah, ne hayır yaparsanız onu bilir. Azık edinin, kuşkusuz azığın hayırlısı takvadır. Korkun Benden, ey akıl sahipleri.” (Bakara, 2/197).

⁵ Belirli günler, Zu'l-Hicce'nin ilk on günüdür. Sayılı günler ise -Hanefi fakihlerine göre- arefe günü sabahından bayramın 4. günü olan Zu'l-Hicce'nin 13'üne kadarki 5 günlük süredir. Bu günlerde beş vakit namazın farzlarından sonra Teşrik Tekbirleri alındığından bu günlerle “Teşrik Günleri” de denir.

وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا
إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ
وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ تُحْشَرُونَ

“Allah’ı, **sayılı günlerde** anın. İki günde acele edene hiç günah yoktur. Geri kalan(lardan da) korunan için hiç günah yoktur. Allah’tan korkun ve bilin ki kuşkusuz siz ancak O’nun huzurunda toplanacaksınız.” (Bakara, 2/203).

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ
عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِيعُوا
الْبَائِسَ الْفَقِيرَ

“Ki kendilerine ait birtakım menfaatlara tanıklık etsinler ve Allah’ın kendilerine rızık olarak verdiği küçük ve büyük baş hayvanları belli günlerde (kurban ederlerken) Allah’ın ismini ansınlar. Artık onlardan yiyin ve yoksulu, fakiri doyurun.” Hacc, 22/28).

b) Arefe Gününe⁶ İşâret Edildiği Şeklinde de Yorumlanan İki Âyet

وَشَهِدِ وَمَشْهُودٌ

“Tanığa ve tanık olunana (görene ve görölene)⁷ yemin olsun.” (Burûc, 85/3).

وَلَيْالٍ عَشْرٌ

“On geceye (de andolsun)⁸,” (Fecr, 89/2).

⁶ Zu’l-Hicce’nin 9. günü olup hacılar, hacın birinci rûknü olan “vakfe” vazifesini o gün Arafat denilen bölgede yerine getirirler.

⁷ “tanık olunan” ifâdesi ile Arefe gününün vurgulandığı yorumu yapılmıştır. (Bkz. İbn Kesîr, VII/253).

⁸ Hac günleri ve geceleri içindeki süreçte Arefe günü de yer alır.

IV) Mescid-i Haram ve Ka'be Dışında İsimleri Açıkça Zikredilen Hac Mekânları

a) Makam-ı İbrahim⁹

وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ
مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَن طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ
وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

“O zaman Beyt'i (Ka'be'yi) insanlar için bir sevap kazanma ve güvenilir bir sığınak yapmıştık. Siz de **Makam-ı İbrahim**'den bir namazgâh edinin. İbrahim ile İsmail'e şöyle ahitte bulunmuştuk: İkiniz, Beytim'i, tavaf edenler, kendilerini ibadete verenler, rüku edenler ve secdeye kapananlar için temizleyin.” (Bakara, 2/125).

فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَن دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا وَلِلَّهِ عَلَى
النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ
غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

“Orada apaçık alametler, **Makam-ı İbrahim** var. Oraya giren güvenceye kavuşmuştur. Ona bir yol bulabilenin o evi ziyaret etmesi insanlar üzerinde Allah için (bir vecibe)dir. İnkâra sapan (bilsin ki) Allah âlemlerden zengindir.” (Âl-i Imrân, 3/97).

⁹ Hz. İbrahim'in Ka'be'yi yaparken veya insanları hacca çağırırken üzerine çıktığı taşın bulunduğu yer olduğu belirtilir.

b) Arafât¹⁰ ve Meş'ar-i Harâm¹¹

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَيْكُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الضَّالِّينَ

“Size, Rabbinizden bir lutuf istemenizde bir günah yoktur. **Arafât**’tan boşanıp aktığınızda Allah’ı, **Meş'ar-i Haram** yanında anın. O’nu, size gösterdiği gibi anın. Gerçekten bundan öncesinde sapıklardan idiniz.” (Bakara, 2/198).

c) Safâ ve Merve¹²

إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ

“Kuşkusuz **Safâ** ile **Merve** Allah’ın işaretlerindendir. O halde kim Ka’be’yi hacceder veya umre yaparsa bu ikisini tavaf etmesinde kendisine hiçbir günah yoktur. Kim içinden gelerek candan bir hayır yaparsa artık Allah şakirdir, iyiliği şükranla karşılayıp karşılığını verir, pek iyi bilendir.” (Bakara, 2/158).

V) Hacca Özgü İbadetler Olduğunun Vurgulandığı Ayetler

رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ وَارِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

¹⁰ Vakfe vazifesinin yerine getirildiği dağın adı olup Mekke’ye 12 mil/yaklaşık 19 km. mesafedir.

¹¹ Sahih kabul edilen rivâyetlere göre Müzdelife’nin bitiminde Kuzeh dağı yakınında bir tepedir. Müzdelife’de yapılan vakfenin burada yapılması sünnettir. Burada “saygı gösterilen bir gösterge” anlamına gelen ‘Mikâde’ denilen silindir şeklinde bir taş vardı. Daha sonra üzerine büyük bir bina yapılmıştır.

¹² Sözcük olarak kaypak taş anlamına gelen “Safâ” ile küçük ve yumuşak taş manasındaki “Merve” lafızlarıyla Mekke’de hacıların “sa’y” görevini yaptıkları iki tepe vurgulanır.

“Rabbimiz, bizi sana teslim olan iki müslüman kıl; soyumuzdan da sana teslim olan bir ümmet (yap). **Bize İbadet yerlerimizi göster**, bize tevbe nasip eyle. Kuşkusuz Sen tevbeleri çok kabul eden, çok merhametli olansın.” (Bakara, 2/128).

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةٍ
الْأَنْعَامِ فَالْهُكُمُ إِلَهُ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْخَبِيثِينَ

“Her ümmet için, Allah'ın kendilerini rızıklandığı kurbanlık hayvanlar üzerine adını anımlar diye **bir ma'bed yapmışsızdır**. Şimdi hepinizin tanrısı bir tek tanrıdır. Onun için yalnız O'na teslim olan müslümanlar olun. İtâat eden alçak gönüllü kimseleri müjdele.” (Hacc, 22/34).

VI) Hac ve Umreye Özgü Vazifeler ile Yapılması veya Yapılmaması Öngürülen Davranışların Vurgulandığı Âyetler

A) Hac

Ön bilgiler

Hac, kendine özgü davranış biçimleri olan bir ibadettir. Bunun Temettu haccı¹³ gibi türleri; İhram¹⁴, Vakfe¹⁵, Tavaf¹⁶, Sa'y¹⁷, Halk-

¹³ Temettu Haccı: Hac mevsiminde önce Umre yapıp ihramdan çıkıldıktan sonra tekrar ihrama girilerek yapılan haktır. Üç türlü hac şekli vardır. Birisi budur. İkincisi, umreye niyet edilmeden yapılan “İfrâd Haccı”; üçüncüsü de, umre ve normal haccın bir ihramda birleştirilerek birlikte yapıldıkları “Kırân Haccı”dır.

¹⁴ İhrâm: Kişinin Hac veya Umre niyeti ile hac ile alakalı vazifeleri yapmaya başlaması ve diğer zamanlarda helal olan birtakım davranışları kendine haram kılmasıdır. İhramın asıl anlamı budur. Dikişsiz örtüler, havlular birer uyarıcıdır. Yani ilgili kişiye: “Aman gaflete düşüp de falan işleri yapma, şu anda yasaklı konumdasın” gibi uyarı anlamı taşıyan bir tür ikaz araçlarıdır. Bunun için bir hacı adayı dikişli elbisesini çıkarmadan hac görevlerini yapsa haccı geçerli olur. Ancak ceza olarak bir koyun veya keçi keser.

¹⁵ Vakfe, belirli bir yerde kısa bir süre kalmaktır. Hacda iki yerde vakfe yapılır: Arafat'ta ve Müzdelife'de. Zilhicce ayının 9. günü yapılan Arafat vakfesi haccın rûknüdür. Onsuz hac vazifesi yerine getirilmiş olmaz. Müzdelife vakfesi ise vacip olup terkinden dolayı yalnız ceza gerekir.

¹⁶ Ka'be'nin çevresini usulü dairesinde yedi kere dolaşmaktır. Bu devirlerden her birine “şavt” dendiği gibi Safâ ile Merve arasındaki gidiş ve dönüşlerin her birine de “şavt” denilir.

¹⁷ Sa'y, Safâ ile Merve arasında gidip gelmektir. Safâ'dan Merve'ye dört gidiş; Merve'den de Safâ'ya üç dönüş olmak üzere yedi şavt'tan oluşur.

Taksîr¹⁸, gibi uygulamaları, zaman zaman ortaya çıkan İhsâr¹⁹ gibi engelleri, Hedy²⁰ ve Keffâret gibi yaptırım müeyyideleri vardır. Bunlar açık veya dolaylı ifâdelerle yansıtılan birtakım kavramlarla farklı âyetlere serpiştirilmiştir. Bakara, 2/196'da görüleceği üzere bazen bir âyette yapılması veya yapılmaması hususunda on maddenin üzerinde hac eylemi gündeme getirilirken aynı âyette bu eylemlerin yapılmaması durumunda öngörülen cezalar belirlenir, istisnalar yapılır.

Biz ilgili âyetleri sûre ve sûredeki âyet sırasına göre aktardık. Konumuzu ilgilendiren kelimeleri siyah yazıyla yazarak vurgulamaya gayret ettik.

İhrama Girmek ve İhramlının Yapamayacağı İşler

وَاتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ آذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكِ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامٌ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَيُحْجِّجْ وَسَبْعَةً إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلَهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

“Hacı ve umreyi Allah için tamamlayın. Engellenirseniz o zaman kurbandan kolay geleni gönderin. **Kurban**, yerine kadar **başlarınızı tıraş etmeyin**. İçinizden hasta olana veya başında bir rahatsızlığı bulunana (tırâşa bedel) **oruç veya sadaka veya kurbandan ibaret bir fideye gerekir**. Güvenliğinize kavuştuğunuzda o zaman, hacca kadar **umre ile faydalanmak** isteyeneye de **kurbandan** kolayına ge-

¹⁸ Halk, ustura veya tıraş makinesi gibi bir araç ile saçların diplerinden kesilmesidir. Taksîr ise makas veya benzeri bir aletle saçların bir miktarının kesilmesidir. Saçların tıraş edilmesi veya kestirilmesinin yeri Harem bölgesi olup hacı adayı belli görevleri ifâ edip saçlarıyla ilgili işlemi yerine getirdikten sonra ihramdan çıkmış sayılır.

¹⁹ Hac veya Umre için ihrama girdikten sonra meşru bir mazeret sebebi ile Arafat vakfesini ve ziyaret tavafını yapamamaktır.

²⁰ Hedy, hacda kesilen kurbanın özel adıdır. Allah Teâlâ'ya yakınlık amacıyla veya hac ile ilgili işlenen bir suçtan ötürü ceza olarak kesilmek üzere Harem-i Şerife götürülür veya parası gönderilip orada alınır.

leni (kesmesi gerekir). Bunu bulamayana üç gün hacda, **yedi gün** de döndüğünüzde -ki bunlar tam on gündür- **oruç** gerekir. Bu, ailesi Mescid-i Haram'da oturmayanlar içindir. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah pek yaman azaplıdır. (Bakara, 2/196).

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَاتَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَىٰ وَاتَّقُونِ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ

“Hac (ayları) bilinen aylardır. Kim o aylarda hacı kendisine gerekli kılsa artık hac içinde **ne kadına yaklaşmak, ne günah işlemek, ne de kavga vardır**. Allah, ne hayır yaparsanız onu bilir. Azık edinin, kuşkusuz azığın hayırlısı takvadır. Korkun benden ey akıl sahipleri.” (Bakara, 2/197).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ

“Ey iman edenler! Akitleri yerine getirin. **İhramlılar olduğunuz halde avlanmayı helal görenler olmamak** şartıyla ve size (ileri- de) okunacaklar dışında en'am denilen hayvanlar size helal kılındı. Kuşkusuz Allah murat buyurduğunu hükmeder.” (Mâide, 5/1).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا أُمِينَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَا نُ قَوْمٍ أَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَنْ تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

“Ey iman edenler! Ne Allah’ın işaretlerine, ne hürmetli aya, ne hediyelik kurbanı, ne gerdanlıklara, ne Rablerinden bir lutuf ve bir hoşnutluk arar bir halde Beyt-i Haram’ı **kasdedip gelenlere** saygısızlık etmeyin. **İhramdan çıktığınızda avlanın.** Sizi Mescid-i Haram’dan engellediler diye bir topluluğa karşı duyduğunuz kin, sakın sizi, saldırganlık yapmaya sevkedip size suç işletmesin. İyilik ve takva üzerinde yardımlaşın. Günah ve düşmanlık üzerinde yardımlaşmayın. Allah’tan korkun. Cidden Allah pek yaman azaplıdır.” (Mâide, 5/2).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ أَوْ عَدْلٌ ذَلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهُ عَفَا اللَّهُ عَمَّا سَلَفُ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللَّهُ مِنْهُ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ

“Ey iman edenler! **İhramlı olduğunuz halde av hayvanını öldürmeyin.** İçinizden kim bile bile onu öldürürse yaptığı işin ağırlığını tatması için öldürdüğü davarın benzeri kendisine bir cezadır, ki **Kabe’ye ulaşacak bir kurban olmak üzere** içinizden adalet sahibi iki kişi buna karar verir veya (cezası) miskinler yiyeceği bir keffaret veya onun dengi oruç tutmaktır. Allah geçmişte olanı bağışladı. Kim tekrar dönerse (aynı şeyi yaparsa) artık Allah ondan öc alır. Allah pek güçlüdür, intikamcıdır.” (Mâide, 5/95).

أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرْمًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ

“Size ve yolculara bir geçimlik olmak üzere deniz avı ve onu yemek helal kılındı. **İhramlılar olduğunuz sürece ise üzerinize kara avı haram edildi.** Ancak kendisine toplanılacağınız o Allah’tan korkun.” (Mâide, 5/96).

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِيعُوا أَمْرَ الْبَائِسِ الْفَقِيرِ

“(İnsanlara davette bulun ki Hacca gelerek) kendilerine ait birtakım menfaatlara tanıklık etsinler ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği küçük ve büyük baş hayvanları belli günlerde (kurban ederlerken) **Allah'ın ismini ansınlar**. Artık onlardan yiyin ve yoksulu, fakiri doyurun.” (Hacc, 22/28).

ذَٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرْمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَأَحِلَّتْ لَكُمُ
الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ
وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ

“Emir budur. Her kim Allah'ın **kutsallarına saygı gösterirse** bu, kendisi için Rabbi katında kesin hayırdır. Size ise karşınızda okunup duranlar müstesna olmak üzere bütün büyük ve küçük baş hayvanlar helal kılındı. Öyle ise o putlardan, o pislikten ve yalan sözden kaçın.” (Hacc, 22/30).

ذَٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ

“Bu, budur. Her kim de Allah'ın işaretlerine **saygı** gösterirse şüphesiz o, kalplerin takvasındandır.” (Hacc, 22/32).

لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ

“Sizin için onlarda (o **kurbanlıklarda**) belirli bir süreye değin birtakım menfaatlar vardır. Sonra da varacakları yer Ka'be'ye varır.” (Hacc, 22/33).

وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ
اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافٍ فَاِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِيعُوا
الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذَٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“Hem o **bedeneler, o gövdeli hayvanlar var ya** Biz onları Allah'ın nişânelerinden kıldık. Sizin için onlarda hayır vardır. Öyle ise ön ayaklarının biri bağlı olarak bir dizi halinde **üzerlerine Allah'ın**

adını anın, yanları yere yaslandığında da onlardan yiyin. Kanaat edip istemeyene de , isteyene de yedirin. O, böylece onları sizin emrinize verdi ki şükredesiniz.” (Hacc, 22/36).

هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيِ مَعَكُوفًا
أَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ وَلَوْلَا رِجَالُ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءُ مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ
أَنْ تَطَّوُّهُمْ فَتَصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ لِيُدْخِلَ اللَّهُ فِي
رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا

“Onlar, o küfredip de sizi Mescid-i Haram'dan ve adanmış **kurbanlıkları** yerine varmaktan engelleyen kimselerdir. Eğer kendilerini bilmediğiniz birtakım erkek müminlerle kadın müminleri bilme-yerek çiğneyip de şanınıza o yüzden bir leke gelecek olmasaydı... Al-lah, dilediğini rahmetine koyacağı için yaptı. Eğer onlar çekilebilse-lerdi elbette içlerinden o küfredenleri acıtan bir azaba uğrattırdık.” (Feth, 48/25).

لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّءْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ
إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ
فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا

“Ululuğuna yemin olsun ki Allah, gerçekten Peygamberine o rüya-yı hakkıyla doğru gösterdi. şanına yemin olsun ki Allah izin verirse Mescid-i Haram'a güven duyanlar, **başlarınızı kazıtanlar, kırkanlar** olarak korkmadan kesin gireceksiniz. Ama O, sizin bilme-diğiniz şeyleri bildi de ondan önce yakın bir fetih yaptı.” (Feth, 48/27).

Safa ile Merve Arasında Sa'y ve Ka'be'yi Tavaf

إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا
جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ

“Kuşkusuz Safâ ile Merve Allah'ın işaretlerindendir. O halde kim Ka'be'yi hacceder veya umre yaparsa bu ikisini **tavaf etmesinde** kendisine hiçbir günah yoktur. Kim içinden gelerek candan bir hayır yaparsa artık Allah iyiliği şükranla karşılayıp karşılığını verendir, pek iyi bilendir.” (Bakara, 2/158).

ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلِيُوفُوا نَذْرَهُمْ وَلِيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ

“Sonra kirlerini atsınlar, adaklarını yerine getirsinler ve o Beyt-i Atîk'i (Ka'be'yi) **tavaf** etsinler.” (Hacc, 22/29).

Tavaftan Sonra Namaz

وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ
مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنَّ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ
وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

“O zaman Beyt'i (Ka'be'yi) insanlar için bir sevap kazanma ve güvenilir bir sığınak yapmıştık. Siz de Makam-ı İbrahim'den bir **namazgâh edinin**. İbrahim ile İsmail'e şöyle ahitte bulunmuştuk: İkiniz, Beytim'i, tavaf edenler, kendilerini ibadete verenler ruku edenler ve secdeye kapananlar için temizleyin.” (Bakara, 2/125).

Hacc-ı Ekber Kavramının Geçtiği Bir Âyet²¹

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِنَ
الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ فَإِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوا
أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

“O en büyük hac günü Allah ve Peygamberi'nden insanlara bir duyurudur: Hakikaten Allah müşriklerden uzaktır! Peygamberi de! Tevbe ederseniz bu sizin hayrınızdır. Yüz çevirirseniz bilin ki gerçekten siz Allah'ı âciz bırakamazsınız. O küfredenlere acı veren bir azabı muştula.” (Tevbe, 9/3).

²¹ Hacc-ı Ekber'in genel olarak İslâm'ın farz kıldığı farz hac olduğu yorumu ağırlıklı olarak belirtiyorsa da biz bu haccın Efendimiz'in Mekke'yi fethinden sonra gerçekleştirdiği ilk haccın özel bir adı olduğu yorumunu tercih ediyoruz.

B) Umre

Ön bilgiler

Ziyaret manasına gelen “umre”, Ka’be’yi özel şekilde ziyaret etmektir. Hanefî ve Mâlikîlere göre ömürde bir kere yapılması sünnettir. Şâfiî ve Hanbelîlere göre ise ömürde bir kere umre yapılması farzdır. Umre’nin yapılması için belirli bir zaman yoktur. Ancak Ramazan’da yapılması mendup olduğu gibi Zu’l-Hicce’nin 9,10,11, 12 ve 13. günleri yapılması harama yakın nitelikli bir mekruhtur. Farz hac için ihrama girilen yerler umre için de ihram mahallidir. Umre tavafla gerçekleşen bir ibadet olup şartı da ihrama girmektir. Umre’de Arafat ve Müzdelife vakfeleri olmadığı gibi hac için öngörülen ziyaret ve veda tavafları da sözkonusu değildir. Umre ibadeti yalnız şu âyette vurgulanmıştır:

وَاتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكِ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلَهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

“Hacı ve **umreyi** Allah için tamamlayın. Engellenirseniz o zaman kurbandan kolay geleni gönderin. Kurban, kesileceği yere varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. İçinizden hasta olana veya başında bir rahatsızlığı bulunana (tıraşa bedel) oruç veya sadaka veya kubandan ibaret bir fidiye gerekir. Güvenliğinize kavuştuğunuzda o zaman, hacca kadar umre ile faydalanmak isteyenlere de kurbandan kolayına geleni (kesmesi gerekir). Bunu bulamayana üç gün hacda, yedi gün de döndüğünüzde -ki bunlar tam on gündür- oruç gerekir. Bu, ailesi Mescid-i Haram’da oturmayanlar içindir. Allah’tan korkun ve bilin ki Allah pek yaman azaplıdır.” (Bakara, 2/196).

Konu-2: Hedy ve Kurban

Ön bilgiler

Hedy, Allah Teâlâ'ya yakınlık amacıyla veya hac/umre'deki bir suçtan dolayı öngörülen cezanın bir keffâreti olmak üzere Ka'be'ye gönderilen veya orada satın alınan kurbandır. Haccın konu edinildiği değişik âyetlerde bu kurbanın önemine vurgu yapıldığı gibi normal kurbanın önemine de vurgu yapılmıştır. Kurban bayramında Mekke dışında kesilen kurban, kuşluk vaktine özgü anlamına gelen “udhiyye” terimi ile ifâde edilirken diğer zamanlarda kesilen için de genel olarak “kurban” lafzı kullanılır.

İlgili âyetlerde hedy ile normal kurbanın meşruluğu, kurbanın amacı, kurbanda Allah rızasının temel ilke olduğu, ceza kurbanı, kurban etinin kimlere dağıtılacağı hususlar yer alır. Biz burada ilgili âyetleri sûre ve sûredeki sıralarına göre kümelendirerek verdik.

A) “Udhiyye” ve “Kurban”ın Meşruluğuna Vurgu Yapan Âyetler

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَى آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقْبِلَ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ

“(Ey Muhammed) onlara Âdem’in iki oğlunun haberini gerçeğiyle oku. Bir zaman ikisi birer **kurban etmişlerdi** de birinden kabul edilmiş, diğerinden kabul edilmemişti. (Kurbanı kabul edilmeyen): ‘Seni kesin öldüreceğim’ dedi. Öteki de: ‘Allah ancak takva sahiplerinden kabul eder’, şeklinde mukabelede bulundu.” (Mâide, 5/27).

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ

“Öyle ise Rabbin için namaz kıl ve **kurban kes.**” (Kevser, 108/2).

B) "Hedy" Kurbanına Vurgu Yapan Âyetler

وَاتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ آذَى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

"Haccı ve umreyi Allah için tamamlayın. Engellenirseniz o zaman **hedy**'den (kurbandan) kolay geleni gönderin. Kurban, kesileceği yere varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. İçinizden hasta olana veya başında bir rahatsızlığı bulunana (tırasha bedel) oruç veya sadaka veya kubandan ibaret bir fidiye gerekir. Güvenliğinize kavuştuğunuzda o zaman, hacca kadar umre ile faydalanmak isteyenlere de **kurbandan** kolayına geleni (kesmesi gerekir). Bunu bulamayana üçgün hacda, yedi gün de döndüğünüzde -ki bunlar tam on gündür- oruç gerekir. Bu, ailesi Mescid-i Haram'da oturmayanlar içindir. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah pek yaman azaplıdır." (Bakara, 2/196).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بِالِغِ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ أَوْ عَدْلُ ذَلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِ عَفَا اللَّهُ عَنْمَا سَلَفٌ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللَّهُ مِنْهُ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ

"Ey iman edenler! İhramlı olduğunuz halde av hayvanını öldürmeyin. İçinizden kim kasten onu öldürürse yaptığı işin ağırlığını tatması için öldürdüğü davarın benzeri kendisine bir cezadır, ki Ka-

be'ye ulaşacak **bir kurban olmak üzere** içinizden adalet sahibi iki kişi buna karar verir veya (cezası) miskinler yiyeceği bir keffaret veya onun dengi oruç tutmaktır. Allah geçmişte olanı bağışladı. Kim tekrar dönerse (aynı şeyi yaparsa) artık Allah ondan öc alır. Allah pek güçlüdür, intikamcıdır.” (Mâide, 5/95).

جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ
وَالْقَلَائِدُ ذَلِكَ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
وَأَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

“Allah, Ka’be’yi, saygıya değer o evi, o saygıya değer ay’ı, **hedy’i** ve tasmalı kurbanlıkları insanlar için bir dayanak yaptı. Bunu yaptı ki göklerde ve yerdekileri Allah’ın bildiğini, Allah’ın her şeyi pek iyi bilen olduğunu bilesiniz.” (Mâide, 5/97) .

* * *

BEŞİNCİ KISIM

Muamelât

Birinci Bölüm: Yönetimin Ana İlkeleri:
Şura ve Adalet

Konu-1: Şura ve Adalet

Konu-2: Yöneticiler ve Yetkileri

Konu-3: Devlet Yönetiminin Yargı Ayağının
Ana İlkelerine Vurgu Yapan Âyetler

Konu-4: Şahitliğin Önemine Vurgu Yapan Âyetler

İkinci Bölüm: Nikâh ve Evlilik

Konu-1: Nikâh ve Evlilik Kapsamındaki Âyetler

Konu-2: Kadınların Mâli Haklarına Vurgu
Yapan Âyetler

Konu-3: Boşama, Boşanma ve Bunlara Bağlı
Meselelerin Konu Edinildiği Âyetler

Konu-4: İslâm Dininin Tasvip Etmediği Bir
Boşanma Sebebi: Zihar Olayı

Konu-5: İddeti Öngören Âyetler

Üçüncü Bölüm: Çocukların Çeşitli Evreleri ve
Anne-Babalarıyla İlişkileri

Konu-1: Çocuk İsteme, Rahimlerdeki Oluşumlar ve
Gebelik Sürecine Vurgu Yapan Âyetler

Konu-2: Çocuğun Bakımı ve Eğitimi

Konu-3: Yetim Çocuklar

Konu-4: Çocukların Ana-Babalarıyla İlgili
Görevlerine Vurgu Yapan Âyetler

Dördüncü Bölüm: Yardımlaşma

Konu-1: Kur'an-ı Kerim'in Yardımlaşmaya
Verdiği Önemi Yansıtan Âyetler

Konu-2: Ticaret Hayatıyla İlgili İlkelerin
Yer Aldığı Âyetler

Konu-3: Borç Konusunun Yer Aldığı Âyetler

Konu-4: Faizin Yer Aldığı Âyetler

Beşinci Bölüm: Cihad

Konu-1: Cihad Âyetleri

Konu-2: Savaş Âyetleri

Konu-3: Ganimet, Fey' ve Nefl Kavramları

Altıncı Bölüm: Belli Başlı Suçlar ve Cezaları

Konu-1: Riddet Olayına İşaret Eden Âyetler

Konu-2: Zina Suçu

Konu-3: Hırsızlık Suçu

Konu-4: Devlete Baş Kaldırma, Yol Kesme ve
Gasp Suçları

Konu-5: Adam Öldürme Suçu

Birinci Bölüm

İslâmî Yönetimin Ana İlkeleri: Şûrâ ve Adâlet

KONU-1: ŞÛRA VE ADALET

- Şûrâ Olgusuna, 'danışma' Anlamına Gelen " شُورَ =şevr" Lafzından Türemiş Kelimelerle Vurgu Yapan Âyetler
- Şûrâ Olgusuna Fikir Sorma, Görüş İsteme Anlamına Gelen " اِفْتًا =iftâ" ve " اِسْتِفْتًا =istifta" Lafızlarından Türemiş Kelimelerle Vurgu Yapan Âyetler
- Çoğunluğun Görüşüne Uyma Zorunluluğunun Olup-Olmadığının İpuçlarını İçeren İki Âyet
- Kararlarda Adalet Göstermeye Vurgu Yapan Âyetler
  - Hâinleri Savunma
  - Aleyhinize de Olsa Adâletten Ayrılmayın
  - Kişi veya Toplumlara Duyulan Kin-Hınc Adaletsizliğe Sürüklememeli
  - Allah Adâlet Sergileyenleri Sever
  - Kararlarda Temel Unsur Allah'ın Koyduğu İlkelerdir
  - Verilen Âdil Hükümlere Uymayanlar Kınanmıştır
  - İnananların Allah ve Rasulünün Hükümleri Karşısında Tavrıları Ne Olmalı
  - Hak Paralelinde Hükümün Eski Toplumlarda da Bir Fazilet Olduğunu Öğreniyoruz
- Düşünce ve Davranışları Değerlendirmede Adalet
  - Kimse Yanlış Yargılara Varmasın!

KONU-2: YÖNETİCİLER ve YETKİLERİ

- Devlet Başkanının Niteliklerine Vurgu Yapan Âyetler
  - Devlet Başkanı Âdil Olmalıdır
  - Devlet Başkanı Kararlı Olmalıdır
  - Devlet Başkanı Bağlılarını Kanatları Altına Almalıdır
  - Devlet Başkanına Hazineden Re'sen Tasarruf Yetkisi Verilmiştir

- **Mümin Olmayanların Müslümanların Başına Geçmelerinin Doğru Olmayacağına İşâret Eden Âyetler**
- **Veliahd Tayinine İşâret Eden Âyetler**
- **Danışman Seçiminde Dikkat Edilecek Hususlara İşâret Eden Âyetler**
- **Görevlilerin Denetlenmesine Vurgu Yapan Âyetler**
- **Hak Yoldaki Yöneticileri Dinlemenin Bir Vecibe Olduğunun Vurgulandığı Âyetler**
  - Kimlerin Buyrukları Dinlenmez
  - Diğer Din Mensuplarının Peşlerinden Gitmenin Tehlikeleri

KONU-:3 Devlet Yönetiminin Yargı Ayağının İlkelerine Vurgu Yapan Âyetler

- Hükümde Adalet
- Rüşvet ve Hediye Almamak
- Hüküm Vermede Acele Etmenin Hoş Olmadığı
- Hüküm, Eldeki Verilere Göre Verilmelidir
- Kararlarda Şeriattan Ayrılmamak
- Zulüm Görenlerin Yargıya Başvurmadan Hak Aramağa Kalkışmaları

KONU-:4 Şahitliğin Önemine Vurgu Yapan Âyetler

Ön bilgiler

- Şahidin Adil Olması Gerekir
- Karşı Tarafa Duyulan Kin Adâleti Engellememelidir
- Kadınların Şahitliği
- Şahit Sayısı Olayın Niteliğine Göre Farklılık Gösterir
- İki Şahidin Öngörüldüğü Olaylar
- Dört Şahidin Öngörüldüğü Olaylar
- Şahitliklerinin Gereğini Yerine Getirenler Övülmüştür
- Şahitliği Gizlemek Yasaklanmıştır
- İfâde Değiştirmek
- Şahitlerin İfâdelerinin Birbirini Tutmaması
- Problemlerin Çözümünde Kur'aya Başvurulması

İslâmî Yönetimin Ana İlkeleri: Şûrâ ve Adâlet

Şûrâ Olgusuna, ‘danışma’ Anlamına Gelen “ شُور =şevr”
Lafzından Türemiş Kelimelerle Vurgu Yapan Âyetler

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ
وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا
لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ أَرَادَا
فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ
تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُم بِالْمَعْرُوفِ
وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

“Anneler, emzirmeyi tamamlamak isteyen (koca) için çocuklarını tam iki yıl emzirirler. Annelerin yiyeceği ve giyeceği -örfe uygun biçimde- babaya aittir. Hiç kimse gücünün üzerindekiyle yükümlü tutulmaz. Ne anne çocuğu yüzünden ne de baba çocuğu yüzünden zarara uğratılsın. Mirasçıya da bunun aynısı (yüklenir). Ana-baba anlaşarak ve birbirlerine danışarak çocuğu sütten kesmek isterlerse ikisine de hiçbir günah yoktur. Çocuklarınızı emzirtmek (onlara süt anne tutmak) isterseniz, örfe göre vermeyi vaad ettiğinizi teslim ettiğinizde size hiçbir günah yoktur. Allah'tan korkun ve bilin ki kuşkusuz Allah ne yapmakta olduğunuzu pek iyi görmektedir.” (Bakara, 2/233).

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا
مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا
عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ

“Allah'tan bir rahmet sayesinde onlara yumuşak davrandın. Fara-za sen kaba-saba, katı yürekli olsaydın elbette çevrenden dağılıp gi-derlerdi. Öyle ise onları bağışla, kendileri için istiğfar et ve iş husu-sunda **onlara danış**. Azmettiğinde Allah'a tevekkül et. Kuşkusuz Allah tevekkül gösterenleri sever.” (Âl-i Imrân, 3/159).

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

“Onlar Rableri’(nin daveti)ne uyan, namazı dosdoğru kılan kim-selerdir. Onların işi **aralarında danışma** iledir. Kendilerine bah-settiğimiz nimetlerden de başkalarına verirler.” (Şûrâ, 42/38).

Şûrâ Olgusuna Fikir Sorma, Görüş İsteme Anlamına Gelen “ اِفْتَاً =iftâ” ve “ اِسْتِيفَاً =istifta” Lafızlarından Türemiş Kelimelerle Vurgu Yapan Âyetler

وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ فِي يَتَامَى النِّسَاءِ الَّتِي لَا تَوْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ وَأَنْ تَقُومُوا لِلْيَتَامَى بِالْقِسْطِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِهِ عَلِيمًا

“Senden, kadınlar hakkında **fetva istiyorlar**. De ki: Onlar hak-kında size Allah fetva veriyor, yazılmış haklarını onlara vermeyip kendilerini nikahlamak istediğiniz kadınların yetimleri, zavallı ço-cuklar ve öksüzler için adaleti ayakta tutmanız hakkında kitapta si-ze okunuyor. Ne hayır yaparsanız kuşkusuz Allah onu pek iyi bilen-dir.” (Nisâ, 4/127).

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنْ أَمْرُوْهُمُ اهْلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلَثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً

فَلِلَّذِكْرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوا وَاللَّهُ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

“Senden **fetva istiyorlar**. De ki: Allah size kelâle hakkında şöyle fetva (hüküm) veriyor: Eğer çocuğu olmayan bir kişi ölür, kendisinin de bir kız kardeşi olursa ölenin bıraktığının yarısı kız kardeşindir. Kız kardeşin çocuğu yoksa erkek kardeş kendisine varis olur. Kız kardeşler iki tane iseler bıraktığından üçte ikisi onlara kalır. Eğer (varisleri) erkekler ile kadınlar olmak üzere (ikiden fazla) kardeş iseler o zaman erkeğe iki dişinin payının aynısı vardır. Allah, sapmayasınız diye size (hükümlerini) açıklıyor. Allah her şeyi pek iyi bilendir.” (Nisâ, 4/176).

يَا صَاحِبِي السِّجْنِ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقَى رَبَّهُ خَمْرًا وَأَمَّا الْآخَرُ
فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ

“Ey zindan arkadaşlarım! İkinizden biri efendisine şarap sunacak, öteki ise asılacak da başından kuşlar yiyecek. İkinizin hakkında **açıklama istediğiniz** şey hükme bağlanmıştır.” (Yûsuf, 12/41).

وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعُ عِجَافٍ
وَسَبْعَ سُنبُلَاتٍ خُضِرٍ وَأَخْرَ يَابِسَاتٍ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي
رُؤْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءْيَىٰ تَعْبُرُونَ

“Melik: ‘Rüyamda, yedi arık ineğin yedi semiz ineği yediğini görüyorum. Yine yedi yeşil başak ile kuru diğer yedi başak görüyorum. Ey ileri gelenler rüya yorumluyorsanız haydi rüyam hakkında bana **açıklama yapın!**’ dedi.” (Yûsuf, 12/43).

يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِي سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعُ
عِجَافٍ وَسَبْعَ سُنبُلَاتٍ خُضِرٍ وَأَخْرَ يَابِسَاتٍ لَعَلِّي أَرْجِعُ إِلَى
النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ

“Yusufl! Ey özü-sözü doğru, bize, kendilerini yedi arık ineğin yediği yedi semiz inek ile yedi yeşil başak ve diğer yedi kuru başak konusunda **açıklama yap** ki ilgili insanların yanına döndüğümde (melikin ruyasının ne anlama geldiğini) bilsinler.” (Yûsuf, 12/46).

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلِكُ أَفْتُونِي فِي أَمْرِي مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّى تَشْهَدُونِ

“Kraliçe dedi: Ey ileri gelenler! Bana bu işimde **bir fetva** (bir fikir, bir karar) verin, siz yanımda bulunmadıkça hiçbir iş kesinleştirmemiştir.” (Neml, 27/32).

Çoğunluğun Görüşüne Uyma Zorunluluğunun Olup-Olmadığının İpuçlarını İçeren İki Âyet

وَإِنْ تَطِيعَ أَكْثَرُ مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ

“Yeryüzünde çoğunluğu oluşturanları dinlersen seni Allah'ın yolundan saptırırlar. Onlar sadece zannın ardına düşerler, onlar sadece yalan söylerler (saçmalarlar).” (En'âm, 6/116).

وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ

“Biliniz ki içinde Allah'ın Peygamberi var. Eğer o, pek çok işte sizi dinlerse sıkıntı çekersiniz. Ama Allah size imanı sevdirdi, size kâfirliği, fasıklığı, ısyanı çirkin gösterdi. İşte (bu niteliklere sahip kılınan sizlersiniz) olgunluğa ermişler.” (Hucurât, 49/7).

Kararlarda Adalet Göstermeye Vurgu Yapan Âyetler

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا

“Allah size emanetleri ehline vermenizi, insanlar arasında hüküm verdiğinizde **adaletle hüküm vermenizi** emrediyor. Allah size bununla ne güzel öğüt veriyor. Kuşkusuz Allah pek iyi duyan, pek iyi işitendir.” (Nisâ, 4/58).

Hâinleri Savunma

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَىٰكَ اللَّهُ
وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا

“Doğrusu Biz sana kitabı insanlar arasında, **Allah'ın sana gösterdiğiyle hüküm veresin** diye gerçeikle indirdik. Hâinleri savunma.” (Nisâ, 4/105).

Aleyhinize de Olsa Adâletten Ayrılmayın

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ
أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَىٰ
بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا وَإِنْ تَلَوُّوا أَوْ تَعْرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ
كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا

“Ey iman edenler! Kendilerinizin, ebeveyninizin ve en yakınlarınızın -fakir veya zengin olsun- aleyhine bile olsa **Adaleti yerine getirenler**, Allah için tanıklık edenler olun. Çünkü Allah o ikisine (zengin veya fakire) daha yakındır. Öyle ise adaletten uzaklaşıp da nefsinize uymayın. Dillerinizi eğip bükerseniz veya yüz çevirirseniz haberiniz olsun Allah yapageldiklerinizden haberdârdır.” (Nisâ, 4/135).

Kişi veya Toplumlara Duyulan Kin-Hıncın Adaletsizliğe Sürüklememeli

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَا نُ قَوْمٍ عَلَىٰ آلَا تَعْدِلُوا إِعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

“Ey iman edenler! Allah için (hakkı) ayakta tutanlar, adaletle şahitlik edenler olun. Bir kavme duyduğunuz kininiz (hıncınız) **adil davranmamanız için sakın sizi cürüm yapmağa sürüklemesin**. Adâlet gösterin! O, sakınıp korunmağa daha yakındır. Allah’tan korkun. Hiç kuşkusuz Allah yapageldiklerinizden haberdârdır.” (Mâide, 5/8).

Allah Adâlet Sergileyenleri Sever

سَمَاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ فَإِنْ جَاؤُكَ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ وَإِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْئًا وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

“Alabildiğince yalanı dinlerler, oburca haram yerler. Sana gelirlerse aralarında hüküm ver veya kendilerinden yüz çevir. Yüzlerine bakmazsan sana hiçbir şekilde zarar veremezler. Hüküm verdiğinde aralarında adaletle hüküm ver. **Gerçekten Allah adalet gösterenleri sever.**” (Mâide, 5/42).

وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّىٰ تَفِيَّ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ فَإِنْ فَاءَتْ فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

“Eğer müminlerden iki grup birbiriyle çarpışırsa aralarını bulup barıştırın. Biri diğerine saldırırsa o zaman saldırgan gruba karşı, Allah’ın buyruğuna dönmesine kadar savaşın. Dönerse yine **adaletle**

aralarını bulun ve insaflı olun. Çünkü Allah, adâlet gösterenleri sever.” (Hucurât, 49/9).

Kararlarda Temel Unsur Allah'ın Koyduğu İlkelerdir

وَلِيَحْكُمَ أَهْلُ الْإِنجِيلِ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

“İncil bağılıları, Allah'ın, İncil içinde indirmiş olduğuyla hüküm versin. Kim Allah'ın indirdiğiyle hüküm vermezse işte onlar fâsıkların ta kendileridir.” (Mâide, 5/47).

وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَيْكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ

“Sana, öncesindeki (önündeki/ondan önceki) kitabın bir bölümünü doğrulayıcı ve ona şahit olan kitabı gerçeğe indirdik. Öyle ise aralarında Allah'ın indirdiğiyle hüküm ver, sana gelmiş olan haktan sapıp onların heveslerine uyma. Sizden her biriniz için bir şariat, bir yol yaptık. Allah dileseydi elbette sizi bir tek ümmet yapardı. Ancak, size verdiklerinde sizi sınavacak. Öyle ise hayırlara koşun. Hepinizin dönüşü sadece Allah'adır, anlaşmazlığa düştüğünüz hususlarda gerçeğin ne olduğunu size haber verecek.” (Mâide, 5/48).

وَأَنْ أَحْكُمَ بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ أَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمَ أَنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُصِيبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ

“Aralarında, **Allah'ın indirdiğiyle hükmet**, heveslerine uyma, seni, Allah'ın sana indirdiğinin bir kısmından şaşkırtırlar diye kendilerine karşı tetikte ol. Yüz çevirirlerse bil ki Allah onları, bazı günahları yüzünden musibete uğratmak istiyor. Gerçekten insanlardan pek çoğu doğru yoldan çıkmış kişilerdir.” (Mâide, 5/49).

أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ

“Cahiliye hükmünü mü arıyorlar? Kesin şekilde imana gelen bir toplum için **Allah'tan daha güzel hüküm veren kimdir?**” (Mâide, 5/50).

قَالَ رَبِّ احْكُم بِالْحَقِّ وَرَبُّنَا الرَّحْمَنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ

“Dedi: Rabbim! **Hakka hükmet**. Rabbimiz, isnad ettiklerinize karşı ancak yardımına sığınılacak Rahman'dır.” (Enbiyâ, 21 /112).

Verilen Âdil Hükümlere Uymayanlar Kınanmıştır

وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ

“Aralarında **hüküm vermesi için** Allah'a ve Peygamberi'ne çağırıldıklarında içlerinden bir grup hemen yüz çevirir. (Nûr, 24/48).

İnananların Allah ve Rasulü'nün Hükümleri Karşısında Tavrıları Ne Olmalı

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

Aralarında **hükmetmesi için** Allah'a ve Peygamberi'ne da'vet olun-
dukarı zaman müminlerin sözü ancak: ‘**Dinledik ve itâat ettik**’ demeleridir. İşte bunlar kurtuluşa erecek olanlardır. (Nûr, 24/51).

Hak Paralelinde Hükümün Eski Toplumlarda da Bir Fazilet Olduğunu Öğreniyoruz

إِذْ دَخَلُوا عَلَى دَاوُدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا لَا تَخَفْ خَصْمَانِ بَغَى بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ فَاحْكُم بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَا إِلَى سَوَاءِ الصِّرَاطِ

“Hani Dâvud'un yanına girmişlerdi de onlardan ürkmüştü. Bunun üzerine onlar şöyle demişlerdi: ‘Korkma! Biz, birimiz diğerine haksızlık yapan iki hasımız, **aramızda hak ile hüküm ver**, zulmetme ve bize doğru yolu göster.’ (Sâd, 38/22).

فَلِذَلِكَ فَادْعُ وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَقُلْ أَمِنْتُ بِمَا آتَاكَ اللَّهُ مِنْ كِتَابٍ وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمْ اللَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ لَأُحْجَةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اللَّهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ

“Bunun için (tevhide) çağır. Emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Keyiflerine uyma. De ki: ‘Allah’ın indirdiği her kitaba inandım. **Aranızda adalet göstereyim diye emir aldım**. Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbiniz. Bize işlerimiz, size işleriniz. Aramızda tartışma olmamalı. Allah bizi bir araya getirecek. Ancak O’nadır son varış.’ (Şûrâ, 42/15).

Düşünce ve Davranışları Değerlendirmede Adalet

وَجَعَلُوا لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هَذَا لِلَّهِ بِزَعْمِهِمْ وَهَذَا لِشُرَكَائِنَا فَمَا كَانَ لِشُرَكَائِهِمْ فَلَا يَصِلُ إِلَى اللَّهِ وَمَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَى شُرَكَائِهِمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ

“Yaratmış olduğu ekin ve davarlardan Allah'a bir pay ayırdılar ve iddiaları doğrultusunda: ‘Bu, Allah içindir bu da ortaklarımız içindir’ dediler. Ortakları için ayrılan Allah'a ulaşmaz, Allah için ayrılan ise ortaklarına ulaşır. **Hükmedegeldikleri ne kötü!**” (En’âm, 6/136).

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ قُلِ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِي فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ

“De ki: ‘Ortaklarınızdan hakka rehberlik eden kimse var mı?’ ‘De ki: ‘Allah, hak için rehberlik eder. Hakka rehberlik eden mi uyulmaya daha layıktır yoksa rehberlik edilmedikçe doğruyu bulamayan kimse mi?’ **Neyiniz var? Nasıl hükmediyorsunuz?**” (Yûnus, 10/35).

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ أَنْ يَسْبِقُونَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ

“Yoksa kötülükleri yapanlar Bizden kaçacaklarını mı sandılar? **Ne kötü hüküm veriyorlar!**” (Ankebût, 29/4).

مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ

“Ne oluyor size? **Nasıl hüküm veriyorsunuz?!**” (Sâffât, 37/154).

Kimse Yanlış Yargılara Varmasın!

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ

“Yoksa kötülükleri fi’len işlemiş bulunanlar hayatlarını ve ölümle-rini bir tutarak kendilerini, inanıp yararlı işleri yapmış kimseler gibi değerlendireceğimizi mi sandılar? **Varmakta oldukları yargı ne kötü!**” (Câsiye, 45/21).

مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ

“Neyiniz var? **Nasıl hüküm veriyorsunuz?**” (Kalem, 68/36).

أَمْ لَكُمْ إِيمَانٌ عَلَيْنَا بِالْغَةِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ

“Yoksa size karşı üzerimizde: ‘**Siz her ne hüküm verirsiniz muhakkak öyle olacak diye**’ kıyamet gününe değin sürecek ye-minler (verilen sözler) mi var?” (Kalem, 68/39).

KONU-2: YÖNETİCİLER ve YETKİLERİ

Devlet Başkanının Niteliklerine Vurgu Yapan Âyetler

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا قَالُوا أَنَّى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنَ الْمَالِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ وَاللَّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

“Peygamberleri onlara dedi: 'Kuşkusuz Allah size Tâlût'u kral olarak gönderdi.' Dediler: 'Bize nasıl kral olabilir? Biz krallığa ondan daha layıkız, kaldı ki ona servet de verilmemiş.' (Peygamber): '**Allah onu başınıza seçti, üstüne üstlük ona, bilgide ve fizik yapıda artı lütufta bulunmuştur.** Şu da var: Allah saltanatını dilediğine verir. Allah, lütfu bol, bilgisi engin olandır.' dedi.” (Bakara, 2/247).

Devlet Başkanı Âdil Olmalıdır

سَمَاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ فَإِنْ جَاؤُكَ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ وَإِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْئًا وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

“Alabildiğince yalanı dinlerler, oburca haram yerler. Sana gelirlerse aralarında hüküm ver veya kendilerinden yüz çevir. Yüzlerine bakmazsan sana hiçbir şekilde zarar veremezler. **Hüküm verdiğinde aralarında adaletle hüküm ver.** Gerçekten Allah adalet gösterenleri sever.” (Mâide, 5/42).

يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ
الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ
شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ

“Ey Davud! Doğrusu biz seni yeryüzünde bir halife yaptık, öyle ise insanlar arasında **hak ile hüküm ver**, keyfine uyma! Uyarsan seni Allah yolundan saptırır. Kuşkusuz Allah yolundan sapan kimselere, hesap gününü unuttukları için pek yaman bir azap vardır.” (Sâd, 38/26).

Devlet Başkanı Kararlı Olmalıdır

وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ
لَأُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَأَذْبَحَنَّهُ أَوْ لَيَأْتِيَنِي بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ

“Derken kuşları denetledi ve şöyle dedi: ‘Neyim var, Hüdühüd’ü göremiyorum, yoksa kayıplara mı karıştı? Onu ağır bir cezaya çarptıracağım veya boynunu keseceğim. Meğer ki bana açık, kuvvetli bir kanıtla gele’ (Neml, 27/20, 21).

Devlet Başkanı Bağlılarını Kanatları Altına Almalıdır

وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

“Ve sana uyan müminlere **kanadını indir**.” (Şuarâ, 26/215).

Devlet Başkanına Hazineden Re’sen Tasarruf Yetkisi Verilmiştir

قَالُوا نَفَقْدُ صُوعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ

“Dediler: Melikin su tasını arıyoruz, onu getirene bir deve yükü (ödül) var. (Yusuf da:) ‘**Ben de buna kefilim**’ dedi.” (Yûsuf, 12/72).

Mümin Olmayanların Müslümanların Başına Geçmelerinin Doğru Olmayacağına İşâret Eden Âyetler¹

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ بِكُمْ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللَّهِ قَالُوا أَلَمْ نَكُنْ
مَعَكُمْ وَإِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوا أَلَمْ نَسْتَحْوَذْ
عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعَكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ
وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا

Sizi gözetleyip duran kimseler, size Allah'tan bir fetih (zafer) geldiğinde: ‘Sizinle beraber değil miydık?’ derler. Şayet kâfirler için (zaferden) bir pay olursa bu kez: ‘Size üstün gelmedik mi, sizi müminlerden korumadık mı?’ diye söylerler. Allah kıyamet günü aralarında hüküm verir. **Allah asla kâfirler için müminler aleyhine bir yol yapmaz.** (Nisâ, 4/141).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ
أَتُرِيدُونَ أَنْ تَجْعَلُوا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا مُبِينًا

“Ey iman edenler! **Müminleri bırakıp kafirleri dostlar edinmeyin.** Allah’a, aleyhinize olacak açık bir delil vermenizi ister misiniz?” (Nisâ, 4/144).

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا
تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَأَضَلُّوا كَثِيرًا
وَضَلُّوا عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ

“De ki: Ey Ehl-i kitap! Haksız yere dininizde aşırılığa kaçmayın, önceden sapmış, pek çoklarını da saptırmış ve yolun düzünden sapmış **bir topluluğun heveslerine uymayın.**” (Mâide, 5/77).

¹ Tevbe, 9/12, 24, 34; Hûd, 11/59. 96, 97, 98; İbrâhîm, 14/28; Ankebût, 29/12; Sebe'. 34/31, 32, 33; Mü'min, 40/29, 47; Zuhurf, 43/54; Câsiye, 45/18; Nûh, 71/21, 22, 23, 24... gibi surelerde geçen âyetler konumuzla doğrudan ilintili olmadıklarından metne alınmamıştır.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِعُضُھُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٌ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةً فِی
الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِیْرٌ

“Küfre sapanlar da birbirlerinin dostlarıdır. Siz bunu² yapmazsanız yeryüzünde bir fitne ve büyük bir bozgun olur.” (Enfâl, 8/73).

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِيعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ
عَلِيمًا حَكِيمًا

“Ey Peygamber! Allah'tan kork, **kafirleri ve münafıkları dinleme**. Kuşkusuz Allah çok iyi bilendir, çok hikmetlidir.” (Ahzâb, 33/1).

إِنَّهُمْ لَن يَغْنُوْا عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ
وَاللَّهُ وَلِیُّ الْمُتَّقِينَ

“Kuşkusuz onlar, Allah(tan gelecek) bir şeyi senden asla savamazlar. Doğrusu **zalimler birbirlerinin dostlarıdır**. Allah ise takva sahiplerinin dostudur.” (Câsiye, 45/19).

Veliahd Tayinine İşâret Eden Âyetler

وَوَاعَدْنَا مُوسَى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأَتَمَمْنَاهَا بِعَشْرِ فِتْمٍ مِّمَقَاتٍ رَبِّهِ
أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَقَالَ مُوسَى لِأَخِيهِ هَارُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ
وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ

“Musa ile otuz gece (için) sözleştik ve otuz geceyi on ile tamamladık. Böylece Rabbinin belirlediği ibadet süresi kırk geceye tamamlandı. Musa, kardeşi Hârun'a: ‘Kavmim içinde **yerime geç**, ıslah et, bozguncuların yoluna uyma’ demişti.” (A'râf, 7/142).

وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِي
مِنْ بَعْدِي أَعَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ وَالْقَى الْأَلْوَا حَ وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ إِلَيْهِ

قَالَ ابْنُ أُمِّ إِنْ الْقَوْمَ اسْتَزَعَفُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي فَلَا تُشْمِتْ بِيَ
الْأَعْدَاءَ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

“Musa, kızgın ve üzgün bir halde kavmine dönünce: '**Ardımdan bana ne kötü halef oldunuz!** Rabbinizin emrini (beklemeyip) acele mi ettiniz?' deyip levhaları yere bıraktı, kardeşinin başından tutup kendine doğru çekmeğe başladı. (Harun:) 'Anamın oğlu! Gerçekten topluluk beni zayıf gördü, nerede ise beni öldüreceklerdi. Sen de hakaret edip de benimle düşmanları sevindirme, beni zâlimler topluluğuyla bir tutma' dedi.” (A'râf, 7/150).

وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي

“Ve bana **âilemden bir yardımcı ver,**” (Tâhâ, 20/29).

هَارُونَ أَخِي

“kardeşim Harun'u.” (Tâhâ, 20/30).

أَشَدُّ بِهِ أَزْرَى

“Onunla sırtımı pekiştir,” (Tâhâ, 20/31).

وَأَشْرِكُهُ فِي أَمْرِي

“onu işimde ortağım yap” (Tâhâ, 20/32).

وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسَلَهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي
إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ

“Kardeşim Harun benden daha güzel konuşur; beni doğrulayan bir yardımcı olarak yanımda **ona da peygamberlik ver;** doğrusu ben, beni yalanlamalarından korkuyorum.” (Kasas, 28/34).

Danışman Seçiminde Dikkat Edilecek Hususlara İşâret Eden Âyetler

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بَطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ لَا يَأُولُونَكُمْ خَبَالًا
وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي
صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمْ الْآيَاتِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ

“Ey iman edenler! **Sizin dışınızdakilerden sırdaş edinmeyin**, size zarar vermekte kusur göstermezler. (Bundan önce) sizin sıkıntıya düşmenizi candan istemişlerdi, öfkeleri ağızlarından taşmıştı! Sinelerinin gizlediği ise daha büyüktür. Aklınızı işletirseniz işte size işâretleri açıkladık.” (Âl-i Imrân, 3/118).

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ
وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِجَنَّةٍ وَاللَّهُ
خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

“Yoksa siz, kendi halinize bırakılacağınızı, Allah'ın, içinizden cihad edenleri, **Allah'tan, Peygamberi'nden ve müminlerden başkalarını sırdaş edinmeyenleri** hiç bilmeyeceğini mi sandınız? Oysa Allah, yapageldiklerinizden haberdârdır.” (Tevbe, 9/16).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنْ اسْتَحَبُّوا
الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

“Ey iman edenler! Babalarınızı ve kardeşlerinizi -imana karşı küfrü yeğlemişlerse- **dostlar edinmeyin**. Sizden kim onları dost edinirse işte onlardır zalimler.” (Tevbe, 9/23).

وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ
اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ

“**Zulmedenlere eğilim göstermeyin** yoksa size ateş dokunur. Sizin için Allah'tan başka dostlar yoktur. Sonra yardım da görmezsiniz.” (Hûd, 11/113).

لَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ
وَيَحْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

“Allah'ın kendilerine **gazap etmiş olduğu bir topluluğu dost edinmişlere** bakmaz mısın? Onlar ne sizdendirler ne de onlardan-
dırlar ve bile bile yalan yere yemin ederler.” (Mücâdele, 58/14).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِمْ
بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا
بِاللَّهِ رَبِّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي تُسِرُّونَ
إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنْتُمْ وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ
فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ

“Ey iman edenler! Düşmanımı ve düşmanınızı dostlar edinmeyin. Onlar size gelmiş olan hakka küfretmişler iken siz onlara dostluk mu gösteriyorsunuz. Rabbiniz Allah'a iman ediyorsunuz diye sizi ve Peygamber'i çıkarıyorlardı. Sizler Benim yolumda ve hoşnutluğum uğrunda cihad için çıktınızsa **kendilerine dostlukla (nasıl) sır verirsiniz?** Oysa Ben sizin gizlediklerinizi de, açıkladıklarınızı da hepsini bilirim. İçinizden her kim onu yaparsa artık düz yolun ortasında şaşırmış olur.” (Mumtehine, 60/1).

إِنَّمَا يَنْهَيْكُمْ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ
وظَاهَرُوا عَلَىٰ إِخْرَاجِكُمْ أَنْ تَوَلَّوْهُمْ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

“Allah sizi ancak size karşı din hakkında savaşılan ve sizi yurtlarını-
ızdan çıkaran ve çıkarılmanıza arka veren kimselerden, **onları dost edinmenizden yasaklıyor**. Her kim de onlara dostluk ederse işte onlardır zâlimler.” (Mümtehine, 60/9).

Görevlilerin Denetlenmesine Vurgu Yapan Âyetler

قَالَ يَا هَرُونَ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا
أَلَّا تَتَّبِعَنِ أَفَعَصَيْتَ أَمْرِي

“Musa dedi: ‘Harun! Bunların sapıklığa düştüklerini gördüğün zaman seni ne engelledi? Niye beni izlemedin? Yoksa emrime karşı mı geldin?’ (Tâhâ, 20/92, 93).

لَا عَذَابَ لَهُ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَا أَذْبَحَنَّهُ أَوْ لِيَأْتِيَنَّ بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ

“Onu³ ağır bir cezaya çarptıracağım veya boynunu keseceğim. Meğer ki bana açık, kuvvetli bir kanıtla gele” (Neml, 27/21).

قَالَ سَنَنْظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ

“Süleyman (Hüdhüd kuşuna) dedi: Bakacağız, doğru mu söyledin yoksa yalancılardan mısın?” (Neml, 27/27).

Hak Yoldaki Yöneticileri Dinlemenin Bir Vecibe Olduğunun Vurgulandığı Âyetler⁴

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ
فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا

“Ey iman edenler! Allah’a itaat edin, Peygamber’e ve **sizden olan yöneticilere** saygı gösterin. Bir şeyde çekişirseniz -Allah’a ve son güne inanıyorsanız- onu Allah’a ve Peygamber’e arzedin. İşte bu hem hayırlı hem de sonuç itibariyle daha güzeldir.” (Nisâ, 4/59).

Kimlerin Buyrukları Dinlenmez⁵

فَلَا تُطِيعُوا الْمُكَذِّبِينَ

³ Hüdhüd kuşunu.

⁴ Âl-i Imrân, 3/32, 132; Nisâ, 4/13, 64, 69, 80; Mâide, 5/92; Enfâl, 8/20, 46; Tâhâ, 20/90; Nûr, 24/47, 48, 51, 52, 54, 56; Furkân, 25/52; Şuarâ, 26/108, 110, 126, 131, 144, 150, 151, 163, 179; Ahzâb, 33/1, 33, 48, 71; Zuhurf, 43/63; Muhammed, 47/33; Feth, 48/17; Hucurât, 49/17; Mücadele, 58/13; Teğâbün, 64/12, 16; Nûh, 71/3... gibi Allah ve peygamberlerine doğrudan itaat edilmesi öngörülen âyetlerin de Allah ve Rasulü’nün izinden giden yöneticilerin ilim adamlarıyla istişareleri sonucunda dönemin şartlarına göre çıkaracakları kanunların da Müslümanları bağlayacağı kanaatindeyiz.

⁵ Ahzâb, 33/66, 67; Zuhurf, 43/54 âyetleri de hak yolda olmayanları dinleyenlerin âkibetlerini sergilemesi açısından dolaylı olarak bu bağlamda değerlendirilir.

“O halde (sana) **yalancı** diyenleri dinleme!” (Kalem, 68/8).

وَلَا تُطِيعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ

“Alabildiğine **yemin eden**, **aşağılık** hiç kimseyi dinleme!” (Kalem, 68/10).

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِيعْ مِنْهُمْ إِنَّمَا أَوْ كَفُورًا

“Öyle ise Rabbinin kararına sabır göster. İçlerinden hiçbir günahkârı veya hiçbir **nankör**ü dinleme!” (İnsân, 76/24).

كَلَّا لَا تَطِيعُہُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ

“Hayır hayır! Onu dinleme! Secde et ve yaklaş.” (Alak, 96/19).

Diğer Din Mensuplarının Peşlerinden Gitmenin Tehlikeleri

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ
بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ

“Ey iman edenler! Kendilerine kitap verilenlerden bir zümreyi dinlerseniz **sizi imanınızdan sonra kafirler olarak geri döndürürler.**” (Âl-i İmrân, 3/100).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ
عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ

“Ey iman edenler! Eğer küfredenlere boyun eğerseniz **sizi ökçele-
riniz üstüne geri çevirirler de hüsrana uğrayanlar durumuna
düşersiniz.**” (Âl-i İmrân, 3/149).

KONU-3: Devlet Yönetiminin Yargı Ayağının İlkelerine Vurgu Yapan Âyetler

Hükümde Adalet

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا

“Allah size emanetleri ehline vermenizi, **insanlar arasında hüküm verdiğinizde adaletle hüküm vermenizi emrediyor.** Allah size bununla ne güzel öğüt veriyor. Kuşkusuz Allah pek iyi duyan, pek iyi işitendir.” (Nisâ, 4/58).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أُولَىٰ بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا وَإِنْ تَلَوُّوا أَوْ تَعْرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا

“Ey iman edenler! Kendilerinizin, ebeveyninizin ve en yakınlarınızı- zın -fakir veya zengin olsun- aleyhine bile olsa **adaleti yerine getirenler, Allah için tanıklık edenler olun.** Çünkü Allah o ikisine (zengin veya fakire) daha yakındır. Öyle ise dönmeniz için heves ardına düşmeyin. Dillerinizi eğip bükerseniz veya yüz çevirirseniz haberiniz olsun Allah yapageldiklerinizden haberdârdır.” (Nisâ, 4/135).

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا ذَلِكُمْ وَصَّيْكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

“Yetimin malına erginliğine erinceye değin en güzel şekli dışında yaklaşmayın, ölçmeyi ve tartmayı eksiksiz yapın. Biz, kimseyi gücünün dışında yükümlü kılmayız. Konuştuğunuzda, akraba da olsa **adalet gösterin**. Allah'ın sözünü yerine getirin. Allah bunları size, öğüt almanız için tavsiye etti.” (En'âm, 6/152)⁶.

Rüşvet ve Hediye Almamak

وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ
لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“Mallarınızı aranızda batıl (haksız) sebeplerle yemeyin, insanlarn mallarından bir bölümünü bilip durduğunuz halde günahla yemek için **onları hakimlere aktarmayın**.” (Bakara, 2/188).

فَلَمَّا جَاءَ سُulaymân قَالَ آمِدُّونَنِي بِمَالٍ فَمَا آتَيْنِي اللَّهُ خَيْرِمِمَّا آتَيْكُمْ بَلْ
أَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ

“Gönderilen elçi Süleyman'a geli(p hediyeleri takdim etmek istey)ince Süleyman: ‘Bana mal ile yardım mı ediyorsunuz? Allah'ın bana verdiği size verdiğinden üstündür. Doğrusu siz hediyenizle sevinirsiniz’ dedi.” (Neml, 27/36).

Hüküm Vermede Acele Etmenin Hoş Olmadığı

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ
فَتُصِيبُوا عَلَى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ

“Ey iman edenler! Eğer bir fâsık size bir haber getirirse **onu açıklığa kavuşturun**. Yoksa bilmeden bir topluluğa kötülük ederseniz de yaptığınıza pişman olursunuz.” (Hucurât, 49/6)⁷.

⁶ Bu bölümde daha önce kaydedilen şu âyetlere de bkz. Sâd, 38/22; Şûrâ, 42/15.

⁷ Bu bağlamda şu âyete de bkz. A'râf, 7/150.

Tarafların Delillerini Dinlemesine Vurgu Yapan Âyetler

وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِي
مِنْ بَعْدِي ۖ أَعْجَلْتُمُ أَمْرَ رَبِّكُمْ ۚ وَالْقَىٰ الْأَلْوَحَ وَآخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ إِلَيْهِ
قَالَ ابْنُ أُمِّ إِيْسَ الْقَوْمِ اسْتَزْعِفُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي فَلَا تُشْمِتْ بِيَ
الْأَعْدَاءَ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

“Musa, kızgın ve üzgün bir halde kavmine dönünce: 'Ardımdan bana ne kötü halef oldunuz! Rabbinizin emrini (beklemeyip) acele mi ettiniz?' dedi, levhaları yere bıraktı, kardeşinin başından tutup kendine doğru çekmeğe başladı. (Harun:) 'Anamın oğlu! Gerçekten topluluk beni zayıf gördü, nerede ise beni öldüreceklerdi. Sen de hakaret edip de benimle düşmanları sevindirme, beni zâlimler topluluğuyla bir tutma' dedi.” (A'râf, 7/150).

ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ اَنِّي لَمْ اَخْنَهُ بِالْغَيْبِ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْخٰتِئِينَ

“Bu, benim ona arkasından hiyanet etmediğimi bilmesi içindir. Kuşkusuz Allah hiyanette bulunanların tuzağını başarıya erdirmez.” (Yûsuf, 12/52).

فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ
بِنَبَأٍ يَقِينٍ

“Derken bekledi, çok geçmeden (Hüdhüd) geldi ve şöyle dedi: Senin kendisini her yönüyle bilmediğin bir şeyi öğrendim ve sana Sebe'den sağlam bir haber getirdim.” (Neml, 27/22).

اِنِّي وَجَدْتُ امْرَاَةً تَمْلِكُهُمْ وَاُوتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ

“Çünkü ben onlara hükümdarlık yapan bir kadın buldum, kendisine her şey verilmiş, muhteşem bir tahtı da var.” (Neml, 27/23).

Hüküm, Eldeki Verilere Göre Verilmelidir

قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُ إِنَّا إِذًا لَظَالِمُونَ⁸

“(Yusuf) dedi: ‘Eşyamızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını alıkoymamızdan Allah'a sığınırız. O zaman gerçekten biz zalimleriz demektir'.” (Yûsuf, 12/79)⁸.

Kararlarda Şeriattan Ayrılmamak

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ^ص وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اخْتَلَفُوا فِيهِ^ط وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا^ط بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ^ط وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

“İnsanlar bir tek ümmetti. Derken Allah müjdeci ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdi. **Anlaşmazlığa düştükleri hususlarda insanlar arasında karar versinler** diye kendileriyle birlikte gerçekleri bildiren kitap indirdi. Kitap verilenler, kendilerine apaçık kanıtlar geldikten sonra sırf aralarındaki kıskançlık yüzünden o kitap üzerinde anlaşmazlığa düştüler. Bunun üzerine Allah izniyle, iman edenleri, onların anlaşmazlığa düştükleri işin hakikatına doğrudan ulaştırdı. Öyle ya Allah dilediği kimseyi dosdoğru yola iletir.” (Bakara, 2/213).

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ لِيَحْكُمَ^ط بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِنْهُمْ وَهُمْ مُعْرِضُونَ

“Kendilerine Kitap'tan bir pay verilenlere bakmaz mısınız? **Aralarında hüküm vermesi için** Allah'ın Kitab'ına çağırılıyorlar. Ne var ki içlerinden bir grup yüz çevirerek dönüp gidiyor.” (Âl-i İmrân, 3/23).

⁸ Şu âyetlere de bkz. Tâhâ, 20/92, 93, 94.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا

“Sana indirilene, senden önce indirilene iman ettiklerini sanan şu kimselere bakmaz mısın ki kendisini inkâr etmekle emrolundukları Tâğut önünde **mahkeme edilmelerini istiyorlar**. Oysa şeytan onları pek derin bir sapıklıkla saptırmayı arzu ediyor.” (Nisâ, 4/60).

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَىكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا

“Doğrusu Biz sana Kitab’ı insanlar arasında, **Allah’ın sana gösterdiğiyle hüküm veresin** diye gerçeğe indirdik. Hâinleri savunma.” (Nisâ, 4/105).

وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرَةُ فِيهَا حُكْمُ اللَّهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُولَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ

“İçinde Allah’ın hükmü bulunan Tevrat yanlarında iken **seni nasıl hakem yapıyorlar?** Sonra da bunun ardından dönüyorlar. İşte onlar inananlar değildir.” (Mâide, 5/43).

إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْا اللَّهَ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ

“Gerçekten, içinde bir hidayet ve nur bulunan Tevrat’ı Biz indirdik. Hakka teslim olmuş peygamberler onunla **Yahudilere hükmediyorlardı**. Rabbânî âlimler ile Allah’ın kitabını ezberleyip korumakla görevli kılınmış alimler de bunun tanıkları olarak onunla hüküm veriyorlardı. Öyle ise insanlardan korkmayın Ben’den korkun, âyetlerimi pek az bir bahaya satmayın. Kim Allah’ın indirdiğiyle hükmetmezse işte onlardır kâfirlerin ta kendileri!” (Mâide, 5/44).

وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ
بِالْأَنْفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ فَمَنْ
تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ
هُمُ الظَّالِمُونَ

“Orada (Tevrat’ta) üzerlerine şunu yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralar karşılıklı (kısastır, ödeşmedir). Kim onu (hakkını) sadakasına sayarsa bu kendisi için bir keffârettir. **Kim Allah’ın indirdiğiyle hükmetmezse işte onlardır zâlimler!**” (Mâide, 5/45).

وَلِيَحْكَمْ أَهْلَ الْإِنْجِيلِ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ
اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

“İncil bağluları, Allah’ın, İncil içinde indirmiş olduğuyla **hüküm versin**. Kim Allah’ın indirdiğiyle hüküm vermezse işte onlar; fâsıkların ta kendileridir.” (Mâide, 5/47).

وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ
وَمُهَيِّمًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ
مِنَ الْحَقِّ لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ
أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَيْكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ إِلَى اللَّهِ
مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ

“Sana, öncesindeki (önündeki/ondan önceki) kitabın bir bölümünü doğrulayıcı ve ona şahit olan kitabı gerçeğe indirdik. Öyle ise aralarında **Allah'ın indirdiğiyle hüküm ver**, sana gelmiş olan haktan sapıp onların heveslerine uyma. Sizden her biriniz için bir şeriat, bir yol yaptık. Allah dileseydi elbette sizi bir tek ümmet yapardı. Ancak, size verdiklerinde sizi sınavacak. Öyle ise hayırlara koşun. Hepinizin dönüşü sadece Allah'adır, anlaşmazlığa düştüğünüz hususlarda gerçeğin ne olduğunu size haber verecek.” (Mâide, 5/48).

وَأَنِ احْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ أَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَا أَنزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوا أَنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُصِيبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ

“Aralarında, **Allah'ın indirdiğiyle hükmet**, heveslerine uyma, seni, Allah'ın sana indirdiğinin bir kısmından şaşırtırlar diye kendilerine karşı tetikte ol. Yüz çevirirlerse bil ki Allah onları, bazı günahları yüzünden musibete uğratmak istiyor. Gerçekten insanlardan pek çoğu doğru yoldan çıkmış kişilerdir.” (Mâide, 5/49).

أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ

“**Cahiliye hükmünü mü arıyorlar?** Kesin şekilde imana gelen bir toplum için Allah'tan daha güzel hüküm veren kimdir?” (Mâide, 5/50).

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَى شَيْءٍ حَتَّى تُقِيمُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

“De ki: ‘Ey Ehli kitap! Tevrat’ı, İncil’i ve **Rabbinizden size indirilmiş olanların gereklerini yerine getirmenize değin** hiçbir değer üzerinde değilsiniz!’ Sana Rabbinden indirilen kesinlikle onlardan pek çoğunun azgınlığını ve küfrünü artıracak. Artık sen küfre sapmış o topluluk için tasalanma.” (Mâide, 5/68).

وَوَاعَدْنَا مُوسَى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأَتَمَمْنَاهَا بِعَشْرِ فِتْمٍ مِيقَاتٍ رَبِّهِ
 أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَقَالَ مُوسَى لِأَخِيهِ هَارُونَ أَخْلِفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ
 وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ

“Musa ile otuz gece (için) sözleştik ve otuz geceyi on ile tamamladık. Böylece Rabbinin belirlediği ibadet süresi kırk geceye tamamlandı. Musa, kardeşi Hârun'a: ‘Kavmim içinde yerime geç, ıslah et, bozguncuların yoluna uyma’ demişti.” (A'râf, 7/142).

ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

“Sonra seni emirden⁹ (emir kapsamındaki) bir Şeriat üzerine koyduk. Öyle ise onu izle, bilmeyen kimselerin keyiflerine uyma!” (Câsiye, 45/18).

Hakimin Yemini Dikkate Alarak Hüküm Vermesi

Yalan yere yeminde cezanın ağırlaştırılması/ ağır yemin verdirilmesi (hepsi aynı ayetler)

وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ^٧

“(Suçlanan erkek ettiği yeminlerin) beşincisinde de, eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir.” (Nûr, 24/7).

وَالْخَامِسَةُ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ

“(Suçlanan kadın ettiği yeminlerin) beşincisinde ise, kocası doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesidir.” (Nûr, 24/9).

Nasıl Yemin Verdirileceği

فَإِنْ عُثِرَ عَلَىٰ أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّا إِثْمًا فَآخِرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْأُولَيَانِ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ لَشَهَادَتُنَا أَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَا إِنَّا إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ

⁹ Din işinden (Nesefî, IV, 136).

“Eğer o iki kişinin (iki şahidin) bir günah işledikleri kesin şekilde anlaşılırsa o zaman üzerlerine hak terettüp edenlerden ölene daha yakın bulunan diğer iki kişi o iki şahidin yerine geçerler ve: **‘Elbette bizim tanıklığımız o ikisinin tanıklığından daha doğrudur, kimsenin hakkına tecavüz etmedik, yoksa o taktirde zalimlerden olurduk’** diye Allah’a yemin ederler.” (Mâide, 5/107).

Zulüm Görenlerin Yargıya Başvurmadan Hak Aramağa Kalkışmaları

وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ

“Kendilerine zulüm iliştğinde yardımlaşırlar.” (Şûrâ, 42/39).

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ
الظَّالِمِينَ

“Kötülüğün cezası dengi bir kötülüktür. Kim affeder ve ara bulursa onun karşılığı Allah'a aittir. Doğrusu O, zalimleri sevmez.” (Şûrâ, 42/40).

وَلَمَنِ انتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَٰئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ

“Zulüm gördükten sonra **öc almış olanlara karşı** (sorumlu tutulacakları) hiçbir yol yoktur.” (Şûrâ, 42/41).

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ
أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

“(Böyle bir) yol, sadece insanlara zulmetmekte olanlar ile yeryüzünde haksızca taşkınlık yapan kimseler aleyhinedir. İşte onlara elem veren bir azap vardır.” (Şûrâ, 42/42).

وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ

“Bununla birlikte kim sabır gösterir ve **bağışlarsa** (öc almağa kalkışmazsa) bu da, işlerin ihtimam gerektirenlerindendir.” (Şûrâ, 42/43).

Şahitliğin Önemine Vurgu Yapan Âyetler

Ön bilgiler

‘Şahitlik’, Arapçadaki ‘şehâdet’ sözcüğünün karşılığıdır. Şahitlik başkasının bir diğer şahıs üzerindeki hakkını zan ve tahmin ile değil, kesin şekilde bilip haber vermektir. Bu tanım Hz. Peygamber’in: “Bir şeyi güneş gibi bildiğinde şahitlik yap, yoksa şahitlik yapma” meâlindeki hadisinden hareketle yapılmıştır. Konu fıkıh kitaplarında çok ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Biz burada değişik vesilelerle şahitliğin gündeme getirildiği âyetleri aktaracağız. Zinada şahitlik (bkz. Nisâ, 4/15), boşamada şahitlik (bkz. Talâk, 65/2); Borç ve mâlî işlerde şahitlik (bkz. Bakara, 2/282; Nisâ, 4/6, Mâide, 5/106) gibi tanıklık yapılan konulara işâret eden âyetler daha önce burada metin ve meâlleri ile birlikte verildiklerinden tekrar yazılmamışlardır.

Şahidin Adil Olması Gerekir

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ
 أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَىٰ
 بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا وَإِنْ تَلَوُّوا أَوْ تَعْرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ
 كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا

“Ey iman edenler! Kendilerinizin, ebeveyninizin ve en yakınlarınızın -fakir veya zengin olsun- aleyhine bile olsa **Adaleti yerine getirenler olarak Allah için şahitler olun**. Çünkü Allah o ikisine (zengin veya fakire) daha yakındır. Öyle ise dönmeniz için heves ardına düşmeyin. Dillerinizi eğip bükerseniz veya yüz çevirirseniz haberiniz olsun Allah yapageldiklerinizden haberdârdır.” (Nisâ, 4/135).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ
 اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ أَوْ آخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ
 فَأَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ تَحْسِبُونَهُمَا مِنَ بَعْدِ الصَّلَاةِ فَيُقْسِمَانِ

بِاللّٰهِ اِنْ اَرْتَبْتُمْ لَا نَشْتَرِيْ بِهٖ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ
اللّٰهِ اِنَّا اِذَا لَمِنَ الْاٰثِمِيْنَ

“Ey iman edenler! Birinize ölüm (belirtileri) gelip çatığında vasiyet sırasında aranızdaki şahitlik (şöyle olmalıdır): İçinizden veya sizin dışınızda (müslüman olmayanlardan) **adalet sahibi** diğer iki kişiyi şahit tutmaktır. Eğer yeryüzünde yolculuğa çıkmış durumda iseniz ve ölüm belası (belirtileri) de tepenize çökmüşse o iki şahidi namazdan sonra alıkoyarsınız. Kuşkuya kapılırsanız o zaman: ‘Akraba da olsa yemini hiçbir değere satmayacağız, Allah’ın şahitliğini gizlemeyeceğiz, yoksa biz günahkârlardan oluruz’ diye Allah’a yemin ederler.” (Mâide, 5/106).

فَاِذَا بَلَغْنَ اٰجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوْهُنَّ بِمَعْرُوْفٍ اَوْ فَارِقُوْهُنَّ بِمَعْرُوْفٍ
وَاَشْهَدُوْا ذَوٰى عَدْلٍ مِنْكُمْ وَاَقِيْمُوا الشَّهَادَةَ لِلّٰهِ ذٰلِكُمْ يُوعَظُ بِهٖ
مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَّهٗ مَخْرَجًا

“Sürelerinin bitimine vardıklarında onları ya örfe göre tutun ya da kendilerinden örfe göre ayrılın ve içinizden **adalet sahibi iki kişiyi şahit tutun**. Şahitliği Allah için doğru yapın. İşte size bu söylenenle Allah’a ve âhiret gününe iman eden kimselere öğüt veriliyor. Kim Allah’tan korkarsa Allah onun için bir çıkış noktası yapar.” (Talâk, 65/2).

Karşı Tarafa Duyulan Kin Adâleti Engellememelidir

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُوْنُوْا قَوّٰمِيْنَ لِلّٰهِ شُهَدَآءَ بِالْقِسْطِ وَلَا
يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰٓى اَلَّا تَعْدِلُوْٓا اِعْدِلُوْٓا هُوَ اَقْرَبُ
لِلتَّقْوٰى وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ

“Ey iman edenler! **Adaletle şahitlik edenler olarak Allah için kıyam (dik) duranlar olun**. Bir kavme duyduğunuz kininiz (hıncınız) âdil davranmamanız için sakın sizi cürüm yapmağa sürüklemesin. Adâlet gösterin! O, sakınıp korunmağa daha yakındır. Allah’tan korkun. Hiç kuşkusuz Allah yapageldiklerinizden haberdârdır.” (Mâide, 5/8)¹⁰.

¹⁰ Nisâ, 4/135 âyetine de bkz.

Kadınların Şahitliği

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوهُ وَلْيَكْتُبَ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسَ مِنْهُ شَيْئًا فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا وَلَا تَسْمَعُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَى أَجَلِهِ ذَلِكُمْ أَفْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَى أَلَّا تَرْتَابُوا إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُبُوهَا وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَارَ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ وَإِنْ تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَيَعْلَمَ اللَّهُ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

“Ey iman edenler! 'Belirli bir vade ile birbirinize borçlandığınızda onu yazın. Aranızda bir yazıcı adaletle yazsın. Yazıcı, Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan kaçınmasın. Üzerinde hak olan (borçlu) da yazdırsın, Rabbi olan Allah'tan korksun ve ondan bir şey eksiltmesin. Üzerinde hak olan (borçlu) bir akli yetersiz (bunak) yahut yazdıramayacak (çaresiz) biri ise, o zaman velisi adaletle yazdırsın.

Erkeklerinizden iki şahit tutun. İki şahit iki erkek olmazsa o zaman bir erkek ile **şahitliklerine rıza göstereceklerinizden iki kadın olsun** ki kadınlardan biri şaşırdığında ikisinden biri ötekine hatırlatıversin. Şahitler -çağırıldıklarında- kaçınmasınlar. Küçük -büyük onu süresine kadar yazmaktan üşenmeyin. Bu size anlatılanlar Allah katında daha adaletli, tanıklık için daha sağlam, kuşkuya kapılmamanız için daha elverişlidir.

Ancak, aranızda döndürüp durduğunuz peşin bir ticaret olması durumunda o zaman onu yazmamanızda size bir günah yoktur. Bununla birlikte alış-veriş yaptığınızda şahit tutun. Yazıcı da şahid de zarar görmesin. (Böyle bir şey) yaparsanız kuşkusuz o size bir kötülüktür. Allah'tan korkun, Allah size öğretiyor. Allah her şeyi pek iyi bilendir.” (Bakara, 2/282).

Şahit Sayısı Olayın Niteliğine Göre Farklılık Gösterir

İki Şahidin Öngörüldüğü Olaylar

Yukarıda metin ve mealleri aktarılan Bakara 2/282, Mâide, 5/16 ve Talâk, 65/2 âyetlerinde gündeme getirilen konularda ikişer şahit öngörülmüştür.

Dört Şahidin Öngörüldüğü Olaylar

وَالَّتِي يَأْتِيَنَّ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ
أَرْبَعَةً مِنْكُمْ فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّى
يَتَوَفَّيَهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا

“Kadınlarınızdan fuhuş yapanlar aleyhinde sizden dört şahit getirin. Şahitlik ederlerse ölmelerine kadar veya Allah onlara bir yol açincaya değin kendilerini evlerde tutun.” (Nisâ, 4/15).

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ
جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

“İffetli kadınlara zina suçu atıp sonra da **dört şahid** getirmeyen kimselere seksen değnek vurun ve hiçbir zaman bunların şahitliklerini kabul etmeyin. Bunlar fasıkların ta kendileridir.” (Nûr, 24/4).

Şahitliklerinin Gereğini Yerine Getirenler Övülmüştür

وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ

“(Övülen kişilerin niteliklerinin belirtildiği grupta yer alanlardan biri de) tanıklıklarını yerine getiren kimselerdir.” (Meâric, 70/33).

Şahitliği Gizlemek Yasaklanmıştır

أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ
كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى قُلْ ءَأَنْتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللَّهُ وَمَنْ أظْلَمُ مِمَّنْ
كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

“Yoksa siz şunu mu diyorsunuz: ‘İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve Yakubun torun kabileleri yahudi veya hıristiyan idiler.’ De ki: Siz mi daha bilgilisiniz yoksa Allah mı? **Kendisine Allah'tan gelen tanıklığı gizleyenden daha zalim kimdir?! Oysa Allah, yapmakta olduklarınızdan habersiz değildir.**” (Bakara, 2/140)¹¹.

وَأِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ إِثْمٌ قَلْبُهُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

“Eğer bir yolculukta iseniz ve bir yazıcı da bulamazsanız o zaman alınmış rehinler (yeter). Kiminiz kimine güvenmişse güvenilen emanetini ödesin, Rabbi olan Allah'tan korksun. **Tanıklığı gizlemeyin.** Tanıklığı gizleyenin kuşkusuz kalbi günahkârdır. Allah yapmakta olduğunuzu pek iyi bilendir.” (Bakara, 2/283).

İfâde Değiştirmek

Bu bölümde metin ve mealleri aktarılan Nisâ, 4/135; Mâide, 5/8 âyetleri şahitlerin ifâde değiştirmelerinin doğru olmadığına da vurgu yapan işaretleri içerirler.

Şahitlerin İfâdelerinin Birbirini Tutmaması

فَإِنْ عُثِرَ عَلَى أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّا إِثْمًا فَآخِرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْأُولَيَانِ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ لَشَهَادَتُنَا أَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَا إِنَّا إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ

“Eğer o iki şahidin bir günah işledikleri kesin şekilde anlaşılırsa o zaman üzerlerine hak terettüp edenlerden ölene daha yakın bulunan diğer iki kişi o iki şahidin yerine geçerler ve: ‘Elbette bizim tanıklığımız o ikisinin tanıklığından daha doğrudur, kimsenin

¹¹ Bu bağlamda Bakara, 2/282, Nisâ, 4/135, Mâide, 5/106 âyetlerine de bkz.

hakkına tecavüz etmedik, aksi taktirde zalimlerden olurduk' diye Allah'a yemin ederler.” (Mâide, 5/107).

ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلَىٰ وَجْهِهَا أَوْ يَخَافُوا أَنْ تُرَدَّ أَيْمَانٌ بَعْدَ أَيْمَانِهِمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاسْمَعُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

“İşte bu, tanıklığı gereğince yerine getirmeleri veya yaptıkları yeminlerinin reddedileceğinden endişe duymaları için en elverişli (bir yöntem)dir. Allah'tan korkun. Dinleyin! Allah fâsıklar topluluğunu hidâyete erdirmez.” (Mâide, 5/108).

Problemlerin Çözümünde Kur'aya Başvurulması

ذَٰلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يُلْقُونَ أَقْلَامَهُمْ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يَخْتَصِمُونَ

“Bu (yukarıda anlatıla)nlar, sana vahyetmekte olduğumuz gayb haberlerindendir. Meryem'in bakımını hangisi üstlenecek diye **ka-lemlerini attıklarında** (kur'a çektiklerinde) yanlarında yoktun. Yine birbirleriyle çekişirlerken de yanlarında değildin.” (Âl-i Imrân, 3/44).

وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ

“Kuşkusuz Yunus da kesin elçilerdendi.” (Sâffât, 37/139).

إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ

“Bir zaman dolu gemiye kaçtı.” (Sâffât, 37/140).

فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ

“**Kura çekti** ve yenilenlerden (kur'ada kaybedenlerden) oldu.” (Sâffât, 37/141).

İkinci Bölüm

Nikâh ve Evlilik

KONU-1: NİKÂH VE EVLİLİK KAPSAMINDAKİ ÂYETLER

Ön bilgiler

- Nikah Öncesinde Tarafların Birbirlerini Görmeleri
- Nikâha Doğrudan Teşvikte Bulunan Âyetler
- Nikaha Talip Olmanın Meşruluğu
- İddet Beklemekteki Kadına Evlenme Teklifi Yapılması
- Evliliğin Zevc ve Ezvâc Kelimeleriyle Vurgulandığı Âyetler
- Evlenmek Geçmiş Peygamberlerin de Bir Sünnetidir
- Eşli Hayat Cennette Başlamıştır
- Âhiret Hayatı da Eşlidir
- Evlenmek İçin Mâlî İmkân Bulamayanlar Evlenmemelidir.

Evlilikte Mehir

Ön bilgiler

- Mehre Vurgu Yapan Âyetler
- Kadınlara Yüklü Mehir Verilmesi
- Koca, Verdiği Mehirden Yiyebilir mi?
- Hanımın Mehrini Kocasına Bağışlaması
- Mehirden Hz. Peygambere Özgü Bir Hüküm

Eş Seçiminde Dikkat Edilecek Hususlar

- İffetli ve Saygılı Olmak
- Evlenilecek Madın da Erkek de Ahlaksız Olmamalıdır
- Cariyelerin Nikahı
- Velâyet Altındaki Yetimlerin Nikahı Engellenilmemelidir
- Boşanmış Kadınların Nikâhlanmalarına Engel Çıkarılmamalıdır
- Gayr-i Müslim Hanımlarla Evlenmek
- Hulle Diye Nitelenen Nikâh

Nikahı Haram Olan Kadın ve Kızlar

- a) Üvey Analar
- b) Soy ve Hısımlık Kanalıyla Evlenilmesi Haram
Kılınan Kadın ve Kızlar
- c) Hz. Peygamberin Hanımları

Çok Eşliliğe İzin Veren Âyetler

- Eşlerin Birbirleri Üzerindeki Haklarına Vurgu Yapan Âyetler
- Kadının Barınağı ile Yiyecek ve Giyeceğinin Sağlanması

KONU-2: KADINLARIN MÂLÎ HAKLARINA VURGU YAPAN ÂYETLER

Ön bilgiler

- Kadınların Çalışarak Kazandıkları Malları Kendilerininindir
- Kadınların Miras Yoluyla Elde Ettikleri Mâlî Hakları
- Evlilikle Gerçekleşen Miras
- Kadınların Vasiyet Yoluyla Elde Ettikleri Mâlî Hakları

KONU-3: BOŞAMA, BOŞANMA VE BUNLARA BAĞLI MESELELERİN KONU EDİNİLDİĞİ ÂYETLER

Ön bilgiler

- Boşamanın ve Boşanmanın Meşru Olduğuna Vurgu Yapan Âyetler
- Sudan Bahaneler Ayrılık Sebebi Olmamalı
- Karı-Koca Arasını Bulmak
- İyi Niyet Anlaşmalarını Sağlar

Boşanma Sebepleri

- 1) Îlâ Boşanma Sebebidir
- 2) Liân da Boşanma Sebebidir
- 3) Din Farklılığı veya Din Değiştirme Evliliği Sona Erdirir

KONU-4: İSLÂM DİNİNİN TASVİP ETMEDİĞİ BİR BOŞANMA SEBEBİ: ZİHAR OLAYI

- Zihârın Hükümü
- Zihâr Kefâreti

KONU-5: İDDETİ ÖNGÖREN ÂYETLER

Ön bilgiler

- Boşanmış Kadınların İddeti
- Kocaları Ölen Kadınların İddet Süreleri ve Bu Süreyi Geçirecekleri yerleri
- İddetleri Üç Ay Olarak Öngörülenler ile Gebelerin İddeti
- İddet Bekleyen Kadınların Barınma Yerleri ve Geçimleri
- Zifafa Girilmeden Boşanan ve İddet Bekleme Zorunda Olmayan Kadınlar İçin Öngörülen Mut'a Hakkı
- İddeti Biten Kadın Örfe Göre İsteddiği Şekilde Giyinip Süslenebilir

KONU-1: NİKÂH VE EVLİLİK

KAPSAMINDAKİ ÂYETLER

Ön bilgiler

Nikâh lafzı, lugatta bitıştirmek demektir. Cinsel ilişkiyi meşru kılan akit anlamında kullanılır. Nikâh sayesinde erkeğin kadından, kadının da erkekten yararlanması helal olur. Nikâh, zıfâfın fi'len gerçekleşip gerçekleşmemesini kapsayan bir akit olup, buna göre hukuki hükümler içerdiğinden nikâh ve bundan türemiş kelimelerin geçtiği yerlerde 'evlilik' karşılığını kullanmaktan özellikle kaçındık. Çünkü 'evlilik' fi'li ilişkiyi de yansıtır.

Nikâh ve bağlı konularına tefsir ve fıkıh kitaplarında geniş yer verilir. Biz burada nikâh ve kapsamındaki meselelere doğrudan ya da dolaylı olarak değinilen âyetleri aktaracak, muhtevalarını spot başlıklarla yansıtmaya çalışacak, ilgili başlık kapsamında işlenen konuda daha önce kaydedilmiş âyetler varsa onlara dipnotlarda işâretle yetineceğiz. Nikâh ve evlilik konusundaki âyetler incelendiğinde önce örfî gerçeklerin ortaya konulduğu, ardından da hükümlerin sıralandığı görülür. Yine ilgili âyetlerden toplumun, imkânı olmayanları evlendirilmeleri için gerekli girişimlerde bulunmalarının görevleri olduğu (Bkz. Nûr, 24/32) sonucu çıkarılabilir.

Nikâh öncesinde adayların birbirlerini görmeleri bir gelenek olduğundan önce bu noktadaki davranışlarımızı belirleyen ölçülere işâret eden âyetleri aktaracağız.

Nikah Öncesinde Tarafların Birbirlerini Görmeleri

Nikah öncesi adayların birbirlerini görüp göremeyecekleri tartışılabilir. Aşağıda metin ve meâlleri sunulan âyetlerde çizilen sınırlar çerçevesinde erkek adayın karşı tarafın yüzünü görebileceği, boy-posuna bakabileceği; bir kadının gerdanlık ve sairesini kan yoluyla yakını olan ve dinen evlenemeyeceği kimselerle hizmetçilerinden başkasına gösteremeyeceği anlaşılıyor.

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ

“Mümin erkeklere söyle: **Gözlerini sakınsınlar ve edep yerlerini korusunlar.** Bu, onlar için daha sağlıklı bir davranıştır. Doğrusu Allah yapmakta olduklarından haberdardır.” (Nûr, 24/30).

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنَى إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنَى أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولَى الْأَرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“Mümin kadınlara da söyle: **Gözlerini sakınsınlar, edep yerlerini korusunlar,** görünmesi kaçınılmaz olanları dışındaki süslerini açığa çıkarmasınlar. Başörtülerini(n uçlarını) yakalarının üzerine koysunlar. Süslerini kimseye göstermesinler. Sadece kocalarına, babalarına, kocalarının babalarına, oğullarına, kocalarının oğullarına, kendi erkek kardeşlerine, kardeşlerinin oğullarına, kızkardeşlerinin oğullarına, (hizmetini gören) kadınlara, mülkiyetlerindeki (cariye/köleleri)ne, kadınlara ihtiyaç duymayan uyuntu erkeklere, henüz kadınların mahrem yerlerinin farkında olmayan çocuklara gösterebilirler. Gizledikleri süslerinin (ayak halhallarının) farkedilmesi için ayaklarını da yere vurmasınlar. Ey müminler, murada ermeniz için hepimiz Allah’a tevbe edin.” (Nûr, 24/31).

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ
عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ۚ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ ۚ وَكَانَ
اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

“Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına söyle, **dış örtülerini üzerlerine sarkıtsınlar**. Bu, onların tanınmalarına, sonuçta incitilmemelerine en uygun olanıdır. Allah çok bağışlayan, çok merhametli olagelmıştır.” (Ahzâb, 33/59).

Nikâh öncesinde adayların birbirlerini görmelerinin sakıncası olmadığının açık şekilde vurgulandığı şu âyettir:

قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنْكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَىٰ أَنْ تَأْجُرَنِي
ثَمَانِي حِجَجٍ فَإِنْ أَتَمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ
عَلَيْكَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ

“(O yaşlı zat): ‘Ben, şu iki kızımdan birini, bana sekiz yıl işçilik yapman koşuluyla sana nikahlamak istiyorum. On yıla tamamlarsan artık o kendindendir.¹ Sana güçlük çıkarmak istemem. İnşallah beni iyilerden bulacaksın’ dedi.” (Kasas, 28/27).

Nikâha Doğrudan Teşvikte Bulunan Âyetler

وَأِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ
مَثْنَىٰ وَثُلَّةَ وَرُبَاعٌ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةٌ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ
ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا

“Yetim kızlar konusunda adalet gösteremeyeceğinizden endişe ederseniz o zaman size helal olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder **nikahlayın**. Adalet gösteremeyeceğinizden korkarsanız o taktirde bir kadın veya elinizin altında bulunan (cariyeleriniz) ile (yetinin). Bu, zulme sapmamanız için daha uygun bir yoldur.” (Nisâ, 4/3).

¹ Yüksek karakterinin, âl-i cenaplığının bir sonucudur.

وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

“Sizden olan bekârlar ile köle ve cariyelerinizden dürüst olanları **nikahlayın**. Fakir iseler Allah lutfundan kendilerini zengin eder. Allah, (lutfu) geniş olan, pekâlâ bilendir.” (Nûr, 24/32).

Nikaha Talip Olmanın Meşruluğu

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنْتُمْ فِي أَنْفُسِكُمْ عَلِيمَ اللَّهِ أَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلَكِنْ لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ

“Size, (iddet beklemekteki) kadınlara namzetlik çıtlatmanızda ve ya bunu içinde saklamanızda hiçbir günah yoktur. Allah, sizin yanında o kadınlardan söz edeceğinizi biliyor. Ancak onlarla -meşru bir söz söyleme dışında- gizlice buluşmak için sözleşmeyin. Farz olan bekleme süresinin (iddet) bitimine kadar da **nikah** bağı bağlamağa kalkışmayın. Bilin ki Allah, içinizden geçirmekte olduklarınızı bilir! Öyle ise O'ndan sakının. Yine bilin ki kuşkusuz Allah çok bağışlayan ve çok nazik davranandır.” (Bakara, 2/235)².

İddet³ Beklemekteki Kadına Evlenme Teklifi Yapılması

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنْتُمْ فِي أَنْفُسِكُمْ عَلِيمَ اللَّهِ أَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلَكِنْ لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّى يَبْلُغَ

² Bu bağlamda bir önceki sayfada geçen Kasas, 28/27. âyete de bkz.

³ İddet, ‘şiddet’ kalıbında olan bu kelime, sayı manasına gelen ‘aded’ lafzından türetilmiş bir kelimedir. Fıkıh terimi olarak: ‘Gerek sahih gerek fasit nikah ile nikahlanan veya ilişkide bulunan bir kadının nikahının geçersiz sayılması veya boşanması ya da kocasının ölmesi durumunda başka bir kocaya varabilmesi için belirli bir sürenin bitmesini beklemesi’ demektir.

الْكِتَابُ أَجَلُهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ
وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ

“Size, (iddet beklemekteki) kadınlara namzetlik çıtlatmanızda veya bunu içinizde saklamanızda hiçbir günah yoktur. Allah, sizin yakında o kadınlardan söz edeceğinizi biliyor. Ancak onlarla -meşru bir söz söyleme dışında- gizlice buluşmak için sözleşmeyin. Farz olan bekleme süresinin (iddet) bitimine kadar da nikah bağı bağlamağa kalkışmayın. Bilin ki Allah, içinizden geçirmekte olduklarınızı bilir! Öyle ise O'ndan sakının. Yine bilin ki kuşkusuz Allah çok bağışlayan ve çok nazik davranandır.” (Bakara, 2/235).

Evliliğin Zevc (eş) ve Ezvâc (eşler) Kelimeleriyle Vurgulandığı Âyetler⁴

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا

“Ey insanlar! Sizi tek bir candan yaratıp ondan da eşini halk eden ve ikisinden pek çok erkekle kadınları üretip yayan Rabbinizden korkun. Kendisiyle birbirinizden isteklerde bulunduğunuz Allah’tan ve akrabalık bağlarına saygısızlıktan sakının. Doğrusu Allah, üzerinizde bir gözcüdür.” (Nisâ, 4/1).

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا فَلَمَّا تَغَشَّيْهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَا اللَّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ

⁴ Bakara, 2/230, 232, 234, 240 âyetleri bu bölümde başka başlıklar altında verildiklerinden; En’âm, 6/143; Hûd, 11/40; Ra’d 13/3; Tâhâ, 20/53; Hac, 22/5, Müminun, 23/27; Şuarâ, 26/7; Lokman, 31/10; Sâd, 38/58; Zuhurf, 43/12; Kaf, 50/7; Zâriyât, 51/49; Rahman, 55/52; Tekvîr, 81/7 âyetlerinde geçen ‘zevc’ ve bu kökten türemiş kelimeler konumuzla ilgili olmadıklarından metne alınmamışlardır.

“O, sizi bir tek candan yaratan ve **eşini** de kendisiyle huzura er-
sin diye ondan (o ilk insandan) meydana getiren Zât'tır. Onu bürü-
yünce (onunla ilişkiye girince) kadın hafif bir yük yüklendi. Bir süre
böyle geçti. Kadın ağırlaşınca ikisi birlikte Rableri Allah'a: 'Bize sâ-
lih bir çocuk verirsen elbette şükredenlerden oluruz.' şeklinde dua
ettiler.” (A'râf, 7/189).

جَنَّاتٍ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ
وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ

“(O güzel sonuç) Adn cennetleridir. Buralara hem kendileri girer,
hem de atalarından, **eşlerinden** ve zürriyetlerinden salih (doğru yo-
lu izlemiş) kişiler. Üstelik melekler de her kapıdan yanlarına girer-
ler.” (Ra'd, 13/23).

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً
وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِالنِّعْمَةِ اللَّهُ هُمْ يَكْفُرُونَ

“Allah, sizin için nefislerinizden **eşler** yaptı, eşlerinizden sizin
için oğlanlar ve torunlar yarattı. Size tertemiz nimetlerden rızıklar
sundu. Hâlâ bâtıla mı inanıyorlar? Allah'ın nimetine nankörlük mü
ediyorlar?” (Nahl, 16/72).

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ
بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

“Kendileriyle huzur bulasınız diye sizin için, nefislerinizden **eşler**
yaratması, aranızda merhamet ve sevgi koyması da O'nun delillerin-
dendir. Gerçekten bunda tefekkür eden bir toplum için ibretler var-
dır.” (Rûm, 30/21).

وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَ لَكُمْ أَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ
مِنْ أُنْثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يَنْقُصُ مِنْ عُمرِهِ
إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ

“Allah sizi bir topraktan yarattı. Ardından da bir nutfeden (yarat-tı). Sonra sizi **eşler** yaptı. O'nun bilgisi dışında hiçbir dişi ne gebe kalır, ne de doğurur. Ömrü uzatılmış olanın ömrünün uzatılması da, ömrünün kısaltılması da bir kitapta (yazılı)dır. Bu da, Allah'a çok ko-laydır.” (Fâtır, 35/11).

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَانزَلَ لَكُمْ مِنَ
الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ
فِي ظِلْمَاتٍ ثَلَاثٍ ذَٰلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاَنى تُصَرِّفُونَ

“Sizi bir tek candan yarattı. Sonra ondan **eşini** yaptı. Sizin için büyük ve küçük baş hayvanlardan sekiz çift indirdi. Sizi anneleriniz karınlarında üç karanlık içinde bir yaratış sonrasında yaratıp duru-yor. İşte bu Allah Rabbiniz! Hükümrانlık yalnız O'nundur! Hiçbir tanrı yoktur sadece O'dur tanrı! Peki nasıl çevriliyorsunuz?!” (Zümer, 39/6).

رَبَّنَا وَادْخُلْهُمْ جَنَّاتٍ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ
وَازْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

“(Melekler şöyle yakarırlar:) Rabbimiz! Onları, kendilerine söz ver-diğin Adn cennetlerine sok! Atalarından, **eşlerinden** ve soylarından salih (doğru yolda gitmiş) olanları da. Kuşkusuz çok güçlü, çok hik-metli Mevsin Sen!.” (Mü'min, 40/8).

فَاطَرُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ
أَزْوَاجًا يَذُرُّكُمْ فِيهِ لِيَسْ كَمْثِلُهُ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

“(Kendisine yöneldiğim Rabbim) gökleri ve yeri ayrıntılarıyla ya-ratandır. O, sizin için kendilerinizden **eşler**, hayvanlardan da çiftler yarattı. Sizi orada çoğaltıyor. Hiçbir şey O'nun misli olmadı. O, çok iyi duyan, çok iyi görendir.” (Şûrâ, 42/11).

وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ

“Kuşkusuz O, **iki çifti**, erkeği ve dişiği yarattı.” (Necm, 53/45).

فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ط

“Ve ondan **iki çifti**, erkeği ve dişiği yaptı.” (Kıyâme, 75/39).

وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا ۚ

“Ve sizi **çiftler olarak** yarattık.” (Nebe, 78/8).

Evlenmek Geçmiş Peygamberlerin de Bir Sünnetidir

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً ط وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ

“Gerçekten senden önce de peygamberler gönderdik, onlara da **eşler** ve zürriyet verdik. Allah'ın izni olmadıkça hiçbir peygamberin bir mucize getirmesi olmamıştır. Her süre için bir yazı vardır.” (Ra'd, 13/38).

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ ط إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا ط وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ

“Biz de (Zekeriyya'nın) duasını kabul edip kendisine Yahya'yı verdik. Hanımını, **kendisi için çocuk doğurmağa elverişli konuma getirdik**. Gerçekten bunlar hayırlarda yarışıyorlar ve Bize umut ve korkuyla dua ediyorlardı. Bize karşı derin saygı duyanlardı.” (Enbi-yâ, 21/90).

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا

“(Tevbe edip dönüş yapan) o kimseler: ‘Rabbimiz! Bize, **eşlerimizden**, soylarımızdan gözler aydınlığı bahşeyle ve bizi takva sahipleri-ne önder yap’ derler.” (Furkân, 25/74).

Eşli Hayat Cennete Başlamıştır

وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ

“Ve dedik: 'Ey Âdem! Sen ve **eşin** cennete yerleşin ve ondan dilediğiniz şekilde bol bol yiyin; ama bu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz.” (Bakara, 2/35).

وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ

“Ey Âdem! Sen, **eşinle** birlikte cennete yerleş ve dilediğiniz yerden yiyin ama bu ağaca yaklaşmayın. Yoksa ikiniz de zalimlerden olursunuz.” (A'râf, 7/19).

فَقُلْنَا يَا آدَمُ إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَكَ وَزَوْجُكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكَمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى

“Bunun üzerine Biz de Âdem'e dedik: Haberin olsun bu, sana ve **eşine** düşmandır, sakın sizi cennetten çıkarmasın, sonra perişan olursun.” (Tâhâ, 20/117).

Âhiret Hayatı da Eşlidir

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأَتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“İman edip iyi işler yapanlara, kendileri için altından ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele. O cennetlerdeki herhangi bir meyve kendilerine rızık olarak sunulduğunda (tadına bakmadan): 'Bu, önceden de nasıplandırıldığımız şeydir' derler. Oysa o rızık kendilerine daha önce benzer şekilde sunulmuştu. Onlar için cennetlerde **ter-**

temiz eşler de vardır. Onlar oralarda sürekli kalacaklardır.” (Bakara, 2/25).

قُلْ أُؤْتِبُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذَلِكَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ

“De ki: ‘Size bunlardan daha hayırlısını haber vereyim mi? Korunanlar için Rableri katında, içlerinde sürekli kalacakları altından ırmaklar akan cennetler, tertemiz **eşler** ve Allah’tan bir hoşnutluk vardır.’ Allah kulları çok iyi görendir.” (Âl-i Imrân, 3/15)

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا

“İman edip iyi işleri yapanlar, onları, içlerinde sonsuza değin⁵ kalacakları altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacağız. Orada onlara **tertemiz eşler vardır**. Kendilerini koyu bir gölgeye de sokarız.” (Nisâ, 4/57).

ادْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُخْبَرُونَ

“Siz ve **eşleriniz** neşelendirilmiş olduğunuz halde girin cennete.” (Zuhurf, 43/70).

كَذَلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ

“Hem onlara iri gözlü hurileri **eş** yapmışsızdır.” (Duhân, 44/54).

مُتَّكِئِينَ عَلَى سُرُرٍ مَصْفُوفَةٍ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ

“(Ey müttakiler) sıra sıra dizilmiş koltuklara yaslanmış olarak (keyif sürün denilir). Onları iri gözlü hûrilerle de **evlendirmişsinizdir**.” (Tûr, 52/20).

⁵ Bu karşılıklıta ‘ebed’ lafzı dikkate alınmıştır.

Evlenmek İçin Mâlî İmkân Bulamayanlar Evlenmemelidir.

وَلَيْسَتْ عُفَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ
وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ
خَيْرًا وَأَتَوْهُمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَيْكُمْ وَلَا تَكْرَهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ
إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِيَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهِنَّ فَإِنَّ اللَّهَ
مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Nikâh imkânı bulamayanlar, Allah kendilerine lutfundan bir zenginlik verinceye kadar namuslu kalmağa çalışsınlar. Sahibi bulunduğunuz köle ve cariyelerinizden mükâtebe⁶ yapmak isteyenleri de -eğer sözlerini yerine getirebileceklerini biliyorsanız- hemen kitâbet anlaşması yapın ve onlara Allah'ın size verdiği malından verin. Dünya hayatının geçici gelirini elde edeceksiniz diye namuslu kalmak isteyen cariyelerinizi fuhuşa zorlamayın. Kim onları zorlarsa Allah, onların zorlanmasından sonra da (onlara karşı) çok bağışlayan, çok merhametlidir.” (Nûr, 24/33).

⁶ Kendi bedellerini ödeyip âzâd edilmek için efendileriyle anlaşma yapmaları.

Evlilikte Mehir

Ön bilgiler

Mehir (mehr), bir kadının sahih bir nikâh sözleşmesiyle hak ettiği maldır. Çoğulu 'muhûre' ve 'muhûr'dur. Fıkıh kitaplarında 'sadâk, sıdâk, sadûka, nihle, alâik, ferîza' adlarıyla da yer alır. Kur'ân-ı Kerîm'de 'ferîza' ve 'nihle' lafızlarıyla vurgulanır. Nikahlanan kadın cariyeye değilse tahakkuk eden mehir kendisinin; cariyeye ise efendisinin veya hanımının olur.

Mehir, nikahın ne şartı ne de rüknüdür, tabîi bir sonucudur. Bunun için nikâh kıyıldığı sırada mehrin miktarı belirtilmese veya konu edilmese, dahası mehir vermemek veya mehir almamak gibi ifâdelere yer verilse bu kayıtlar bir değer taşımaz, nikâh kıyılmış sayılır ve mehir de 'mehr-i misil'⁷ olarak direkt devreye girer⁸.

Çeşitli ara başlıklar altında sunulan (Nisâ, 4/4, 20, 21, 24, 25; Mâide, 5/5; Mumtehine, 60/10) gibi âyetlerde mehrin kadının hakkı olduğu net ifâdelerle ortaya konulmuştur.

İslam'ın, kadınlarla ilgili olarak getirdiği prensiplerin, öngördüğü hakların mahiyetlerinin anlaşılabilmesi için cahiliye dönemindeki statülerinin iyi etüd edilmesi gerekir. İslam, kadınların toplum hayatından tamamiyle tecrit edildiği bir toplumda kadına sahip çıkmış, ona insan olduğunu bildirmiş, erkeklerle hemen hemen aynı konuma getirmiştir. Erkeğe bazı ayrıcalıklar tanımış ise bu da kadını koruma amacına matuftur. Âyetler dikkatle okunduğunda kadınlara ne gibi haklar tanındığını, nasıl toplum hayatının bir parçası edildikleri görülür. Biz ara başlıklarla bu noktalara dikkatleri çekmeğe çalışacağız.

⁷ Mehr-i misil: Bir kadının babası tarafından olan akrabalarından; böyle biri bulunmadığı takdirde ikâmet ettiği yerleşim merkezindeki kadınlardan nikâh akdinin yapıldığı tarihte yaş, güzellik ve bâkirelik gibi vasıflarda akrân ve emsali, dengi olan kadınların mehridir. (E.İ.H. ve F.I.K. , 3/398). Tanımlanan mehr-i mislin bir delili şu âyettir:

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتَّعُوهُنَّ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدَرَهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ

Kendilerine dokunmadığınız veya kendilerine bir mehir takdir edip belirlemediğiniz kadınları boşamanızda size hiçbir günah yoktur. **Onlara örfe uygun bir mal verin.** İmkânı geniş olan gücüne göre, eli darda olan da kendi gücünce versin. Bu, güzellik sergileyenler üzerine yüklenmiş bir haktır. (Bakara, 2/236)

⁸ (E.İ.H. ve F.I.K. , 3/398)

Mehre Vurgu Yapan Âyetler

وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوا الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَلَا تَنْسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

Mehir kestiğiniz kadınları, (nikahtan sonra) kendilerine dokunmadan boşarsanız o zaman, biçtiğiniz **mehrin** yarısını vermeniz gerekir. Ancak kadınların, (belirlenen mehri almaktan) vazgeçmeleri veya nikâh bağı elinde bulunan kişinin (öngörülen mehri) silmesi (istememesi) durumu başka (o taktirde vermezsiniz). Bununla birlikte (ey) erkekler sizin (öngörülenden) fazlasını vermeniz takvaya (mürüvvete) daha yakındır, aranızdaki üstünlüğü unutmayın! Kuşkusuz Allah yapmakta olduklarınızı görmektedir.” (Bakara, 2/237).⁹

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُونَهَا فَمَتَّعُوهُنَّ وَسَرَّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا

“Ey iman edenler! İnanmış kadınları nikahlayıp sonra da kendilerine dokunmadan onları boşarsanız, onların üzerinde sayacağınız bir bekleme hakkınız yoktur. Öyle ise kendilerini **nimetlendirin** ve onları güzel bir şekilde serbest bırakın.” (Ahzâb, 33/49).

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الَّتِي آتَيْتَ أَجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عِمَّاكِ

⁹ Bu âyet: “Mehir kestiğiniz kadınları, (nikahtan sonra) kendilerine dokunmadan boşarsanız o zaman biçtiğiniz mehrin yarısını vermeniz gerekir. Ancak kadınların (belirlenen mehri almaktan) vazgeçmeleri veya nikâh bağı elinde bulunan kişinin fazla vermesi bu kuralın dışındadır. Bununla birlikte (ey) erkekler, sizin affetmeniz (mehrin tamamını vermeniz) takvaya daha yakındır. (Ey) erkekler, aranızdaki üstünlüğü unutmayın. Kuşkusuz Allah yapmakta olduklarınızı görmektedir” şeklinde de (Bakara, 2/237) tefsir edilip meallendirilmiştir.

وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ الَّتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً
 إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَّكَ
 مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ
 أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

“Ey Peygamber! **Ücretlerini** verdiğin eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak bahşettiği şeylerden (cariyelerden) elinin altında bulunanı, amcanın kızlarını, halalarının kızlarını, dayının kızlarını, teyzelerinin seninle birlikte göç etmiş kızlarını ve bir de diğer müminler dışında sırf sana özgü olmak üzere kendini Peygamber'e hibe eden mümin bir kadını; Peygamber'in kendisini nikâhlamak istemesi durumunda sana helal kıldık. Erkeklerle, eşleri ve sağlarının sahip bulundukları (mülkiyetleri altındaki) cariyelerle ilgili neyi farz kıldığımızı pekala bilmişsinizdir, ki sana bir güçlük olmasın. Allah çok bağışlayıcı ve çok merhametli olagelmıştır.” (Ahzâb, 33/50).

Kadınlara Yüklü Mehir Verilmesi

Öngörülen mehir ne kadar ağır olursa olsun üzerine oturulamaz ve geri alınamaz. Bu hükmü aşağıdaki âyetlerden öğreniyoruz:

الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ فَاِمْسَاكِ بِمَعْرُوفٍ اَوْ تَسْرِيحٍ بِاِحْسَانٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ
 تَاْخُذُوْا مِمَّا اَتَيْتُمُوْهُنَّ شَيْئًا اِلَّا اَنْ يَخَافَا اَلَّا يُقِيْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ فَاِنْ خِفْتُمْ
 اَلَّا يُقِيْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهٖ تِلْكَ حُدُوْدُ
 اللّٰهِ فَلَا تَعْتَدُوْهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُوْدَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُوْنَ

“Boşama iki keredir. Bunun ardından (kadın) ya iyilikle tutulur veya güzellikle salıverilir. (Kadınlarınızı boşadığınızda) **kendilerine verdiklerinizden herhangi bir şeyi geri almanız size helal olmaz.** Şayet ikisi Allah'ın sınırlarında duramayacaklarından korkarlarsa ve siz de o ikisinin Allah'ın sınırlarında sebat gösteremeyeceklerinden endişe duyarsanız o zaman (ayrılmak için) kadının verdiği fidyede ikisine de hiçbir günah yoktur. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır,

onları çiğnemeyin. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa işte onlar, onlardır zalimler.” (Bakara, 2/229).

وَأِنْ أَرَدْتُمْ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنْطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا

“Bir eşin yerine bir başka eş almak ister ve **onlardan birine yüklerle (mehir) verirsiniz o mehirden hiçbir şeyi geri almayın. İftira** ederek ve apaçık bir günah işleyerek onu alacak mısınız?” (Nisâ, 4/20).

وَكَيفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَى بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ وَأَخَذَنَ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا

“**Birbirinizle karı-koca olmuşken onu nasıl alacaksınız? Üstelik kadınlar sizden kuvvetli bir söz almışlardı.**” (Nisâ, 4/21).

Koca, Verdiği Mehirden Yiyebilir mi?

Hanımının gönül hoşluğuyla ikram etmesi durumunda bunun da bir sakıncasının olmadığını şu âyetten öğreniyoruz:

وَأَتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا

“Kadınlara mehirlerini bir bağış olarak verin. **Eğer onun bir bölümünü gönül hoşluğuyla size bağışlarlarsa onu da zevkle, âfiyetle yeyin.**” (Nisâ, 4/4).

Hanımın Mehrini Kocasına Bağışlaması

Bakara sûresinin yukarıda metni ve meâli sunulan 237. âyetinde bunun mümkün olduğu açık bir şekilde ortaya konulmuştur.

Mehirde Hz. Peygambere Özgü Bir Hüküm

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الَّتِي آتَيْتَ أَجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عِمَّاكِ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ الَّتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً

إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَّكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

“Ey Peygamber! **Ücretlerini** verdiğin eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak bahşettiği cariyelerden elinin altında bulunanı, amcanın kızlarını, halalarının kızlarını, dayının kızlarını, teyzelerinin seninle birlikte göç etmiş kızlarını ve bir de diğer müminler dışında **sırf sana özgü olmak üzere kendini Peygamber'e hibe eden mümin bir kadını**; Peygamber'in kendisini nikâhlamak istemesi durumunda sana (**mehirsiz**) helal kıldık. Erkeklerle, eşleri ve mülkiyetleri altındaki cariyelerle ilgili neyi farz kıldığımızı çok iyi biliyoruz. (Bu hükümleri) sana bir güçlük olmasın diye (koyuyoruz). Allah çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir.” (Ahzâb, 33/50).

Eş Seçiminde Dikkat Edilecek Hususlar

İffetli ve Saygılı Olmak

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا

“Erkekler kadınlar üzerinde hâkimiyet kurarlar. Bunun sebebi Allah'ın kimilerini kimilerine üstün kılması ve erkeklerin mallarından harcama yapmalarıdır. Saliha kadınlar **saygılıdırlar**, Allah'ın korunmasını öngördüğü şeyi (iffetlerini) kocalarının bulunmadığı sırada **korurlar**. Hırçınlıklarından korktuğunuz kadınlara öğüt verin, (bu kâr etmezse) yataklarda kendilerini yalnız bırakın, (bu da fayda vermezse) onları dövün. Size boyun eğەرlerse o zaman aleyhlerinde

bir yol aramayın. Kuşkusuz Allah yüceler yücesi, büyükler büyüğüdür.” (Nisâ, 4/34) ¹⁰.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا
لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا

“(Güzel vasıfları sayılan o müminler): ‘Rabbimiz! Lutfunla bizlere **eşlerimizden**, çocuklarımızdan gözler aydınlığı bahşeyle ve bizi takva sahiplerine önder kıl’ derler.” (Furkân, 25/74).

عَسَىٰ رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَكُنَّ أَنْ يُبَدِّلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ مُسْلِمَاتٍ مُؤْمِنَاتٍ
قَانِتَاتٍ تَائِبَاتٍ عَابِدَاتٍ سَائِحَاتٍ ثَيِّبَاتٍ وَأَبْكَارًا

“Şâyet o (Peygamber) sizi boşarsa Rabbi’nin ona, **müslüman, inanan, saygılı, tevbekâr, ibadet eden, perhizkâr bir hayat süren** (veya Peygamber’le seyahattan kaçınmayan) kadınları, onlardan dul ve bâkireleri sizin yerinize sizden daha hayırlı eşler yapması umulur.” (Tahrîm, 66/5).

Evlenilecek Kadın da Erkek de Ahlaksız Olmamalıdır

الْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ
لِلطَّيِّبَاتِ أُولَئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

“**Kötü kadınlar kötü erkeklerin, kötü erkekler de kötü kadınların dengidir.** Tertemiz kadınlar tertemiz erkeklerin, tertemiz erkekler de tertemiz kadınların dengidir! İşte bunlar, dedikodu yapanların söylemekte olduklarından arınmışlardır. Onlara bir bağışlanma ve bol bir rızık vardır.” (Nûr, 24/26)¹¹.

Cariyelerin Nikahı

وَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكَحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ
مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِكُمْ

¹⁰ Ayrıca bkz. Nisâ, 4/25.

¹¹ Nûr, 24/3 âyetine de bkz.

بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَاِنْكِحُوهُنَّ بِاِذْنِ اَهْلِهِنَّ وَاتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ
 بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ اِخْدَانٍ فَاِذَا
 اُحْصِنَ فَاِنْ اَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ
 مِنَ الْعَذَابِ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَاَنْ تَصْبِرُوْا
 خَيْرٌ لَّكُمْ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ

İçinizden, hür mümin kadınları nikâhla alacak bir mâlî imkâna güç yetiremeyen kimseye sahip bulunduğunuz mümin **genç cariyelerinizi nikahlama imkanınız var**. Allah imanlarınızı daha iyi bilir. Kiminiz kiminizden (meydana gelmiş)dir. Öyle ise onlardan iffetli olanları, zina yapmayanları ve gizli dostlar edinmeyenleri örfe göre kendilerine ücretlerini vererek sahiplerinin izniyle nikâhlayın. Evlendirildiklerinde açık bir fuhuş yaparlarsa onlara hür kadınlara uygulanan cezanın yarısı vardır. Bu (cariyelerle evlenme izni), içinizden zinaya yönelmekten korkanlar içindir. Bununla birlikte sabır göstermeniz sizin için daha hayırlıdır. Allah çok bağışlayıcı, çok merhametlidir. (Nisâ, 4/25)¹².

Velâyet Altındaki Yetimlerin Nikahı Engellenilmemelidir

وَابْتَٰلُوا اِلَيْتَامٰى حَتّٰى اِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَاِنْ اَنْتُمْ مِنْهُمْ رُّشْدًا فَادْفَعُوْا اِلَيْهِمْ
 اَمْوَالَهُمْ وَلَا تَاْكُلُوْهَا اِسْرَافًا وَّبِدَارًا اَنْ يَّكْبُرُوْا وَّمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ
 وَّمَنْ كَانَ فَقِيْرًا فَلْيَاْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَاِذَا دَفَعْتُمْ اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ فَلْيَسْهَدُوْا
 عَلَيْهِمْ وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَسِيْبًا

“Yetimleri, nikâh çağına gelmelerine kadar gözetin. Sonra kendilerinden bir olgunluk hissettiğinizde mallarını kendilerine verin. Büyüyüp ellerine alacaklar diye sakın o malları savurganlıkla ve tezelden yemeyin. Zengin olan iffetli davransın, fakir olan da örfe gö-

¹² Ayrıca bkz. Nûr, 24/32

re yesin. Mallarını onlara verdiğiniz zaman kendilerine karşı şahit tutun. Allah, hesap soran olarak yeter.” (Nisâ, 4/6).

Boşanmış Kadınların Nikâhlanmalarına Engel Çıkarılmamalıdır

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضُوا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ ذَلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَمْ أَزْكَى لَكُمْ وَأَطْهَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

“Kadınları boşadığınızda bekleme sürelerini bitirdiler mi, aralarında örfe uygun meşru bir biçimde anlaştıklarında (**eski**) **kocalarına nikahlanmaları hususunda kendilerine engel olmayın**. Bununla, içinizden Allah'a ve son güne inanana öğüt veriliyor. Bu, sizin için daha temiz ve daha paktır. Allah bilir siz bilmezsiniz.” (Bakara, 2/232).

Gayr-i Müslim Hanımlarla Evlenmek

الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَلَلٌ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حَلَلٌ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ

“Bugün size, tertemiz nimetler helal kılındı. Kendilerine kitap verilenlerin yemeği size helaldır, sizin yemeğiniz de onlara helaldır. Mümin kadınlardan iffetli hür kadınlar ile **sizden önce kendilerine kitap verilmişlerden hür namuslu kadınlar**; siz erkekler, namuslu olmanız, zina yapmamanız, kendilerini gizli dostlar edinmemeniz ve onlara ücretlerini (mehirlerini) vermeniz koşuluyla **size helaldırlar**. İmanı inkar edenin ameli gerçekten boşa çıkmıştır ve o ahirette hüsrana uğrayacaklardandır.” (Mâide, 5/5).

“Hulle” Diye Nitelenen Nikâh

İslâm'ın en çok istismar edilen hükümlerinden biri de **hulle** nikâhıdır. Bu nikâh, bir kişinin, üç talak ile boşadığı bir kadınla tekrar evlenebilmesi için boşanan kadının başka biri ile normal bir evlilik yapması ve bu ikinci kişinin de kendisini boşamasından sonra onunla evlenebilmesinin yolunu açan bir yöntemdir.

İslâm dini, evlilik kurumu üzerinde hassâsiyetle durmuş, bu kurumun sudan bahanelerle yıkılmaması için maddî-ma'nevî, psikolojik alınabilecek her önlemi öngörmüştür. Kocaya şunu söylemiştir: ‘Eşini üç talakla boşamadan önce iyi düşün, onunla bir daha evlenme imkânına kavuşup-kavuşamayacağını iyice gözden geçir, hazım kapasiteni iyice tart. Çünkü eşini üç talakla boşadığında o, bir başkasıyla normal bir evlilik yapıp ondan boşanmadıkça onunla evlenemezsin. Diyelim üç talakla boşadığın kadın bir başkasıyla bir evlilik yaptı ve sonunda onun tarafından boşandı, sen de onunla ikinci kez evlenme imkânına kavuştun ve evlendin. Zifafa girdiğinde duygu dünyan ne olacak? Bunu nasıl hazmedeceksin, nasıl huzur bulacaksın? Bütün bunları düşün ve âile yuvanı bozma!

فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا
فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ وَتِلْكَ حُدُودُ
اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

“Derken yine kadını boşarsa artık bundan sonra kadın, **onun dışında bir eşle nikâhlanıncaya kadar ona (birinci kocaya) helal olmaz.** (İkinci koca) onu boşarsa o zaman, Allah'ın sınırlarında durabileceklerini tahmin ederlerse birbirlerine geri dönmelerinde ikisine de hiçbir günah yoktur. Ve işte bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Onları, bilen bir topluluğa açıklıyor.” (Bakara, 2/230).

Nikahı Haram Olan Kadın ve Kızlar

a) Üvey Analar

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ
إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلًا

“**Babalarınızın nikahladığı kadınları nikahlamayın.** Geçmişte olan oldu. Gerçekten o bir edepsizlik, bir hışım (sebebi) idi ve çirkin bir yoldu.” (Nisâ, 4/22).

b) Soy ve Hısımlık Kanalıyla Evlenilmesi Haram Kılınan Kadın ve Kızlar

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ
وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ الَّتِي
أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُمُ مِنَ الرَّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ
وَرَبَائِبُكُمُ الَّتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ الَّتِي
دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ
عَلَيْكُمْ وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا
بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا

“Size, anneleriniz, kızlarınız, kız kardeşleriniz, teyzeleriniz, halalarınız, birader(lerinizin) kızları, hemşire(lerinizin) kızları, sizi emzirmiş süt anneleriniz, süt kız kardeşleriniz, hanımlarınızın anneleri, kendileriyle birleştiğiniz kadınlarınızdan olma evlerinizdeki üvey kızlarınız -kendileriyle henüz birleşmemişseniz o zaman size hiçbir günah yoktur-, iki kız kardeşle birden evlenmeniz -ancak geçmişte olan olmuş- **haram kılındı**. Kuşkusuz Allah pek bağışlayıcı, pek merhametlidir.” (Nisâ, 4/23).

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ
وَأَحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ
غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ
فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ
إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا

“Bir de, sağlarınızın sahip olduğu (cariyeler) müstesna olmak üzere evli kadınlar Allah'ın yazısı (farzı) **olarak üzerinize (haram kılındı)**. Size bu anlatılanların dışında kalanları ise iffetli, zinaya sapsmadan yaşamak şartıyla mallarınızla istemeniz size helal kılındı. Öyle ise onlardan hangisiyle yararlandınızsa kendilerine ücretlerini (mehirlerini) belirlendiği şekilde verin. (O mehrin miktarı) belirlendikten sonra birbirinizi razı ettiğiniz hususta (karşılıklı rıza ile mehrin miktarını düşürmekte veya artırmakta) size bir günah yoktur. Gerçekten Allah pek iyi bilendir, Hakîmdir.” (Nisâ, 4/24).

c) Hz. Peygamber'in Hanımları

النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ وَأُولُوا
الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ
إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَىٰ أَوْلِيَائِكُمْ مَعْرُوفًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا

“Peygamber müminlere kendilerinden evlâdır. Onun eşleri onların analarıdır. Allah'ın kitabına göre rahim sahipleri (anne tarafından akrabalar), birbirlerine müminler ile mühacirlerden daha yakındır. Ancak dostlarınıza bir iyilik yapmanız da mümkün.¹³ Bu, Kitap'ta yazılmıştır.” (Ahzâb, 33/6).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَىٰ
طَعَامٍ غَيْرِ نَظِيرٍ إِنِّيهِ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ

¹³ Onlara öncelik de verebilirsiniz.

فَانتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي
مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْأَلُوهُنَّ
مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ
تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ
ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا

“Ey iman edenler! Peygamber’in evlerine, pişirilme vaktini göze-
tenler olmamanız ve sizin için yemeğe izin verilmesi dışında (gelişi-
güzel) girmeyin. Ancak davet edildiğinizde girin. Yemeğinizi yediği-
nizde de hemen dağılın, sohbete dalmayın. Çünkü bu, Peygamberi
üzmektedir ama o, sizden utanıyor. Oysa Allah hakikatı söylemekten
utanmaz. Peygamber’in eşlerinden bir şey istediğinizde onlardan
perde arkasından isteyin. Bu, sizin kalpleriniz için de onların kalple-
ri için de daha temiz (sağlıklı bir davranıştır). Allah elçisini incitme-
niz, **onun ardından eşlerini nikahlamanız sizin için asla ola-
cak şey değildir.** Gerçekten bu, Allah katında büyük bir suçtur.”
(Ahzâb, 33/53).

Çok Eşliliğe İzin Veren Âyetler¹⁴

Pek çok yerde dikkat çekildiği gibi İslâm realiteleri dikkate alan
bir dindir. Geldiği dönemdeki gerçekler ile geleceği mezcetmeği he-
defler. Bir şeye izin vermesi ile o şeyi emir veya tavsiye etmesi ayrı
ayrı olgulardır. İlgili âyetler irdelendiğinde çok eşlilik yollarının âde-
ta kapatılmış olduğu sonucuna varılabilir.

وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ
مِمَّنْ بَيْنَ يَدَيْكُمْ وَثَلَاثَ وَرُبَاعًا فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ
ذَلِكَ أَذْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا

“Yetim kızlar konusunda adalet gösteremeyeceğinizden endişe
ederseniz o zaman size helal olan kadınlardan **ikişer, üçer, dörder**

¹⁴ Hz. Peygamberle doğrudan ilgili olan Ahzâb, 33/51, Tahrim, 4/129 âyetlerine bkz.

nikahlayın. Adalet gösteremeyeceğinizden korkarsanız o takdirde bir kadın veya elinizin altında bulunan (cariyeleriniz) ile (yetinin). Bu, zulme sapmamanız için daha uygun bir yoldur.” (Nisâ, 4/3).

وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا
كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ
كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا

“Ne kadar hırs gösterirseniz gösterin **kadınlar arasında adaletli davranmaya asla güç yetiremezsiniz.** Öyle ise bir tarafa büsbütün eğilip de öbür tarafı askıdaymış gibi bırakmayın. İslah eder ve sakınırsanız (artık bu konuda sorumlu tutulmazsınız). Gerçekten Allah pek bağışlayıcı, pek merhametlidir.” (Nisâ, 4/129).

Eşlerin Birbirleri Üzerindeki Haklarına Vurgu Yapan Âyetler

İlgili âyetler incelendiğinde kadının haklarının özetle kendisine nâzik davranılmasının, barınağının, yiyecek ve giyeceğinin sağlanmasının öne çıktığı; kocanın haklarının ise sözünün dinlenmesi, evinin, malının ve namusunun korunması üzerinde yoğunlaştığı gözlenir¹⁵.

Kadının Barınağı ile Yiyecek ve Giyeceğinin Sağlanması

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُنِمَّ الرِّضَاعَةُ
وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا
لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ أَرَادَا
فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ
تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُم بِالْمَعْرُوفِ
وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

¹⁵ Bkz. Nisâ, 4/34.

“Anneler, emzirmeyi tamamlamak isteyen (koca) için çocuklarını tam iki yıl emzirirler. **Annelerin yiyeceği ve giyeceği -örfe uygun biçimde- babaya aittir.** Hiç kimse gücünün üzerindekiyle yükümlü tutulmaz. Ne anne çocuğu yüzünden ne de baba çocuğu yüzünden zarara uğratılsın. Mirasçıya da bunun aynısı (yüklenir). Ana-baba anlaşarak ve birbirlerine danışarak çocuğu süten kesmek isterlerse ikisine de hiçbir günah yoktur. Çocuklarınızı emzirtmek (onlara süt anne tutmak) isterseniz, örfe göre vermeyi vaad ettiğinizi teslim ettiğinizde size hiçbir günah yoktur. Allah'tan korkun ve bilin ki kuşkusuz Allah ne yapmakta olduğunuzu pek iyi görmektedir.” (Bakara, 2/233).

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وَجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ
وَإِنْ كُنَّ أُولَاتٍ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ فَإِنْ
أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَاتُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ وَأَتَمِّرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ وَإِنْ تَعَاَسَرْتُمْ
فَسْتَرْضِعْ لَهُ أُخْرَى

“(Boşadığınız) kadınları, **gücünüze göre oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtunuz** ve üzerlerine baskı kurmak için kendilerine zarar vermeğe kalkışmayınız. Eğer yüklü=gebe iseler doğum yapmalarına kadar nafakalarını verin. Sonra sizin hesabınıza emzirirlerse o zaman ücretlerini verin ve aranızda iyilikle emredin. Eğer birbirinize güçlük çıkarırsanız o zaman baba hesabına diğer bir emzikli (süt anne) emzirir.” (Talâk, 65/6).

لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ
لَا يَكْلِفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا

“Varlığı olan varlığına göre nafaka versin, rızıkı dar olan da Allah'ın ona verdiğinden nafaka versin. Allah bir kimseyi kendisine verdiğinden başkasıyla yükümlü kılmaz. Allah bir güçlüğü arkasından bir kolaylık bahşeder.” (Talâk, 65/7)¹⁶.

¹⁶ Nisâ, 4/19 ve 34. âyetlerine de bkz.

KADINLARIN MÂLÎ HAKLARINA VURGU YAPAN ÂYETLER

Ön bilgiler

İlgili âyetlerde kadınların çalışarak elde ettikleri kazançlarının kendilerine ait olduğuna, miras yoluyla mal edinebileceklerine, akrabalar arasındaki miras oranlarının nasıl takdir edildiğine, mirastan akraba olmayanlara pay verileceğine, evliliğin mirasa etkilerine, doğrudan belirlenmiş paylara, babanın payına, annenin payına, çocukların paylarına, eşlerin paylarına, hemşirelerin paylarına, kelâle kavramıyla vurgulanan yakınlık payına doğrudan ya da dolaylı olarak işâret yapıldığı gözlenir.

Kadınların Çalışarak Kazandıkları Malları Kendilerininindir

وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ^ط وَسَأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا

“Allah’ın, sayesinde birbirinize üstün kıldığı şeylere göz dikmeyin. Erkeklerle çalışıp kazandıklarından pay vardır, **kadınlara da çalışıp kazandıklarından hisse vardır.** Allah’tan, lutfunu isteyin. Doğrusu Allah her şeyi pek iyi bilendir.” (Nisâ, 4/32).

Kadınların Miras Yoluyla Elde Ettikleri Mâlî Hakları

لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا

“Anne ve baba ile en yakın akrabaların geriye bıraktıklarından erkeklere bir pay vardır. Anne ve baba ile en yakın akrabaların geriye bıraktıklarından **kadınlara da -azından veya çoğundan belirlenmiş bir hisse olarak- bir pay vardır.**” (Nisâ, 4/7).

يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفَعًا فَرِيضَةٌ مِنَ اللَّهِ إِنْ الْكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا

“Allah size, çocuklarınız hakkında şunu tavsiye ediyor: Erkeğe, iki dişinin payı kadar vardır. Dişiler ikinin üzerinde kadınlar olurlarsa **onlara**, erkeğin geride bıraktığının üçte ikisi vardır. Eğer dişi **bir kadın ise ona (kocasının) geride bıraktığının yarısı vardır.** (Ölenin) bir çocuğu varsa geride bıraktıklarından **ana-babası için**, ikisinden her birine altıda bir pay vardır. Eğer ölenin bir çocuğu yoksa ve kendisine de **anası** ile babası varis olmuşsa **anası için üçte bir (pay) vardır.** Ölenin kardeşleri varsa o zaman **annesine** altıda bir (pay) vardır. (Bütün bunlar ölenin) yapacağı vasiyetten veya borcundan (borcunun ödenmesinden) sonradır. Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin yararca size daha yakın olduğunu bilmezsiniz. Gerçekten Allah çok iyi bilendir, pek hikmetlidir.” (Nisâ, 4/11).

Evlilikle Gerçekleşen Miras

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ

لَكُمْ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُمْ
 مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ
 كَلَالَةً أَوْ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا
 السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي
 الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ
 وَصِيَّةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ

“Karılarınızın çocuğu yoksa geriye bıraktıklarının yarısı sizindir. Bir çocukları varsa bıraktıklarından dörtte biri sizindir. Bunlar, yaptıkları vasiyetten veya borçları ödendikten sonradır. Sizin çocuğunuz yoksa bıraktıklarınızın dörtte biri **eşlerinizindir**. Şayet bir çocuğunuz varsa o taktirde **eşlerinize**, bıraktıklarınızdan **sekizde bir (pay) vardır**. Bunlar, yaptığınız vasiyetin gereğinin yerine getirilmesinden veya borcunuzun ödenmesinden sonradır. Eğer erkek veya kadına ‘**kelâle**’¹⁷ yoluyla vâris olunuyor ise yani vâris olunan erkek veya kadının çocuğu ve ana-babası olmayıp bir erkek veya bir kız kardeşi varsa o ikisinden her biri için (hisse) altıda birdir. Eğer onlar bu sayıdan daha çok iseler üçte bire ortak olurlar. Bunlar, yapılan vasiyetin gereğinin yerine getirilmesinden veya borcun ödenmesinden sonradır. Bütün bunlar taraflar zararara uğratılmaksızın Allah’ın bir emri olarak (öngörülmüştür). Allah pek iyi bilendir, pek yumuşak davranandır.” (Nisâ, 4/12).

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنَّ امْرَأَتَكَ لَأَيْسَ لَهُ وَلَدٌ
 وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِنْ
 كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلَثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً
 فَلِلَّذَكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوا وَاللَّهُ
 بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

¹⁷ Lugatte yorulup güçten ve kuvvetten düşmek veya çevreden kuşatılmak anlamlarına gelen bir masdardır. Fıkıh ıstılahında: “Ana-baba ve çocuklar dışındaki akrabalar kanalıyla gerçekleşen yakınlık” demektir.

“Senden fetva istiyorlar. De ki: Allah size **‘kelâle’**¹⁸ hakkında şöyle fetva (hüküm) veriyor: Eğer çocuğu olmayan bir kişi ölür, kendisinin de bir kız kardeşi olursa ölenin bıraktığının **yarısı kız kardeşindir**. Kız kardeşin çocuğu yoksa erkek kardeş kendisine varis olur. Kız kardeşler iki tane iseler bıraktığından **üçte ikisi onlara kalır**. Eğer (varisleri) erkekler ile kadınlar olmak üzere (ikiden fazla) kardeş iseler o zaman erkeğe iki dişinin payının aynısı vardır. Allah, sapmayasınız diye size (hükümlerini) açıklıyor. Allah her şeyi pek iyi bilendir.” (Nisâ, 4/176).

وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ
أَيْمَانُكُمْ فَاتُوهُمْ نَصِيْبَهُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا

“(Erkek ve dişiden) her biri için ana ve baba ile en yakınların geride bıraktıklarından **vârisler yaptık**. Yeminlerinizin bağladığı kimse-
lere paylarını verin. Kuşkusuz Allah her şeye tanıktır.” (Nisâ, 4/33).

Kadınların Vasiyet Yoluyla Elde Ettikleri Mâlf Hakları

كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ
لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ

“Birinize ölüm geldiğinde bir mal bırakacaksa **anaya-babaya ve en yakınlara** örfe göre vasiyet etmek müttakiler üzerine bir hak olarak yazıldı.” (Bakara, 2/180).

¹⁸ Bir önceki âyette düşülen dipnota bkz.

BOŞAMA, BOŞANMA VE BUNLARA BAĞLI MESELELERİN KONU EDİNİLDİĞİ ÂYETLER

Ön bilgiler

Lugatta düğümü çözmek, bağı kaldırmak anlamına gelen ‘talâk’, ıstılahta: “Bazı özel sözcüklerle nikâh bağıni ortadan kaldırmak” anlamında kullanılır. Buna da dilimizde ‘boşama’ diyoruz.

Nikâh Hz. Peygamber’in sünnetidir. Bu sünneti gelişigüzel sona erdirmek din tarafından doğru bulunmamış, mübah görülmemiştir. Ancak nikâh, insanların din ve dünya maslahatlarını düzenlemek için meşru kılınmıştır. Şer’î gayelerin gerçekleşmemesi durumunda boşamaya izin verilmemesi nikâhın amacına aykırıdır. Bu da anlaşmazlığın ve zorluğun sürüp gitmesini gerektirir. Zorluk ise din açısından kolaylaştırmayı devreye sokan bir faktördür. İşte aşağıda sunulacak âyetlerde buna imkân tanıyan hükümleri göreceğiz. İlgili âyetlerde yukarıda tanımlanan boşamanın erkeğin karısını sevmemesi, din değıştirme, îlâ, liân gibi sebepleriyle mal karşılığında boşanmak gibi çeşitlerine ve âilenin devamı için taraflardan hakem atanması gibi ıslah yöntemlerine vurguları okuyacağız.

Boşamanın ve Boşanmanın Meşru Olduğuna Vurgu Yapan Âyetler

الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ فَاِمْسَاكِ بِمَعْرُوفٍ اَوْ تَسْرِيحٍ بِاِحْسَانٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَاْخُذُوْا مِمَّا اَتَيْتُمُوْهُنَّ شَيْئًا اِلَّا اَنْ يَخَافَاْ اَلَّا يُقِيْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا يُقِيْمَا حُدُوْدَ اللّٰهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهٖ تِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ فَلَا تَعْتَدُوْهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُوْدَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُوْنَ

“Boşama iki keredir. Bunun ardından (kadın) ya iyilikle tutulur veya güzellikle salıverilir. (Kadınlarınızı boşadığınızda) kendilerine verdiklerinizden herhangi bir şeyi geri almanız size helal olmaz. Şayet ikisi Allah’ın sınırlarında duramayacaklarından korkarlarsa ve siz de o ikisinin Allah’ın sınırlarında sebat gösteremeyeceklerinden endişe duyarsanız o zaman (ayrılmak için) kadının verdiği fidyede ikisine de hiçbir günah yoktur. Bunlar Allah’ın sınırlarıdır, onları çiğnemeyin. Kim Allah’ın sınırlarını aşarsa işte Onlar! Onlardır zalimler.” (Bakara, 2/229).

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَّغْنِ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ وَلَا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوعًا وَادْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

“Kadınları boşadığınızda bekleme sürelerini tamamladılar mı artık onları ya iyilikle tutun ya da kendilerini iyilikle salın. (Haklarını) çiğneyesiniz diye zarar vermek için onları tutmayın. Bunu yapan gerçekten kendine zulmetmiştir Allah’ın âyetlerini eğlence edinmeyin. Hem Allah’ın üzerinizdeki nimetini, kendisiyle size öğüt vermek için o kitap ve hikmetten size indirdiklerini düşünün. Allah’tan korkun ve bilin ki kuşkusuz Allah herşeyi pek iyi bilendir.” (Bakara, 2/231).

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتَّعُوهُنَّ عَلَى الْمُوسَعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتَرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ

Kendilerine dokunmadığınız veya kendilerine bir mehir takdir edip belirlemediğiniz kadınları boşamanızda size hiçbir günah yoktur. Onlara örfe uygun bir mal verin. İmkânı geniş olan gücünce, eli darda olan da kendi gücünce versin. Bu, güzellik sergileyenler üzerine yüklenmiş bir haktır.” (Bakara, 2/236).

وَإِنْ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوا الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَلَا تَنْسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

“Mehir kestiğiniz kadınları, (nikâhtan sonra) kendilerine dokunmadan boşarsanız o zaman, biçtiğiniz mehrin yarısını vermeniz gerekir. Ancak kadınların, (belirlenen mehri almaktan) vazgeçmeleri veya nikâh bağı elinde bulunan kişinin (öngörülen mehri) silmesi (istememesi) durumu başka (o taktirde vermezsınız). Bununla birlikte (ey erkekler sizin (öngörülenden) fazlasını vermeniz takvaya (mürüvvete) daha yakındır, aranızdaki üstünlüğü unutmayın! Kuşkusuz Allah yapmakta olduklarınızı görmektedir” (Bakara, 2/237).

Yukarıda metin ve meâlleri verilen âyetler bize boşanmanın meşruluğunu, nikâhla amaçlananın din ve dünya işlerinin düzene konulması olduğunu ifâde etmektedir.

Sudan Bahaneler Ayrılık Sebebi Olmamalı

Bununla birlikte bu izin birtakım kayıtlara bağlanmış, sudan bahanelerle boşamanın doğru olmadığına vurgu yapılmış ve şöyle buyurulmuştur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ كَرِهًا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا

“Ey iman edenler! Kadınlara zorla varis olmanız size helal değildir. Kendilerine verdiğinizin bir kısmını kurtarmanız için onları sışkırtmayınız. Ancak açık bir fuhuş yapmaları başka. Onlarla iyi geçinin. Kendilerinden hoşlanmazsanız olabilir ki bir şeyi hoşlanmanıza karşın Allah onun içinde pek çok hayır yaratır” (Nisâ, 4/19) meâlindeki âyetin ihtivâ ettiği hükümler erkeklerin hanımlarıyla iyi geçinmeleri öngörüldüğü gibi;

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ
وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ ۖ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ
لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ ۖ وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ
وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا
عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا

“Erkekler kadınlar üzerinde hâkimiyet kurarlar. Bunun sebebi Allah’ın kimilerini kimilerine üstün kılması ve erkeklerin mallarından harcama yapmalarıdır. Saliha kadınlar saygılıdırlar, Allah’ın korunmasını öngördüğü şeyi (iffetlerini) kocalarının bulunmadığı sırada korurlar. Hırçınılıklarından korktuğunuz kadınlara öğüt verin (bu kâr etmezse) yataklarda kendilerini yalnız bırakın (bu da fayda vermezse) onları dövün. Size boyun eğlerse o zaman aleyhlerinde bir yol aramayın. Kuşkusuz Allah yüceler yücesi, büyükler büyüğüdür.” (Nisâ, 4/34) âyetinde de kadınların serkeşliklerinden endişe duyulduğunda hemen boşamaya başvurulmayıp nasıl davranılacağıнын yolları gösterilmiştir.

Karı-Koca Arasını Bulmak

Yine bu gibi ortamlarda karı-kocanın taraflarına görevler düştüğü, bir yuvanın yıkılmaması için gerekli girişimlerde bulunulmasının önemine dikkat çekilerek şöyle buyurulmuştur:

وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا
مِّنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ
عَلِيمًا خَبِيرًا

“Karı ile kocanın aralarının açılmasından korkarsanız o zaman bir hakem erkeğin âilesinden bir hakem de kadının âilesinden gönderin. Bu hakemler barıştırmayı isterlerse Allah ikisini de uzlaştırmaya muvaffak kılar. Gerçekten Allah pek iyi bilendir, her olaydan haberi olandır.” (Nisâ, 4/35).

İyi Niyet Anlaşmalarını Sağlar

Burada hem tarafların hem de âilelerin mevcut yuvanın yıkılması için çaba gösterirken iyi niyetli olmaları şarttır. Bu noktaya hem önceki âyette dikkat çekilmiş hem de aynı sûrenin bir başka âyetinde:

وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ وَإِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا

“Eğer bir kadın, kocasının hırçınlığından veya yüz çevirmesinden ötürü kocasından endişe duyarsa barışmak için kendi aralarını düzeltmelerinde üzerlerine bir günah yoktur. Barışmak daha hayırlıdır. Nefisler cimriliğe hazır edilmiştir. Güzellik sergilerseniz, sakınırsanız kuşkusuz Allah yapageldiklerinizden haberdardır.” (Nisâ, 4/128) buyurularak anlaşmak için gerekli çabanın gösterilmesine işâret buyurulmuştur.

Boşanma Sebepleri

Meşrû bir neden olmadıkça boşama ve boşanmanın İlâhî gazaba sebebiyet vereceği ilgili eserlerde ayrıntılarıyla yazılmaktadır. Biz burda sadece üç meşru sebebe değineceğiz:

1) İlâ Boşanma Sebebidir¹⁹

Lugatta yemin etmek anlamına gelen “îlâ” kelimesi fıkıhta: Kişinin nikâhlısına yanaşmamak, onunla cinsel ilişkide bulunmamak üzere yemin etmesidir. Bu yemin dört ay sürerse boşama gerçekleşir. Bu boşama çeşidini şu âyette görüyoruz:

لِّلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِنْ فَاءُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Kadınlarından îlâ’da bulunanların/kadınlarına yaklaşmamak için perhiz yemini yapanların dört ay beklemeleri gerekir. Eğer yeminlerinden cayıp eşlerine dönerlerse kuşkusuz Allah pek bağışlayan, pek merhamet edendir.” (Bakara, 2/226).

¹⁹ Geniş bilgi için bkz. Sıtkı GÜLLE E.H.Y.F İstılahları Kamusu, II/487 vd.

2) Liân da Boşanma Sebebidir

Boşanma sebeplerinden biri de “liân”dır. Karşılıklı lanet okumak anlamına gelen bu kelime fıkıhta: “Karı ile kocanın hâkim huzurunda şer’î hukukun öngördüğü kurallar çerçevesinde dörder defa şahitlikte bulunduktan sonra lanet ve gazap okumak”tır. Biz burada konuyla ilgili âyetleri vermekle yetineceğiz²⁰.

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ

“Karılarına zina suçu atıp da kendilerinden başka şahitleri de bulunmayan kimselerden her birinin şahitliği kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair yemin ederek dört kere şahitlik etmektir.” (Nûr, 24/6).

وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ

“Beşincisinde de, eğer yalan söyleyenlerden ise Allah’ın lanetinin muhakkak kendi üzerine olmasını dilemesidir.” (Nûr, 24/7).

وَيَذَرُوهَا عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ

“Kadının da kocasının yalan söyleyenlerden olduğuna yemin ederek dört kez Allah’ı şahit göstermesi kendisinden cezayı savar.” (Nûr, 24/8).

وَالْخَامِسَةُ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ

“Beşincisinde ise, kocası doğru söyleyenlerden ise Allah’ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesidir.” (Nûr, 24/9).

²⁰ Geniş bilgi için bkz. Sıtkı GÜLLE E.H.Y.F İstılahları Kamusu, III/351 vd.

3) Din Farklılığı veya Din Değiştirme Evliliği Sona Erdirir.

Bu konu şu âyetlerde dile getirilmiştir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمْ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ اللَّهُ أَعْلَمُ
بِإِيمَانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ لَأَهْنَّ حِلٌّ لَهُمْ
وَلَهُمْ يَحْلُونَ لَهُنَّ وَاتُّوهُنَّ مَا أَنْفَقُوا وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ
أُجُورَهُنَّ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكُوفَرِ وَسْئَلُوا مَا أَنْفَقْتُمْ وَلَيْسَ لَكُمْ أَنْفَقُوا ذَلِكُمْ
حُكْمُ اللَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

“Ey iman edenler! İnanmış kadınlar hicret edenler olarak size geldiklerinde kendilerini sınavın. Allah, imanları çok iyi bilir. Onların iman etmiş olduklarını tesbit ettiğinizde artık onları kafirlere geri göndermeyin. Ne inanmış kadınlar kâfirlere ne de kâfir erkekler inanmış kadınlara helâldir. Bununla birlikte (o kâfir kocaların o hanımlarına) harcadıklarını kendilerine verin. O kadınların mehirlerini verdiğiniz taktirde onları nikâhlamanızda size hiçbir günah yoktur. Kâfir kadınların ismetlerine de yapışmayın²¹ Harcamış olduğunuz da isteyin. Kâfirler de harcadıklarını istesinler. İşte bu anlatılanlar Allah'ın size hükmüdür, aranızda hüküm veriyor. Allah çok iyi bilendir, pek hikmetlidir.” (Mümteherine, 60/10).

وَإِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقِبْتُمْ فَاتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ أَزْوَاجُهُمْ
مِثْلَ مَا أَنْفَقُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ

“Eğer eşlerinizden biri sizden kâfirlere kaçarsa, siz de (savaş sonrası) ganimet alırsanız o zaman eşleri gitmiş olanlara harcadıkları kadarını verin. Kendisine inanmakta olduğunuz Allah'tan korkun.” (Mümteherine, 60/11).

* * *

²¹ Nikâhınız altındaki farklı dinden veya dinden dönmüş kadınların nikâhına tutunmayın, onlarla aranızda bir alâka kalmamıştır (Nesefi, IV, 249).

İSLÂM DİNİNİN TASVİP ETMEDİĞİ BİR BOŞANMA SEBEBİ: ZİHAR OLAYI²²

Bu konu, Ahzâb sûresinin 4. âyeti ile Mücâdele sûresinin ilk âyetlerinde yer almıştır. İlgili âyetlerde olaya, hükmüne ve cezasına işâret edilmektedir.

Zihârın Hükümü

مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ ۚ وَمَا جَعَلَ أَزْوَاجَكُمْ الَّتِي تَظَاهَرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ ۚ وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِأَفْوَاهِكُمْ ۖ وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ

“Allah bir adam için (göğüs) boşluğunda iki kalp yaratmamıştır. Kendilerine ‘zihâr’ uyguladığınız eşlerinizi de anneniz saymamıştır. Evlatlıklarınızı da oğullarınız yapmamıştır. Bunlar, kendi ağızlarınızda (gevelediğiniz) lafınızdır. Allah hakkı söyler ve O, yola getirir.” (Ahzâb, 33/4).

²² Zihâr, lugatta iki şey arasında bir uyum, bir benzeşme meydana getirmek demektir. Arka anlamına gelen ‘zahr’ lafzından alınmıştır. Fıkıh ıstılahında: ‘Kocanın, eşini nesep, süt emzirme yolu veya evlilik suretiyle kendisine nikâhı asla helal görülmeyen bir kadının arkası, karnı, uyluğu gibi bir uzvuna benzetmesi’ şeklinde tanımlanır.. Bu benzetmeye ‘zihâr’ denilmesinin sebebi, bunun bu gibi durumlarda çoğunlukla benzetilen organın sırt olmasındandır. Böyle bir muameleyle maruz bırakılan kadın Arap geleneğinde kocası tarafından ebediyen terk edilirdi. (Ö.N. Bilmen, H.I. ve I.F. Kamusu, II/179. cüzi tasarruflarla).

Tefsirlerde verilen bilgilere göre Allah Rasulü ile çekişen kadın, Evs b. Sâbit’in hanımı Havle imiş. Evs, karısına kızarak zihâr geleneğini uygulamış. Bunun üzerine hanımı Hz. Peygamber’e başvurarak kocasına genç yaşında hizmet ettiğini, kendisine çocuk verdiğini, şimdi çocuktan kesildiğini, kocasının ziharda bulunarak ihtiyarlığında perişan ettiğini söylemiş, duruma müdahale etmesini, kocasına tekrar dönmesi için hüküm vermesini istemiş. Rasûlullah: ‘Sen ona haramsın’ buyurmuş. Kadın: ‘Ya Rasûlellah, ama beni boşamadı’ diye karşılık vermiş, hüküm isteğini ısrarla sürdürmüştü. Derken Mücâdele sûresinin ilk âyetleri indirilerek ‘zihâr’ geleneğinin yanlış bir zandan ibâret olduğu ifade buyurulmuş ve yeminin de hakkı korunarak yeni hüküm getirilmiştir.

Bu kadın, yıllar sonra halifelîği döneminde Hz. Ömer’i durdurarak: ‘Ömer! Sana cahiliye döneminde Ömercik denilirken Ömer denildi. Şimdi Emîrlümlüminin diye çağırılıyorsun!.. Ömer! Allah’tan kork..’ diye başlayan bazı öğütlerde bulunacaktır. (Kurtubî, el-Câmi’, XVII, 269).

قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ
يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ

“Allah, kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a yakınıp duran o kadının sözünü işitti. Allah, ikinizin birbirinizle konuşmanızı duyuyor. Gerçekten Allah, çok iyi duyardır, çok iyi görendir.” (Mücâdele, 58/1).

الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ مَا هُنَّ أُمَّهَاتُهُمْ إِنَّ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا
الَّتِي وَلَدْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوءٌ غَفُورٌ

“İçinizden kadınlarına zıharda bulunan kimseler bilsinler ki o kadınlar onların anaları değildir. Anaları onları doğurmuş olanlardır. Gerçekten onlar, kabul edilemez çirkin bir laf ve yalan söylüyorlar. Bununla birlikte Allah çok affedendir, çok bağışlayandır.” (Mücâdele, 58/2).

Zihâr Kefâreti

وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ
قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسًا ذَلِكَمْ تَوْعَظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

“Kadınlarına ‘zihâr’da bulunup da sonra söyledikleri şey için (pişmanlık duyup) geri dönen kimseler -ikisinin temaslarından önce- **bir köleyi özgürlüğe kavuşturmalılar**. İşte size böyle öğüt veriliyor. Allah, yapmakta olduklarınızdan çok iyi haberdârdır.” (Mücâdele, 58/3).

فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسًا فَمَنْ لَمْ
يَسْتَطِعْ فَاطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ذَلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ
اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ

“Kim (bir köleyi özgürlüğe kavuşturma imkanı) bulamazsa **ikisinin, temaslarından önce aralıksız iki ay oruç tutma(ları gerekir)**. Buna güç yetiremeyen altmış yoksulu doyurmalıdır. İşte bu (açıklama) Allah’a ve Peygamberi’ne inandığınız içindir. Bunlar Allah’ın sınırlarıdır. Kâfirler için acıtan bir azap vardır.” (Mücâdele, 58/4).

İDDETİ²³ ÖNGÖREN ÂYETLER

Ön bilgiler

Burada aktarılan âyetlerde boşanan veya kocası ölen, gerdeğe girdikten sonra boşanan, âyise diye nitelenen kadınlar ile gebe kadınların iddet sürelerine, iddet bekleyen kadının nafakasına, meskenine, eşi ile tekrar birleşmesi durumuna, gerdeğe girmemiş kadının iddet beklemeyeceğine ya doğrudan ya da dolaylı olarak değinilir.

Boşanmış Kadınların İddeti

وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنَنَّ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَبَعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

“Boşanmış kadınlar, kendi başlarına üç kuru (üç adet veya üç temizlenme) süresi beklerler. Allah'a ve son güne inanıyorlarsa, Allah'ın rahimlerinde yarattığını gizlemeleri kendilerine helal olmaz. Bu süreçte kocaları, barışmak isterlerse kendilerini geri almağa daha çok hak sahibidirler. Kadınlar için, üzerlerindeki hakkın aynısı meşru surette (erkekler üzerinde) vardır. Bununla birlikte er-

²³ Bu kavramla ilgili olarak daha önce şöyle bir not düşülmüştü: İddet, ‘şiddet’ kalıbında olan bu kelime, sayı manasın gelen ‘aded’ lafzından türetilmiş bir kelimedir. Fıkıh terimi olarak: ‘Gerek sahih gerek fasit nikâh ile nikahlanan veya ilişkide bulunan bir kadının nikâhının geçersiz sayılması veya boşanması ya da kocasının ölmesi durumunda başka bir kocaya varabilmesi için belirli bir sürenin bitmesini beklemesi’ demektir. (Geniş bilgi için bkz. E.H.Y.F. İstılahları Kamusu, II/437).

kekler için kadınlar üzerinde bir derece (üstünlük farkı) vardır. Allah pek izzetli, pek hikmetlidir.” (Bakara, 2/228).

Kocaları Ölen Kadınların İddet Süreleri ve Bu Süreyi Geçirecekleri Yerleri

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ
أَشْهُرٍ وَعَشْرًا فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ
فِي أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

“Ölenlerinizden geride eşler bırakanların eşleri kendi başlarına dört ay beklerler. Sürelerini tamamladıklarında artık örfe göre kendi haklarında yaptıkları uygulamada size hiçbir günah yoktur. Allah, yapmakta olduklarınızdan çok iyi haberdârdır.” (Bakara, 2/234).

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ
مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرِ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

“Ölenlerinizden geride eşler bırakanların eşleri için, evlerinden çıkarılmaksızın senesine kadar yetecek bir mal vasiyet etmeleri gerekir. Kadınlar kendiliklerinden kocalarının evlerini terk edip çıkarlarsa o zaman kadınların kendileri hakkında uygun olanı yapmalarında size hiçbir günah yoktur. Allah çok izzetlidir, çok hikmetlidir.” (Bakara, 2/240).

İddetleri Üç Ay Olarak Öngörülenler ile Gebelerin İddeti

Aşağıdaki âyette, âyise²⁴ diye nitelenen kadınlar ile, hayız görmeyen ve gebe kadınların iddet süreleri belirlenmektedir:

²⁴ Âyise: Benzerlerinin hayız görmedikleri bir yaşa girmiş ve hayızdan kesilmiş yahut elli beş yaşına girmiş ve hayızdan kesilmiş kadın demektir. Bu durumda olmaya ‘iyâs hâli’ denilir. Bu yaş hakkında ihtilaf vardır. Tercih edilen görüşe göre hangi ırka mensup olursa olsun kadının iyâs yaşı elli beş yaşıdır. Bu yaştaki kadın âyise sayılır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir nokta vardır. O da hayızın aralıksız altı ay kesilmiş olması lazımdır. Bu sürenin elli beşinci senenin son aylarıyla elli beşinci seneyi izleyen aylara rastlaması arasında fark yoktur. (Geniş bilgi için bkz. E.H.Y.F. İstilahları Kamusu, I/121).

وَالَّذِي يَتَّبِعُ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنْ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ
وَالَّذِي لَمْ يَحِضْ وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ وَمَنْ
يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا

“Kadınlarınızdan âdetten kesilmiş olanların bekleme sürelerinde kuşku duyarsanız o zaman onların **iddeti üç aydır**. Âdet görmeyenler de öyle. Gebelerin iddet süreleri ise yüklerini bırakmalarıdır²⁵. Kim Allah'a sığınırsa Allah onun işine bir kolaylık verir.” (Talâk, 65/4).

İddet Bekleyen Kadınların Barınma Yerleri ve Geçimleri

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ
وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ
بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ
ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا

“Ey Peygamber! Kadınları boşadığınızda onları, iddetlerini göz-önünde bulundurarak boşayın ve bekleme süresini sayın, Rabbiniz Allah'tan korkun. Açık bir edepsizlik yapmış olmaları durumu dışın-da **onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar**. İş-te bunlar Allah'ın belirlediği sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını çiğ-nerse kendine zulmetmiştir. (Ey kişi)²⁶ bilmezsin belki de Allah bunun ardından yeni bir durum ortaya koyar.” (Talâk, 65/1).

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَارَّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ
وَإِنْ كُنَّ أُولَاتٍ حَمَلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ فَإِنْ
أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَاتُّوهُنَّ أَجُورَهُنَّ وَاتَّمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ وَإِنْ تَعَاَسَرْتُمُ
فَسْتَرْضِعْ لَهُ أُخْرَى

²⁵ Bu karşılık düşük yapma gibi olayları da içerdiğinden (doğurmalarıdır) karşılığına ter-cih edilmiştir.

²⁶ Bkz. Nesefti, IV/264.

“(Boşadığınız) kadınları, gücünüze göre oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtunuz ve üzerlerine baskı kurmak için kendilerine zarar vermeğe kalkışmayınız. Eğer yüklü=gebe iseler doğum yapmalarına kadar nafakalarını verin. Sonra sizin hesabınıza emzirirlerse o zaman ücretlerini verin ve aranızda iyilikle emredin. Eğer birbirinize güçlük çıkarırsanız o zaman baba hesabına diğer bir emzikli (süt anne) emzirir.” (Talâk, 65/6)²⁷.

لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهِ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يَكْلَفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَّا آتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا

“Varlığı olan varlığına göre nafaka versin. Rızıkı dar tutulmuş kimse de Allah’ın kendisine verdiğinden infakta bulunsun. Allah kişiyi, kendisine verdiği şeyin dışındakilerle yükümlü tutmaz. Allah bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır.” (Talâk, 65/7).

Zifafa Girilmeden Boşanan ve İddet Bekleme Zorunda Olmayan Kadınlar İçin Öngörülen Mut’a²⁸ Hakkı

Dip notta tanımlanan mut’a hakkına aşağıdaki âyetlerde değinilmektedir:

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتَّعُوهُنَّ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ

“Kendilerine dokunmadığınız veya kendilerine bir mehir takdir edip belirlemediğiniz kadınları boşamanızda size hiçbir günah yoktur. Onlara örfe uygun bir mal verin. İmkânı geniş olan gücünce, eli darda olan da kendi gücünce versin. Bu, güzellik sergileyenler üzerine yüklenmiş bir haktır.” (Bakara, 2/236).

²⁷ Bakara, 2/234’e de bkz.

²⁸ Mut’a, lugatta fayda anlamındadır. Fıkıhçılar bu kelimeyi: ‘Mehri tesbit edilmeksizin bir adamın bir kadınla evlenmesi ve birleşme olmadan boşaması’ anlamında kullanırlar. Keşşâfu Istilâhâtî'l-Funûn ile Talibetu't-Tilbe adlı eserlerde kaydedildiğine göre böyle durumlarda kadına beş dirhemden az ve mehr-i mislin yarısından çok olmamak kaydıyla bir mehir verilir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُونَهَا فَمَتَّعُوهُنَّ وَسَرَّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا

“Ey iman edenler! İnanmış kadınları nikâhlayıp sonra da kendilerine dokunmadan onları boşarsanız, onların üzerinde sayacağınız bir bekleme hakkınız yoktur. Öyle ise kendilerini nimetlendirin ve onları güzel bir şekilde serbest bırakın.” (Ahzâb, 33/49).

İddeti Biten Kadın Örfe Göre İsteddiği Şekilde Giyinip Süslenebilir

Bu hüküm aşağıdaki âyet metninde geçen ‘örfe göre’ diye çevirdiğimiz ‘el-ma’rûf lafzından çıkarılmıştır.

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

“Ölenlerinizden geride eşler bırakanların eşleri kendi başlarına dört ay beklerler. Sürelerini tamamladıklarında **artık örfe göre kendi haklarında yaptıkları uygulamada size hiçbir günah yoktur.** Allah, yapmakta olduklarınızdan çok iyi haberdârdır.” (Bakara, 2/234).

Üçüncü Bölüm

Çocukların Çeşitli Evreleri ve Anne-Babalarıyla İlişkileri

KONU-1: ÇOCUK İSTEME İLE RAHİMLERDEKİ OLUŞUMLARA, GEBELİK SÜRECİ VE SONRASINA VURGU YAPAN ÂYETLER

Ön bilgiler

- Çocuk İsteme ve Bu Anlamda Yorumlanan Âyetler
- Rahimlerle İlgili Âyetler
- 'Rahm'in Çoğulu 'Erhâm' Lafzının Akrabalık Anlamında Kullanıldığı Âyetler
- Gebelik ve Süreci ile İlgili Âyetler
- Kur'an'ın Çocuk Aldırmaya Bakışı
- Anne, Çocuğu Doğurandır
- Çocuğa Anlamlı Bir İsim Konulması

KONU-2: ÇOCUĞUN BAKIMI VE EĞİTİMİ

- Ebeveyn, Çocuklarına Doğru Yolu Göstermekle Yükümlüdür
- Çocukların Gelecekleri İçin Gerekli Önlemleri Almayı Öngören Âyetler
- Ebeveyn Hayırlı Evlat İstemeli ve Onlar İçin Hayırlı Dualar Yapmalıdır
- Çocuklar Dünya Süsü Olarak Nitelendirilen Nimetler Arasında Sayılmıştır
- Çocuklar İmtihan Aracı Olarak Değerlendirilmiştir
- Kimi Çocukların Düşman Olabileceğine de Dikkat Çekilmiştir
- Sevgi, Dînî Görevlerden Ahkoymamalıdır
- Kişiyi Çocukları da Kurtarmaz

KONU-3: YETİM ÇOCUKLARIN DOĞRUDAN VEYA DOLAYLI OLARAK KONU EDİNİLDİĞİ ÂYETLER

Ön bilgiler

- Yetimin Himaye Edilmesini Öngören Âyetler
- Yetimlere İyi Davranmayanlar Kınanmıştır
- Devletin Yetimleri Sosyal Güvenlik Şemsiyesi
- Altına Alması Gerektiğine Vurgu Yapan Âyetler
- Yetimler Sosyal Hayattan Tecrit Edilmemelidir
- Vasisi Yetimin Malından Meşru Ölçülerde Yiyebilir
- Yetimlerin Mallarının Haksızca Yenilmesini Yasaklayan Âyetler

KONU-4: ÇOCUKLARIN ANA-BABALARIYLA İLGİLİ GÖREVLERİNE VURGU YAPAN ÂYETLER

- Ana-Babaya Maddî Ve Manevî Yardımı Öngören Âyetler
- Özel Vasiyette Bulunulması
- Ana-Babaya İyi Davranılması Emredilmiştir
- Anaya-Babaya Öf Demeyin
- Anne ve Babaya İkrâmın Zirvesi
- Babaya İtaatın Zirve Örneğini Hz. İsmail Sergilemiştir
- Ebeveyne Öğüt Verilebileceğini Vurgulayan Âyetler
- Anne-Baba İçin Dua Edilmesine Vurgu Yapan Âyetler
- Dua İnanan Ebeveyn İçin Sözkonusudur
- Ebeveynin Dinlenmeyeceği Konular
- Dine Karşı Açıkça Cephe Almayan Kafir Ebeveyne
- Bile Maddî Yardımda Bulunulması Öngörölmüştür

ÇOCUKLARIN ÇEŞİTLİ EVRELERİ VE ANA-BABALARIYLA İLİŞKİLERİ

Ön bilgiler

İlgili âyetlerde çocuk sahibi olma arzusuna, ceninin oluşma aşamalarına, gebelik sürecine, nesebin tesbitine, çocuğun bakımına, çocukları sevmenin fitrî bir olay olduğuna, çocuğa isim koymaya, çocuklar için dua etmeğe, çocukların maddi ve manevi alanlarda eğitilmelerine, çocukların din konusunda kime tabi olacakları, süt anneliğe vurgu yapıldığı görülecek.

Yine ilgili âyetlerde çocuğun bakımı noktasında öteden beri görevin baba ile çocuğun vasiliğini üstlenenlere yüklenildiği, annenin şefkatine dikkat çekildiği, nafakalarının sağlanması koşuluyla çocuğun annenin himayesine verilmesi gerektiği, çocuklara doğrunun ne olduğunun gösterilmesi, onların hem dünya işlerinde hem de inanç ve ibadetler konusunda eğitilmeleri gerektiğine, çocukların dünya nimetlerinden biri olduğuna, dengeli bir sevgiye, bu sevginin kişinin dînî vecibelerini engellememesine vurgu yapıldığı müşahade edilecek.

KONU-1: ÇOCUK İSTEME İLE RAHİMLERDEKİ OLUŞUMLARA, GEBELİK SÜRECİ VE SONRASINA VURGU YAPAN ÂYETLER

Çocuk İsteme ve Bu Anlamda Yorumlanan Âyetler

Hız. İbrahim şöyle yakarmıştı:

رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ

“Rabbim bana salihlerden olacak **bir çocuk** lutfeyle.” (Sâffât, 37/100).

فَبَشِّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ

“Biz de kendisini, uslu **bir erkek çocuk** ile müjdeledik.” (Sâffât, 37/101).

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً
إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ

“Zekeriyya orada Rabbine: **'Rabbim! Bana, katından tertemiz bir soy başışla**, kuşkusuz Sen yakarışı pek iyi duyarsın' diye yalvardı.” (Âl-i Imrân, 3/38).

إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا

“Hani (Zekeriyya) bir zaman Rabbine gizli bir seslenişle seslenmişti.” (Meryem, 19/3).

قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ
بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا

“Demişti: Rabbim, işte ben (görüyorsun halimi)! Kemiğim gevşemiş, başım bembeyaz olmuş! Rabbim! Sana yalvarmakla hiçbir zaman bedbaht olmadım!” (Meryem, 19/4).

وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا

“Ben bu hâlimle, arkamdan yerime geçecek akrabalarımndan endişedeyim. Hanımım da kısır bulunuyor! Onun için bana katından **bir yardımcı bahşeyle**.” (Meryem, 19/5).

Rahimlerle İlgili Âyetler

هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

“O, sizi, **rahimlerde** istediği şekilde şekillendiren Zat'tır. O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur. O pek izzetli, pek hikmetlidir.” (Âl-i Imrân, 3/6).

وَمِنَ الْإِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ قُلْ آلَذَّكَّرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ
الْأُنثَيَيْنِ أَمْ أَشْتَمَلْتُ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْإِنثَيَيْنِ أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ

إِذْ وَصَّيْكُمْ اللَّهُ بِهَذَا فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا
لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

“Deveden bir çift, sığırdan bir çift (yarattı). De ki: İki erkeği mi haram kıldı yoksa iki dişi mi veya iki dişinin **rahimlerinin** içerdiğini mi? Yoksa, Allah size bunu tavsiye ettiğinde sizler tanıklar mıydınız? İnsanları bilinçsizce saptırmak için Allah adına yalan uydurandan daha zalim kimdir? Allah, zalimler topluluğuna hidayet etmez.” (En’âm, 6/144).

اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَىٰ وَمَا تَغِيضُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ
وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ

“Allah, her dişinin neyi yüklediğini ve **rahimlerin neyi eksiltip neyi artırdığını** bilir. Her şey O'nun yanında bir ölçü ile dir.” (Ra’d, 13/8).

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّن
تُّرَابٍ ثُمَّ مِمَّنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِمَّنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِمَّنْ مُضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ
مُخَلَّقَةٍ لِّنَبِّئَنَّ لَكُمْ وَنُقَرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ آجَلٍ مُّسَمًّى
ثُمَّ نَخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِّتَبْلُغُوا أَشَدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُتَوَفَّىٰ وَمِنْكُمْ
مَّنْ يُّرَدُّ إِلَىٰ أَرْدَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِّنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَى
الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ
مِّنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ

“Ey insanlar! Eğer ölüm sonrası dirilişten bir kuşku içindeyseniz bilin ki Biz sizi, topraktan, sonra nutfeden, sonra bir alakadan, sonra tam şekillendirilmiş ve şekillendirilmemiş bir çiğnem etten yarat-

tık, ki size (ne olduğunuzu) açıklayalım. Belirlenmiş bir süreye değin de **rahimlerde dilediğimizi durdururuz**. Ardından da sizi bir bebek olarak çıkarırız, ve gücünüze ermeniz için geliştiririz. Bununla birlikte kiminizin önce canı alınır, kiminiz de -bilgi sahibi olduktan sonra hiçbir şey bilmesin diye- ömrün en kötü sürecine itilir. Yeryüzünü kupkuru görürsün. Derken üzerine suyu indirdiğimizde titreşip kabarır ve her şirin çiftten bitirir.” (Hacc, 22/5)¹.

إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

“Kuşkusuz o saatin (kıyametin) bilgisi Allah’ın katındadır. Yağmur indirir. **Rahimlerdekini bilir**. Oysa hiçbir kişi yarın ne kazanacağını bilmez. Hiçbir kimse hangi toprakta öleceğini bilmez. Doğrusu Allah, çok iyi bilendir, çok iyi haberi olandır.” (Lokmân, 31/34).

‘Rahm’in Çoğulu ‘Erhâm’ Lafzının Akrabalık Anlamında Kullanıldığı Âyetler

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا

“Ey insanlar! Sizi tek bir candan yaratıp ondan da eşini halk eden ve ikisinden pek çok erkek ve kadınlara üretilip yayan Rabbinizden korkun. Kendisiyle birbirinizden isteklerde bulunduğunuz Allah’tan ve **akrabalık bağlarına saygısızlıktan sakının**. Doğrusu Allah, üzerinizde bir gözcüdür.” (Nisâ, 4/1).

وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

¹ İnsanın yaratılış sürecine vurgu yapan şu âyetlere de bkz.: Mü’minûn, 23/12, 13, 14; Secde, 32/8, 9; Yâsîn, 36/77; Necm, 53/45, 46; Meâric, 70/38, 39; Nûh, 71/14; Kiyâme, 75/37, 38; İnsân, 76/2; Murselât, 77/20, 21.

“Sonradan imana girmekle birlikte hicret edenler, yanınızda cihada katılanlar; işte onlar sizdendir. **Rahim sahipleri ise**, Allah'ın kitabına göre birbirlerine daha yakındırlar. Kuşkusuz Allah her şeyi pek iyi bilendir.” (Enfâl, 8/75).

النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَىٰ أُولِيَائِكُمْ مَعْرُوفًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا

“Peygamber müminlere kendilerinden evlâdır. Onun eşleri onların analarıdır. Allah'ın kitabına göre **rahim sahipleri** (anne tarafından akrabalar), birbirlerine müminler ile mühacirlerden daha yakındır. Ancak dostlarınıza bir iyilik yapmanız da mümkün². Bu, Kitap'ta yazılmıştır.” (Ahzâb, 33/6).

فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتَقَطَّعُوا أَرْحَامَكُمْ

“Geri dönerseniz (iş başına geçerseniz) sizden, yeryüzünde bozgunculuk çıkarmanız ve **rahimlerinizi** (akrabalarınızı) kesmeniz beklenir mi?” (Muhammed, 47/22).

Gebelik ve Süreci ile İlgili Âyetler

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا فَلَمَّا تَغَشَّيْهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَا اللَّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ

“O, sizi bir tek candan yaratan ve eşini de kendisiyle huzura ersin diye ondan (o ilk insandan) meydana getiren Zât'tır. Onu bürüyünce (onunla ilişkiye girince) kadın **hafif bir yük yüklendi**. Bir süre böyle geçti. Kadın ağırlaşınca ikisi birlikte Rableri Allah'a: "Bize sâlih bir çocuk verirsen elbette şükredenlerden oluruz." diye dua ettiler." (A'râf, 7/189).

² Onlara öncelik de verebilirsiniz.

فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهَا مَكَانًا قَصِيًّا

“Böylece (Meryem) **ona gebe kaldı** ve bu gebeliğiyle uzak bir yere çekildi.” (Meryem, 19/22).

يَوْمَ تَرَوْنها تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ

“Onu (kıyâmet sarsıntısını) göreceğiniz gün her emzikli kadın emzirdiğini unuttur, **her gebe de taşıdığını düşürür (erken doğum yapar)**. İnsanları sarhoş görürsün, oysa onlar sarhoş değildirler! Ama Allah'ın azabı pek şiddetlidir.” (Hacc, 22/2).

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالَهُ فِي عَامَيْنِ أَنْ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَى الْمَصِيرِ

“İnsana ebeveynini tavsiye ettik. **Annesi onu güçsüzlük üstüne güçsüzlükle taşımıştı**. (Sütten) kesilmesi iki yıl içindedir. Bana ve ebeveynine şükreyle diye de tavsiye ettik. Dönüş sadece Banadır.” (Lokmân, 31/14).

وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ

“Allah sizi bir topraktan yarattı. Ardından da bir nutfeden (yarat-tı). Sonra sizi eşler yaptı. O'nun bilgisi dışında **hiçbir dişi ne gebe kalır ne de doğurur**. Ömrü uzatılmış olanın ömrünün uzatılması da ömrünün kısaltılması da bir kitapta (yazılı)dır. Bu da, Allah'a çok kolaydır.” (Fâtır, 35/11).

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَانزَلَ لَكُمْ مِنَ
الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ يَخْلُقْكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ
فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَانْتَصِرُوا

“Sizi bir tek candan yarattı. Sonra ondan eşini yaptı. Sizin için büyük ve küçük baş hayvanlardan sekiz çift indirdi. **Sizi annelerinizin karınlarında üç karanlık içinde bir yaratış sonrasında yaratıp duruyor.** İşte bu Allah Rabbiniz! Hükümrانlık yalnız O'nundur! Hiçbir tanrı yoktur sadece O'dur tanrı! Peki nasıl çevriliyorsunuz?!” (Zümer, 39/6).

إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِنْ أَكْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ
مِنْ أُنْثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ أَيْنَ شُرَكَائِيَ قَالُوا
أَذْنَاكَ مَا مِنَّا مِنْ شَهِيدٍ

“Kıyamet ânının bilgisi yalnız O'na havâle edilir. O'nun bilgisi dışında ne meyveler tomurcuklarından çıkar, **ne bir dişi gebe kalır**, ne de doğurur. ‘Ortaklarım nerede?’ diye kendilerine seslendiği günde: ‘Bizden hiçbir tanık olmadığını sana arzederiz’ derler.” (Fussilet, 41/47).

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا
وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ
أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ
صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلَحَ لِي فِي ذُرِّيَّتِي إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ

“İnsana, ana ve babasına iyi davranmasını tavsiye ettik. **Annesi onu güçlkle taşıdı ve onu güçlkle doğurdu.** Taşınması ve sütten kesilmesi otuz aydır. Sonra olgunluğuna erişip kırk yaşına girdi-

ğinde: 'Rabbim beni, bana, anama ve babama bahşettiğin nimetine şükür sunacağım, hoşnut kalacağın yararlı iş yapacağım şekilde yönlendir. Soyumu iyi kişiler yap. Çünkü ben tevbe ile Sana yöneldim ve ben gerçekten müslümanlardanım' dedi." (Ahkâf, 46/15)³.

Kur'ân'ın Çocuk Aldırmaya Bakışı

Aşağıda metin ve mealleri sunulan âyetler çocukların herhangi bir nedenle öldürülmelerini yasakladığı gibi çocuk aldırmayı da yasakladığına dair güçlü işâretler taşıdıkları âlimler tarafından dile getirilmiştir.

وَكَذَلِكَ زَيْنَ لِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَتَلَ أَوْلَادَهُمْ
شُرَكَائُهُمْ لِيُرَدُّوهُمْ وَلِيلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ وَلَوْ شَاءَ
اللَّهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ

"Aynı şekilde ortak koştukları müşriklerden çoğuna, kendilerini perişan etmek, dinlerini karmaşık bir duruma getirmek için **çocuklarını öldürmeyi süslü gösterdi**. Allah dileyeydi bunu yapmazlardı. Artık onları uydurageldikleri iftiralarıyla baş başa bırak." (En'âm, 6/137).

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا
مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ افْتِرَاءً عَلَى اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ

"**Bilgi dışı, beyinsizce çocuklarını öldürenler** ve Allah'ın kendilerine rızık olarak sunduğunu Allah'a iftira atarak haram edenler gerçekten hüsrana uğramış, gerçekten sapıtmışlardı. Onlar, doğru yola yönelmemişlerdi." (En'âm, 6/140).

قُلْ تَعَالَوْا أَنُلْ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ
إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ
وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنٌ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ
الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَصَّيْكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

³ Bu bölümde daha önce metinleri aktarılan Talâk, 65/4, 6. âyetlerine de bkz.

“De ki: Gelin size, Rabbinizin neleri haram kıldığını yüzünüze karşı okuyayım: O'na hiçbir şeyi eş koşmayın. Anaya-babaya iyilik yapın. **Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin.** Size de onlara da Biz rızık veriyoruz. Çirkef işlerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın, Allah'ın dokunulmasını haram kıldığı cana haksız yere kıymayın. İşte O size bunu tavsiye etti, belki aklınızı çalıştırırsınız.” (En'âm, 6/151).

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنْثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ

“Onlardan biri **kızı oldu** diye müjdelendiğinde öfke ile dopdolu olarak yüzü simsiyah kesilir.” (Nahl, 16/58).

يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَبِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ
فِي التُّرَابِ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ

“**Müjdelendiği şeyin utancından** toplumdan gizlenir! (Acaba ne yapsın) onu eziklik üzere tutsun mu yoksa toprağa mı gömsün? Dikkat! Ne kötü hüküm veriyorlar!” (Nahl, 16/59).

وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةً إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ إِن قَتَلْتَهُمْ
كَانَ خَطَأً كَبِيرًا

“**Çocuklarınızı yoksulluk korkusuyla öldürmeyin.** Onlara da size de Biz rızık veriyoruz. Onları öldürmek gerçekten büyük bir suçtur.” (İsrâ, 17/31).

وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرْتُ عَيْنٍ لِّي وَلَكَ لَا تَقْتُلُوهُ عَسَىٰ أَنْ
يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

“Firavun'un hanımı (sahilde bulunup getirilen bebek Musa'yı göstererek: ‘Bu çocuk) bana da sana da bir göz bebeği, **bunu öldürmeyin**, bize yararlı olabilir veya evlad ediniz’ dedi. Onlar (nasıl birini himayelerine aldıklarının) farkında değillerdi.” (Kasas, 28/9).

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِيَنَّكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Ey Peygamber! İnanan kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmaları, hırsızlık yapmamaları, zina etmemeleri, **çocuklarını öldürmemeleri**, elleri ile ayakları arasında bir iftira uydurarak sana gelmemeleri⁴ ve herhangi bir iyi işte sana karşı gelmemeleri koşuluyla seninle bîatlaşmak üzere sana geldiklerinde onlara bîat ver ve kendileri için Allah'tan mağfired dile. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.” (Mumtehine, 60/12).

وَإِذَا الْمَوْءِدَةُ سُئِلَتْ

“Diri diri toprağa gömülmüş küçük kıza sorulduğu zaman:” (Tekvîr, 81/8).

بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ

“Hangi suçundan dolayı öldürülmüş olduğu.” (Tekvîr, 81/9).

Anne, Çocuğu Doğurandır

الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ مَا هُنَّ أُمَّهَاتُهُمْ إِنَّ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا الْآلِ وَلَدْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوءٌ غَفُورٌ

“İçinizden kadınlarına zıharda⁵ bulunan kimseler bilsinler ki o kadınlar onların anaları değildir. **Anaları onları doğurmuş olanlardır.** Gerçekten onlar, kabul edilemez çirkin ve yalan bir söz söylüyorlar. Bununla birlikte Allah çok affedendir, çok bağışlayandır.” (Mücadele, 58/2).

⁴ Yani gay-i meşru bir çocuk doğurup bunu kocalarına mal ederek iftirada bulunmamaları.

⁵ Zihâr, lugatta iki şey arasında bir uyum, bir benzeşme meydana getirmek demektir. Arka anlamına gelen ‘zahr’ lafzından alınmıştır. Fıkıh ıstılahında: ‘Kocanın, eşini nesep, süt emzirme yolu veya evlilik suretiyle kendisine nikahı asla helal görülmeyen bir kadının arkası, karnı, uyluğu gibi bir uzvuna benzetmesi’ şeklinde tanımlanır.

Çocuğa Anlamalı Bir İsim Konulması

فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنْثَىٰ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعْتُ
وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنْثَىٰ وَإِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذَرَيْتَهَا
مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

“Onu doğurunca -Allah ne doğurduğunu daha iyi bilirken: 'Rabbim, kız doğurdum, erkek kız gibi değildir, **ona Meryem adını verdim**, hakikat ben onu ve soyunu kovulmuş şeytandan sana sığındırıyorum.' dedi.” (Âl-i Imrân, 3/36).

يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ إِسْمُهُ يُحْيَىٰ لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا

“(Allah buyurdu:) Zekerîyya! Haberin olsun Biz sana bir oğul müjdeliyoruz, adı **Yahya**, bundan önce bu ismi kimseye vermedik.” (Meryem, 19/7).

KONU-2: Çocuğun Bakımı ve Eğitimi

Ön bilgiler

İlgili âyetlerde çocuğun bakımı noktasında öteden beri görevin baba ile çocuğun vasiliğini üstlenenlere yüklenildiği, annenin şefkatine dikkat çekildiği, nafakalarının sağlanması koşuluyla çocuğun annenin himayesine verilmesi gerektiği, çocuklara doğrunun ne olduğunun gösterilmesi, onların hem dünya işlerinde hem de inanç ve ibadetler konusunda eğitilmeleri gerektiğine vurgu yapıldığı müşahade edilecek.

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ
وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا
لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ أَرَادَا
فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ
تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُم بِالْمَعْرُوفِ
وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

“Anneler, emzirmeyi tamamlatmak isteyen (koca) için çocuklarını tam iki yıl emzirirler. **Annelerin yiyeceği ve giyeceği -örfe uygun biçimde- babaya aittir.** Hiç kimse gücünün üzerindekiyle yükümlü tutulmaz. Ne anne çocuğu yüzünden, ne de baba çocuğu yüzünden zarara uğratılsın. Mirasçıya da bunun aynısı (yüklenir). Ana-baba anlaşarak ve birbirlerine danışarak çocuğu sütten kesmek isterlerse ikisine de hiçbir günah yoktur. Çocuklarınızı emzirtmek (onlara süt anne tutmak) isterseniz, örfe göre vermeyi vaad ettiğinizi teslim ettiğinizde size hiçbir günah yoktur. Allah'tan korkun ve bilin ki kuşkusuz Allah ne yapmakta olduğunuzu pek iyi görmektedir.” (Bakara, 2/233)⁶.

⁶ Annenin şefkati bağlamında şu âyetlere de bkz.: Kasas, 28/10, 14; babanın şefkati bağlamında da şu âyetlere bkz.: Yûsuf, 12/13, 64, 66, 67, 85; Hûd, 11/42, 43

فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا
دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ
هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ

“Bunun üzerine Rabbi onu (Meryem’i) güzel bir kabul ile kabul etti ve kendisini güzel bir bitki gibi yetiştirdi, onu, **Zekeriyya'nın himayesine verdi**. Zekeriyya onun (Meryem'in) yanına Mihrab'a her girdiğinde orada bir yiyecek görünce: 'Meryem bu sana nereden?' geldi diye sorardı. O da: 'O, Allah katından gelmekte, kuşkusuz Allah dilediğini hesapsızca rızıklandırır' derdi.” (Âl-i Imrân, 3/37).

ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يُلْقُونَ
أَقْلَامَهُمْ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يَخْتَصِمُونَ

“Bu (yukarıda anlatıl)ımlar, sana vahyetmekte olduğumuz gayb haberlerindendir. **Meryem'in bakımını hangisi üstlenecek diye kalemelerini attıklarında** (kur'a çıktıklarında) yanlarında yoktun. Yi-ne birbirleriyle çekişirlerken de yanlarında değildin.” (Âl-i Imrân, 3/44).

Ebeveyn, Çocuklarına Doğru Yolu Göstermekle Yükümlüdür

وَوَصَّي بِهَا إِبْرَاهِيمَ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لَكُمُ
الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

“İbrahim, o dini oğullarına **vasiyet etti**. (Torunu) Yakup da. ‘Oğullarım! Kuşkusuz Allah sizin için bu dini seçti, öyle ise siz yalnız müslümanlar olarak ölün’ (diye vasiyette bulundu.)” (Bakara, 2/132).

أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ
مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَالِلَّهِ أَبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ
إِلَهًُا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

“Yoksa siz, ölüm Yakub'a geldiğinde yanında mıydınız? Hani o, oğullarına: 'Ardımdan neye İbadet edeceksiniz?' demişti. '**Senin İlah'ına, ataların İbrahim ile İsmail ve İshak'ın İlah'ına, bir tek İlah'a ibadet edeceğiz, biz sadece O'na teslim olacağız'** demişlerdi.” (Bakara, 2/133).

وَإِذْ قَالَ لُقْمَنُ لِبْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ

“Hani Lokman, oğluna öğüt verirken ona şöyle demişti: '**Yavrucum! Allah'a ortak koşma**, gerçekten şirk pek büyük bir zulümdür.'” (Lokmân, 31/13)⁷.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ

“**Ey inanmış kimseler! Kendilerinizi ve ailelerinizi yakıtı insanlarla taşlar olan ateşten koruyun.** O ateşin başında katı, pek çetin melekler bulunmaktadır. Allah'a, kendilerine emrettiği işlerde karşı gelmezler ve kendilerine buyurulanı yaparlar.” (Tahrîm, 66/6).

Çocukların Gelecekleri İçin Gerekli Önlemleri Almayı Öngören Âyetler

أَيُّودُ أَحَدُكُمْ أَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضِعْفًا فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ

“Herhangi biriniz, altından ırmaklar akan hurma, üzüm ve içinde bütün meyvelerden bulunan bir bahçeye sahip iken yaşlanıp **çaresiz, küçük çocukları bulunmasını** ve tam bu sırada o bahçeye içinde ateş barındıran bir bora isabet ederek bahçesinin yanıpverme-

⁷ Lokmân, 31/16, 17, 18, 19 âyetlerine de bkz.:

sini ister mi? İşte böylece Allah size âyetleri açıklıyor belki düşünürsünüz.” (Bakara, 2/266).

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوْا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ
فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا

“Kendileri arkalarında zayıf ve çaresiz çocuklar bıraktıkları takdirde onlar için endişe duyacaklar (yetimler hakkında da) **ürperip titresinler** ve sağlam bir söz söylesinler.” (Nisâ, 4/9).

وَدَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ

“Davud ile (oğlu) Süleyman'ı da an. Hani halkın koyun sürüsünün geceleyin içinde yayıldığı **ekin hakkında hüküm verirlerken** biz de hükümlerine tanıklık edenlerdik.” (Enbiyâ, 21/78).

فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ وَكَلَّا أَتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرُ وَكُنَّا فَاعِلِينَ

“Koyun sürüsüyle ilgili hükmü **Süleyman'a kavratmıştık**. Her birine bir hüküm ve bir ilim vermiştik. Davud'un maiyyetinde dağlara boyun eğdirmiştik. Kuşlarla birlikte tesbih ediyorlardı. Biz bunları yapanlardık.” (Enbiyâ, 21/79).

Ebeveyn Hayırlı Evlat İstemeli ve Onlar İçin Hayırlı Dualar Yapmalıdır

يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا

“Hem bana varis olacak hem de Yakup âilesinden kalmış olana varis olacak (bir çocuk bahşet). **Rabbim onu, hoşnutluğunu kazanmış eyle**.” (Meryem, 19/6).

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا
لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا

“(Tevbe edip dönüş yapan) o kimseler: ‘Rabbimiz! Bize, eşlerimizden, soylarımızdan **gözler aydınlığı bahşeyle** ve bizi takva sahiplerine önder yap’ derler.” (Furkân, 25/74)⁸.

Çocuklar Dünya Süsü Olarak Nitelendirilen Nimetler Arasında Sayılmıştır

زَيْنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ
الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ
وَالْحَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَبِ

“İnsanlara, kadınlar, **oğullar**, altın, gümüş, salma atlar, davarlar ve ekinlere karşı aşırı ilgi duyma sevgisi **bezendirilip çekici kılın**dı. Bu, dünya hayatının bir faydasıdır. Varılacak yerin güzelliği ise yalnız ve yalnız Allah katındadır.” (Âl-i Imrân, 3/14).

الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ
ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا

“Mal ve **oğullar** dünya hayatının **süsüdür**. Kalıcı iyi işler ise Rabbin katında karşılık bakımından daha hayırlı, umut (verme) açısından daha iyidir.” (Kehf, 18/46).

اعْلَمُوا أَنَّهَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُمْ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ
وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ
ثُمَّ يَهْبِجُ فَتَرِيهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ
وَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ

⁸ Ahkâf, 46/15 âyetine de bkz.

“Bilin ki dünya hayatı sadece bir oyun, bir eğlence, **bir sūs**, aranızda bir övünme yarışı, mallarda ve çocuklarda çoğalma müsabakasıdır. Bu, bir yağmurun durumunu andırır, ki bitirdiği bitkisi ziraatçıları imrendirir, derken kurur, onu sapsarı kesilmiş görürsün, Arından o bitki çöp kııntısı olur. Ahirette ise hem yaman bir azap hem de Allah’tan bir bağışlama ve bir hoşnutluk vardır. Dünya hayatı başka değil sadece bir aldanış çıkarıdır.” (Hadîd, 57/20).

Çocuklar İmtihan Aracı Olarak Değerlendirilmiştir

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَأَنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ

“Bilin ki mallarınız ve **çocuklarınız sadece birer sınavdır**. Azametli bir ödül ise yalnız ve yalnız Allah katındadır.” (Enfâl, 8/28).

إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ

“Mallarınız ve **evlatlarınız bir fitne** (sınama) aracıdır. Azametli bir ödül ise yalnız ve yalnız Allah katındadır.” (Teğâbun, 64/15).

Kimi Çocukların Düşman Olabileceğine de Dikkat Çekilmiştir

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنِّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوٌّ لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ
وَإِنْ تَعَفَّوْا وَتَصَفَّحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Ey iman edenler! Kuşkusuz eşleriniz ve **çocuklarınız arasından size düşman olan vardır**. Öyle ise onlara karşı önlem alın. Bununla birlikte kusurlarını örter, hoş görür bağışlarsanız (iyi olur). Çünkü Allah pekâlâ bağışlayandır, pekâlâ merhametlidir.” (Teğâbun, 64/14).

Sevgi, Dînî Görevlerden Alıkoymamalıdır

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

“Ey iman edenler! Sizleri mallarınız ve **çocuklarınız Allah'ı anmaktan alıkoymasın!** Kim bunu yaparsa zarar edenler işte onlardır.” (Münâfikûn, 63/9).

Kişiyi Çocukları da Kurtarmaz

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَأُولَئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ

“Kuşkusuz o küfredenler, ne malları ne de **çocukları Allah'tan (gelecek) hiçbir şeyi kendilerinden asla engelleyemez.** İşte onlar! Onlar o ateşin yakıtı.” (Âl-i Imrân, 3/10).⁹

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ وَاخْشَوْا يَوْمًا لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغُرُورُ

“Ey insanlar! Rabbinizden korkun ve hiçbir babanın çocuğu hesabına karşılık ödemeyeceği, **hiçbir çocuğun da babası adına herhangi bir şeyle ödeme yapan olmayacağı bir günden ürperin.** Kuşkusuz Allah'ın va'di bir gerçektir. Sakın sizi dünya hayatı aldatmasın. Sakın sizi o pek aldatıcı (şeytan) Allah'ın affına güvendirmek sureti) ile kandırmasın.” (Lokmân, 31/33).

وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِندَنَا زُلْفَى إِلَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضَّعِيفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرَفَاتِ آمِنُونَ

“Mallarınız da **çocuklarınız da sizi Allah katında bir yakınlığa yaklaştıracak değildir.** Ancak iman edip yararlı iş yapan müstesna; işte onlar, onlara yaptıklarına karşılık olmak üzere fazlalık mukafatı vardır. Onlar yüksek odalarda güven içindedirler.” (Sebe, 34/37).

⁹ Tevbe, 9/55, 85 âyetlerine de bkz.

لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ
هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“Malları da çocukları da Allah'tan gelecek herhangi bir belayı kendilerinden engelleyemez. Onlar ateşin arkadaşlarıdır, onlar orada sürekli kalacaklardır.” (Mücâdele, 58/17).

لَنْ تَنْفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

“Hısımlarınız da çocuklarınız da size asla fayda vermez¹⁰. Kıyamet günü aranızı ayırır. Allah eylemlerinizi çok iyi görmektedir.” (Mumtehine, 60/3).

¹⁰ Burada vakf-ı muânaka vardır ve mealde birinci vakıf dikkate alınmıştır. Birincisi değil de ikincisi göz önünde bulundurulursa o zaman meâl şöyle olur: “Kıymet günü hısımlarınız da çocuklarınız da asla size fayda vermez. Aranızı ayırır. Allah yapmakta olduklarınızı çok iyi görmektedir.”

KONU-3: Yetim Çocukların Doğrudan veya Dolaylı Olarak Konu Edinildiği Âyetler

Ön bilgiler

İlgili âyetlerde yetimlerin dinin koruması altına alındıkları, itilip-kakılmamaları, onlara destek çıkılması, maddî ve manevî yardımda bulunulması, günümüzdeki anlayışla yetimlerin sosyal güvenlik kapsamına alınmaları öngörülmektedir. Yine ilgili âyetlerde zengin yetimlere vasi olarak atananların çok dikkatli olmaları, kendilerine emanet edilen malları haksızca yememelerine dikkat çekilmektedir.

Yetimin Himaye Edilmesini Öngören Âyetler

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَآءِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ - وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا
وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا
الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنْتُمْ مُّعْرِضُونَ

“Bir vakit İsrailoğullarından şu sözü almıştık: Allah'tan başkasına ibadet etmeyin, anneye-babaya, yakınlığı olanlara, **yetimlere**, yoksullara güzel davranın; insanlara **hoş sözler söyleyin**, namazı dürüst kılın, zekatı verin. Sonra içinizden pek azınız hariç sözünüzden döndünüz ve hâlâ da siz dönenlersiniz.” (Bakara, 2/83).

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ
الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى
الْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنَ السَّبِيلِ
وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ

إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

“Yüzlerinizi doğu ve batı yönüne çevirmeniz iyilik, erginlik (Allah’a yakınlık) değildir. Ama asıl iyilik Allah’a, son güne, meleklerle, Kitab’a, peygamberlere inanan, mala olan tutkusuna karşın malını akrabalarına, **öksüzlere**, yoksullara, yolda kalmışa, isteyenlere **veren** ve esirleri kurtarma uğrunda harcayan; namazı dosdoğru kılan, zekatı veren ile sözleştiklerinde ahitlerine vefalı olanlar, sıkıntıda, hastalıkta ve şiddet anında sabredenlerin iyilikleridir. İşte onlardır sadakat gösterenler! İşte onlardır müttakiler.” (Bakara, 2/177).

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلْ مَا أَنْفَقْتُ مِنْ خَيْرٍ فَلِلَّوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ

“Sana, nereye harcayacaklarını soruyorlar. De ki: **Verdiğiniz hayır** ana-baba, en yakınlar, **öksüzler**, yoksullar ve yolda kalan için **olmalıdır**. Ne hayır yaparsanız kuşkusuz Allah onu çok iyi bilir.” (Bakara, 2/215).

وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مِمَّنِّي وَثَلَاثَ رُبَاعٍ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا

“**Yetim kızlar konusunda adalet gösteremeyeceğinizden endişe ederseniz** o zaman size helal olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikahlayın. (Kadınlar arasında) adalet sağlayamayacağınızdan korkarsanız o taktirde bir kadın veya elinizin altında bulunan (cariyeleriniz) ile (yetinin). Bu, zulme sapmamamız için daha uygun bir yoldur.” (Nisâ, 4/3).

وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا

“Mirasın bölüşümü sırasında yakınlık sahipleri, **yetimler** ve miskinler hazır bulunurlarsa **onlara ondan verin** ve kendilerine hoş sözler söyleyin.” (Nisâ, 4/8).

وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي
الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ
الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ
أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَلًا فَخُورًا

“Allah’a ibadet edin, O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya-babaya, akrabaya, **yetimlere**, miskinlere, yakın komşuya, uzak komşuya, yandaki arkadaşına, yolda kalmışa ve elleriniz altındaki kölelere-cariyelere **iyilik yapın**. Kuşkusuz Allah kibirli ve böbürlü kimseyi sevmez.” (Nisâ, 4/36).

وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ
فِي الْكِتَابِ فِي يَتَامَى النِّسَاءِ الَّتِي لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ
وَتَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ وَأَنْ
تَقُومُوا لِلْيَتَامَىٰ بِالْقِسْطِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِهِ عَلِيمًا

“Senden, kadınlar hakkında fetva (görüş) istiyorlar. De ki: Onlar hakkında size Allah fetva veriyor, yazılmış haklarını onlara vermiyip kendilerini nikahlamak istediğiniz **kadınların yetimleri**, zavalı çocuklar ve öksüzler için adaleti ayakta tutmanız hakkında kitapta size okunuyor. Ne hayır yaparsanız kuşkusuz Allah onu çok iyi bilendir.” (Nisâ, 4/127).

وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ
لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا

كَنَزَهُمَا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ذَٰلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا^ط

“Duvara gelelim: O duvar şehirdeki **iki yetim çocuğa** aitti. Duvarın altında onlara ait bir hazine vardı, babaları da iyi bir kimseydi. Onun için Rabbin o çocukların erginlik çağlarına ermelerini ve Rabbinden bir rahmet göstergesi olarak **definelerini kendilerinin çıkarmalarını** murat buyurdu. Bunu kendiliğimden yapmadım. İşte karşısında hiçbir sabır gösteremediğin olayların içyüzü budur. (Kehf, 18/82)

وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا

“Yemeğe olan tutkularına karşın yoksul ile **yetim** ve esire (seve seve) **yemek yedirirler**.” (İnsân, 76/8).

أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ

“Veya salgın bir açlık gününde **yemek yedirmek**.” (Beled, 90/14).

يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ

“Yakınlığı olan **bir yetime**.” (Beled, 90/15).

Yetimlere İyi Davranmayanlar Kınanmıştır

كَذَٰلِكَ لَا تُكَرِّمُونَ الْيَتِيمَ

“Hayır hayır! **Doğrusu yetime değer vermiyorsunuz**,” (Fecr, 89/17).

فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ^ط

“Öyle ise **yetimi ezme!**” (Duhâ, 93/9).

فَذَٰلِكَ الَّذِي يُدْعَىٰ الْيَتِيمَ

“İşte (dine karşı çıkan) o (kişi), **öksüzü itip-kakar**.” (Mâûn, 107/2).

Devletin Yetimleri Sosyal Güvenlik Şemsiyesi Altına Alması Gerektiğine Vurgu Yapan Âyetler

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ
وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِنْ كُنْتُمْ
أَمْنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّقَىٰ لَجْمَعَانٍ
وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Allah'a, hak ve bâtılın ayrılış günü ile iki topluluğun karşılaştığı günde kulumuza indirdiğimize inanmışsanız bilin ki ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah'ın, Peygamber'in, yakınlık sahibinin, **yetimlerin**, yoksulların, yolda kalmışlarındır. Allah her şeye karşı pek güçlüdür.” (Enfâl, 8/41)

مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ
وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ
مِنْكُمْ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا
اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

“Allah'ın yerleşim birimleri halkından Peygamberi'ne aktardığı **ganimetler** Allah içindir, Peygamber'i içindir, en yakınlık sahibi içindir, **yetimler**, yoksullar ve yolda kalmış kimseler içindir. Bunun sebebi o servet, içinizden yalnız zenginler arasında dönüp duran bir devlet olmasın. Peygamber size ne verdi ise onu alın. Size neyi yasakladıysa ondan da uzak durun. Allah'tan korkun, çünkü Allah pek çetin azaplıdır!” (Haşr, 59/7).

Yetimler Sosyal Hayattan Tecrit Edilmemelidir

فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ
وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ
وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَاعْنَتَكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

“Dünyâ ve âhiret hakkında (belki düşünürsünüz). **Sana yetimler hakkında soru soruyorlar. De ki: 'Onların işlerini düzeltmek hayırdır. Kendilerine karışırsanız kardeşlerinizdir. Allah bozguncuyu ıslahatçıdan ayırır. Allah dileseydi elbette sizi zora koşardı. Kuşkusuz Allah pek izzetli, pek hikmetlidir.' (Bakara, 2/220).**

Vasisi Yetimin Malından Meşru Ölçülerde Yiyebilir

وَابْتَغُوا الْيَتَامَىٰ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا ۚ وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ۚ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ ۚ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَلْيَسْهَدُوا عَلَيْهِمْ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا

“Yetimleri, nikah çağına gelmelerine kadar gözetin. Sonra kendilerinden bir olgunluk hissettiğinizde mallarını kendilerine verin. Büyüyüp ellerine alacaklar diye sakın o malları savurganlıkla ve tez elden yemeyin. **Zengin olan iffetli davransın, fakir olan da örfe göre yesin.** Mallarını onlara verdiğiniz zaman kendilerine karşı şahit tutun. Allah, hesap soran olarak yeter.” (Nisâ, 4/6).

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ ۚ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ ۚ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ۚ وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ ۚ وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا ۚ ذَٰلِكُمْ وَصَّيْكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

“**Yetimin malına** erginliğine erinceye değin **en güzel şekli dışında yaklaşmayın**, ölçmeyi ve tartmayı eksiksiz yapın. Biz, kimseyi gücünün dışında yükümlü kılmayız. Konuştuğunuzda, akraba da olsa adalet gösterin. Allah'ın sözünü yerine getirin. Allah bunları size, öğüt almanız için tavsiye etti.” (En'âm, 6/152).

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ
إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا

“Yetimin malına, erginliğine erinceye değin -o en güzel yol di-
şında- yaklaşmayın. Verilen söze vefa gösterin. Çünkü verilen söz
(ün sahipleri) sorumludur.” (İsrâ, 17/34).

Yetimlerin Mallarının Haksızca Yenilmesini Yasaklayan Âyetler

وَاتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ
إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا

“Yetimlere mallarını verin, temizini murdara değişmeyin, malla-
rını mallarınıza katarak yemeyin. Çünkü bu, gerçekten pek bü-
yük bir günahdır.” (Nisâ, 4/2).

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ
نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا

“Kuşkusuz yetimlerin mallarını haksızca yiyenler karınları-
n sadece bir ateş koyuyorlar. Yakında çılgın (fokurdayan) bir ate-
şe yaslanacaklar.” (Nisâ, 4/10).

KONU-4: ÇOCUKLARIN ANA-BABALARIYLA İLGİLİ GÖREVLERİNE VURGU YAPAN ÂYETLER

Ana-Babaya Maddî Ve Manevî Yardımı Öngören Âyetler

Özel Vasiyette Bulunulması¹¹

كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةَ
لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ

“Birinize ölüm geldiğinde bir mal bırakacaksa **anaya-babaya** ve en yakınlar a göre vasiyyet etmek müttakiler üzerine bir hak olarak yazıldı.” (Bakara, 2/180)¹².

Ana-Babaya İyi Davranılması Emredilmiştir

قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبِّيَ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ
إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ
وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنٌ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ
الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَصَّيْتُكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

“De ki: Gelin size, Rabbinizin neleri haram kıldığını yüzünüze karşı okuyayım: O'na hiçbir şeyi eş koşmayın. **Anaya-babaya iyilik yapın.** (Dinleyin): Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Size de onlara da biz rızık veriyoruz. Çirkef işlerin açığına da gizlisi- ne de yaklaşmayın, Allah'ın dokunulmasını haram kıldığı cana hak- sız yere kıymayın. İşte O size bunları emretti belki aklınızı çalıştırır- sınız.” (En'âm, 6/151).

¹¹ Bu âyetin neshedilmiş olduğu görüşlerine benim de katılmadığımı belirtmeliyim.

¹² Bu bölümde daha önce geçen şu âyetlere de bkz.: Bakara, 2/83, 177; Bakara, 2/215; Nisâ, 4/36; Meryem, 19/14, 32.

Anaya-Babaya Öf Demeyin

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِندَكَ
الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا آفٌ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ
لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا

“Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenize ve bir de ebeveyne iyilikte bulunmanıza hükmetti. Gerçekten o ikisinden biri veya her ikisi yanında yaşlılığa ererse sakın **onlara ‘öf deme**, sakın onları azarlama, onlara güzel (yumuşak) bir söz söyle.” (İsrâ, 17/23).

وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِيلِ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا
رَبَّيْنِي صَغِيرًا

“İkisine merhametten kaynaklanan tevazu kanadını indir ve: ‘Ya Rab! İkisi beni küçükken nasıl büyüttülerse sen de ikisine rahmet eyle’ de.” (İsrâ, 17/24).

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ
أَنَّ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ

“İnsana ebeveynine (iyi davranmasını) emrettik. Annesi onu güçsüzlük üstüne güçsüzlükle taşıdı. (Sütten) kesilmesi iki yıl içindedir. ‘Bana ve ebeveynine teşekkür et’ diye de tavsiyede bulunduk. Dönüş sadece Banadır.” (Lokmân, 31/14).

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِإِحْسَانٍ إِلَىٰ وَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا
وَحَمَلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ
أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ
صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلَحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ

“İnsana, ana ve babasına iyi davranmasını emrettik. Annesi onu güçlülükle taşıdı ve onu güçlülükle doğurdu. Taşınması ve sütten

kesilmesi otuz aydır. Sonra olgunluğuna erişip kırk yaşına girdiğinde: ‘Rabbim beni, bana, anama ve babama bahsettiğin nimetine şükür sunacağım, hoşnut kalacağın yararlı iş yapacağım şekilde yönlendir. Soyumu iyi kişiler yap. Çünkü ben tevbe ile Sana yöneldim ve ben gerçekten müslümanlardanım’ dedi.” (Ahkâf, 46/15).

Anne ve Babaya İkrâmın Zirvesi

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ أَوَىٰ إِلَيْهِ أَبُوهُ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِن شَاءَ
اللَّهُ أَمِينٌ

“Yusufun huzuruna girdiklerinde **ebeveynini bağrına bastı** ve: ‘Allah izin verirse Mısır’a, güvenlikleriniz sağlanmışlar olarak girin’ dedi.” (Yûsuf, 12/99).

وَرَفَعَ أَبُوهُ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ يَا أَبَتِ هَذَا تَأْوِيلُ
رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي
مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي
وَبَيْنَ إِخْوَتِي إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

“Ebeveynini tahtına çıkardı ve (kardeşleri) secde edip önünde yerlere kapandılar. (Yusuf:): ‘Babacığım! Önceden gördüğüm rüyamın yorumu işte bu! Rabbim onu gerçekleştirdi. Hakikaten bana ihsanda bulundu, çünkü beni zindandan çıkardı, şeytan kardeşlerimle aramı bozduktan sonra sizi çölden getirdi. Gerçekten Rabbim, dilediği şeyi ince ayrıntılarıyla planlayandır. Doğrusu çok iyi bilen, pek hikmetli O’dur.” (Yûsuf, 12/100).

Babaya İtaatın Zirve Örneğini Hz. İsmail Sergilemiştir

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَىٰ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا
تَرَىٰ قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ

“Çocuk yanında koşacak bir çağa gelince (İbrahim): ‘Yavrucuğum doğrusu ben, uykuda, seni boğazlamakta olduğumu görüyorum! Artık

bak bakalım ne dersin?" dedi. 'Babacığım sana emredileni yap, inşaallah beni sabır gösterenlerden bulacaksın!¹³ ' dedi." (Sâffât, 37/102).

Ebeveyne Öğüt Verilebileceğini Vurgulayan Âyetler

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا

"Bir zaman (İbrahim) babasına şöyle demişti: Babacığım, işitmez, görmez ve senden hiçbir şeyi gidermez bir şeye **niçin taparsın?**" (Meryem, 19/42).

يَا أَبَتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا

"Babacığım! Gerçekten bana, sana gelmemiş bilgi geldi. **Haydi bana uy, seni dümdüz bir yola ileteyim.**" (Meryem, 19/43).

يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا

"Babacığım! Şeytana tapınma, çünkü şeytan Rahman'a karşı gelmiştir." (Meryem, 19/44).

يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمَنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا

"Babacığım! Ben, Rahman'dan sana bir azap dokunacak da şeytana dost olacaksın diye korkuyorum." (Meryem, 19/45).

Anne-Baba İçin Dua Edilmesine Vurgu Yapan Âyetler

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ

"Rabbimiz! Hesabın (tepemize) dikileceği günde beni, **ebeveyni mi** ve müminleri **bağışla.**" (İbrâhîm, 14/41).

رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ
وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا

¹³ Bu, peygambere özgü sınav nitelikli bir olaydır. Başka babaların böyle bir işe kalkışmaları durumunda onların dinlenmemesi, kendilerine karşı konulması ve gerekli önlemlerin alınması dini bir zorunluluktur.

“(Nuh peygamber de şöyle yakarmıştı:) **Rabbim! Beni, babamı, anamı, mümin olarak evime gireni ve bütün inanan erkekleri ve kadınları bağışla. Zâlimlere ise ancak helaki artır!**” (Nûh, 71/28).

Dua, İnanan Ebeveyn İçin Sözkonusudur

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولَىٰ قُرْبَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ

“Akraba bile olsalar, çılgın ateşin halkı oldukları kendilerine belli olduktan sonra ne peygamber, ne de iman etmiş olanların müşriklerin bağışlanmalarını isteme hakları yoktur.” (Tevbe, 9/113).

وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ

“İbrahim'in babası için olan istiğfarı **sırf kendisine verdiği bir sözden dolayı idi.** Ama onun Allah'ın bir düşmanı olduğu kendisine belli olunca ondan uzaklaştı. Gerçekten İbrahim çok âh edendi, çok yumuşak huylu idi.” (Tevbe, 9/114)¹⁴.

Ebeveynin Dinlenmeyeceği Konular

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

“Ey iman edenler! **Babalarınızı ve kardeşlerinizi -imana karşı küfrü yeğlemişlerse-** dostlar edinmeyin. Sizden kim onları dost edinirse işte onlardır zalimler.” (Tevbe, 9/23).

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا إِلَىٰ مَرْجِعُكُمْ فَاَنْبِئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

¹⁴ Meryem, 19/47 ile Şuarâ, 26/86 âyetlerine de bkz.

“İnsana, **ebeveynine güzel davranmasını emrettik**. Eğer onlar hakkında hiçbir bilgin olmayan şeyi Bana ortak koşman için seninle uğraşırlarsa o zaman onlara boyun eğme. Dönüşünüz ancak Bana'dır. O zaman size, yapageldiklerinizi haber veririm.” (Ankebût, 29/8).

وَأِنْ جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا
وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ
مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

“İkisi seni, hakkında bilgin olmayan şeyi bana ortak koş-
man için zorlarsa onlara itaat etme, dünyada örfe göre ikisi-
ne sahip ol, Bana yönelmiş kimsenin yoluna uy. Sonra sadece Bana-
dır dönüşünüz! O zaman, yapageldiğiniz şeyi size haber veririm.”
(Lokmân, 31/15).

Dine Karşı Açıkça Cephe Almayan Kafir Ebeveyne Bile Maddi Yardımda Bulunulması Öngörölmüştür

لَا يَنْهَىٰكُمْ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ
أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

Allah size, **sizinle din konusunda savaşmamış, sizi yurdu-
nuzdan çıkarmamış kimselere iyilik yapmanızı, kendilerine
adaletli davranmazı yasaklamaz**. Doğrusu Allah, adalet göste-
renleri sever. (Mümtehine, 60/8)¹⁵.

¹⁵ Lokmân, 31/15 âyetinde de müşrik olan ebeveyne sahip çıkılması emredilmiştir.

Dördüncü Bölüm

Yardımlaşma

KONU-1: KUR'ÂN-I KERÎM'İN YARDIMLAŞMAYA VERDİĞİ ÖNEMİ YANSITAN ÂYETLER

Ön bilgiler

Sadakaya Teşvik Eden Âyetler

- Sadakada Niyet
- Sadakanın Temiz ve Kusursuz Olmasına Özen Gösterilmelidir

Sadakalar Kimlere Verilmelidir

- Sadakada Öncelik Akrabalara Tanınmıştır
- Alacağın Sıkıntındaki Borçlulara Sadaka
- Niyetiyle Bağışlanması Öngörülmüştür

İhtiyaçsızmış Gibi Görünen Yoksullar ile

Dilencilere Nasıl Davranılmalıdır

- Utanıp El Açamayan Yoksullar Araştırılmalıdır
- Yapılan Yardım Başa Kakılmamalı ve Karşılık Beklenilmemelidir
- Yardımların Gizli Yapılması Tercih Edilmelidir
- Allah Yolunda Borç Vermenin Faziletine Vurgu Yapan Âyetler
- Sadaka Serveti Artırıp Sahiplerini Arındırmaya Vesile Olur
- Allah Yolunda İnfakta Bulunulması
- Kafirlerin İdealleri Doğrultusundaki Harcamaları da 'İnfak' Olarak Nitelendirilmiştir

KONU-2: TİCÂRET HAYATIYLA İLGİLİ İLKELERİN YER ALDIĞI ÂYET-İ KERÎMELER

Ön bilgiler

- Alış-Veriş Helâl Faiz Haramdır
- Çalışmayı Doğrudan Teşvik Eden Âyetler
- Çalışmayı ve Alış-Verişi Dolaylı Olarak Özendiren Âyetler

ALİŞ-VERİŞİN ŞART VE KURALLARI

- Ölçme ve Tartmada Hile Yapılmamalıdır
- Alış-Verişte Anlaşmanın Karşılıklı Olması Şarttır
- Çalışmalarda Ücret Pazarlığı Yapmanın Caiz Olduğunu Gösteren Âyetler
- Sanat ve İşçilik Ücretinde Pazarlık

KONU 3: BORÇ KONUSUNUN YER ALDIĞI ÂYETLER

- Zorda Olana İmkan Tanınıp Alacaklardan Vazgeçilmesi
- Borcunu Ödemede İhmalkar Davranan
- Kişinin Gıyabında Konuşmak
- Ölünün Borcu
- Borçta Süre Belirlenmesi ve Borçların Belgeye Bağlanması
- Borç Karşılığında Rehin İstenebilir
- Mükatebe Akdi Çerçevesinde Gerçekleştirilen Borçlanma

KONU 4: FAİZİN YER ALDIĞI ÂYETLER

KONU 1: KUR'ÂN-I KERÎM'İN YARDIMLAŞMAYA VERDİĞİ ÖNEMİ YANSITAN ÂYETLER

Önbilgiler

Bu âyetlerde Allah yolunda harcama yapmanın önemine, sadakanın faziletine, sadaka istemenin meşruluğuna, sadakanın şartlarına, sadakada öncelik tanınacak kişi ve kuruluşlar ile sadakanın gizli verilmesine, imkânı olanların mutlaka başkalarına el uzatmalarının gerektiğine, sadakaların karşılık beklenilmeden verilmesine, sadakaların serveti artıracığına, sadakanın temiz ve kusursuz olmasına, bunun gereğini yerine getirenlerin övüldüklerine, kendilerini ne gibi bir hayatın beklediğine nasıl vurgu yapıldığını göreceğiz.

Yine ilgili âyetlerden inanmayan kişilerin de kendi idealleri doğrultusunda mal harcayabileceklerini, Allah yoluna taş koymak için servetler dönebileceklerini, Müslümanların birbirleriyle yardımlaşmalarını engelleme uğrunda her türlü imkânı kullanacaklarını müşahade edeceğiz.

Sadakaya Teşvik Eden Âyetler

وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

“(Mallarınızı) Allah yolunda harcayın, (kendinizi) ellerinizle tehlikeye atmayın, **ihsanda bulunun**. Kuşkusuz Allah **iyilik yapanları** sever.” (Bakara, 2/195).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ

“Ey iman edenler! Kendisinde alış-verişin yapılmadığı, dostluğun bulunmadığı, şefâatin olmadığı bir gün gelmeden önce size verdiklerimizden **infakta (yardımda) bulunun**. Kâfirler, zalimlerin ta kendileridir.” (Bakara, 2/254).

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

“**Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu** her başağında yüz dane olmak üzere yedi başak veren bir danenin durumu gibidir. Allah dilediği kimselere kat kat katlar. Allah, engin lutufludur, çok iyi bilendir.” (Bakara, 2/261).

أَيُّودُ أَحَدُكُمْ أَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُ فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ

“Herhangi biriniz, altından ırmaklar akan hurma, üzüm ve içinde bütün meyvelerden bulunan bir bahçeye sahip olsun da, bakıma muhtaç çoluk-çocuğu varken kendisine ihtiyarlık gelip çatsın ve tam bu sırada o bahçeye içinde ateş barındıran bir bora isabet ederek bahçesinin yanivermesini ister mi? İşte böylece Allah size âyetleri açıklıyor, belki düşünürsünüz.” (Bakara, 2/266).

الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ
بِالْأَسْحَارِ

“Sabredenleri, doğruları, divan duranları, **infakta bulunanları** ve şehirlerde mağfiret dileyenleri (de ateşin azabından koru).” (Âl-i İmrân, 3/17).

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ
اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ

“Sevdiğiniz mallardan başkalarına verinceye değin asla **mükemmelliğe eremezsiniz**. Her ne harcarsanız Allah onu çok iyi bilir.” (Âl-i Imrân, 3/92).

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ
عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

“(Müttakiler), bollukta ve darlıkta infakta bulunurlar, öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzellik sergileyenleri sever.” (Âl-i Imrân, 3/134).

وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُوا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ
اللَّهُ وَكَانَ اللَّهُ بِهِمْ عَلِيمًا

“Ne olurdu Allah’a ve o son güne inansalardı, **Allah’ın kendilerine verdiği rızıktan infakta bulunsalardı**. Allah onları çok iyi bilendir.” (Nisâ, 4/39).

لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ
أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ
فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا

“Onların fısıldaşmalarının çoğunda hiçbir hayır yoktur. Ancak **bir sadaka** ile veya bir iyilikle veya insanlar arasını bulmakla emredenin fısıldaşması başka. Kim bunu Allah’ın hoşnutluğunu elde etmek için yaparsa yakında ona pek büyük bir mükâfât veririz.” (Nisâ, 4/114).

الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

“Namazı dosdoğru kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan **bolca dağıtırlar.**” (Enfâl, 8/3).

أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ
وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

“Allah'ın, kullarının tövbesini kabul edeceğini, **sadakalarını alacağını** bilmediler mi? Allah, gerçekten tövbeleri çokça kabul edendir, çok merhametlidir.” (Tevbe, 9/104).

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَّا الضُّرَّ
وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجِيَةٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ
عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ

“(Yakub'un oğulları tekrar) Yusuf'un huzuruna çıktıklarında: ‘Ey Aziz! Biz ve âilemiz büyük bir darlığa maruz kaldık, değersiz bir ticaret malıyla geldik, sen bize ölçeği tam yap, **bize lütufta bulun, kuşkusuz Allah lütuflukârları ödüllendirir**’ dediler.” (Yûsuf, 12/88).

وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرِئُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولَئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ

“Onlar, Rablerinin rızasını arzu ederek sabır gösterdiler, namazı dosdoğru kıldılar, kendilerine rızık olarak verdiğimizden gizli-aleni harcadılar ve kötülüğü de iyilikle savdılar. İşte onlar! Bu yurdun güzel sonu onlarındır.” (Ra'd, 13/22).

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ
مِمَّا رَزَقْنَا حَسَنًا فَهُوَ يَنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا هَلْ يَسْتَوُونَ الْحَمْدُ
لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

“Allah, hiçbir şeye gücü yetmeyen, başkasının mülkiyeti altında bulunan bir köle ile **tarafımızdan kendisine verdiğimiz güzel rızıktan gizli ve açık harcama yapan** kimseyi örnek olarak verdi. Hiç bunlar bir olurlar mı? Allah’a hamdolsun. Doğrusu onların çoğunluğu bilmezler.” (Nahl, 16/75).

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُم لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

“Kuşkusuz Allah, adalet göstermeyi, güzellik sergilemeyi, **akrabalara vermeyi emrediyor**, edepsizliği, çirkinliği, taşkınlığı yasaklıyor. Size, düşünüp tutasınız diye öğüt veriyor.” (Nahl, 16/90).

أُولَٰئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

“İşte onlar, sabrettikleri, kötülüğü iyilikle savdıkları ve **kendilerine verdiğimiz rızıktan hayır yaptıkları için** ödülleri iki ke-re mazhar kılınırlar.” (Kasas, 28/54).

تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

“Yanları yataklardan ayrılır, korkarak ve umarak Rablerine dua ederler ve **kendilerini rızıklandığımız nimetlerden harcarlar.**” (Secde, 32/16).

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّنْ تَبُورَ

“Allah’ın kitabını okuyup duran, namazı dosdoğru kılıp **kendilerine verdiğimiz nimetlerden gizli ve açık bir şekilde harcama yapan** kimseler asla batmayacak bir ticareti umarlar.” (Fâtır, 35/29).

هَآأَنْتُمْ هَؤُلَآءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِى سَبِيلِ اللّهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخُلُ وَمَنْ يَبْخُلْ فَإِنَّمَا يَبْخُلُ عَن نَّفْسِهِ وَاللّهُ الْغَنِىُّ وَأَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ وَإِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ

“İşte siz, Allah yolunda gereken **giderleri karşılamağa çağırılan kimselersiniz!** İçinizden kimi cimri davranıyor. Cimrilik eden sadece kendine cimrilik etmiş olur. Allah çok zengindir, siz ise muhtaçlarsınız. Döneklik yaparsanız dışınızdan bir topluluğu sizin yerinize geçirir de, sonra onlar sizin gibi olmazlar.” (Muhammed, 47/38).

أَمِنُوا بِاللّهِ وَرَسُولِهِ وَأَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ فِيهِ فَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَأَنْفَقُوا لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ

“Allah'a ve Peygamberi'ne iman edin. Sizi, hakkında tasarruf sahibi yaptığı şeylerden **infak edin.** İman edip **infakta bulunanlarınız için** büyük bir mükâfât vardır.” (Hadîd, 57/7).

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنْفِقُوا فِى سَبِيلِ اللّهِ وَلِلّهِ مِيرَاثُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا يَسْتَوِى مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتِلٌ أُولَٰئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتِلُوا وَكَلَّا وَعَدَ اللّهُ الْحُسْنَىٰ وَاللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

“**Ne diye Allah yolunda harcama yapmıyorsunuz?** Oysa göklerin ve yerin mîrâsı Allah'ındır (hepsi ona kalacaktır). Fetihten önce harcama yapmış ve savaşmış olanlarınız ötekilerle aynı değildir. Onların mertebeleri, fetihten sonra harcama yapıp savaşmış kimselerden daha yüksektir. Bununla birlikte Allah hepsine en güzeli vaad etmiştir. Allah, yapmakta olduklarınızdan çok iyi haberdârdır.” (Hadîd, 57/10).

وَأَنْفِقُوا مِنْ مَا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِى إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ

“Sizden birine ölüm gelip de: ‘Rabbim! Keşke biraz daha süre tanısan, ölümümü ertelesen de sadaka verip iyilerden olsam’ demesinden önce size rızık olarak verdiklerimizden **infak edin**(başkalarına verin).” (Munâfikûn, 63/10).

فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَأَسْمِعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِّأَنْفُسِكُمْ
وَمَنْ يُوقْ شَحْ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“Öyle ise gücünüz yettiğince Allah'tan korkun, dinleyin, itâat edin, **kendinizin iyiliğine infakta bulunun** (başkalarına verin). Kim nefsinin aşırı cimriliğinden korunmaya alınırsa işte onlar huzur bulmuşlardır.” (Teğâbun, 64/16)¹.

Sadakada Niyet

وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَتَثْبِيتًا
مِّنْ أَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ
فَإِن لَّمْ يُمْصِبْهَا وَابِلٌ فَطُلٌّ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

“Mallarını, Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak ve nefislerinde olanı tesbit etmek için dağıtanların durumu ise yüksek bir tepede bulunan ve kendisine bol yağmur düşüp meyvelerini iki kat veren bir bahçenin durumunu andırır. Ona (böyle bir bahçeye) bol yağmur düşmezse mutlaka bir çisinti düşer. Allah yapmakta olduğunuzu pek iyi görmektedir.” (Bakara, 2/265).

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَمَا تُنْفِقُوا
مِّنْ خَيْرٍ فَلَا تُنْفِسْكُمْ وَمَا تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ
وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُّوفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ

“Hidayete erdirilmeleri senin görevin değildir. Ancak Allah dileğini hidayete erdirir. **Her ne hayır yaparsanız bu kendileriniz**

¹ Bu bağlamda şu âyetlere de bz. İnsân, 76/9; Leyl, 92/20.

İçindir. Siz de, Allah'ın rızasını arama dışında **hayır yapmazsınız.** **Yapacağınız her hayır** size bol bol ödenir ve siz haksızlığa uğratılmazsınız.” (Bakara, 2/272).

وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرْبَاتٍ عِنْدَ اللَّهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ إِلَّا إِنْهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ سَيُدْخِلُهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Bedevilerden kimi de var ki Allah'a ve son güne iman eder, **infak ettiğini** Allah katında yakınlıklar ve Peygamber'in dualarına (vesileler) edinir. Dikkat! Gerçekten o, kendileri için bir yakınlıktır. Allah yakında onları rahmetinin içine sokacak. Kuşkusuz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir.” (Tevbe, 9/99).

Sadakanın Temiz ve Kusursuz Olmasına² Özen Gösterilmelidir

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ

“Ey iman edenler! **Kazandıklarınızın en temizlerinden ve sizin için yerden çıkardıklarımızdan infakta bulunun.** Ondan, kendiniz gözlerinizi yummadan alıcıları olmadığınız pis, bayağı olanı vermeğe, infakta bulunmaya yeltenmeyin. Bilin ki kuşkusuz Allah çok zengindir, çok övülendir.” (Bakara, 2/267).

² Sadakanın temiz ve kusursuz olmasına özen gösterilmelidir. Çünkü ‘tayyib’ kelimesi hehal anlamı yanında ağırlıklı olarak tertemiz, kusursuz manalarını da içerir. Bunu (Bakara, 2/172; Nisâ, 4/160; Mâide, 5/4, 87, 88) âyetlerinde çok net bir şekilde görmekteyiz.

Sadakalar Kimlere Verilmelidir

Ön bilgi

Aşağıdaki âyetlerde yardım yapılacak kimseler yakınlık derecelerine göre akrabalar, yetimler, yoksullar, memleketine dönme imkanı olmayanlar, el açıp isteyenler, köleler ve borcunu ödemede güçlük çeken çaresizler gösterilmiştir.

Sadakada Öncelik Akrabalara Tanınmıştır

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالتَّبِيعِ وَأَتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

“Yüzlerinizi doğu ve batı yönüne çevirmeniz iyilik, erginlik (Allah’a yakınlık) değildir. Ama asıl iyilik Allah’a, son güne, meleklerle, Kitab’a, peygamberlere inanan, mala olan tutkusuna karşın malını **akrabalarına**, öksüzlere, yoksullara, yolda kalmışa, isteyenlere veren ve esirleri kurtarma uğrunda harcayan; namazı dosdoğru kılan, zekatı veren ile sözleştiklerinde ahitlerine vefalı olanlar, sıkıntıda, hastalıkta ve şiddet anında sabredenlerin iyilikleridir. İşte onlardır sadakat gösterenler! İşte onlardır müttakiler.” (Bakara, 2/177)

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلْ مَا أَنْفَقْتُ مِنْ خَيْرٍ فَلِلَّوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ

“Sana, nereye harcayacaklarını soruyorlar. De ki: ‘Verdiğiniz **hayır ana-baba, en yakınlar**, öksüzler, yoksullar ve yolda kalan için olmalıdır. Ne hayır yaparsanız kuşkusuz Allah onu çok iyi bilir.” (Bakara, 2/215).

وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا

“Mirasın bölüşümü sırasında **yakınlık sahipleri**, yetimler ve miskinler hazır bulunurlarsa onlara ondan verin ve kendilerine hoş sözler söyleyin.” (Nisâ, 4/8).

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

“Kuşkusuz Allah, adalet göstermeyi, güzellik sergilemeyi, **akrabalara vermeyi** emr ediyor, edepsizliği, çirkinliği, taşkınlığı yasaklıyor. Size, düşünüp tutasınız diye öğüt veriyor.” (Nahl, 16/90).

وَاتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا

“**Akrabaya hakkını ver.** Yoksula ve yolda kalmışa da. Ama saçıp savurma.” (İsrâ, 17/26).

إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا

“Kuşkusuz saçıp savuranlar şeytanların kardeşleri olmuşlardır. Şeytan ise Rabbine karşı pek nankörlük etmişti.” (İsrâ, 17/27).

وَلَا يَأْتَلِ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولَى الْقُرْبَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

Sizden fazilet ve servet sahipleri **akrabalara**, yoksullara ve Allah yolunda hicret edenlere yardımda bulunmamaları için yemin etmesinler. Affetsinler, hoş görsünler Allah'ın sizi bağışlamasını istemez misiniz? Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir. (Nûr, 24/22).

قَاتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ ذَٰلِكَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“Öyle ise **akrabaya** hakkını ver. Bir de yoksul ile yolda kalmışa.. İşte bu, Allah'ın rızasını isteyenler için daha iyidir. İşte onlar, onlardır murada erenler.” (Rûm, 30/38).

Alacağın, Sıkıntıdaki Borçlulara Sadaka Niyetiyle Bağışlanması Öngörölmüştür

وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“Borçlu darda ise o zaman kolaylıkla ödeyeceği bir ana kadar süre veriniz. Bununla birlikte **alacağınızı sadaka olarak bağışlamanız** bilerseniz sizin için daha iyidir.” (Bakara, 2/280).

İhtiyaçsızmış Gibi Görünen Yoksullar ile Dilencilere Nasıl Davranılmalıdır

Ön bilgi

Bu hususta nasıl hareket edileceğini aşağıdaki âyetlerde görmekteyiz: İmkânı olan kişiler yardıma muhtaç tanıdıklarını görüp gözetmeli, onları isteme zorunda bırakmamalı ve onlardan karşılık beklememelidir. Dilenciliği meslek edinmiş kişileri de kırmamalı, yardım elini uzatmayacak ise nazıkçe geri çevirmelidir

Utandırıp El Açamayan Yoksullar Araştırılmalıdır

لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِحْكَافًا وَمَا تَنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ

“(Sadakalar), kendilerini Allah yoluna adanmış o fakirlerin hakkıdır, ki yeryüzünde dolaşamazlar, onurlu davranmalarından ötürü o cahil kendilerini zenginler sanır. Ama sen onları yüzlerinden tanırsın, yüzüzlük yapıp insanlardan istemezler. Hayırdan ne harcarsanız kuşkusuz Allah onu pek iyi bilendir.” (Bakara, 2/273).

Yapılan Yardım Başa Kakılmamalı ve Karşılık Beklenilmemelidir

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا أَذًى لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

“Allah yolunda mallarını harcıyıp (verip) sonra ardından verdiklerini başa kakmayı ve incitmeyi reva görmeyen kimseler; onlara ödülleri Rableri katındadır. Onlara korku yoktur ve onlar üzülecek değillerdir.” (Bakara, 2/262).

قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتَّبِعُهَا أَذًى وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ

“İyi/tatlı bir söz ve bir bağışlama, ardından bir incitme gelen bir sadakadan üstündür. Allah Ganiyy'dir, Halim'dir.” (Bakara, 2/263).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِثَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

“Ey o iman edenler! Mahnı insanlara gösteriş için dağıtan, Allah'a ve o son güne inanmayan kimse gibi sadakalarınızı başa kakmak ve incitmek suretiyle boşa çıkarmayın. Onun durumu, üstünde biraz toprak bulunan, üzerine inen şiddetli bir yağmurun kendisini cıscavlık bıraktığı yalçın kayanın durumunu andırır. Böyleleri kazandıklarından bir şey elde edemezler. Allah o kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez.” (Bakara, 2/264).

وَأَمَّا تَعْرِضْنَ عَنْهُمْ ابْتَغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَيِّسُورًا

“Eğer Rabbinden umut edip durduğun bir rahmeti aramak için onlardan³ yüz çevirirsen o zaman kendilerine yumuşak bir söz söyle.” (İsrâ, 17/28).

³ Kendilerine yardım yapman öngörülen kimselerden (Celaleyn, 230)

Yardımların Gizli Yapılması Tercih Edilmelidir

إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا
الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

“Sadakaları açıklarsanız (aleni verirsiniz) o ne güzel şeydir. Onları gizler ve onları yoksullara verirsiniz bu sizin için bir hayırdır ve sizden günahlarınızın bir bölümünü örter. Allah yapmakta olduğunuz şeyden çok iyi haberdardır.” (Bakara, 2/271).

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ
أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

“Mallarını, gece-gündüz, **gizli-açık infak edenlere** ödülleri Rableri katındadır. Kendilerine korku yoktur ve onlar üzülmecek.” (Bakara, 2/274).

وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرِئُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولَئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ

“Onlar, Rablerinin rızasını arzu ederek sabır gösterdiler, namazı dosdoğru kıldılar, kendilerine rızık olarak verdiğimizden **gizli-aleni harcadılar** ve kötülüğü de iyilikle savdılar. İşte onlar, bu yurdun güzel sonu onlarındır.” (Ra’d, 13/22).

قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعَ فِيهِ وَلَا خِلَالَ

“İman etmiş kullarıma, namazı dosdoğru kılmalarını, kendilerine bahsettiğimiz nimetlerden alış-verişin olmadığı, dostluğun bulunma-

diği bir gün gelmeden önce **gizli-açık** harcamalarını söyle.” (İbrâhîm, 14/31).

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ
مِمَّا رَزَقْنَا حَسَنًا فَهُوَ يَنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا هَلْ يَسْتَوُونَ الْحَمْدُ
لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

“Allah, hiçbir şeye gücü yetmeyen, başkasının mülkiyeti altında bulunan bir köle ile tarafımızdan kendisine verdiğimiz güzel rızıktan **gizli-açık harcama yapan** kimseyi örnek olarak verdi. Hiç bunlar bir olurlar mı? Allah'a hamdolsun. Doğrusu onların çoğunluğu bilmezler.” (Nahl, 16/75).

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّنْ تَبُورَ

“Allah'ın kitabını okuyup duran, namazı dosdoğru kılıp kendilerine verdiğimiz nimetlerden **gizli-açık bir şekilde harcama yapan** kimseler asla batmayacak bir ticareti umarlar.” (Fâtır, 35/29).

Allah Yolunda Borç Vermenin Faziletine Vurgu Yapan Âyetler

مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا
كَثِيرَةً وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْصِطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

“Allah'a güzel bir şekilde kim borç vermek ister? Ki Allah, böyle bir borç verenin borcunu pek çok katlarla katlasın. Öyle ya Allah kısar da, genişletir de. Ancak O'na döndürüleceksiniz.” (Bakara, 2/245).

وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَآئِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ
نَقِيبًا وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ

وَأَمِنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَّا تُكْفِرْنَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَا ذُخِّلْنَكُمْ جَنَاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ

“Yemin olsun Allah, İsrailoğullarından sağlam söz aldı. İçlerinden on iki kefil görevlendirdik. Allah: ‘Kuşkusuz Ben sizinle beraberim. Eğer namazı kılar, zekatı verir, elçilerime inanır, onları savunur, **Allah'a gerçekten güzel bir borç verirsiniz** kesinlikle günahlarınızı silerim, sizi altından ırmaklar akan cennetlere sokarım. Bundan sonra içinizden kim küfrederse artık o, düz yoldan sapmıştır’ diye buyurmuştu.” (Mâide, 5/12).

مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ

“Allah'a güzel **bir ödünç verecek kim var?** Ki Allah onu, onun için katlasın, üstüne üstlük çok değerli bir ödül de verilsin.” (Hadîd, 57/11).

إِنَّ الْمُصَدِّقِينَ وَالْمُصَدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ

“Doğrusu sadaka veren erkekler ile sadaka veren kadınlar ve **Allah'a güzel bir borç vermiş olanlar** -ki verdikleri kendileri hesabına katlanır- onlara pek değerli bir mükâfât vardır.” (Hadîd, 57/18).

إِنْ تُقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعِفَهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ

“Eğer Allah'a güzel bir borç verirsiniz onu sizin için katlar ve sizi bağışlar. Allah, (yapılanı) pekâlâ şükranla karşılayandır, pekâlâ hilim sahibidir.” (Teğâbun, 64/17).

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ
 مَعَكَ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصَوْهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوا
 مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَىٰ وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ
 يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ
 وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاقْرَءُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ
 مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Gerçekten Rabbin, senin gecenin üçte ikisine yakını, yarısını ve üçte birini ibadetle geçirdiğini, seninle birlikte olanlardan bir grubun da böyle yaptığını biliyor. Oysa geceyi ve gündüzü Allah takdir eder. Sizin bundan ötesini başaramayacağınızı bildiği için size lutufla tevbe bahşetti. Bundan böyle Kur’ân’dan kolayınıza geleni okuyun. İçinizden hastalar olacağını, diğer birtakımlarının Allah’ın lutifundan bir kâr aramak üzere yeryüzünde yol tepeceklerini, diğer bir grubun da Allah yolunda çarpışacaklarını bildi. O halde ondan kolayınıza geleni okuyun, namazı kılın, zekatı verin ve **Allah'a güzel bir borç verin**. Kendilerinizin hesabına hayır olarak önceden ne sunarsanız onu Allah yanında daha hayırlı ve karşılıkça daha büyük olarak bulacaksınız. Hem de Allah’tan bağışlanma dileyin. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.” (Müzzemmil, 73/20)⁴.

Sadaka Serveti Artırıp Sahiplerini Arındırmaya Vesile Olur

يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُزِيهِ الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ

“Allah, riba’yı mahveder, **sadakaları artırır**. Allah, pek kâfir, pek günahkâr olan hiç kimseyi sevmez.” (Bakara, 2/276).

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ
 صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

⁴ Şu âyetlere de bkz.: Bakara, 2/268, 273, 274.; Ra’d, 13/22.

“Mallarından, kendisiyle **kendilerini temizleyeceğin ve kendilerini arındıracağın bir sadaka al** ve onlara dua et. Çünkü senin duaların onlar için bir rahatlatmadır. Allah çok iyi duyardır, çok iyi bilendir.” (Tevbe, 9/103).

قُلْ إِنْ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ

“De ki: Kuşkusuz Rabbim kullarından dilediğine rızkı hem bol verir hem de onun için kısar. (Allah uğrunda) **herhangi bir şey harcarsanız** O, onun bedelini verir. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.” (Sebe', 34/39)⁵.

Allah Yolunda İnfakta Bulunulması

وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ

“Onlara karşı, gücünüz yettiğince güçlü ve bağlı (özel yetiştirilmiş) atlar hazırlayın. Bu hazırlığınızla hem Allah düşmanını hem kendi düşmanınızı ve hem de onların dışında sizin kendilerini bilme-yip Allah'ın kendilerini bildiği diğerlerini (öteki sinsi düşmanları) korkutursunuz. **Allah yolunda ne harcarsanız** o size eksiksiz ödenir, haksızlığa uğratılmazsınız.” (Enfâl, 8/60).

الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ

“İman edenlerin, hicret edenlerin, **Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihad yapanların dereceleri** Allah katında daha büyüktür. İşte onlar! Onlardır kurtuluşa erenler.” (Tevbe, 9/20).

⁵ Bakara, 2/268 âyetine de bkz.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ إِلِيمٍ

“Ey inanmışlar! Size, sizleri elem veren bir azaptan kurtaracak bir ticaret konusunda rehberlik yapayım mı?” (Saff, 61/10).

تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“(Bu ticaret) Allah'a ve Peygamberi'ne inancınızda sebat göstermeniz, **mallarınız ve canlarınızla Allah yolunda cihad etmenizdir**. İşte bu, -eğer bilerseniz- sizin için çok hayırlıdır.” (Saff, 61/11)⁶.

Kâfirlerin İdealleri Doğrultusundaki Harcamaları da 'İnfak' Olarak Nitelendirilmiştir

Allah, kendi yoluna taş koymak için servetlerini harcayanların bulunabileceğini bizlere şöyle haber veriyor:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ

“Küfre sapmış olanlar, Allah yolundan menetmeleri için mallarını **bol bol harcarlar. Onları ileride de bol bol infak edecekler**. Sonra o harcadıkları kendilerine yürek acısı olacak, ardından yenilecekler. Küfredenler cehenneme sürülecekler.” (Enfâl, 8/36).

قُلْ أَنْفِقُوا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا لَنْ يُتَقَبَلَ مِنْكُمْ إِنْ كُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ

⁶ Daha önce kaydedilen şu âyetlere de bkz.: Bakara, 2/195, 261

“De ki: İster isteyerek, ister istemeyerek **harcayın** bu infakınız asla kabul edilmeyecek. Çünkü gerçekten siz fasıklar topluluğusunuz.” (Tevbe, 9/53).

وَمَا مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ إِلَّا أَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ
وَبِرَسُولِهِ وَلَا يَأْتُونَ الصَّلَاةَ إِلَّا وَهُمْ كُسَالَى وَلَا يُنْفِقُونَ
إِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ

“Onlara, kendilerinden nafakalarının kabul edilmesine engel olan Allah'a ve Peygamberi'ne küfretmeleri, namaza sadece üşene üşene gelmeleri ve istemeyerek **infakta bulunmalarıdır.**” (Tevbe, 9/54).

وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُّ بِكُمُ
الدَّوَائِرُ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

“Bedevilerden kimi var ki **infakta** bulunduğu şeyi bir ceza ödemesi gibi değerlendirir ve başınıza felaketler gelmesini bekler. Belalar onların tepesine dönsün! Allah çok iyi duyardır, çok iyi bilendir.” (Tevbe, 9/98).

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا
أَنْطَعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطَعَمَهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

“Onlara: ‘Allah'ın size bahsettiklerinden **infakta bulunun**’ denildiğinde inkâr edenler iman etmiş olanlara: ‘Allah'ın dileseydi kendisine yedireceği kimseye biz mi yedireceğiz? Siz başka değil sadece apaçık bir sapıklık içindesiniz’ dediler.” (Yâsîn, 36/47).

هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَضُوا
وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ

“Onlar: ‘Allah elçisi yanında bulunanlara **harcama yapmayın** (onları beslemeyin) ki dağılıp gitsinler’ diyen kimselerdir Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'ın tekelindedir. Ne var ki münafıklar kavrayamıyorlar.” (Munâfikûn, 63/7).

KONU-2: Ticâret Hayatıyla İlgili İlkelerin Yer Aldığı Âyet-i Kerîmeler

Ön bilgiler

Özetle kâr etme düşüncesiyle yapılan mâlî tasarruf anlamına gelen ‘ticaret’in temelini alış-verişler oluşturur. Ticaret, en meşru, en mubah ve en çok teşvik edilen bir çalışma alanı olarak değerlendirilmiştir. Ticaretin meşruluğu Kitap, sünnet ve icma ile ortaya konulmuştur. Biz burada, ticaret hayatının genel ilkeleri, ticarete dürüst olmak, tartıda, ölçümde hile yapmamak, kazanılan malın gelirinden fakirlere vermek, karşı tarafın hakkını yememek gibi meselelerin yer aldığı ve aksi tavırlar takınanlara manevî müeyyidelerin (yaptırımların) hatırlatıldığı âyetleri aktaracak, her zamanki gibi spot başlıklarla içeriklerini yansıatacağız.

Alış-Veriş Helal, Faiz Haramdır

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“Ribâ (faiz) yiyenler, şeytanın dokunup çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar⁷. Bu (ceza), onların: 'Alış-veriş de ancak ribâ gibidir' demeleri yüzündendir. Oysa **Allah, alış-verişi helal kıldı, ribâ'yı yasakladı**. Bundan böyle Rabbinden kendisine bir öğüt gelip de vazgeçenin geçmişi kendisininidir ve onun işi Allah'a kalmıştır. Ribâ'ya tekrar dönenler ateşin halklarıdır, onlar orada ebedi kalacaklardır.” (Bakara, 2/275).

⁷ Âyette böylelerinin dünya hayatlarında yalpalayacaklarına, yaşantılarında dalgalara kapılacaklarına vurgu yapıldığı gibi; âhiret bağlamında da hayatlarını faizle geçiren, servetlerini faizle kazanan kimseler olduklarının gösterilmesi için çarpık konumda hesap yerine varacaklarının aksettirilmiş olabileceğini düşünüyorum. S.G.

يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُزِيهِ الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ

“Allah, riba'yı mahveder, sadakaları artırır. Allah, pek kâfir, pek günahkâr olan hiç kimseyi sevmez.” (Bakara, 2/276).

Çalışmayı Doğrudan Teşvik Eden Âyetler

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ وَلْيَكْتُبَ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا وَلَا تَسْمَعُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَى أَجَلِهِ ذَلِكُمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَى أَلَّا تَرْتَابُوا إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُبُوهَا وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ وَإِنْ تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَيَعْلَمِ اللَّهُ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

“Ey iman edenler! 'Belirli bir vade ile birbirinize borçlandığınızda onu yazın. Aranızda bir yazıcı adaletle yazsın. Yazıcı, Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan kaçınmasın. Üzerinde hak olan (borçlu) da yazdırsın, Rabbi olan Allah'tan korksun ve ondan bir şey ek-siltmesin. Üzerinde hak olan (borçlu) bir aklı yetersiz (bunak) yahut yazdıramayacak (çaresiz) biri ise, o zaman velisi adaletle yazdırsın.

Erkeklerinizden iki şahit tutun. İki şahit iki erkek olmazsa o zaman bir erkek ile şahitliklerine rıza göstereceklerinizden iki kadın olsun ki kadınlardan biri şaşırduğında (unuttuğunda) ikisinden biri ötekine hatırlatıversin. Şahitler -çağırıldıklarında- kaçınmasınlar. Küçük-büyük onu süresine kadar yazmaktan üşenmeyin. Bu size anlatılanlar Allah katında daha adaletli, tanıklık için daha sağlam, kuşkuya kapılmamanız için daha elverişlidir.

Ancak, aranızda döndürüp durduğunuz peşin bir ticaret (alış-ve-riş) olması durumunda o zaman onu yazmamanızda size bir günah yoktur. **Bununla birlikte alış-veriş yaptığınızda şahit tutun.** Yazıcı da, şahit de zarar görmesin. (Böyle bir şey) yaparsanız kuşkusuz o size bir kötülüktür. Allah'tan korkun, Allah size öğretiyor. Allah her şeyi pek iyi bilendir. (Bakara, 2/282).

وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاجِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلِعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“O, içinden taptaze bir et yemeniz ve ondan kendisini giyineceğiniz bir süs eşyası çıkarmanız için denize boyun eğdiren Zât'tır. **Nimetlerini arayasınız** ve şükürler sunasınız diye gemilerin denizi yara yara akıp gitmekte olduklarını görürsün.” (Nahl, 16/14).

وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَتَيْنِ فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِّتَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلًا

“Gece ile gündüzü iki âyet (gösterge) kıldık. Derken gece göstergesini sildik, gündüz göstergesini gösteren yaptık. **Bunu, Rabbinizin lutfunu aramanız**, senelerin sayısını ve hesabı bilmeniz için yaptık. Biz, her şeyi detaylandırdık.” (İsrâ, 17/12).

رَبُّكُمْ الَّذِي يُزْجِي لَكُمْ الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا

“Rabbiniz, **lutfunu arayasınız** diye sizin için denizde gemileri yüzdüren Zat'tır. Gerçekten O, size karşı pek merhametlidir.” (İsrâ, 17/66).

وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا
مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“Rahmeti gereği dinlenmeniz için geceyi, **lutfunu istemeniz için de gündüzü yarattı**. Artık şükretmeniz beklenir.” (Kasas, 28/73).

وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ فِي
ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ

“Gece ve gündüzde uyumanız, **lutfundan (nasip) aramanız da O'nun delillerindendir**. Hakikaten bunda da işiten bir toplum için ibretler vardır.” (Rûm, 30/23).

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيَذِيقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ الْفُلُكُ
بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“Size, rahmetinden tattırsın, gemiler buyruğuyla akıp gitsin **ve lutfundan arayasınız diye** rüzgârları müjdeciler olarak göndermesi de O'nun delillerindendir. Artık şükretmeniz umulur.” (Rûm, 30/46).

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ
وَمِنْ كُلِّ تَاكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حَلِيَّةً تَلْبَسُونَهَا
وَتَرَى الْفُلُكُ فِيهِ مَوَازٍرَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“İki deniz eşit değildir. Bu, tatlı, çok tatlı, içimi kolay; şu da tuzlu, acı. Hepsinden taptaze et yersiniz, takınacağınız süs (eşyaları) çıkarırsınız. **(Allah'ın) lutfunu aramanız için** orada gemilerin suyu yara yara gitmekte olduklarını görürsün. Artık şükretmeniz beklenir.” (Fâtır, 35/12).

اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلُكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ
وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“Allah, o Zât ki gemilerin kendisinde buyruğuyla akıp gitmesi, **ve lutfunu aramanız için** denizi hizmetinize sunmuş olan Zât'tır. Artık şükretmeniz beklenir.” (Câsiye, 45/12).

لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ
فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

“(O ganimet malları) bir de Allah'tan bir lutf ararlarken, Allah'a ve Peygamberi'ne yardımda bulunurlarken yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış mühâcir fakirler içindir. İşte onlardır doğru kişiler.” (Haşr, 59/8).

فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ
وَادْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“Namaz kılındığında yeryüzüne dağılın ve **Allah'ın lutfundan (kısmetinizi) arayın**. Allah'ı çokça anın ki murada erebilesiniz.” (Cuma, 62/10).

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثِي اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ
مَعَكَ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصَوْهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوا
مَا تيسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَىٰ وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ
يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَآخَرُونَ يُقاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَاقْرَءُوا مَا تيسَّرَ مِنْهُ
وَاقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَقَرِّضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا وَمَا تَقْدِمُوا لِأَنْفُسِكُمْ
مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ وَأَعْظَمُ أَجْرًا وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Gerçekten Rabbin, senin muhakkak gecenin üçte ikisine yakını-
nı, yarısını ve üçte birini ibadetle geçirdiğini, seninle birlikte olan-
lardan bir grubun da böyle yaptığını biliyor. Oysa geceyi ve gündüzü
Allah takdir eder. Sizin bundan ötesini başaramayacağınızı bildiği
için size lutfıyla tevbe bahşetti. Bundan böyle Kur'ân'dan kolayınıza
geleni okuyun. İçinizden hastalar olacağını, diğer birtakımlarının
**Allah'ın lutfundan bir kâr aramak üzere yeryüzünde yol te-
peceklerini**, diğer bir grubun da Allah yolunda çarpışacaklarını
bildi. O halde ondan kolayınıza geleni okuyun, namazı kılın, zekatı
verin ve Allah'a güzel bir borç verin. Kendilerinizin hesabına hayır
olarak önceden ne sunarsanız onu Allah yanında daha hayırlı ve
karşılıkça daha büyük olarak bulacaksınız. Hem de Allah'tan bağış-
lanma dileyin. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhametli-
dir.” (Müzzemmil, 73/20).

Çalışmayı ve Alış-Verişi Dolaylı Olarak Özendiren Âyetler

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فَإِذَا
أَفْضَيْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَادْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ
وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَيْكُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الضَّالِّينَ

“Rabbinizden bir lutf istemenizde⁸ size bir günah yoktur.
Arafat'tan ayrıldığınızda Allah'ı, Meş'ar-i Haram yanında anın.
O'nu, size gösterdiği gibi anın. Gerçekten bundan önce ne yaptığını
bilmeyen sapıklardan idiniz.” (Bakara, 2/198).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا
بَيْعَ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ

“Ey iman edenler! Kendisinde alış-verişin yapılmadığı, dostlu-
ğun bulunmadığı, şefâatin olmadığı bir gün gelmeden önce size ver-
diklerimizden infakta (yardımda) bulunun. Kâfirler, zalimlerin ta
kendileridir.” (Bakara, 2/254)⁹.

⁸ Alış-veriş yapmanızda.

⁹ Bakara, 2/267; Nisâ, 4/7 âyetlerine de bkz.

وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ^ط وَسْئَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا

“Allah’ın, sayesinde birbirinize üstün kıldığı şeylere göz dikmeyin. **Erkeklerle çalışıp kazandıklarından pay vardır, kadınlara da çalışıp kazandıklarından hisse vardır.** Allah’tan, lutfunu isteyin. Doğrusu Allah her şeyi pek iyi bilendir.” (Nisâ, 4/32).

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ^ط يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعَدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ^ط وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

“Allah, cennet kendilerinin olması karşılığında müminlerden canlarını ve mallarını satın aldı. Allah yolunda savaşırılar, öldürürler, öldürülürler. Bu, Tevrat’ta, İncil’de ve Kur’an’da üstlendiği gerçek bir vaattir. Ahdine, Allah’tan daha vefalı kimdir? **Haydi yaptığınız bu alış verişinizle sevinin.** İşte büyük kurtuluş budur.” (Tevbe, 9/111).

قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعَ فِيهِ وَلَا خِلَالَ

“İman etmiş kullarıma, namazı dosdoğru kılmalarını, kendilerine bahsettiğimiz nimetlerden **alış-verişin olmadığı**, dostluğun bulunmadığı bir gün gelmeden önce gizli-açık harcamalarını söyle.” (İbrâhîm, 14/31).

وَلَيْسَتَعْفِيفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ط
وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ
خَيْرًا وَأَتَوْهُمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَيْكُمْ ط وَلَا تَكْرَهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ
إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِيَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهْنَّ فَإِنَّ اللَّهَ
مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Nikâh imkânı bulamayanlar, Allah kendilerine lutfundan bir zenginlik verinceye kadar namuslu kalmağa çalışsınlar. Sahibi bulunduğunuz köle ve cariyelerinizden mükâtebe (kendi bedellerini ödeyip âzâd edilmek için anlaşma) yapmak isteyenleri de -eğer sözlerini yerine getirebileceklerini biliyorsanız- hemen kitâbet anlaşması yapın ve onlara Allah'ın size verdiği malından verin. **Dünya hayatının geçici gelirini elde edeceksiniz** diye namuslu kalmak isteyen cariyelerinizi fuhuşa zorlamayın. Kim onları zorlarsa Allah, onların zorlanmasından sonra da (onlara karşı) çok bağışlayan, çok merhametlidir.” (Nûr, 24/33).

ALİŞ-VERİŞİN ŞART VE KURALLARI

Ölçme ve Tartmada Hile Yapılmamalıdır

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ
وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَإِذَا
قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا ذَلِكُمْ وَصَّيْكُمْ
بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

“Yetimin malına erginliğine erinceye değin en güzel şekli dışında yaklaşmayın, ölçmeyi ve tartmayı eksiksiz yapın. Biz, kimseyi

gücünün dışında yükümlü kılmayız. Konuştuğunuzda, akraba da olsa adalet gösterin. Allah'ın sözünü yerine getirin. Allah bunları size, öğüt almanız için tavsiye etti." (En'âm, 6/152).

وَالِیْ مَدَیْنِ اَخَاهُمْ شُعَیْبًا قَالَ یَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ
اِلٰهِ غَیْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَیِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَافُوْا الْکِیْلَ وَالْمِیْزَانَ
وَلَا تَبْخَسُوْا النَّاسَ اَشْیَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوْا فِی الْاَرْضِ بَعْدَ
اِصْلَاحِهَا ذٰلِکُمْ خَیْرٌ لَّكُمْ اِنْ کُنْتُمْ مُّؤْمِنِیْنَ

"Medyen halkına da kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Dedi: 'Toplulum! Allah'a ibadet edin, sizin için O'ndan başka herhangi bir tanrı yoktur. Size Rabbinizden açık bir belge geldi. **Artık ölçmeyi, tartmayı tam yapın**, insanlara eşyalarını eksik vermeyin, düzeni sağlanmışken yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. Size bu anlatılanlar inanırsanız- sizin için hayırlıdır." (A'râf, 7/85).

وَالِیْ مَدَیْنِ اَخَاهُمْ شُعَیْبًا قَالَ یَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهِ
غَیْرُهُ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِکْیَالَ وَالْمِیْزَانَ اِنِّیْ اَرِیْکُمْ بِخَیْرٍ وَّ اِنِّیْ اَخَافُ
عَلَیْکُمْ عَذَابَ یَوْمٍ مُّحِیْطٍ

"Meyden halkına da kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Dedi: 'Ey toplulum! **Ölçmeyi, tartmayı eksik yapmayın**. Ben sizi bolluk içinde görüyorum, ben sizin hesabınıza, kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum." (Hûd, 11/84).

وَاِیَّ قَوْمٍ اَوْفُوا الْمِکْیَالَ وَالْمِیْزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوْا النَّاسَ
اَشْیَاءَهُمْ وَلَا تَعْتُوْا فِی الْاَرْضِ مُفْسِدِیْنَ

"Ey toplumum! **Ölçmeyi ve tartmayı adaletle tam yapın**, insanlara eşyalarını eksik vermeyin, fesatçılar olarak yeryüzünde kötülük yapmayın." (Hûd, 11/85).

بَقِيَّتُ اللَّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ

“Eğer inananlar iseniz, Allah'ın bıraktığı (kâr) sizin için hayırlıdır. Ben üzerinizde bir bekçi değilim.” (Hûd, 11/86).

وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَّازِهِمْ قَالَ أَتُنُونِي بِأَخٍ لَّكُمْ مِنْ آبَائِكُمْ أَلا تَرَوْنَ
أَنِّي أُوفِي الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ

“Yüklerini hazırlatınca şöyle dedi: ‘Bana, baba bir kardeşinizi getirin. Görmüyor musunuz **ben size ölçmeyi tam yapıyorum**. Ben misafirperverlerin en hayırlısıyım.’” (Yûsuf, 12/59).

وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ذَلِكَ خَيْرٌ
وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا

“Ölçtüğünüzde **ölçmeyi tam yapın, dosdoğru terazi ile tartın**. Hayırlı ve sonucu bakımından güzel olan budur.” (İsrâ, 17/35).

أَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ

“**Ölçmeyi tam yapın, ölçüyü eksik tutanlardan olmayın**.” (Şuarâ, 26/181).

وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ

“**Doğru terazi ile tartın**.” (Şuarâ, 26/182).

وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْنُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ

“Halkın **eşyalarını kısmayın**, bozgunculuk yapıp yeryüzünde fe çıkarmayın.” (Şuarâ, 26/183).

أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ

“Tartıda taşkınlık yapmayınız.” (Rahmân, 55/8).

وَأَقِيمُوا الزَّوْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ

“Ölçüyü adaletle doğru tutun, teraziyi eksik tutmayın.” (Rahmân, 55/9).

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ

“Veyl (vay haline) ölçü ve tartıda hile yapanlara!” (Mutaffifîn, 83/1).

الَّذِينَ إِذَا أَكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ

“Onlar kendilerine ölçtüklerinde halkın aleyhine olarak dolgunca almak isterler.” (Mutaffifîn, 83/2).

وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ

“Onlara ölçtüklerinde veya tarttıklarında ise eksik yaparlar.” (Mutaffifîn, 83/3)¹⁰.

Alış-Verişte Anlaşmanın Karşılıklı Olması Şarttır

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا

“Ey iman edenler mallarınızı aranızda haksız bahanelerle yemeyin. Ancak **karşılıklı rızanızdan kaynaklanan bir ticaret olması başka**. Birbirinizi öldürmeyin. Kuşkusuz Allah size karşı pek merhametlidir.” (Nisâ, 4/29)¹¹.

¹⁰ Bu bağlamda şu âyetlere de bkz.: En’âm, 6/3, 120, 164; A’râf, 7/39, 96; Tevbe, 9/82, 95; Yûnus, 10/8, 52; Ra’d, 13/33, 42; İbrâhîm, 14/18, 51; Hicr, 15/84; Kehf, 18/58; Nûr, 24/11; Rûm, 30/41; Lokmân, 31/34; Ahzâb, 33/58; Fâtır, 35/45; Zümer, 39/24, 48, 50, 51; Mü’min, 40/17, 82; Fussilet, 41/17; Şûrâ, 42/22, 30, 34; Câsiye, 45/10, 14, 22; Tûr, 52/21; Müddesir, 74/38; Mutaffifîn, 83/14.

¹¹ Bakara, 2/282 âyetine de bkz.

Çalışmalarda Ücret Pazarlığı Yapmanın Caiz Olduğunu Gösteren Âyetler¹²

Sanat ve İşçilik Ücretinde Pazarlık

وَجَاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُوا إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِن كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ

“Bütün sihirbazlar Firavun'a geldiler ve: Biz yenersek bize **ecr** (ücret/ödül var (değil mi?)) dediler.” (A'râf, 7/113).

فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلُهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَ فَأَقَامَهُ قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا

“(Hızır ile Musa) yürüdüler. Sonunda bir kasaba halkına geldiler. Halkından yiyecek istediler. Ama onları konuk etmeğe yanaşmadılar. Derken orada yıkılmak üzere olan bir duvara rastladılar. (Hızır) tuttu duvarı onardı. (Musa): ‘İsteseydin buna karşılık **bir ücret** alırdın’ dedi.” (Kehf, 18/77).

قَالُوا يَا ذَا الْقُرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَىٰ أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا

“Dediler: Ey Zülkarneyn! Ye'cuc ile Me'cuc bu yerde (yörede) fesat çıkarıyorlar. Onlarla aramızda bir set yapman koşuluyla sana **vergi** versek olur mu?” (Kehf, 18/94).

فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْشِي عَلَىٰ اسْتِحْيَاءٍ قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا فَلَمَّا جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

“Derken kızlardan biri utana utana yürüyerek kendisine geldi ve: ‘Babam bize su çekmenin **ücretini** sana ödemek için seni davet edi-

¹² İlgili âyetlerde kira sözleşmeleri, kira süresi, çalışma alanı belirtilmemesi durumunda çalıştırmanın çalışmanı istediği şekilde çalıştırabileceğinin ipuçları görülür.

yor' dedi. Bunun üzerine Musa ona gelip başından geçenleri anlatınca o: 'Korkma! Zalimler topluluğundan kurtuldun' dedi." (Kasas, 28/25).

قَالَتْ اخْذِيهِمَا يَا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ

"Kızlardan biri: 'Babacığım! Onu **ücretle tut**, çünkü ücretle tutuklarının en güçlü ve güvenilir adam' dedi." (Kasas, 28/26).

قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنْكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي
ثَمَانِي حِجَجٍ فَإِنْ أَتَمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ
عَلَيْكَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ

"(O yaşlı zat): 'Ben, şu iki kızımdan birini, bana **sekiz yıl işçilik yapman** koşuluyla sana nikahlamak istiyorum. On yıla tamamlarsan artık o kendindendir¹³. Sana güçlük çıkarmak istemem. İnşallah beni iyilerden bulacaksın' dedi." (Kasas, 28/27)¹⁴.

¹³ Yüksek karakterinin, âl-i cenaplığının bir sonucudur.

¹⁴ Nisâ, 4/24, 25; Mâide, 5/5; Ahzâb, 33/50; Tûr, 52/40; Talâk, 65/6; Kalem, 68/46 âyetlerine de bkz.

KONU-3: Borç Konusunun Yer Aldığı Âyetler

Ön bilgiler

Borç'un arapçadaki karşılığı 'deyn' ve 'karz'¹⁵ kelimeleridir. Ancak aralarında fark vardır. Bu fark âyetlerde açıkça görülmektedir¹⁶. Deyn, bir akd veya bir malın telefi veya borçlanma sebebiyle borçlunun zimmetinde sabit ve misli olan şeydir. Bir başka deyimle deyn, mâlî bir hüküm olup para ile, bunların dışında ölçülen veya tartılabilen mislî mallardan olması arasında fark yoktur¹⁷.

İlgili âyetlerde zorda olana imkân tanınması, alacaktan vazgeçilmesi, borçta süre belirlenmesi ve borçların belgeye bağlanması gibi meseleler yer aldığı gibi borcunu ödemede ihmalkâr davranan kişi/kişiler hakkında konuşmanın, böylelerinin şikâyet edilmelerine doğrudan veya dolaylı olarak cevaz verildiğinin delilleri görülür.

Zorda Olana İmkân Tanınıp Alacaklardan Vazgeçilmesi

وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ
إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“Borçlu darda ise o zaman kolaylıkla ödeyeceği bir ana kadar **süre veriniz**. Bununla birlikte **(alacağınızı) sadaka olarak bağışlamanız** bilerseniz sizin için daha iyidir.” (Bakara, 2/280).

Borcunu Ödemede İhmalkâr Davranan Kişinin Gıyabında Konuşmak.

وَلَمَنْ اِنتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَٰئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ

“Zulüm gördükten sonra **öc alanlara karşı hiçbir yol yoktur** (böyleleri suçlanamazlar).” (Şûrâ, 42/41)18.

¹⁵ Bakara, 2/245; Mâide, 5/12; Kehf, 18/17; Şûrâ, 42/41; Hadid, 57/11, 18; Tegabun, 64/17; Müzzemmil, 73/20 âyetlerine de bkz.

¹⁶ Deyn, yalnız kişinin zimmetinde sabit olan borca has olmayıp daha geneldir. Karz ise yalnız ödünç verilen misli mala denir. Geniş bilgi için bkz. Sıtkı GÜLLE, E.H.Y.F. İstilahları Kamusu.

¹⁷ Sıtkı GÜLLE, E.H.Y.F. İstilahları Kamusu.

¹⁸ Borcun savaşılanıp ödenmemesi zulüm sayıldığından ilgili âyet bu bağlamda bir delil sayılmıştır.

Ölünün Borcu

يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ آبَاؤُهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفَعًا فَرِيضَةٌ مِنَ اللَّهِ إِنْ الْكَانَ اللَّهُ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا

“Allah size, çocuklarınız hakkında şunu tavsiye ediyor: Erkeğe, iki dişinin payı kadar vardır. Dişiler ikinin üzerinde kadınlar olurlarsa onlara, erkeğin geride bıraktığının üçte ikisi vardır. Eğer dişi bir kadın ise ona (kocasının) geride bıraktığının yarısı vardır. (Ölenin) bir çocuğu varsa geride bıraktıklarından ana-babası için, ikisinden her birine altıda bir pay vardır. Eğer ölenin bir çocuğu yoksa ve kendisine de anası ile babası varis olmuşsa anası için üçte bir (pay) vardır. Ölenin kardeşleri varsa o zaman annesine altıda bir (pay) vardır. (Bütün bunlar ölenin) yapacağı vasiyetten veya borcundan (borcunun ödenmesinden) sonradır. Babalarınız ve oğullarınız onların hangisinin yararca size daha yakın olduğunu bilmezsiniz. Gerçekten Allah çok iyi bilendir, pek hikmetlidir.” (Nisâ, 4/11).

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكَتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوْ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتُ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا

السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي
الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ
وَصِيَّةٍ مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ

“Karılarınızın çocuğu yoksa geriye bıraktıklarının yarısı sizindir. Bir çocukları varsa bıraktıklarından dörtte biri sizindir. Bunlar, yaptıkları vasiyetten veya borçları ödendikten sonradır. Sizin çocuğunuz yoksa bıraktıklarınızın dörtte biri eşlerinizindir. Şayet bir çocuğunuz varsa o taktirde eşlerinize, bıraktıklarınızdan sekizde bir (pay) vardır. Bunlar, yaptığınız vasiyetin gereğinin yerine getirilmesinden veya **borcunun ödenmesinden** sonradır. Eğer erkek veya kadına ‘kelâle’¹⁹ yoluyla vâris olunuyor ise yani vâris olunan erkek veya kadının çocuğu ve ana-babası olmayıp bir erkek veya bir kız kardeşi varsa o ikisinden her biri için (hisse) altıda birdir. Eğer onlar bu sayıdan daha çok iseler üçte bire ortak olurlar. Bunlar, yapılan vasiyetin gereğinin yerine getirilmesinden veya **borcun ödenmesinden** sonradır. Bütün bunlar taraflar zarara uğratılmaksızın Allah’ın bir emri olarak (öngörülmüştür). Allah pek iyi bilendir, pek yumuşak davranandır.” (Nisâ, 4/12).

Borçta Süre Belirlenmesi ve Borçların Belgeye Bağlanması

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ وَلْيَكْتُبَ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسَ مِنْهُ شَيْئًا فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا وَلَا تَسْمُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَى أَجَلٍ ذَلِكُمْ أَفْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَقَوْمٌ لِلشَّهَادَةِ وَأَذْنَى

¹⁹ Lugatte yorulup güçten ve kuvvetten düşmek veya çevreden kuşatılmak anlamlarına gelen bir masdardır. Fıkıh ıstılahında: “Ana-baba ve çocuklar dışındaki akrabalar kanalıyla gerçekte yakınlık” demektir.

أَلَّا تَتَرَاتَبُوا إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُبُوهَا وَأَشْهَدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَارَ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ وَإِنْ تَفَعَّلُوا فَإِنَّهُ فَسُوقٌ بِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَيَعْلَمِ اللَّهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

“Ey iman edenler! **'Belirli bir vade ile birbirinize borçlandığınızda onu yazın.** Aranızda bir yazıcı adaletle yazsın. Yazıcı, Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan kaçınmasın. Üzerinde hak olan (borçlu) da yazdırsın, Rabbi olan Allah'tan korksun ve ondan bir şey eksiltmesin. Üzerinde hak olan (borçlu) aklı yetersiz (bunak) biri yahut yazdıramayacak (çaresiz) biri ise, o zaman velisi adaletle yazdırsın.

Erkeklerinizden iki şahit tutun. İki şahit iki erkek olmazsa o zaman bir erkek ile şahitliklerine rıza göstereceklerinizden iki kadın olsun ki kadınlardan biri şaşırdığında ikisinden biri ötekine hatırlatıversin. Şahitler -çağırıldıklarında- kaçınmasınlar. Küçük-büyük onu süresine kadar yazmaktan üşenmeyin. Bu size anlatılanlar Allah katında daha adaletli, tanıklık için daha sağlam, kuşkuya kapılmamanız için daha elverişlidir.

Ancak, aranızda döndürüp durduğunuz peşin bir ticaret olması durumunda o zaman onu yazmamanızda size bir günah yoktur. Bununla birlikte alış-veriş yaptığınızda şahit tutun. Yazıcı da şahid de zarar görmesin. (Böyle bir şey) yaparsanız kuşkusuz o size bir kötülüktür. Allah'tan korkun, Allah size öğretiyor. Allah her şeyi pek iyi bilendir.” (Bakara, 2/282).

Borç Karşılığında Rehin İstenebilir

وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ إِثْمٌ قَلْبُهُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

“Bir yolculukta iseniz ve bir yazıcı da bulamazsanız o zaman alınmış rehinler (yeter). **Biriniz birine güvenmişse güvenilen emânetini ödesin**, Rabbi olan Allah'tan korksun. Tanıklığı gizlemeyin. Tanıklığı gizleyenin kuşkusuz kalbi günahkârdır. Allah yapmakta olduğunuzu pek iyi bilendir.” (Bakara, 2/283).

Mükâtebe Akdi Çerçevesinde Gerçekleştirilen Borçlanma

وَلَيْسْتَ عَفِيفَ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ
وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ
خَيْرًا وَأَتَوْهُمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَيْكُمْ وَلَا تَكْرَهُوا فَتْيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ
إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِيَبْتِغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهْمَنْ فَإِنَّ اللَّهَ
مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِمْ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Nikâh imkânı bulamayanlar, Allah kendilerine lutfundan bir zenginlik verinceye kadar namuslu kalmağa çalışsınlar. **Sahibi bulunduğunuz köle ve cariyelerinizden mükâtebe (kendi bedellerini ödeyip âzâd edilmek için anlaşma) yapmak isteyenleri de -eğer sözlerini yerine getirebileceklerini biliyorsanız- hemen kitâbet anlaşması yapın** ve onlara Allah'ın size verdiği malından verin. Dünya hayatının geçici gelirini elde edeceksiniz diye namuslu kalmak isteyen cariyelerinizi fuhuşa zorlamayın. Kim onları zorlarsa Allah, onların zorlanmasından sonra da (onlara karşı) çok bağışlayan, çok merhametlidir.” (Nûr, 24/33).

KONU-4: Faizin Yer Aldığı Âyetler

Ön bilgiler

Faiz, ‘ribâ’ kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Ribâ, sözcük olarak fazlalık anlamına gelir. Fıkıh dilinde kısaca ‘Karşılıklı mal alış-verişi (muâvaza) çerçevesinde karşılıksız kalan herhangi bir fazlalık’ demektir. Şöyle de tanımlanmıştır: Ölçülebilen veya tartılabilen bir malı, aynı cinsten miktarı daha fazla bir mal ile bir bedel karşılığı olmaksızın değiştirmektir²⁰. İlgili eserlerde tanım bağlamında çeşitli açıklamalar yapılır.

İslam’ın yasakladığı faiz ile günümüzde devlet bankalarındaki faiz sisteminin bire bir örtüştüğü hususunda ciddi kuşkularımız vardır. İlgili ilim adamlarının konuyu bütün boyutlarıyla ele alıp ortak icthadda bulunmaları, duyarlı Müslümanların istismarcılar tarafından sürekli aldatılmalarına daha fazla seyirci kalmamaları dinî görevleridir. Her zaman ifade ettiğimiz gibi İslam’da haramlığı kesin olan şeye helal denilemeyeceği gibi helal veya helal olması muhtemel bir şeye, bir uygulamaya da haram denilemez.

Ribâ ile ilgili hükümler Hz. Peygamber’in gönderilişinin son seneğinde ve Mekke’nin fethi sıralarında indirilmiştir. Hatta uygulamalarıyla ilgili genel bir ilanı Veda haccına rastlar. Biz burada prensibimiz gereği sadece ilgili âyetleri vermekle yetineceğiz. Bu âyetlerde ribânın hükmü ve manevî müeyyideleri yer alır.

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ
الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ
الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ
وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

²⁰ Geniş bilgi için bkz. Sıtkı GÜLLE, E.H.Y.F İstilahları Kamusu. IV/191 vd.

“**Ribâ** (faiz) yiyenler, şeytanın dokunup çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar²¹. Bu (ceza), onların: 'Alış-veriş de ancak ribâ gibidir' demeleri yüzündendir. Oysa Allah, alış-verişi helal kıldı, ribâ'yı yasakladı. Bundan böyle, Rabbinden kendisine bir öğüt gelip de vazgeçenin geçmiş i kendisine. İş i Allah'a kalmıştır. **Ribâ**'ya tekrar dönenler ateş in halklarıdır, onlar orada ebedi kalacaklardır.” (Bakara, 2/275).

يَمَحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُزِيهِ الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ

“Allah, **riba**'yı mahveder, sadakaları artırır. Allah, pek kâfir, pek günahkâr olan hiç kimseyi sevmez.” (Bakara, 2/276).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

“Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve inananlarsanız **riba**'dan geri kalanı bırakın.” (Bakara, 2/278).

فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ

“(Bunu) yapmazsanız o zaman Allah ve elçisinden bir savaşı bilin. Tevbe ederseniz **mallarınızın anaparaları sizindir**. Böylece ne haksızlık edersiniz ne de haksızlığa uğrarsınız.” (Bakara, 2/279).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“Ey iman edenler! **Ribâ**'yı katlarca katlanmış olarak yemeyin. Allah'tan korkun ki kurtuluşa eresiniz.” (Âl-i Imrân, 3/130).

وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رَبِّكَ لِيَرْبُوَ فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ

“İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz **ribâ** (faiz) Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını amaçlayarak verdiğiniz zekat (artar); iş te onlar (zekatlarını verenler gelirlerini) katlarlar.” (Rûm, 30/39)

²¹ Âyette böylelerinin dünya hayatlarında yalpalayacaklarına, yaşantılarında dalgalara kapılacaklarına vurgu yapıldığı gibi; âhiret bağlamında da hayatlarını faizle geçiren, servetlerini faizle kazanan kimseler olduklarının gösterilmesi için çarpık konumda hesap yerine varacaklarının aksettirilmiş olabileceğini düşünüyorum. S.G.

Beşinci Bölüm

Cihad

KONU-1: CİHÂD ÂYETLERİ

Ön bilgiler

جهاد =Cihâd Kavramı

- Hz. Peygamber'e Yönelik: 'Cihâd Et' Emri
- Müminlere Yönelik 'Cihâd Edin' Emirleri
- Allah Yolunda Cihadın Kazandırdıkları
- Cihâd İnananların İzzet Göstergesidir
- Cihâd, İmanda Samimiyetin Test Aracıdır
- Cihâda Yanaşmayanlara Yönelik Tehditler

KONU-2: SAVAŞ ÂYETLERİ

Ön bilgiler

Ordunun Hazırlanması

- Kur'ân Ulusal ve Uluslararası Onurlu Barış Hedef Gösterir
- Süpergüç Olmayı Hedef Gösteren Bir Âyet
- Şartları Oluşan Savaşın Farz Olduğunun Açıkça Bildirildiği Âyetler
- Şartları Oluşan Savaşın Gerekliliğinin Dolaylı Şekilde Vurgulandığı Âyetler
- Savaşçıların Savaşa Teşvik Edilmelerinin Gerekliğine Vurgu Yapan Âyetler

Savaşın Gerekçeleri

- a) Antlaşmalara Uyulmaması
  - b) Allah'ın Dinine Cephe Alıp Fitne Çıkaranların Etkisizleştirilmesi
  - c) Zulme Karşı Konulması
  - d) Yakın Çevrenin Emniyet Altına Alınması
- İslam'a ve Müslümanlara İlişmeyenlere Dost Eli Uzatılır

Savaş Çağrısı

- Savaştan Özürsüz Geri Kalınmamalıdır
- Savaştan Kaçanlara Yönelik Tehditler
- Savaşa Katılamama Konusunda Geçerli Mazeretler

Savaş Ortamında Düşmana Karşı Takınılacak Tavrılar

- Acımasız Davranmış Olanlara Acımasız Davranılır
- Düşmanı Kırıp-Geçirme Amacı Güdülmez
- Cephedekiler İbadetlerini Bulundukları Ortama Göre Ayarlarlar
- Birbirleriyle Savaşan Müminlere Derhal Müdâhele Edilmelidir

Şehitliğin Vurgulandığı Âyetler

KONU-3: GANİMET, FEY VE NEFL KAVRAMLARIYLA BUNLARIN SARF YERLERİ

Ön bilgiler

- Ganimetlerin Hükümü
- Ganimetlerin Taksimi
- Savaş Esirleri
- Esirlerin Affedilmesi
- Esirlere İyi Davranılmalıdır
- Ganimetlerden Savaşta Bulunmayanlara Pay Verilmesi
- Ganimet Mahnı Çalanlara Yönelik Tehditler
- Fey' Diye Nitelenen Gelirin Sarf Yerleri
- Nefl'in Sarf Yerleri

Barış Antlaşmalarının Öngörüldüğü Âyetler

- Müslümanlar Verdikleri Sözlerini Tutmakla Yükümlü Kılınmışlardır.
- Müslümanların Anlaşmayı Tek Taraflı Bozmaları

KONU-1: CİHÂD ÂYETLERİ

Ön bilgiler

جِهَاد =Cihâd Kavramı

Lugatta çalışmak, gayret göstermek¹, bütün gücü harcamak anlamına gelen ' جِهَاد =cehd' kökünden türetilmiş olan ' جِهَاد =cihâd' kavramı, Kur'an'da yer aldığı âyetlerin bağlamları incelendiğinde savaşmak, savaş birliklerine katılmak, fi'len savaşmak, karşı koymak, baskı kurmak, nefisle mücadele etmek, maddi ve manevi fedâkârlıkta bulunmak anlamlarında kullanıldığı ve daha çok **=Allah yolunda** kavramı ve **بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ =mallarıyla ve canlarıyla** ekiyle ilintilendirildiği görülür. Bunun için cihâd, savaşmak kavramından soyutlamak, onunla alâkası yokmuş gibi değerlendirmek Kur'ân'ın açık verilerine aykırıdır. Tespitlerimize göre Kur'ân'da ' جِهَاد =cihâd' lafzı ve çeşitli türevleri 30 yerde geçmiştir. Bunlardan 5 kadarcının fi'len savaşan, savaşmak için hazırlanan topluluk arasında yer almak anlamında kullanıldığı hiçbir aksi yoruma yer bırakmayacak netliktedir. Sözelimi: Tevbe sûresinin 19, 49, 81, 86. âyetleri ile Mümtahne sûresinin ilk âyeti bunun böyle olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Sözkonusu Tevbe sûresinin 19. âyeti irdelendiğinde hitap edilen kitle farklı da olsa hacılara su dağıtmanın, Mescid-i Haram'ı imar etmenin Allah yolunda cihâd etmekle mukayese edilemeyeceğinin açıkça vurgulandığı, cihâdın para harcamanın, maddi yardımda bulunmanın ötesinde bir olgu olduğu görüleceği gibi, yine Tevbe sûresinin 49. âyetinin bağlamı da bize cihâdın fi'len savaşa katılmak anlamında kullanıldığını gösterir. Bu nedenle biz cihâdın: **"Allah yolunda fikrî, bedenî ve mâlî faaliyetlerde bulunmak"** şeklinde tanımlanabileceğini düşünüyoruz.

Cihâd, İslâm'ın istismar edilen ve aleyhinde ileri-geri konuşulan emirlerinden biridir. İslâm'a, onun kendisine biçtiği rol açısından değil de başka zâviyelerden bakıldığı sürece bu tür propagandaların sürüp gitmesi kaçınılmazdır. Her şeyden önce şunun bilinmesi gere-

¹ Bkz. Ankebût, 29/8; Lokman, 31/15.

kir: İslâm, dünyaya nizâmat vermek için gönderilmiş bir dindir. Devletlerin olmazsa olmaz ilkelerini korumak amacıyla gerekli tedbirler almaları, sözgelimi savunma sanayisine yönelik çalışmalar yapmaları, savaş sanayilerini geliştirmeleri nasıl hakları ise İslâm dininin de olmazsa olmaz ilkeleri ile bunları korumak için müeyyideleri bulunması hakkıdır. Dolayısıyla İslâm'ın anayasası olan Kur'an-ı Kerim'de de modern çağların ötesinde bir devlet için gerekli temel örgütlenmelerin öngörülmesi, harp sanayisine yönelik çalışmaların emredilip özendirilmesi, bu tür faaliyetlere açık-seçik yer verilmesi gâyet normaldir. Bir ülkede Harp Akademileri gibi örgütlenmelerin mantığı savunma ve caydırma temeline dayandığı gibi İslâm'ın emrettiği cihad örgütlenmesi de bu mantığa dayanır. Biz, okuyucularımıza yüce kitabımızın çeşitli sûrelerine serpiştirilmiş olan cihâd âyetlerini bu gözle incelemelerini tavsiye ediyoruz.

Hız. Peygamber'e Yönelik 'Cihâd Et' Emri

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَا لَهُمْ
جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

“Ey Peygamber! (Size yönelik çeşitli planlar içinde bulunan²) Kâfirler ile münafıklara karşı **cihâd et**, onlara katı davran. Varacakları yer cehennemdir. Ne kötü dönüş yeri!” (Tevbe, 9/73).

فَلَا تَطِيعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا

“Öyle ise o kâfirlere boyun eğme, bununla (Kur'ân ile) onlara karşı **cihâd yap**, büyük bir cihâd!” (Furkan, 25/52).

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَا لَهُمْ
جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

“Ey Peygamber, (size yönelik hiyânet planları peşindeki³) kâfirler ile münafıklara karşı **cihâd et**. Onlara karşı katı davran, dönüş yerleri cehennemdir! Ne kötü son varış yeri!” (Tahrîm, 66/9).

² Parantez içi bu ek, bir sonraki âyetin anlamı çerçevesinde konulmuştur.

³ Bir sonraki âyette söz edilen hiyânet, bu notun eklenmesinde ışıgımız olmuştur.

Müminlere Yönelik 'Cihâd Edin' Emirleri

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا
فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“Ey iman edenler! Allah’tan kokun, O’na doğru vesîle arayın, **yo-
lunda cihâd edin** ki kurtuluşa eresiniz.” (Mâide, 5/35).

انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“Hafif ve ağırlıklı olarak seferber olun, mallarınızla, canlarınızla **Allah yolunda cihâd edin**. Size bu anlatılanlar, eğer bilerseniz si-
zin için daha hayırlıdır.” (Tevbe, 9/41).

وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ
فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِّلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ
مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا
شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا
بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ

“**Allah uğrunda cihâdın gerektirdiği şekilde cihâd edin**. Sizi
O seçti, üzerinize de dinde bir zorluk yükledi.. Haydi atanız İbra-
him’in dinine (dönün)! Bundan önce ve bunda (Kur’ân’da) ‘müslü-
manlar’ adını size O verdi, ki Peygamber size karşı şâhid olsun, siz
de bütün insanlara karşı şâhidler olasınız. Haydi namazı kılın, zeka-
tı verin ve Allah’a sıkı tutunun. O’dur Mevlânız! Ne güzel Mevlâ! Ne
güzel yardımcı!” (Hacc, 22/78).

Allah Yolunda Cihadın Kazandırdıkları

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ

“Kuşkusuz iman edenler, Allah yolunda hicret edip **cihâd yapanlar**; işte onlar Allah'ın rahmetini umarlar. Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.” (Bakara, 2/218).

لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِيَ الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا

“Özürlü olanlar dışındaki müminlerden oturanlarla Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla **cihâd edenler** eşit olmaz. Allah, mallarıyla, canlarıyla cihâd edenleri oturanlar üzerine derece bakımından üstün kılmıştır. Gerçi Allah hepsine o en güzeli (cenneti) söz vermiştir. Bununla birlikte Allah mücahitleri, pek büyük bir ödülle oturanların üstüne geçirmiştir.” (Nisâ, 4/95).

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ أَوْوُوا وَنَصَرُوا أُولَٰئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا وَإِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمْ النَّصْرُ إِلَّا عَلَىٰ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

“Kuşkusuz iman edenler, göç edenler, mallarıyla, canlarıyla **Allah yolunda cihâdda bulunanlar ile** (mühacirleri) barındırıp yardım edenler var ya onlar birbirlerinin dostlarıdır. İmana girdikleri halde henüz hicret etmeyenlere gelince hicret etmelerine değin sizin için onların velayetiyle (korunmalarıyla) ilgili herhangi bir şey (sorumluluk) yoktur. Sizden din konusunda yardım isterlerse, -aranızda antlaşma bulunan bir toplum aleyhine olmamak koşuluyla- yardım görevinizdir. Allah yaptıklarınızı çok iyi görendir.” (Enfâl, 8/72).

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا
أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

“İmana girip hicret edenler ile Allah yolunda **cihâdda bulunanlar** ve (mühacirleri) barındırıp onlara yardım edenler; işte onlar, onlardır gerçek müminler. Onlara bir bağışlama ve değerli bol bir rızık vardır.” (Enfâl, 8/74).

وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَٰئِكَ مِنْكُمْ
وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ
شَيْءٍ عَلِيمٌ

“Sonradan imana girmekle birlikte hicret edenler, **yanınızda cihada katılanlar**; işte onlar sizdendir. Rahim sahipleri ise, Allah'ın kitabına göre birbirlerine daha yakındırlar. Kuşkusuz Allah her şeyi çok iyi bilendir.” (Enfâl, 8/75).

أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ أَمَنَ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

“Siz hacıya su veren ile Mescid-i Haram'ı onaran kimseyi Allah'a ve son güne iman edip Allah yolunda **cihâd eden** kişiyle bir mi tut-

tunuz? Bunlar Allah katında eşit olmazlar. Allah, zalimler toplumunu doğruya iletmez.” (Tevbe, 9/19).

الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ
أَعْظَمَ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ

“İman edenlerin, hicret edenlerin, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla **cihâd yapanların** dereceleri Allah katında daha büyüktür. İşte onlar! Onlardır kurtuluşa erenler.” (Tevbe, 9/20).

لَكِنَّ الرِّسُولَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ جَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ
وَأُولَئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“Ancak Peygamber ve onunla birlikte iman etmiş olanlar, mallarıyla, canlarıyla **cihâdda bulunanlar**; işte onlar, bütün hayırlar onlarıdır! İşte onlar, onlardır murada erenler.” (Tevbe, 9/88).

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا
وَصَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

“Sonra kuşkusuz Rabbin, işkencelere uğratılmalarının ardından hicret edenler, akabinde **cihâd edenler** ve sabır gösterenler için gerçekten Rabbin bütün bunların arkasından elbette çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir.” (Nahl, 16/110).

وَمَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

“**Cihâd eden** **sırf kendi hesabına (çıkarına) cihad eder**. Çünkü Allah'ın âlemlere ihtiyacı yoktur.” (Ankebût, 29/6).

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ

“Bizim uğrumuzda **cihâd edenlere gelince**, hiç şüphesiz Biz onlara yollarımızı gösteririz. Kuşkusuz Allah elbette güzellik sergileyenlerle beraberdir.” (Ankebût, 29/69).

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

“Müminler ancak, Allah'a ve Peygamberi'ne inanmış, sonra kuşku-ya kapılmamış, mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda **cihâd etmiş** kimselerdir. İşte onlar, onlardır sadakat gösterenler.” (Hucurât, 49/15).

تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ^٥

“(Bu ticaret) Allah'a ve Peygamberi'ne inancınızda sebat gösterme-niz, mallarınız ve canlarınızla Allah yolunda **cihâd etmenizdir**. İşte bu, -eğer bilerseniz- sizin için çok hayırlıdır.” (Saff, 61/11).

Cihâd İnananların İzzet Göstergesidir

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse yakında Allah, (on-ların yerine) kendilerini sevdiği, onların da kendisini sevdiği bir top-luluğu getirir ki bunlar müminlere karşı alçakgönüllü, kafirlere kar-şı da izzetlidirler, Allah yolunda **cihâd** ederler, kınayıcının kınama-sından korkmazlar. Bu, Allah'ın lutfudur, onu dilediğine verir. Allah, engin rahmetlidir, pek iyi bilendir.” (Mâide, 5/54).

Cihâd, İmanda Samimiyetin Test Aracıdır

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ

“Yoksa siz, Allah'ın içinizden **cihâd edenleri** hiç bilmeden, sabredenleri belirlemeden cennete gireceğinizi mi sandınız?” (Âl-i Imrân, 3/142).

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِجَةً وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

“Yoksa siz, kendi halinize bırakılacağınızı, Allah'ın, içinizden **cihâd edenleri**, Allah'tan, Peygamberi'nden ve müminlerden başkalarını sırdaş edinmeyenleri hiç bilmeyeceğini mi sandınız? Oysa Allah, yapageldiklerinizden haberdârdır.” (Tevbe, 9/16).

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّىٰ نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَ أَخْبَارَكُمْ

“Yemin olsun ki sizi, içinizden **mücahitler** ile sabır gösterenleri belirlememize ve haberlerinizi açığa çıkarmamıza değin sınavacağız.” (Muhammed, 47/31).

Cihâda Yanaşmayanlara Yönelik Tehditler

قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

“De ki: Babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, yakınlarınız, elde ettiğiniz mallar, durgunlaşmasından korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız meskenler size, Allah'tan, Peygamberi'nden ve **O'nun yolunda cihâddan** daha sevimli ise, artık Allah emrini getirinceye değin bekleyin. Allah fasıklar topluluğunu doğru yola iletmez.” (Tevbe, 9/24).

لَا يَسْتَأْذِنَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يُجَاهِدُوا
بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ

“Allah'a ve âhiret gününe iman edenler, mallarıyla canlarıyla **cihâd etmeleri** hususunda senden izin istemezler. Allah takva sahiplerini çok iyi bilendir.” (Tevbe, 9/44).

فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللَّهِ وَكَرِهُوا أَنْ يُجَاهِدُوا
بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ قُلْ نَارُ
جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ

“Savaşa gitmeyip geri kalanlar Allah Rasulü'nün arkasında otur-
malarıyla sevindiler. Mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda **cihâd et-
melerini** hoş görmediler ve: 'Bu sıcakta seferber olmayın' dediler.
De ki: 'Harâret bakımından cehennem ateşinin sıcaklığı daha ya-
mandır!' Bir anlayabilselerdi!” (Tevbe, 9/81).

وَإِذَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ أَنْ آمَنُوا بِاللَّهِ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ اسْتَأْذَنَكَ أُولُوا
الْظُّلُمِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدِينَ

“Allah'a iman edin ve Peygamberi maiyyetinde **cihâdda** bulunun’
diye bir bölüm indirildiğinde içlerinden servet sahipleri senden izin
isteyip: 'Bırak bizi, oturanlarla birlikte olalım' dediler.” (Tevbe,
9/86).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِمْ
بِالْمُودَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا
بِاللَّهِ رَبِّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي تُسِرُّونَ

إِلَيْهِمْ بِالْمُودَّةِ وَإِنَّا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنْتُمْ وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ
فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ

“Ey iman edenler! Düşmanımı ve düşmanınızı dostlar edinmeyin. Onlar size gelmiş olan hakka küfretmişler iken siz onlara dostluk mu gösteriyorsunuz. Rabbiniz Allah'a iman ediyorsunuz diye sizi ve Peygamberi çıkarıyorlardı. Sizler Benim yolumda ve hoşnutluğum uğrunda cihâd için çıktınızsa kendilerine dostlukla (nasıl) sır verirsiniz? Oysa Ben sizin gizlediklerinizi de açıkladıklarınızı da hepsini bilirim. İçinizden her kim onu yaparsa artık düz yolun ortasında şaşırmış olur.” (Mumtehine, 60/1)⁴.

⁴ İçinde ‘cihâd’ lafzının yer almadığı ‘kitâl’ kelimesi ve türevlerinin geçtiği âyetlerle başka pek çok âyet de cihâd bağlamında yorumlanmıştır. Örnek olarak bkz.: Bakara, 2/109, 154, 195, 258, 261, 262; Âl-i Imrân, 3/145, 157, 195, 200; Nisâ, 4/74, 76, 77, 84, 94, 96, 104; En’âm, 6/106; Enfâl, 8/60, 65; Tevbe, 9/111, 120, 121, Hûd, 11/49, 115; Hicr, 15/85; Nahl, 16/127; Kehf, 18/28; Tâhâ, 20/130; Hacc, 22/58; Rûm, 30/60; Sâd, 38/17; Mü’min, 40/28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 55, 77; Ahkâf, 46/35; Kâf, 50/39; Tûr, 52/48; Hadid, 57/10; Saff, 61/4; Kalem, 68/48; Meâric, 70/5; Müzzemmil, 73/10; Müddesir, 74/7; İnsan, 76/24.

KONU-2: SAVAŞ ÂYETLERİ

Ön bilgiler

Kur'ân-ı Kerîm'de insanlara, Allah'a teslim olmaları ve barış içinde yaşamaları hedef gösterilir. Peygamber'in âlemler için bir rahmet huzmesi olarak bu amaçla gönderildiği bildirilir. Onun görevinin de normal şartlarda -diğer peygamberler gibi- sadece tebliğde bulunmak⁵ ve insanları Allah'a çağırarakla⁶ sınırlandırıldığı, vazifesini yaparken baskı yapamayacağı belirtilir, diyalog kurması öğütlenir⁷. Tamamen insanlığın yararına yönelik bu hedef doğrultusunda çalışırken kendisine kaba kuvvetle karşı koyulması durumunda aynıyla mukabelede bulunmasına da imkân tanınmıştır.

Burada biz, Allah Rasûlü'nün peygamberlik görevini engellemek, tebliğinin önünü kesmek için kendisine savaş açanlara karşı nasıl davranacağını ve bununla ilgili hükümleri içeren âyetleri aktardık. Her zaman yaptığımız gibi ana ve ara başlıklarla muhtevalarını yansıtmaya çalıştık. Bu âyetlerde barış ortamında ordunun her duruma karşı hazırlanmasının, fizik ve moral gücün en üst seviyede tutulmasının, düşmanların yüreklerine hangi silahlarla korku salınacak ise o silahların sağlanmasının gerektiğine vurgu yapılır. Giderlerin nasıl karşılanacağını ipuçları verilir. Yine bu âyetlerde -karşı tarafa ultimatom verilmesi, kadınlar ile çocuk ve ihtiyarlara dokunulmaması, işkence yapılmaması gibi- savaş hukukuyla ilgili genel konulara işâret edilir. Şehitliğin önemi üzerinde durulur. Alınan ganimet mallarının sarf yerleri açıklanır.

---

⁵ Âl-i Imrân, 3/20; Mâide, 5/67, 92, 99; A'râf, 7/62, 68, 79, 93; Hûd, 11/57; Ra'd, 13/40; Nahl, 16/82; Nûr, 24/54; Ankebût, 29/18; Ahzâb, 33/39; Yâsin, 36/17; Şûrâ, 42/48; Ahkâf, 46/35; Teğâbun, 64/12; Cinn, 72/23, 27.

⁶ Bakara, 2/160; Nisâ, 4/114, 146; Mâide, 5/39; En'âm, 6/48, 54; A'râf, 7/56, 85; Hûd, 11/88; Şuarâ, 26/152; Hucurât, 49/9, 10; Yûsuf, 12/108; İbrâhîm, 14/10; Nahl, 16/125; Kehf, 18/57; Hacc, 22/67; Mü'minûn, 23/73; Nûr, 24/48, 51; Kasas, 28/87; Ankebût, 29/46; Ahzâb, 33/46 Mü'min, 40/12, 41; Fussilet, 41/33; Şûrâ, 42/13, 15; Ahkâf, 46/31; Hadîd, 57/8; Sff, 61/7; Kalem, 68/43; Nûh, 71/5, 7, 8.

⁷ Âl-i Imrân, 3/64; Nisâ, 4/171; A'râf, 7/158.

Ordunun Hazırlanması

Kur'ân Ulusal ve Uluslararası Onurlu Barışı Hedef Gösterir

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا
خُطَوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ

“Ey iman edenler! Topluca barışa girin ve şeytanın adımlarına uymayın; hiç kuşkusuz o, aranızı açan açık bir düşmandır.” (Bakara, 2/208).

إِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ أَوْ جَائِزٌ كُمْ حَصِرَتْ
صُدُورُهُمْ أَنْ يُقَاتِلُوكُمْ أَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ
فَلَقَاتِلُوكُمْ فَإِنْ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَالْقَوَالِيكُمْ السَّلَامُ فَمَا جَعَلَ
اللَّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا

“Ancak, sizinle aralarında bir antlaşma bulunan bir topluma sığınan kimselere veya göğüsleri size karşı savaşmalarından yahut toplumlarına karşı savaşmalarından ötürü daralıp size gelenlere ilişkin. Allah dileseydi onları size tebelles ederdi, onlar da sizinle savaşmışlardı. Sizden uzak durur, sizinle savaşmazlar ve size barış teklif ederlerse artık Allah sizin için onlara karşı hiçbir yol bırakmamıştır.” (Nisâ, 4/90).

وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلَامِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

“Barışa yönelirlerse sen de ona yönel ve Allah'a güven. Gerçekten O, pek iyi duyardır, pek iyi bilendir.” (Enfâl, 8/61).

فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلَامِ وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتْرَكُمْ
أَعْمَالَكُمْ

“Onun için gevşeklik göstermeyin, **sizler (savaş ortamında) daha üstün iken barışa çağırmayın**. Allah sizinledir ve sizin amellerinizi asla eksiltmez.” (Muhammed, 47/35)⁸.

Süper Güç Olmayı Hedef Gösteren Bir Âyet

Düşmanların yüreklerine hangi silahla korku salınacak ise Müslümanlar o silahı sağlamakla yükümlü kılınmıştır. Âyette şöyle buyruluyor:

وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ ۚ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ

“Onlara karşı, **gücünüz yettiğince güçlü ve bağlı (özel yetiştirilmiş) atlar hazırlayın**. Bu hazırlığınızla hem Allah düşmanını hem kendi düşmanınızı ve hem de onların dışında sizin kendilerini bilmeyip Allah'ın kendilerini bildiği diğerlerini (öteki sinsi düşmanları) korkutursunuz. Allah yolunda ne harcarsanız o size eksiksiz ödenir, haksızlığa uğratılmazsınız.” (Enfâl, 8/60)⁹.

Şartları Oluşan Savaşın Farz Olduğunun Açıkça Bildirildiği Âyetler

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كَرْهٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ^{١٠}

“Hoşunuza gitmese de **savaş üzerinize yazıldı**. Oysa hoşlanmadığınız bir şey hayrınıza olabilir. Sevdiğiniz bir şey de kötülüğünüze olabilir. Allah bilir, siz bilmezsiniz.” (Bakara, 2/216)¹⁰.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللَّهِ

⁸ İslam'ın ulusal ve uluslararası barışa ve düzene verdiği önemi yansıtmaya bağlamında vurgular içeren şu âyetlere de bkz. Bakara, 2/160; Nisâ, 4/114, 146; Mâide, 5/39; En'âm, 6/48, 54; A'râf, 7/56, 85; Hûd, 11/88; Şuarâ, 26/152; Hucurât, 49/9, 10

⁹ Şu âyetlere de bkz. Âdiyât, 100/1-5.

¹⁰ Enfâl, 8/5,6 âyetlerine de bkz.

أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلَا أَخَّرْتَنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّمَنِ اتَّقَىٰ وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلًا

“Kendilerine: ‘Ellerinizi (savaştan) çekin, namazı dosdoğru kılın, zekatı verin’ denilen kimselere bakmadın mı? **Üzerlerine savaş yazılınca** içlerinden bir grup, insanlardan, Allah’tan korkar gibi hatta daha ağır bir korku ile korkarlar ve: ‘Rabbimiz, **üzerimize niye savaşı yazdın**, yakın bir süreye kadar bize mühlet vermeli değil miydin?’ derler. De ki: ‘Dünya metâı (faydası, geçimi, nimeti) pek azdır. Oysa âhiret, sakınan (müttaki olan) kimse için daha hayırlıdır. Kıl kadar zulüm görmezsiniz.’ (Nisâ, 4/77).

Şartları Oluşan Savaşın Gerekliliğinin Dolaylı Şekilde Vurgulandığı Âyetler

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّىٰ يَرُدُّوكُمْ عَن دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَن يَرْتَدِدْ مِنْكُم عَن دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“**Sana, Haram ay'ı, onda savaşmayı soruyorlar.** De ki: 'O ay-da savaşmak büyük bir günahdır. Bununla birlikte Allah yolundan menetmek, Allah'a küfretmek, Mescid-i Haram'dan engellemek ve halkını oradan çıkarmak Allah katında daha büyük bir günahdır. Oysa fitne, (fesat) öldürmekten daha beterdir. Güç yetirebilseler sizi dininizden döndürmek için sizinle savaşı sürdürürler. İçinizden kim dininden dönerse o kâfir olarak ölür. İşte onların dünyada ve âhirette yaptıkları boşa gitmiştir. İşte onlar ateşin dostlarıdır. Onlar orada sürekli kalacaklardır.’ (Bakara, 2/217)¹¹.

¹¹ Savaşın öteki ümmetlere de farz kılındığının yer aldığı şu âyetlere de bkz. Bakara, 2/246, 251, 253; Âl-i İmrân, 3/146.

وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَإِذَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشَىٰ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ

“İman etmiş kimseler: ‘Bir sûre indirilmeli değil miydi?’ diyorlar. Derken hükmü kesinleşmiş ve **içinde savaşın anıldığı** bir sûre indirilince yüreklerinde bir maraz bulunanları, üstüne ölüm baygınlığı çökmüş kişinin bakışı gibi sana bakmakta olduklarını görürsün. O ölüm de pek yakındır.” (Muhammed, 47/20).

Savaşçıların Savaşa Teşvik Edilmelerinin Gerekliğine Vurgu Yapan Âyetler

فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَكْفِكَ بِأَسَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَاللَّهُ أَشَدُّ بَاسًا وَأَشَدُّ تَنْكِيلًا

“Öyle ise Allah yolunda savaş, sen sadece kendinden sorumlusun. Müminleri de (**savaşmaya**¹²) **teşvik et**. Allah’ın küfredenlerin gücünü kırması umulur. Öyle ya Allah’ın baskısı daha yaman, cezalandırması da daha beterdur.” (Nisâ, 4/84).

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ

“Ey Peygamber! **Müminleri savaşmaya teşvik et**. İçinizden sabırlı yirmi kişi olursa küfredenlerden iki yüz kişiye galip gelirler. Sizden yüz kişi olursa küfre sapmış olanlardan bin kişiyi yenerler. Çünkü onlar ne olduğunu anlamayan bir topluluktur.” (Enfâl, 8/65)¹³.

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًا كَانَهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُومٌ

“Kuşkusuz Allah, kurşunlarla perçinlenmiş bir bina gibi saf tutarak kendi yolunda **savaşanları** sever.” (Saff, 61/4).

¹² Bu kayıt, Enfâl, 8/65’te açıkça yer almaktadır.

¹³ Şu âyetlere de bkz.: Bakara, 2/249; Âl-i İmrân, 3/13, 111, 121, 154, 156, 167, 168, Nisâ, 4/75, 89, 90; Mâide, 5/24, 33; Tevbe, 9/24; Enfâl, 8/17; Ahzâb, 33/26, 61; Hadîd, 57/10; Haşr, 59/11, 12, 14; Mumtehhine, 60/1; Müzzemmil, 73/20.

Savaşın Gerekçeleri

a) Antlaşmalara Uyulmaması

وَأَمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاءٍ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ

“Bir kavmin **hiyanetinden korkarsan** aranızdaki antlaşmayı bozduğunu doğrudan kendilerine bildir.” (Enfâl, 8/58).

بَرَاءَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“Allah ve Peygamberi’nden, müşriklerden **antlaşma yaptıkları-
nıza bir ültimatodur.**” (Tevbe, 9/1).

فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ
وَأَنَّ اللَّهَ مُخْزِي الْكَافِرِينَ

“Yeryüzünde **dört ay daha dolaşın.** Bilin ki kesinlikle siz Allah'ı âciz bırakamazsınız. Allah kafirleri perişan edendir.” (Tevbe, 9/2).

وَإِذْ أَمَرْنَا اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِنَ
الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ فَإِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوا
أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

“En büyük hac gününde Allah ve Peygamberi’nden insanlara bir duyuru: ‘**Hakikaten Allah müşriklerden uzaktır! Peygamberi de! Tövbe ederseniz bu hayrınızdır. Yüz çevirirseniz bilin ki siz Allah'ı âciz bırakamazsınız.**’ Küfredenlere acı veren bir azabı muştula.” (Tevbe, 9/3).

وَأِنْ نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ
فَقَاتِلُوا أُمَّةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ

“Antlaşmalarından **sonra yeminlerini bozar** ve dininize dil uzatırlarsa o zaman küfrün önderlerine savaş açın! Çünkü yeminleri kalmamıştır. (Savaşın ki) belki (dönekliklerine) son verirler.” (Tevbe, 9/12).

أَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ بَدُّكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ اتَّخَشُونَهُمْ فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

“**Yeminlerini bozan**, Peygamberi çıkarmayı tasarlayan ve size karşı (taarruza) ilk kez kendileri başlamış olan bir topluma karşı savaşılmaz mısınız? Yoksa onlardan korkuyor musunuz? İnananlarsanız Allah, kendisinden korkmanıza daha layıktır!” (Tevbe, 9/13).

b) Allah'ın Dinine Cephe Alıp Fitne Çıkaranların Etkisizleştirilmesi

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنْ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ

“**Bir fitne kalmayıp** din yalnız Allah'ın oluncaya kadar kendileriyle savaşın. Son verirlerse artık düşmanlık sadece ve sadece zalimlere karşıdır.” (Bakara, 2/193).

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

“**Allah yolunda savaşın** ve bilin ki kuşkusuz Allah pek iyi duyan, pek iyi bilendir.” (Bakara, 2/244).

الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الظَّالِمِينَ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا

“İman edenler Allah yolunda savaşır. Küfredenler ise Tâgût'un yolunda savaşır. Öyle ise şeytanın dostlarına karşı **savaşın**. Gerçekten şeytanın tuzağı pek zayıftır.” (Nisâ, 4/76).

سَتَجِدُونَ آخَرِينَ يُرِيدُونَ أَنْ يَأْمَنُواكُمْ وَيَأْمِنُوا قَوْمَهُمْ ط كَلَّمَا رُدُّوا إِلَى
الْفِتْنَةِ أُرْكِسُوا فِيهَا فَإِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوا إِلَيْكُمْ السَّلَامَ وَيَكْفُرُوا
أَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأُولَئِكَ جَعَلْنَا
لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا

“Yakında hem sizden güvencede olmalarını hem de kavimlerinin güvencede olmalarını isteyen diğer bazılarını da bulacaksınız. Ama fitneye her itildiklerinde baş aşağı onun içine atılırlar. Sizden uzaklaşmaz, size barış teklif etmez, ellerini sizden çekmezlerse **onları tutun, onları, kendilerini yakaladığınız yerde öldürün**. İşte onlar size (bırakıldı)! Aleyhlerinde size apaçık bir ferman verdik.” (Nisâ, 4/91).

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ
فَإِنْ أَنْتَهُوا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

“Fitne kalmayıp din tamamıyla Allah'ın oluncaya değin **onlarla savaşın**. (Savaşa) son verirlerse gerçekten Allah yapageldiklerini pek iyi görendir.” (Enfâl, 8/39).

قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ
مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا
الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ

“Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve son güne inanmayan, Allah'ın ve Peygamberi'nin haram kıldığını haram kılmayan ve hak dini din edinmeyenlerle boyun eğmişler olarak kendi elleriyle cizye vermelerine değin **savaşın**.” (Tevbe, 9/29).

c) Zulme Karşı Konulması

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ

“Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın, ama sınırları çiğneyip saldırmayın. Hiç kuşkusuz Allah sınırları çiğneyen saldırganları sevmez.” (Bakara, 2/190).

إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ

“Gerçekten Allah katında ayların sayısı, gökleri ve yeri yarattığı gündeki Allah'ın yazısına göre on iki aydır. Bunlardan dördü haram (aylardır). İşte budur doğru din. Öyle ise onlarda (yasakları çiğneyerek) kendilerinize zulmetmeyin. Size karşı topluca nasıl savaşıyorlarsa siz de müşriklerle topluca savaşın. Bilin ki Allah takva sahipleriyledir.” (Tevbe, 9/36).

أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بَانِهِمْ ظَلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ

“Kendilerine savaş açılanlara, zulme uğradıklarından dolayı (savaşmaları hususunda) izin verildi. Hakikaten Allah onlara yardıma pekâlâ muktedirdir.” (Hacc, 22/39).

فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقْطِعُوا أَرْحَامَكُمْ

“Geri dönerseniz (iş başına geçerseniz) sizden, yeryüzünde bozgunculuk çıkarmanız ve rahimlerinizi (akrabalarınızı) kesmeniz beklenir mi?” (Muhammed, 47/22).

d) Yakın Çevrenin Emniyet Altına Alınması

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ

“Ey iman edenler! **Kafirlerden sizin en yakınıınızda bulunanlarla savaşın**, sizde bir sertlik hissetsinler. Bilin ki kuşkusuz Allah takva sahipleriyledir.” (Tevbe, 9/123).

İslam'a ve Müslümanlara İlişmeyenlere Dost Eli Uzatılır

لَا يَنْهَيْكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوا فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

“Allah size, sizinle **din konusunda savaşmamış, sizi yurdu-
nuzdan çıkarmamış kimselere iyilik yapmanızı**, kendilerine
adaletli davranmanızı yasaklamaz. Doğrusu Allah, adalet gösteren-
leri sever.” (Mumtehine, 60/8).

إِنَّمَا يَنْهَيْكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوا فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلَىٰ إِخْرَاجِكُمْ أَنْ تَوَلَّوْهُمْ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

“Allah sizi ancak size karşı din hakkında savaşan ve sizi yurtları-
nızdan çıkaran ve çıkarılmanıza arka veren kimselerden, onları dost
edinmenizden yasaklıyor. Her kim de onlara dostluk ederse işte on-
lar, onlardır zâlimler.” (Mumtehine, 60/9).

Savaş Çağrısı

Savaşta Özürsüz Geri Kalınmamalıdır

وَإِنَّ مِنْكُمْ لَمَنْ لَيُبَطِّئَنَّ فَإِنْ أَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَالَ قَدْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ إِذْ لَمْ أَكُنْ مَعَهُمْ شَهِيدًا

“**Doğrusu içinizden ağırdan alacak olan var.** Size (savaşta) bir musibet ilâşirse ‘Allah bana lütufta bulundu, çünkü onlarla birlikte (savaşta) bulunmadım’ der.” (Nisâ, 4/72).

وَلَئِنْ أَصَابَكُمْ فُضْلٌ مِّنَ اللَّهِ لَيَقُولَنَّ كَأَن لَّمْ تَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا

“Ve eğer size Allah’tan bir lütuf erişirse -sanki kendisiyle aranızda hiçbir dostluk yokmuş gibi-: ‘**Keşke onlarla bulunsaydım da azametli bir başarı kazansaydım**’ der.” (Nisâ, 4/73).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ أَنْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَتَأْتَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ أَرْضَيْتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ

“Ey iman edenler! Size: ‘**Allah yolunda seferber olun**’ denildiğinde niye yere çakılıp kaldınız? Yoksa âhîret karşısında dünyaya mı razı oldunuz? Dünya hayatının menfaati âhîret yanında ancak pek azdır.” (Tevbe, 9/38).

إِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبُكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّهُ شَيْئًا وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“**Eğer seferber olmazsanız** size, elem veren bir azapla azap eder ve yerinize sizin dışınızda bir topluluğu getirir. O’na hiçbir şekilde zarar veremezsiniz. Allah her şeye karşı pek güçlüdür.” (Tevbe, 9/39).

مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطَئُونَ

مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوِّ نِيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ
عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

“Medine halkına ve çevrelerindeki bedevilere Allah Rasulün-
den geri kalmaları, onun canına aldırmadan kendi canları sev-
dasına düşmeleri uygun değildir. Bunun sebebi şudur: Çünkü onla-
rın başına Allah yolunda bir susuzluk, bir yorgunluk, bir açlık gelmeye
dursun ve yine onlar kâfirleri kızdıracak bir yere ayak basacak olsun-
lar, bir düşmana karşı bir başarı kazanmaya görsünler kesinkes bunun
karşılığında onlar için de iyi bir amel yazılmıştır. Kuşkusuz Allah gü-
zellik sergileyenlerin ödülünü ziyan etmez.” (Tevbe, 9/120).

وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ
لَهُمْ لِيَجْزِيَهِمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

“Küçük-büyük bir harcama yapmaya dursunlar, herhangi bir vadi-
yi geçmeye görsünler, Allah, yapageldiklerinin en güzeliyle kendilerini
ödüllendirmesi için (bunlar da) hesaplarına yazılmıştır.” (Tevbe, 9/121).

Savaşta Kaçanlara Yönelik Tehditler

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحَفًا فَلَا
تُلُوْهُمْ الْأَذْبَارَ

“Ey iman edenler! Topluca bir arada bulunan kafirlere rastladığı-
nızda **sakın onlara arkalarınızı dönmeyin.**” (Enfâl, 8/15).

وَمَنْ يُؤَلَّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِّقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَى
فِئَةٍ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

“Böyle bir günde -savaşmak için yer tutmak veya bir başka toplu-
luğa katılmak dışında- **kim onlara arkasını dönerse gerçekten
Allah'tan bir gazaba uğramıştır**, varacağı yer cehennemdir. Ne
kötü dönüş yeri!” (Enfâl, 8/16)¹⁴.

¹⁴ Ayrıca bkz. Tevbe, 9/81, 83; Ahzâb, 33/16, 20, 25; Feth, 48/16, 22.

Savaşa Katılamama Konusunda Geçerli Mazeretler

لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ
مَا يَنْفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ
مِنْ سَبِيلٍ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Allah ve Peygamberi hesabına iyi davrandıkları taktirde **ne zayıflara, ne hastalara, ne de infakta bulunacakları bir şey bulamayanlara hiçbir günah yoktur.** Güzellik sergileyenler aleyhine hiçbir yol yoktur. Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir.” (Tevbe, 9/91).

وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا اتَّوَكَّلْتُمْ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ
عَلَيْهِ تَوَلَّوْا وَأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا
مَا يَنْفِقُونَ

“Savaşa katılabilmeleri amacıyla kendilerini bindirmen için sana geldiklerinde: **'Sizi bindireceğim bir şey bulamıyorum'** dediğinde; harcayacakları bir şey bulamadıkları için üzüntüden gözleri yaşlar dökerek geri dönenlere de **bir sorumluluk yoktur.**” (Tevbe, 9/92).

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنِيَاءُ رَضُوا بِأَنْ
يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

“Ancak (sorumlu tutulmak için) yol, zengin olmalarına karşın senden izin isteyenleredir. Onlar, geride kalan kadınlarla olmağı yeğlediler. Allah kalplerine mühür bastı, artık onlar bilmezler.” (Tevbe, 9/93).

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ
وَمَنْ يَطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَنْ
يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا

“**Köre vebal yoktur, topala vebal yoktur, hastaya da vebal yoktur.** Kim Allah'a ve Peygamberi'ne itâat ederse onu, altlarından ırmaklar akan cennetlere kor. Kim de yüz çevirirse onu da elemli bir azaba çarptırır.” (Feth, 48/17)¹⁵.

Savaş Ortamında Düşmana Karşı Takınılacak Tavrılar Acımasız Davranmış Olanlara Acımasız Davranılır

وَأَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجَكُمُ وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى يُقَاتِلَكُمُ فِيهِ فَإِنْ قَاتَلَكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ

“Onları nerede yakalarsanız kendilerini öldürün, onları sizi çıkar-
dıkları yer (Mekke)den çıkarın. Fitne¹⁶, adam öldürmekten daha be-
terdir. Onlarla Mescid-i Haram yanında -orada sizinle savaşmaları-
na değin- savaşmayın. **Eğer sizinle savaşırırlarsa onları öldürün.**
İşte böyledir kâfirlerin cezası.” (Bakara, 2/191).

وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا
تَأْلَمُونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا

“(Savaşta düşman) topluluğunun peşine düşmekte gevşeklik
göstermeyin. Siz acı duyuyorsanız onlar da acı hissediyorlar. Üstelik
siz Allah’tan onların ummayacaklarını umuyorsunuz. Allah her şeyi
bilendir, hikmet sahibidir.” (Nisâ, 4/104).

فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِدْ بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَدَّكَّرُونَ

“Öyle ise kendilerini harpte yakaladığında onlar(a vereceğin deh-
şetli bir ceza) ile arkalarındakini dağıt, belki onlar (geride kalanlar)
ibret alırlar.” (Enfâl, 8/57).

فَإِذَا انسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ
وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصِدٍ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا
الصَّلَاةَ وَآتَوْا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

¹⁵ Bu anlamda daha önce kaydedilen şu âyete de bkz.: Nisâ, 4/95

¹⁶ Baskı kurup insanları aleyhte kışkırtmak.

“Kutsal aylar çıktığında artık müşrikleri, bulduğunuz yerde öldürün, onları yakalayın, onları hapsedin ve her geçidi tutun. Tevbe eder, namazı dosdoğru kılıp zekatı verirlerse o zaman yollarını açın. Kuşkusuz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir.” (Tevbe, 9/5).

قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْرِجُهُمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ
وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ

“Onlarla savaşın ki Allah, ellerinizle cezalarını versin, onları perişan etsin, onlara karşı size yardımda bulunsun ve inananlar toplumunun sinelerine şifa versin. (Tevbe, 9/14).

فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّى إِذَا أَثْخَنْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوُثَاقَ فَمَا
مِنَّا بَعْدُ وَإِنَّا فِدَاءٌ حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ذَلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانتَصَرَ مِنْهُمْ
وَلَكِن لِّيَبْلُوَ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَنْ يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ

“Küfretmiş kimselerle savaşta karşılaştığınızda artık boyunlarını vurun. Kendilerini kırıp geçirdiğinizde savaş ağırlıklarını bırakıncaya kadar bağı sıkıca bağlayın¹⁷. Bundan sonrası artık ya lutufta bulunmak ya da fidye almaktır¹⁸. Bu böyle. Allah dilese elbette onlardan intikam alır. Ancak sizi birbirinizle sınamak için böyle yapıyor. Allah yolunda öldürülmüş kimselere gelince asla onların işlerini boşa çıkarmaz. (Muhammed, 47/4).

Düşmanı Kırıp-Geçirme Amacı Güdülmez

وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ
لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ

“Cezalandırırsanız o zaman kendisiyle cezalandırıldığınız şeyin aynısıyla cezalandırın. Sabır gösterirseniz elbette sabır, sabredenler için daha hayırlıdır.” (Nahl, 16/126).

¹⁷ Esir alın

¹⁸ Esirleri, bir bedel almadan ya da bir fidye karşılığında serbest bırakırsınız.

ذَٰلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لِيَنْصُرْتَهُ
اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَعَفُوفٌ غَفُورٌ

“İşte (ödüllendirme) böyledir. **Kim kendisiyle cezalandırıldığı şeyin dengiyle cezalandırır** da ardından yine kendisine saldırırsa Allah elbette ona yardım eder. Çünkü Allah kesinlikle çok affeden, çok bağışlayandır.” (Hacc, 22/60).

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ
الظَّالِمِينَ

“**Kötülüğün cezası dengi bir kötülüktür.** Kim affeder, ara bulursa onun ücreti Allah'adır. Doğrusu O, zalimleri sevmez.” (Şûrâ, 42/40).

Cephedekiler İbadetlerini Bulundukları Ortama Göre Ayarlarlar

وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ
وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ
وَلْتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا
حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ
وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذَى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ
وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا

“**Aralarında olup kendilerine namaz kıldırıldığında onlardan bir grup seninle namaza dursun, silahlarını da yanlarına alsın.** Secdeye varıp namazlarını bitirdiklerinde arkanıza çekilsinler.

Namaz kılmamış diğer bir grup gelsin seninle namaz kılsınlar ama önlemlerini ve silahlarını da alsınlar. Kâfirler, teçhizatınızdan gaflete düşseniz de ani bir baskın yapsalar diye isteyip dururlar. Size yağmurdan kaynaklanan bir sıkıntı ilâşirse veya hasta olursanız silahlarınızı bırakmanızda size hiçbir günah yoktur. Önleminizi alın. Kuşkusuz Allah kafirlere pek horlayan bir azap hazırlamıştır.” (Nisâ, 4/102).

فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ
فَإِذَا أَطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ
كِتَابًا مَّوْقُوتًا

“(Düşman karşısında) namazı bitirdiğinizde artık Allah’ı ayakta, oturarak ve yanlarınız üzerinde anın. **Tam emniyete kavuştuğunuzda ise namazı dosdoğru kılın.** Çünkü namaz müminlere vakti belirlenmiş bir farz olmuştur.” (Nisâ, 4/103).

Birbirleriyle Savaşan Müminlere Derhal Müdâhele Edilmelidir

وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّىٰ تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ فَإِنْ فَاءَتْ فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

“Eğer müminlerden iki grup birbiriyle çarpışırsa aralarını bulup barıştırın. Biri diğerine saldırırsa o zaman saldırgan gruba karşı, Allah’ın buyruğuna dönmesine kadar savaşın. Dönerse yine adâletle aralarını bulun ve insaflı olun. Çünkü Allah, adâlet gösterenleri sever.” (Hucurât, 49/9).

Şehitliğin Vurgulandığı Ayetler

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ

“Allah yolunda öldürülen kimselere ‘ölüler’ demeyin. Tam tersi **diridirler!** Ama siz farkında değilsiniz.” (Bakara, 2/154).

وَلَكِنْ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٍ مِنَ اللَّهِ وَرَحْمَةٍ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ

“Eğer Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz Allah'tan bir mağfret ve bir rahmet onların toplayageldiklerinden elbette hayırlıdır.” (Âl-i Imrân, 3/157).

وَلَكِنْ مُتُّمْ أَوْ قُتِلْتُمْ لَإِلَى اللَّهِ تَحْشَرُونَ

“Ölür veya öldürülürseniz elbette Allah'a arz edilirsiniz.” (Âl-i Imrân, 3/158).

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ

“Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümler sanma! Bilakis Rableri katında rızık sunulan **dirilerdir**.” (Âl-i Imrân, 3/169).

فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

“Allah'ın kendilerine lutfundan verdikleriyle neşelenip dururlar ve arkalarından kendilerine (henüz) katılmamış olanlara: 'Onlara korku yoktur, onlar üzülmeyecekler' diye **müjde vermek isterler**.” (Âl-i Imrân, 3/170).

يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ

“Allah'tan bir nimet, bir lutufla ve Allah'ın müminlerin ödülleri ziyan etmeyeceğine dair **muştulamak isterler**.” (Âl-i Imrân, 3/171).

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنشَى بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ

وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتِلُوا وَقَتِلُوا لَا كَفِرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ
وَلَا دُخِلَتْهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَاللَّهُ
عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ

“Derken Rableri kendilerine şu karşılığı verdi: 'Kesinlikle Ben, sizden erkek veya kadın çalışanın çalışmasını zayı etmeyeceğim. Bir-birinizden yaratıldınız. Göç edenler, yurtlarından çıkarılanlar, Benim yolumda işkenceye maruz bırakılanlar, **savaşıp öldürülenlere gelince** elbette onların kötülüklerini örteceğim, onları Allah katından bir karşılık olarak altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacağım. Karşılığın güzeli Allah'ın katındadır.” (Âl-i Imrân, 3/195).

وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ
النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا

“Kim Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse işte onlar Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, **şehitler** ve salih zatlarla beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaşlardır.” (Nisâ, 4/69).

ذَلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ عَلِيمًا

“İşte bu lutuf Allah'tandır. Pek iyi bilen olarak Allah yeter.” (Nisâ, 4/70).

فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ وَمَنْ
يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا

“Öyle ise dünya hayatını âhiret karşılığında satanlar Allah yolunda savaşsın. **Kim Allah yolunda savaşır da sonuçta öldürülür** veya galip gelirse yakında ona azametli bir ödül veririz.” (Nisâ, 4/74).

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِآنَ لَهُمُ الْجَنَّةُ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعَدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

“Allah, cennet karşılığı olmak üzere müminlerden canlarını ve mallarını satın aldı. **Allah yolunda savaşırılar, öldürürler, öldürülürler.** Bu, Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da üstlendiği gerçek bir vattir. Ahdine, Allah'tan daha vefalı kimdir? Haydi yaptığınız bu alışverişinizle sevinin. İşte büyük kurtuluş budur.” (Tevbe, 9/111).

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوا أَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللَّهُ رِزْقًا حَسَنًا وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ

“Allah yolunda hicret edip de sonra **öldürülmüş** veya ölmüş olanlara **Allah, güzel bir rızık sunacaktır.** Çünkü Allah, rızık verenlerin en üstünüdür.” (Hacc, 22/58)¹⁹.

لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُدْخَلًا يَرْضَوْنَهُ وَإِنَّ اللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ

“O, onları hoşnut olacakları bir yere koyacaktır. Çünkü Allah pekâlâ bilendir, pekâlâ hilimlidir.” (Hacc, 22/59).

¹⁹ Şu âyetlere de bkz.: Muhammed, 47/4, 5, 6.

KONU-3: Ganimet, Fey' ve Nefl Kavramlarıyla Bunların Sarf Yerleri

Ön bilgiler

Ganimet kavramı: Müslümanlarla savaş halindeki düşmanlardan (harbî) savaş sırasında veya savaşan iki ordunun karşılaştığı ortamlarda savaşçıların güç kullanmalarıyla, baskıyla alınan maldır. Çoğulu 'ganâim'dir.

Fey' kavramı: Savaşta sonra elde edilip beşe bölünmeyen ve bütün Müslümanların üzerinde hakkı bulunan maldır²⁰.

Nefl kavramı: Sözcük olarak artı, ziyâde, fazlalık anlamına gelen ve çoğulu 'enfâl' olan bu kelime, savaş bağlamında gazilere yani İslam savaşçılarına ganimet ve fey' hisseleri dışında tahsis edilen teşvik primi anlamında kullanılır.

İlgili âyetlerde bu tür gelirlerin savaşın tabîî bir sonucu olup belirli kurallar çerçevesinde ilgililere helal olduğu, savaşta bulunmayanlara Allah ve Peygamberi adına belirli oranlarda pay verilmesi gerektiği vurgulanır.

Ganimetlerin Hükmü

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ آتَىٰ إِلَيْكُمُ السَّلَامُ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ مَغَانِمٌ كَثِيرَةٌ كَذَلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنْ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُوا إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا

"Ey iman edenler! Allah yolunda (savaşa) çıktığınızda iyice araştırın; size o selamı veren kimseye dünya hayatının geçici menfaatı peşine düşerek 'mümin değilsin' demeyin. Allah katında **pek çok gani-**

²⁰ Fey'in ganimetten daha genel bir anlam içerdiği anlaşıyor. Âlûsî, bazı Şâfiî kitaplarında fey'in, 'savaş dışında kâfirlerden herhangi bir ad ile gelen malı kaydı düşüldüğünü' aktarır. Geniş bilgi için bkz. Sıtkı GÜLLE, E.H.Y.F. İstılahları Kamusu, I/454.

metler vardır. Bundan önce işte böyle idiniz, Allah size lutufta bulundu. Öyle ise iyice araştırın. Kuşkusuz Allah yapageldiklerinizden haberdârdır.” (Nisâ, 4/94).

فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Öyle ise **ganimet olarak elde ettiklerinizden helal ve tertemiz olarak yiyin.** Allah'tan korkun. Kuşkusuz Allah, pek bağışlayıcıdır, pek merhametlidir. (Enfâl, 8/69).

وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا

“Kendilerini alacakları **pek çok ganimetle de ödüllendirmişti.** Allah çok güçlüdür, çok hikmetlidir.” (Feth, 48/19).

وَعَدَكُمُ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ وَلِتَكُونَ آيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا

“Allah size, kendilerini alacağınız **pek çok ganimet va'detti.** Şimdi bunu²¹, hemen verdi, sizden insanların ellerini çekti (uzaklaştırdı). Bunu müminlere bir işâret olması ve sizi dosdoğru bir yola iletmesi için yaptı.” (Feth, 48/20).

Ganimetlerin Taksimi

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّقَىٰ لَجْمَعَانٍ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Allah'a, hak ve bâtılın ayrılış günü ile iki topluluğun karşılaştığı günde kulumuza indirdiğimize inanmışsanız bilin ki **ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri** Allah'ın, Peygam-

²¹ Hudeybiye barışını

ber'in, yakınlık sahibinin, yetimlerin, yoksulların, yolda kalmışların-
dır. Allah her şeye karşı pek güçlüdür." (Enfâl, 8/41).

Savaş Esirleri

ثُمَّ أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِنْكُمْ
مِنْ دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَإِنْ يَأْتُوكُمْ
أَسَارَى تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ أَفَتُؤْمِنُونَ
بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ
مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ يُرَدُّونَ إِلَى
أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

"Sonra siz, birbirinizi öldüren, içinizden bir grubu yurtlarından çı-
karan, onlara karşı günah ve zulümle birbirinize arka çıkan kimse-
lersiniz. **Size esir olarak gelirlerse kendileriyle fidyeleşmeğe**
yelteniyorsunuz. Oysa yurtlarından çıkarılmaları size haram kılın-
mıştı. Yoksa kitabın bir kısmına inanıyor bir kısmını inkâr mı ediyor-
sunuz? Bunu yapanlarınızın cezası dünya hayatında rezillikten başka
bir şey değildir. Kıyamet gününde ise azabın en ağırına kakılırlar. Al-
lah yapmakta olduklarınızdan habersiz değildir." (Bakara, 2/85)²².

Esirlerin Affedilmesi

مَا كَانَ لِنَبِيِّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ تُرِيدُونَ
عَرْضَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

"Hiç bir peygamber için, yeryüzünde tam hâkimiyet kuruncaya
değin **esirler alması uygun değildir.** Dünya menfaatini istiyorsu-
nuz, oysa Allah âhireti istiyor. Allah çok izzetlidir, çok hikmetlidir."
(Enfâl, 8/67).

²² Muhammed, 47/4, âyetine de bkz.

لَوْلَا كِتَابٌ مِّنَ اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

“Allah'tan (ezelde) geçmiş bir yazı olmasaydı **aldığınız şeyden** **ötürü** size elbette büyük bir azap ilişirdi.” (Enfâl, 8/68).

Esirlere İyi Davranılmalıdır

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَن فِي أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرَىٰ إِن يَعْلَمِ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِّمَّا أَخَذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرَ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ

“Ey Peygamber! Ellerinizdeki **esirlere** söyle: Allah, kalplerinizde bir hayır olduğunu bilirse size, sizden alınanlardan daha hayırlısını verir ve sizi bağışlar. Allah çok bağışlayıcı çok merhametlidir.” (Enfâl, 8/70).

وَأَن يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللَّهَ مِن قَبْلُ فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

“Sana hainlik yapmak isterlerse (hatırlasınlar) daha önce de Allah'a hıyanette bulunmuşlardı! Allah (şimdi seni) onlara hâkim kıldı. Allah pek iyi bilendir, pek hikmetlidir.” (Enfâl, 8/71).

وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا

“Yemeğe olan tutkularına karşın yoksul ile yetim ve **esire** (seve seve) yemek yedirirler.” (İnsân, 76/8).

Ganimetlerden Savaşta Bulunmayanlara Pay Verilmesi

سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ إِذَا انْطَلَقْتُمْ إِلَىٰ مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ يُرِيدُونَ أَن يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللَّهِ قُلْ لَّنْ تَتَّبِعُونَا كَذَلِكُمْ قَالَ اللَّهُ مِنْ قَبْلُ فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا

“**Ganimetleri almak için gittiğinizde** geri bırakılanlar (gazaya katılmayanlar): ‘İzin verin arkanızdan gelelim’ diyecekler. Allah'ın

sözünü değiştirmek isteyecekler. De ki: ‘Bizim arkamızdan asla gelmeyeceksiniz, Allah hakkınızda bundan önce böyle buyurmuştu’. Onlar da: ‘Hayır, bizi kıskanıyorsunuz’ diyecekler. Hayır! Pek az şey dışında inceliği anlamayanlar olmuşlardır.” (Feth, 48/15).

Ganimet Malını Çalanlara Yönelik Tehditler

وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلُّ وَمَنْ يَغُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ ثُمَّ تَوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

“Bir peygamberin ganimet (kamu) malından aşırması olacak şey değil. Kim kamu malını aşırırsa, aşırıldığını kıyamet günü (yüklenip) getirir. (Hesap) sonrası herkese kazandığı tastamam ödenir. Onlar haksızlığa uğratılmazlar.” (Âl-i Imrân, 3/161).

Fey’ Diye Nitelenen Gelirin Sarf Yerleri

مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

“Allah’ın yerleşim birimleri halkından Peygamberi’ne aktardığı ganimetler Allah içindir, Peygamberi içindir, en yakınlık sahibi içindir, yetimler, yoksullar ve yolda kalmış kimseler içindir. Bunun sebebi o servet, içinizden yalnız zenginler arasında dönüp duran bir devlet olmasın. Peygamber size ne verdi ise onu alın. Size neyi yasakladıysa ondan da uzak durun. Allah’tan korkun, çünkü Allah pek çetin azaplıdır!” (Haşr, 59/7).

لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

“(O ganimet malları) bir de Allah’tan bir lutuf ararlarken, Allah’a ve Peygamberi’ne yardımda bulunurlarken yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış **mühâcir fakirler içindir**. İşte onlardır doğru kişiler.” (Haşr, 59/8).

Nefl’in Sarf Yerleri

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

“Sana ‘enfâl’²³den soruyorlar. De ki: ‘**Enfâl**’, Allah ve Peygamber içindir, Allah’tan sakının ve aranızda olanları düzeltin, inanan kimselerseniz Allah’a ve Peygamberi’ne itâat edin.” (Enfâl, 8/1).

Barış Antlaşmalarının Öngörüldüğü Âyetler

Müslümanlar Verdikleri Sözlerini Tutmakla Yükümlü Kılınmışlardır

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ

“Ey iman edenler! **Antlaşmalara uyun**. İhramlı iken avlanmayı helal görmemeniz koşuluyla, karşınızda okunacaklar²⁴ dışında en’âm denilen hayvanlar size helal kılındı. Kuşkusuz Allah murat buyurduğunu hükmeder.” (Mâide, 5/1).

إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْئًا وَلَمْ يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ أَحَدًا فَاتِمُوا إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ

“Müşriklerden kendileriyle antlaşma yaptıklarınızdan size karşı hiçbir eksik bırakmamış ve aleyhinizde hiç kimseye yardımcı olmamışlar hariç. Artık bunlara, sürelerine değin **sözleşmelerini tam uygulayın**. Hiç kuşkusuz Allah takva sahiplerini sever.” (Tevbe, 9/4).

²³ ‘Enfâl’, artı, ziyâde, fazlalık anlamına gelen nefl kelimesinin çoğuludur. Savaş bağlamında ganimet ve fey’ hisseleri dışında İslam savaşçılarına tahsis edilen teşvik primi anlamında kullanılır.

²⁴ ve bu sûrede üçüncü âyette nitelikleri belirtilecek hayvanlar.

وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا
وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ

“Antlaşma yaptığınızda Allah adına verdiğiniz sözü yerine getirin, Allah’ı üzerinize kefil kılarak pekiştirdiğiniz yeminleri bozmayın! Kuşkusuz Allah ne yapıyorsanız bilir.” (Nahl, 16/91).

وَلَا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا تَتَّخِذُونَ
أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَى مِنْ أُمَّةٍ إِنَّمَا
يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ وَلِيُبَيِّنَ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ

“İpliğini, kuvvetlice eğirmesinden sonra onu kat kat çözen kadın gibi olmayın. Bir topluluk bir diğer topluluktan daha zengin (size daha çok çıkar sağlıyor) diye yeminlerinizi aranızda bozgunculuk aracı yapıyorsunuz. Allah sizi bununla sınıyor. Hakkında ihtilaf edegeldiğiniz şeyi de kıyamet günü kesinlikle size açıklayacak.” (Nahl, 16/92).

وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا إِنَّمَا عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ
إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“Allah'a verdiğiniz sözü az bir değer karşılığında satmayın. Bilerseniz, ancak Allah katında olan sizin için hayırlıdır.” (Nahl, 16/95).

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ
إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا

“Yetimin malına, erginliğine erinceye değin -o en güzel yol dışında- yaklaşmayın. **Verilen söze vefa gösterin.** Çünkü verilen söz (ün sahipleri) sorumludur.” (İsrâ, 17/34).

Müslümanların Antlaşmayı Tek Taraflı Bozmaları

كَيْفَ وَإِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلَّا وَلَا ذِمَّةٌ
يَرْضَوْنَكُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ وَتَأْبَىٰ قُلُوبُهُمْ وَأَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ

“Nasıl antlaşmaları olabilir ki? Size üstün gelirlerse hakkınızda ne bir akrabalık gözetirler, ne de bir antlaşma! Sizi ağızlarıyla hoşnut ederlerken kalpleri buna geri durur. Çoğunluğu (hakka yakınlık göstermeyen) fâsıklardır.” (Tevbe, 9/8).

اِشْتَرَوْا بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدَّوْا عَنْ سَبِيلِهِ إِنَّهُمْ سَاءَ
مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

“Allah'ın âyetlerini az bir değere sattılar ve O'nun yolundan çevirdiler! Gerçekten yapageldikleri şeyler ne kötü!” (Tevbe, 9/9).

لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ إِلَّا وَلَا ذِمَّةٌ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ

“Bir mümin hakkında ne akrabalık gözetirler, ne de zimmet! İşte onlardır mütecâvizlerin ta kendileri.” (Tevbe, 9/10).

وَإِنْ نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ
فَقَاتِلُوا أُمَّةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ

“Antlaşmalarından sonra yeminlerini bozar ve dininize dil uzatırlarsa o zaman küfrün önderlerine savaş açın! Çünkü yeminleri kalmamıştır. (Savaşın ki) belki (dönekliklerine) son verirler.” (Tevbe, 9/12).

أَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ
وَهُمْ بَدُّوكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ اتَّخَشَوْنَهُمْ فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ
كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

“Yeminlerini bozan, Peygamberi çıkarmayı tasarlayan ve size karşı (taarruza) ilk kez kendileri başlamış olan bir topluma karşı savaşmaz mısınız? Yoksa onlardan korkuyor musunuz? İnananlar-sınız Allah, kendisinden korkmanıza daha layıktır!” (Tevbe,

Altıncı Bölüm

Belli-Başlı Suçlar ve Cezaları

KONU-1: RİDDET OLYINA İŞARET EDEN ÂYETLER

- Şu iki âyet İsrâiloğullarının riddetine işâretler içermektedir
- Karşı tarafın amacı müslümanları dinlerinden vazgeçirtmektir
- Dinden dönmek için dikkatli olunmalıdır
- Allah'ın, dinden uzaklaşanlara uyarısı
- Dinden dönene manevî ceza öngörülmüştür

KONU-2: ZİNA SUÇU

Ön bilgi

- Fahşâ Lafzıyla Vurgulanan Çirkin İşlere Yanaşılmanması Gerektiğini Belirten Âyetler
- Zinayı Yeren Âyetler

Zinaya Şahitliği Öngören Âyetler

Zina İftirasında Bulunma Suçu

- Zina Suçunun Cezası
- Zina yapan evli cariyenin cezası
- Zina iftirasında bulunma suçu

KONU-3: HIRSIZLIK SUÇU VE CEZASI

- Hırsızların ellerini kesin
- İslam'a girilirken alınan sözlerden biri de hırsızlık yapılmamasına dairdir
- Kamu malını aşırınlara yönelik tehdit
- Kulak hırsızlığı

KONU-4: DEVLETE BAŞ KALDIRMA, YOL KESME VE GASP SUÇLARI

KONU-5: ADAM ÖLDÜRME SUÇU

Ön bilgiler

- Haksız yere cana kıymayı yeren ve haram kılan ayetler
- Peygamberler aracılığıyla insanlardan birbirlerini öldürmeyeceklerine dair sözler alınmıştır
- Adam öldürme çağırını açan ilk kişi

Adam Öldürme İle İlgili Ceza Türleri

- Kisas cezası ve bunun hikmetini vurgulayan Âyetler
- İsrailoğullarında kisas ve yaralama suçu

BELLİ-BAŞLI SUÇLAR VE CEZALARI

Ön bilgi

Aşağıda çeşitli ana ve ara başlıklar altında aktardığımız âyetlerden olumlu-olumsuz hiçbir eylemin karşılıksız kalmadığını, iyiliklere fazlasıyla karşılık vaad edilirken¹ kötülöklere dengi bir ceza öngöröldüğünü görüyoruz.

KONU-1: RİDDET² OLAYINA İŞARET EDEN ÂYETLER

Şu İki Âyet İsrâiloğullarının Riddetine İşaretler İçermektedir

ثُمَّ أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِّنْكُمْ مِّنْ دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَإِن يَأْتُواكُمْ أُسَارَى تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ مِّنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ يُرَدُّونَ إِلَىٰ أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

“Sonra siz, birbirinizi öldüren, içinizden bir grubu yurtlarından çıkaran, onlara karşı günah ve zulümle birbirinize arka çıkan kimseler-siniz. Size esir olarak gelirlerse kendileriyle fidyeleşmeğe yelteniyor-

¹ Dolayısıyla insanlık ve milleti adına başarılarla imza atanlara ödöller verilmesinin yerinde bir davranış sayılmasının bu açıdan da dinin teşvikleri arasında değerlendirilmesinin yerinde olacağını düşünüyorum.

² Müslöman birisinin veya sonradan İslam dinini kabul etmiş bir şahsın daha sonra İslam’dan vazgeçerek başka bir dine girmesi veya hiçbir dine bağlanmayıp sapmasına ‘irtidâd’; bu duruma ‘riddet’, böyle bir kimseye de ‘mürted’ denilir. Konu fıkıh kitaplarından müstakil başlıklar altında incelenir. Kur’ân-ı Kerîm’de mürtedin öldüröleceğine dair bir hüküm yoktur. Âyetlerde böyle bir ceza yer almadığından dinden çıkan kadınların öldürölmeceğı öngörölümüştür.

sunuz. Oysa yurtlarından çıkarılmaları size haram kılınmıştı. **Yoksa kitabın bir kısmına inanıyor bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz?** Bunu yapanlarınızın cezası dünya hayatında rezillikten başka bir şey değildir. Kıyamet gününde ise azabın en ağırına kakılırlar. Allah yapmakta olduklarınızdan habersiz değildir.” (Bakara, 2/85).

يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوا
عَلَى أَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ

“Ey kavmim! Allah'ın sizin için yazdığı (taktir ettiği) o kutsanmış toprağa girin, **gerisin geri arkalarınıza dönmeyin** sonra hüsrana uğramışlar olarak dönersiniz. (Mâide, 5/21).

Karşı Tarafın Amacı Müslümanları Dinlerinden Vazgeçirtmektir

وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ
كُقَارًا حَسَدًا مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ
فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Ehlikitap'tan pek çoğu gerçekler kendilerine apaçık belli olduktan sonra benliklerinden kaynaklanan kıskançlıktan dolayı **sizleri, imanınızdan sonra kâfir olarak candan geri döndürmeyi istedi.** Allah, muradını gerçekleştirinceye kadar bağışlayın, hoşgörün. Doğrusu Allah, her şeye karşı pek güçlüdür. (Bakara, 2/109).

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ
وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ
مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ
حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ
دِينِهِ فِيمَتٍ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“Sana, Haram ay'ı, onda savaşımayı soruyorlar. De ki: 'O ayda savaşmak büyük bir günahdır. Bununla birlikte Allah yolundan menetmek, Allah'a küfretmek, Mescid-i Haram'dan engellemek ve halkını oradan çıkarmak Allah katında daha büyük bir günahdır. Fitne ise, adam öldürmekten daha beterdir. **Güç yetirebilseler sizi dininizden döndürmek için sizinle savaşı sürdürürler.** İçinizden kim dininden dönerse o kâfir olarak ölür. İşte onların dünyada ve âhirette yaptıkları boşa gitmiştir. İşte onlar ateşin dostlarıdır. Onlar orada sürekli kalacaklardır.” (Bakara, 2/217).

Dinden Dönmek İçin Dikkatli Olunmalıdır

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ
بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ

“Ey iman edenler! Kendilerine kitap verilenlerden **bir zümreyi dinlerseniz sizi imanınızdan sonra kâfirler olarak geri döndürürler.**” (Âl-i Imrân, 3/100).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ
عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ

“Ey iman edenler! **Eğer küfredenlere boyun eğerseniz sizi okçeleriniz üstüne geri çevirirler** de hüsrana uğrayanlar durumuna düşersiniz.” (Âl-i Imrân, 3/149).

Allah'ın, Dinden Uzaklaşanlara Uyarısı

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ
وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ
اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

“Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse yakında Allah, (onların yerine) kendilerini sevdiği, onların da kendisini

sevdiği bir topluluğu getirir ki bunlar müminlere karşı alçak gö-nüllü, kafirlere karşı da izzetlidirler, Allah yolunda cihad ederler, kınayıcının kınamasından korkmazlar. Bu, Allah'ın lutfudur, onu dile-diğine verir. Allah engin rahmetlidir, pek iyi bilendir.“ (Mâide, 5/54).

إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ
الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ

“Kuşkusuz kendilerine doğru yol belli olduktan sonra **arkaları üzeri geri dönen kimseler** var ya, şeytan onlara (davranışlarını) süsledi, onları umutlandırdı.“ (Muhammed, 47/25).

Dinden Dönene Manevî Ceza Öngörölmüştür

مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيْمَانِهِ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ
بِالْإِيْمَانِ وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ
مِنَ اللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

“**Kim, imanından sonra Allah'a küfrederse** -inkara zorlanmış-ken kalbi imanla yatışmış bulunan hâriç- ve ama (zorlama karşısın-da) kim de sinisini küfre açarsa **Allah'tan bir gazap onların üstü-nedir, onlara büyük bir azap vardır.**“ (Nahl, 16/106).

KONU-2: ZİNA SUÇU

Ön bilgi

İslam çirkin saydığı, edepsizlik diye değerlendirdiği, suç olarak nitelendirdiği davranışların cezalarını belirtmeden önce bu tür eylemlerin kötülüğüne dikkat çeker, uyarılarda bulunur.

Fahşâ³ Lafzıyla Vurgulanan Çirkin İşlere Yanaşılması Gerektiğini Belirten Âyetler

إِنَّمَا يَأْمُرُكُم بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

“(Şeytan) size sadece çirkin, **murdarı** ve Allah'a karşı bilmediklerinizi söylemenizi emreder.” (Bakara, 2/169).

الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ وَاللَّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

“Şeytan sizi fakirlikle korkutup size **cimriliği** emreder. Oysa Allah size kendisinden bir mağfiret, bir lütuf vaad ediyor. Allah engin lütuf sahibidir, çok iyi bilendir.” (Bakara, 2/268).

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرُ اللَّهُ إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ

“Onlar, bir **çirkinlik** yaptıklarında veya kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlarlar ve hemen günahları için mağfiret dilerler. Günahları, Allah'tan başka kim bağışlayabilir? Onlar yaptıklarına da bile bile ısrar etmemişlerdir.” (Âl-i İmrân, 3/135).

³ Haddini aşmış çirkinlik, edepsizlik, ahlaka aykırı davranış, hakka uymayan iş, eylem gibi anlamlarda kullanılır. Âyetlerde bu karşılıkların her biri ile yorumlanabilecek pasajlar vardır. Bu kelimeden türemiş ‘el’ takılı yani lam-ı tarifli ‘el-fahişe’ ve ‘el’ takısız ‘fahişe’ lafızlarıyla zina anlamına da imada bulunulmuştur.

قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبِّي عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنٌ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَصَّيْكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

“De ki: Gelin size, Rabbinizin neleri haram kıldığını yüzünüze karşı okuyayım: O'na hiçbir şeyi eş koşmayın. Anaya-babaya iyilik yapın. (Dinleyin): Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Size de onlara da Biz rızık veriyoruz. **Çirkef işlerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın**, Allah'ın dokunulmasını haram kıldığı cana haksız yere kıymayın. İşte size bunları emretti, belki aklınızı işletirsiniz.” (En'âm, 6/151).

وَإِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا قُلْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ اتَّقُوا اللَّهَ عَلَى مَا لَا تَعْلَمُونَ

“Bir **hayasızlık yaptıklarında**: 'Atalarımızı bunun üzerinde bulduk, Allah bunu bize emretmiş' derler. De ki : 'Kesinlikle **Allah hayasızlığı emretmez!** Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?'” (A'râf, 7/28).

قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

“De ki: 'Rabbim ancak, **açığıyla-gizlisiyle bütün hayasızlıkları**, günahı, haksız yere saldırıyı, hakkında bir belge indirmediği nesneyi Allah'a ortak koşmanızı, bilmediğiniz şeyleri Allah'a karşı söylemenizi haram kılmıştır.” (A'râf, 7/33).

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ
عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

“Kuşkusuz Allah, adalet göstermeyi, güzellik sergilemeyi, akrabalara vermeyi emrediyor, edepsizliği, **çirkinliği**, taşkınlığı yasaklıyor. Size, düşünüp tutasınız diye öğüt veriyor.” (Nahl, 16/90).

إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ
فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

“**Edepsizliğin** (zina iftirası lakırdılarının) inananlar arasında yayılmasını arzu edenler için dünyada ve âhirette elem veren bir azap vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz. (Nûr, 24/19).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُواتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُواتِ
الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْ لَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ
مَا زَكَّيْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

“Ey iman edenler! Şeytanın adımlarına uymayın. Kim şeytanın adımlarına uyarsa (bilsin ki) o, **edepsizliği** ve çirkinliği emreder. Üzerinizde Allah'ın lutuf ve rahmeti olmasaydı içinizden hiç kimse hiçbir zaman temize çıkmazdı. Ama Allah dilediğini temize çıkarır. Allah çok iyi duyardır, çok iyi bilendir.” (Nûr, 24/21).

أَتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ
عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

“Sana vahyedileni kitaptan oku⁴ ve namazı dosdoğru kıl. Çünkü namaz **edepsizlikten** ve kötü davranışlardan alıkoyar. Elbette Allah'ın anması⁵ her şeyden daha yücedir. Ve Allah her ne işlerseniz bilir.” (Ankebût, 29/45).

⁴ Bu cümle ‘O kitaptan sana vahyedilmiş olanı oku’; ‘sana vahyedilmiş kitabı oku’ diye de meallendirilebilir.

⁵ Allah'ı anmak, Allah'ı zikretmek diye de meallendirilmektedir.

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا
الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا

“Ey Peygamber hanımları! Sizden kim kanıtı ortada bir **edepsizlikle gelirse** onun için o azap iki kat katlanır. Bu da Allah'a çok kolaydır!” (Ahzâb, 33/30).

Zinayı Yeren Âyetler

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ
وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ
غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ
فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ
إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا

“Bir de, sağlarınızın sahip olduğu (cariyeler) müstesna olmak üzere evli kadınlar Allah'ın yazısı (farzı) olarak üzerinize (haram kılındı). Size bu anlatılanların dışında kalanları ise iffetli, **zinaya sapsmadan yaşamak şartıyla** mallarınızla istemeniz size helal kılındı. Öyle ise onlardan hangisiyle yararlandınızsa kendilerine ücretlerini (mehirlerini) belirlendiği şekilde verin. (O mehrin miktarı) belirlendikten sonra birbirinizi razı ettiğiniz hususta (karşılıklı rıza ile mehrin miktarını düşürmekte veya artırmakta) size bir günah yoktur. Gerçekten Allah pek iyi bilendir, Hakîmdir.” (Nisâ, 4/24).

وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ
مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِأَيْمَانِكُمْ
بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَانْكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ
بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ فَإِذَا

أُحْصِنَ فَإِنْ أَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ
مِنَ الْعَذَابِ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَأَنْ تَصْبِرُوا
خَيْرٌ لَّكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“İçinizden, hür mümin kadınları nikâhla alacak bir mâlî imkâna güç yetiremeyen kimseye sahip bulunduğunuz mümin genç cariyelerinizi nikâhlama imkanınız var. Allah imanlarınızı daha iyi bilir. Kiminiz kiminizden (meydana gelmiş)dir. Öyle ise onlardan iffetli olanları, **zina yapmayanları** ve gizli dostlar edinmeyenleri örfe göre kendilerine ücretlerini vererek sahiplerinin izniyle nikâhlayın. Evlendirildiklerinde açık bir fuhuş yaparlarsa onlara hür kadınlara uygulanan cezanın yarısı vardır. Bu (cariyelerle evlenme izni) içinizden zinaya yönelmekten korkanlar içindir. Bununla birlikte sabır göstermeniz sizin için daha hayırlıdır. Allah çok bağışlayıcı, çok merhametlidir.” (Nisâ, 4/25).

الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ
حِلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ
أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ
مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ
وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ

“Bugün size, tertemiz nimetler helal kılındı. Kendilerine kitap verilenlerin yemeği size helaldır, sizin yemeğiniz de onlara helaldır. Mümin kadınlardan iffetli hür kadınlar ile sizden önce kendilerine kitap verilmişlerden hür namuslu kadınlar; siz erkekler, namuslu olmanız, **zina yapmamanız**, kendilerini gizli dostlar edinmemeniz ve onlara ücretlerini (mehirlerini) vermeniz koşuluyla size helaldırlar. İmanı inkâr edenin ameli gerçekten boşa çıkmıştır ve o ahirette hüsrana uğrayacaklardandır.” (Mâide, 5/5).

وَلَا تَقْرَبُوا الزَّانِيَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا ط

“Zinaya da yaklaşmayın! Çünkü o gerçekten bir edepsizlik ve kötü bir yol olarak görülegelmıştır.” (İsrâ, 17/32)⁶.

Fuhuşa Zorlamayın

وَلَيْسَتَعْفِيفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ط
وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ
خَيْرًا وَأَتَوْهُمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَيْكُمْ ط وَلَا تُكْرِهُوا فَتِيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ
إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِيَبْتِغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهِنَّ فَإِنَّ اللَّهَ
مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Nikâh imkânı bulamayanlar, Allah kendilerine lutfundan bir zenginlik verinceye kadar namuslu kalmağa çalışsınlar. Sahibi bulunduğunuz köle ve cariyelerinizden mükâtebe (kendi bedellerini ödeyip âzâd edilmek için anlaşma) yapmak isteyenleri de -eğer sözlerini yerine getirebileceklerini biliyorsanız- hemen kitâbet anlaşması yapın ve onlara Allah'ın size verdiği malından verin. Dünya hayatının geçici gelirini elde edeceksiniz diye namuslu kalmak isteyen cariyelerinizi **fuhuşa zorlamayın**. Kim onları zorlarsa Allah, onların zorlanmasından sonra da (onlara karşı) çok bağışlayan, çok merhametlidir.” (Nûr, 24/33).

⁶ Bu bağlamda şu âyetlere de bkz.: Nisâ, 4/31, Meryem, 19/28; Mü'minûn, 23/5, 7, 10, 11; Nûr, 24/30, 31; Şûrâ, 42/37; Meâric, 70/29-31.

Zinaya Şahitliği Öngören Âyetler

Zina İftirasında Bulunma Suçu

Önbilgi

Zinanın en büyük suçlardan biri sayılmasına paralel bir şekilde suçun tesbiti hususunda da ağır, âdetâ imkânsız kanıtlar öngörül-müştür. Bununla da gelişi-güzel namuslulara dil uzatmanın önüne geçmek amaçlanmıştır. Bunun için erkek ve kadınlara zina iftirasın-da bulunmak büyük bir suç olarak değerlendirilmiş, suçu sabit olan-ların cezalandırılmaları emredilmiş, böyle bir müfterinin şahit ola-mayacağı, pişmanlık duyanların suçlarını ikrar etmeleri gerektiğine dikkat çekilmiştir. Şu halde şaka bile olsa namuslu bir kadına iftira atmanın cezasının ne olduğunu bilen birinin ulu-orta konuşması dü-şünülebilir mi?

وَالَّتِي يَأْتِيَنَّ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ
أَرْبَعَةً مِنْكُمْ فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّى
يَتَوَفَّيَهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا

“Kadınlarınızdan fuhuş yapanlar aleyhinde sizden dört şahit geti-rin. Şahitlik ederlerse ölmelerine kadar veya Allah onlara bir yol açıncaya değin kendilerini evlerde tutun.” (Nisâ’, 4/15).

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ
جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

“İffetli kadınlara zina suçu atıp sonra da dört şahid getirme-yen kimselere seksen değnek vurun ve hiçbir zaman bunların şahit-liklerini kabul etmeyin. Bunlar fasıkların ta kendileridir.” (Nûr, 24/4).

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Ancak bunun ardından tevbe edip iyi hal sergileyenler başka. Gerçekten Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir.” (Nûr, 24/5).

لَوْلَا جَاءُوا عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ فَأُولَئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ

“O hususta dört şahit getirselerdi ya? Mademki şahit getiremediler o halde onlar, Allah katında yalancılardan ibarettir.” (Nûr, 24/13).

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لَعُنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

“Şu kesin: Namuslu, hiçbir şeyden habersiz, iman etmiş kadınlara iftira atanlar dünyada ve âhirette lanete uğratıldılar, onlara büyük bir azap vardır.” (Nûr, 24/23).

Zina Suçunun Cezası

Bu suçu işleyen hür erkek ve kadın için öngörülen ceza, cezanın niteliği, uygulanması ve müeyyidesi şu âyette belirtilmiştir:

الرَّانِيَّةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلِيَشْهَدَ عَذَابُهُمَا طَائِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

“Zina eden kadın ve zina eden erkek, bu ikisinden her birine deriye değen yüz vuruş vurun. Allah'a ve o son güne inanıyorsanız Allah'ın belirlediği cezada sizi, ikisi hakkında acıma duygusu tutmasın! Müminlerden bir grup da o ikisinin cezalarına tanık olsun.” (Nûr, 24/2).

Zina Yapan Evli Cariyenin Cezası

وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلاً أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَانكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَآتُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ فَإِذَا أُحْصِنَ فَإِنَّهُنَّ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَأَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“İçinizden, hür mümin kadınları nikâhla alacak bir mâlî imkâna güç yetiremeyen kimseye sahip bulunduğunuz mümin genç cariyelerinizi nikâhlama imkanınız var. Allah imanlarınızı daha iyi bilir. Kiminiz kiminizden (meydana gelmiş)dir. Öyle ise onlardan iffetli olanları, zina yapmayanları ve gizli dostlar edinmeyenleri örfe göre kendilerine ücretlerini vererek sahiplerinin izniyle nikâhlayın. **Evlendirildiklerinde açık bir fuhuş yaparlarsa onlara hür kadınlara uygulanan cezanın yarısı vardır.** Bu (cariyelerle evlenme izni) içinizden zinaya yönelmekten korkanlar içindir. Bununla birlikte sabır göstermeniz sizin için daha hayırlıdır. Allah çok bağışlayıcı, çok merhametlidir.” (Nisâ, 4/25).

KONU-3: HIRSIZLIK SUÇU VE CEZSI

Önbilgi

Hırsızlığın bütün toplumlar tarafından suç sayıldığını⁷ ve hırsızların çeşitli cezalara çarptırıldıklarını biliyoruz. Değişik yerlerde dikkat çekildiği gibi Kur'ân-ı Kerîm hiçbir kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde kesinleşen maddi suçlara suçun niteliğine göre ceza öngörürken caydırıcılığı ve başkalarının haklarını korumayı hedeflemiştir. İslam'ın öngördüğü bu cezalara art düşüncelerden arınılmış bir şekilde iyi niyetlerle yaklaşıldığı taktirde bunun toplum düzenini sağlamada, toplumun güven içinde yaşamasını teminde sağlayacağı yararları görmezlikten gelinemez.

Biz ilgili âyetlerden şahıs malını çalanlar ile kamu malını aşırıanlar arasında bir fark olmadığını, kamu malını bir şekilde aşırıanların da hırsız olarak yaftalanmaları gerektiğini düşünüyoruz.

Biz, (Hıcr, 15/18) âyetinden, kulak hırsızlığı yapan casusluk, kötü amaçlara yönelik telekulak hırsızlığı gibi suçları işleyenlerin de ağır cezalara çarptırılacakları hükmünün çıkarılabileceğini düşünmekteyiz.

Hırsızların Elleri Kesin

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا
نَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

“Hırsızlık yapan erkek ile hırsızlık yapan kadının ellerini yaptıklarına bir ceza, Allah'tan ibretli bir ders olmak üzere kesin. Allah pek izzetlidir, pek hikmetlidir.” (Mâide, 5/38).

⁷ Bkz. Yûsuf, 12/70, 73, 77, 81.

İslam'a Girilirken Alınan Sözlerden Biri de Hırsızlık Yapılmamasına Dairdir

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ مُبَايَعْنِكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكَنَّ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقَنَّ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلَنَّ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِيَنَّكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايَعُهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Ey Peygamber! İnanan kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmaları, hırsızlık yapmamaları, zina etmemeleri, çocuklarını öldürmemeleri, elleri ile ayakları arasında bir iftira uydurarak sana gelmemeleri⁸ ve herhangi bir iyi işte sana karşı gelmemeleri koşuluyla seninle bîatlaşmak üzere sana geldiklerinde onlara bîat ver ve kendileri için Allah'tan mağfîret dile. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.” (Mümtehine, 60/12).

Kamu Malını Aşıranlara Yönelik Tehdit

وَمَا كَانَ لِنَبِيِّ أَنْ يَغْلُ وَمَنْ يَغْلُ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ ثُمَّ تَوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

“Bir peygamberin ganimet (kamu) malından aşırması olacak şey değil. Kim kamu malını aşırırsa, aşırıldığını kıyamet günü (yüklenip) getirir. (Hesap) sonrası herkese kazandığı tastamam ödenir. Onlar haksızlığa uğratılmazlar.” (Âl-i Imrân, 3/161).

Kulak Hırsızlığı

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ

“Andolsun biz gökte burçlar yaptık ve göğü seyredenler için süsledik.” (Hıcr, 15/16).

⁸ Yani gayr-i meşru bir çocuk doğurup bunu kocalarına mal ederek iftirada bulunmamaları.

وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ

“Ve onu, kovulmuş her şeytandan koruduk.” (Hicr, 15/17).

إِلَّا مَنْ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَاتَّبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ

“**Ancak kulak hırsızlığı yapmağa yeltenen** vardır ki onun da peşine parlak bir ateş parçası düşer.” (Hicr, 15/18)⁹.

⁹ Sâffât, 37/8-10 âyetlerine de bkz.

KONU-4: DEVLETE BAŞ KALDIRMA, YOL KESME VE GASP SUÇLARI

Ön bilgi

Aşağıdaki âyetlerden hareketle isimlendirilen bu suçlar için çok ağır cezalar öngörülmüştür. Ancak yine âyetler bize, bu gibi şahıs ve çetelerin ele geçirilmeden önce pişmanlık duyup ilgili mercilere teslim olmaları durumunda bu ağır cezaların uygulanmayacağını da göstermektedir. Konu yargıya intikal eder. Yargı da günün şartlarına göre gerekli kararları verir.

إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ

“Allah’a ve Peygamberi’ne karşı savaşanlar ile **yeryüzünde bozgunculuk çıkarmağa uğraşanların cezası** öldürülmeleri veya asılmaları veya çaprazlama ellerinin ve ayaklarının kesilmesi yahut bu-
lundukları yerden sürülmeleridir. Bu, onlar için dünyada bir perişan-
lıktır; âhirette ise onlara pek büyük bir azap vardır.” (Mâide, 5/33).

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Ancak sizin kendilerine üstün gelmenizden önce tevbe edenler başka (onlara ilişmeyin). Bilin ki Allah çok bağışlayıcı, çok merha-
metlidir.” (Mâide, 5/34).

وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَقاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّىٰ تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ فَإِنْ فَاءَتْ فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

“Eğer müminlerden iki grup birbiriyle çarpışırsa aralarını bulup barıştırsın. Biri diğerine saldırırsa o zaman saldırgan gruba karşı, Allah'ın buyruğuna dönmesine kadar savaşın. Dönerse yine adaletle aralarını bulun ve insaflı olun. Çünkü Allah, adâlet gösterenleri sever.” (Hucurât, 49/9).

Şu âyetler de yol kesen, devlete baş kaldıranlara karşı izlenecek yöntemin işaretlerini taşırlar:

وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ

“Onlar, kendilerine zulum iliştğinde **yardımlaşan kimselerdir.**” (Şûrâ, 42/39).

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ

“**Kötülüğün cezası dengi bir kötülüktür.** Kim affeder, ara bulursa onun ücreti Allah'adır. Doğrusu O, zalimleri sevmez.” (Şûrâ, 42/40).

وَلَمَنْ انتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَٰئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ

“Zulüm gördükten sonra öc alanlara karşı **hiçbir yol yoktur** (böyleleri suçlanamazlar).” (Şûrâ, 42/41).

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

“Bu yol sadece, insanlara zulmetmekte olanlar ile yeryüzünde haksızca taşkınlıkta bulunan kimseler için açılır. İşte onlar, onlara elem veren bir azap vardır.” (Şûrâ, 42/42).

KONU 5: ADAM ÖLDÜRME SUÇU

Ön bilgiler

İslam merhamet dinidir. İslam, değil insanların canlarına kasd etmeyi, hayvanların bile kesilmelerini kurallara bağlamış, eziyet edilmekten kesilmelerini, hayvanların birbirleri önünde kesilmemelerini tavsiye etmiştir. Bu din, öngördüğü cezalarda caydırıcılığı temel alır. Bununla da suç işlemeğe eğilimli kişileri frenlemeyi amaçlar. Bunun için suçun vasfına göre kısas, diyet, katil kefareti gibi cezaları çeşitli derecelendirmelere tabi tutmuştur.

Haksız Yere Cana Kıymayı Yeren ve Haram Kılan Âyetler

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا

“Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksız bahanelerle yemeyin. Ancak karşılıklı rızanızdan kaynaklanan bir ticaret olması başka. **Birbirinizi öldürmeyin.** Kuşkusuz Allah size karşı pek merhametlidir.” (Nisâ, 4/29).

وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ عَدُوًّا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا
وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا

“Kim bunu **bir düşmanlıkla, bir zulümle yaparsa** onu yakında bir ateşe yaslarız. Bu da, Allah’a pek kolaydır.” (Nisâ, 4/30).

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَاً وَمَنْ قَتَلَ
 مُؤْمِنًا خَطَاً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى
 أَهْلِهِ إِلَّا أَنْ يَصَّدَّقُوا فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ
 مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ
 وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ
 مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً
 مِنَ اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا

“Bir müminin bir mümini öldürmesi olacak şey değil. Meğer ki yanlışlıkla ola. Kim bir mümini yanlışlıkla öldürürse bu suçun cezası olarak inanmış bir köleyi özgürlüğe kavuşturması, öldürülenin ailesine de bir diyet teslim etmesi gerekir. Ancak (ölenin ailesinin diyeti) sadaka olarak bağışlamaları başka. Eğer öldürülen kişi size düşman bir toplumdan ve kendisi de mümin ise o zaman inanmış bir köleyi özgürlüğe kavuşturması lazımdır. Şayet öldürülen kişi kendileriyle anlaşmanız olan bir toplumdan ise o zaman ailesine teslim edilecek bir diyet, bir de mümin bir köleyi özgürlüğe kavuşturması icâp eder. Bunları bulamayan Allah’a bir tevbe olmak üzere iki ay peş peşe oruç (tutar). Allah pek iyi bilendir, çok hikmetlidir.” (Nisâ, 4/92).

وَمَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا
 فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا

Kim bir mümini kasıtlı olarak öldürürse artık onun cezası, içinde sürekli kalmak üzere cehennemdir. Allah ona gazap etmiştir, kendisine lanet etmiştir ve onun için pek büyük bir azap hazırlamıştır.” (Nisâ, 4/93).

قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنٌ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَصَّيْكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

“De ki: Gelin size, Rabbinizin neleri haram kıldığını yüzünüze karşı okuyayım: O'na hiçbir şeyi eş koşmayın. Anaya-babaya iyilik yapın. (Dinleyin): Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Size de onlara da Biz rızık veriyoruz. Çirkef işlerin açığına da gizlisi-ne de yaklaşmayın, **Allah'ın dokunulmasını haram kıldığı cana haksız yere kıymayın.** İşte size bunları emretti, belki aklınızı işlettirsiniz.” (En’âm, 6/151).

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيٍّ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا

“**Allah'ın dokunulmaz kıldığı cana haklı bir sebep dışında kıymayın.** Suçsuz yere öldürülen kişinin velisine yetki verdik. Bununla birlikte o da öldürme yetkisinde aşırılığa kaçmasın. Çünkü (kendisine yetki verilmekle) o, yardım görmüştür.” (İsrâ, 17/33).

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا

“Onlar, Allah ile birlikte bir başka tanrıya yalvarmayan, **Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayan,** zina yapmayan kimselerdir. Kim de bunları yaparsa günahın cezasına kavuşur.” (Fur-kân, 25/68).

Peygamberler Aracılığıyla İnsanlardan Birbirlerini Öldürmeyeceklerine Dair Sözler Alınmıştır

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ أَنْفُسَكُمْ
مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ

“Bir vakit şu kesin sözünüzü almıştık: ‘**Kanlarınızı dökmeyeceksiniz**, birbirinizi yurtlarınızdan çıkarmayacaksınız.’ Sonra buna ikrar da vermiştiniz. Siz buna şimdi de şahitlik edersiniz.” (Bakara, 2/84).

مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَءِيلَ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا
بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا
وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا
بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنْ كَثِيرًا مِنْهُمْ بَعْدَ ذَلِكَ فِي الْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ

“Bundan dolayı İsrailoğullarına şunu yazdık: ‘**Kim bir kişiyi, bir kişi karşılığında olmaksızın veya yeryüzünde fesat çıkarmışken öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi değerlendirilir.** Kim de bir cana hayat verirse bütün insanlara hayat vermiş gibi olur.’ Gerçekten onlara, peygamberlerimiz apaçık belgelerle geldi, sonra içlerinden pek çoğu bunun ardından yeryüzünde taşkınlık yapıp durdular.” (Mâide, 5/32).

Adam Öldürme Çığırını Açan İlk Kişi

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَى آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقْبِلَ مِنْ أَحَدِهِمَا
وَلَمْ يَتَقَبَّلْ مِنَ الْآخِرِ قَالَ لَاقُتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ

“(Ey Muhammed) onlara Âdem’in iki oğlunun haberini gerçeğiyle oku. Bir zaman ikisi birer kurban etmişlerdi de birinden kabul edilmiş, diğerinden kabul edilmemişti. (Kurbanı kabul edilmeyen) ‘Kuşku yok, **seni öldüreceğim**’ dedi. Öteki şu karşılığı verdi: ‘Allah ancak takva sahiplerinden kabul eder.’” (Mâide, 5/27).

لَئِنْ بَسَطْتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَا بِبَاسٍ يَدِي إِلَيْكَ لِأَقْتُلَنَّكَ
إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ

“Beni öldürmen için elini bana uzatırsan bile ben seni öldürmem için elimi sana uzatmam! Çünkü ben, âlemlerin Rabbi Allah’tan korkarım.” (Mâide, 5/28).

إِنِّي أُرِيدُ أَنْ تَبُوءَ بِإِثْمِي وَإِثْمِكَ فَتَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ
وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ

“Kuşkusuz ben, senin benim günahım ve senin kendi günahınla dönüp gitmeni, böylece ateşin mensuplarından olmanı istiyorum. Zâlimlerin cezası da budur!” (Mâide, 5/29).

فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ

“Derken nefsi kendisi hesabına kardeşini öldürmeğe istek gösterdi, o da onu öldürdü ve hüsrana uğrayanlardan oldu.” (Mâide, 5/30).

Adam Öldürme İle İlgili Ceza Türleri

Ön bilgi

Daha önce de belirtildiği gibi İslam dini, öngördüğü cezalarda caydırıcılığı temel alır. Bununla da suç işlemeğe eğilimli kişileri frenlemeyi amaçlar. Bunun için suçun vasfına göre kısas, diyet, katil kefareti gibi cezaları çeşitlendirmiştir.

Kisas¹⁰ Cezası ve Bunun Hikmetini Vurgulayan Âyetler

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ الْحُرُّ بِالْحُرِّ
وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنْثَىٰ بِالْأُنْثَىٰ فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ
فَاتَّبَاعَ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَّىٰ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ
وَرَحْمَةٌ فَمَنْ اعْتَدَىٰ بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ

“Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında üzerinize kısas farz kılındı. Özgür kişiye karşılık özgür, köleye karşılık köle, dişiye karşılık dişi. Kim ölenin kardeşi (velisi) tarafından bir şey karşılığı bağışlanırsa artık örfe uymak ve ona (diyeti) güzellikle ödemek gerek. Bu, Rabbinizden size bir hafifletme ve bir rahmettir. O halde kim bunun ardından saldırırsa ona, pek elem veren bir azap vardır.” (Bakara, 2/178).

وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَوةٌ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

“Ey duru ve lekesiz akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır, (düşünün) belki korunursunuz.” (Bakara, 2/179).

¹⁰ Lugatta herhangi bir hakkı misli ile takas etmek anlamına gelen ‘kısâs’, Şeriat terimi olarak: Adam köldüreni öldürülen kişi karşılığında öldürmek veya yaralı yahut kesilmiş bir uzuv karşılığında yaralayanın veya kesenin yaraladığı veya kestiği uzva denk uzvunu yaralamak veya kesmek demektir. Hz. Peygamber gönderilmeden önce Hristiyanlar kâtilin cezalandırılmasında diyet mükabilinde yalnız affi ileri sürerlerken, Yahudiler de affi değil sadece katli yani öldürenin öldürülmesi gerektiğini savunuyorlardı. İslam ise burada öldürenin ailesinin durumunu dikkate almış, onların öncelikle diyet mükabilinde katili affetmelerini, kısastan vazgeçmelerini, kan davası gütmemelerini tavsiye etmiş. (Bkz.: Bakara, 2/178; Nisâ, 4/92; İs-râ, 17/33), onların buna yanaşmamaları durumunda kısası öngörmüştür.

İsrailoğullarında Kısas¹¹ ve Yaralama Suçu

Önbilgi

Âyetlerde cana kıymanın altında yaralama suçu ve bunun cezası, bu cezasının düşmesi gibi meselelerin hepsi aşağıda metni ve meâli sunulan âyetten çıkarılmıştır. Bu âyette, İsrailoğulları konu edinilmekte ise de ilgili hükümleri İslam yürürlükten kaldırmadığı için uygulamayı İslam dini de aynen sürdürmüş, fakat bağışlamayı teşvik üzerinde ısrarla durmuştur.

وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ
بِالْأَنْفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ فَمَنْ
تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ
هُمُ الظَّالِمُونَ

“Orada (Tevrat’ta) üzerlerine şunu yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralar karşılıklı **kısastır**, (ödeşmedir). Kim onu (hakkını) sadakasına sayarsa bu kendisi için bir keffârettir. Kim Allah’ın indirdiğiyle hükmetmezse işte onlardır zâlimler!” (Mâide, 5/45).

¹¹ İsrailoğulları arasında cana kıymanın hangi boyutlarda olduğu ve pek çok peygamberi şehid ettiklerine dair (Bakara, 2/61, 72, 87, 91; Âl-i İmrân, 3/112, 181, 183; Nisâ, 4/29, 157; Mâide, 5/70; A’râf, 7/127, 137, 141; Mü’min, 40/25, 26, 28;) gibi âyet metinleri daha önce ilgili konularda (bkz. Hz. Musa, İsrailoğulları, ehlikitp) geçtiği için burada tekrardan sarf-ı nazar edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

III) İnsanların İnanç ve Davranışları Bağlamında Olumsuz Bir Kimlik: Şirk ve Müşrik Kavramları	5
Özet Bilgiler ve Tesbitler	7
Şirk Kavramı ve Bu Kelimeden Türetilmiş Fiil ve İsimler	7
A) Ortak Koşma Anlamındaki “شَرِكٌ=şirk” Lafzının Geçtiği Âyetler	7
Şirk Pek Büyük Bir Zulümdür	7
Allah Ortaklığı Reddediyor	7
B) Ortak Anlamında “شَرِيكٌ=şerîk” Kelimesinin Geçtiği Âyetler	8
C) Ortaklar Anlamında “شُرَكَاءٌ=şüreka” Lafzının Yer Aldığı Âyetler	9
D) Dili Geçmiş Zaman Üçüncü Çoğul Eril Şahıs	
“أَشْرَكُوا=eşrekû=ortak koştular” Fiili ile Dili Geçmiş Zaman İkinci Eril Çoğul Şahıs “أَشْرَكْتُمْ=eşrektüm= ortak koştunuz” Fiili ve Yine Dili Geçmiş Zaman İkinci Tekil Eril Şahıs “لَفِنَ أَشْرَكَتْ=lein eşrekte=ortak koşarsan” Lafzının Yer Eldiği Âyetler	14
“Allah dileseydi şirk koşmaz başkasına tapmazdık”	16
Siz Allah’a Ortak Koşmaktan Korkmazken Ben Ortaklarınızdan Nasıl Korkarım	17
E) Dili Geçmiş Zaman Üçüncü Çoğul Eril Şahıs “أَشْرَكُوا=eşrekû” fiili ile Ortaklar Anlamındaki Çoğul “شُرَكَاءٌ=şüreka” Lafzının Birlikte Yer Aldığı Âyetler	18
G) Şirkin Şimdiki, Gelecek ve Geniş Zaman Çerçevesinde	
“أَنْ لَا تُشْرِكَ=en lâ tüşrike=ortak koşturman”; “أَنْ يَشْرِكَ=en yüşreke=ortak koşulması”; “وَمَنْ يَشْرِكَ=ve men yüşrik=kim ortak koşarsa”; “وَلَا تُشْرِكْ=ve lâ nuşriku =ortak koşturmayız”; “وَلَا أُشْرِكْ=ve lâ uşriku=ortak koşturman”; “أَنْ تُشْرِكَ=en tüşrike=ortak koşturman”; “لِئَلَّامُشْرِكَ=li-tüşrike=ortak koşturman için” Gibi Lafızlarla Gündeme Getirildiği Âyetler	19
Allah’a Ortak Koşturman Olacak Şey Değil	21
O’na Hiç Kimseyi Ortak Koşturman	21
Şirk Koşturman İçin Baskı Yapanlara Boyun Eğme	22
H) Şirkin, “وَلَا تُشْرِكُوا=ve lâ tüşrikû=ortak koşturmayın”; “مِمَّا تُشْرِكُونَ=mimmâ tüşrikûn=ortak koşturklarınızdan”; “تُشْرِكُونَ=üşrikûn=ortak koşturuyorsunuz”; “عَمَّا يُشْرِكُونَ=ammâ yüşrikûn=ortak koştururlardan”; “يُشْرِكُونَ=yüşrikûn =ortak koşturuyorlar” Gibi Kullanımlarla Konu Edinildiği Âyetler	23
Ben Sizin Putperestliğinizden Uzağım	24
Allah Ortak Koşturklarından Yücelikle Uzaktır	26
I) “Şirk Koştur Erkek/Kadın” Anlamındaki Tekil “مُشْرِكٌ=müşrik” ve “مُشْرِكَةٌ=müşrike” Lafızlarının Yer Aldığı Âyetler ve Bağlamları	30

Mümin Bir Kişi Bir Putperest Kadını veya Erkeği Beğenebilir Ama Onunla Evlenemez	30
İ) Çoğul “المُشْرِكُونَ=el-müşrikûn” ve “المُشْرِكِينَ=el-müşrikîn” Lafızlarının Ayrı Ayrı Yer Aldıkları Âyetler ve Bağlamları	31
a) “Müşrikler” Anlamında Ötüre Konumdaki Çoğul “المُشْرِكُونَ=el-müşrikûn” Lafzının Âyet Sonlarında Geçtiği Yerler	31
b) Yine “Müşrikler” Anlamında Mansup veya Mecrur Konumdaki “المُشْرِكِينَ=el-müşrikîn” Lafzının Âyet Sonlarında Geçtiği Yerler	32
İbrahim Müşriklerden Değildi Sen de Olma.....	32
c) Yine “Müşrikler” Anlamında Mansup veya Mecrur Konumdaki “المُشْرِكِينَ=el-müşrikîn” Lafzının Âyet İçlerinde Geçtiği Yerler Ve Bağlamları	35
d) Çoğul “المُشْرِكُونَ=el-müşrikûn” ve “المُشْرِكِينَ=el-müşrikîn” Lafızlarının Birlikte Yer Aldıkları Âyet ve Bağlamları	40

DÖRDÜNCÜ KISIM İBADETLER

Birinci Bölüm İbadetlere Giriş

KONU-1: İBADETİN ÖNEMİNİ VURGULAYAN ÂYETLER	45
Ön bilgiler	45
1) “عِبَادَةٌ=ibâdet” Lafzıyla Kulluğa Vurgu Yapılması	46
O’na İbadetten Gocunmazlar	46
Allah’a İbadete Yanaşmayanlar ile Başka Varlıklara Kulluk Edenlere Yönelik Uyarılar	47
2) Tekil “اعْبُدْ=a’bud=ibadet et” Emir Fiili ile Kulluğa Vurgu Yapılan Âyetler	48
3) Çoğul: “اعْبُدُوا=a’büdû ibâdet edin/kulluk yapın” Emir Fiilinin Geçtiği Âyetler ve Bağlamları	49
4) Çoğul “لَا تَعْبُدُوا=lâ ta’budû= kulluk yapmayın” Olumsuz Emir Fiili ile Allah’tan Başkasına İbadet Yapılmamasını Vurgulayan Âyetler ve Bağlamları	55
5) İbadete ve Kulluğa Vurgu Yapan Çoğul: “عَابِدُونَ=âbidûne= kulluk yapanlar” İsm-i Fâilinin Geçtiği Âyetler Ve Bağlamları	56
6) İbadete ve Kulluğa Vurgu Yapan Çoğul: “عَابِدَاتٌ=âbidât= kulluk yapan kadınlar” İsm-i Fâilinin Geçtiği Bir Âyet	57
7) İbadet ve Kulluğun: “نَعْبُدُ=ibadet ederiz” Anlamındaki Birinci Çoğul Şahıs Fiili ile Vurgulandığı Âyetler ve Bağlamları	57
a) “نَعْبُدُ=na’budu ” Fiili ile Allah’a İbadetin Vurgulandığı Âyetler	57

b) “عَبَدُ na’budu” Fiili ile Putlara İbadet Etmemenin Vurgulandığı Âyetler	58
c) Puta Tapanların “عَبَدُ=na’budu” Fiilini Putlara Tapma Amaçları Bağlamında Kullanmaları.....	59
d) Putlara Tapanların “عَبَدُ=na’budu” Fiilini Bir Olan Allah’a İbadet İtirazları Makamında Kullanmaları.....	59
8)İbadet ve Kulluğun: “ibadet edersiniz ” Anlamındaki İkinci Çoğul Şahıs “تَعْبُدُونَ=ta’budûn” Fiili ile Vurgulandığı Âyetler	60
a) “تَعْبُدُونَ=ta’budûn” Fiili ile Yalnız Allah’a İbadetin Vurgulandığı Âyetler	60
b) “تَعْبُدُونَ=ta’budûn” Fiili ile Allah’tan Başkasına İbadetin Bir Değer İfâde Etmediğinin Vurgulandığı Âyetler.....	60
9) Allah’tan Başkasına İbadet ve Kulluğun: “ibadet edersin” Anlamındaki İkinci tekil Şahıs “تَعْبُدُ” ta’bûdü ve ibadet etme anlamındaki “لَا تَعْبُدُ=lâ ta’bûdü” Fiili Kullanılarak Vurgulanması.....	63
10) İbadet ve Kulluğun: “ibadet etmemeniz” Anlamındaki İkinci Çoğul Şahıs “أَلَّا تَعْبُدُوا=ellâ ta’budû” Fiili ile Allah’tan Başkasına İbadet ve Kulluk Yapılmamasının Vurgulandığı Âyetler.....	64
11) “يَعْبُدُونَ=ya’budûne= ibadet ederler” Anlamındaki Üçüncü Çoğul Şahıs Fiili ile Allah’tan Başkasına İbadet ve Kulluk Yapılmasının Kınandığı Âyetler	65
12) “يَعْبُدُونَ=ya’budûne=ibadet ederler” Anlamındaki Üçüncü Çoğul Şahıs Fiili ile Allah’a İbadet ve Kulluk Yapılmasının Övülmesi.....	67
13) “يَعْبُدُ=ya’budu=ibadet eder” Anlamındaki Üçüncü Tekil Şahıs Fiili ile Allah’tan Başkasına İbadet Yapan Putperestlerin İtiraz Gerekçelerinin Vurgulandığı Âyetler	68
14) “أَعْبُدُ=a’budu=ibadet ederim” Anlamındaki Birinci Tekil Şahıs Fiili Değişik Versiyonlarıyla Allah’a İbadet Edilmesinin ve Allah’tan Başkasına Tapınılmamasının Vurgulandığı Âyetler.....	69
KONU-2: TEMİZLİK	71
Önbilgiler ve Tesbitler	72
Maddî ve Ma’nevî Temizliğin Önemini Vurgulayan Âyetler	73
1) İnsanları Maddî ve Ma’nevî Temizliğe Teşvik Eden Âyetler.....	73
Allah İyice Temizlenenleri Sever.....	73
2) Mekanların Temizlenmesini ve Temiz Tutulmasını Vurgulayan Âyetler	77
3) Elbiselerin Temizlenmesini ve Giysilerin Güzel Olmasını Vurgu Yapan Âyetler	78
4) Cennet Kadınlarının Tertemiz Olduğunu Vurgulayan Âyetler	80
5) Hayvan Derileri ile Kıl, Tüy ve Yünlerinin Temizliğine Vurgu Yapan Âyetler.....	81
6) Manen Temizlenmiş Namusluları Alaya Alanların Kınanması Bağlamında Aktarılan Sözleri.....	82

KONU-3: ABDEST-GUSÛL VE TEYEMMÛM	83
Genel Bilgiler ve Tesbitler	83
Abdest, Gusûl ve Teyemmümü Konu Edinen Âyetler	85

İkinci Bölüm

Namaz-Ezan ve Mescitler

Genel Bilgiler ve Tesbitler	89
KONU-1: NAMAZ	90
I) Namaz Kılmayı Emreden Âyetler	90
1) Doğrudan Müminlere Yönelik Olarak “أَقِيمُوا= ekîmû=düzgün kılın” Emir Kipi ile Namaz Kılmanın Emredildiği Âyetler	90
2) Çoğul “أَقِمْنَ=ekimne” Emir Kipi ile Hz. Peygamber’in Hanımlarına Namaz Kılmalarının Emredildiği Bir Âyet.....	92
3) Namaz Kılmanın Tekil “أَقِمْ=ekim” Emir Kipi ile Hz. Peygamber’in Şahsında Emredildiği Âyetler	92
4) Namazın “وَأَمْرٌ=ve’mur” ve “سَلَامٌ=salli” Emir Kipleri ile Hz. Peygamber’in Şahsında Emredildiği İki Âyet.....	93
5) İslam’la Bağları Zayıf Olanlara Yönelik Olarak “أَقِيمُوا=ekîmû=düzgün kılın” Emir Kipi ile Namaz Kılmalarının Emredildiği Âyetler.....	93
6) Namaz Kılmanın “muhafaza edin,” Anlamındaki “حَافِظُوا=hâfızû” Emir Kipi ile Emredildiği Bir Âyet	94
7) Önceki Peygamberler ile Ümmetlerinin de Namazla Mükellef Kılındıklarının Aktarıldığı Âyetler.....	94
II) Namazın Önemini Vurgulayan Âyetler	97
Kur’ân’a Göre Namaz Müslüman Olmanın Belirtilerinden Biridir	97
Güzel Son Namaz Kılanlarıdır.....	98
Müminlerin Bir Vafı da İktidar Mevkiine Geldiklerinde Namazı Düzgünce Kılmalarıdır	98
Uyarıların Fayda Vereceği Kişiler de Namaz Kılanlardır.....	99
III) Namaz Kılanlardan Övgü ile Sözedilen Âyetler	99
IV) Namaz Kılanların Dünya ve Âhiret Kazanımlarının Çeşitliliğine İşâret Eden Âyetler	102
Namaz Günahları Siler.....	103
V) Allah’a Yakarıştta Namaza Başvurulmasını Öngören Âyetler	104
VI) Namazın İnsanın Davranışlarını Düzelttiğini Bildiren İki Âyet	105
Namaz Çirkin Davranışları Engeller.....	105
VII) Namaza Gereken Önemi Vermeyenlerin Kınandıkları Bildiren Âyetler	105
VIII) Namaz Kılmaya Engel Olanların Kimler Olduğunu Vurgulayan İki Âyet	106

KONU-2: NAMAZIN ŞART VE RÜKÜNLERİNİN BELİRLENDİĞİ ÂYTLER	110
Ön bilgiler	110
I) Namazın Bazı Şartlarına Vurgu Yapan Âyetler	110
1) Namaza Duracak Kişinin Görünen ve Görünmeyen Pisliklerden Temizlenmiş Olmasının Gerekliğini Bildiren Âyetler	110
2) Kible ve Kıbleye Yönelmenin Zorunluluğuna İşâret Eden Âyetler	111
İlk Kible	111
Son Kible	112
3) Farz Namazların Diğer Bir Şartının da Vakıt Olduğuna İşâret Eden Âyetler	114
Özet Bilgiler	114
Namazların Vakıtlere Bağlandığını Vurgulayan Bir Âyet	114
Namazların Beş Vakıt Olduğunun Belgesi Olarak Yorumlanan Bir Âyet	115
İkinci Namazının Murad Edilmiş Olduğu Anlamında Yorumlanan Bir Âyet	115
Sabah Namazının Murad Edilmiş Olduğu Anlamında Yorumlanan Bir Âyet	115
Genel Olarak Gece ile Gündüz Namazlarının Vurgulandığı Anlamında da Yorumlanan Âyetler	116
Önceki Peygamberlerin ve Ümmetlerinin de Namazla Mükellef Tutulduklarını Yansıtan Âyetler	117
Diğer Canlıların Namaz ve Tesbihleri	118
Melekler ile Gök Görülsünün Allah’a İbadet Ettiklerini Yansıtan Âyetler	118
Kâinattaki Her Şey Allah’a Yakarır	119
Süzülen Kuşlar, Yürüyen Dağlar Herkes Kendine Özgü Namazını Bilir	121
II) Namazın Bazı Rükünlerine Vurgu Yapan Âyetler	122
Özet Bilgiler ve Tesbitler	122
1) Kıyam Konusuna İşâret Eden Âyetler	123
Ön bilgiler	123
2) Kırâat Konusuna Vurgu Yapan Âyetler	123
Sesli Namazlarda Kur’ân Okurken Ne Fazla Bağırmalı Ne de Çok Kısık Sesle Okumalı	124
3) Rükûa Varma (Eğilme) Konusuna Vurgu Yapan Âyetler	124
Ön bilgiler	124
İsrailoğullarına Yönelik “rükû edin” Emrini İçeren Bir Âyet	125
Hz. İbrahim’in Dininde de “rükû” Vardı	125
Hz. Meryem’e Verilen “rükû et” Emri	125
Müslümanlara “rükû edin” Emrinin Verildiği Bir Âyet	126

Rükû Edenlerden Övgü ile Söz Eden Âyetler.....	126
Hiz. Davud da Rükûa Varıp Yerlere Kapanmıştı.....	127
Rükûa Varmayanları Kınayan Bir Âyet.....	127
4) Secdeye Kapanma Konusuna Vurgu Yapan Âyetler.....	128
Ön bilgiler	128
A) "Secde" Kavramı ile İlintili İsim ve Fiillerin İnsanlar Bağlamında Geçtiği Âyetler.....	128
a) Çoğul: اسْجُدُوا=üscudu Secde edin" ve Tekil: "اسْجُدْ=üscud secde et"	
Kipleri ile Verilen Secde Emirleri.....	128
b) "secde edenler" Anlamındaki Çoğul "سَاجِدِينَ / سَاجِدًا=sacidiyn/" sücceden, "secde eden" Anlamındaki Tekil: "سَاجِد=sacid ve "secdeler"	
Demek Olan "السُّجُود=es-sücûd" Lafzının Geçtiği Âyetler	129
c) "Secde ederler" Anlamındaki Çoğul "يَسْجُدُونَ=yescüdün"	
Fiilinin Geçtiği Bir Âyet.....	132
B) Secde Etmeye Yanaşmayanların Kınandıkları Âyetler	132
C) Diğer Canlıların da Secde Ettiklerini Yansıtan Âyetler	133

KONU-3: GÜNLÜK VAKİT NAMAZLARI DIŞINDAKİ NAMAZ ÇEŞİTLERİNE VURGU YAPAN ÂYETLER.....

Ön bilgiler ve Tesbitler	135
1) Cuma Namazının Vurgulandığı Âyetler	135
Ön bilgiler	135
2) Kurban Bayram, Namazına İşâret Olarak Yorumlanan Bir Âyet	136
Ön bilgiler	136
3) Yolcu Namazına ve Farklılığına İşâret Eden Âyetler	137
Ön bilgiler	137
4) Savaş Ortamında Kılınacak Namazın Farklılığına İşâret Eden Âyetler	138
Ön bilgiler	138
Korku Namazının Meşruluğuna İşâret Eden İki Âyet	138
Korku Namazının Nasıl Kılınacağını Öğreten Bir Âyet.....	138
5) Cenaze Namazına İşâret Olarak Yorumlanan Bir Âyet	139
Ön bilgiler	139

KONU-4: EZANA VURGU YAPAN ÂYETLER.....

Ön bilgiler ve Tesbitler	140
KONU-5: CAMİLERİN, MESCİTLERİN YER ALDIĞI ÂYETLER...142	
Ön bilgiler ve Tesbitler	142
A) İbadet Yerlerinin "الْمَسْجِد=el-Mescid" Lafzıyla Vurgulandığı Âyetler	143
a) Mescid-i Haram'ın Geçtiği ve Öneminin Yansıtıldığı Âyetler	143
b) Mescid-i Haram ile Mescid-i Aksa'nın Birlikte Geçtiği Bir Âyet.....	148

c) İşâret Üslubuyla Mescid-i Aksa'ya Vurgu Yapan Bir Âyet	148
d) Mescid-i Dırâr.....	149
e) Mescid-i Kuba'ya İşâret Eden Bir Âyet	149
f) Ashab-ı Kehf'in Bulunduğu Yere Bir Mescid Yapılması	
Kararı Alındığını Bildiren Bir Âyet.....	150
Mescidlerde Vakarlı Olmaya İşâret Eden Bir Âyet.....	150
Camilere Temiz ve Bakımlı Gidilmesi Emredilmiştir	150
B) İbadet Yerlerinin Çoğul “مَسَاجِدٌ=Mesâcid” ve	
“المَسَاجِدُ=el-Mesâcid” Lafızlarıyla Vurgulandığı Âyetler	151
Cami Karşıtlarına Uyarılar.....	151
Oruç Gecesi İlişkinin Helal Kılınması ve Mescidlerde İtikafa	
Bulunulduğunda İlişkinin Yasak Olduğuna İşâret Eden Âyet	151
Müşriklerin Camileri Onarmaları Beklenmemelidir	152
Camileri Onarmak Müminlerin Görevidir	152
İbadet Mekanlarının Dokunulmazlığına İşâret Eden Bir Âyet	152
C) İbadet Yerlerinin Evler Anlamındaki Çoğul	
“بُيُوتٌ=büyût” Lafzıyla Vurgulandığı İki Âyet.....	153

Üçüncü Bölüm

Zekât ve Sadaka

KONU-1: ZEKÂT	157
A) “الزَّكَاةُ=ez-zekât” Lafzının “الصَّلَاةُ=es-salât” Kelimesiyle Birlikte Geçtiği Âyetler.....	157
a) Doğrudan Müminlere Yönelik Olarak “اتُّوا=atû=verin”	
Emir Kipi ile Zekât Vermenin Emredildiği Âyetler.....	157
Zekatı Verin.....	157
b) Zekât Vermenin Farklı İfâdelerle Gündeme Getirildiği Âyetler.....	159
İyi Kişi Olmanın Bir Şartı da Zekât Vermektir	159
Zekât Verenlerin Ödülleri Allah Katındadır.....	160
Dost Sayılabilmenin Bir Koşulu da Zekât Vermektir	161
Zekat Güvence Verilme Sebeplerinden Biridir	161
Zekat Verme İman Göstergelerinden Biridir.....	161
c) Çoğul “اتَّينَ=âtin=verin” Emir Kipi ile Hz. Peygamberin	
Hanımlarına Zekat Vermelerinin Emredildiği Bir Âyet.....	163
d) Önceki Peygamberler ile Ümmetlerinin de	
Zekâtla Mükellef Kılındıklarının Farklı İfâdelerle Aktarıldığı Âyetler	163
Hz. Musa'nın Şariatında	163
Hz. İsa'nın Şariatında Zekat	164
Zekât Konusunda Hz. Musa ile Hz. İsa Dönemlerine	
Birlikte Vurgu Yapan Bir Âyet.....	164

Hiz. İsmail'in Şeriatında Zekat.....	165
Kur'ânda İsmi Geçen Bütün Peygamberlerin Şeriatında Namaz Gibi Zekât da Vardı	165
B) “الزكاة=ez-zekât” Lafzının Yalnız Olarak Yer Aldığı Âyetler	165
Hiz. Musa Döneminde Zekatını Verenlere Vaad Edilen Rahmet.....	165
Zekât Vermek Kurtuluşa Ermenin Belirtilerinden Biridir	166
Zekât Verenler Mallarını Katlıyorlar Demektir	166
Zekâtı Vermemek Âhireti İnkâr Gibi Değerlendirilmiştir	166
C) “زكاة=zekat” Kavramının Tekil “صدقة=sadaka” ve Çoğul “الصدقات=es-sadakât” Lafızlarıyla Vurgulandığı Âyetler	166
Zekât Kimlere Verilir	167
Zekât Veren Arınır	167
D) Toprakdan Elde Edilen Ürünler İçin de Zekât Öngörölmüştür	168
KONU-2: SADAKA	169
Tekil “صدقة=sadaka” Ve Çoğul “الصدقات=es-sadakât” Lafızlarının Kendi Özel Anlamlarında Geçtiği Âyetler ve Bağlıları	169
a) Tekil “صدقة=sadaka= Lafzı.....	169
Sadaka Başa Kakılmamalıdır.....	169
Sadaka Vermeyi Özendiren Âyetler.....	170
b) Çoğul “الصدقات/صدقات sadakât/es-sadakât” Lafzı	170
Sadakalar Bazı Günahları Siler.....	171
Sadakalar Servetin Artmasının Sebeplerinden Biridir.....	171
Sadaka Verenleri Alaya Alanlara Yönelik Tehditler	171
Faydalı İşlere Girişmeden Önce Sadaka Vermenin Yararlı Olacağına İşâret Eden Bir Âyet	172

Dördüncü Bölüm

Oruç

KONU-1: ORUÇ VE RAMAZAN AYI	174
Genel Bilgiler.....	174
Oruç İnananlara Farz Kılınmıştır	175
Farz Kılınan Oruç Sayılı Günlerle Sınırlıdır.....	175
Sayılı Günler de Ramazan Ayı Günleridir	176
Oruç Tutma Vaktinin Sınırlarının Belirlendiği ve Bu Esnada Nelerin Yapılamayacağını Yansıtıldığı Bir Âyet.....	176
Oruç Tutanların da Övüldükleri Bir Âyet	177
Hiz. Meryem'in de Oruç Tuttuğunu Öğreniyoruz	177
KONU-2: ORUCUN KEFFÂRET VESİLESİ OLMASI	178
Ön bilgiler	178
a) Tıraş Keffâreti Olarak Oruç Tutulmasının Öngöröldüğü Bir Âyet	178

b) Yanlışlıkla Katlin Keffâreti Olarak Oruç Tutulmasının Öngörüldüğü Bir Âyet	179
c) Yemin Keffâreti Olarak Oruç Tutulmasının Öngörüldüğü Bir Âyet.....	180
d) İhramlı İken Avlanma Keffâreti	180
e) Zihâr Keffâreti	181

Beşinci Bölüm

Hac-Umre- Hedy-Kurban

KONU-1: HAC VE UMRE	184
Genel Bilgiler.....	184
A- Ka'be ile Mescid-i Haram ve Mekke'nin Önemine Vurgu Yapan Âyetler.....	185
a) Ka'be'nin Önemini Yansıtan Âyetler.....	185
Ka'be'nin İnşası ve Bir Sığınak Oluşu	185
Ka'be Yeryüzünde Te'sis Edilen İlk İbâdetgâhtır	186
Câhiliye Dönemindekilerin Ka'be'deki İbadet Şekilleri	186
b) Mescid-i Haram'ın Önemini Yansıtan Âyetler	187
Yüzünü Mescid-i Harâm Yönüne Çevir	187
Mescid-i Harâm'a Saygı Gösterilmesini Vurgulayan Âyetler	188
Müminlerin Mescid-i Harâm'a Girmelerini Engellemek	190
Müşriklerin Mescid-i Harâm'a Girmeleri Yasaklanıyor	193
c) Mekke'nin Önemini Yansıtan Âyetler	193
Hz. İbrahim'in Güvenli Bir Yer Olması İçin Dua Ettiği Şehir	193
Mekke "Anakent" Olarak Nitelendirilmiştir.....	194
B- Hac ve Hac İbadeti ile İlgili Eylem ve İbadetlere (menâsik) İşâret Eden Âyetler	196
I) Haccın Farz Olduğunun İsbatı Bağlamında Değerlendirilen Âyetler	196
Ön bilgiler	196
II) Hac Ayları	197
a) Ayların Sayısı ve Kutsal Aylar	197
Hac Mevsiminin Tesbitinde Hilalin Rolü	198
III) Hac Günleri.....	198
a) Belirli ve Sayılı Günler	198
b) Arefe Gününe İşâret Edildiği Şeklinde de Yorumlanan İki Âyet	199
IV) Mescid-i Haram ve Ka'be	
Dışında İsimleri Açıkça Zikredilen Hac Mekânları	200
a) Makam-ı İbrahim	200
b) Arafât ve Meş'ar-i Harâm	201
c) Safâ ve Merve	201
V) Hacca Özgü İbadetler Olduğunun Vurgulandığı Âyetler.....	201
VI) Hac ve Umreye Özgü Vazifeler ile Yapılması veya	

Yapılmaması Öngörülen Davranışların Vurgulandığı Âyetler	202
A) Hac	202
Ön bilgiler	202
İhrama Girmek ve İhramlının Yapamayacağı İşler	203
Safa ile Merve Arasında Sa'y ve Ka'be'yi Tavaf	207
Tavaftan Sonra Namaz	208
Hacc-ı Ekber Kavramının Geçtiği Bir Âyet	208
B) Umre	209
Ön bilgiler	209
KONU-2: HEDY VE KURBAN	210
Ön bilgiler	210
A) "Udhiyye" ve "Kurban"ın Meşruluğuna Vurgu Yapan Âyetler	210
B) "Hedy" Kurbanına Vurgu Yapan Âyetler	211

BEŞİNCİ KISIM MUAMELÂT

Birinci Bölüm

İslâmî Yönetimin Ana İlkeleri: Şûrâ ve Adâlet

KONU-1: ŞÛRA VE ADÂLET	217
İslâmî Yönetimin Ana İlkeleri	217
Şûrâ ve Adâlet	217
Şûrâ Olgusuna, 'danışma' Anlamına Gelen	
"شُور"=şevr" Lafzından Türemiş Kelimelerle Vurgu Yapan Âyetler	207
Şûrâ Olgusuna Fikir Sorma, Görüş İsteme Anlamına Gelen "إِفْتًا"=iftâ" ve	
"اِسْتِفْتًا"=istifta" Lafızlarından Türemiş Kelimelerle Vurgu Yapan Âyetler	218
Çoğunluğun Görüşüne Uyuma Zorunluluğunun	
Olup-Olmadığının İpuçlarını İçeren İki Âyet	220
Kararlarda Adalet Göstermeye Vurgu Yapan Âyetler	220
Hâinleri Savunma	221
Aleyhinize de Olsa Adâletten Ayrılmayın	221
Kişi veya Toplumlara Duyulan Kin-Hınc Adaletsizliğe Sürüklememeli ..	222
Allah Adâlet Sergileyenleri Sever	222
Kararlarda Temel Unsur Allah'ın Koyduğu İlkelerdir	223
Verilen Âdil Hükümlere Uymayanlar Kınanmıştır	224
İnananların Allah ve Rasulü'nün Hükümleri	
Karşısında Tavırları Ne Olmalı	224
Hak Paralelinde Hükmün Eski Toplumlarda da	
Bir Fazilet Olduğunu Öğreniyoruz	225
Düşünce ve Davranışları Değerlendirmede Adalet	225

Kimse Yanlış Yargılamaya Varmasın	226
KONU-2: YÖNETİCİLER ve YETKİLERİ	227
Devlet Başkanının Niteliklerine Vurgu Yapan Âyetler	227
Devlet Başkanı Âdil Olmalıdır	227
Devlet Başkanı Kararlı Olmalıdır	228
Devlet Başkanı Bağlılarını Kanatları Altına Almalıdır	228
Devlet Başkanına Hazinesinden Re'sen Tasarruf Yetkisi Verilmiştir	228
Mümin Olmayanların Müslümanların Başına	
Geçmelerinin Doğru Olmayacağına İşâret Eden Âyetler	229
Veliahd Tayinine İşâret Eden Âyetler	230
Danışman Seçiminde Dikkat Edilecek Hususlara İşâret Eden Âyetler	232
Görevlilerin Denetlenmesine Vurgu Yapan Âyetler	234
Hak Yoldaki Yöneticileri Dinlemenin Bir Vecibe	
Olduğunun Vurgulandığı Âyetler	234
Kimlerin Buyrukları Dinlenmez	234
Diğer Din Mensuplarının Peşlerinden Gitmenin Tehlikeleri	235
KONU-3: DEVLET YÖNETİMİNİN YARGI AYAGININ	
İLKELERİNE VURGU YAPAN ÂYETLER	236
Hükümde Adalet	236
Rüşvet ve Hediye Almamak	237
Hüküm Vermede Acele Etmenin Hoş Olmadığı	237
Tarafların Delillerini Dinlemesine Vurgu Yapan Âyetler	238
Hüküm, Eldeki Verilere Göre Verilmelidir	239
Kararlarda Şeriattan Ayrılmamak	239
Hakimin Yemini Dikkate Alarak Hüküm Vermesi	243
Nasıl Yemin Verdirileceği	243
Zulüm Görenlerin Yargıya Başvurmadan Hak Aramağa Kalkışmaları	244
KONU-4: ŞAHİTLİĞİN ÖNEMİNE VURGU YAPAN ÂYETLER	245
Ön bilgiler	245
Şahidin Adil Olması Gerekir	245
Karşı Tarafa Duyulan Kin Adâleti Engellememelidir	247
Kadınların Şahitliği	247
Şahit Sayısı Olayın Niteliğine Göre Farklılık Gösterir	248
İki Şahidin Öngörüldüğü Olaylar	248
Dört Şahidin Öngörüldüğü Olaylar	248
Şahitliklerinin Gereğini Yerine Getirenler Övülmüştür	248
Şahitliği Gizlemek Yasaklanmıştır	248
İfâde Değiştirmek	249
Şahitlerin İfâdelerinin Birbirini Tutmaması	249
Problemlerin Çözümünde Kur'aya Başvurulması	250

İkinci Bölüm

Nikâh ve Evlilik

KONU-1: NİKÂH VE EVLİLİK KAPSAMINDAKİ ÂYETLER	253
Ön bilgiler	253
Nikah Öncesinde Tarafların Birbirlerini Görmeleri	253
Nikâha Doğrudan Teşvikte Bulunan Âyetler	255
Nikaha Talip Olmanın Meşruluğu.....	256
İddet Beklemekteki Kadına Evlenme Teklifi Yapılması	256
Evliliğin Zevc (eş) ve Ezvâc (eşler) Kelimeleriyle Vurgulandığı Âyetler	257
Evlenmek Geçmiş Peygamberlerin de Bir Sünnetidir	260
Eşli Hayat Cennette Başlamıştır	261
Âhiret Hayatı da Eşlidir	261
Evlenmek İçin Mâlî İmkân Bulamayanlar Evlenmemelidir	263
Evlilikte Mehir	264
Ön bilgiler	264
Mehre Vurgu Yapan Âyetler	265
Kadınlara Yüklü Mehir Verilmesi.....	266
Koca, Verdiği Mehirden Yiyebilir mi?.....	267
Hanımın Mehrini Kocasına Bağışlaması	267
Mehirde Hz. Peygambere Özgü Bir Hüküm.....	267
Eş Seçiminde Dikkat Edilecek Hususlar	268
İffetli ve Saygılı Olmak	268
Evlenilecek Kadın da Erkek de Ahlsız Olmamalıdır	269
Cariyelerin Nikahı.....	269
Velâyet Altındaki Yetimlerin Nikahı Engellenilmemelidir	270
Boşanmış Kadınların Nikâhlanmalarına Engel Çıkarılmamalıdır	271
Gayr-i Müslim Hanımlarla Evlenmek.....	271
“Hulle” Diye Nitelenen Nikâh	272
Nikahı Haram Olan Kadın ve Kızlar	273
a) Üvey Analar	273
b) Soy ve Hısımlık Kanalıyla Evlenilmesi	
Haram Kılınan Kadın ve Kızlar	273
c) Hz. Peygamber’in Hanımları	274
Çok Eşliliğe İzin Veren Âyetler	275
Eşlerin Birbirleri Üzerindeki Haklarına Vurgu Yapan Âyetler	276
Kadının Barınağı ile Yiyecek ve Giyeceğinin Sağlanması	276
KONU-2: KADINLARIN MÂLÎ HAKLARINA	
VURGU YAPAN ÂYETLER	278
Ön bilgiler	278
Kadınların Çalışarak Kazandıkları Malları Kendilerininindir	278
Kadınların Miras Yoluyla Elde Ettikleri Mâlî Hakları.....	278

Evlilikle Gerçekleşen Miras.....	279
Kadınların Vasiyet Yoluyla Elde Ettikleri Mâli Hakları	281
KONU-3: BOŞAMA, BOŞANMA VE BUNLARA BAĞLI	
MESELELERİN KONU EDİNİLDİĞİ ÂYETLER.....	282
Ön bilgiler	282
Boşamanın ve Boşanmanın Meşru Olduğuna Vurgu Yapan Âyetler	282
Sudan Bahaneler Ayrılık Sebebi Olmamalı	284
Karı-Koca Arasını Bulmak	285
İyi Niyet Anlaşmalarını Sağlar.....	286
Boşanma Sebepleri.....	286
1) İlâ Boşanma Sebebidir.....	286
2) Liân Boşanma Sebebidir.....	287
3) Din Farklılığı veya Din Değiştirme Evliliği Sona Erdirir	288
KONU-4: İSLÂM DİNİNİN TASVİP ETMEDİĞİ	
BİR BOŞANMA SEBEBİ: ZİHAR OLAYI.....	289
Zihârın Hükümü.....	289
Zihâr Kefâreti.....	290
KONU-5: İDDETİ ÖNGÖREN ÂYETLER.....	291
Ön bilgiler	291
Boşanmış Kadınların İddeti	291
Kocaları Ölen Kadınların İddet Süreleri ve	
Bu Süreyi Geçirecekleri Yerleri	292
İddetleri Üç Ay Olarak Öngörülenler ile Gebelerin İddeti.....	292
İddet Bekleyen Kadınların Barınma Yerleri ve Geçimleri.....	293
Zifafa Girilmeden Boşanan ve İddet Bekleme	
Zorunda Olmayan Kadınlar İçin Öngörülen Mut'a Hakkı	294
İddeti Biten Kadın Örf'e Göre İsteddiği Şekilde Giyinip Süslenebilir	295

Üçüncü Bölüm

Cocukların Çeşitli Evreleri ve Anne-Babalarıyla İlişkileri

Ön bilgiler	299
KONU-1: ÇUCUK İSTEME İLE RAHİMLERDEKİ	
OLUŞUMLARA, GEBELİK SÜRECİ VE SONRASINA	
VURGU YAPAN ÂYETLER	299
Çocuk İsteme ve Bu Anlamda Yorumlanan Âyetler	299
Rahimlerle İlgili Âyetler	300
‘Rahm’in Çoğulu ‘Erhâm’	
Lafzının Akrabalık Anlamında Kullanıldığı Âyetler	302
Gebelik ve Süreci ile İlgili Âyetler	303
Kur’ân’ın Çocuk Aldırmaya Bakışı	306
Anne, Çocuğu Doğurandır	308

Çocuğa Anlamlı Bir İsim Konulması.....	309
KONU-2: ÇOCUĞUN BAKIMI VE EĞİTİMİ	310
Ön bilgiler	310
Ebeveyn, Çocuklarına Doğru Yolu Göstermekle Yükümlüdür.....	311
Çocukların Gelecekleri İçin Gerekli Önlemleri Almayı Öngören Âyetler	312
Ebeveyn Hayırlı Evlat İstemeli ve Onlar İçin Hayırlı Dualar Yapmalıdır	313
Çocuklar Dünya Süsü Olarak Nitelendirilen Nimetler Arasında Sayılmıştır	314
Çocuklar İmtihan Aracı Olarak Değerlendirilmiştir	315
Kimi Çocukların Düşman Olabileceğine de Dikkat Çekilmiştir	315
Sevgi, Dînî Görevlerden Alıkoymamalıdır	315
Kişiyi Çocukları da Kurtarmaz	316
KONU-3: YETİM ÇOCUKLARIN DOĞRUDAN	
VEYA DOLAYLI OLARAK KONU EDİNİLDİĞİ ÂYETLER	318
Ön bilgiler	318
Yetimin Himaye Edilmesini Öngören Âyetler.....	318
Yetimlere İyi Davranmayanlar Kınanmıştır.....	321
Devletin Yetimleri Sosyal Güvenlik Şemsiyesi	
Altına Alması Gerekliğine Vurgu Yapan Âyetler.....	322
Yetimler Sosyal Hayattan Tecrit Edilmemelidir	322
Vasisi Yetimin Malından Meşru Ölçülerde Yiyebilir	322
Yetimlerin Mallarının Haksızca Yenilmesini Yasaklayan Âyetler	324
KONU-4: ÇOCUKLARIN ANA-BABALARIYLA	
İLGİLİ GÖREVLERİNE VURGU YAPAN ÂYETLER	325
Ana-Babaya Maddî ve Manevî Yardımı Öngören Âyetler	325
Özel Vasiyette Bulunulması	325
Ana-Babaya İyi Davranılması Emredilmiştir	325
Anaya-Babaya Öf Demeyin.....	326
Anne ve Babaya İkrâmın Zirvesi	327
Babaya İtaatın Zirve Örneğini Hz. İsmail Sergilemiştir	327
Ebeveyne Öğüt Verilebileceğini Vurgulayan Âyetler	328
Anne-Baba İçin Dua Edilmesine Vurgu Yapan Âyetler.....	328
Dua, İnanan Ebeveyn İçin Söz konusudur	329
Ebeveynin Dinlenmeyeceği Konular	329
Dine Karşı Açıkça Cephe Almayan Kafir Ebeveyne	
Bile Maddi Yardımda Bulunulması Öngörülmüştür	330

Dördüncü Bölüm

Yardımlaşma

KONU 1: KUR'ÂN-I KERÎM'İN YARDIMLAŞMAYA	
VERDİĞİ ÖNEMİ YANSITAN ÂYETLER	333
Ön bilgiler	333

Sadakaya Teşvik Eden Âyetler	333
Sadakada Niyet	339
Sadakanın Temiz ve Kusursuz Olmasına Özen Gösterilmelidir	340
Sadakalar Kimlere Verilmelidir	341
Ön bilgi	341
Sadakada Öncelik Akrabalara Tanınmıştır	341
Alacağın, Sıkıntıdaki Borçlulara Sadaka	
Niyetiyle Bağışlanması Öngörülmüştür	343
İhtiyaçsızmış Gibi Görünen Yoksullar ile	
Dilencilere Nasıl Davranılmalıdır	344
Ön bilgi	344
Utanıp El Açamayan Yoksullar Araştırılmalıdır	344
Yapılan Yardım Başa Kakılmamalı ve Karşılık Beklenilmemelidir	344
Yardımların Gizli Yapılması Tercih Edilmelidir	346
Allah Yolunda Borç Vermenin Faziletine Vurgu Yapan Âyetler	347
Sadaka Serveti Artırıp Sahiplerini Arındırmaya Vesile Olur	349
Allah Yolunda İnfakta Bulunulması	350
Kâfirlerin İdealleri Doğrultusundaki	
Harcamaları da ‘İnfak’ Olarak Nitelendirilmiştir	351
KONU-2: TİCÂRET HAYATIYLA İLGİLİ	
İLKELERİN YER ALDIĞI ÂYET-İ KERÎMELER	353
Ön bilgiler	353
Alış-Veriş Helal, Faiz Haramdır	353
Çalışmayı Doğrudan Teşvik Eden Âyetler	354
Çalışmayı ve Alış-Verişi Dolaylı Olarak Özendiren Âyetler	358
ALİŞ-VERİŞİN ŞART VE KURALLARI	360
Ölçme ve Tartmada Hile Yapılmamalıdır	360
Alış-Verişte Anlaşmanın Karşılıklı Olması Şarttır	363
Çalışmalarda Ücret Pazarlığı Yapmanın Caiz Olduğunu Gösteren Âyetler ..	364
Sanat ve İşçilik Ücretinde Pazarlık	364
KONU-3: BORÇ KONUSUNUN YER ALDIĞI ÂYETLER	366
Ön bilgiler	366
Zorda Olana İmkân Tanınıp Alacaklardan Vazgeçilmesi	367
Borcunu Ödemede İhmalkâr Davranan Kişinin Gıyabında Konuşmak	367
Ölünün Borcu	367
Borçta Süre Belirlenmesi ve Borçların Belgeye Bağlanması	368
Borç Karşılığında Rehin İstenebilir	369
Mükâtebe Akdi Çerçevesinde Gerçekleştirilen Borçlanma	370
KONU-4: FAİZİN YER ALDIĞI ÂYETLER	371
Ön bilgiler	371

Beşinci Bölüm

Cihad

KONU-1: CİHÂD ÂYETLERİ	375
Ön bilgiler	375
جِهَاد=Cihâd Kavramı	375
Hz. Peygamber'e Yönelik 'Cihâd Et' Emri	376
Müminlere Yönelik 'Cihâd Edin' Emirleri	377
Allah Yolunda Cihadın Kazandırdıkları.....	378
Cihâd İnananların İzzet Göstergesidir.....	381
Cihâd, İmanda Samimiyetin Test Aracıdır	381
Cihâda Yanaşmayanlara Yönelik Tehditler	382
KONU-2: SAVAŞ ÂYETLERİ	385
Ön bilgiler	385
Ordunun Hazırlanması	386
Kur'ân Ulusal ve Uluslararası Onurlu Barışı Hedef Gösterir.....	386
Süper Güç Olmayı Hedef Gösteren Bir Âyet	387
Şartları Oluşan Savaşın Farz Olduğunun Açıkça Bildirildiği Âyetler	387
Şartları Oluşan Savaşın Gerekliliğinin Dolaylı Şekilde Vurgulandığı Âyetler.....	389
Savaşçıların Savaş Teşvik Edilmelerinin Gerektiğine Vurgu Yapan Âyetler.....	389
Savaşın Gerekçeleri	390
a) Antlaşmalara Uyulmaması.....	390
b) Allah'ın Dinine Cephe Alıp Fitne Çıkaranların Etkisizleştirilmesi	391
c) Zulme Karşı Konulması.....	393
d) Yakın Çevrenin Emniyet Altına Alınması.....	394
İslam'a ve Müslümanlara İlişmeyenlere Dost Eli Uzatılır	394
Savaş Çağrısı	394
Savaştan Özürsüz Geri Kalınmamalıdır.....	394
Savaştan Kaçanlara Yönelik Tehditler	396
Savaş Katılamama Konusunda Geçerli Mazeretler.....	397
Savaş Ortamında Düşmana Karşı Takınılacak Tavırlar	398
Acımasız Davranmış Olanlara Acımasız Davranılır.....	398
Düşmanı Kırıp-Geçirme Amacı Gündölmez	399
Cephedekiler İbadetlerini Bulundukları Ortama Göre Ayarlarlar.....	400
Birbirleriyle Savaşan Müminlere Derhal Müdâhele Edilmelidir.....	401
Şehitliğin Vurgulandığı Âyetler	401
KONU-3: GANİMET, FEY' VE NEFL KAVRAMLARIYLA BUNLARIN SARF YERLERİ	405
Ön bilgiler	405
Ganimetlerin Hükmü	405

Ganimetlerin Taksimi	406
Savaş Esirleri	407
Esirlerin Affedilmesi	407
Esirlere İyi Davranılmalıdır	408
Ganimetlerden Savaşta Bulunmayanlara Pay Verilmesi.....	408
Ganimet Malını Çalanlara Yönelik Tehditler.....	409
Fey' Diye Nitelenen Gelirin Sarf Yerleri	409
Nefl'in Sarf Yerleri	410
Barış Antlaşmalarının Öngörüldüğü Âyetler	410
Müslümanlar Verdikleri Sözlerini Tutmakla Yükümlü Kılınmışlardır	410
Müslümanların Antlaşmayı Tek Taraflı Bozmaları	412

Altıncı Bölüm

Belli-Başlı Suçlar ve Cezaları

BELLİ-BAŞLI SUÇLAR VE CEZALARI	415
Ön bilgi	415
KONU-1: RİDDET OLAYINA İŞARET EDEN ÂYETLER.....	415
İsrâilîoğullarının Riddetine İşâretler İçeren İki Âyet.....	415
Karşı Tarafın Amacı Müslümanları Dinlerinden Vazgeçirtmektir	416
Dinden Dönmemek İçin Dikkatli Olunmalıdır	417
Allah'ın, Dinden Uzaklaşanlara Uyarısı	417
Dinden Dönene Manevî Ceza Öngörülmüştür.....	418
KONU-2: ZİNA SUÇU	419
Ön bilgi	419
Fahşâ Lafızıyla Vurgulanan Çirkin İşlere Yanaşılması	419
Gerektiğini Belirten Âyetler	419
Zinayı Yeren Âyetler	422
Fuhuşa Zorlamayın	424
Zinaya Şahitliği Öngören Âyetler.....	425
Zina İftirasında Bulunma Suçu	425
Ön bilgi	425
Zina Suçunun Cezası.....	426
Zina Yapan Evli Cariyenin Cezası	427
KONU-3: HIRSIZLIK SUÇU VE CEZASI	428
Ön bilgi	428
Hırsızların Ellerini Kesin	428
İslam'a Girilirken Alınan Sözlerden Biri de Hırsızlık	429
Yapılmamasına Dairdir	429
Kamu Malını Aşıranlara Yönelik Tehdit.....	429
Kulak Hırsızlığı.....	429
KONU-4: DEVLETE BAŞ KALDIRMA,	

YOL KESME VE GASP SUÇLARI	431
Ön bilgi	431
KONU 5: ADAM ÖLDÜRME SUÇU	433
Ön bilgiler	433
Haksız Yere Cana Kıymayı Yeren ve Haram Kılan Âyetler	433
Peygamberler Aracılığıyla İnsanlardan Birbirlerini Öldürmeyeceklerine Dair Sözler Alınmıştır	437
Adam Öldürme Çığırını Açan İlk Kişi	437
Adam Öldürme İle İlgili Ceza Türleri	438
Ön bilgi	438
Kıyas Cezası ve Bunun Hikmetini Vurgulayan Âyetler	439
İsrailoğullarında Kıyas ve Yaralama Suçu	439
Ön bilgi	439

A

A'raftakilerin Cennete Girme Umutları	4/ 110
Abdest, Gusül ve Teyemmümü Konu Edinen Âyetler.....	6/ 85
Acımasız Davranmış Olanlara Acımasız Davranılır.....	6/ 398
Açıklayan Kitap	2/ 389
Açılıp-Saçılmayın	3/ 570
Âd Kavminin Helâki.....	3/ 132
Âd Kavminin Tepesine İndirilen Azap.....	3/ 135
Adâleti Terazilere Koruz.....	4/ 91
Adam Öldürme ile İlgili Ceza Türleri.....	6/ 438
Adam Öldürme Çığırını Açan İlk Kişi.....	6/ 437
Adam Öldürme Suçu.....	6/ 433
Âdem ile Eşini Fitleyip Cennet Nimetlerinden Mahrum Ettirmesi	2/ 323
Âdem ile Eşinin Cennete Yerleşmeleri ve Sonrası.....	3/ 99
Âdem Peygamber.....	3/ 93
Âdem Rabbine Karşı Geldi.....	1/ 244
Âdem Topraktan Yaratılmıştı	3/ 95
Âdem ve Soyundan Alınan Sözler	3/ 104
Âdem'e Bütün İsimleri Öğretti	3/ 96
Âdem'in İki Oğlu.....	3/ 103
Âdem'in Meleklerden Üstün Olduğunun Vurgulanması	2/ 284
Âdem'in Yaratılması ve Yaratıldığı Madde.....	3/ 95
Âdemoğullarını Şereflendirdik.....	1/ 431
Adları ile Anılan Ağaç ve Saplı Bitkiler	5/ 66
Afûvv İsim-Sıfatı	1/ 388
Afuvv-Gafûr İsim-Sıfatları	1/ 389
Ağaç ve Saplı Bitki Anlamlarına Gelen şecer ve şecere Lafızlarının Yer Aldığı Âyetler.....	5/ 62
Ağız.....	5/ 178
Ağaç Altında Bîat ve Vaad Edilen Ganimetler.....	3/ 522
Âhiret Buluşmasını Yalanlayanların Başlarına Gelecekler.....	4/ 58
Âhiret Endişesi Taşıyanlar	4/ 48
Âhiret Gerçeğini Yansıtan Âyetler	4/ 40

Âhiret Hayatı da Eşlidir	6/ 261
Âhiret Hayatı ile İlgili Diğer Kavramlar	4/ 75
Âhiret Hayatından Kuşku Duymak, O Hayatı Yok Saymak	4/ 55
Âhiret Ödülleri	4/ 50
Âhiret Umudunu Yitirmişleri Dost Edinmeyin	4/ 54
Âhiret Yurdunun Gerçek Sahipleri	4/ 73
Âhirete İman Edenlere Yönelik Övgüler	4/ 49
Âhirete İman	4/ 7
Âhirete İmanın Bir Göstergesi de Hz. Peygamber'in	
Söylediklerine Kulak Vermektir	4/ 44
Âhirete İnanmanın 'Reca=umut' Lafzından Türetilmiş Kiplerle	
Vurgulandığı Âyetler	4/ 48
Âhirete İnanmayanların Keyiflerine Uyma	4/ 51
Âhirete İnanmayanların Yansıtıldığı Âyetler	4/ 50
Âhirete İnanmayanların Yürekleri Daralır	4/ 54
Âhirete İnanmayanlara Yaptıklarını Süslü Gösterdik	4/ 53
Âhirete Bedel Dünyayı Satın Alanların Azapları Hafifletilmez	4/ 167
Âhirete Kesin Şekilde İnanırlar	4/ 49
Âhirette Cezaya Çarptırılacak Olanın Dilinden: Rabbim!	1/ 108
Âhirette Şu İtiraf Yapılacak: 'Peygamberler Gerçeklerle Gelmişler!'	2/ 513
Âhirette Peygamberler de Huzura Getirilir	2/ 535
Âhirette Zarara Uğrayacak ve Onun Nimetlerinden İstifade Edemeyecekler	4/ 55
Ahmed	3/ 548
Ahsen-i Hadîs (Sözün En Güzeli)	2/ 413
Ak Yüzler/Kara Yüzler/Işıldayan Yüzler/Asık Yüzler	5/ 139
Akrabalık Bağı Anlamında Yorumlandığı Âyetler	5/ 257
Alış-Veriş Helal, Faiz Haramdır	6/ 353
Alış-Verişin Şart ve Kuralları	6/ 360
Alış-Verişte Anlaşmanın Karşılıklı Olması Şarttır	6/ 363
Alabildiğine Yalanı Dinlerler	5/ 176
Alacağın, Sıkıntıdaki Borçlulara Sadaka Niyetiyle	
Bağışlanması Öngörülmüştür	6/ 343
Alçaltıcı Azaba Çarptırılan Kıskaç Kâfirler	4/ 193
Alçaltıcı Azabın Muhatapları	4/ 193
Aldatmada Edebî Sözlerin Etkileri Kesindir	3/ 57
Âlemlere Rahmetsin	3/ 407
Âlemlerin Rabbi Diler	1/ 114
Âlemlerin Rabbi Huzurunda Divan Durulacak	1/ 114
Âlemlerin Rabbi Kusurlardan Uzak ve Çok Yücedir	1/ 113

Âlemlerin Rabbinden Olduğunda Kuşku Yok	1/ 113
Âlemlerin Rabbine Hamd Olsun.....	1/ 112
Âlemlerin Rabbinin İndirmesidir.....	1/ 113
Aleyhinize de Olsa Adâletten Ayrılmayın.....	6/ 221
Aleyhlerinde Azap Hükümü Verilmiş Olanlar.....	4/ 174
Alîm, Allâm, Âlim İsim-Sıfatları	2/ 23
Alîm İsim-Sıfatı	2/ 23
Alîm-Habîr İsim-Sıfatları.....	2/ 91
Alîm-Hakîm İsim-Sıfatları.....	2/ 36
Alîm-Halîm İsim-Sıfatları.....	2/ 41
Alîm-Habîr İsim-Sıfatları.....	2/ 42
Aliyy, Mûteâl İsim-Sıfatları	1/ 536
Aliyy İsim-Sıfatı	1/ 536
Allah Daha İyi Bilir	2/ 77
Allah Dilediklerini Öğretti.....	2/ 47
Allah İçin Sembolik Bina Yapan İki Peygamber	3/ 157
Allah İşlenen Hayrı, Sunulan Şükrü Şükranla Karşılar	1/ 381
Allah İhtiyaçsız Sizler Muhtaçlarsınız.....	1/ 543
Allah İmanınızı Daha İyi Bilir	2/ 71
Allah İnananların Dostudur.....	1/ 360
Allah İnsanlara Hiçbir Şekilde Zulmetmez.....	5/ 287
Allah İsmi.....	1/ 24
Allah İsteddiğine Az Verir, İsteddiğine Bol	2/ 228
Allah Açıkça Yaptıklarınızı da Gizlediklerinizi de Bilir	2/ 58
Allah Adına Yalnız Gerçeği Söylüyorum.....	3/ 267
Allah Adâlet Sergileyenleri Sever.....	6/ 222
Allah Âdem'e İsimleri Öğretti	2/ 47
Allah Bağışlamak İçin Çağrı Yapıyor	1/ 427
Allah Bazı Peygamberleri Daha Üst Derecelere Yükseltmişti	1/ 468
Allah Bilir Siz Bilmezsiniz.....	2/ 54
Allah Bilir	2/ 53
Allah Birdir	1/ 25
Allah Can Verdi Can Aldı	2/ 230
Allah Can Verir, Can Alır	3/ 232
Allah Cennete Davet Ediyor	4/ 106
Allah Çeşitli Şekillerde Azap İndirme Gücüne Sahiptir	1/ 509
Allah Çok İyi Bilen, Pek Hikmetli Olagelmiştir.....	2/ 38
Allah Çok İyi Duyar Çok İyi Bilir	2/ 13
Allah Çok Güçlüdür.....	1/ 532

Allah Çok Tanrı İnancını Reddeder	1/ 40
Allah Dilediğine Hesapsız Lutularda Bulunur.....	1/ 482
Allah Dilediğine Rahmet Bahşeder	1/ 340
Allah Dilediğini Saptırır, Dilediğini Hidayete Erdirir	1/ 460
Allah Dilediğini Yapar	1/ 29
Allah Dilediklerini Doğruyola İletir	1/ 452
Allah Dilediklerini Yardımı ile Destekler	1/ 441
Allah Dileseydi Hidâyet Çerçevesinde Bir Araya Getirirdi	2/ 428
Allah Dileseydi Hidayete Erdirirdi	1/ 449
Allah Doğru Yola Girenleri Daha İlerilere Götürür	2/ 430
Allah Doğunun ve Batının Tek Hâkimidir	1/ 29
Allah Düşmanlarınızı Daha İyi Bilir.....	2/ 72
Allah Dünyada Hesapsız Rızık Verseydi İnsanlar Ne Yaparlardı	1/ 490
Allah En Hayırlı Koruyucudur.....	1/ 405
Allah Engin Lutuların Sahibi Olup Bunları Bilerek Bahşeder	1/ 374
Allah Fâsıkları Hidâyeteye Erdirmez	1/ 459
Allah Şaşmaz, Unutmaz.....	1/ 26
Allah Şükredenleri/Doğru Gidenleri Daha İyi Bilir.....	2/ 73
Allah Geçmiş Affetti	1/ 392
Allah Geleceğe Yönelik Düşüncelerinizi Bilmıştır	2/ 43
Allah Gökleri Yaratın ve Diresiz Tutan Güç Sahibidir.....	1/ 32
Allah Gönderdiği Peygamberlerin Sadece Bir Bölümünü Bildirmıştır	2/ 507
Allah Görünmeyi de Göreni de Bilen	2/ 33
Allah Hakkın Ta Kendisidir	1/ 292
Allah Her Şeye Karşı Pekâlâ Güçlüdür	1/ 500
Allah Her Şeye Vekildir	1/ 387
Allah Her Şeyi Çok İyi Bilendir	2/ 23
Allah Her Şeyi Kapsayan ve Kapsadığını Bilendir.....	1/ 373
Allah Her Şeyin Tepesinde Pekâlâ Bir Koruyucudur	1/ 404
Allah Hiçbir Hareketinden Sorumlu Tutulamaz	1/ 29
Allah ile Karşılıklı Konuşma	3/ 257
Allah İyice Temizlenenleri Sever.....	6/ 73
Allah Kâfirlere Hidâyet Etmez.....	1/ 457; 5/ 565
Allah Kâfirleri Sevmez	5/ 567
Allah Karada ve Denizde Olanları Bilir.....	2/ 59
Allah Kendilerinde Bir Hayır Bilse İdi Onlara İşittirirdi.....	2/ 45
Allah Medineli Müslümanlardan Hoşnut Kalmıştır	3/ 482
Allah Kendilerine Perestîş Edilen Melekleri Sorgulayacak.....	2/ 268
Allah Musa'ya Doğrudan Seslenmişti	3/ 251

Allah Kendisine Ortak Koşulmasını Yasaklar	1/ 51
Allah Kişi ile Kalbi Arasına Girer	5/ 217
Allah Kime Peygamberlik Vereceğini Daha İyi Bilir	2/ 76
Allah Kimin Fesatçı Kimin Islahatçı Olduğunu Bilir	2/ 55
Allah Kimleri Bağışlamaz.....	1/ 422
Allah Kimleri Yakın Bir Gelecekte Merhamete Erdirecektir?.....	1/ 334
Allah Korunup Sakınan Müttakileri Çok İyi Bilir	2/ 30
Allah Küfre Rıza Göstermez.....	2/ 249
Allah Mağfiret Sahibidir	1/ 412
Allah Mesajını Kimin Aracılığıyla Göndereceğini Daha İyi Bilir.....	2/ 528
Allah Mucize İndirmeğe Kadirdir.....	1/ 508
Allah Musa ile Doğrudan Konuşmuştur	3/ 249
Allah Ne İşlediklerini Çok İyi Bilmektedir	2/ 29
Allah Ne Güzel Vekil'dir	1/ 385
Allah Ne Sanatlar Yaptıklarını Çok İyi Bilir.....	2/ 30
Allah Ne Yapmakta Olduklarını Çok İyi Bilmektedir	2/ 29
Allah Neler Yapmakta Olduklarını Pekâlâ Görür	2/ 5
Allah Niteledikleri Eksikliklerden ve Ortaklardan Uzaktır	1/ 538
Allah Nurunu Tamamlayacak	2/ 422
Allah Ortak Koştuklarından Yücelikle Uzaktır	6/ 26
Allah Ortaklığı Reddediyor.....	6/ 7
Allah Ölmez.....	1/ 28
Allah -Özellikle Âhirette- Unutmuş Gibi Davranır	1/ 27
Allah Pekâlâ Bilen Pekâlâ Hikmetlidir	2/ 36
Allah Pekâlâ Duyan, Pekâlâ Gören Olagelmıştır.....	2/ 18
Allah Pekâlâ Yardım Edendir.....	2/ 437
Allah Peygamberleri Müjdeci ve Uyarıcı Olarak Gönderdi	2/ 533
Allah Peygamberlerine Verdiği Sözüden Dönmez.....	2/ 507
Allah Rızık İmkânlarını Alsa İnsanlar Ne Yapabilir?	1/ 491
Allah Rızık Kimine Bol Verir Kimine Kısır.....	1/ 486
Allah Rahmet Hazinelerine Sahiptir	1/ 337
Allah Sıradan İnsanları da Derecelere Ayırmıştır	1/ 469
Allah Saklananları/Sinelerde Gizlenenleri En İyi Bilendir.....	2/ 72
Allah Saltanatını Dilediğine ve Bilerek Verir	1/ 374
Allah Sapasağlam Kalp İstiyor	5/ 218
Allah Serkeşlikte Diretenlerden İntikam Alır	1/ 557
Allah Sinelerin Özünü Çok İyi Bilir	2/ 30
Allah Sizde Bir Zaaf Bulunduğunu Bildi.....	2/ 45
Allah Size Gözler Bahsetti.....	5/ 157

Allah Size Karşı Pek Merhametlidir	1/ 307
Allah Sizin Azgınlışmanızı İrâde Buyurmuşsa	
Öğütlerim Size Bir Yarar Sağlamaz!	3/ 111
Allah Teâlâ'nın Cennetlere Koyma Koşulları	4/ 119
Allah Teâlâ'nın Tevbeleri Kabul Ettiğinin Fiil Kipleri ile Yansıtılması	1/ 394
Allah Uyumaz, Uyuklamaz	1/ 26
Allah Üçün Üçüncüsüdür Diyenler	4/ 185
Allah ve Peygamberi'ne Savaş Açanlar	4/ 178
Allah ve Peygamberi'ni İncitenler	4/ 196
Allah ve Peygamberinin Kesin Emirleri Karşısında İnanan Erkek ve	
Kadının Tercih Hakkı Yoktur	5/ 431
Allah Vekil Olarak Yeter	1/ 385
Allah Yakarışlara Cevap Verendir	1/ 400
Allah Yalancıya Rehberlik Yapmaz	1/ 458
Allah Yapılan Hayırları/Hayır Yapanları Çok İyi Bilir	2/ 26
Allah Yapmakta Olduklarınızdan Pekâlâ Haberdârdır	2/ 84
Allah Yaptığını Kolayca Yapar	1/ 29
Allah Yaptıklarınızı Pekâlâ Bilmektedir	2/ 28
Allah Yaratmakla Yorulmamıştır	1/ 509
Allah Yolunda İnfakta Bulunulması	6/ 350
Allah Yolunda Borç Vermenin Faziletine Vurgu Yapan Âyetler	6/ 347
Allah Yolunda Cihadın Kazandırdıkları	6/ 378
Allah Yolunda Harcamaktan Kaçınanlar	4/ 186
Allah Yolundan Engelleyenler	4/ 190
Allah Yolundan Sapanlar	4/ 179
Allah Yorulmaz	1/ 28
Allah Zalimlere Hidâyet Etmez	1/ 454
Allah Zalimleri Çok İyi Bilir	2/ 25
Allah Zalimleri/Mütecavizleri/ Bozguncuları Daha İyi Bilir	2/ 75
Allah, Gerçeğin Ta Kendisidir	1/ 25
Allah, Birliğine ve Yaptıklarına Melekleri de Şahit Göstermektedir	2/ 272
Allah, Kendisine Çocuk İsnat Edenleri Şiddetle Kınar	1/ 54
Allah, Mahlukatına Merhametli Davranacağına Dair	
Kendi Kendine Söz Vermiştir	1/ 336
Allah, Meleklerine Düşmanlığı Kendine Düşmanlıkla Bir Tuttuğu Gibi	
Onların Tanrı Edinilmesine de Karşıdır	2/ 268
Allah, Musa'ya Kavminin Sapıtığını Mikatta Haber Vermişti	3/ 316
Allah, Yapılanlardan Habersiz Değildir	1/ 36

Allah'a İbadete Yanaşmayanlar ile Başka Varlıklara Kulluk Edenlere

Yönelik Uyarılar.....	6/ 47
Allah'a İftira Atan Zalimler	4/ 195
Allah'a İman	1/ 21
Allah'a İbadete Yanaşmayanlar ile Başka Varlıklara Kulluk	
Edenlere Yönelik Uyarılar.....	6/ 47
Allah'a Çocuk İsnadından Ötürü Kâinâtın Müteessir Olması	4/ 324
Allah'a Davet	3/ 8
Allah'a Davet Üslûbu	3/ 10
Allah'a Davette Muhataplar Küçümsenmemelidir	3/ 19
Allah'a Denk ve Benzerler Yakıştırlamaz.....	1/ 49
Allah'a El İsnadı	1/ 64
Allah'a Göz İsnadı	1/ 66
Allah'a Hiçbir Şey Gizli Kalmaz.....	1/ 31
Allah'a Hiçbir Şey Güç Değildir	1/ 29
Allah'a Karşı Yalnız Gerçeği Söyleyin.....	1/ 71
Allah'a Kavuşmak	1/ 220
Allah'a Mekân İsnadı.....	1/ 59
Allah'a Organ İsnadı.....	1/ 62
Allah'a Ortak Koşma	3/ 379
Allah'a Ortak Koşmamız Olacak Şey Değil.....	6/ 21
Allah'ı Gözler Algılayamaz	1/ 26
Allah'ı Hiçbir Güç Âciz Bırakamaz	1/ 33
Allah'ı Vekil Tut	1/ 388
Allah'ın Alîm Sıfatının “Biz Biliriz” Şeklinde Yansıtılması	2/ 51
Allah'ın Alîm Sıfatının “Bilirim” Şeklinde Yansıtılması.....	2/ 50
Allah'ın Âlemlere İhtiyacı Yoktur	1/ 542
Allah'ın Arşı.....	1/ 60
Allah'ın Arşını Taşıyan Melekler.....	2/ 280
Allah'ın Âyetlerine İnanmayanlar	4/ 189
Allah'ın Âyetlerine Küfredilen Yerde Durmayın	2/ 387
Allah'ın Âyetlerinin Alaya Alındığı Toplantılar Terkedilmelidir	3/ 459
Allah'ın Bağışlayıcı Olduğunu Fiil Cümlelerinden de Öğreniyoruz.....	1/ 390
Allah'ın Bahsettiği Rızıklardan Harcama Yapanlara Övgüler ve Vaadler	1/ 473
Allah'ın Belirlediği Sınırları Aşanlar.....	4/ 193
Allah'ın Bilen İsim-Sıfatının Anlamının Zaman ve	
Masdar İsimler ile Yansıtılması.....	2/ 43
Allah'ın Bilen Sıfatının Anlamlarının Şimdiki Zaman Kipleri ile Yansıtılması.....	2/ 50
Allah'ın Bilgisi Dahilinde İndirilmiştir	2/ 411

Allah'ın Bütün Günahları Bağışlayacağı	1/ 427
Allah'ın Dinine Cephe Alıp Fitne Çıkaranların Etkisizleştirilmesi	6/ 391
Allah'ın Doğru Yola İlettiği Kimse Hidayete Ermiştir	1/ 462
Allah'ın Doğru Yola ve Gerçeklere İletme Tecellilerinin	
Fiil ve Masdarlarla Yansıtılması	1/ 445
Allah'ın Engin Mağfiretini Umun Ama Kendinizi Aklanmağa Kalkışmayın.....	1/ 373
Allah'ın Görmesini ve İşitmesini Yansıtan İsim-Sıfatları Grubu.....	2/ 5
Allah'ın Hesabında Kimseye Haksızlık Yapılmaz.....	2/ 93
Allah'ın Hesaba Çekeceği Kesin	2/ 92
Allah'ın Hoşlanmadığı Topluluk	2/ 248
Allah'ın Hoşnut Kalması İçin	2/ 249
Allah'ın Hoşnutluğunu İstemeyenlerin Durumları	2/ 254
Allah'ın Hoşnutluğunu Arayanlar.....	2/ 250
Allah'ın Hoşnutluğunun Fiil ve Masdarlar ile Yansıtılması	2/ 245
Allah'ın Hoşnutluğunun Sonuçları	2/ 252
Allah'ın Hoşnutluğunun radiye, yerda ve terdâ Fiilleri ile Vurgulanması.....	2/ 245
Allah'ın Hoşnutluğunun Mardât ve Rıdvân İsim-Masdarları ile Vurgulanması.....	2/ 250
Allah'ın Hoşnutluğunun 'Mardât' İsim-Masdarı ile Yansıtılması	2/ 250
Allah'ın Hoşnutluğunun 'Rıdvân' İsim-Masdarı ile Yansıtılması	2/ 252
Allah'ın Huzuruna Getirileceksiniz	4/ 77
Allah'ın -İleri Sürüldüğü Gibi- Hanımı Yoktur	1/ 58
Allah'ın İsimleri: Rabb	1/ 97
Allah'ın İndirdiğine İnanın Denildiğinde 'Bize İndirilene İnanınız' Derler	2/ 402
Allah'ın İnsana Tavsiyeleri	5/ 274
Allah'ın İntikam Sahibi Olduğunun Anlamının Fiil Kipleri ile Yansıtılması	1/ 556
Allah'ın İsimleri ve İsim-Sıfatlarının Grupları	1/ 21
Allah'ın İsim-Sıfatlarının Grupları	1/ 276
Allah'ın Kâfirlerin Yüreklere Korku Bırakması	1/ 166
Allah'ın Kendilerine Cennetleri Hazırladığı Bahtiyarlar.....	4/ 124
Allah'ın Kendini Tanımlaması.....	1/ 25
Allah'ın Kendisini Dost Edindiği Bir Peygamber	3/ 164
Allah'ın Kutsallarına Özen Gösterin, O'nunla Yaptığınız Antlaşmalara Uyun	3/ 542
Allah'ın Kürsüsü	1/ 59
Allah'ın Lutfunu ve Rızasını İstemek.....	2/ 254
Allah'ın Lutfunu ve Yardımını Yansıtan İsim-Sıfatları Grubu	1/ 434
Allah'ın Ma'nevî Dünyamıza Hayat Vermesi.....	1/ 289
Allah'ın Mağfiretinin Engin Olduğu.....	1/ 412
Allah'ın Mağfiretinin Fiillerle Vurgulanması	1/ 419
Allah'ın Merhamet Ettiği Kimse	1/ 334

Allah'ın Merhametini Yansıtan ve 'Rahmet' Kökü ile	
Bu Kökten Türetilmiş Olan Diğer Kullanımlar.....	1/ 330
Allah'ın Musa'ya Seslenip Konuşması ve Kendisine Peygamberlik Vermesi	3/ 254
Allah'ın Müslümanlara Bahşettiği Zaferler Karşısında	
İnanmayanların Tutumları	1/ 466
Allah'ın Nurunu Kafirler Ağızlarıyla Söndürmek İstiyorlar.....	5/ 180
Allah'ın Ölüm Sonrası Tekrar Dirilteceğinin Dünyadaki Örnekleri.....	1/ 285
Allah'ın Rahmeti Olmasaydı	1/ 345
Allah'ın Rahmetine Mazhar Kılınanlar	1/ 341
Allah'ın Rahmetini Önleyecek Yoktur.....	1/ 466
Allah'ın Rahmetini Ummak.....	1/ 343
Allah'ın Rahmetinin Enginliği.....	1/ 336
Allah'ın Rahmetinin Kimlere Yakın Olduğu	1/ 345
Allah'ın Rahmetinin Müjdecileri.....	1/ 357
Allah'ın Rahmetinin Sonuçları	1/ 338
Allah'ın Sahabelere Somut Yardımları	1/ 438
Allah'ın Saptırdığını Kimse Doğru Yola İletemez.....	3/ 512
Allah'ın Sevgi Bahşedecekleri.....	1/ 429
Allah'ın Size Bahşettiği Lutuları Düşünün.....	3/ 129
Allah'ın Tanıklığı Yeter.....	2/ 97
Allah'ın Vahiyde Bulunduğu, Nimetler Bahşettiği Peygamberler.....	2/ 533
Allah'ın Yardım Eden Olduğunun Manasının Aynı Âyette	
Bulunan Masdar ve Fiiller ile Yansıtılması	1/ 444
Allah'ın Yardım Koşulu	1/ 440
Allah'ın Yardım Vaadleri	1/ 443
Allah'ın Yardımı Yakındır	1/ 441
Allah'ın Yeri.....	4/ 325
Allah'ın Yusuf'u Kurtarması	3/ 210
Allah'ın Yüzü.....	1/ 62
Allah'ın Zâtının İsmi: İlah	1/ 68
Allah'ın, Dinden Uzaklaşanlara Uyarısı.....	6/ 417
Allah'ın Zatına Özgü İsim-Sıfatları Grubu.....	1/ 278
Allah'tır Dost	1/ 362
Allah'tan Başka İlah Yoktur.....	1/ 69
Allah'tan Başka Bir Yaraticı mı Var?.....	2/ 109
Allah'tan Başka Tanrı Yoktur.....	3/ 128
Allah'tan Başka Tanrınız Yoktur.....	3/ 10
Allah'tan Başkasını mı Hakem Olarak Arayacağım?	2/ 217
Allah'tan Başkasına Kulluk Yapmam Yasaklandı.....	3/ 10

Allah'tan Başkasına İbadet ve Kulluğun: "ibadet edersin" Anlamındaki

İkinci tekil Şahıs "ta'büdü ve ibadet etme anlamındaki "lâ ta'büdü"

Fiili Kullanılarak Vurgulanması	6/ 63
Allâm İsim-Sıfatı	2/ 32
Altın-Gümüş	5/ 95
Amel Defterleri Sağlarından Verilenlerin Başları Diktir!	
Sollarından Verilenleri ise Sormayın!	2/ 466
Ana Kitap	2/ 464
Ana Rahmi Anlamında Yorumlanan Âyetler	5/ 256
Ana Rahmine Düşmeden Yahya (a.s.)'ın Peygamber Olacağı İlan Edilmişti.....	3/ 352
Ana-Babaya İyi Davranılması Emredilmiştir	6/ 325
Ana-Babaya Maddî Ve Manevî Yardımı Öngören Âyetler	6/ 325
Anaya-Babaya Öf Demeyin	6/ 326
Anne ve Babaya İkrâmın Zirvesi	6/ 327
Anne, Çocuğu Doğurandır	6/ 308
Anne-Baba İçin Dua Edilmesine Vurgu Yapan Âyetler	6/ 328
Annelerin Karınlarının Vurgulandığı Âyetler	5/ 251
Antlaşmalarınızı Tek Taraflı Bozamazsınız	3/ 543
Antlaşmalara Uyulmaması	6/ 390
Arafât ve Meş'ar-i Harâm	6/ 201
Arapça Bir Kur'ân	2/ 370
Araya Perdeler Gerilir, Kulaklara Ağırlıklar Koyulur	3/ 430
Âyât-i Mübeyyinât (Açıklayıcı Âyetler).....	2/ 413
Azab Günü Aradaki Bağlar Kopmuştur	4/ 168
Arefe Gününe İşâret Edildiği Şeklinde de Yorumlanan İki Âyet.....	6/ 199
Arkadaşınız Hz. Peygamber Deli Değil.....	3/ 466
Arkasından/Arkalarından Cehennem	4/ 153
Arslan	5/ 40
Arş, Kürsî ve Levh Kavramları	4/ 256
Art Niyetlilere Karşı Uyanık Olmak Gerekir.....	5/ 218
Ashab-ı Kehf'in Bulunduğu Yere Bir Mescid Yapılması	
Kararı Alındığını Bildiren Bir Âyet	6/ 150
Asıl Yöneliş Yüzlerin Doğuya ve Batıya Çevrilmesi Değil	
Allah'a Çevrilmesidir	5/ 138
Asılları Altın veya Gümüş Olan Paralar: Dînâr, Dirhem	5/ 98
Ashâb-ı Kehf'in Dilinden: Rabbimiz!	1/ 159
Ashab-ı Kehf'in Mücâdeleleri	3/ 63
Ataları Körükörüne Taklit	3/ 382
Ataların Körükörüne Taklidi Şeytanın Ardına Düşmek Demektir.....	2/ 327

Ateş Cezasına Çarpıtılmış Olana Sen Bir Şey Yapamazsın.....	3/ 90
Ateşe Çağırınlar.....	4/ 212
Ateşe Karşı Ne de Sabırlı İmişler	4/ 168
Ateşin Bir Yakıtı da İnsanlardır	5/ 293
Ateşin Bürüyüp Kavuracağı ve Yalayacağı Yüzler.....	5/ 141
Ateşli Alev Arkadaşları	4/ 141
Ateşte Evrilip-Çevrilen Yüzler	5/ 142
Ateşten Çıkamayacaklar	4/ 211
Ayağını Vuruyor ve Dertlere Deva Bir Su Fıskırıyor	3/ 244
Ayaklar Direnç Göstergesidir.....	5/ 260
Ayaklar ve Topuklar	5/ 259
Ayaklar	5/ 259
Âyetler Bize Doğru Yolu Bulmanın da Saptırmanın da Sonuçta İlâhî İrâdeye Bağlı Olduğunu Gösteriyor	5/ 205
Âyetleri Fâsıklardan Başkası İnkâr Etmez.....	5/ 519
Âyetlerden Meleklerin İnsan Kılığına Girdiklerini Öğreniyoruz	2/ 275
Âyetlerimizi Okuyan Bir Elçi	3/ 407
Ayların Sayısı ve Kutsal Aylar	6/ 197
Aylarla Oynamak	3/ 393
Azabı Gördüklerinde Pişmanlıklarını Belirtirler	4/ 171
Azabı Görmeden İnanmayacak Olanlar.....	4/ 187
Azabın Dokunacağı Kimseler	4/ 171
Azaba Müstahak Görülenler	4/ 173
Azametli Arş'ın Rabbi	1/ 120
azâbun azîm (Büyük Bir Azap).....	4/ 176
azâbun elîm	4/ 180
azâbün mühîn	4/ 193
azâbün mukîm	4/ 197
azâb-i âhire (Âhiret Azabı).....	4/ 198
azâb-i ekber (En Büyük Azap).....	4/ 199
azâb-i harîk (Yangın Azabı).....	4/ 200
azâb-i huld (Sonsuzluk Azabı).....	4/ 201
azâb-i şedîd (Çetin Bir Azap).....	4/ 202
azâb-i Saad (Gittikçe Yükselen Bir Azap)	4/ 205
azâb-i ğalîz (Ağır Bir Azap).....	4/ 205
azâb-i karîb (Pek Yakın Bir Azap)	4/ 206
azâb-i kebîr (Büyük Bir Azap).....	4/ 206
azâb-i nâr (Ateş Azabı)	4/ 207
azâb-i nûkr	4/ 208

Azap Melekleri.....	2/ 283
Azapları Katmerleştirilecekler ve Peygamber'in Hanımlarına Bir Uyarı	4/ 172
Azapta Ortaktırlar	4/ 175
Azîm İsim-Sıfatı.....	1/ 541
Azîz İsim-Sıfatı.....	1/ 511
Azîz-Alîm İsim-Sıfatları	2/ 42
Aziz'in Hanımının Yusuf'u Baştan Çıkarma Uğraşları	3/ 211

B

Baba ile Oğul Arasındaki Tevhid Mücadelesi.....	3/ 168
Baba Yakup Yüzlerce Mil Uzaktan Yusuf'un Kokusunu Alıyor	3/ 229
Babalarını İkna Çabaları	3/ 222
Babaya İtaatın Zirve Örneğini Hz. İsmail Sergilemiştir	6/ 327
Bâbil'de Büyü Öğreten İki Melek.....	2/ 278
Bağışlama Koşulu	1/ 424
Bağışlamanın Tek Yetkilisi Allah'tır	1/ 413
Bağışlanma İsteyin Bağışlayalım.....	1/ 419
Bağışlanma Umutları	1/ 426
Bağışlanmama Endişesi	1/ 421
Bağışlayıp Bağışlamama Allah'a Âit Bir Yetkidir.....	1/ 420
Bağışlayanların En Hayırlısı	1/ 407
Bâis İsim-Sıfatı	2/ 236
Basar Lafzının İnsanla Bağlantılı Olarak "Basiretli, İleriye Gören"	
Anlamındaki "Basiret" Sıfatının Yer Aldığı Âyetler	5/ 168
Basîr İsim-Sıfatı	2/ 5
"Basîr" İsim Sıfatının İkili Gruplarda İkinci Sıfat Olarak Yer Aldığı Âyetler.....	2/ 13
Basar Lafzından Türemiş Fiillerin Olumsuz Şekilleri	5/ 168
Basar Lafzından Türemiş Fiillerin Olumlu Şekilleri	5/ 170
Basar Lafzından Türemiş Fiillerin Aynı Ayette Geçen	
Olumlu ve Olumsuz Şekilleri.....	5 /171
Basar Lafzından Türemiş İsmi-i Faillerin Geçtiği Âyetler	5/ 171
Bâsîr İsim-Sıfatı	2/ 228
Baş.....	5/ 129
Başımıza Gelenler Senin Yüzünden	5/ 148
Başınıza Felâketler Yağdı.....	3/ 130
Başınıza Geçmek İstiyor.....	3/ 115
Başarı Allah'ın Rehberliğine Bağlıdır	2/ 431

Başka Kadınlara Benzemezsiniz.....	3/ 570
Başkalarını Emmiyor	3/ 266
Başlarının Üstünden Kaynar Su Dökülür	4/ 234
Baştaki ‘Göz’ Anlamına Gelen ‘ayn’ Kelimesinin Geçtiği Âyetler.....	5/ 147
Baştaki ‘Kulak’ Anlamına Gelen ‘üzün’ Kelimesinin Geçtiği Âyetler.....	5/ 172
Balık Canlanıp Denize Süzülüyor.....	3/ 318
Balıklar.....	5/ 47
Balarısı	5/ 34
Bana Üstün Kıldığın Bu Adam da Kim?.....	1/ 430
‘Bâri’ İsim-Sıfatı	2/ 107
Barış Antlaşmalarının Öngörüldüğü Âyetler	6/ 410
Barsakları Parça Parça Edecek.....	4/ 235
Baskı Gördükleri Halde Hicrete Yanaşmayanlar Kınanmışlardı	3/ 473
Baskıların Hz. Peygamberin Bile Ruhunu Sıkacak	
Boyutlara Ulaştığı Seziliyor	3/ 413
Bâtıl, Sonunda Kaybetmeye Mahkumdur.....	3/ 59
Bâtılın Ardına Düşenlerin Hüsrana Uğrayacakları An.....	3/ 67
Bazı Hayvanlardan İstifadeyi Kadınlara Yasak Etmeleri.....	3/ 389
Bazı Özellikler Kazanan Hayvanlardan Yararlanmayı Haram Kılmak	3/ 386
Bazı Peygamberlerin Bâtıl ile Mücâdelelerine Atıflar	3/ 51
Bedevîlerin Tutumları	3/ 492
‘Bedi’ İsim-Sıfatı.....	2/ 108
Bedir Esirleri.....	3/ 506
Bedir Ganimetleri.....	3/ 505
Bedir Savaşı	3/ 499
Bedir Savaşının Sonucu	3/ 504
Bedir Savaşına Doğru	3/ 499
Bedir Savaşında Şeytan Müşrikleri Kışkırtmıştı.....	3/ 503
Bedir Savaşında Münafıkların Tutumları.....	3/ 503
Bedir Savaşındaki Lutuf lar	3/ 501
Bedirde Ordular Birbirlerine Az Gösterilmişti	3/ 501
“Behîmetü’l-en’âm” Tamlaması ile en’âm Kapsamına Giren	
Hayvanlara İşaret Edilmesi	5/ 20
Belayı Uzak Görüp Alayla İsteyenlere Belaları Verilmişti	3/ 199
Belirli ve Sayılı Günler	6/ 198
Belkıs’ın Dilinden: Rabbim!.....	1/ 110
Belli-Başlı Suçlar ve Cezaları.....	6/ 413
Ben Bana Vahyedilene Uymak ve Sarılmakla Mükellefim.....	3/ 410

Ben de Bir İnsanım	3/ 551
Ben de Bir İnsanım, Farkım Bana Vahy Veriliyor	3/ 415
Ben Kahpe Değilim!	3/ 356
Ben Melek Değilim	3/ 550
Ben Ne Yaptığınızı Çok İyi Bilenim	2/ 29
Ben Rabbinim!	3/ 256
Ben Sizi Kurtuluşa Davet Ediyorum Siz İse Beni Ateşe	3/ 288
Ben Sizin Putperestliğinizden Uzağım	6/ 24
Ben Tebliğimi Yaptım	3/ 132
Benden Başkasını Vekil Edinmeyin	1/ 388
Beni Efendinin Yanında An.....	3/ 218
Beni Nadîr Oğulları Gazasına İşâret Eden Âyetler	3/ 525
Benim İçin Katında, Cennette Bir Ev Yap	4/ 115
Benim Âlemlerin Rabbi	1/ 114
Benim Tevbe Kabul Eden ve Pek Merhametli	1/ 327
Benzeşik Kalplerin Özellikleri.....	5/ 229
Berr İsim-Sıfatı	1/ 491
Berzah	4/ 29
Besâir (Basiretler)	2/ 416
Beşikteki Bebeğin Sözleri.....	3/ 360
Beşîr (Müjdecî)	2/ 415
Bîat Olayında Yan Çizen Bedeviler Kınanmıştı	3/ 523
Biçimlendirme Rahimlerde Gerçekleşir	5/ 256
Bile Bile İnsan Canına Kıyanın Cezası Cehennemdir	4/ 147
Bilginler ve Bilgeler Kötülüklere Karşı Çıkmalıdır.....	3/ 30
Binlerce Melek Sahabelere Yardımla Görevlendirilmişti	2/ 289
Bir İnsan Yaratacağım	2/ 109
Bir Adam Öldürmüştün.....	3/ 305
Bir Grup Cin Hz. Peygamber'in Kur'an Okuyuşunu Dinlemişti	2/ 319
Bir Melek İndirilmesini İstemişlerdi.....	3/ 454
Bir Müjdecî ve Uyarıcı Olarak Gönderilmişti	3/ 404
Bir Mümin Bir Müminin Canına Kıyamaz.....	5/ 428
Bir Peygamberin Esir Almasının Koşulu.....	2/ 538
Bir Sûre İndirildiğinde	2/ 409
Birbirlerine Düşmanlık Beslemek.....	3/ 383
Birbirleriyle Savaşan Müminlere Derhal Müdâhele Edilmelidir.....	6/ 401
Birinci Gök Gibi Diğer Göklerin de Rızık Merkezleri Olduğu Anlaşıyor	4/ 320
Bitirilme İşlevini Yeryüzüne ve Detaylarda Doğrudan	
Bitkilere Dayandıran Âyetler	5/ 54

Bitkiler	5/ 50
Bitkilerde Ayrıntılar	5/ 62
Bitkilere İşâret Yolu ile Vurgu Yapan Âyetler	5/ 59
Bitkilerin Yaratılmaları	5/ 51
Bitkilerin Yürüyüşüne Çıkarılmalarını ve Geçirdikleri	
Aşamaları Allah'a Dayandıran Âyetler	5/ 51
Biz mi Sizi Doğru Yoldan Çevirdik	2/ 431
Bize Kuş Dili Öğretilti	3/ 336
Bize Merhamet Etmezsen	1/ 333
Bize Sayılı Günler Dışında Cehennem Ateşi İlişmez Diyen İftiracılar	4/ 211
Bizi Âciz Düşürmeye Çalışanlar	4/ 191
Bizi Bir İnsan mı Yola Getirecek?	2/ 522
Bizi Görmektesin	2/ 6
Bizim İçin Rabbine Yakar	1/ 173
Biziz Onu Koruyanlar	1/ 405
Biziz Vârisler	1/ 552
Bizlerden İstenen Rabbimize Götüren Yola Girmektir	1/ 239
Borcunu Ödemede İhmalkâr Davranan Kişinin Gıyabında Konuşmak	6/ 367
Borç Konusunun Yer Aldığı Âyetler	6/ 366
Borç Karşılığında Rehin İstenebilir	6/ 369
Borçta Süre Belirlenmesi ve Borçların Belgeye Bağlanması	6/ 368
Boşama, Boşanma ve Bunlara Bağlı Meselelerin Konu Edinildiği Âyetler	6/ 282
Boşanma Sebepleri	6/ 286
Boşamanın ve Boşanmanın Meşru Olduğuna Vurgu Yapan Âyetler	6/ 282
Boşanmış Kadınların İddeti	6/ 291
Boşanmış Kadınların Nikâhlanmalarına Engel Çıkarılmamalıdır	6/ 271
Boyun ve Boğaz	5/ 183
Bu Beldenin Rabbi	1/ 125
Bu Evin Rabbi	1/ 125
Bu Öncekilerin Masalları	3/ 422
Bulut Dağları	4/ 488
Bulutlar Gökle Yer Arasındadır	4/ 286
Bunlar İbrahim'e Verdiğimiz Delillerimizdir	3/ 166
Buzağı Putunu Yapan Sâmirî'nin Söyledikleri ve Musa'nın Ona Verdiği Ceza	3/ 317
Buzağının Başından Ayrılmıyorlar	3/ 317
Bütün İnsanlığa Yönelik 'İman Edin' Emirleri	1/ 16
Bütün İnsanlara Gönderilmiştir (Hz. Muhammed)	3/ 406
Bütün İnsanlara Müjdeci ve Uyarıcı Olarak Gönderilmiştir	3/ 405
Bütün Kâinât O'nu Kutsar	1/ 411

Bütün Peygamberler Tek Tanrıya Kulluğa Çağırılmışlardı.....	1/ 72
Bütün Peygamberlere Cin Düşmanlar da Tebelleş Edilmiştir	2/ 315
Bütün Yüzler O'nun Huzurunda Eğilmiştir	5/ 143
Büyük Azapla Tehdit Edilen Kâfirler.....	4/ 176
Büyülenmiş Bir Adam.....	3/ 466
Büyülenmiş Birine Uyuyorsunuz.....	3/ 430
Büşrâ (Müjde)	2/ 415

C, Ç

Cahiliye Dönemi ve Belli-Başlı Özellikleri.....	3/ 382
Câhiliye Dönemindekilerin Ka'be'deki İbadet Şekilleri	6/ 186
Cahiliye Görüş ve Gelenekleri.....	3/ 382
Câil İsim-Sıfatı.....	2/ 156
Câmi' İsim-Sıfatı.....	1/ 526
Cami Karşıtlarına Uyarılar.....	6/ 151
Camilere Gidilmesini Engelleyenler.....	4/ 176
Camilere Temiz ve Bakımlı Gidilmesi Emredilmiştir	6/ 150
Camileri Onarmak Müminlerin Görevidir	6/ 152
Camilerin, Mescitlerin Yer Aldığı Âyetler.....	6/ 142
Canı Veren de Alan da Allah'tır	1/ 280
Cana Kıyma	2/ 332
Canları Alınırken Meleklerin Hışmına Uğrayacak Yüzler	5/ 144
Cariyelerin Nikahı.....	6/ 269
Cebbâr İsim-Sıfatı.....	1/ 535
Cebrâil ve Mîkâil	2/ 277
Cebrail'i ve Cenneti Asıl Hüviyetlerinde Görmüştü (Hz. Muhammed).....	3/ 471
Cehennem	4/ 140
Cehennem Bekçilerine Yalvarırlar	4/ 160
Cehennem Cezasına Çarptırılanlar Suçlarına Göre	
Cehennemin Çeşitli Katmanlarına Dağıtırlar.....	4/ 153
Cehennem Cin ve İnsanlarla Doldurulacak	4/ 152
Cehennem Görevlileri	2/ 283
Cehennem'de Bir Araya Getirilecekler.....	4/ 148
Cehennemde Bir Araya Getirilirlir.....	4/ 83
Cehennemde Tam Ölüm de Yoktur Tam Hayat da!	4/ 158
Cehennemdekilerin Bedduaları.....	4/ 171
Cehennemdekilerin Dilinden: Âlemlerin Rabbi!	1/ 118
Cehenneme Doldun mu Diyeceğiz	4/ 161

Cehennem'in İsimleri ve Azap Türleri.....	4/ 141
Cehennemlik Oldukları Kesinleşenlere Mağfret Dilemek Doğru Olmaz.....	4/ 142
Cehennemliklerin Bazı Yiyecek ve İçecekleri.....	4/ 233
Celâl ve İkrâm İsim Sıfatları.....	1/ 558.
Cenaze Namazına İşaret Olarak Yorumlanan Bir Âyet	6/ 139
Cennet	4/ 125
Cennet Dostları	4/ 103
Cennet Irmakları	4/ 500
Cennet Lafzı ile Dünyadaki Bir Bağın, Bir Bahçenin Vurgulandığı Âyetler	4/ 132
Cennet ve Cehennem	4/ 100
Cennete Giren Kurtuluşa Ermiştir	4/ 106
Cennete Girenlerin Sinelerinden Kin, Nefret Gibi Kötü Duygular Silinir	4/ 109
Cennete Girmek İçin 'Mü'min Olmak' Şarttır.....	4/ 106
Cennete Girmek Öyle Kalay Değildir.....	4/ 105
Cennete Yerleşenlerin Dilinden: Âlemlerin Rabbi!	1/ 117
Cenneti Tekellerine Aldıklarını Sananlar	4/ 105
Cennet-i Âliye (Yüksek Cennet).....	4/ 127
Cennetin Bedeli Vardır.....	3/ 508
Cennetin Bedeli.....	4/ 112
Cennetin Bölgeleri	4/ 128
Cennetin İsimleri ve Bölgeleri.....	4/ 125
Cennetin İsimleri.....	4/ 125
Cennetin Mirasçıları ve Cennetin Kendilerine Yaklaştıırılacağı Sınıf.....	4/ 113
Cennetin Nitelikleri	4/ 113
Cennetin Sathı da 'el-ard/yeryüzü' Kavramı ile Vurgulanmıştır	4/ 344
Cennetler, Tertemiz Eşler, Bağışlanmalar İlâhî Rahmet ve Ziyafetler Kimlere Va'dediliyor?	4/ 116
Cennettekiler Cehennemdekilere, Cehennemdekiler de Cennetkilere Neler Söyleyecekler	4/ 109
Cennettekilerden Mesaj Var.....	1/ 141
Cennettekilerin Cehennemdekilere Seslenişleri	1/ 228
Cennettekilerin ve Cennetliklerin Dilinden: Rabbimiz.....	1/ 156
Cennetten Aşağılara İniş	3/ 101
Cennetü'l-Huld (Sonsuzluk Cenneti).....	4/ 126
Cennâtü Adn (Adın Cennetleri)	4/ 128
Cennâtü'l-Firdevs (Firdevs Cennetleri)	4/ 130
Cennâtü'l-Me'vâ (Me'vâ Cennetleri)	4/ 130
Cennâtü'n-Naîm (Naîm Cennetleri)	4/ 131
Cephedekiler İbadetlerini Bulundukları Ortama Göre Ayarlarlar.....	6/ 400

Cezalandırmada Bağışlaması Ön Plandadır.....	1/ 406
Cihad	6/ 373
Cihâd Âyetleri	6/ 375
Cihâd Kavramı	6/ 375
Cihâd, İmanda Samimiyetin Test Aracıdır	6/ 381
Cihâd İnananların İzzet Göstergesidir.....	6/ 381
Cihâda Yanaşmayanlara Yönelik Tehditler.....	6/ 382
Cimri ve Cimriliği Tavsiye Eden Kâfirler.....	4/ 194
Cin İşçileri.....	2/ 318
Cin Orduları	2/ 317
Cinler	2/ 314
Cinler Âhirette Hesaba Çekilecekler	2/ 315
Cinler de İbadetle Mükellef Tutulmuşlardır	2/ 321
Cinler de Allah'ın Peygamber Göndermeyeceğini Sanmışlardı	2/ 321
Cinler Gaybı Bilmezler.....	2/ 318
Cinler ve İnsanlar Birer Toplum Olarak Nitelendiriliyor.....	5/ 339
Cinlere Tapanlar ve Bu Tapanların Âhiretteki Yakarışları	2/ 314
Cinlerin İkrarı.....	2/ 432
Cinlerin İkrarları ve Göklerden Bilgi Edinmeye Çalışmalarını İtirafı.....	2/ 321
Cinlerin Allah'ı Kutsamaları.....	2/ 320
Cinlerin de İnsanlar Gibi Cinsel İlişkilerde Bulunabildiklerinin İşâretleri.....	5/ 338
Cinlerin de Cinsel Hayatlarının Olduğunun İpuçları	2/ 321
Cinlerin Dilinden: Rabbimiz!	1/ 163
Cinlerin ve İnsanların Peygamberler Konusunda Âhirette Azarlanmaları	2/ 511
Cinlerin Yaratıldıkları Madde	2/ 314
Cuma Namazının Vurgulandığı Âyetler	6/ 135
Çalışmalarda Ücret Pazarlığı Yapmanın Caiz Olduğunu Gösteren Âyetler	6/ 364
Çalışmayı Doğrudan Teşvik Eden Âyetler.....	6/ 354
Çalışmayı ve Alış-Verişi Dolaylı Olarak Özendiren Âyetler.....	6/ 358
Çamur Aşaması: İnsanın Çamurdan Yaratıldığını Bildiren Âyetler.....	5/ 111
Çamur.....	5/ 92
Çamurun Balçık ve Kuru Çamura Dönüştürülme Aşaması	5/ 112
Çekirge-Bit-Kurbağa.....	5/ 33
Çimen-Ot-Otlak Anlamına Gelen Kelimelerle Bitkilere Vurgu Yapılan Âyetler ...	5/ 76
Çoğul “âtin=verin” Emir Kipi ile Hz. Peygamberin Hanımlarına Zekat Vermelerinin Emredildiği Bir Âyet.....	6/ 163
Çoğul “el-kâfirûn” Ve “el-kâfirîn” Lafızlarının Ayrı Ayrı Yer Aldıkları Âyetler ..	5/ 547
Çoğunluğun Görüşüne Uyuma Zorunluluğunun Olup-Olmadığının İpuçlarını İçeren İki Âyet.....	6/ 220

Çocuk İsteme ile Rahimlerdeki Oluşumlara, Gebelik Süreci ve Sonrasına Vurgu Yapan Âyetler	6/ 299
Çocuğa Anlamlı Bir İsim Konulması	6/ 309
Çocuğun Bakımı ve Eğitimi	6/ 310
Çocuk İsteme ve Bu Anlamda Yorumlanan Âyetler	6/ 299
Çocuklar Dünya Süsü Olarak Nitelendirilen Nimetler Arasında Sayılmıştır	6/ 314
Çocuklar İmtihan Aracı Olarak Değerlendirilmiştir	6/ 315
Çocukların Ana-Babalariyla İlgili Görevlerine Vurgu Yapan Âyetler	6/ 325
Çocukların Çeşitli Evreleri ve Anne-Babalariyla İlişkileri	6/ 297
Çocukların Gelecekleri İçin Gerekli Önlemleri Almayı Öngören Âyetler	6/ 312
Çocuklarını Öldürmek, Bazı Helal Yiyecekleri Haram Saymak	3/ 389
Çocuklarını Putlara Kurban Etmek	3/ 388
Çoğul “ekimne” Emir Kipi ile Hz. Peygamber’in Hanımlarına Namaz Kılmalarının Emredildiği Bir Âyet	6/ 92
Çok Eşliliğe İzin Veren Âyetler	6/ 275

D

Dâbbetülarz	5/ 9
Dağın Haşyeti	4/ 484
Dağlar da Kendi Dilleri ile Allah’ı Kutsamakta, Allah’a Secde Etmektedirler	4/ 488
Dağlar Sanatsal Yapılara Sahne Olmuşlardı	4/ 484
Dağların Yaratılması	4/ 481
Dağların, Kuşların Tesbihine Katıldıkları Peygamber	3/ 330
Dağlardaki Farklı Yollar ve Güzergâhlar Tabîidir, Gelişi-Güzel Değildir	4/ 489
Daha Bebek İken Annesine Peygamberler Arasına Katılacağı Bildirilmişti	3/ 252
Daha Doğru Bir Kitap Getirin	2/ 476
Daha Önce Adı Başkasına Verilmemiş Biri	3/ 353
Danışman Seçiminde Dikkat Edilecek Hususlara İşâret Eden Âyetler	6/ 232
Dane ve Çekirdeklere Vurgu Yapan Âyetler	5/ 68
Darî’	4/ 238
Dâru’l-bevâr (Helâk Yurdu)	4/ 233
Dâru’l-huld (Sonsuzluk Yurdu)	4/ 233
Dâru’l-Karâr (Yerleşim Yurdu)	4/ 127
Dâru’l-Müttakîn (Takva Sahiplerinin Yurdu)	4/ 127
Dâru’l-Mükâme (İkâmet Yurdu)	4/ 128
Dâru’s-Selâm (Esenlik/Barış Yurdu)	4/ 127
Dava Uğrunda Sıkıntılar Kaçınılmazdır	3/ 34

Davalar Rabbiniz Katında Görülecek	1/ 221
Davetçi Ayırım Yapmamalıdır, Bu Hususta Hz. Peygamber'e Yapılan Bir Uyarı..3/ 27	
Davetçi Bağışlamasını Bilmelidir	3/ 22
Davetçi Davetine Ara Vermemelidir	3/ 23
Davetçi Güvenilir Olmalıdır	3/ 22
Davetçi Karşı Tarafın Etkisinde Kalmamalıdır.....	3/ 26
Davetçi Sadece Bir Öğütçüdür, Zorba Değildir.....	3/ 28
Davetçi, İtirazlar Karşısında Sarsılmamalı, Geleceğe Yönelik İnancını Haykırmalıdır	3/ 24
Davetçiler Bilgili Olmalıdır	3/ 22
Davetçinin Yüreği Geniş Olmalıdır	3/ 27
Davete Kulak Asmamışlardı (Âd Kavmi).....	3/ 134
Davetime Karşı Sizden Bir Ücret İstemiyorum	3/ 145
Davetine Karşı Kulaklarımız Tıkalı, Gönüllerimiz Kapalı	3/ 435
Davetler Allah Adına Olmalı, Benlikler Yok Sayılmalıdır	3/ 21
Davetler Hasbî Olmalı, Maddî Bir Karşılık Beklenmemelidir	3/ 19
Davud Peygamber	3/ 328
Davut (a.s.)'ın Vârisi de Bir Peygamberdi.....	3/ 331
Değil Zulüm Yapmak Zalimlere İlgi Duymak Bile Cehenneme Sürükler.....	4/ 218
Değnek Yılan Oluveriyor	3/ 257
Delirmiş Bir Şâir Diyorlardı	3/ 468
Demir ve Bakır	5/ 99
Deniz Avcılığına ve Seyahatına Özendiren Âyetler.....	4/ 493
Denizde Açılan Kuru Yol	3/ 263
Denizler Tükenir Rabbimin Sözleri Tükenmez	4/ 497
Denizler	4/ 490
Deriler Değiştirilecek	4/ 170
Detaylı Bir Kitap	2/ 387
Deve	5/ 24
Deve, Sınama Aracı Olarak Gönderilmişti	3/ 150
Devenin Mucizelik Yönü	3/ 147
Deveyi Tepelemeleri ve Başlarına Korkunç Belanın İndirilmesi	3/ 143
Devlet Başkanı Âdil Olmalıdır	6/ 227
Devlet Başkanı Bağlılarını Kanatları Altına Almalıdır	6/ 228
Devlet Başkanı Kararlı Olmalıdır	6/ 228
Devlet Başkanının Niteliklerine Vurgu Yapan Âyetler	6/ 227
Devlet Başkanına Hazineden Re'sen Tasarruf Yetkisi Verilmiştir	6/ 228
Devlete Baş Kaldırma, Yol Kesme ve Gasp Suçları	6/ 431
Devlet Yönetiminin Yargı Ayağının İlkelerine Vurgu Yapan Âyetler	6/ 236

Devletin Yetimleri Sosyal Güvenlik Şemsiyesi Altına Alması

Gerektiğine Vurgu Yapan Âyetler	6/ 322
Devşirdiğiniz Ürünlerin Vergisini Verin	4/ 58
Diğer Canlıların da Secde Ettiklerini Yansıtan Âyetler	6/ 133
Diğer Canlıların Namaz ve Tesbihleri	6/ 118
Diğer Din Mensuplarının Peşlerinden Gitmenin Tehlikeleri	6/ 235
Diğer Semâvî Kitap ve Sayfalar	2/ 447
‘Dil’ Anlamına Gelen Tekil ‘lisân’ Kelimesi ile Fiziksel Dilin	
Vurgulandığı Âyetler	5/ 185
Dilleri de Aleyhlerinde Şahitlik Yapacak	5/ 188
Dillerin Farklı Oluşu da Allah’ın Varlığının Göstergelerindendir	5/ 190
Din Farklılığı veya Din Değiştirme Evliliği Sona Erdirir	6/ 288
Din Konusunda Görüş Ayrılığına Düşenler	4/ 177
Dinden Dönene Manevî Ceza Öngörülmüştür	6/ 418
Dinden Dönmemek İçin Dikkatli Olunmalıdır	6/ 417
Dine Açıkça Davet Emri	3/ 418
Dine Davette İlgili Toplumun Dili Temel Alınmıştır	5/ 186
Dine Davette Baskı Uygulanamaz	3/ 17
Dine Karşı Açıkça Cephe Almayan Kafir Ebeveyne Bile Maddi	
Yardımda Bulunulması Öngörülmüştür	6/ 330
Dini Dillerine Dolayıp Alay Edenler	4/ 196
Dinin Öngördüğü Ceza Türlerinden Biri Suçluların Ellерinin Kesilmesidir	5/ 192
Dininizle, Namazınızla Eğlenenleri Dost Tanımayın	3/ 452
Diplomatik İlişkiler	3/ 540
Doğru Yol Allah Yoludur	2/ 426
Doğru Yola İletilmek	1/ 447
Doğru Yola İletmek Allah’ın Tekelindedir	3/ 70
Doğrudan Müminlere Yönelik Olarak “ekîmû=düzgün kılın”	
Emir Kipi ile Namaz Kılmanın Emredildiği Âyetler	6/ 90
Doğruluk Dili	5/ 186
Doğrusu Allah Çok İyi Duyar Çok İyi Görür	2/ 18
Doğrusu Allah’tır Tevbe Kabul Eden ve Pek Merhametli Olan	1/ 329
Doğrusu Sen Çok İyi Duyar Çok İyi Bilirsin	2/ 15
Doğuların ve Batıların Rabbi	1/ 125
Doğunun ve Batının Rabbi	1/ 124
Dokuz Kişilik Çete	3/ 148
Domuz	5/ 36
Dondurucu Rüzgâra Benzetilen Harcamalar	4/ 452
Dost Müminlerin Birbirlerine Karşı Görevleri	5/ 459

Dost Sayılabilmenin Bir Koşulu da Zekât Vermektir	6/ 161
Dönüş Yerleri Cehennem	4/ 147
Dönüşünüz Rabbinizedir	1/ 218
Dört Şahidin Öngörüldüğü Olaylar	6/ 248
Dua, İnanan Ebeveyn İçin Sözkonusudur	6/ 329
Duanın Lutuf Kapısı Olduğunun Delili	3/ 415
Dünya Cennetleri	4/ 132
Dünya Göğü Bile Şeytanlara Karşı Korunmuştur	2/ 341
Dünya Hayatını Âhret Hayatına Tercih Edenlere Yönelik Tehditler ve Âhret Nimetlerinden Yararlanamayacakları Bildirilenler	4/ 57
Dünya Irmaklarına Vurgu Yapan Âyetler	4/ 511
Dünya Nimetlerinin Kâfirlere Daha Çok Verileceğinin İpuçları	5/ 294
Dünyadaki Şefâatlara, Aracılıklara İşâret Eden Âyetler	4/ 94
Dünyalıkların Dünyalıklarına İmrenme	3/ 442
Dünya ve Âhret Anlamında Yorumlanan el-ûlâ ve el-âhire Lafızlarının Yer Aldığı Âyetler	4/ 41
Dünyada Şefâatçi Olarak Benimsenenlerin Vurgulandığı Âyetler	4/ 96
Dünyevî Amaçlarla, Servet ve Akrabalarla Övünmek	3/ 394
Düşmanı Kırıp-Geçirme Amacı Güdülmez	6/ 399
Düşmanlarının Yüreklerine Korku Salınmıştı	3/ 564
Düşünce ve Davranışları Değerlendirmede Adalet	6/ 225
Düşünen Var mı?	2/ 374

E

Ebâbil Kuşları	5/ 47
Ebeveyn Hayırlı Evlat İstemeli ve Onlar İçin Hayırlı Dualar Yapmalıdır	6/ 313
Ebeveyn, Çocuklarına Doğru Yolu Göstermekle Yükümlüdür	6/ 311
Ebeveyne Öğüt Verilebileceğini Vurgulayan Âyetler	6/ 328
Ebeveynin Dinlenmeyeceği Konular	6/ 329
Ebkâ Sıfatı	1/ 293
Ehl-i Kitap da 'Rabb' Lafzını Kullanıyordu	1/ 211
Ehl-i Kitaptan Olan Muvahhidlere İki Kat Rahmet Vardır	1/ 351
El Kesme Cezasının Tarihi Çok Eskidir	5/ 193
Elem Veren Azapla Tehdit Edilenler	4/ 180
Elestü Bezminde Alınan Söz	1/ 165
'El' Anlamına Gelen 'yed' Kelimesi ile İnsanın Fizik Organı 'El'e Vurgu Yapan Âyetler	5/ 191

el-azâb	4/ 167
el-Âzife	4/ 30
el-ard Lafzı ile Birlikte Geçtiği Âyetler	4/ 276
el-arş Lafzının Geçtiği Âyetler	4/ 258
el-Cahîm	4/ 141
el-Ecdâs	4/ 29
el-Fezau'l-Ekber	4/ 33
el-Firdevs	4/ 126
el-Furkân (Hak ile Bâtılı Ayıran)	2/ 414
el-Ğâşiye	4/ 33
el-Hak (Gerçek)	2/ 414
el-Hâkka	4/ 31
el-Hamîm	4/ 233
el-Hutama	4/ 162
el-Hüdâ' İsmi	2/ 423
el-Kâria	4/ 33
el-Kitâb (Kitap)	2/ 415
'el-Kitâb' Lafzı İle Murad Edilen Eserler	2/ 454
el-Kur'ân	2/ 414
el-Mevtâ=ölüler Lafzı ile Ölüm Gerçeğini Yansıtan Âyetler	4/ 17
"el-mü'minûn" Lafzı Bağlamında İnananların Nitelikleri	5/ 456
el-Vâkıa	4/ 33
el-Vahy	2/ 415
el-Yavmu'l-Âhir	4/ 34
El-Yesa Peygamber	3/ 345
Elyesa' da Âlemlere Üstün Kılınanlardan ve Seçkinlerden İdi	3/ 345
el-Yevmü'l-Hakk	4/ 34
el-Yevmu'l-Mev'ûd	4/ 35
En Pisinden Bir Azap	4/ 191
en-nâr	4/ 210
Ensar, Kusurlarından Dolayı Cezalandırılmamış, Tevbeye Mazhar Kılınmışlardı	3/ 482
Ensar'a Verilen Müjdeler	3/ 481
Ensâr (Yardımcılar= Medineli Müslümanlar)'ın Fedâkârlıkları	3/ 480
Ensar ve Muhacirler Tam Anlamıyla Müminlerdir	3/ 482
Erhamü'r-Râhimîn Sıfatı	1/ 330
Erkek İnsanlar Erkek Cinlere Sığınıyorlardı	2/ 320
Erkek ve Kadın Müminleri İncitenlere Yönelik Tehditler	5/ 462

Erkek ve Kadınların Edep Yerlerini Korumaları Gerektiğine

Aynı Âyette Vurgu Yapılması.....	5/ 255
Erkekler Edep Yerlerini Korumalıdır.....	5/ 254
Erkekler ve Kadınlar Gözlerine Sahip Olsunlar	5/ 163
er-Râcife.....	4/ 31
Esir Almak Mutlak Hükümrânlığı Gerektirir.....	3/ 506
Esirlere İyi Davranılmalıdır.....	6/ 408
Esirleri Müslüman Olmaya Özendiren Telkinler.....	3/ 506
Esirlerin Affedilmesi.....	6/ 407
Eski Toplumlara Yöneltilen 'İman Edin' Emirleri.....	1/ 17
Eski Toplumlardan Rahmete Mazhar Kılındıkları Haber Verilenler.....	1/ 551
Esrau'l-Hâsibîn (Hesap Soranların En Hızlısı) İsim-Sıfatı.....	2/ 94
es-Sâat.....	4/ 32
es-Sâhha.....	4/ 32
es-Semûm.....	4/ 166
es-Sıdk (Doğru).....	2/ 414
Eş Seçiminde Dikkat Edilecek Hususlar	6/ 268
Eşek - At - Katır.....	5/ 28
Eşinle Birlikte Cennete Yerleş	4/ 102
Eşlerin Birbirleri Üzerindeki Haklarına Vurgu Yapan Âyetler.....	6/ 276
Eşlerine Boşanma İmkânı Tanınmıştı	3/ 569
Eşli Hayat Cennette Başlamıştır	6/ 261
et-Tâmmetü'l-Kübrâ	4/ 33
Evciller.....	5/ 21
Evimi Temizleyin (Hz. İbrahim).....	3/ 158
Evlenilecek Kadın da Erkek de Ahlaksız Olmamalıdır	6/ 269
Evlenmek İçin Mâlî İmkân Bulamayanlar Evlenmemelidir	6/ 263
Evlenmek Geçmiş Peygamberlerin de Bir Sünnetidir	6/ 260
Evliliğin Zevc (eş) ve Ezvâc (eşler) Kelimeleriyle Vurgulandığı Âyetler.....	6/ 257
Evlilikle Gerçekleşen Miras.....	6/ 279
Evlilikte Mehir	6/ 264
Evreni Yaratın Aynısını Yaratma Gücüne de Sahiptir	1/ 509
Evvel, Âhir, Zâhir	1/ 293
Eyüb Peygamber Fiziksel Hastalığının Şeytandan Olduğunu Söylemişti	2/ 338
Eyyûb Peygamber	3/ 243
Eyyub (a.s.) Sağlığına Kavuşturuluyor, Kendisine Evlat ve Bağlılar Bahşediliyor.....	3/ 244
Ezana Vurgu Yapan Âyetler	6/ 140

F

Fahşâ Lafızıyla Vurgulanan Çirkin İşlere Yanaşılmmaması	
Gerektiğini Belirten Âyetler.....	6/ 419
Faizci Yahudiler	4/ 184
Faizin Yer Aldığı Âyetler	6/ 371
Fâlik İsim-Sıfatı	2/ 209
Farklı Bir Yer Farklı Bir Gök Olacak.....	4/ 299
Farklı Sûrelerde İblis'in Âdem'e Secde Etmemesi Olayı.....	2/ 344
Farz Kılınan Oruç Sayılı Günlerle Sınırlıdır.....	6/ 175
Farz Namazların Diğer Bir Şartının da Vakit Olduğuna İşâret Eden Âyetler	6/ 114
Fâtır İsim-Sıfatı.....	2/ 206
Faydalı İşlere Girişmeden Önce Sadaka Vermenin Yararlı	
Olacağına İşâret Eden Bir Âyet.....	6/ 172
Felâket Fırtınaları.....	4/ 454
Fe'âl, Fâil, İsim-Sıfatları.....	2/ 146
Ferman Allah'ındır.....	3/ 423
Fey' Diye Nitelenen Gelirin Sarf Yerleri	6/ 409
Fettâh ve Fâtih İsim-Sıfatları	1/ 464
Firavun Aşırı Gidenlerden İdi	3/ 303
Firavun Bozgunculardan İdi	3/ 303
Firavun Hânedânı.....	3/ 287
Firavun Hânedanından Bir Mümin'in Firavun'a Uyarıları ve Öğütleri.....	3/ 287
Firavun Hânedânından Olup İmanını Gizleyen Zâtın Dilinden: Rabbim!.....	1/ 141
Firavun ile Bağlılarının Kınanıp Yerilmelerine Gösterilen Gerekçeler	3/ 303
Firavun Kavminin İleri Gelenleri Musa ile Kardeşini	
Büyücü Diye Suçlamışlardı.....	3/ 269
Firavun Kendisini Hakka Davet Eden Musa'ya Cinayetini Hatırlatıyor	3/ 305
Firavun Musa'yı Takip İçin Asker Topluyor.....	3/ 291
Firavun Öldürmek İsteddiği Çocuğun Annesini O Çocuğa	
Baksın Diye Görevlendiriyor	3/ 266
Firavun Tuzak Peşinde İdi	3/ 304
Firavun ve Bağlıları Dünyada Kendilerine Bela Okunanlardan Olmuşlardı	3/ 304
Firavun ve Bağlıları Ülkede Kendilerinden Başkasını Görmüyorlardı	3/ 304
Firavun ve Ordusu Canilerdi.....	3/ 303
Firavun ve Ordusunun Helâkı.....	3/ 299
Firavun ve Tebeasının Başına Gelen Felâketler.....	3/ 289
Firavun ve Toplumu Fasıklardı.....	3/ 304
Firavun'a Gitmekle Görevlendiriliyor (Hz. Musa).....	3/ 258
Firavun'a Musa'nın Yanında Elçi Olarak Gönderilmişti	3/ 323

Firavun'un İman Çabaları	3/ 298
Firavun'un İsrailoğullarını Hedef Alan Tehdit ve İşkenceleri	3/ 295
Firavun'un Şerefine And İçip Üstün Geleceklerini Söyleyenlerin Gördükleri Mucize Karşısında Canlarını Ortaya Koydukları Bir Ruh ile İman Etmeleri	3/ 283
Firavun'un Hanımının Dilinden: Rabbim!	1/ 111
Firavun'un Hanımının Yitik Olarak Değerlendirdikleri Musa'yı Evlat Edinmesi	3/ 265
Firavun'un Kendisini 'Rab' Olarak Nitelemesi	1/ 275
Firavun'un Sihirbazlara Yönelik Amansız Tehditlerine Karşın Onların Sarsılmaz İmanları	3/ 278
Firavun'un Sihirbazlara Yönelik Tehdidi: Sizi Çarmıha Gerdireceğim.....	3/ 284
Firavun'un Sihirbazlara Yönelik Tehditleri	3/ 272
Firavun'un Tuttuğu Yol Doğru Değildi.....	3/ 303
Fizikî Varlıkları Yukarılara Kaldırması	1/ 469
Fuhuşa Zorlamayın	6/ 424

G, Ğ

Gafûr-Rahîm İsim-Sıfatları	1/ 309
Ganimet Malını Çalanlara Yönelik Tehditler.....	6/ 409
Ganimetler Hz. Peygamber'e Helal Kılınmıştı.....	3/ 562
Ganimetlerden Savaşta Bulunmayanlara Pay Verilmesi.....	6/ 408
Ganimetlerin Hükmü	6/ 405
Ganimetlerin Taksimi	6/ 406
Gayb Âlemini Çok İyi Bilen Yalnız Allah'tır	2/ 32
Gayb Allah'ın Tekelindedir.....	2/ 306
Gayb Haberleri Olarak Nitelendirilen Olaylar.....	2/ 298
GAYB Konusu Kapsamında Ruh, Cin, Şeytan ve Nefs Kavramları ile İlgili Âyetler	2/ 293
Gayb Lafzının Çoğul Şekli Olan 'Guyûb' Lafzının Yer Aldığı Âyetler	2/ 301
Gayba İnananlar ve Görmeden Allah'tan Korkanlar Övülüyor	2/ 296
Gaybı Bilen O'dur.....	2/ 303
Gaybın Anahtarları Allah Katındadır	2/ 303
Gaybın Anahtarları O'nun Katındadır	1/ 467
Gayr-i Müslim Hanımlarla Evlenmek.....	6/ 271
Gebe Kalmak da Doğurmak da O'nun Bilgisi Altında Gerçekleşir.....	2/ 83

Gebelik ve Süreci ile İlgili Âyetler	6/ 303
Gece Anlamına Gelen el-leyl ile Gündüz Anlamına	
Gelen en-nehâr Kavramları	4/ 458
Gece Dinlenme Gündüz Çalışma Zamanıdır	4/ 464
Gecenin Gündüzü Bürümesi	4/ 462
Gece ile Gündüze Farklı Lafızlarla İşaret Edilmesi	4/ 475
Gece İle Gündüzün Bazı Fonksiyonları	4/ 464
Gece ile Gündüz İnsanların Hizmetine Verilmiştir	4/ 463
Gece ile Gündüz de Sürekli Yaratılmaktadır	4/ 458
Gece ile Gündüzün Birbirini İzlemeleri	4/ 459
Gece ile Gündüzün Çevrilmesi	4/ 462
Gece ile Gündüzün Birbirine Bürünmesi	4/ 463
Gece ile Gündüzün Birbirinin İçine Sokulması	4/ 460
Gece ile Gündüzün Farklı Görüntülerinin Farklı Masdar ve	
Fiil Kipleri ile Vurgulanması	4/ 459
Gece ile Gündüz Senelerin Sayısının ve Hesap Yönteminin	
Bilinmesini Sağlarlar	4/ 466
Gece Örtü, Uyku Dinlenme, Gündüz Diriliş Zamanıdır	4/ 465
Gece ve Gündüz Anlamına Gelen Lafızların Farklı Vesilelerle	
Birlikte Geçtiği Âyetler	/ 466
Gece ve Gündüz Vakitlerinde İbadetin Öngörüldüğü ve	
İbadet Yapanların Övgü ile Anıldığı Âyetler	4/ 467
Geçmiş Toplamların Başlarına Gelenlerle Yapılan Uyarılar	3/ 135
Genç Yiğitlerin Rahmete Mazhariyetleri	1/ 355
Genel Olarak Gece ile Gündüz Namazlarının Vurgulandığı	
Anlamında da Yorumlanan Âyetler	6/ 116
Genişletenleriz	1/ 378
Genişliği Gökke Yer Genişliği Gibi Olan Cennet İçin Yarışın	4/ 114
Gerçek Mevlâlarına Döndürülürler	1/ 291
Gerçek Rabbiniz	1/ 291
Gerçekleri Göremeyen Gözler	5/ 150
Gerçekleri Kavrayamayan Kalpler	5/ 244
Geri Dönme Temennileri	4/ 175
Girin Cennete	4/ 111
Gizli Yapılanlar da Sorgulanacak	4/ 85
Göğün Yıkılmamasını, Yerin Yarılmamasını Sağlayan Kim?	4/ 285
Göğüs ve Bel ile Göğüs Kemikleri	5/ 204
‘Göğüs’ Anlamındaki Tekil ‘sadr ’ ile Bunun Çoğul Şekli	
‘sudûr=göğüsler’ Lafzının Geçtiği Âyetler ve Bağlamları	5/ 204

Gök ve Belâ.....	4/ 265
Gök ve Ordu.....	4/ 276
Gök ve Rızık	4/ 268
Gök ve Su/Yağmur/Dolu.....	4/ 269
Gök Yönünden Beklentinin Fıtrî Bir Olgu Olduğu Seziliyor	4/ 266
Gök, Kapıları, Burçları, Yörüngeleri Olan, Yıldızlarla Süslendirilmiş ve Korunmuş Bir Tavan Olarak Nitelendirilmiştir.....	4/ 271
Gökler Şeytana Karşı Koruma Altına Alınmıştır.....	2/ 337
Gökler ile Yer Arasında Bulunanların Mülkü de Allah'ındır.....	4/ 317
Gökler ile Yerdekilerin Mülkü	4/ 318
Gökler ile Yeryüzünün Önceleri Bir Bütün Olduğu Sonradan Ayrıldıkları Bildiriliyor	4/ 321
Gökler ve Yeryüzü Altı Günde Yaratılmışlardır.....	4/ 349
Gökler Yedi Kat Olarak Düzenlenmiştir	4/ 296
Göklerdeki ve Yerdeki Her Şey O'nundur.....	4/ 302
Gökler ve Yeryüzü Hak (Gerçek) Olarak Yaratılmışlardır.....	4/ 347
Gökleri Denge Tutan O	1/ 411
Gökleri Yaratmış Olan Onların Aynısını Yaratma Gücüne de Sahiptir	4/ 294
Göklerin Düzenlenmesi Yeryüzündekilerin Yaratılmasından Sonradır	4/ 277
Göklerin Gaybı.....	4/ 319
Göklerin ve Yerin Altı Günde Yaratılmış Olduğunu Vurgulayan Âyetler	4/ 297
Göklerin ve Yerin Anahtarları	4/ 320
Göklerin ve Yerin Görünmezlerini Yalnız Allah Bilir.....	2/ 298
Göklerin ve Yerin Mirası.....	4/ 318
Göklerin ve Yerin Mülkü	4/ 314
Göklerin ve Yerin Nuru.....	1/ 293
Göklerin ve Yerin Orduları	4/ 318
Göklerin ve Yerin Rabbi	1/ 120
Göklerin ve Yerin Teslimiyeti	4/ 311
Göklerin ve Yerin Yaratılması İnsanın Yaratılmasından Daha Muhteşemdir	4/ 290
Gönderilen Her Peygamber Vahye Mazhar Olmuştur	2/ 519
Gönderilen Her Peygamberle Birlikte Bir Kitap da İndirilmiştir	2/ 461
Gönüllere Güven Aşılıyor, Yağmurlar Yağdırılıyor	3/ 502
Gönüllerine Buzığa Tapma Sevgisi İşlenmişti	5/ 229
Görevlilerin Denetlenmesine Vurgu Yapan Âyetler	6/ 234
Görmediklerini Gördüm.....	5/ 171
Görmüyorlar/Görmüyorlar mı/Görmüyor musunuz/Nasıl Görecekler.....	5/ 168
Görülmeyen Rahman'a Derin Saygı Duyma Hasleti.....	1/ 304
Görüntüleri Bir Kalpleri Farklı	5/ 235

Gösteri Yeri İçin Bir Zaman Belirle.....	3/ 276
Gösterişli Bahçe Sahibinin Dilinden: Rabbim!.....	1/ 138
Göz de Sorumludur.....	5/ 155
Göz.....	5/ 147
Gözetimimizde Gemiyi Yap.....	3/ 112
Gözle Fizik Âlemin İncelenmesi Teşvik Ediliyor.....	5/ 156
Gözler Aydınlığı.....	5/ 152
Gözler de Tanıklık Yapacak.....	5/ 164
Gözler Değil Kalpler Körelmiş.....	5/ 158
Gözlere Perde İndiren de, Mühürleyen de Kör Eden de Allah'tır.....	5/ 161
Gözleri Büyülemişlerdi.....	5/ 149
Gözlerini Çevirme.....	5/ 154
Gözlerini Varlıklarına Dikme.....	5/ 154
'Göz'ün Görme Yeteneği 'basar' ile Basiretin Yani İleriyi Görebilmenin Vurgulandığı 'basır' Lafızları ile Bunlardan Türemiş İsim ve Fiillerin Yer Aldığı Âyetler.....	5/ 155
Gözüne Perde Çekilmiştir.....	5/ 156
Gözünü Dünya Bağlılarına Dikme.....	1/ 488
Grup Ahlaksızlıkları.....	3/ 199
Gümüş Tavanlar.....	5/ 97
Gün Gelecek Gökteki ve Yerdeki Canlılar Bir Araya Getirilecek.....	4/ 290
Gündüz Uyuyup Geceleyin Çalışmak İsteyenlere de İşâret Edilmiştir.....	4/ 465
Gündüzleyin Ne Yaptığınızı Bilir.....	2/ 60
Güneş de Ay da Yıldızlar da Yaratılmıştır.....	4/ 440
Güneş ve Ay Anlamına Gelen Lafızların Birlikte Geçtikleri Âyetler.....	4/ 437
Güneş ve Ay Bir Ölçü ile Yaratılmışlardır.....	4/ 437
Güneş, Ay ve Yıldız/Yıldızlar Anlamına Gelen Lafızların Birlikte Yer Aldıkları Âyetler.....	4/ 440
Güneş, Ay ve Yıldızların Yaratılmaları.....	4/ 434
Güneşin Yaratılmış Bir Mahluk Olduğuna İşâret Ediliyor.....	4/ 434
Günlük Vakit Namazları Dışındaki Namaz Çeşitlerine Vurgu Yapan Âyetler.....	6/ 135
Güvenilir Biri (Yusuf (a.s.)).....	3/ 232
Güzel Son Namaz Kılanlarındırı.....	6/ 98
Güzel ve Edebî Konuşma Övülmüştür.....	5/ 187
Ğaniyy İsim-Sıfatı.....	1/ 542
Ğayyâ.....	4/ 209
Ğassâk.....	4/ 238
Ğıslîn.....	4/ 238
Ğurfe.....	4/ 125

H

Habîr-Basîr.....	2/ 13
Habîr-Basîr İsim-Sıfatları	2/ 91
Habîr İsim-Sıfatı	2/ 84
Hac	6/ 202
Hac Ayları	6/ 197
Hac Günleri.....	6/ 198
Haccı İlan Et	3/ 160
Hac Mevsiminin Tesbitinde Hilalin Rolü	6/ 198
Hac ve Hac İbadeti ile İlgili Eylem ve İbadetlere (menâsik) İşâret Eden Âyetler.....	6/ 196
Hac ve Umreye Özgü Vazifeler ile Yapılması veya Yapılmaması Öngörülen Davranışların Vurgulandığı Âyetler	6/ 202
Haccın Farz Olduğunun İsbatı Bağlamında Değerlendirilen Âyetler.....	6/ 196
Hac-Umre- Hedy-Kurban	6/ 182
Hacca Özgü İbadetler Olduğunun Vurgulandığı Âyetler.....	6/ 201
Hacc-ı Ekber Kavramının Geçtiği Bir Âyet.....	6/ 208
Hâfida.....	4/ 31
Hâinleri Savunma.....	6/ 221
Hakîm-Habîr İsim-Sıfatları	2/ 91
Hakkı Bâtıla Kirletmeyin.....	3/ 51
Hak Edilen Ganimet Helâldir.....	3/ 505
Hak Hükümdar.....	1/ 292
Hak ile Bâtılın Karşılaştırılması.....	3/ 63
Hak Keyiflerine Uysaydı.....	1/ 293
Hak Nazarında Hz. İsa	1/ 292
Hak Olarak İndirdik	2/ 395
Hak Paralelinde Hükümün Eski Toplumlarda da Bir Fazilet Olduğunu Öğreniyoruz.....	6/ 225
Hak Yoldaki Yöneticileri Dinlemenin Bir Vecibe Olduğunun Vurgulandığı Âyetler.....	6/ 234
Hakkı Yok Etmek İçin Bâtıl Uğrunda Mücâdele Etiler	3/ 66
Hakîm-Alîm	2/ 42
Hakîm İsim Sıfatı.....	2/ 210
Hakîm Sıfatının Yansıması Olarak Hikmet.....	2/ 212
Hakimin Yemini Dikkate Alarak Hüküm Vermesi.....	6/ 243
Hakk İsim-Sıfatı.....	1/ 291

Hakem-Hâkim İsim-Sıfatları	2/ 217
Hakkı Bâtıla Kırletmeyin.....	3/ 51
Hakkın Öğütlerini Kulak Ardı Etmenin Aşamalı Zıt Sonuçları.....	1/ 465
Hakka Davet Karşısında Toplumu İkiye Bölündü	3/ 147
Haksız Mal Edinenlerin Karınlarına Gönderdikleri.....	5/ 250
Haksız Yere Cana Kıymayı Yeren ve Haram Kılan Âyetler	6/ 433
Haksızca Yetim Malı Yiyenler ‘Seîr’ Cezasına Çarptırılacaklar.....	4/ 163
Hâlik-Hallâk İsim-Sıfatları	2/ 108
Halîm İsim-Sıfatı	1/ 382
Halkın Malını Hortumlamak.....	5/ 302
Halkın ve Şuurlu İnanç Sahiplerinin Dilinden: Rabbimiz!.....	1/ 145
Halka İyi ile Kötüyü Gösteren Bir Grup Oluşturulmalıdır	3/ 18
Hallâk İsim-Sıfatı.....	2/ 111
Hamîd İsim-Sıfatı.....	1/ 548
Hanımı İnananlar İçin Örnek Gösteriliyor	3/ 287
Hanımın Mehrini Kocasına Bağışlaması	6/ 267
Hanımını Çocuk Doğuracak Konuma Getirdik	3/ 352
Hannâs.....	2/ 349
Harun Peygamber.....	3/ 322
Harun ve Musa’nın Rabbi.....	1/ 123
Harun’a Peygamberlik Verildiğini Bildiren Âyetler	3/ 322
Harun’u Musa’ya Vezir Yaptık.....	3/ 324
Harun’un, Ağabeyi Musa’nın Öfkesini Yatıştıran Sözleri	5/ 325
Hasta ve Kuşkulu Kalplere Vurgu Yapan Âyetler.....	5/ 222
Hasîb, Hâsib İsim-Sıfatları Grubu	2/ 92
Haşereler	5/ 33
Haşr	4/ 77
Hayber’in Fethedileceği Yönünde Yorumlanan Âyet.....	3/ 538
Hayber’in Fethi	3/ 538
Haydi Üzerimize Gökten Bir Parça Düşür.....	3/ 241
Hayru’r-Râhimîn Sıfatı	1/ 331
Hayy ve Kâyûm İsim-Sıfatları	1/ 279
Hayvanlar	5/ 5
Hayvanların el-en’âm Lafzı ile Gündeme Getirildiği Âyetler.....	5/ 11
Hayvanların Genel İfâdelerle Yer Aldığı Âyetler	5/ 7
Hayvanların Dâbbe ve Bunun Çoğulu ed-devâbb Lafızları ile Gündeme Getirildiği Âyetler.....	5/ 7
Hayvanların Yaratılmış Olduklarına Vurgu Yapan Âyetler.....	5/ 5
Hayy Sıfatının Manasının Çeşitli Fiil Kipleri ile Vurgulanması.....	1/ 280

Hâviye.....	4/ 232
Hedefi Ahiret Olanların Çalışmaları Şükranla Karşılır.....	4/ 49
Hedy ve Kurban	6/ 210
Hedy Kurbanına Vurgu Yapan Âyetler	6/ 211
Helak Edilmelerinin Suçu Toplumların Kendilerinde İdi	2/ 515
Helal ve Hoş Yiyeceklerden Yiyin	5/ 295
“Kur'an”ın Hem İsim Hem de Okuyuş Anlamında Yorumlanmaya Elverişli Âyetler	2/ 376
Allah'ın Mağfiretinin Hem Fiil Hem de Dua Niteliğindeki Emir Kipleriyle Birlikte İfade Edildiği Âyetler	1/ 428
Hem Müminlerin Hem de Kâfirlerin Kalbine Yorumlanabilecek Nitelikteki Âyetler	5/ 244
Musa (a.s.) Hem Resûl Hem de Nebiyy Olarak Nitelendirilmiştir	3/ 251
Hendek Savaşı'nın Konu Edinildiği Âyetler	3/ 514
Hendek Savaşında Düşmanların Dağılması	3/ 517
Hendek Savaşında Münafıklar	3/ 515
Hendek Savaşında Samimi Müminler	3/ 517
Her Canlı Ölümü Tadacak	4/ 14
Her Canlı Sudan Yaratılmıştır	5/ 6
Her Grup Su Alacağı Kaynağı Bilmişti	5/ 341
Her Peygamber (Elçi) Kendi Toplumunun Dili ile Gönderilmiştir	2/ 517
Her Peygambere İtâat Gösterilmesi Emredilmiştir	2/ 508
Her Şey İlâhî Yazıya Göredir	2/ 470
Her Şey Açıklayan Kitaptadır	2/ 463
Her Şey Allah'ın Tekelindedir	1/ 30
Her Şey Belirlenmiş Bir Süre İçin İşlevini Sürdürür	4/ 438
Her Şey O'nun Huzurunda Eğilmekte, O'na Secde Etmektedir	4/ 302
Her Şey Rabbimizin İrâdesi Doğrultusunda Cereyan Ediyor	3/ 62
Her Tür Ürün Çift Yaratılmıştır	5/ 58
Her Ümmet İçin Özel Kayıt Tutulmuştur	2/ 468
Her Ümmete Bir Peygamber	2/ 515
Herkes Gücüne Göre Mükellef Tutulur	5/ 347
Herkes Sınava Tabi Tutulacak	5/ 354
Herkes Yaptığını Önünde Hazır Bulacak	5/ 357
Herkes Yaptıklarına Göre Muâmele Görecektir	5/ 351
Herkes Çalışmasına Göre Derece Verilir	1/ 165
Herkesin Hesabı Kendine	3/ 74
Herkesin Önüne Amel Defteri Yayılır	2/ 466
Hesap Sormak Bize Âittir	2/ 96

Hırsızlık Suçu ve Cezası	6/ 428
Hicret İslam'a Girmiş Olmanın Bir Belirtisi Sayılmıştı	3/ 473
Hicret Edenlere Vaadler	3/ 474
Hiç Kimse O'nun İzni Olmadan Bir Şey Yapamaz.....	5/ 353
Hiç Kimse Zulme Uğratılmayacak	5/ 355
Hiçbir Peygamber Kendisini Allah Yerine Koymamıştır.....	2/ 539
Hidâyete Çağırırsanız da Size Uymazlar/Sizi Duymazlar	2/ 428
Hidâyetle Gönderilen	2/ 429
Hikmet-i Bâliğa(Üstün Bir Hikmet)	2/ 416
Hoşnut Olasın Diye Hemen Geldim	3/ 258
Hoşnutluğunu Kazanmanın Peşine Düşenlere Vaad Edilenler	2/ 253
Hûd İsmi'nin Örnek Gösterilme Vesilesiyle Geçtiği Âyetler.....	3/ 139
Hûd Peygamber.....	3/ 128
Hûd Peygamberi ve Toplumunu Doğrudan Konu Edinen Âyetler	3/ 128
Hûd ve Âd İsimlerinin Örnek Gösterilme Vesilesiyle Geçtiği Âyetler.....	3/ 152
Hudeybiye Antlaşması Öncesi Gelişmelere İşâret Eden Âyetler.....	3/ 518
Hudeybiye Barışında Kadınlara Yönelik Özel Koşulları İçeren Bir Âyet.....	3/ 524
Hudeybiye Gazası ve Barış Antlaşması	3/ 518
Huneyn Savaşı'nı Konu Alan Âyetler.....	3/ 513
Hurma-Üzüm-Nar-İncir	5/ 78
Hüdhüd.....	5/ 47
Hüküm Verenlerin En Hayırlısı.....	2/ 218
Hüküm Verenlerin En Sağlam Hüküm Vereni	2/ 218
Hüküm Vermede Acele Etmenin Hoş Olmadığı	6/ 237
Hüküm, Eldeki Verilere Göre Verilmelidir	6/ 239
Hükümde Adalet	6/ 236
Hükümranlık Gerçek Olan Allah'ındır	1/ 291
Hüküm-i Arabiyy (Arapça Hikmetli Bir Hüküm).....	2/ 416
Hz. Âdem İnsanların İlk Atasıdır	3/ 93
Hz. Âdem	3/ 394
Hz. Âdem'in Mücadelesi	3/ 51
Hz. Âdem'in Oğlunun Dilinden: Âlemlerin Rabbi!	1/ 115
Hz. Davud da İlim ve Hikmet Verilenlerdendi	3/ 329
Hz. Davud da Rükûa Varıp Yerlere Kapanmıştı.....	6/ 127
Hz. Davud ve İki Davacı.....	3/ 331
Hz. Davud Zırh Yapma Ustası İdi.....	3/ 333
Hz. Davud'a Mülk ve Halifelik Verilmişti.....	3/ 329
Hz. Davud'a Peygamberlik ve Kitap Verilmesi.....	1/ 328
Hz. Davud'un Mücâdelesİ	3/ 51

Hiz. Eyyub da Rabbine Şöyle Seslenmişti	1/ 244
Hiz. Eyyüb Müptela Kılındığı Derdi Şeytana İsnad Etmmişti.....	3/ 243
Hiz. Eyyüb'a Peygamberlik Verildiğinin Delili	3/ 243
Hiz. Eyyüb'un Büyük Bir Derde Müptela Kılındığı	
Haber Verilmiş Ama Derdinin Ne Olduğu Açıklanmamıştır.....	3/ 243
Hiz. Eyyüb'un Rahmete Mazhariyeti.....	1/ 356
Hiz. İbrahim Babasını Uyarıyor.....	3/ 164
Hiz.İbrahim'in Rahmete Mazhariyeti	1/ 354
Hiz. İbrahim ile İsmail'in Duaları.....	3/ 400
Hiz. İbrahim ile Kızkardeşi Tarafından Yeğeni Lut, İbrahim'in Oğulları	
İsmail, İshak ve Torunu Yakup Peygamberler.....	3/ 156
Hiz. İbrahim ile Oğulları İsmail, İshak, Torunu Yakup ve Kızkardeşi	
Tarafından Yeğeni Lut Peygamberlerin Dolaylı Olarak Geçtiği Âyetler	3/ 180
Hiz. İbrahim ile Oğullarının Mekke Topraklarındaki Yaşantılarını	
Konu Alan Âyetler	3/ 157
Hiz. İbrahim Olayının Meryem, Enbiya ve Şuarâ Sûrelerindeki Nakli.....	3/ 167
Hiz. İbrahim Rabbi Tarafından Sınava Tabi Tutuluyor.....	3/ 157
Hiz. İbrahim ve Bağlılarının Dilinden: Rabbimiz!	1/ 144
Hiz. İbrahim ve Oğlunun Dilinden: Rabbim!	1/ 143
Hiz. İbrahim'den Dualar	3/ 158
Hiz. İbrahim'in Allah'a Ulaşma Mantiği ve Müşriklere Baş Kaldırışı.....	3/ 164
Hiz. İbrahim'in Babasını Şeytana Karşı Uyarması.....	2/ 338
Hiz. İbrahim'in Dilinden: Âlemlerin Rabbi!.....	1/ 114
Hiz. İbrahim'in Dilinden: Rabbim!.....	1/ 98, 126, 143
Hiz. İbrahim'in Dininde de "rükû" Vardı.....	6/ 125
Hiz. İbrahim'in Faziletine Vurgu Yapan Âyetler	3/ 156
Hiz. İbrahim'in Güvenli Bir Yer Olması İçin Dua Ettiği Şehir.....	6/ 193
Hiz. İbrahim'in Mücadele Aşamasının Şuarâ Sûresinde Açılımı	3/ 172
Hiz. İbrahim'in Nemrut ile Tartışması	3/ 162
Hiz. İbrahim'in Oğullarına Tavsiyesi.....	3/ 161
Hiz. İbrahim'in Putlara Baş Kaldırışı Müslümanlara	
Örnek Alınacak Bir Davranış Olarak Gösteriliyor	3/ 180
Hiz. İbrahim'in Rüyasında Oğlunu Kestiğini Görmesi	3/ 177
Hiz. İbrahim'in Doğrudan Konu Edinildiği Âyetler.....	3/ 156
Hiz. İlyas'ın Faziletini ve Peygamberlerden Olduğunu Bildiren Âyetler.....	3/ 344
Hiz. İlyas'ın Toplumunu Hakka Daveti ve Onların Tepkileri	3/ 344
Hiz. İsa Göğe Kaldırılmıştır.....	3/ 368
Hiz. İsa Havarilerden Ne İstemişti.....	3/ 365
Hiz. İsa Hiz. Ahmed'i Muştuluyor	3/ 402

Hiz. İsa'nın Dilinden: Rabbim!.....	1/ 139
Hiz. İsa Rûhulkudûs ile Desteklenmişti.....	3/ 365
Hiz. İsa'nın Âhir Zamanda Yeryüzüne İneceğine Dair İşâretler	
İçerdiği Şeklinde Yorumlanan Âyetler.....	3/ 368
Hiz. İsa'nın Dilinden: Rabbimiz!.....	1/ 151
Hiz. İsa'nın Doğru Yol Tanımı.....	3/ 364
Hiz. İsa'nın Donanmış Sofra Mucizesi.....	3/ 366
Hiz. İsa'nın Fazileti ve İsrailoğullarına Peygamber Olarak Gönderilmesi.....	3/ 360
Hiz. İsa'nın Şeriatında Zekat	6/ 164
Hiz. İsa'nın Hiz. Ahmed'i Müjdelemesi.....	3/ 365
Hiz. İsa'nın Peşinden Onun İnancı Doğrultusunda	
Gidenlerin Rahmete Mazhariyetleri	1/ 357
Hiz. İsa'nın Tanrı Olarak Değerlendirilmesi Küfürdür.....	3/ 369
Hiz. İsa'nın Yaratılışı ve Sonrası Meryem Sûresinde Şöyle Açıklanıyor:	3/ 358
Hiz. İsa'nın Yaratılışı, Doğumu ve Beşikte Konuşması.....	3/ 357
Hiz. İsmail'in Şeriatında Zekat	6/ 165
Hiz. Hûd'un Dilinden: Âlemlerin Rabbi!	1/ 118
Hiz. Hûd'un Dilinden: Rabbim!.....	1/ 137
Hiz. Hud'un Rahmete Mazhariyeti	1/ 354
Hiz. Lût'u ve Kavmini Doğrudan Konu Alan Âyetler.....	3/ 191
Hiz. Lût'un Dilinden Rabbimiz!	1/ 231
Hiz. Lut'un Dilinden: Rabbim!	1/ 109, 141
Hiz. Meryem'e Verilen "rûkû et" Emri.....	6/ 125
Hiz. Meryem'i Himayesine Almıştı.....	3/ 349
Hiz. Meryem'in Anasının Dilinden: Rabbim!.....	1/ 99
Hiz. Meryem'in Annesi de Şeytan'a Karşı Kızını Allah'a İsmarlamıştı.....	2/ 324
Hiz. Meryem'in de Oruç Tuttuğunu Öğreniyoruz	6/ 177
Hiz. Meryem'in Dilinden: Rabbim!.....	1/ 100
Hiz. Meryem'in Fazileti.....	3/ 354
Hiz. Meryem'in Namuslu Olduğunun Tanığı Kur'ân Âyetleridir	3/ 356
Hiz. Meryem'in Rahmete Mazhariyeti	1/ 356
Hiz. Meryem'in Uzletgâhında Tertemiz Bir Soy İçin Yakarmıştı.....	3/ 349
Hiz. Muhammed Pek Şefkatlidir	3/ 549
Hiz. Muhammed: "Güvencem Allah".....	3/ 426
Hiz. Muhammed ve Bağlılarının Dilinden: Rabbimiz!.....	1/ 161
Hiz. Muhammed'den Mucize Bekleyenlere Rabbinin Cevap Vermesi	1/ 235
Hiz. Muhammed'e Peygamberlik Verildiğini Vurgulayan Âyetler.....	3/ 404
Hiz. Muhammed İnananlar İçin Bir Rahmettir	3/ 549
Hiz. Muhammed'i Oğullarını Tanıdıkları Gibi Tanırlar.....	3/ 400

Hiz. Muhammed'in Dilinden: Âlemlerin Rabbi!	1/ 115
Hiz. Musa Döneminde Zekatını Verenlere Vaad Edilen Rahmet	6/ 165
Hiz. Musa ile Harun'a Ortak Verilen Eser	2/ 479
Hiz. Musa ile Hiz. Hızır'ın Kehf Sûresinde Aktarılan Öyküleri	3/ 318
Hiz. Musa ile Hiz. Harun'un Dillerinden: Âlemlerin Rabbi!	1/ 117
Hiz. Musa ile Toplumuna Yardımları	1/ 439
Hiz. Musa ve Bağlılarının Dilinden: Rabbimiz!	1/ 157
Hiz. Musa'nın İstemeden İşlediği Cinayetin Öyküsü	3/ 306
Hiz. Musa'nın Çeşitli Rahmetlere Mazhariyeti	1/ 351
Hiz. Musa'nın Dilinden: "Sensin Bizim Dostumuz"	1/ 362
Hiz. Musa'nın Dilinden: Âlemlerin Rabbi!	1/ 116
Hiz. Musa'nın Dilinden: Rabbim!	1/ 102, 139
Hiz. Musa'nın Faziletini Vurgulayan Âyetler	3/ 249
Musa (a.s.) İmtiyazlılardan ve İsteği Verilenlerden İdi	3/ 251
Hiz. Musa'nın Şeriatında Zekat	3/ 163
Hiz. Musa'nın Firavun'u Davetle Görevlendirilmesi	3/ 266
Hiz. Musa'nın Hatâen Cinayet İşlemesi, Medyen'e Kaçışı ve Burada Evlenmesi	3/ 305
Hiz. Musa'nın Mucizeye Dönüşen Eli	5/ 194
Hiz. Musa'ya Mucizeler Verildiğini Bildiren Âyetler ve Onun Gösterdiği Mucizeler	3/ 260
Hiz. Musa'ya Yazılı Levhalar Bahşedilmişti	2/ 479
Hiz. Musa'ya: 'Zavallı/Aşağılık' Demişlerdi	3/ 47
Hiz. Nuh'a Teselli Veriliyor: Sen Üzülme!	1/ 111
Hiz. Nuh'a Yardımı	1/ 439
Hiz. Nuh'u Doğrudan Konu Alan Âyetler	3/ 107
Hiz. Nuh'un Dilinden: Âlemlerin Rabbi!	1/ 116
Hiz. Nuh'un Dilinden: Rabbim!	1/ 104, 134
Hiz. Nuh'un Oğluna Son Çağrıları	3/ 113
Hiz. Nuh'un Rahmete Mazhariyeti	3/ 353
Hiz. Peygamber: "Hor Gördüklerinizi Hor Görmem"	3/ 550
Hiz. Peygamber Alçakgönüllü	3/ 550
Hiz. Peygamber de Dahil Şeytana, Bütün Peygamberleri Geçici Olarak Etkileme Gücü Verilmiş ve Ondan Kendisine Sığınılması Öngörölmüştür	2/ 325
Hiz. Peygamber Dönemindeki Müşriklerin Dilinden: Rabbimiz!	1/ 160
Hiz. Peygamber Mekke'nin Fethedileceğini Rüyasında Görmüştü	3/ 538
Hiz. Peygamber, Muhataplarının İman Etmelerini Çok İstiyordu	3/ 80
Hiz. Peygamber ve Allah ile Dostluğu	1/ 361
Hiz. Peygamber ve Eşleri	3/ 567

Hiz. Peygamber: ‘Size Melek Olduğumu Söylemiyorum’	2/ 289
Hiz. Peygamber’e Başkalarının Göreceği Şekilde Mu’cizevî Bir Melek İndirilmemişti	2/ 288
Hiz. Peygamber’e Daha Önce Kitapla İlgisi Olmadığı Hatırlatılıyor	2/ 477
Hiz. Peygamber’e Uyarılar	3/ 414
Hiz. Peygamber’e Yönelik ‘Cihâd Et’ Emri	6/ 376
Hiz. Peygamber’e Zahitlik Öğütlenmişti	3/ 551
Hiz. Peygamber’in Ahlâkî Özelliklerine Vurgu Yapan Âyetler	3/ 549
Hiz. Peygamber’in Allah Katındaki Değerini Yansıtan Âyetler	3/ 553
Hiz. Peygamber’in Bedir Savaşı ile İlgili Rüyası	3/ 499
Hiz. Peygamber’in Birden Çok Eş Edinmesine İmkân Tanınmıştı	3/ 567
Hiz. Peygamber’in de Canı Sıkılıyordu	5/ 205
Hiz. Peygamber’in Şahsında Müminlere Teselli	5/ 487
Hiz. Peygamber’in Şemâili	3/ 547
Hiz. Peygamber’in Günahlarının Bağışlandığı Muştulanmıştır	3/ 563
Hiz. Peygamber’in Hanımları	6/ 274
Hiz. Peygamber’in Kalbinin Allah’ın Koruması Altında Olduğu Vurgulanıyor ...	5/ 216
Hiz. Peygamber’in Kureyş Kavmini ve Yakınlarını Daveti	3/ 418
Hiz. Peygamber’in Mesajları Bütün İnsanlık Câmîâsını Hedef Alır	3/ 556
Hiz. Peygamber’in Sosyal İlişkilerindeki Nezâketi	3/ 551
Hiz. Peygambere ‘Deli’ ve ‘Şâir’ de Demişlerdi	3/ 466
Hiz. Peygambere Özel Bağış Va’di	1/ 428
Hiz. Peygambere: ‘Allah’ın İndirdiğinin Benzerini Ben de İndireceğim’ Diyenler Olmuştu	1/ 404
Hiz. Peygamberi ‘Büyücü’ ve ‘Büyülenmiş’, Kur’ân’ı da ‘Büyü’ Olarak Nitelemişlerdi	3/ 464
Hiz. Peygamberi İnciten Laflar Söylüyorlar, Kırıcı Tavırlar Sergiliyorlardı	3/ 483
Hiz. Peygamberin İlâhî Rahmete Mazhariyeti	1/ 346
Hiz. Peygamberin Peygamberliğinin ‘Seni Elçi Olarak Gönderdik’ Fiili ile Vurgulandığı Âyetler	3/ 404
Hiz. Peygamberin Peygamberliğinin ‘kuşkusuz sen elçilerdensin’ Cümlesi ile Vurgulandığı Âyetler	3/ 408
Hiz. Peygamberin Allah Korkusu	3/ 552
Hiz. Peygamberin Bir Şeyi Unutması da Şeytanın Etkisine Bağlanmıştır	2/ 334
Hiz. Peygamberin Dilinden: Rabbim!	1/ 106, 128
Hiz. Peygamberin Fizik Varlığı Ümmeti İçin Bir Güvence Sayılmıştır	3/ 555
Hiz. Peygamberin Hanımları Müminlerin Anaları Olarak Nitelendirilmiştir	3/ 567
Hiz. Peygamberin Kur’an’da Geçen İsimleri	3/ 547
Hiz. Peygamberin Mücâdelesini	3/ 60

Hz. Peygamberin Öldürüldüğü Dedikodusu ve Tarihsel Uyarı	3/ 508
Hz. Peygamberin Savaşları	3/ 499
Hz. Peygamberin Tebliğini Duyan Herkes Sorumluluk Altına Girmiştir	3/ 410
Hz. Peygamberin Tevrat ve İncil'de Öne çıkarılan Nitelikleri	3/ 30
Hz. Peygamberin Vahy Konusunda Hata Yapamayacağının Bir Delili	3/ 67
Hz. Salih Olayının Değişik İfadelerle Açılımı	3/ 143
Hz. Salih'in Dilinden: Rabbim!	1/ 135
Hz. Salih'in Rahmete Mazhariyeti.....	1/ 354
Hz. Süleyman ve Cinler	1/ 317
Hz. Süleyman, Kendisine İsaletli Karar Verme Yeteneği Olan ve İlim Verilenlerdendi.....	3/ 334
Hz. Süleyman'ın At Tutkunu Olduğu Bildiriliyor	3/ 343
Hz. Süleyman'ın Dilinden: Rabbim!	1/ 109, 140
Hz. Süleyman'ın Duası	3/ 343
Hz. Süleyman'ın Emrine Verilen Rüzgârın Özellikleri	4/ 455
Hz. Süleyman'ın Şeytan Dalgıçları ve Yapı Ustaları	2/ 340
Hz. Süleyman'ın Kuşları Teftişi	3/ 337
Hz. Süleyman'ın Mücadelesi	3/ 65
Hz. Süleyman'ın Ölümü ve Bunu Cinlerin Farkedememeleri.....	3/ 344
Hz. Süleyman'a Peygamberlik Verilip Lutuflarda Bulunulduğunu Bildirin Âyetler.....	3/ 333
Hz. Şuayb Medyen/Eyke Halkına Gönderilmişti.....	3/ 235
Hz. Şuayb'ın Dilinden: Rabbim!	1/ 136
Hz. Şuayb'ın Hakka Daveti ve Toplumuna Öğütleri	3/ 235
Hz. Şuayb'ın Peygamber Olarak Gönderildiği Toplum ve O Toplumun Ahlâkî Çöküntüsü.....	3/ 235
Hz. Şuayb'ın Rahmete Mazhariyeti.....	1/ 355
Hz. Şuayb'a İnananların Dilinden: Rabbimiz!	1/ 157
Hz. Yakub'un Doğrudan Yer Aldığı Âyetler	3/ 204
Hz. Yakub'un Yüzü	5/ 136
Hz. Yunus'a Peygamberlik Verildiğini Bildiren Âyetler.....	3/ 346
Hz. Yusuf'un Dilinden: 'Sensin Benim Dostum'.....	1/ 362
Hz. Yusuf'un Dilinden: Rabbim!	1/ 105, 137
Hz. Yusuf'un Hikayesi	3/ 207
Hz. Yusuf'un Rahmete Mazhariyeti.....	1/ 355
Hz. Zekeriyya da Salih Kişilerden İdi.....	3/ 348
Hz. Zekeriyya Rabbine Seslendi.....	1/ 243

H. Zekeriyyâ'nın Dilinden: Rabbim!	1/ 100
H. Zekeriyya'nın Rahmete Mazhariyeti	1/ 356
H. Zulkarneyn'in Rahmete Mazhariyeti	1/ 355

I, İ

İlgın ve Sidr Ağaçları	5/ 66
İrmaklar da İnsanların Hizmetine Verilmiştir	4/ 513
Islık Çalıp Alkış Tutarak İbadet Etmek	3/ 392
İsrarlı İsyanları Üzerine Kutsanmış Toprakdan Kırk Yıl Mahrum Edildiler	3/ 311
İşınlar Saçan Bembeyaz Bir El	3/ 263
İbadetler	6/ 41
İbadete ve Kulluğa Vurgu Yapan Çoğul: "âbidûne=kulluk yapanlar"	
İsm-i Fâilinin Geçtiği Âyetler Ve Bağlamları	6/ 56
İbadete ve Kulluğa Vurgu Yapan Çoğul: "âbidât=kulluk yapan kadınlar"	
İsm-i Fâilinin Geçtiği Bir Âyet	6/ 57
İbadet ve Kulluğun: "ibadet ederiz" Anlamındaki Birinci	
Çoğul Şahıs Fiili ile Vurgulandığı Âyetler ve Bağlamları	6/ 57
"ibâdet" Lafızıyla Kulluğa Vurgu Yapılması	6/ 46
İbadet Mekanlarının Dokunulmazlığına İşâret Eden Bir Âyet	6/ 152
İbadet ve Kulluğun: "ibadet edersiniz " Anlamındaki	
İkinci Çoğul Şahıs "ta'budûn" Fiili ile Vurgulandığı Âyetler	6/ 60
İbadet Yerlerinin "el-Mescid" Lafızıyla Vurgulandığı Âyetler	6/ 143
İbadet Yerlerinin Çoğul "Mesâcid" ve "el-Mesâcid" Lafızlarıyla	
Vurgulandığı Âyetler	6/ 151
İbadet Yerlerinin Evler Anlamındaki Çoğul "büyût"	
Lafızıyla Vurgulandığı İki Âyet	6/ 153
İblis İnsanları Yoldan Çıkarmada Başarıya Ulaştı	2/ 347
İblis Cin Soyundandır	2/ 317
İblis	2/ 344
İblis'e İnsanları Yoldan Çıkarma İmkânları Bahşedilmesi	2/ 346
İblis'in Âdem'e Secde Etmeyişinin Gerekçeleri	2/ 345
İblis'in Âdem'e Secdeye Yanaşmaması ve Gerekçesi	3/ 98
İblis'in Bütün Orduları da Tepeleri Üstüne Cehenneme Atılırlar	2/ 347
İblis'in Cennetten Kovulması	2/ 346
İbrahim Ateşe Atılıyor	3/ 171
İbrahim Bağımsız Bir Ümmet İdi	3/ 167
İbrahim Şirke Bulaşmamıştı	3/ 161

İbrahim Hânedânına da Büyük Bir Saltanat Vermiştik.....	3/ 163
İbrahim ile Nuh'un Soylarına da Kitap Bahşedilmişti.....	2/ 462
İbrahim Muvahhit Bir Müslümandı.....	3/ 163
İbrahim Peygamber.....	3/ 156
İbrahim Peygamber Halkı İçin Dünya Nimetleri İstiyor.....	3/ 158
İbrahim Peygamber, Ölülerini Nasıl Dirilteceği Hususunda	
Rabbinden Maddi Kanıt İstiyor.....	3/ 162
İbrahim'e En Yakın Olanlar.....	3/ 163
İbrahim'in Babası İçin İstiğfarda Bulunması.....	3/ 167
İçinden İrmakların Fışkırdığı Taşlar Vardır.....	4/ 512
İçki, Kumar, Fal Okları.....	2/ 332
İçlerinden Peygamber Gönderilmekle Üstün Kılınan Bir Kavim.....	2/ 540
İddet Beklemekteki Kadına Evlenme Teklifi Yapılması.....	6/ 256
İddet Bekleyen Kadınların Barınma Yerleri ve Geçimleri.....	6/ 293
İddeti Biten Kadın Örfüne Göre İsteddiği Şekilde Giyinip Süslenebilir.....	6/ 295
İddeti Öngören Âyetler.....	6/ 291
İddetleri Üç Ay Olarak Öngörülenler ile Gebelerin İddeti.....	6/ 292
İdris Peygamber.....	3/ 106
İfâde Değiştirmek.....	6/ 249
İffetli ve Saygılı Olmak.....	6/ 268
İftiracı Yalancılar.....	4/ 180
İftiracılar.....	4/ 180
Yusuf (a.s.)'ın İhlâsa Erdirilmiş Kullardan Biri Olarak Nitelendirilmesi.....	3/ 231
İhrama Girmek ve İhramlının Yapamayacağı İşler.....	6/ 203
İhramlı İken Avlanma Keffâreti.....	6/ 180
İhramlı İken Evlere Arka Kapılarından Girmek.....	3/ 383
İhtilaflar Savaşları Doğurmuştur.....	3/ 52
İhtiyaçsızmış Gibi Görünen Yoksullar ile Dilencilere Nasıl Davranılmalıdır.....	6/ 344
İki Doğunun ve İki Batının Rabbi.....	1/ 124
İki Şahidin Öngörüldüğü Olaylar.....	6/ 248
İki Kız Kardeşle Aynı Anda Evli Olmak.....	3/ 385
İki Kızkardeşe Yardımı (Hz. Musa'nın).....	3/ 308
İki Kardeşin Buluşması.....	3/ 224
İki Tanrı İnancı Reddediliyor.....	1/ 87
İkinci İnsanın Yaratılma Sürecindeki Madde: İlk İnsanın Kendi Vücudu.....	5/ 113
İkinci Namazının Murad Edilmiş Olduğu Anlamında Yorumlanan Bir Âyet.....	6/ 115
İlah Lafzının Çoğul Konumunda Geçtiği Yerler.....	1/ 88
İlah Lafzının Müfred=tekil, Tesniye=ikil ve Cemi=çoğul	
Olarak Geçtiği Âyetler.....	1/ 69

İlah Lafzının Tekil Olarak Geçtiği Âyetler	1/ 69
İlah Lafzının Tesniye/İkil Konumda Geçtiği Yerler	1/ 87
İlâhî Mesajların ‘İnzâl=indirme’ Masdarından Türeyen Fiiller ile Yansıtılmaları	2/ 399
İlâhî Mesajların ‘Nezele, Enzele, Yünezzilü’ Fiillerinin İkisinin veya Üçünün Birlikte Geçtiği Âyetler ile İndirildiklerinin Yansıtılması	2/ 395
İlim	3/ 82
İlk İnsanın Eşinin Kendi Vücudundan Yaratıldığını Bildiren Âyetler	5/ 113
İlk İnsanın Topraktan Yaratılmış Olduğunu Bildiren Âyetler	5/ 109
İlk İnsanın Yaratılma Sürecindeki Maddeler	5/ 108
İlk İnkârcı Olmayın	5/ 542
İlk Kible	6/ 111
İlyas Peygamber	3/ 344
İman da İlâhî Bir Lutuftur	3/ 427
İman Etmeleri İnsanların Özgür İradelerine Bırakılmıştır	1/ 166
İman Etmeyi Emreden Âyetler	1/ 11
İman Henüz Kalplerinize Yerleşmemiş	5/ 246
İman ve Allah Saygısı Bereket Sebebidir	1/ 465
İmanı Hangi Kişiye Fayda Vermez	5/ 354
İmanın Geçerliliği Kalbe Yerleşmiş Olmasına Bağlıdır	4/ 42
İmandan Çok Küfre Yakınlardı	5/ 472
İnananlar İdiyseniz Ne Diye Peygamberleri Öldürüp Küfre Saptınız	5/ 433
İnananlar İseniz Allah’a Tevekkül Edin Demişlerdi	5/ 435
İnananlar İseniz Allah’tan Korkun da Böyle Lafkar Etmeyin	5/ 435
İnananlar İseniz Anlatılanlarda Size Bir İbret Vardır	5/ 434
İnananlar İseniz Bozgunculuk Yapmayın	5/ 436
İnananlar Allah’ın Rahmetinden Umut Kesmezler	1/ 344
İnananlar ile Dalga Geçiliyordu	3/ 33
İnananlar Kurtuldu İnanmayanlar Boğuldu	3/ 108
“İnananlar” İfâdesiyle Ehl-i Kitab’ın Vurgulandığı Âyetler	5/ 433
“İnananlar” İfâdesiyle Hz. Peygamber’e İnananların Vurgulandığı Âyetler	5/ 439
“İnananlar” İfadesiyle Özel Anlamda Sahabelerin Vurgulandığı Âyetler	5/ 445
İnananları Alaya Alanlar	4/ 186
İnananları Cennetlerle Müjdele	3/ 85
İnananların Allah ve Rasulü’nün Hükümleri Karşısında Tavırları Ne Olmalı	6/ 224
İnananların En Azılı Düşmanları ile Onlara En Fazla Yakınlık Duyanlar	3/ 56
İnananlara Eziyet Edenlerin Cezaları Cehennemdir	4/ 162
İnananlara Kanat Ger	3/ 549
İnananlara Muştular	4/ 25

İnananlara Müjde Vermek.....	5/ 452
İnançsızların Dilinden: Rabbim!.....	1/ 142
İnançta Temel Alınacak Ortak Noktalar.....	3/ 8
İnanmak İstemeyen Gökten Somut Kitap İndiğini Görse ve Eliyle Dokunsa Yine İnanmaz.....	2/ 474
İnanmamış Olanların Dilinden: Rabbimiz!.....	1/ 151
İnanmasalar da Yine de Endişe Duyuyorlardı.....	2/ 396
İnanmayanlar Mucize Olarak Meleklerin İndirilmesini İstemişlerdi.....	2/ 272
İnanmayanlara Cehennem Yeter	4/ 147
İnanmayanlara: Öyle Yağma Yok!	4/ 26
İnci, Mercan, Yakut.....	5/ 100
İncil'in, Tevrat'tan bağımsız Olarak Geçtiği Yerler.....	2/ 453
İncir	5/ 83
İndirdiğimiz Nura İman Edin.....	2/ 422
İnkâr Sebebi Kıskançlık.....	2/ 395
İnkârcılar Kaynar Suda Çekilirler.....	4/ 235
İnkârcıları Bölük Bölük Topladığımız Gün	4/ 80
İnkârcıların Cezası Seîr'dir.....	4/ 163
İnsan.....	5/ 105
İnsan Âdi Bir Sudan Yaratılmıştır.....	5/ 115
İnsan Atılğan Bir Sudan Yaratılmıştır	5/ 115
İnsan Bilmeden Konuşmamalı.....	5/ 182
İnsan Boş İddialardan Kaçınmalı.....	5/ 182
İnsan Şeytanları Olarak Nitelendirilenler	2/ 343
İnsan Pek Umutsuz, Pek Zâlim, Pek Cahil ve Pek Nankör Olarak Nitelendirilmiştir	5/ 270
İnsan ve Cin Şeytanları.....	2/ 339
İnsan Zayıf ve Aceleci Bir Yaratıktır	5/ 269
İnsana, Tekil “nefs” ve Çoğul “enfüs” Lafızlarıyla İşâret Edilen Âyetler ve Bağlıları.....	5/ 344
İnsana, Tekil “Kul” ile Çoğul “İbâd” ve “Abîd” Lafızlarıyla İşâret Edilen Âyetler ve Bağlıları.....	5/ 401
İnsana Va'dedilen.....	5/ 275
İnsanda İki Kalp Yaratılmamıştır	5/ 218
İnsanın Bir Erkekle Bir Dişiden Yaratılma Sürecine İşâret Eden Âyetler.....	5/ 114
İnsanın İç Dünyası Gözlerden Okunur	5/ 152
İnsanın İç Dünyasının Yüzüne Yansımaları.....	5/ 137
İnsanın Açık Düşmanı.....	5/ 273
İnsanın Bazı Nitelikleri.....	5/ 269

İnsanın Bir Erkekle Bir Dişiden Yaratılması Süreci ve Ham Maddesi	5/ 114
İnsanın Bu Çoğalma Sürecindeki Ham Maddesi Olan Âdi Su ve Yaratılma Aşamaları	5/ 115
İnsanın Çeşitli Organlarının Geçtiği Âyetler	5/ 129
İnsanın Ma'nevî Yönü	5/ 426
İnsanın Maddî Yönü	5/ 107
İnsanın, Tür, Fert ve Topluluk Olarak Vurgulandığı Kelimelerin Geçtiği Âyetler ve Bağlamları	5/ 269
İnsanın, 'el-insan' Lafzı ile Anıldığı Âyetler ve Bağlamları	5/ 269
İnsanın, en-nâs Lafzı ile Vurgulandığı Âyetler ve Bağlamları	5/ 277
İnsanın, 'el-ins' Lafzı ile Vurgulandığı Âyetler ve Bağlamları	5/ 337
İnsanın, 'ünâs, insiyy ve enâsiyy' Lafızları ile Vurgulandığı Âyetler	5/ 341
İnsanın Toprakdan Yaratılması ve Bunun Aşamaları	5/ 109
İnsanın Yaratıldığı Maddeler ve Aşamaları	5/ 108
İnsanın Yaratılmış Bir Varlık Olduğuna Vurgu Yapan Âyetler	5/ 119
İnsanlığın Kötü Örnekleri	5/ 277
İnsanlar Arasında Hüküm Verilirken Özen Gösterilecek Nokta	5/ 304
İnsanla İlintili Olarak 'Karın' Anlamına Gelen Tekil "batn" Lafzının Geçtiği Âyetler	5/ 250
İnsanlar da Cinler de Doğrudan Gaybı Bilemezler	2/ 299
İnsanlar Gibi Cinler de Cehenneme Konulacaklar	2/ 316
İnsanlar Önceleri Bir Tek Ümmet İdi	5/ 294
İnsanlar ve Gösteriş	5/ 305
İnsanlar ve Rahmet	5/ 286
İnsanlara İnanma Serbestiyeti Tanınmıştır	5/ 287
İnsanlara Gösteriş Yaparlar	5/ 285
İnsanlara Karşı Olumsuz Tavır Takınmak Yerilmiştir	5/ 282
İnsanlara Yararlı Olmak Övülmüştür	5/ 278
İnsanlardan Korkmak	5/ 284
İnsanları Gelecekteki Azaba Karşı Uyar	3/ 87
İnsanları Uyarasın Diye	5/ 286
İnsanların İlâhî Emirler Doğrultusunda Hareket Etmemeleri Kendi Kendilerine Zulmetmeleri Demektir	5/ 370
İnsanların İman Etmesini Engelleyen Faktörlerden Biri	5/ 289
İnsanların İnanmaları İçin Baskı mı Yapacaksın?	3/ 80
İnsanların İnanç ve Davranışları Bağlamında Olumsuz Bir Kimlik: Şirk ve Müşrik Kavramları	6/ 5
İnsanların Arasını Bulmak	5/ 303

İnsanların Cinlerle Görüşebileceklerinin İşâreti	5/ 338
İnsanların Çoğu İnanmaz	5/ 310
İnsanların Çoğu Küfre Sapmıştır	5/ 311
İnsanların Çoğunluğu Bilmez	5/ 308
İnsanların Çoğunluğu Şükürsüzdür	5/ 311
İnsanların Davate İcabet Etmemeleri Karşısında	
Rasulullah'a Verilen Manevî Destekler	3/ 437
İnsanların Doğru Yola Girmemelerinin Sebebi	2/ 429
İnsanların Dünyalık Rahmetler Karşısında Tutumları	1/ 358
İnsanların Gördükleri ve Görecekları Felâket Sahneleri	5/ 289
İnsanların Hareketleri Ezeldeki Kesin Takdiri Değiştirmez	5/ 288
İnsanların Hesaba Çekilmeleri	4/ 84
İnsanların Tepkileri, Hz. Peygamber'in Sıkıntı ve Üzüntüleri	3/ 419
İnsanların ve Cinlerin Çoğu Cehennem İçin Yaratılmıştır	4/ 149
İnsanoğluna Tertemiz Rızıklar Bahşedilmiştir	1/ 476
İnsanoğlunun Dilinden: Rabbim!	1/ 110, 142
İsa Nimete Mazhar Kılınmış Bir Kul İdi	3/ 364
İsa Peygamber ve Annesi Meryem	3/ 354
İsa'nın Muştuladığı Peygamber	3/ 548
İsa'ya Verilen Mucizeler	3/ 361
İshak Peygamber	3/ 202
İshak, Yakup, İsmail, İdris ve Zülkif Peygamberlerin	
Rahmete Mazhariyetleri	3/ 357
İsim Veya Vasıfları ile Anılan Melekler	2/ 275
İslam Hakkında Bilgi Edinmeye Gelen Heyetlerin	
Hz. Peygamber'le Görüşmelerine Engel Oluyorlardı	3/ 487
İslâm Dininin Tasvip Etmediği Bir Boşanma Sebebi: Zihar Olayı	6/ 289
İslâm'a Giren Hıristiyanların Dilinden: Rabbimiz!	1/ 150
İslam'a Girilirken Alınan Sözlerden Biri de Hırsızlık Yapılmamasına Dairdir	6/ 429
İslam'a ve Müslümanlara İlişmeyenlere Dost Eli Uzatılır	6/ 394
İslâmî Yönetimin Ana İlkeleri	6/ 217
İslâmî Yönetimin Ana İlkeleri: Şûrâ ve Adâlet	6/ 215
İslam'la Bağları Zayıf Olanlara Yönelik Olarak "ekîmû=düzgün kılın"	
Emir Kipi ile Namaz Kılmalarının Emredildiği Âyetler	6/ 93
İsmail Peygamber	3/ 201
İsmail (a.s.) Sözünde Duran ve Rabbi Katında	
Hoşnutluğa Ermiş Bir Peygamber İdi	3/ 201
İsmail (a.s.)'ın Bâriz Özelliği	3/ 201
İsrailoğulları İçin Denizi İkiye Ayırmıştı	4/ 491

İsrailoğulları Musa'nın Emrine Açıkça Karşı Çıkıyorlar.....	3/ 310
İsrailoğullarının Buzağıyı Tanrı Edinmeleri	3/ 313
İsrailoğullarının Kâfirleri Davud'un Dilinden de Lanete Çarptırılmışlardı	3/ 332
İsrailoğullarının Kutsal Toprağa Girmeleri Hususunda Emir Almaları	3/ 310
İsrailoğullarına da Pek Çok Peygamberler Gönderilmiştir	2/ 509
İsrailoğullarına Geçmişte Yapılan Lutuf ların Hatırlatılması	2/ 476
İsrailoğullarına Tertemiz Rızıklar	2/ 475
İsrailoğullarına Yönelik "rükû edin" Emrini İçeren Bir Âyet.....	6/ 125
İsrailoğullarında Kisas ve Yaralama Suçu	6/ 439
İstedikleri Mucizeler Verilse Bile Yine İnanmayacakları Bildirilmişti.....	3/ 454
İster Allah Diye Çağırın, İster Rahman	1/ 298
İsteseler de İstemeseler de O'nun Huzurunda Secdeye Kapanırlar	4/ 313
İsteyen İnansın İsteyen İnanmasın	3/ 80
İstiğfar ve Allah Korkusu Allah'ın Merhametini Celbeder.....	1/ 329
İşâret Üslubuyla Mescid-i Aksa'ya Vurgu Yapan Bir Âyet	6/ 148
İşte Allah Bu Niteliklere Sahip Olandır	1/ 39
İşte Allah'ın Hidâyete Erdirdikleri.....	2/ 428
İşte Bu/Kur'ân Bir Rehberdir	2/ 431
İşte Rabbim	1/ 126
İşitme Duyusu Anlamına Gelen ve İnsanla İlgili 'semi'	
Kelimesinin Geçtiği Âyetler.....	5/ 176
İttifak Kurduklarınızın Himayesinde Bulunanlara da Dokunamazsınız.....	3/ 542
İyi İnsan Olmanın Koşullarından Biri de Haberci Peygamberlere İnanmaktır.....	2/ 532
İyi İnsanın İyi Çocuğunun da Kötü Çocuğunun da Olabileceği	3/ 203
İyi Kişi Olmanın Bir Şartı da Zekât Vermektir	6/ 159
İyi Kişilerin Canlarını Müjdeler Vererek Alırlar	2/ 282
İyiliği Emredip Kötülüklere Karşı Çıkmak.....	3/ 29

K

Kaba Tavırlar Takınılmamalıdır	3/ 18
Ka'be ile Mescid-i Haram ve Mekke'nin Önemine Vurgu Yapan Âyetler	6/ 185
Ka'be Yeryüzünde Te'sis Edilen İlk İbâdetgâhtır	6/ 186
Ka'be'nin İnşası ve Bir Sığınak Oluşu	6/ 185
Ka'be'nin Yeri Hz. İbrahim'e Özel Olarak Hazırlanmıştı	3/ 160
Ka'be'nin Önemini Yansıtan Âyetler.....	6/ 185
Kâbid İsim-Sıfatı.....	2/ 244

Kabir Gerçeğine İşaret Eden Üç Farklı Lafız: kabr ve bundan türetilmiş el-kubûr kabirler ve akbere=kabre koydu Lafızları ile el-ecdâs ve berzâh.....	4/ 28
Kabir Gerçeğini Vurgulayan Kavramlar	4/ 27
Kader ve Kaza Konuları Çerçevesinde Yorumlanan Bazı Âyetler	4/ 242
Kadere İman	4/ 240
Kadere Teslimiyet	4/ 247
Kadının Barınağı ile Yiyecek ve Giyeceğinin Sağlanması	6/ 276
Kadınlar Arasında Dolaşan Dedikodular	3/ 212
Kadınlar da Namuslarını Korumalıdır	2/ 254
Kadınlar Gibi Evlerinde Oturmayı Yeğlediler (Tebûk seferinde münafıklar)	3/ 531
Kadınları Mirastan Mahrum Etmek	3/ 384
Kadınların Açılıp Saçılmaları	3/ 393
Kadınların Çalışarak Kazandıkları Malları Kendilerininindir	6/ 278
Kadınların Şahitliği	6/ 247
Kadınların Miras Yoluyla Elde Ettikleri Mâlî Hakları	6/ 278
Kadınların Vasiyet Yoluyla Elde Ettikleri Mâlî Hakları	6/ 281
Kadınların Mâlî Haklarına Vurgu Yapan Âyetler	6/ 278
Kadınlara Mehirlerini Vermemek	3/ 384
Kadınlara Yüklü Mehir Verilmesi	6/ 266
Kadınlara Zorla Vâris Olmak ve Haklarını Gasbetmek	3/ 384
Kadîr İsim-Sıfatı	1/ 500
Kadîr, Kâdir, Muktedir İsim-Sıfatları	1/ 500
“Kâfir” Anlamındaki Tekil “kâfir” Lafzının Yer Aldığı Âyetler ve Bağlamları.....	5/ 542
Kâfir Olarak Ölenlere Tepki.....	4/ 11
Kâfir ve Bazı Nitelikleri.....	5/ 542
Kâfir ve Münafıkların Kalplerine Vurgu Yapan Âyetler.....	5/ 220
Kâfirler İçin Hazırlanan Azap Çeşitleri.....	5/ 557
Kâfirler İçin Tasalanma.....	5/ 568
Kafirler Düşmanınızdır	5/ 568
Kafirlere Boyun Eğilmemelidir.....	5/ 567
Kafirlere Boyun Eğme	3/ 44
Kafirlere Karşı Allah'ın Yardımına Başvurulması Öğütlenmiştir	5/ 564
Kâfirlere Yaptıkları Süslü Gösterilmiştir.....	5/ 569
Kafirlere Yönelik ‘İman Edin’ Emirleri	1/ 13
Kâfirlere Yönelik Tehditler	5/ 554
Kafirleri Dost Edinmeyin	5/ 566
Kâfirleri Tekme-Tokat Cehenneme Sürmeleri	2/ 281
Kâfirlerin İnanç Bazındaki Tutumlarının Benzetildikleri Olay	4/ 490
Kâfirlerin Çoğul “küffâr” Lafzıyla Vurgulandığı Âyetler.....	5/ 572

Kâfirlerin Çoğul “el-keferatü” Lafzıyla Vurgulandığı Bir Âyet	5/ 577
Kâfirlerin İstihzalarının Sonu	5/ 503
Kafirlerin Azapları Hafifletilmez	4/ 167
Kâfirlerin Cezası İşte Böyledir	5/ 557
Kâfirlerin Kalplerine Müdâhele	5/ 234
Kâfirlerin Müminlere Yaptıkları Tazeliğini Koruyan Bazı Teklifleri ve Sözleri	5/ 506
Kafirlerin Ortak Özellikleri	5/ 547
Kâfirlerin Peygamberlere Karşılığı	2/ 518
Kâfirlerin Yakarış ve Uğraşları Çıkmazdadır	5/ 571
Kâfirlerle Olma	5/ 570
“Kâfir oldun” Anlamında Dili Geçmiş Zaman İkinci Tekil Eril Şahıs	
“keferte” Fiilinin Geçtiği Bir Âyet	5/ 479
“Kafir oldular” Anlamında Dili Geçmiş Zaman Üçüncü Çoğul Eril	
Şahıs Etken Kipi “Keferû” Lafzının Geçtiği Âyetler	5/ 480
Kâhir, Kakhâr İsim-Sıfatları	1/ 530
Kâinat / Gökler	4/ 249
Kâinât	4/ 256
Kâinât/Yeryüzü	4/ 325
Kâinâtın Hissettiği Seziliyor	4/ 322
Kâinâtta Ayrıntılar	4/ 429
Kâinâtta Her Şey Allah’ın Kontrolündedir	4/ 277
Kâinattaki Her Şey Allah’a Yakarır	6/ 119
Kalb de Günah İşler	5/ 217
Kalbim Yatışsın Diye	5/ 216
Kalbindekine Allah’ı Şahit Gösterir	5/ 216
‘kalb’ Kelimesinin Çoğul Şekli ‘kulûb’ Lafzının Geçtiği	
Âyetler ve Bağlamları	5/ 220
Kalp	5/ 215
Kalplerde Gizlenen Kesin Düşüncelerden Dolayı Sorgular	1/ 408
Kalpleri İnkârcıdır	5/ 234
Kalpleri Birbirine Isındırılmıştı	5/ 236
Kalpleri Daralır	5/ 235
Kalpleri Eğlence Peşindedir	5/ 235
Kalpleri Hasretle Tutuşturulur	5/ 231
Kalpleri Perdelidir	5/ 227
Kalpleri Sınanmıştı	5/ 243
Kalpleri Üzerinde Kilitler mi Var	5/ 229
Kalplerindeki Hisleri Farklıdır	5/ 231
Kalplerine Cahiliye Bağnazlığı Hâkimdir	5/ 235

Kalplerine Korku Salınır.....	5/ 230
Kalplerine Mühür Basılmıştır	5/ 220
Kalplerinin Doğru Yoldan Ayrılmaması İçin Yakarırlar	5/ 236
Kalplerinin Huzuru ve İnançta Sebati Ön Planda Tutulmuştur	5/ 237
Kalplerinin Kaydığı Hususunda Uyarılmışlardı	5/ 241
Kalplerinin Üzerine Örtü Geçirilmiştir	5/ 227
Kamu Malını Aşıranlara Yönelik Tehdit	6/ 429
Kamuya Ait Mala Peygamber Bile El Koyamaz	2/ 537
Kanatlı Elçi Melekler	2/ 277
Kanlı Gömlek	3/ 210
Kara Hayvanları	5/ 21
Kararlarda Adalet Göstermeye Vurgu Yapan Âyetler	6/ 220
Kararlarda Şeriatın Ayrılmamak	6/ 239
Kararlarda Temel Unsur Allah'ın Koyduğu İlkelerdir	6/ 223
Karasinek	5/ 34
Kardeşine de Peygamberlik Verilmesini İstiyor (Hz. Musa)	3/ 324
Karı-Koca Arasını Bulmak	5/ 285
Karın	5/ 250
Karınca	5/ 35
Karınca'nın Dediklerine Gülümseyip Şükürler Sunmuştu.....	3/ 336
Karınlara Yapılacak İşkence.....	5/ 252
Karı-Koca Arasında İyi Niyet Anlaşmalarını Sağlar	6/ 286
Karşı Cins Hakkında Kalbi Temiz Tutmanın Yolu	5/ 242
Karşı Tarafın Amacı Müslümanları Dinlerinden Vazgeçirtmektir	6/ 416
Karşı Tarafa Duyulan Kin Adâleti Engellememelidir	6/ 247
Karşılarında Rahman'ın Âyetleri Okunanlar	1/ 299
Katı Kalpli Olsaydın	5/ 216
Katılmış Kalplere Vurgu Yapan Âyetler	5/ 226
Katiller	4/ 178
Kaviyy İsim-Sıfatı	1/ 532
Kavl=Söz	2/ 420
Kavl-i Fasl (Çözümleyen/Yanlışı Doğrudan Ayıran Bir Söz)	2/ 420
Kavl-i Sakîl (Pek Ağır Bir Söz)	2/ 420
Kavmi İstiyor Şuayb da Onları İlâhî Azapla Tehdit Ediyor	3/ 241
Kavmi Yûnus'a İman Etmişti	3/ 346
Kayyim (Dosdoğru)	2/ 420
Kaynar Sudan Bir İçki	4/ 233
Kaynar Sudan Bir Karışım	4/ 235
Kayyûm Sıfatının Anlamının Kendisiyle İltitilî Lafızlarla Yansıtılması.....	1/ 290

Kebîr İsim-Sıfatı	1/ 541
Kelâmullah (Allah'ın Sözü).....	2/ 421
Kemik Yığını Olduktan Sonra Diriltilecekmiz Öyle mi?!	4/ 23
Kendi Aleyhlerinde Şahitlik Yapanlar.....	5/ 378
Kendi Lehlerinde Bir Şey Yapamazlar.....	5/ 378
Kendilerine Peygamber Gönderilen Bazı Toplumlar.....	2/ 514
Kendilerini Perişan Edenlerin Nitelikleri.....	5/ 376
Kendine Yönelenleri Bağışlar (Allah)	1/ 406
Kendini Helak Edeceksin.....	3/ 431
Kendisine (Peygamberimize) Kevser Verilmiştir	3/ 563
Kendisine (Musa (a.s.)) Kitap Verilmiştir	3/ 250
Kestirilemeyen Üç Salih Zât.....	3/ 376
Kıblenin Kâbe'ye Çevrilmesi	3/ 497
Kible ve Kibleye Yönelmenin Zorunluluğuna İşâret Eden Âyetler.....	6/ 111
Kırâat Konusuna Vurgu Yapan Âyetler.....	6/ 123
Kırk Gece Süren İbadet.....	3/ 312
Kıyas Cezası ve Bunun Hikmetini Vurgulayan Âyetler.....	6/ 439
Kıssaların En Güzelini İçerir	2/ 366
Kıyam Konusuna İşâret Eden Âyetler	6/ 123
Kıyamet Günü Eller Konuşacak	5/ 195
Kıyamet Olayı Göklere ve Yere Ağır Basıp Çöktürecek	4/ 321
Kıyamet Sahnesinde Ayaklar	5/ 260
Kıyamet Sahnesinde Yüzler.....	5/ 139
Kıyamet Sürecinde Gök.....	4/ 274
Kıyamet Sürecinde Yeryüzü.....	4/ 340
Kıyametin İsimleri	4/ 30
Kıyametin Bilgisi Rabbimin Katında.....	1/ 130
Kıyametin Gerçekleşmesi Göz Kırpması Gibidir	5/ 155
Kıyametin Zamanı Niye Gizlenmiştir?.....	3/ 257
Kıyamette de Mülk ve Hâkimiyet O'nundur	1/ 499
Kız Çocukları Olduğu Muştulandığında Surat Asıyorlardı	3/ 391
Kim Allah'ın İndirdiği ile Hüküm Vermezse.....	2/ 403
Kim Ne Yapmışsa Hepsini Amel Defterinde Yazılı Bulur.....	2/ 468
Kim Rabbine Suçlu Olarak Gelirse.....	1/ 244
Kimi Çocukların Düşman Olabileceğine de Dikkat Çekilmiştir	6/ 315
Kimin Kalbi Mühürlenir	5/ 219
Kimler Aldanış İçindedir.....	1/ 300
Kimler Allah'ı Pek Bağışlayıcı ve Pek Merhametli Olarak Bulur?.....	1/ 323
Kimler Saçmalamakla Nitelendirilmiştir?	1/ 305

Kimlerin Buyrukları Dinlenmez	6/ 234
Kimse Allah'ın Rahmetini Engellemez.....	1/ 339
Kimse Yarın Eyvah Demeden Önce.....	4/ 356
Kimse Yanlış Yargılamaya Varmasın	6/ 226
Kişi Ne Yaparsa Kendine Yapar	5/ 358
Kişi veya Toplumlara Duyulan Kin-Hınc Adaletsizliğe Sürüklememeli.....	6/ 222
Kişi Yüzünü Allah'a ve Dine Çevirip Teslim Etmelidir	5/ 133
Kişileri Değerlendirmede Temel Ölçü	5/ 427
Kişiyi Çocukları da Kurtarmaz.....	6/ 316
Kitâb Lafzı ile Hz. Musa'ya İndirilen Tevrât'ın Murad Edildiği Âyetler.....	2/ 454
Kitâb Lafzı ile İncil'in Kastedildiği Bir Âyet	2/ 460
Kitâb Lafzı ile Diğer Peygamberlere Verilen Kitapların Kastedildiği Âyetler	2/ 461
Kitâb Lafzı ile Levh-i Mahfuz ve Amel Defteri'nin Murad Edildiği Âyetler	2/ 463
Kitâb Lafzı ile Kaderin/Alın Yazgısının Murad Edildiği Âyetler.....	2/ 469
'Kitâb' Lafzı ile 'Kitap' Dışındaki Manaların Murad Edildiği Âyetler	2/ 471
Kitâb Lafzı ile Mutlak 'Kitap' Anlamının Murad Edildiği Âyetler	2/ 474
'Kitâb Lafzı ile Kur'ân'ın Murad Edildiği Yorumunun Yapıldığı Âyetler	2/ 394
Kitaba İman.....	2/ 382
Kitaba Sarılanlar Övülüyor	2/ 388
Kitaba Vâris Kılınanlar	2/ 393
Kitâb'ın Çoğul Şekli 'kütüb' Kelimesinin Geçtiği Âyetler	2/ 478
Kitab'ın Muhkem ve Müteşâbih Âyetlerden Oluştugu.....	2/ 383
Kitabı Sana Allah İndirdi	2/ 385
Kitabın İndiriliş Amacı	2/ 384
Kitâbullah (Allah'ın Kitabı).....	2/ 421
Kitâb-ı Azîz (Pek izzetli/Güçlü Bir Kitap).....	2/ 421
Kitâb-ı Hakîm (Pek Hikmetli Kitap).....	2/ 415
Kitâb-ı Mestûr (Satırlara Dökülmüş Bir Kitap).....	2/ 421
Kitâb-ı Mekkûn (Saklı/Korunmuş Bir Kitap).....	2/ 421
Kitâb-ı Mubârek (Kutlu Bir Kitap).....	2/ 421
Kitâb-ı Mubîn (Açıklayan Kitap).....	2/ 415
Kitâb-ı Müteşâbih (Çeşitli Anamlara Gelen Kitap).....	2/ 421
Kitap Kimin Katından İndirilmiştir	2/ 392
Kitapla İndirilenler Üzerinde Düşünmeye Çağırان Âyetler	2/ 383
Kitapla Amel Defterinin Kastedildiği Âyetler	2/ 466
Kitaplarındaki Gerçekleri Gizleyen Yahudiler.....	4/ 181
Kitaplara İman	2/ 361
Kitaplara İmanda Aslolan Kitapların Hepsine İnanmaktır.....	2/ 478
Kitapta İsimleri Anılanlar	2/ 391

Kitapta Hükümler.....	2/ 386
Koca, Verdiği Mehirden Yiyebilir mi?.....	6/ 267
Kocaları Ölen Kadınların İddet Süreleri ve Bu Süreyi Geçirecekleri Yerleri.....	6/ 292
Konuşmanın Önemi	6/ 280
Korkanları Uyar	3/ 86
Korku Namazının Meşruluğuna İşâret Eden İki Âyet	6/ 138
Korku Namazının Nasıl Kılınacağını Öğreten Bir Âyet.....	6/ 138
Korkunç Zenginlikleri Para Etmeyen Gürûh	4/ 368
Koruyan ve Bilgiç Biri (Hz. Yusuf)	3/ 233
Koruyucu ve Yazıcı Melekler	2/ 279
Koyun - Keçi.....	5/ 31
Köpek.....	5/ 38
Körelen Kalpler.....	5/ 245
Körle Gören Aynı Olur mu.....	5/ 165
Kötü Hesap.....	4/ 85
Kötü Lakaplarla Yaftalamak	3/ 394
Kötülüğe İyilikle Mükabele Edilmelidir.....	3/ 25
Kuddûs, Selâm İsim-Sıfatları.....	1/ 558
Kulak - Burun - Diş.....	5/ 172
Kulak Hırsızlığı.....	6/ 429
Kulaklarında Ağırılık Bulunanların Kur'ân Karşısındaki Tutumları	5/ 173
Kulları Pekâlâ Görmektedir	2/ 11
Kullarımı Geceleyin Yola Çıkar ve Denizde Kuru Bir Yol Aç	3/ 291
Kulumuza İndirdiğimizde Şüphenez Varsa	2/ 396
Kuluna Apaçık Âyetleri İndirendir	2/ 397
'Kur'ân Âyet ve Sûrelerinin 'nüzûl' Masdarından Türemiş Fiiller ile Vurgulanması.....	2/ 395
Kur'ân	2/ 361
Kur'ân İnananlara Özgü (Ma'nevî) Şifâlar İçerir	2/ 369
Kur'ân Şeytanın Sözü Değildir.....	2/ 338
Kur'ân ile Öğüt Ver.....	2/ 374
Kur'ân Okuduğunuz Sırada da Tepenizde Bulununuz	2/ 365
Kur'ân Okumaya Başlanıldığında Bile Allah'a Sığınılması Emrediliyor	2/ 367
Kur'ân Ramazan Ayında İndirildi	2/ 362
Kur'ân Ulusal ve Uluslararası Onurlu Barışı Hedef Gösterir	6/ 386
Kur'an Uyarı ve Öğüt Kitabı	2/ 388
Kur'ân Üzerinde Düşünmüyorlar mı?	2/ 363
Kur'ân ve Âyetleri Kimlere Yol Gösterir.....	2/ 424
Kur'ân, İnsanlık Alemi İçin En Doğru Yolun Ne Olduğunu Gösterir	2/ 367

Kur'ân, Musa (a.s.)'ın Doğru Yola İletilenlerden Olduğunu Haber Vermiştir	....3/ 250
Kur'ân-ı Arabiyy (Arapça Bir Kur'ân)	.....2/ 420
Kur'ân-ı Azîm (Pek Azametli Kur'ân)	.....2/ 415
Kur'ân-ı Hakîm (Pek Hikmetli Kur'ân)	.....2/ 415
Kur'ân-ı Kerîm (Pek Şerefli Bir Kur'ân)	.....2/ 420
Kur'ân-ı Mecîd (Şanlı Bir Kur'ân)	.....2/ 420
Kur'ân-ı Mübîn (Açık/Açıklayan Bir Kur'ân)	.....2/ 420
Kuş: 'Sana Sebe Ülkesinden Haber Getirdim'	.....3/ 337
Kuşkusuz Rabbiniz Allah'tır	.....1/ 207
Kuşlar	.....5/ 41
Kuşları Hava Boşluğunda Tutan Kim	.....1/ 306
Kuşlar da Allah'ı Kutsayıp Zikrederler	.....5/ 44
Kur'ân'ı Dinleyip Anlayan ve Anlamınca Uyarımlar	.....2/ 373
Kur'an Allah'ın Rahmeti Olarak Nitelendiriliyor	.....1/ 348
Kur'ân'ın İsim Olarak Geçtiği Âyetler	.....2/ 362
Kur'ân'ın İsimleri	.....2/ 413
Kur'ân'ın Âyetlere Ayrılmasının ve Parça Parça İndirilmesinin Nüktesi	.....2/ 370
Kur'ân'ın Bir Hidâyet, Rehber Bir Kitap Olarak Nitelendirildiği Âyetler	.....2/ 378
Kur'ân'ın Çocuk Aldırmaya Bakışı	.....6/ 306
Kur'ân'ın Dili Arapça'dır	.....5/ 187
Kur'ân'ın Evrenselliğinin Bir Belgesi	.....2/ 363
Kur'ân'ın Hz. Peygamber Tarafından Öğretildiğinin Vurgulandığı Âyetler	.....2/ 381
Kur'ân'ın 'Kitâb' Lafzı ile Vurgulandığı Âyetler	.....2/ 378
Kur'ân'a Göre Namaz Müslüman Olmanın Belirtilerinden Biridir	.....6/ 97
Kur'an'da İnsanlar Gibi Cinlere de Meydan Okunuyor	.....2/ 317
Kur'ân'da Açıkça İsimleri Geçen Peygamberler	.....3/ 93
Kur'ân'da Bazı Olaylara İnsanları Sınamak İçin Yer Verilmiştir	.....2/ 369
Kur'ân'da Gök/Gökler ve Yeryüzü	.....4/ 264
Kur'an'da Hz. Muhammed	.....3/ 382
Kur'an'da Sebe' Ülkesi	.....3/ 341
Kur'ân'ın Seslendirilmesinde 'rattele=tertil ile okudu' Fiilinin Kullanılması	.....2/ 445
Kur'ân'daki Tekrarların Esprisi	.....2/ 367
Kur'ân'dan Kolayınıza Geleni Okuyun	.....2/ 375
Kur'ân'dan Perdelenenler	.....2/ 368
Kur'ân-ı Kerîm'in Yardımlaşmaya Verdiği Önemi Yansıtan Âyetler	.....6/ 333
Kurbağa	.....5/ 47
Kurban Bayram Namazına İşaret Olarak Yorumlanan Bir Âyet	.....6/ 136
Kureyş Mi'râc Olayını Kabullenenemişti	.....3/ 472
Kureyş'in Küfür Üzerinde İttifakları	.....3/ 458

Kurt	5/ 39
Kurtuluşa Ermişlerdir (Ensar).....	3/ 481
Kutlu Bir Zikir (Kur'an)	2/ 417
Küfredenlere Hayatları ve Yaptıkları Süslü Gösterilmiştir	5/ 483
Küfredenlerin Elllerine Fırsat Geçtiğinde Hemen Tepenize Binerler.....	3/ 68
Küfredenlerin Âhiretteki Pişmanlık ve Temennileri.....	5/ 487
Küfredenlerin Dünyadaki İyi İşleri Âhirette Nasıl Değerlendirilecektir	5/ 497
Küfrün Önderlerinin Şuayb'a: 'Dininizden Dönün!' Tekliflerine Onun Cevabı ..3/ 238	
"küfr" Kökü ile Bu Kökten Türemiş İsim ve Fiillerin Birlikte Geçtiği Âyetler ...5/ 531	
Küfür Aşırı Davranışlar Sergileme Sebebidir	5/ 471
Küfür Kavramı ve Bu Kelimeden Türetilmiş Fiil ve İsimler.....	5/ 471
Küfür Lanet Sebebidir.....	5/ 471
Küfür Önderlerinin Tarih Boyunca İnananlara Yöneltiltikleri Eleştirilerinden Bir Kesit.....	5/ 493
Küfürde Yarışanlar (Büyük Azaba Uğrayacak)	4/ 177
Kürsî.....	4/ 263
Kürsüsü Kâinâtı Kaplamıştır.....	1/ 376

L

Latîf İsim-Sıfatı.....	2/ 104
Latîf-Habîr İsim-Sıfatları	2/ 91
Levh-i Mahfuzun Kastedildiği Âyetler	2/ 463
Levh	4/ 263
Lezâ.....	4/ 209
Liân Boşanma Sebebidir	6/ 287
Lisân-i Arabiyy (Dili Arapça)	2/ 421
Lokman	3/ 379
Lokman'ın Oğluna Öğütleri.....	3/ 379
Lokman'a Bilgelik Verilmişti.....	3/ 379
Lokman: "Namazı Kıl, İyiliği Emret, Kötülükten Sakındır"	3/ 379
Lut Kavmini Helakla Görevlendirilen Meleklerin Hz. İbrahim'e Uğramaları	3/ 186
Lut Olayının Şuara Sûresindeki Açılımı	3/ 196
Lût Peygamber.....	3/ 191
Lut, Kavmini Uyarıyor.....	5/ 191
Lut Kavminin Altını Üstüne Getirdik	3/ 193
Lutuflar Erkek ve Kadın Müminlere Vaad Edilmiştir.....	5/ 459

M

Maddî ve Ma'nevî Dünyası Güvenceye Alınmıştı.....	3/ 553
Maddî ve Ma'nevî Temizliğin Önemini Vurgulayan Âyetler	6/ 73
Madenlere İşâret Eden Âyetler	5/ 95
Mağfiret Vaadleri.....	1/ 414
Mağfirete Koşuşun	1/ 414
Mahşer Alanına Yüzleri Üstü Sürüklenecekler.....	5/ 142
Mâi ke'l-mühl	4/ 239
Mâi sadîd.....	4/ 239
Makam-ı İbrahim	6/ 200
Mâlik İsim-Sıfatı.....	1/ 493
Maymun-Domuz.....	5/ 36
Mazeret Uydurmalarına Fırsat Verilmeyenlerin Dilinden: Rabbimiz!	1/ 159
Mecîd İsim-Sıfatı	1/ 552
Meçhûl Peygamberin Dilinden: Rabbim!	1/ 108
Medine ve Çevresindeki Diğer Toplum Katmanlarının Tavırları	3/ 483
Medine'de Yaşanan Bazı Tarihî Olaylar	3/ 497
Medyen Halkının Şuayb'a ve İnananlara Yönelik Tehditleri.....	3/ 238
Mehirde Hz. Peygambere Özgü Bir Hüküm.....	6/ 267
Mehre Vurgu Yapan Âyetler	6/ 265
Mekke "Anakent" Olarak Nitelendirilmiştir.....	6/ 194
Mekke Dönemi.....	3/ 418
Mekke'li Müşriklerin Toplum ve Fert Olarak İslam'a ve Müslümanlara Karşı Yaptıkları	3/ 447
Mekke'nin Fethi.....	3/ 535
Mekke'nin Fethine İşâret Eden Âyetler ve Rasûlullah'ın Rüyası	3/ 535
Mekke'nin Önemini Yansıtan Âyetler	6/ 193
Melekler Zekerîyya (a.s.)'ın Bir Çocuğu Olacağını Muştuluyor.....	3/ 349
Melekler Bizler İçin Dua Ederler.....	2/ 290
Melekler Hz. Musa'dan Miras Kalan Kutsal Emanetler Sandığını Taşımışlardı	2/ 287
Melekler ile Gök Görültüsünün Allah'a İbadet Ettiklerini Yansıtan Âyetler.....	6/ 118
Melekler Somut Varlıklardır	2/ 275
Melekler Sürekli Allah'ı Kutsayıp Överler.....	2/ 274
Melekler Süresi Elli Bin Yıla Tekabül Eden Bir Günde İlâhî Huzura Varırlar.....	2/ 274
Melekler ve İnsanlar	2/ 284
Melekler Yeryüzüne Görevli Olarak İndirilirler	2/ 273
Melekler Zekerîyya ve Meryem'i Ne ile Muştulamışlardı?	2/ 287

Meleklerden de Elçiler Seçilmiştir.....	2/ 520
Meleklerle İman	2/ 266
Meleklerle İnanmayı Öngören Âyetler	2/ 267
Meleklerle Âdem'e Secde Etmeleri Emrinin Verilmesi.....	2/ 285
Meleklerle Melek Elçi.....	2/ 273
Melekleri Dışı Olarak Değerlendiriyorlardı.....	2/ 271
Meleklerin Açıkta Görülecekleri Gün de Gelecek.....	2/ 272
Meleklerin Âdem'e Secde Etmeleri Aşaması	3/ 97
Meleklerin Cennetlikleri Selamlamaları	2/ 282
Meleklerin Dilinden: Âlemlerin Rabbi!.....	1/ 119
Meleklerin Dilinden: Rabbimiz!	1/ 162
Meleklerin Şefaati da Allah'ın İznine Bağlıdır	2/ 250
Meleklerin Şefaatlarının Yarar Sağlamasının Koşulu	2/ 290
Meleklerin Laneti.....	2/ 283
Meleklerin Meryem'e Verdikleri Müjde	3/ 355
Meleklerin Yardımı	3/ 501
Melik, Mâlik, Melik İsim-Sıfatları.....	1/ 492
Melik İsim-Sıfatı.....	1/ 492
Meltemden Fırtınaya.....	4/ 453
Merhamete Mazhar Olmanın Şartı.....	1/ 331
Merhametlilerin En Hayırlısı	1/ 331
Merhametlilerin En Merhametlisi	1/ 330
Meryem İffetini Korumuştu	4/ 253
Meryem Olayı Bir Âyet (İşaret)tir	3/ 356
Mesânî (İkili, İki Yönü (Zâhiri ve Bâtını) Kapsayan)	2/ 421
Mescid-i Dırâr	6/ 149
Mescid-i Haram ile Mescid-i Aksa'nın Birlikte Geçtiği Bir Âyet.....	6/ 148
Mescid-i Haram ve Ka'be Dışında İsimleri Açıkça Zikredilen Hac Mekânları ..6/ 200	
Mescid-i Haram'ın Geçtiği ve Öneminin Yansıtıldığı Âyetler	6/ 143
Mescid-i Haram'ın Önemini Yansıtan Âyetler	6/ 187
Mescid-i Harâm'a Saygı Gösterilmesini Vurgulayan Âyetler	6/ 188
Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya Götürülmüştü.....	3/ 471
Mescid-i Kuba'ya İşâret Eden Bir Âyet.....	6/ 149
Mescidlerde Vakarlı Olmaya İşâret Eden Bir Âyet.....	6/ 150
Metîn (sağlam) İsim-Sıfatı.....	1/ 532
Mev'ıza (Bir Öğüt)	2/ 422
Mevlâ İsim-Sıfatı	1/ 371
Mısır Melik'inin Rüyası.....	3/ 219
Mi'râc Olayı Aşamasında Rasulullah'ın Kalbine Operasyon Yapılmıştı.....	3/ 471

Mîzân/Terazi	4/ 89
Muahhir	2/ 259
Muamelât	6/ 213
Mu'cizevî Meleklerin Görülmesi Kâfirlerin İmana Gelmeleri İçin	
Yeterli Değildir	2/ 271
Mucizeler Allah'ın Tekelindedir	3/ 456
Mucizelere Mekân Dağlar	4/ 482
Muhammed Allah'ın Elçisidir	3/ 548
Muhammed En Son Peygamberdir	3/ 535
Muhammed Herhangi Birinizin Babası Değildir	3/ 547
Muhammed Sadece Bir Peygamberdir	3/ 547
Muhammed	3/ 547
Muhammed'e İndirilmiş Olana İman Edenler	3/ 547
Muîd	2/ 256
Mukîm Azaba Çarptırılacak Gruplar	4/ 197
Muhsî	2/ 260
Mukaddim	2/ 262
Mukarrep Melekler	2/ 278
Muktedir İsim-Sıfatı	1/ 511
Muntakım İsim-Sıfatı	1/ 555
Musa (a.s.) Aralıksız Kırk Gece Kendini Rabbine Vermişti	3/ 250
Musa Firavun'un Sarayında Annesinin Kucağında	3/ 264
Musa Gördüğü Sihirler Karşısında Ürpermeye Başlayınca	
Allah Güvence Veriyor	3/ 278
Musa ile Bağlılarının Firav'undan Kaçışları ve Kurtuluşları	3/ 291
Musa ile Harun'a Birlikte Lutfedilen Nimetler	3/ 324
Musa Medyen Yolunda	3/ 308
Musa Mucizelerle Gelmişti	3/ 260
Musa Peygamber	3/ 247
Musa Rabbine Yakarsın	1/ 245
Musa ve Bağlılarının Denizi Geçip Kurtulmaları	3/ 293
Musa ve Sâmiri	3/ 313
Musa (a.s.) Değişik Zamanlarda Lutuflara Mazhar Kılınmıştı	3/ 251
Musa (a.s.)'ın Anasının Yüreği	3/ 265
Musa (a.s.)'ın Güçlü ve Güvenilir Olması	3/ 254
Musa (a.s.)'ın Öfkeli Olması	3/ 253
Musa'nın Anıldığı İki Önemli Sıfatı	3/ 253
Musa'nın Annesine Yapılan Vahy	3/ 264
Musa'nın Asa'sı Büyücülerin Araçlarını Toplayıp Yutuyor	3/ 271

Musa'nın Asası ve Taştan Fıskıran On İki Kaynak.....	3/ 260
Musa'nın Ateş Olarak Algıladığı Şey	3/ 256
Musa'nın Bedduası	3/ 300
Musa'nın Daveti, Sihirbazlıkla Suçlanması, Firavun'un Sihirbazlardan Yardım İstemesi ve Sihirbazların Yenilgisi	3/ 266
Musa'nın Firavun'u Davetle Görevlendirilmesi	3/ 274
Musa'nın Kudüs'e Gitmesi ve İsrailoğullarına Yönelik Yergiler	3/ 310
Musa'nın Medyen'de Kalması ve Evlenmesi	3/ 308
Musa'nın Rabbi ile Olan Mikatı	3/ 312
Musa'nın Rahmete Mazhar Kılınmış Bir Kul (Hızır) ile Buluşması	3/ 319
Musa'nın Savunması	3/ 306
Musa'nın Sihirbazları Uyarması	3/ 277
Musa'nın ve Ona İnanan Soylunun Dilinden Rabbimiz	1/ 222
Musa'ya Bir Vâdi'de Seslenilmişti	3/ 259
Musa'ya Dokuz Mucize Verdik	3/ 263
Musa'ya ve Kardeşine Vahyettik	3/ 323
Musa'ya Verilenlere İnanmakla Yükümlü Kılınmışsınız	3/ 249
Musaddik (Doğrulayan/Onayan)	2/ 421
Musavvir İsim-Sıfatı	2/ 149
Mutlak Anlamda Kitaplara İşâret Edenler	2/ 479
Mübarek Bir Kitap	2/ 388
Mübârek (Pek Feyizli, Bereketli)	2/ 421
Müheymin (Gözeten, Kontrol Eden)	2/ 422
Müheymin İsim-Sıfatı	2/ 21
Mühacirler Kendilerine Mirasçı Yapılmıştı	3/ 480
Mühacirleri Kendilerine Tercih Etmişlerdi	3/ 481
Mükâtebe Akdi Çerçevesinde Gerçekleştirilen Borçlanma	6/ 370
Mülk O'nun'dur	1/ 495
Mülkün (Hükümranlılığın) Allah'a Ait Olduğunun Dolaylı Yansıtılması	1/ 500
Mülkünde Ortağı Yoktur	1/ 498
Mülkünü Dilediğine Verir	1/ 498
Mümin ile Fasık Bir Tutulamaz	5/ 430
Mü'min İsim-Sıfatı	1/ 491
Mümin Müminleri Dost Edinmelidir	5/ 453
Mümin Olmayanların Müslümanların Başına Geçmelerinin Doğru Olmayacağına İşâret Eden Âyetler	6/ 229
Müminler İçin Bir Öğüttür	5/ 452
Müminler İçin Bir Rehber ve Bir Müjde Olan	5/ 451
Müminler Anlatılanlardan İbret Almalı	5/ 455

Müminler Yalnız Allah'a Tevekkül Etsin	5/ 437, 453
Müminlerden Kendisini Hayırla Anmaları İstenmiştir	3/ 567
Müminler Korkar ve Saygı Gösterirler	5/ 241
Müminlere Müjdele	5/ 437
Müminlere Yönelik 'İman Edin' Emirleri	1/ 15
Müminlere Yönelik 'Cihâd Edin' Emirleri	6/ 377
Müminlere, Hz. Peygamber'in Canının Kendi Canlarından Daha Değerli Olduğu Bildirilmiştir	3/ 555
Müminlerin Bağışlanma İstekleri	1/ 413
Müminlerin Bir Vasfı da İktidar Mevkiine Geldiklerinde Namazı Düzgünce Kılmalarıdır	6/ 98
Müminlerin Kalplerine Müdâhele Şekli	5/ 239
Müminlerin Kalplerine Vurgu Yapan Âyetler	5/ 236
Müminlerin Mescid-i Harâm'a Girmelerini Engellemek	6/ 190
Mümît İsim-Sıfatı	2/ 230
Münafık ve Kâfirlerin Yeri Cehennemdir	4/ 150
Münafıklar Azabı Mağfirete Tercih Etmişlerdi	1/ 413
Münafıklara Yönelik 'İman Edin' Emirleri	1/ 12
Münafıkların Nadîr Oğulları ile İttifak Kurmaları	3/ 525
Münafıkların Tavırları	3/ 483
Münşîûn İsim-Sıfatı	2/ 150
Müreffeh Hayatınızın Böyle Devam Edeceğini mi Sanıyorsunuz?	3/ 146
'Mürsel/Mürselûn=gönderilmiş elçi/ elçiler' Lafızları ile Peygamberlerin Gönderilmiş Olduğunun Vurgulanması	2/ 523
Müslüman Olarak Ölmeye Bakın	4/ 10
Müslümanlar Görülmeyen Orduların Desteklerine Mazhar Kılınmışlardı	3/ 514
Müslümanlar Verdikleri Sözlerini Tutmakla Yükümlü Kılınmışlardır	6/ 410
Müslümanları Yurtlarından Çıkmaya Mecbur Bırakmışlardı	3/ 448
Müslümanların Antlaşmayı Tek Taraflı Bozmaları	6/ 412
Müslümanlara "rükû edin" Emrinin Verildiği Bir Âyet	6/ 126
Müslümanlara Savaş Açmışlardı	3/ 447
Müşrikler Hz. Peygamberin Ka'be'yi Ziyaretine İzin Vermemişlerdi	3/ 518
Müşriklerden İddiaları İçin Kitap İsteniyor	2/ 476
Müşriklere Bir Kitap mı Vermişiz?	2/ 476
Müşriklerin İstedikleri Mucizeler	3/ 454
Müşriklerin Camileri Onarmaları Beklenmemelidir	6/ 152
Müşriklerin Şirk Gereççeleri	3/ 424
Müşriklerin Kur'ân'a Yönelik Küfür ve İsnatları	3/ 459
Müşriklerin Mescid-i Harâm'a Girmeleri Yasaklanıyor	6/ 193

Müşriklerin Müminleri Alaya Almaları	3/ 452
Müşriklerin Ölüm Sonrasına Bakışları	4/ 25
Müşrikler, Allah'ın Doğrudan Kendileri ile Konuşmasını İstemişlerdi.....	3/ 454
Müşrikler: “Altından Evin Olmalı”	3/ 457
Müşrikler: “Göğü Tepemize Yıkmalısın”	3/ 457
Müşrikler: “Kendisine Hazine Verilmeli İdi”	3/ 455
Müteâl İsim-Sıfatı	1/ 538
Müttakiler İçin Daha Hayırlı Yurt Âhiret Yurdudur.....	4/ 72
Müttakiler Cehîm Azabından Korunmuşlardır	4/ 143
Müttakileri Toplayacağımız Gün	4/ 80
Müzill İsim-Sıfatı.....	2/ 235

N

“na’budu ” Fiili ile Allah’a İbadetin Vurgulandığı Âyetler	6/ 57
“na’budu” Fiili ile Putlara İbadet Etmemenin Vurgulandığı Âyetler	6/ 58
Nadîr Oğullarının Yurtlarından Sürülmeleri	3/ 526
Nadîr Oğullarından Alınan Ganimetler.....	3/ 527
Namazın Önemini Vurgulayan Âyetler	6/ 97
Namaz Kılanlardan Övgü ile Sözedilen Âyetler	6/ 99
Namaz Kılanların Dünya ve Âhiret Kazanımlarının Çeşitliliğine İşâret Eden Âyetler	6/ 102
Namaza Gereken Önemi Vermeyenlerin Kınandıklarını Bildiren Âyetler	6/ 105
Namaz Kılmaya Engel Olanların Kimler Olduğunu Vurgulayan İki Âyet.....	6/ 106
Namazın Bazı Şartlarına Vurgu Yapan Âyetler	6/ 110
Namaza Duracak Kişinin Görünen ve Görünmeyen Pisliliklerden Temizlenmiş Olmasının Gerekliğini Bildiren Âyetler	6/ 110
Namaz Günahları Siler.....	6/ 103
Namaz Kılmanın Tekil “ekim” Emir Kipi ile Hz. Peygamber’in Şahsında Emredildiği Âyetler	6/ 92
Namaz Kılmanın “muhafaza edin,” Anlamındaki “hâfizû” Emir Kipi ile Emredildiği Bir Âyet.....	6/ 94
Namaz Kılmayı Emreden Âyetler.....	6/ 90
Namazın Bazı Rükünlerine Vurgu Yapan Âyetler	6/ 122
Namazın “ve’mur” ve “sallî” Emir Kipleri ile Hz. Peygamber’in Şahsında Emredildiği İki Âyet.....	6/ 93
Namaz-Ezan ve Mescitler	6/ 87
Namazların Beş Vakit Olduğunun Belgesi Olarak Yorumlanan Bir Âyet	6/ 115

Namazların Vakitlere Bağlandığını Vurgulayan Bir Âyet	6/ 114
Namusunu Korumuştu (Meryem)	3/ 356
Nasıl Yemin Verdirileceği	6/ 243
Nazar Değmesinin Gerçek Olduğu Doğrultusunda Yorumlanan Bir Âyet	5/ 164
Nebe-i Azîm (Pek Azametli Haber)	2/ 415
Ne Güzel Yardımcı	1/ 437
“Ne inkarcı/ne nankör” Anlamında Fi’l-i Taaccub Diye	
Nitelenen “mâ ekferah” Lafzının Geçtiği Bir Âyet	5/ 479
Ne Kötü Yatak	4/ 145
Ne Söylediğimi Sen Biliyorsun	2/ 44
Ne Yaptığınızı Pekâlâ Görür (Allah)	2/ 7
Nefl’in Sarf Yerleri	6/ 410
Nefs	2/ 351
Nehirler	4/ 500
Neml Sûresinde Hz. Süleyman’ın Hayatından Aktarılan Ayrıntılı Bir Kesit	3/ 336
Nerede Olursanız Olun Zamanı Geldiğinde Ölüm Yakanıza Yapışır	4/ 15
Nezîr (Bir Uyarıcı)	2/ 422
Nikah Öncesinde Tarafların Birbirlerini Görmeleri	6/ 253
Nikâh ve Evlilik	6/ 251
Nikâh ve Evlilik Kapsamındaki Âyetler	6/ 253
Nikahı Haram Olan Kadın ve Kızlar	6/ 273
Nikâha Doğrudan Teşvikte Bulunan Âyetler	6/ 255
Nikaha Talip Olmanın Meşruluğu	6/ 256
Nimet Kaynağı (Gök)	4/ 274
Nimettlilerin Nimetlerine Göz Dikme	3/ 429
Nuh İsminin Örnek Gösterilme Vesilesiyle Geçtiği Âyetler	3/ 124
Nuh Peygamber	3/ 107
Nuh Peygamberin Mücâdelesini	3/ 62
Nuh Rabbine Seslendi	1/ 243
Nûh Sûresinde Nûh Olayı	3/ 120
Nuh Tufanında Yeryüzü	4/ 344
Nuh (a.s.): “Gaybı Bilmem”	3/ 110
Nuh’a Övgüler	3/ 125
Nuh’a Selam	3/ 118
Nuh’u Kavmine Elçi Olarak Gönderdik	3/ 107
Nuh’un Bedduası	3/ 123
Nuh’un Kavmine Nuh’tan Başka Elçiler de Gönderilmiştir	3/ 116
Nuh’un Yakarışı	3/ 117
Nuh’un Karaya Çıkışı	3/ 114

Nûr	2/ 422
Nûr-i Mübîn (Açığa Çıkaran Bir Aydınlık).....	2/ 423
Nûr İsim-Sıfatı	1/ 293
Nutfe Lafzının Bağımsız Olarak Geçtiği Âyetler	5/ 116

O, Ö

O Çok İyi Duyar Çok İyi Bilir	2/ 15
O Gün İnanmayanların Ağızlarına Mühür Vurulacak	5/ 182
O Gün Göz Her Şeyi Net Görecektir	5/ 156
O Gün Herkese Kazandığının Karşılığı Eksiksiz Verilir	5/ 349
O Gün Kimse Başkası Adına Bir Şey Yapamaz.....	5/ 347
O Her Şeyi Pekâlâ Görmektedir	5/ 7
O Zâlimler Topluluğuna Git.....	3/ 279
O, Sinelerin Özünü Çok İyi Bilir	2/ 31
O, Yapmakta Olduklarından Pekâlâ Haberlidir.....	2/ 86
O'dur Çok İyi Duyan Çok İyi Gören	2/ 19
O'dur Tevbe Kabul Eden ve Pek Merhametli	1/ 328
Oğullarınızı Boğazlıyorlardı	3/ 295
Okuma-Yazmanın Yaygın Olmayışı	3/ 398
O'na Şiir Öğretmedik.....	2/ 49
O'na Hiç Kimseyi Ortak Koşmam.....	6/ 21
O'na İbadetten Gocunmazlar	6/ 46
Okunmakta Olan Kur'ân'ı Dinleyin	2/ 364
Okunması Emredilen ve Okunan Kitap	2/ 390
Okuyuş Anlamında Yorumlanmaya Elverişli Âyetler.....	2/ 377
Olumlu Bir Üst Kimlik Sahibi Olarak İnananların Yansıtıldığı Âyetler.....	5/ 427
Olumsuz Bir Üst Kimlik Olarak Küfrün ve Kâfirlerin Yansıtıldığı Âyetler	5/ 467
Ona İndirilmeli Değil miydi?	2/ 408
Onlara Gökleri ve Yeryüzünü Kimin Yarattığını Sor	3/ 353
Onlara Gönderilen Tek Uyarıcı Sensin	3/ 407
Onlardan Yüz Çevir	3/ 439
Onlar Ölü Değillerdir	4/ 10
Onlara Gökleri ve Yeryüzünü Kimin Yarattığını Sor	3/ 353
Onlara Gönderilen Tek Uyarıcı Sensin	3/ 407
Onlardan Yüz Çevir	3/ 439
Onları İleride Bir Araya Toplar	4/ 79

Onları Affetti	1/ 391
Onları Bir Araya Toplayacağımız Gün	4/ 79
Onları Sen Bilmesen de Biz Biliyoruz.....	2/ 52
Onları Siz Bilmezsiniz, Allah Bilir	2/ 55
Onları Tanık Tutmadım	2/ 102
Onları Toplayacağı Gün	4/ 80
Ordunun Hazırlanması	6/ 386
Oruç.....	6/ 173
Orucun Keffâret Vesilesi Olması	6/ 178
Oruç İnananlara Farz Kılınmıştır	6/ 175
Oruç Tutanların da Övüldükleri Bir Âyet	6/ 177
Ortak Anlamında “şerîk” Kelimesinin Geçtiği Âyetler	6/ 8
Ortaklar Anlamında “şürekâ” Lafzının Yer Aldığı Âyetler.....	6/ 9
Ortak Koşma Anlamındaki “şirk” Lafzının Geçtiği Âyetler.....	6/ 7
Öfkeleri Ağızlarından Taşıyor.....	5/ 178
Öğütçünün Görevi Alacağı Sonucu Hesaba Katmadan Öğütte Bulunmaktır	3/ 31
Öğütler İnkâr Edenleri Etkiler mi?	3/ 84
Ölçme ve Tartmada Hile Yapılmamalıdır	6/ 360
Öldürülen Peygamberler Vardı.....	3/ 33
Öleceğini Sezenin Vasiyeti.....	4/ 11
Öleceklerini Sezdikleri Anda Tevbe Edenler	4/ 184
Ölmek Üzere Olanın Dilinden: Rabbim!	1/ 108
Ölü Olarak Değerlendirilen Diriler.....	4/ 21
Ölümler Canlanıp Konuşsa Yine İnanmazlar.....	3/ 455
Ölüm Allah'ın Tasarrufundadır	4/ 13
Ölüm Bir Kurtuluştur, Onun İçin Cehennemde de Ölüm Yoktur	4/ 20
Ölüm Bizim Takdirimizdir.....	4/ 24
Ölüm Gelip Çatmadan Hayır Yapın	4/ 26
Ölüm Gerçeği ve Âhiret Geçidi: Kabir Hayatı	4/ 8
Ölüm Kâbusları.....	4/ 18
Ölüm Korkusu.....	4/ 8
Ölüm Meleği/Melekleri	2/ 280
Ölüm Melekleri Ellerini Uzatırlar.....	2/ 281
Ölüm Meleklerinin Müminler ile Kâfirlere Farklı Muameleleri.....	2/ 280
Ölüm, Süresi Belirlenmiş Bir Yazgıdır	2/ 469
Ölümden Sonra Dirilişten Kuşku Duyanlara	4/ 297
Ölümlerle Burun Buruna Gelmeden Önce Ölmek İçin Can Atıyordunuz	3/ 508
Ölümleri Sırasında ve Sonrasında Kâfirler	5/ 569
Ölünün Borcu.....	6/ 367

Ömrü Ne Kadar Uzun Olursa Olsun Azaptan Kurtulamaz.....	6/ 167
Önceki Müşrik Toplamların Dilinden: Rabbimiz!	1/ 162
Önceki Peygamberler Gibi O da Vahye Mazhar Kılınmıştı.....	3/ 409
Önceki Peygamberler ile Ümmetlerinin de Namazla Mükellef Kılındıklarının Aktarıldığı Âyetler	6/ 94
Önceki Peygamberlerin İzledikleri Yol.....	3/ 82
Önceki Toplumlardan İnananların Dilinden: Rabbimiz!	1/ 163
Örümcek.....	5/ 35
Özel İbadete İştirak İçin Seçilmiş Yetmiş Erkek	3/ 313
Özel İbadetlerle Görevlendirilmişti	3/ 565
Özel Vasiyette Bulunulması	6/ 325
Özürlüler Muaf Tutulmuşlardı	3/ 473

P

Parmaklarını Kulaklarına Tıkarlar	5/ 173
Peşimden Gelenler Sıradan İnsanlar Diye Onları Kovamam!	3/ 110
Peşinden Gelenler Aşağı Tabakalardan İnsanlar	3/ 109
Pek İzzetli Bir Kitap.....	2/ 393
Pek Hikmetli Kitap	2/ 389
Pek Merhametli Rab!	1/ 110
Pek Temiz Bir Aile İmiş.....	5/ 342
“Pek Yaman Kâfir, Azılı Kâfir, Pek Nankör” Anlamlarına Gelen “keffâr” Lafzının Yer Aldığı Âyetler	5/ 544
“Pek nankör” Anlamında Yorumlandıği Gibi “Pek kâfir” Anlamında da Yorumlanan “kefûr” Lafzının Geçtiği Âyetler	5/ 545
Perdelenmiş Gözler Açılıyor	3/ 229
Peygamber Bir Zaptiye Görevlisi Olarak Gönderilmemiştir	3/ 406
Peygamber Göndermedikçe Azap Etmedik	2/ 518
Peygamber Hanımları ve Örtünme Emri	3/ 570
Peygamber Kendi Eşini Bile Kurtaramamıştı.....	3/ 128
Peygamber Oğlu Kardeşlerin İbretli Olayları	3/ 208
Peygamber Olarak Erkekleri Gönderdik.....	2/ 525
Peygamber Olup-Olmadıkları Kestirilemeyen Üç Salih Zat	3/ 376
Peygamber Sadece Bir Uyarıcıdır.....	3/ 69
Peygamber Üzerinizde Bir Vekil Değil.....	3/ 75
Peygambere İndirileni.....	2/ 409

Peygambere Uyarı.....	4/ 155
Peygamber'in Sözü'nün de Geçerli Olmadığı Ortamlar	3/ 426
Peygamberimiz Hz. Muhammed	3/ 381
Peygamberimiz Üstün Ahlak Sahibi	3/ 550
Peygamberimize Bilmediği Haberler Verilmişti	3/ 408
Peygamberimiz'in Çocukluğu ve Gençliği	3/ 404
Peygamberimizin Peygamberliğinin Vahy Âyetleri ile Yansıtılması	3/ 408
Peygamberin Bile Gaybı Bilemeyeceğini Bildiren Âyetler.....	2/ 302
Peygamberin de İlâhî Takdirin Önüne Geçemediğini Görüyoruz	3/ 205
Peygamberin Hanımı da Helak Edilenler Arasında İdi.....	3/ 193
Peygamberin Yağ Çekmesini Arzulamışlardı	3/ 436
Peygamberler Arasında Ayırım Yapmayız	2/ 531
Peygamberler Arasındaki Farklılık Mertebe Yönündendir	2/ 500
Peygamberler Baskılara Sabır Göstermişlerdi	3/ 56
Peygamberler -Bazı İstisnalar Dışında- Soylu-Soplu Yapılmıştır.....	2/ 516
Peygamberler Birer Müjdeci ve Uyarıcı Olarak Gönderilmişlerdir	2/ 508
Peygamberler Davetlerinde Allah'ın Yaratıcılığını Özenle Vurgulamışlardır	3/ 22
Peygamberler de Başarıya Ulaşamayacağınız Diye Umutsuzluğa Düşmüşlerdi.....	2/ 516
Peygamberler de Fi'len Çarpışmışlardı	3/ 54
Peygamberler de Sorgulanacak	2/ 510
Peygamberler de Ümmetleri de Sorgulanacak.....	2/ 523
Peygamberler Fi'len Savaşlara Katılmışlardı	2/ 537
Peygamberler Mevkifte.....	2/ 522
Peygamberler Ne Demişlerdi.....	2/ 517
Peygamberler Sadece Nasihatlar Vermişlerdir.....	3/ 76
Peygamber ve Peygambere Uyanlar Allah'a Çağırıyor	3/ 13
Peygamberliğin 'Rasûl/Rusul=elçi/elçiler' Lafızları ile Vurgulanması	2/ 502
Peygamberliğin 'risâlet/risâlât= mesaj/mesajlar' Lafzı ile Yansıtıldığı Âyetler	2/ 528
Peygamberliğin 'nebiyy, enbiyâ', nebiyyûn, nübüvvet' Lafızları ile Vurgulanması.....	2/ 529
Peygamberliğin 'Nübüvvet=peygamberlik' Lafzı ile Vurgulanması	2/ 539
Peygamberler Psikolojik Baskılara Maruz Kalmışlardı.....	3/ 37
Peygamberler Tevhide Aykırı Tebliğde Bulunmamışlardır.....	3/ 9
Peygamberlerden Kimini Kimine Üstün Kıldık	2/ 535
Peygamberlere İman	2/ 490
Peygamberlere İnanan ve Aralarında Ayırım Yapmayanlara Vaad Edilenler.....	2/ 499
Peygamberlere Düşman Yapılanlar.....	2/ 538
Peygamberlere Güzel Şeylerden Yemeleri Emri Verilmiştir.....	2/ 520

Peygamberlere: ‘Büyükçe Yakalanmış’ Demişlerdi	3/ 43
Peygamberlere: ‘Deli’ Demişlerdi	3/ 39
Peygamberlere: ‘Müfteri’ Demişlerdi	3/ 40
Peygamberleri Nasıl Karşılıdıkları Sorulacak.....	2/ 523
Peygamberleri Öldürmüşlerdi.....	2/ 529
Peygamberleri Tanrı Edinmenizi Emretmemiřtir	2/ 533
Peygamberlerimize ve İnananlara Yardım Ederiz.....	2/ 521
Peygamberlerin Ağızlarını Kapatmışlardı.....	5/ 181
Peygamberlerin Davet Yolunda Karşılaştıkları Maddî ve Ma’nevî Sıkıntılar	3/ 33
Peygamberlerin Genel Özellikleri.....	2/ 490
Peygamberlerin Görevi Sadece Tebliğdir	2/ 518; 3/ 69
Peygamberlerin Hz. Muhammed’in Gönderileceğini Müjdelemeleri	3/ 400
Peygamberlerin Lafları Ağızlarına Tıkanmıştı.....	3/ 38
Peygamberlerin Tevhide Davetleri.....	3/ 8
Peygamberlerle Alay Etmişlerdi Ama Cezalarını da Bulmuşlardı.....	2/ 510
Peygamberliğe Mazhar Kılınan Bir Âile	2/ 539
Peygamberliğin ‘Nebiyy’ Lafzı ile Yansıtılması.....	2/ 536
Peygamberliğin ‘Nebiyyûn ve Enbiyâ’ Lafızları ile Yansıtılması.....	2/ 529
Peygamberliğin ‘Nübüvvet=peygamberlik’ Lafzı ile Vurgulanması	2/ 539
Peygamberlik Çalışma ile Elde Edilmez.....	2/ 492
Problemlerin Çözümünde Kur’aya Başvurulması	6/ 250
Put Tapanların “na’budu” Fiilini Putlara Tapma Amaçları	
Bağlamında Kullanmaları	6/ 59
Putçuların Psikolojik Savunma Refleksleri	
Tarih Boyunca Hep Aynı Olagelmıştır	3/ 39
Putlara Tapanların “na’budu” Fiilini Bir Olan	
Allah’a İbadet İtirazları Makamında Kullanmaları	6/ 59
Putlara Paylar Ayırmak	3/ 388
Putperestliğe Karşı Bayrak Açmada Hz. İbrahim Örnek Gösteriliyor.....	5/ 519

R

“Rab” Lafzının Çoğul Olarak Haham ve Rahiplerin ‘erbâb’	
Şeklinde Nitelendirilmeleri	1/ 274
“Rab” Lafzının Efendi Anlamında Kullanılması	1/ 274
“Rab” Lafzının Sahip Anlamında Kullanılması.....	1/ 275
Rabb İsminin Âyetlerdeki Konumları.....	1/ 98
Rabbi Musa’ya Seslendi	3/ 258

Rabbim Adâleti Emretti	1/ 129
Rabbim Allah'a Dayandım	1/ 137
Rabbim Beni İletti.....	1/ 128
Rabbim Çok İyi Duyar, Çok İyi Bilir	2/ 13
Rabbim Çok Bağışlayıcıdır.....	1/ 134
Rabbim Edepsizlikleri Haram Kıldı.....	1/ 129
Rabbim Sizin Yerinize Bir Başka Topluluk Getirir.....	1/ 137
Rabbim Öldürür, Diriltir	1/ 126
Rabbim ve Rabbiniz Allah'a Tevekkül Ettim	1/ 220
Rabbim Yakarışı Çok İyi Duyar.....	2/ 13
Rabbim'den Bir Delile Sahibim.....	1/ 136
Rabbim'den Gelen Belgelere Sahibim.....	1/ 128
Rabbime Hicret Ediyorum	1/ 141
Rabbime Karşı Gelirsem.....	1/ 128
Rabbime Yemin Olsun	1/ 130
Rabbimin Dilemesi Başka.....	1/ 127
Rabbimin Mesajını İlettim	1/ 135
Rabbimin Mesajlarını İlettim	1/ 136
Rabbimin Mesajlarını Tebliğ Ediyorum	1/ 134
Rabbimiz İsteseydi Meleklerden Peygamber Gönderirdi	2/ 521
Rabbimiz Rahman'dır	1/ 303
Rabbimiz Sözünü Yerine Getir	3/ 85
Rabbimizin Dilinden: Âlemlerin Rabbi!.....	1/ 112
Rabbimizin Kendini Nitelemesinden: Pek Bağışlayan Rab,	
Rabbimiz-Rabbiniz, İşte Rabbiniz.....	1/ 224
Rabbin Buyurdu	1/ 164
Rabbin Gökten Sofra İndirebilir mi?	1/ 164
Rabbin Görmektedir	1/ 6
Rabbin Kimin Ne Olduğunu En İyi Bilendir	1/ 174
Rabbin ve Sen, İkiniz Savaşın	3/ 311
Rabbin Yardımcı Olarak Yeter	1/ 438
Rabbinden İndirilmiş Gerçek.....	2/ 389
Rabbinden Korksun	1/ 242
Rabbime Davet Et.....	3/ 14
Rabbinin Toplumlari Helak Etme Koşullari	1/ 165
Rabbiniz Bildirdi.....	1/ 229
Rabbiniz Daha İyi Bilir.....	1/ 229
Rabbiniz Gemileri Yürüten Zattır.....	1/ 230
Rabbiniz Kendisine Rahmeti Yazdı	1/ 227

Rabbiniz Pek Şefkatli ve Merhametlidir.....	1/ 209
Rabbiniz Rahman'dır	1/ 303
Rabbiniz Seçmiş Öyle mi?.....	1/ 230
Rabbiniz Söz Vermedi mi?.....	1/ 231
Rabbinizden Bağışlanmanızı İsteyin.....	1/ 208
Rabbinizden Bir İç Huzur	1/ 213
Rabbinizden Bir Azap İndi.....	1/ 219
Rabbinizden Bir Bağışlamaya Koşun	1/ 214
Rabbinizden Bir hafifletme	1/ 212
Rabbinizden Bir Hayır.....	1/ 211
Rabbinizden Bir Mucize	1/ 213
Rabbinizden Bir Sınav	1/ 210
Rabbinizden Gelenler.....	1/ 214
Rabbinizden Korkun	1/ 206
Rabbinizden Size İndirilene Uyun.....	1/ 218
Rabbinize İbadet Edin.....	5/ 295
Rabbinize İman Etmeniz İçin.....	1/ 223
Rabbinize İman Ettim	1/ 221
Rabbinize Dua edin.....	1/ 208
Rabbinize Kulluk Edin.....	1/ 205
Rabbinize Yönelin.....	1/ 221
Rabbinizi mi Bırakıyorsunuz	1/ 210
Rabbinizin İndirdiği	1/ 229
Rabbinizin Emrini Beklemeliydiniz	1/ 220
Rabbinizin Haram Kıldıkları.....	1/ 227
Rabbinizin Lutfunu İstemeniz.....	1/ 212
Rabbinizin Nimetini Anasınız Diye	1/ 223
Rabbinizin Rızkından Yiyeceğinizi	1/ 221
Rabler'i Niyazlarına İcâbet Buyurdu.....	1/ 402
Rablerinden Hidâyet Üzerindedirler	2/ 426
Râfia	4/ 31
Raff' İsim-Sıfatı.....	1/ 468
Rahîm İsim-Sıfatı	307
Rahimler Birer Karargâhtır	5/ 256
Rahimler.....	5/ 256
Rahimlerin Fonksiyonu.....	5/ 256
Rahimlerle İlgili Âyetler	6/ 300
Rahîm-Gafûr İsim-Sıfatları.....	1/ 308
Rahîm-Vedûd İsim-Sıfatları	1/ 308

Rahman İsim-Sıfatı	297
Rahman Arş Üzerine Kuruldu	1/ 302
Rahman'a Çocuk İsnat Edilmesi	1/ 301
Rahman'a Karşı Gelenler	1/ 299
Rahman'a Küfrediyorlar	1/ 297
Rahman'a Oruç Adadım	1/ 298
Rahman'a Sığınırım	1/ 298
Rahman'a Secde Edin	1/ 304
Rahman'dan Başka Tanrılar mı Edineceğim?	1/ 305
Rahman'dan Kim Koruyabilir?	1/ 303
Rahman'dan Söz mü Almışlar	1/ 300
Rahman'ın Şefaât Yetkisi ve Konuşma İzni Vermesi	1/ 301
Rahman'ın Gerçekleşeceğini Bildirdikleri	1/ 299
Rahman'ın Gönüllere Sevgi Nakışı	1/ 302
Rahman'ın Huzuruna Binitler Üzerinde Gidecekler	1/ 300
Rahman'ın Kulları Mütevazidirler	1/ 304
Rahman'ın Öğütlerine Kulak Tıkayanlar	1/ 304
Rahman-Rahîm İsim-Sıfatları	1/ 306
Rahmet Niyazları	1/ 346
'Rahmet' Şeklinde İsim-Masdar Olarak Allah'ın Rahmetine Vurgu Yapılan Âyetler	1/ 336
Rahmet	2/ 419
Rahmeti Her Şeyi Kuşatmıştır	1/ 377
Rahmetini ve Sevgisini Yansıtan İsim-Sıfatları Grubu	1/ 297
Rahmetinin Enginliği Suçluları Cesaretlendirmesine İmkân Tanımaz	1/ 337
Rakîb İsim Sıfatı	2/ 20
Rasûlullah'ın Daha Fazla Eş Edinmesine Sınırlama da Getirilmişti	3/ 568
Rasulullah'ı İncitenler	4/ 186
Rasûlullah'ın Hicreti ve Duası	4/ 479
Rasulullah'ın Tevrat ve İncil'deki Vasıfları	3/ 400
Raûf İsim-Sıfatı	1/ 378
Razzâk İsim-Sıfatı	1/ 472
Rızık Merkezleri	4/ 283
Rızıkı Allah Katında Arayın	1/ 489
Rızıkı Kısılan İnsanın Nankörlüğü	1/ 491
Rızıkın Göklerle İrtibatı	1/ 488
Riddet Olayına İşaret Eden Âyetler	6/ 415
Rûh ile Cebrâil'in Murad Edildiği Âyetler	2/ 308
Rûh	2/ 308

Rûh'un Allah'a İsnâd Edildiği Âyetler	2/ 310
Rûh'un Emr-i Rabbânî Olduğunun Vurgulandığı Âyetler	2/ 312
Rûh'un Mücerred Olarak Geçtiği Âyetler	2/ 313
Ruhbanlığı Kendileri Uydurmuşlardı	3/ 364
Rüşvet ve Hediye Almamak	6/ 237
Rükû Edenlerden Övgü ile Söz Eden Âyetler	1/ 126
Rükûa Varma (Eğilme) Konusuna Vurgu Yapan Âyetler	1/ 124
Rükûa Varmayanları Kınayan Bir Âyet	1/ 127
Rüzgâr ve Görünmez Ordularla Desteklenmişlerdi (Hendek Savaşı)	3/ 514
Rüzgâr ve Görünmez Ordularla Yardıma Mazhar Kılınmıştı	3/ 565
Rüzgâra Hükmediyor, Cinleri Çalıştırıyordu	3/ 334
Rüzgârlar Aşılama (Tozlaşma) Özelliğine Sahiptirler	4/ 457
Rüzgârlar Rahmetin Müjdecileridir	4/ 449
Rüzgârlarla Bulutlar Yer ile Gök Arasında İnsanların Hizmetine Sunulmuşlardır	4/ 448

S, Ş

Sabah Namazının Murad Edilmiş Olduğu Anlamında Yorumlanan Bir Âyet	6/ 115
Sabır	3/ 84
Sadaka Başa Kakılmamalıdır	6/ 169
Sadaka Serveti Artırıp Sahiplerini Arındırmaya Vesile Olur	6/ 349
Sadaka Verenleri Alaya Alanlara Yönelik Tehditler	6/ 171
Sadaka Vermeyi Özendiren Âyetler	6/ 170
Sadakada Niyet	6/ 339
Sadakada Öncelik Akralara Tanınmıştır	6/ 341
Sadakalar Bazı Günahları Siler	6/ 171
Sadakalar Kimlere Verilmelidir	6/ 341
Sadakalar Servetin Artmasının Sebeplerinden Biridir	6/ 171
Sadakanın Temiz ve Kusursuz Olmasına Özen Gösterilmelidir	6/ 340
Sadakaya Teşvik Eden Âyetler	6/ 333
Safa ile Merve Arasında Sa'y ve Ka'be'yi Tavaf	6/ 207
Safâ ve Merve	6/ 201
Sağırlara İşittiremez, Gönül Gözleri Körlere Gösteremezsin	3/ 79
Sahabe'nin Gözleri Önünde Cereyan Eden Mucize Rüzgâr	4/ 453
Sahabeden Bazı Zatlar	1/ 394
Sahabelere Sitemler	3/ 507

Saldırganlarla Saldırgan Olmayanlara Karşı Tavırlar Farklı Olmalıdır.....	3/ 25
Salih Kişilerden Bir Peygamber.....	2/ 537
Salih Peygamber	3/ 141
Salih Peygamberi ve Toplumunu Doğrudan Konu Edinen Âyetler	3/ 141
Salih Peygamberin Mücadelesi.....	3/ 65
Samed İsim-Sıfatı.....	1/ 558
Samimi İman Refah Kapılarının Açılmasını Sağlar.....	4/ 280
Samimi Müminler Cehennemden Allah'a Sığınırılar	4/ 159
Samimi Müminler ile Samimi Olmayanları Ayıklamada İlâhî Bir Ölçü	3/ 529
Sana Bilmediğini Öğretti	2/ 49
Sana Kitap İndirilmişken Kâfirlere Arka Çıkma.....	2/ 392
Sana Söylenenler Senden Önceki Peygamberler İçin Söylenmiş Olanlardır.....	2/ 521
Sanat ve İşçilik Ücretinde Pazarlık	6/ 364
Sapkınlık ve Aldanış İçinde Olanlar Kimlerdir	1/ 300
Savaş Âyetleri	6/ 385
Savaş Çağrısı	6/ 394
Savaş Esirleri	6/ 407
Savaş Ortamında Düşmana Karşı Takınılacak Tavırlar	6/ 398
Savaş Ortamında Kılınacak Namazın Farklılığına İşâret Eden Âyetler	6/ 138
Savaşın Gerekçeleri	6/ 390
Savaşa Katılamama Konusunda Geçerli Mazeretler.....	6/ 397
Savaşçıların Savaşa Teşvik Edilmelerinin Gerekliğine Vurgu Yapan Âyetler.....	6/ 389
Savaştan Kaçanlara Yönelik Tehditler	6/ 396
Savaştan Özürsüz Geri Kalınmamalıdır.....	6/ 394
Sayıllı Günler de Ramazan Ayı Günleridir	6/ 176
Sebe' Halkının Dilinden: Rabbimiz!.....	1/ 160
Sebe' Kraliçesi Müslüman Oluyor.....	3/ 341
Sebze ve Yiyecekler	5/ 77
Sebze-Yiyecek ve Meyvelerde Ayrıntılar	5/ 77
Secde Etmeye Yanaşmayanların Kınandıkları Âyetler	6/ 132
Secdeye Kapanma Konusuna Vurgu Yapan Âyetler	6/ 128
Secde Kavramı ile İlintili İsim ve Fiillerin İnsanlar Bağlamında Geçtiği Âyetler.....	6/ 128
Seîr	4/ 163
Sekar	4/ 165
Semâvî Kitaplara İşâret Edilenler	2/ 478
Semâvî Kitaplara İnanmayan Kâfirlerin Sözleri.....	2/ 372
'Semî' İsim-Sıfatı.....	2/ 13
'Semî'-Alîm İsim-Sıfatları.....	2/ 13

'Semî'-Basîr İsim-Sıfatları.....	2/ 13, 18
Semûd Toplumunu Sınamak İçin Gönderilen Deve	3/ 141
Sen Başlarında Bekçi Değilsin.....	3/ 73
Sen Bir Zorba Değilsin	3/ 81
Sen Görevini Yapmaya Bak	3/ 427
Sen Ne Kâhinsin, Ne de Deli	3/ 468
Sen Sabır Göster	3/ 445
Sen Sapkınlar İçin Vahlanıp Durma.....	3/ 445
Sen ve Rabbin Savaşın.....	1/ 164
Senden Önce de Peygamberlere 'Yalan Söylüyorsunuz' Denilmişti	1/ 502
Seni Fitneye Düşürmemeleri İçin Dikkatli Ol	3/ 37
Seni Seçtim Verdiğimi Al.....	3/ 255
Seni Tanrılarımızdan Biri Çarpmış	3/ 62
Seni Tanrılarımızdan Biri Fena Çarpmış	3/ 131
Senin Dilinle Kolaylaştırdık	5/ 186
Senin Görevin Sadece Tebliğdir	3/ 71
Senin Sözümlerle Tanrılarımızı Bırakmayız	3/ 131
Sensin Tevbe Kabul Eden ve Pek Merhametli.....	1/ 328
Serkeş Şeytanın Ardına Düşenler.....	2/ 332
Serî'u'l-Hisâb (Allah Çok Çabuk Hesap Görür).....	2/ 94
Sesler Rahman'ın Huzurunda Kısılacak	1/ 303
Sesli Namazlarda Kur'an Okurken Ne Fazla Bağırmalı	
Ne de Çok Kısık Sesle Okumalı.....	6/ 124
Sevgi Bahşeden O'dur	1/ 429
Sevgi, Dînî Görevlerden Alıkoymamalıdır	6/ 315
Sıfat Olarak Bilinen Ama Anlamları Kur'an'da Yalnız Fiil ve	
Masdar İsimler ile Vurgulanan Bazı İsim-Sıfatlar	2/ 226
Sığır.....	5/ 21
Sıkıntı ve Lutuf Karşısında İnsan	5/ 272
Sıkıntıya Düşen İnsan Rabbinin Yöneldiği	1/ 245
Sırça Köşke Giren Belkıs'ın Dilinden: Âlemlerin Rabbi!	1/ 118
Sihirbazlar Gördükleri Karşısında Secdeye Kapanıyor,	
İmanlarını Haykırıyorlar	3/ 272
Sihirbazların Dilinden: Âlemlerin Rabbi!.....	1/ 117
Sinelerdeki Kalpler Körelir.....	5/ 206
Sinelerdekine Şifâdır.....	5/ 206
Sinelerin Gizlediğini de Bilir	5/ 207
Sinelerini Küfre Açanlar	4/ 179
Sinesini Küfre Açanın Durumu.....	5/ 204

Sivri Dilliler de Kınanmıştır	5/ 190
Sivrisinek	5/ 33
Siz Allah'a Ortak Koşmaktan Korkmazken	
Ben Ortaklarınızdan Nasıl Korkarım	6/ 17
Sizden Bir Ücret İstemedim	3/ 108
Size İndirilene Uyun	2/ 411
Size Bilmediklerinizi Öğretti	2/ 47
Size Biz Rızık Veriyoruz	1/ 483
Size Şan Sağlayan Kitap	2/ 392
Size Nûr İndirdik	2/ 422
Size Rızık Olarak Verdiklerimizin Tertemizlerinden Yeyin ve Yedin	1/ 477
Size Rabbimin Gönderdiklerini İletiyorum	3/ 107
Size Rabbimin Mesajlarını İletiyorum	3/ 129
Size Rabbinizin Âyetlerini Okuyan Elçiler Gelmedi mi?	1/ 221
Sizi Affetti	1/ 390
Sizi Affettik	1/ 390
Sizi Helake Sürükleyen Rabbiniz Hakkındaki Zannınızdır	1/ 222
Sizi Ortadan Kaldırır Başkasını Getirir	5/ 300
Sizi Yolunuzdan Döndürmek İstediler	3/ 53
Sizin ve Atalarınızın Rabbi	1/ 123
Son Güne (Âhirete) İnanmayı Öğören Âyetler	4/ 42
Son Kible	6/ 112
Sonsuz Azap	4/ 170
Sor Bakalım Gökleri Kim Yaratmış	4/ 294
Soy ve Hısımlık Kanalıyla Evlenilmesi Haram Kılınan Kadın ve Kızlar	6/ 273
Söyledikleri, Kalplerinde Gizlediklerinden Farklı	5/ 179
Sözlerinde Duranlar Övülüyor	3/ 540
Sözlerinde Durmayanlar Kınanıyor	3/ 540
Su Aşaması	5/ 115
Su Aşamasının Nutfe Lafzıyla Vurgulandığı Âyetler	5/ 116
Su Hayvanları	5/ 47
Su ve Toprak	5/ 108
Su, Süt, Şarap, Süzölmüş Bal İrmakları	4/ 507
Suçların Şahsiliği, Cezanın da O Yerin	
Kanunlarına Göre Verileceğinin Delili	3/ 225
Suçlulardan Öc Alırız	1/ 555
Sudan Bahaneler Ayrılık Sebebi Olmamalı	6/ 284
sû-i azâb (Azabın Kötüsü)	4/ 201

Süleyman Peygamber.....	3/ 333
Süleyman (a.s.), Cin, İnsan ve Kuşlardan Oluşan Ordulara Sahipti	3/ 336
Süper Güç Olmayı Hedef Gösteren Bir Âyet	6/ 387
Sürüngenler	5/ 40
Süzülen Kuşlar, Yürüyen Dağlar Herkes Kendine Özgü Namazını Bilir	6/ 121
Süzülmüş Seçkinlerden (İshak a.s.)	3/ 203
Süzüntü Çamur Aşaması	5/ 113
Şahid, Müjdeci ve Uyarıcı	3/ 405
Şahidin Adil Olması Gerekir.....	6/ 245
Şahit Sayısı Olayın Niteliğine Göre Farklılık Gösterir.....	6/ 248
Şahitlerin İfâdelerinin Birbirini Tutmaması.....	6/ 249
Şahitliği Gizlemek Yasaklanmıştır.....	6/ 248
Şahitliğin Önemine Vurgu Yapan Âyetler.....	6/ 245
Şahitliklerinin Gereğini Yerine Getirenler Övülmüştür	6/ 248
Şâkir–Alîm İsim-Sıfatları.....	2/ 42
Şâkir, Şekûr İsim-Sıfatları.....	1/ 381
Şâkir İsim-Sıfatı	1/ 381
Şartları Oluşan Savaşın Farz Olduğunun Açıkça Bildirildiği Âyetler	6/ 387
Şartları Oluşan Savaşın Gerekliliğinin Dolaylı Şekilde Vurgulandığı Âyetler.....	6/ 389
Şecere-i zekkûm (Zakkûm Ağacı)	4/ 236
Şefâat Kavramı.....	4/ 91
Şefâatın Allah'ın İznine Bağlı Olarak Gerçekleşeceğinin Bildirildiği Âyetler	4/ 92
Şefâatın Kabul edilmeyeceğinin Vurgulandığı Âyetler	4/ 92
‘Şefi’ İsmi ile Şefâatçıların Vurgulandığı Âyetler.....	4/ 94
Şehidlere Vermek İstedikleri Müjdelər	3/ 512
Şehîd-Şâhid İsim-Sıfatları.....	2/ 97
Şehitliğin Vurgulandığı Âyetler	6/ 401
Şekûr İsim-Sıfatı	1/ 382
Şeytan İnsanoğlunun Düşmanıdır	2/ 336
Şeytan Çarpmışa Dönerler	2/ 329
Şeytan Kime Tebelleş Edilir	1/ 305
Şeytan Kötü Bir Arkadaştır	2/ 329
Şeytan Uhud Savaşında Bazı Sahabeleri de Fitlemişti	2/ 324
Şeytan.....	2/ 323
Şeytana Vaadlerle Aldatma Gücü Verilmiştir.....	2/ 328
Şeytana, İnsanların Yaptıkları Kötü İşleri Kendilerine Güzel Gösterme İmkânı Bahşedilmiştir	2/ 333
Şeytan'ın Âdem ile Eşini: ‘Melek Olursunuz’ Diye Fitleyip Aldatması	2/ 287

Şeytanın İşi Olarak Nitelendirilen Davranışlar	2/ 332
Şeytanın İkrarı	2/ 337
Şeytanın Amacı Sapıkların Sapıklıklarını Derinleştirmek ve Müslümanların Arasına Düşmanlık Sokmaktır	2/ 330
Şeytanın Dilinden: Âlemlerin Rabbi!	1/ 119
Şeytanın Dilinden: Rabbim!	1/ 106
Şeytanın Dostlarına Korku Salma Gücü	2/ 329
Şeytanın Fit Yöntemleri	2/ 349
Şeytanın Fitlerine Karşı Tetikte Olanlar	2/ 326
Şeytanın Maddî Zarar Verme Gücü	2/ 338
Şeytanın Mürâdifi Olarak Kullanılan İsimler	2/ 344
Şeytanın Peşinden Gitmemek de Allah'ın Bir Lutfudur	2/ 331
Şeytanın Peşinden Gitmemeyi Emreden Âyetler	2/ 326
Şeytanın Pislîği	2/ 335
Şeytanın Tuzakları Abartılmamalı	2/ 331
Şeytanın: 'Kullarını Saptıracağım' Diye Allah'a Meydan Okuması, Allah'ın da Ona Bu İmkânı Vermesi	2/ 328
Şeytanın Unutturma Gücü	2/ 334
Şeytanın Vesvese Verme Gücü	2/ 323
Şeytanlar Kâfirlere de Tebelleş Edilmişlerdir	2/ 340
Şeytanlar Kur'an'ın İndirilişinde Hiçbir Şekilde Müdâhil Olamamışlardır	2/ 341
Şeytanlar ve İnsanlar Cehennemin Çevresinde Dizüstü Bir Araya Toplanacaklar	2/ 340
Şeytanların İnsanları Ayartmaları	2/ 339
Şeytanların Bizi Gördükleri Haber Veriliyor	2/ 342
Şeytanların Dost ve Kardeşleri	2/ 342
Şeytanların Dostlarına Telkinleri	2/ 339
Şeytanların Dürtüştürmeleri Bir Gerçektir	2/ 340
Şeytanların Fitlerinin Etkili Olduğu Kişiler	2/ 341
Şeytanların Fiziksel Bünyeye Sahip Oldukları	2/ 341
Şeytanların Peygamberler Üzerinde Sürekli Etkili Olmalarına İmkan Verilmemiştir	2/ 519
Şifâ	2/ 420
Şifreli İfâdeler 'Sayesinde Dağların Yürütüldüğü Bir Kur'an Olsaydı!..'	2/ 366
Şirk Kavramı ve Bu Kelimeden Türetilmiş Fiil ve İsimler	6/ 7
"Şirk Koşan Erkek/Kadın" Anlamındaki Tekil "müşrik" ve "müşrike"	
Lafızlarının Yer Aldığı Âyetler ve Bağlamları	6/ 30
Şirk Pek Büyük Bir Zulümdür	6/ 7

Şuayb (a.s.):“Ölçeklerde ve Tartılarda Hile Yapmayın”	3/ 235
Şûrâ Olgusuna, ‘danışma’ Anlamına Gelen “şevr” Lafzından Türemiş Kelimelerle Vurgu Yapan Âyetler	6/ 207
Şûra ve Adâlet	6/ 217

T

“ta’budûn” Fiili ile Yalnız Allah’a İbadetin Vurgulandığı Âyetler	6/ 60
“ta’budûn” Fiili ile Allah’tan Başkasına İbadetin Bir Değer İfade Etmediğinin Vurgulandığı Âyetler	6/ 60
Tadın Azabı	4/ 169
Tâğût	2/ 347
Tanrıları Adına Sabırla Övünüyorlardı	3/ 44
Tarafların Delillerini Dinlemesine Vurgu Yapan Âyetler	6/ 238
Tarihin Karanlıklarında Kalmış Medeniyetlere İşâretler	4/ 279
Tarihte Yalnız Maymun’a Değil Domuza Dönüştürülen Toplumlarda Vardır	5/ 36
Tartışmalı Konularda da Şeffaf Olunmalıdır	3/ 23
Tartışmalar Aydınlatıcı Kitap Gibi Yol Gösteren Belgelere Dayanmalıdır	2/ 476
Tartıları Ağır ve Hafif Gelenler	4/ 90
Taş	5/ 84
Taş, Toprak ve Çamur Kavramlarının Geçtiği Âyetler	5/ 84
Taş, Toprak-Çamur ve Madenler	5/ 84
Tavaftan Sonra Namaz	6/ 208
Tebliğinin Ulaştığı Herkesin Peygamberidir	3/ 560
Tebük Seferi	3/ 528
Tebük Seferine Çıkılması Hususunda Ağır Davrananlara Yapılan Uyarılar	3/ 528
Tebük Seferine Katılsalardı Bile Fitne Çıkarmaya Çalışıyorlardı	3/ 530
Tebük Seferinde Münafıkların Mazeretleri Geçersizdir	3/ 532
Tebük Seferinde Münafıklar	3/ 529
Tebük Seferine Katılmadıkları İçin Pişmanlık Duyanlar	3/ 533
Tefecilik Yapmak	3/ 383
Tekrar Küfre Dönerler Şeytanın Fitleri Yüzünden Dönmüşlerdir	2/ 326
Tekil ‘lisân’ Kelimesi ile Bir Toplumun Konuştuğu Dilin Vurgulandığı âyetler	5/ 186
Tekil ‘lisân’ Lafzının Çoğul Şekli ‘elsine’ ile Fiziksel Dillerin Vurgulandığı Âyetler	5/ 188
Tekil ‘lisân’ Lafzının Çoğul Şekli ‘elsine’ ile Konuşulan Dillerin Vurgulandığı Âyetler	5/ 189

Tekil 'kalb' Kelimesinin Geçtiği Âyetler	5/ 215
Temizlik	6/ 71
Tenzîl (indirilme)	2/ 416
Tevbe ve Peygamberlik Makamına Yükseliş	3/ 102
Tevbede Samimiyet Ölçüsü	3/ 533
Tevbeleri Kabul Allah'ın Muradına Bağlı	1/ 397
Tevbelerinin Kabul Edildiği Haber Verilenler	1/ 394
Tevrât ve İncîl	2/ 448
Tevrât ve İncîl'in Açıkça Zikredildiği Âyetler	2/ 448
Tevrat ve İncîl'in Birlikte Geçtiği Âyetler	2/ 448
Tevrât, Zebûr ve İncîl	2/ 447
Tevrât'ın İncîl'den Bağımsız Olarak Geçtiği Âyetler	2/ 452
Tevratın/İncilin veya her ikisinin kasedildiği ayetler	2/ 459
Tevvâb-Rahîm İsim-Sıfatı	1/ 327
Tezkire (Hatırlatma)	2/ 416
Tıraş Keffâreti Olarak Oruç Tutulmasının Öngörüldüğü Bir Âyet	6/ 178
Ticâret Hayatıyla İlgili İlkelerin Yer Aldığı Âyet-i Kerîmeler	6/ 353
Toplumların Hayatlarını Sürdürebilmeleri Rabbinin İradesine Bağlıdır	1/ 165
Toplumların Panzehirlerinin Yine Toplumlar Olduğunu Anlıyoruz	5/ 279
Topumlardaki Değişim Süreci	5/ 379
Toplumum Kur'an'ı Dışladı	2/ 371
Toplumun Duyarlılığına Duyarlılık Göstermek	3/ 20
Toprağa Bulanacak ve Bulanmayacak Yüzler	5/ 140
Toprak	5/ 109
Topraktan Elde Edilen Ürünler İçin de Zekât Öngörülmüştür	5/ 168
Topuklar	5/ 262
Toplumların, Yanlış İnanışlarına Bilgi ve Belgelerle Karşı Çıkılmalıdır	3/ 20
Tufan'da Hem Yağmur Yağmış Hem de Yerden Sular Fıskırmış	3/ 119
Tuğ Dağının İsrailoğullarının Tepelerine Kaldırıldığını Bildiren Âyetler	1/ 470

U, Ü

Udhiyye ve "Kurban"ın Meşruluğuna Vurgu Yapan Âyetler	6/ 210
Uhud savaşı	3/ 507
Uhud Savaşı ve Münafıklar	3/ 511
Uhud Savaşına İşâret Eden Âyetler	3/ 507
Uhud Savaşında Müslümanlar İlkönce Bozguna Uğramışlardı	3/ 507
Uhud Savaşında Sabır Gösterenlere Vaad Edilenler	3/ 512

Uhudda Toparlanma Süreci ve Sonuç	3/ 510
Ululuk Taslayanlar Elîm Azaba Çarptırılır	4/ 190
Ululuk Taslayanların Barınağı (Cehennem)	4/ 153
Umre	6/ 209
Utunıp El Açamayan Yoksullar Araştırılmalıdır	6/ 344
Uyarılar Sonucunda Bir Grup Cennete Girecek Bir Grup da Ateşe	4/ 114
Uyarıların Fayda Vereceği Kişiler de Namaz Kılanlardır	6/ 99
Uzun Yıllar Kıtlığa Maruz Kalmışlardı	3/ 289
Üç Büyük Kitapta İnananlara Gösterilen Bir Hedef ve Bunun Karşılığı	2/ 364
Ülkedeki Sihirbazlar Toplanıyor	3/ 271
Ümmeti Lehinde Tanık Yapılmıştır	3/ 553
Ümmidirler Kitap Bilmezler	2/ 474
Ürperip Korkan ve Yumuşayan Kalpler	5/ 238
Üstlere Rastgele Sorular Sorulmasının İyi Olmayacağının İpuçları	2/ 363
Üvey Analar	6/ 273
Üvey Anneler ile Evlenmek	3/ 385
Üzerlerine Bit ve Kurbağalar Gönderilmiş, Kan Salınmıştı	3/ 290
Üzülme Peygamberim!	3/ 440
Üzüm	5/ 83

V

Vâcid	2/ 261
Vâhid İsim-Sıfatı	1/ 278
Vahy Nedir?	2/ 492
‘Vahy’ Kavramının İçinde Geçtiği Âyetler	2/ 494
Vahyin İndirildiği Organ	5/ 215
Vâli İsim-Sıfatı	2/ 245
Varılacak Ne Kötü Yer	4/ 146
Vâris İsim-Sıfatı	1/ 552
Vâsi-Alîm İsim-Sıfatları	2/ 42
Vasisi Yetimin Malından Meşru Ölçülerde Yiyebilir	6/ 322
Vekîl İsim-Sıfatı	1/ 385
Velâyet Altındaki Yetimlerin Nikahı Engellenilmemelidir	6/ 270
Veli Sıfatının Dolaylı Olarak Yansıtıldığı ve Allah’tan Başka Dost Olamayacağının Vurgulandığı Âyetler	1/ 363
Veliahd Tayinine İşâret Eden Âyetler	6/ 230
Veliyy ve Mevlâ İsim-Sıfatları	1/ 360

Yeliyy İsim Sıfatı	1/ 360
Verilen Âdil Hükümlere Uymayanlar Kınanmıştır	6/ 224
Verilen Müjde ve Hz. Zekeriyâ'nın Endişeleri	3/ 351
Verilen Sözlere, Yapılan Antlaşmalara Uyulmasını Öngören Âyetler	3/ 540

Y

Yabânî Hayvanlar ve Yırtıcılar	5/ 36
ya'budûne= ibadet ederler" Anlamındaki Üçüncü Çoğul Şahıs Fiili ile Allah'tan Başkasına İbadet ve Kulluk Yapılmasının Kınandığı Âyetler.....	6/ 65
ya'budûne=ibadet ederler" Anlamındaki Üçüncü Çoğul Şahıs Fiili ile Allah'a İbadet ve Kulluk Yapılmasının Övülmesi	6/ 67
ya'budu=ibadet eder" Anlamındaki Üçüncü Tekil Şahıs Fiili ile Allah'tan Başkasına İbadet Yapan Putperestlerin İtiraz Gerekçelerinin Vurgulandığı Âyetler.....	6/ 68
Yağmurla Gelen Azap	3/ 192
Yahudi ve Hristiyanlara Yönelik 'İman Edin' Emirleri	1/ 12
Yahudiler Hz. İsa'yı Öldürememişlerdi	3/ 367
Yahudiler Musa'yı İncitmişlerdi	3/ 309
Yahudilere Sor Bakalım: Musa'nın Getirdiği Kitabı Kim İndirmişti	2/ 456
Yahudilerin Müslümanlara Yönelik Psikolojik Baskıları	3/ 488
Yahudilerin Tutumları	3/ 488
Yahya Peygamber.....	3/ 352
Yahya Peygambere de Kitap Verilmişti	2/ 463
Yahya (a.s.) İtaatkar Bir Evlat İdi	3/ 353
Yahya (a.s.)'ın Doğru Sözlü Biri Olarak Nitelendirilmesi.....	3/ 231
Yahya (a.s.) Çocuk İken Bilgelik Payesi Almıştı.....	3/ 353
Yahmûm	4/ 232
Yakın Çevrenin Emniyet Altına Alınması.....	6/ 394
Yakında Görecekler.....	5/ 171
Yakarışlarım Sadece Kaçışlarını Artırdı.....	3/ 121
Yaktın Saplı Bitkisi	5/ 68
Yakub'un 'İsrâîl' İsmi ile Anılması.....	3/ 204
Yakub'un Endişeleri.....	3/ 223
Yakup (a.s.): "Ardımdan Neye İbadet Edeceksiniz?"	3/ 204
Yakup Peygamber	3/ 204
Yalnız Allah'a Kulluk Edin	3/ 8

Yalnız Erselnâ/ursile =gönderdik/gönderildi’ Fiilleri ile	
Peygamberlerin Gönderildiğinin Vurgulandığı Âyetler	2/ 525
Yanlışlıkla Katlin Keffâreti Olarak Oruç Tutulmasının	
Öngörüldüğü Bir Âyet.....	6/ 179
Yapılan Yardım Başa Kakılmamalı ve Karşılık Beklenilmemelidir	6/ 344
Yapmadıkları ile Övünenler	4/ 184
Yaptıkları Tartıya Değer Görülmeyecekler	4/ 90
Yaptıkları, Fırtınanın Savurduğu Küle Benzetilenler.....	4/ 455
Yararlı Fısıltılar	3/ 29
Yaratıcı Olduğunu Yansıtan İsim-Sıfatları Grubu	2/ 107
Yaratılan Hiçbir Şey Gereksiz Değildir	4/ 285
Yardımcıların En Hayırlısı	1/ 438
Yardımlaşma	6/ 331
Yardımların Gizli Yapılması Tercih Edilmelidir	6/ 346
Yaşlı Karı-Kocanın da Çocuğu Olabilir.....	3/ 187
Yaşlar Döken Gözler	5/ 149
Yaygın Şekilde Putlara Tapılması	3/ 395
Yazgı Felaketleri de Erteletir	2/ 470
Yedikleri Aslında Ateştir	4/ 212
‘Yed=el’ Kelimesi ile Güç ve Yetki Gibi	
Mecâzî Anlamların da Vurgulandığı Âyetler	5/ 198
Yemin Keffâreti Olarak Oruç Tutulmasının Öngörüldüğü Bir Âyet	6/ 180
Yeminini Bozmaması İçin Kendisine Gösterilen Yol	3/ 244
Yer Suyu Yuttu Gök Suyu Tuttu.....	3/ 113
Yerden Su Fıskırtmalısın, İçinden Çayların Aktığı Bağların Olmalı	3/ 457
Yerlerde ve Göklerdeki Akıllı-Canlı Varlıkların Hepsî O’nun Kullarıdır.....	4/ 311
Yeryüzü İki Günde Yaratıldı	4/ 343
Yeryüzü İnsanların İstifâdesine Sunulmuştur	4/ 367
Yeryüzü İnsanlara Karargâh Yapılmış ve Yönetimi Onlara Bırakılmıştır.....	4/ 364
Yeryüzü Bir Karargâhtır.....	4/ 343
Yeryüzü de Rızık Kaynağıdır.....	1/ 490
Yeryüzü Döşek Gökyüzü Binâ.....	4/ 276
Yeryüzü Rabbinin Nuru ile Parlayacak.....	1/ 294
Yeryüzü ve Su	4/ 280
Yeryüzünde Allah’ın Âyetlerini Görüp Düşünmek İçin	
Seyahat Öngörülüyor.....	4/ 369
Yeryüzünde Bozgunculuk Yapmayın	3/ 142

Yeryüzünde Çoğunluğu, Hidayetten Uzak Olanların Oluşturageldiği Seziliyor.....	4/ 376
Yeryüzünde de Gökte de Asıl Güç Allah'ındır	4/ 381
Yeryüzünde Hükümrân Olacaksınız	3/ 443
Yeryüzündeki Bitkilere Doğrudan nebât Lafzı ile İşâret Edilen Âyetler	5/ 56
Yeryüzündeki Bitkilere 'zer' Lafzı ile İşâret Edilen Âyetler	5/ 74
Yeryüzüne Hayat Verilmesi.....	4/ 340
Yeryüzüne Vâris Kılınanlar.....	4/ 337
Yeryüzünü Beşik Yapmıştır.....	4/ 339
Yeryüzünün Aşınması	4/ 340
Yeryüzünün Fizik Yapısına ve Yaratılmasına Vurgu Yapan Âyetler.....	4/ 338
Yeryüzünün Uzatılıp Döşenmesi ve Beşik Yapılması.....	4/ 338
Yetim Çocukların Doğrudan veya Dolaylı Olarak Konu Edinildiği Âyetler	6/ 318
Yetim Malına Tecavüz	3/ 392
Yetimin Himaye Edilmesini Öngören Âyetler	6/ 318
Yetimler Sosyal Hayattan Tecrit Edilmemelidir	6/ 322
Yetimlere İyi Davranmayanlar Kınanmıştır.....	6/ 321
Yetimlerin Mallarının Haksızca Yenilmesini Yasaklayan Âyetler	6/ 324
Yevmün Asir	4/ 35
Yevmün Elîm	4/ 34
Yevmu'l-Ba's	4/ 35
Yevmu'l-Cem'	4/ 36
Yevmu'd-Dîn	4/ 37
Yevmu'l-Fasl.....	4/ 37
Yevmu'l-Hasret.....	4/ 37
Yevmu'l-Hisâb	4/ 36
Yevmu'l-Hurûc	4/ 37
Yevmu'l-Kıyâmeh.....	4/ 37
Yevmun Lâ Raybe Fih	4/ 38
Yevmu'l-Vaîd	4/ 38
Yevmun Azîm	4/ 39
Yevmun Akîm	4/ 39
Yevmun Ma'lûm	4/ 40
Yevmun Mecmûun Lehu'n-Nâs.....	4/ 39
Yevmun Muhît	4/ 40
Yevmun Meşhûd	4/ 40
Yevmü'l-Hulûd	4/ 34

Yevmu't-Teğâbun.....	4/ 35
Yevmu't-Telâk.....	4/ 36
Yevmu't-Tenâd.....	4/ 36
Yevmü'l-Vakti'l-Ma'lûm	4/ 40
Yılan.....	5/ 40
Yılana Dönüşen Asa.....	3/ 261
Yıldızlar Sayesinde Yön Bulunur	4/ 443
Yolcu Namazına ve Farklılığına İşâret Eden Âyetler	6/ 137
Yöneticiler ve Yetkileri	6/ 227
Yûnus Peygamber Olayının Sâffât Sûresinde Açılımlı Anlatımı.....	3/ 347
Yunus Peygamber.....	3/ 346
Yûnus ve Balık.....	3/ 346
Yusuf 'un Anıldığı Sıfatlar	3/ 230
Yusuf 'un Hapse Atılması/Köşkten Zindana.....	3/ 213
Yusuf (a.s.)'ın Güzellik Sergileyenlerden Biri Olarak Nitelendirilmesi.....	3/ 230
Yusuf (a.s.)'ın Meleğe Benzetilmesi	3/ 232
Yusuf (a.s.) Misafirperverlerin En İyisi.....	3/ 233
Yusuf Peygamber	3/ 206
Yusuf ve Melik.....	3/ 219
Yusuf ve Rüyası	3/ 207
Yusuf Suresinin Başında İşâret Edilen Rüyanın Yorumu.....	3/ 230
Yusuf, Kardeşlerinden Bünyamin'i Getirmelerini İstiyor.....	3/ 221
Yusuf'a Peygamberlik Verilmesi	3/ 214
Yusuf'un Hazinesin Başına Getirilmesi	3/ 221
Yusuf'un Kardeşleri Hırsızlıkla Suçlanıyorlar.....	3/ 224
Yusuf'un, Kardeşini Getirtmek İçin Başvurduğu Yöntem.....	3/ 222
Yusuf'un Kuyuya Atılması	3/ 209
Yusuf'un Mısır'a Götürülmesi/Kuyudan Kâşâneye	3/ 210
Yusuf'un Rüya Yorumları	3/ 215
Yusuf'un Suçsuzluğunun Ortaya Çıkması ve Melik'in Yanında İtibar Kazanması	3/ 220
Yusuf'un Ucuz Bir Fiyata Satılması	3/ 210
Yusuf'un Zindandaki Arkadaşlarına Söyledikleri.....	3/ 217
Yüreklere Allah Korkusu Sinmiş İki Müminin İsrailoğullarına Öğütleri.....	3/ 311
Yüz Çevirmeleri Ağırına Gitti İse.....	3/ 423
Yüz.....	5/ 133
Yüzler İnsanların Ruhsal Durumlarını Yansıtır	5/ 145

Yüzlerce Mil Uzaktaki Bir Taht İçin: 'Sen Gözünü Kırpmadan Onu Getiririm'..3/	340
Yüzlerinin Belirsiz Hale Getirilmesiyle Tehdit Edilenler.....	5/ 144
Yüzlerinizi O'na Doğrultun	5/ 138
Yüzlerinizi Yıkayın.....	5/ 143
Yüzsüzlük Yapıp İnsanlardan İstemezler.....	5/ 280
Yüzümü Allah'a Çevirdim.....	5/ 134
Yüzünü Dine Çevir	5/ 134
Yüzünü Mescid-i Haram Yönüne Çevir	5/ 135, 6/ 187

Z

Zakkum Ağacı.....	5/ 67
Zebûr	2/ 481
Zekât	6/ 157
Zekat Güvence Verilme Sebeplerinden Biridir	6/ 161
Zekât Kimlere Verilir	6/ 167
Zekât Konusunda Hz. Musa ile Hz. İsa Dönemlerine Birlikte Vurgu Yapan Bir Âyet.....	6/ 164
Zekât ve Sadaka	6/ 154
Zekât Veren Arınır.....	6/ 167
Zekât Verenler Mallarını Katlıyorlar Demektir	6/ 166
Zekât Verenlerin Ödülleri Allah Katındadır.....	6/ 161
Zekat Verme İman Göstergelerinden Biridir.....	6/ 161
Zekât Vermek Kurtuluşa Ermenin Belirtilerinden Biridir.....	6/ 166
Zekât Vermenin Farklı İfâdelerle Gündeme Getirildiği Âyetler	6/ 159
Zekatı Verin.....	6/ 157
Zekâtı Vermemek Âhireti İnkâr Gibi Değerlendirilmiştir.....	6/ 166
Zekeriyya Müjdenin Belgesini İstiyor	3/ 350
Zekeriyya Peygamber	3/ 348
Zekeriyya'nın Hayatından Kesitler.....	3/ 349
Zekeriyya'nın İçli Yakarışları	3/ 350
Zelzele.....	4/ 31
Zenginliği Veren Allah'tır	1/ 546
Zeytin	5/ 77
Zihâr Kefâreti.....	6/ 181, 290
Zihâr Olayı	2/ 289

Zihâr Yemini	3/ 395
Zihârın Hükümü.....	6/ 289
Zifafa Girilmeden Boşanan ve İddet Bekleme Zorunda Olmayan	
Kadınlar İçin Öngörülen Mut'a Hakkı	6/ 294
Zikir (Kur'ân) Aramızdan Ona mı İndirilmiş?	2/ 418
Zikir.....	2/ 417
Zikr-i Hakîm (Pek Hikmetli Zikir).....	2/ 414
Zina İftirasında Bulunma Suçu	6/ 425
Zina Suçu	6/ 419
Zina Suçunun Cezası.....	6/ 426
Zina Yapan Evli Cariyenin Cezası	6/ 427
Zinayı Yeren Âyetler	6/ 422
Zinaya Şahitliği Öngören Âyetler	6/ 425
Zorba Bir Toplum İmiş (Âd kavmi).....	3/ 133
Zorda Olana İmkân Tanınıp Alacaklardan Vazgeçilmesi.....	6/ 367
Zulme Karşı Konulması.....	6/ 393
Zulüm Görenlerin Yargıya Başvurmadan Hak Aramağa Kalkışmaları.....	6/ 244
Zübür ve Suhuf	2/ 482
Zü'l-Karneyn.....	3/ 376
Zülkarneyn'in Dilinden: Rabbim!.....	1/ 139
Zü'l-Kıfl Peygamber	3/ 245
Zülkifl, Sabır Gösterenler ve Seçkinlerden Biri İdi	3/ 245